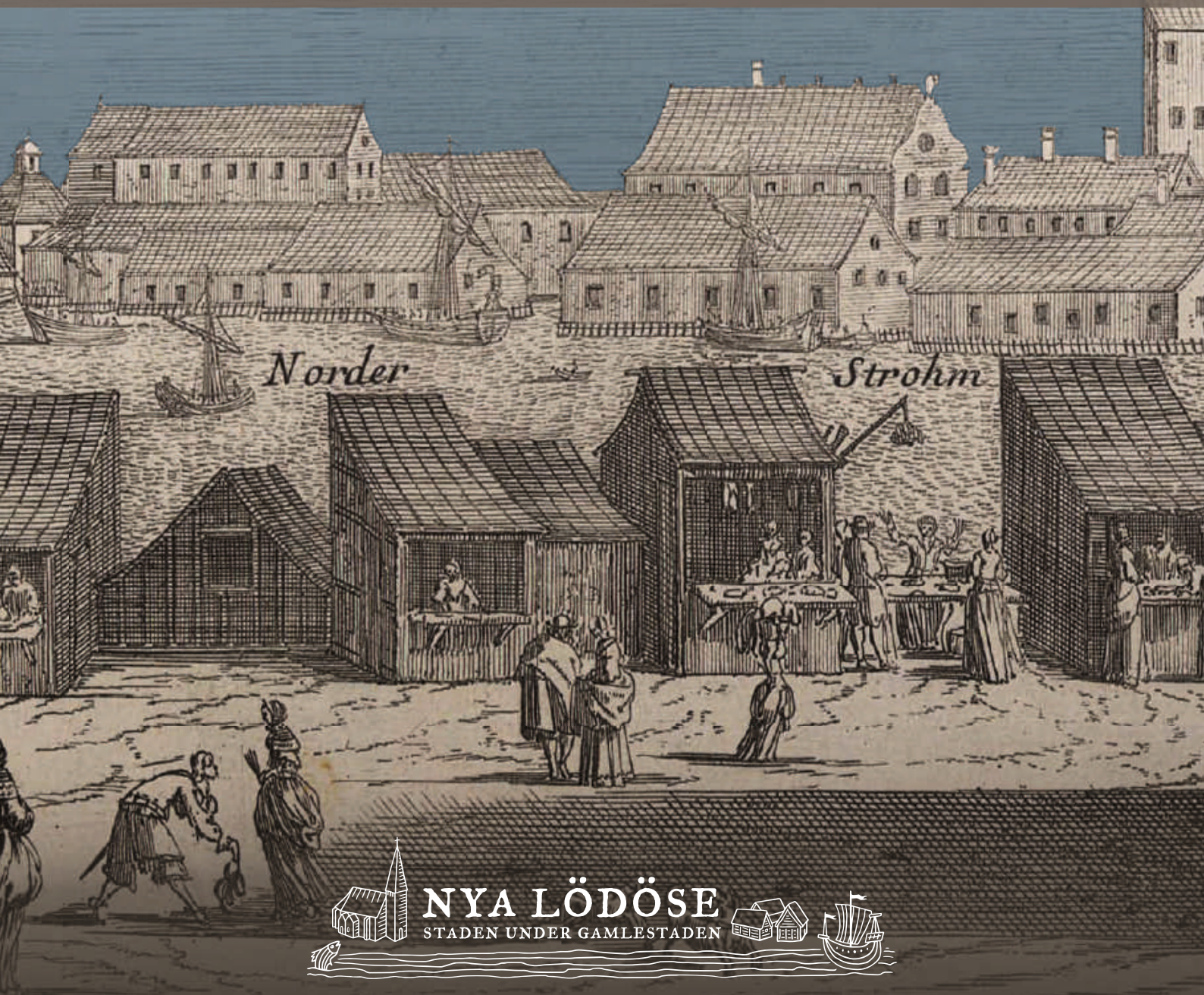

Nya Lödöse Rapport 2023:1

STADSGÅRD 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 36, 37, GATA A, C, G, L, TORGET OCH VRETAR

Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden
Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847

Mattias Öbrink (red.)

Nya Lödöse Rapport 2023:1

STADSGÅRD 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 36, 37, GATA A, C, G, L, TORGET OCH VRETAR

Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden

Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847

*Amanda Azzopardi, Veronica Forsblom Ljungdahl, Jeanette Gustavsson,
Karolina Müller, Jonathan Pye, Aaron Stutz och Mattias Öbrink (red.)*

Undersökningarna i Gamlestaden sker i samverkan mellan

Arkeologerna (SHM), Bohusläns museum och

Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ

i nära samarbete med Göteborgs stadsmuseum

WWW.STADENNYALODOSE.SE

© 2023 Arkeologerna, Statens Historiska Museer; Bohusläns museum
och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ
Nya Lödöse Rapport 2023:1

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet

Grafisk form Gabriella Kalmar, Lisa K Larsson och Lena Troedson

Bildredigering Lena Troedson och Henrik Pihl

Layout Lena Troedson

Omslag Framsida: Beskuret och retuscherat utsnitt ur Salubodar i 1600-talets Stockholm.

Illustration ur Erik Dahlbergs "Suecia antiqua et hodierna" 1667

(Kungliga biblioteket KoB Dahlb. I:29 Ex. I).

Baksida: Belägenheten omkring Göteborg 1809, utgiven av N.G. Werming.

Göteborgs stadsmuseum.

Tryck/utskrift Åtta.45 Tryckeri AB 2023

INNEHÅLL

Inledning 5

Rapportens upplägg 9

Bakgrund och förutsättningar 11

Undersökningens förutsättningar 11

Områdets historia 11

Frågeställningar 17

Specialister och samarbeten 19

Publika aktiviteter 20

Genomförande 23

Resultat 29

De undersökta ytorna 29

Händelseförlopp 33

Föremålsmaterialet 70

Animalosteologi 89

Arkeobotaniska analyser 93

Diskussion 97

Tomter, gator och marknadsplatser 97

Stadsgårdarna 103

Sammanfattning 110

Stratigrafisk berättelse 113

Preurbana och naturliga lager 113

Bod framför stadsgård 24 113

Gata A (östra delen) 115

Gata C 128

Gata G 145

Gata L 147

Stadsgård 18 149

Stadsgård 19 160

Stadsgård 21 172

Stadsgård 24 186

Stadsgård 29 196

Stadsgård 31 217

Stadsgård 33 225

Stadsgård 36 (kyrkobodarna) 232

Stadsgård 37 243

Vret 18/19 252

Vret 19/24/37 255

Vret 18/24 256

Vret 29/37 258

Referenser 259

Administrativa uppgifter 261

Undersökning 2013 261

Undersökning 2014 262

Undersökning 2016–2017 263

Schaktningsövervakning 2017 264

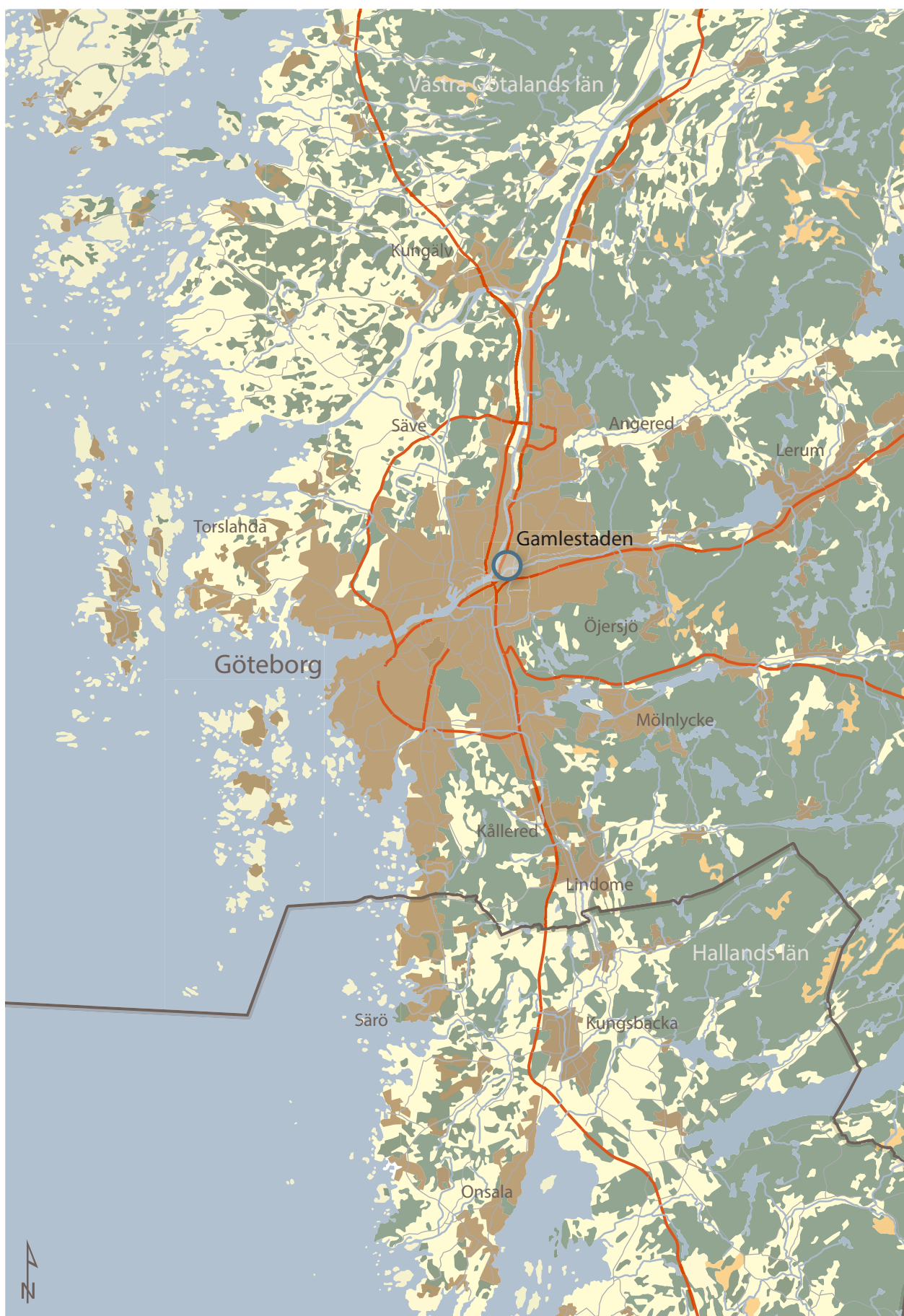
Bilagor 265

Bilaga 1. Analys av makrofossil 265

Bilaga 2. Dendrokronologiska dateringar 286

Bilaga 3. Ur landskapshandlingarna 1591,

Nya Lödöse 294

Figur 1. Läget Nya Lödöse markerat på utsnitt ur GSD-Översiktskartan, blad 253 Göteborg. Skala 1:300 000. Lantmäteriet (CC0).

INLEDNING

Den här rapporten innehåller resultaten av arkeologiska undersökningar som genomfördes år 2013, 2014, 2016 och 2017. Den yta som beskrivs här låg i den norra delen av staden, öster om den nord-sydliga huvudgatan samt väster och norr om kyrkogården. Rapporten omfattar nio stadsgårdar och de gator som omgav dem.

I skrivande stund pågår en omfattande förändring av stadsdelen Gamlestaden i Göteborg och i samband därmed har en rad arkeologiska undersökningar genomförts. Dessa har framför allt berört lämningar av staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624 och som givit den nuvarande stadsdelen Gamlestaden dess namn. I mindre utsträckning har undersökningarna också berört yngre perioder i Gamlestadens historia, dels landeritiden under 1600- till 1900-tal, dels den industriella epoken från i huvudsak 1800- och 1900-talen (figur 1–3).

Undersökningarna genomfördes 2013–2018 som flera olika delprojekt med egna länsstyrelsebeslut. Vilka ytor som undersöktes och i vilken ordning berodde på de pågående byggplanerna. För att göra det omfattande materialet från undersökningarna i Gamlestaden mer tillgängligt och användbart följer avrapporteringen inte de enskilda undersökningarna eller säsongerna utan de arkeologiska lämningar av Nya Lödöse som framkom (figur 4).

Denna rapport omfattar nio stadsgårdar (stadsgård 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 36 och 37) och de gator de var belägna utmed, den nord-sydliga huvudgatan (gata C), ytterligare en nord-sydlig gata (gata L) samt två öst-västliga (gata A, G). Dessutom fanns en bod byggd på gata C framför stadsgård 24. Ytan undersöktes åren 2013, 2014, 2016 och 2017. Föremålsmaterialet och de anima-

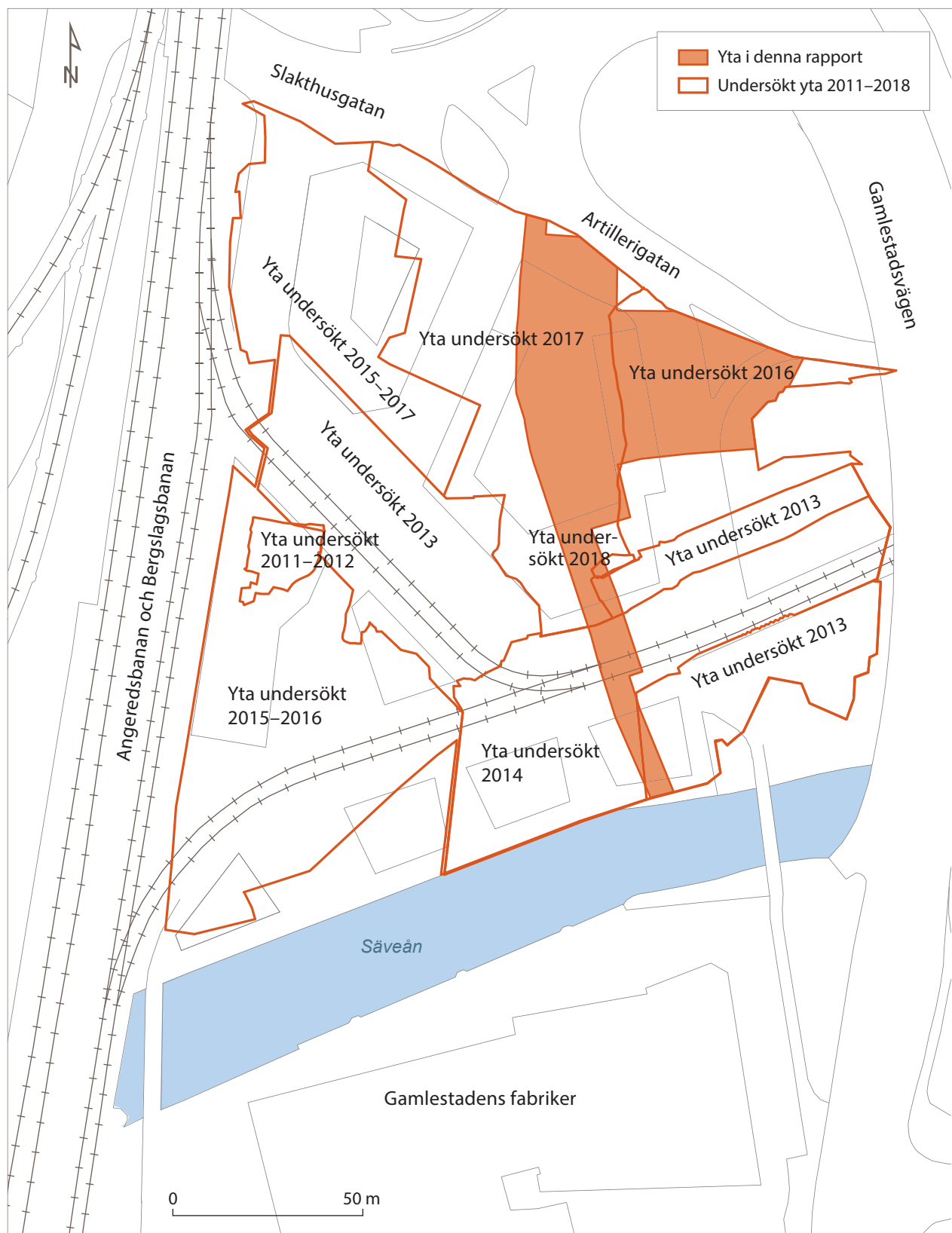
losteologiska resultaten, samt lämningarna från den så kallade landeritiden kommer att avrapporteras i separata rapporter.

Rapporten är resultatet av ett samarbete mellan flera arkeologiska institutioner och medverkande arkeologer och specialister inom olika fält. Först och främst är rapporten resultatet av det arbete som alla medverkande bidrog med genom undersökningen, dokumentationen, analyserna och tolkningarna av lämningarna. Här ska heller inte glömmas det enorma förmedlingsarbete som gjordes i fält, genom olika föredrag, visningar och artiklar. Tack ska ni ha alla som deltog:

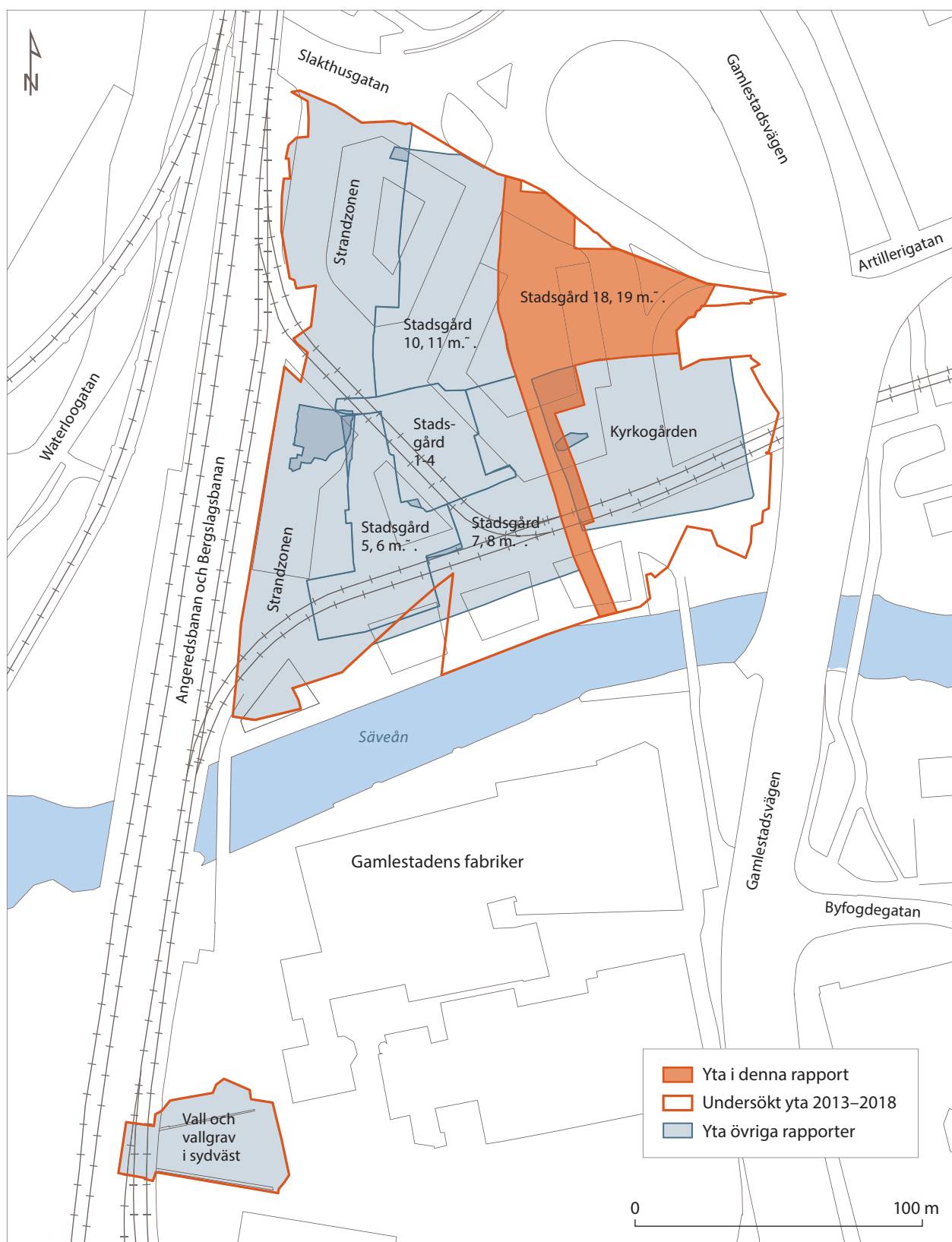
Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Imelda Bakunic Fridén, Niklas Borg, Anastasia Brozou, Oliver Brown, Vanja Brown, Joaquin Callejo, Kristina Carlsson, Caj Carlstein, Philip Chavasse, Pia Claesson, Hamish Donald, Ivonne Dutra, Elizabeth Eastlake, Emily Eastwood, Cecilia Falkendal, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Emelie Fransson, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Julia Goldhammer, Fredrik Gustavsson, Jeanette Gustavsson, Amanuel Hailemaryam, Axel Hansen, Annie Hansson, Rikard Hedvall, Jens Heimdahl, Anna Ihr, Hanna Jansson, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Simon Karlsson, Anders Kjellin, Gülbin Kulbay, Astrid Lennblad, Karin Lindeblad, Fredrik Lundgren, Sandra Lundholm, Aija Macane, Emma Maltin, Pernilla Morner Åhman, Karolina Müller,

Figur 2. Ytan i denna rapport markerad på utsnitt av GSD-Fastighetskartan, blad 64D SV. Skala 1:10 000. © Lantmäteriet.

Figur 3. Undersökta ytor i Gamlestaden med det år de undersöktes, samt den yta som avrapporteras i denna rapport. Skala 1:1 500. © Lantmäteriet.

Figur 4. De olika rapporter för Nya Lödöse som kommer att ges ut. Skala 1:2 000. © Lantmäteriet.

Andrine Nilsen, Emma Nordström, Karin Olsson, Louise Olsson Thorsberg, Oscar Ortman, Arwo Pajusi, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Cecilia Ring, Christina Rosén, Elisabet Schager, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Johan Thörnqvist, Bengt Westergaard, Gwilym Williams, Kevin Wooldridge, Mattias Öbrink.

Rapportens upplägg

Rapporten är delad i fyra huvudstycken. Först kommer bakgrunden och förutsättningarna för undersökningarna att beskrivas. Därefter följer en genomgång av resultaten och en tolkande diskussion. Efter det följer den stratigrafiska berättelsen.

Rapporten har flera författare, Mattias Öbrink har satt samman de olika författarnas texter.

I Bakgrund och förutsättningar har delen om Publika aktiviteter skrivits av Christina Toreld, Föremålshantering av Jeanette Gustavsson och Veronica Forsblom Ljungdahl, Animalosteologi av Emma Maltin och Leif Jonsson, Arkeobotanik av Jens Heimdahl, övrig text av Christina Rosén och Mattias Öbrink.

I Resultat och Diskussion har Jeanette Gustavsson och Veronica Forsblom Ljungdahl skrivit om föremålen, Aaron Stutz om animalosteologi, Jens Heimdahl och Jonas Bergman om arkeobotanik, övrig text har skrivits av Mattias Öbrink.

Stratigrafisk berättelse har skrivits av Amanda Azzopardi, Veronica Forsblom Ljungdahl, Jeanette Gustavsson, Karolina Müller, Jonathan Pye, Aaron Stutz och Mattias Öbrink.

Figur 5. Översikt över den yta som undersöktes 2016 och som ingår i denna rapport. Bilden visar stadsgård 19 till vänster och stadsgård 18 till höger sedda från väster i juli 2016. Foto: Markus Andersson.

BAKGRUND OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Undersökningens förutsättningar

Orsaken till undersökningen var den pågående stadsomvandlingen i Gamlestaden med ett nytt resecentrum, nya spårvägssträckningar och bebyggelse. Undersökningarna har präglats av den parallellt pågående byggnationen samtidigt som kollektivtrafiken genom området var i drift. Detta ställde stora krav på planeringen av hur och när olika delytor skulle undersökas. Arkeologin fick i hög grad anpassas efter önskemål från uppdragsgivare och entreprenör. Som ett första steg i stadsomvandlingen undersöktes år 2013 en långsträckt yta genom platsen för Nya Lödöse inför en tillfällig spårvägssträckning som skulle användas under ombyggnaderna inom området. År 2014 undersöktes en yta i Artillerigatans förlängning inför en ny spårvägssträckning. År 2015–2016 undersöktes en yta i stadsområdets västra del inför det nya resecentrumet, samt en yta för en ny gångtunnel under järnvägen söder om Sävån. År 2015–2018 undersöktes ytor i stadsområdets norra del inför kommande gator och kvartersmark. Under samma tidsperiod genomfördes flera förundersökningar och schaktningsövervakningar av ytor i anslutning till de stora undersökningarna.

Ytan i denna rapport låg i Nya Lödöses norra del. Huvuddelen av ytan undersöktes 2016 och 2017 inom samma länsstyrelsebeslut (figur 5). Den sydligaste delen av ytan undersöktes 2013–2014 (del av gata C och stadsgård 36). Den nordligaste delen av ytan (delar av stadsgård 29 och gata G) låg under Artillerigatan och undersöktes som schaktningsövervakning i ett separat projekt. De övriga delytorna i samma projekt har avrapporterats tidigare (Öbrink 2018).

Områdets historia

Innan Nya Lödöse grundades användes platsen som betes- och slåttermark. Genom områ-

det rann Sävån. Väster om stadsområdet rann Sävån ut i en nu uppgrundad arm av Göta älv. Väster om älvarmen fanns Marieholm som då verkligen var en holme. De arkeobotaniska resultaten från undersökningen 2013 visade att platsen för Nya Lödöse var obebyggd, men agrarbebyggelse fanns i närheten. Marken norr om Sävån var en del av ägorna till Kvibergs by. Kviberg bytte ägare flera gånger innan Nya Lödöse grundades. År 1353 gavs en del av Kviberg tillsammans med Grimbo i Tuve socken till Aranäs kloster. Hela eller delar av Kviberg har därefter kommit i kung Magnus Erikssons händer och år 1362 gav han Kvibergs gård till Gudhems kloster. År 1473 skänktes Kvibergs by till den nygrundade staden Nya Lödöse. Först år 1481 tycks dock äganderätten ha ordnats med Gudhems kloster (OGB 1929:24f). Det sistnämnda kan vara en orsak till att staden verkar byggas upp först omkring 1480. Marken söder om Sävån tillhörde tidigare Härlanda by.

Nya Lödöse

Namnet Gamlestaden syftar på staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624. Den avhystes efter att Göteborg etablerades 1621 (figur 6).

Orsakerna till att en stad placerades här i slutet av 1400-talet är inte helt klarlagda. En vanlig förklaring har varit att den norska kronan tog upp tull vid Bohus fästning av de skepp som förde varor till (Gamla) Lödöse uppströms Göta älv och att man därför ville etablera en ny hamn- och handelsstad nedströms Bohus. Denna uppfattning har kritiserats av Erika Harlitz, som med referens till Linge (1969) påpekar att flera andra faktorer har haft betydelse, som en önskan att fånga upp den handel som annars skulle ha gått till Varberg eller Kungälv, stadens bättre lokalisering i förhållande till de centrala delarna av Västergötland och en önskan om att intensifiera kontakterna med

Figur 6. Kartor från stadstiden saknas. Denna är från 1677 och visar det som då fanns kvar av staden – vallgraven och kyrkoruinen. Byggnaderna tillhör landerierna. Skansen i södra delen av stadsområdet är förmodligen från 1600-talets dansk-svenska tid och tillkommen efter stadstiden. Norr är åt höger. Karta Krigsarkivet (Sverige, stads- och fästningsplaner, Göteborg, SE/KrA/0424/037/370b).

Nederländerna (Harlitz 2010:120ff). Med stor sannolikhet har också behovet av en kunglig stödjepunkt och kontrollplats i gränsområdet mot det danska riket spelat en stor roll för stadsgrundandet.

Staden var till en början tänkt att heta Götaholm – namnet ändrades dock på begäran från borgmästarna i Gamla Lödöse. Valet att ge den nya staden samma namn som den befintliga staden Lödöse kan ha att göra med en önskan att upprätthålla de etablerade handelskontakterna, inte minst med Hansastädernas köpmän.

Nya Lödöse låg på båda sidor av Säveån, och var omgiven av en vall och vallgrav. När staden grundades 1473 stakades tomter och gator ut. Den södra stadshalvan verkar ha utstakats något senare

(om detta se Lilienberg 1928:52). En kyrkogård anlades norr om Säveån, men kyrkan började inte byggas förrän omkring 1480. Hela kyrkogården och kyrkan har undersökts och drygt 1 200 individer har tagits upp (se rapport, Andersson Färnström et al 2021). En kyrkogård fanns sannolikt även i den södra delen av staden, här har ett fåtal gravar undersökts vid olika förundersökningar (Forsblom-Ljungdahl et al 2018).

De första åren användes flera av tomterna för djurhållning, sannolikt både för export och för stadsbornas egen konsumtion. Enkla skjul byggdes på flera av tomterna. Omkring 1480 började stadsgårdar byggas upp och på kort tid blev de flesta tomterna fullt bebyggda enligt ett likartat mönster

Figur 7. De gator och stadsgårdar som undersökts i Nya Lödöse 2013–2018. Långsamt växer en karta över staden fram. Kartan förändras även mellan de olika rapporterna i takt med att materialet bearbetas. Skala 1:2 000.

med byggnader för bostadsändamål, djurhållning och verkstäder runt en stenlagd gårdsplan. I flera fall fanns bodar ut mot gatan. Med undantag av enstaka breddningar av gator och sammanslagningar av tomter var grundstrukturen relativt stabil genom hela stadstiden (figur 7).

Troligen bebyggdes den södra stadsdelen senare än den norra. Vid undersökningar här har hittills få lämningar äldre än 1520-tal påträffats (se genomgång i Paring & Öbrink 2021).

Stadens tidiga historia är dåligt känd från de skriftliga källorna, men vi vet att den brändes i samband med unionsstriderna 1501 och 1521.

Efter unionsupplösningen 1523 satsade kungamakten i form av Gustav Vasa resurser på staden. Stadens befästningar var nu en återkommande

stridsfråga mellan staden och kungamakten, där kungens önskemål om ett bättre försvar var betydligt starkare än stadsbornas vilja att åstadkomma ett sådant (Strömbom 1924:19f). Vallarna verkar ha underhållits dåligt och tidvis rasade delar av vallen ned i vattnet, bland annat i slutet av 1530-talet. Undersökningar 2015 i den sydvästra delen av stadsområdet visar att arbeten på stadsvallen genomfördes under 1520- och 1530-talet, högst troligt som ett resultat av Gustav Vasas påbud om en förstärkning av vallgraven och vallen.

Längs den arm av Göta älv som då rann väster om stadens norra halva (där banvallen för järnvägen och Angeredsbanan löper idag) påbörjades under 1520-talet bygget av omfattande utfyllnader i strandkanten och älven med jordfyllda timmer-

kistor. Liknande konstruktioner byggdes även ut söder om Sävåån. De har omväxlande tolkats som brygg- och hamnkonstruktioner eller som grundläggning för stadens utbyggnad mot väster.

År 1547 flyttades befolkningen och staden till riksborgen och fästningen Älvsborg i syfte att underlätta försvaret av staden och handelsaktiviteterna. Hur många som i praktiken flyttade är dock oklart och det är mycket möjligt att en del människor helt enkelt stannade kvar. I de arkeologiska resultaten är en övergivandefas dock synlig över åtminstone delar av ytan.

Älvsborgsstadens brändes ner av borgarna själva 1563 i samband med det nordiska sjuårskriget och senast efter freden 1570 flyttades staden åter till det gamla läget. Nya Lödöse byggdes upp igen efter mer eller mindre samma stadsplan som tidigare, men några tomter slogs samman och sannolikt breddades den nord-sydliga huvudgatan samtidigt som torget vid kyrkan utvidgades. Tomterna blev snabbt åter fullt bebyggda. Från denna yngre period i stadens historia finns flera olika typer av

historiska källor bevarade, som mantalslängder och tänkeböcker, protokollen från rådets möten. Tänkeböckerna publicerades i samband med de arkeologiska undersökningarna 1915–1918 (Grauers 1923).

Kalmarkriget och de sista åren i Nya Lödöse

Nya Lödöse påverkades kraftigt av Kalmarkriget, liksom flera andra städer i dagens Västsverige. Ett annat exempel är Ny Varberg som efter att ha härjats svårt lades ned och befolkningen flyttades till en ny stadsbildning intill Varbergs slott. Nya Lödöse och Älvsborgs fästning erövrades av danska trupper. Staden återtogs visserligen, men freden i Knäred 1613 medförde att Nya Lödöse och det omgivande Sävédals härad lades under danskt styre till dess att fästningen återlöstes av Sverige. Den enorma lösensumma som begärdes för att fästningen skulle återgå i svensk ägo samlades delvis in genom en särskild beskattning och de skattelängder som tillkom under denna tid (i huvudsak 1613–1619) ger bland mycket annat en

Figur 8. Utsnitt över kartan över Göteborgs landerier 1696 som visar Gamlestadsområdet. De grå partierna är åkermark, de gula slätterängar och betesmark. Karta Lantmäteriverket.

bild av hur människor rörde sig från Nya Lödöse under de danska åren.

Många av borgarna lämnade staden, de flesta flyttade till andra städer i närheten. Några bosatte sig också på landsbygden. Större och mindre grupper av Nya Lödösebor fanns under några år i Alingsås, Brätte, Lidköping, Mariestad, Skara, Falköping och Bogesund (Ulricehamn). Men flera stannade också kvar under dansktiden. Bland dessa fanns några som hade bott i den kortlivade stadsbildningen Karl IX:s Göteborg på Hisingen, som brändes av danska trupper 1611 och därefter övergavs.

När lösensumman var betald och staden återgick under svenskt styre valde flera av de som flyttat att återvända till staden. Men vi ser också att flera personer som inte tidigare bott i staden sökte sig dit. Omkring 35 personer från Danmark, Nederländerna, Skottland och olika tyska områden sökte burskap i Nya Lödöse. Många av dem följde också med till det nygrundade Göteborg och kom att tillhöra en elit där (Strömbom 1924:290ff;

Larsson & Rosén 2020). Det verkar alltså som om åren efter Kalmarkriget innebar ett påtagligt brott i befolkningsutvecklingen och att sammansättningen av borgerskapet såg annorlunda ut 1619 jämfört med 1610.

Den slutliga nedläggningen skedde 1624, när Göteborg hade etablerats. Borgarna ålades att flytta till den nya staden, med hot om att deras gårdar skulle brännas ned.

Landerierna

När staden ödelagts användes marken av Göteborgs invånare för odling och bete. Inledningsvis var det främst holländska lantbrukare som fick arrendera mark här, som ett av flera försök att locka holländare till den nygrundade staden. Området delades in i mindre lotter, som senare slogs ihop till större lantegendomar, landerier. Dessa bebyggdes i flera fall med herrgårdsliknande byggnader. I Gamlestaden fanns under 1800-talet landerierna Kristinedal, Mariedal, Marieholm och Ånäs (figur 8–9).

Figur 9. Undersökningen år 1918 på Gamlestadstorget. Schaktet närmast kameran motsvarar stadsgård 33. I bakgrunden syns huvudbyggnaden på Marieholms landeri och Gamlestadens fabriker. Foto från norr: Sixten Strömbom (GSMS 110003:55).

Marken i Gamlestaden användes för odling in i 1900-talet, vilket tydligt framgår av Strömboms redogörelser för undersökningarna, där hänsyn fick tas till växande grödor på odlingslotter. Tydliga spår av Nya Lödöse fanns kvar in i 1900-talet, som exempelvis delar av den igenslammade vallgraven.

Lämningar från landeriperioden har berörts under utgrävningarna och kommer att avrapporteras separat.

Industrialiseringen och 1900-talets infrastruktursatsningar

Industrialiseringen i Gamlestaden tog sin början med det Sahlgrenska sockerbruket som grundades redan 1729 och vars byggnad ännu finns kvar. Senare tillkom bland annat textilindustri och ännu senare kullagerfabriken, SKF. Industriproduktionen i Gamlestaden är idag i huvudsak borta, men flera byggnader från verksamheten står kvar, framför allt söder om Säveån. Många har också rivits. De många stora industribyggnaderna var en av orsakerna till uppfattningen

om att stadslämningarna till stor del skulle vara bortschaktade. Det visade sig dock att urschaktningarna i många fall bara gjorts i vägglinjen och att arkeologiska lämningar fanns kvar under golven i moderna byggnader. Även schaktningsarbeten inför nya gator och spårvägssträckningar har i flera fall lämnat stadslämningarna åtminstone delvis oskadda, som flera gravar under Kortedalabanans banvall (se rapport för Kyrkogården, Andersson Färnström et al 2021).

Äldre arkeologiska undersökningar

Åren 1915–1918 genomfördes arkeologiska undersökningar av Nya Lödöse under ledning av Sixten Strömbom (figur 10). Flera schakt grävdes inom framför allt stadsområdets norra del (Strömbom 1924). Undersökningarna genomfördes som en del av förberedelserna inför Göteborgs 300-årsjubileum och resultaten kom länge att prägla bilden av staden.

Efter detta gjordes endast enstaka undersökningar fram till 2010-talet, med undantag av under-

Figur 10. Torp utmed Gamlestadsvägen år 1918. Byggnaden låg över stadsgård 21. Foto från öster: Sixten Strömbom (GSMS 110003:47).

sökningar under 1960-talet. De undersökningar som gjordes under 1960-talet orsakades främst av planerade infrastruktursatsningar, bland annat omfattande vägprojekt, vilka dock inte genomfördes fullt ut. År 1986 sammanfattades kunskapsläget i en volym inom projektet Medeltidsstaden (Järpe 1986).

Under 2010-talet har omfattande utgrävningar gjorts. Utöver de större undersökningarna 2013–2018 har ett stort antal arkeologiska undersökningar och förundersökningar av olika ytor genomförts runtom i Gamlestaden. Den undersökta ytan uppgår till mellan 15 och 20% av hela staden (enligt kulturmiljöregistrets utbredning). En genomgång av tidigare undersökningar finns i rapporten för stadsgård 1–4 (Öbrink & Rosén 2017).

Frågeställningar

Eftersom den yta denna rapport berör undersöktes vid olika tillfällen kom frågeställningarna att utvecklas och förändras. Den ökade kunskapen om staden gjorde att de inledningsvis mer övergripande frågeställningarna över tid kom att bli mer direkt riktade mot det förväntade materialet.

Frågeställningar 2013

När den första stora undersökningen av Nya Lödöse inleddes år 2013 var bilden av staden fortfarande i hög grad präglad av de skriftliga källorna och av Strömboms undersökningar på 1910-talet. Den yta som skulle undersökas var ett tvärsnitt genom stadens norra del, från kyrkogården i öster via bebyggda tomter och gator till den tidigare armen av Göta älv i väster. Länsstyrelsen bedömde kunskapspotentialen som hög inom ytorna med stadsbebyggelse, och medelhög för kyrkogården. Undersökningen av stadsbebyggelsen skulle därför genomföras med hög ambitionsnivå, och kyrkogården med medelhög ambitionsnivå.

Eftersom lite var faktiskt känt om staden, hade arkeologin i Nya Lödöse närmast karaktären av grundforskning. De frågeställningar som formulerades i undersökningsplanen berörde därför helt grundläggande, men outredda, frågor kring livet i staden utifrån tre olika nivåer. Litet fokus lades på kyrkogården då dess omfattning och kunskapspotential inte var känd före undersökningen.

Nivå 1

Nivån berörde stadens inre struktur, med fokus på topografi, konsumtionsmönster och försörjningsmönster. Före 2013 års undersökning var mycket lite känt om stadens fysiska och sociala topografi, och dess förändringar över tid. Skriftligt källmaterial talar om flera olika hantverkare, men hur speglar det arkeologiska materialet de olika verksamheter som bedrivits i staden, var de legat och hur de förändrats över tid? Följande punkter stod i fokus:

- Stadsplanen och dess förändringar över tid.
- Tomtindelning och tomtstruktur.
- Bebyggelsens karaktär, utbredning och struktur.
- Utformningen av torg och gator. Relationen mellan bebyggda och obebyggda ytor, inbegripet odlingsytor.
- Rörelsemönster inom tomterna och inom staden.
- Social struktur och näringsverksamhet, lägen och omfattning för olika verksamheter och förändringar över tid.
- Försörjningsmönster.
- Deposition av avfall och dess förändringar över tid, rum och sociala strukturer.
- Konsumtionsmönster och dess förändringar över tid, rum och sociala strukturer.

Nivå 2

Nivån var ett regionalt perspektiv, där resultaten från undersökningen skulle sättas i relation till omkringliggande städer. Fokus i äldre forskning hade legat på städerna i Göta älvdalen, med den tänkta ”kedjan” Gamla Lödöse – Nya Lödöse – Göteborg. Nu vidgades perspektivet till andra orter i dagens Västsverige, framför allt Ny Varberg, Marstrand, Uddevalla, Jönköping, Lidköping och Karlstad. Fokus låg på kontakter och nätverk mellan orter som de avspeglas i den materiella kulturen och på förändringar över tid av dessa. Två huvudfrågor var:

- Stadens försörjningsområden, primärt avseende byggnadsmaterial och byggnadsstilar samt födoämnen (animaliska och vegetabiliska).
- Kontaktvägar – import, export och reexport inom regionen men också sociala och personliga kontakter.

Nivå 3

Nivån var ett nationellt och internationellt perspektiv. Här berördes förhållandet till städer på östkusten (som Stockholm och Kalmar) och inlandsstäder (som Jönköping) liksom stadens internationella nätverk med personer och varor. Vilken var Nya Lödöses roll som den enda staden vid Västerhavet? Prioriterade frågor var:

- Stadens roll i den samtida urbana hierarkin och dess roll i det svenska statsväsendets framväxt.
- Stadens betydelse som export/importhamn för den svenska statsmakten med fokus på Nordsjöområdet.
- Hur kan företeelser som globalisering, kolonialisering och begynnande modernitet, ofta uppmärksammade i forskning kring 1500-talet, iakttas i Nya Lödöse?

Frågeställningar 2014

Den yta som skulle undersökas låg söder om den från år 2013 och omfattade kyrkogården i öster och bebyggda tomter i väster. Frågeställningarna under 2014 års säsong anslöt till de från 2013. Eftersom delar av stadens struktur nu började bli synlig kunde frågeställningarna riktas mer direkt mot en komplettering av det tidigare materialet. Därför betonades möjligheterna att erhålla kunskap om stadens vidare utbredning åt söder, och de verksamheter som hade bedrivits i dessa delar av staden.

Frågeställningar 2016–2017

Den yta som undersöktes omfattade den norra delen av kyrkogården och den norra delen av huvudgatan (gata C) med tvärgator och tomter utmed dessa. Inför undersökningen bedömde länsstyrelsen att undersökningen skulle genomföras med en lägre ambitionsnivå än de tidigare säsongerna och med hårdare prioriteringar som var styrda och av mer kompletteringsinriktad karaktär. Det innebar att mer riktade frågeställningar formulerades. Frågeställningarna byggde på frågorna från tidigare säsonger och den samlade kunskapsuppbbyggnaden.

Topografi och markanvändning

Över lag verkade kommande ytor ansluta till mönstret som kunde ses från tidigare undersökningar. Men gatorna längre åt öster verkade ha en

något avvikande orientering vilket innebar att ett trekantigt torg kanske fanns väster om kyrkogården. De norra delarna av staden var mer extensiva med bebyggelse av mer tillfällig karaktär, kanske hantverks- och odlingsytor eller trädgårdar.

Hur såg gator och tomter ut i de delar av staden som nu skulle undersökas? Fanns ett torg? Fanns bebyggelse av mer tillfällig karaktär? Fanns odlingsytor? Hur hade avfall hanterats inom ytorerna? Kunde ett successivt ianspråktagande av stadsområdet samt ut- och ombyggnader ses?

Rörelsemönster och marktillträde

Olika ytor inom staden hade olika grad av tillgänglighet och rörelsemönster. Nu skulle ytor som var allmänna (gator, kyrkogård, torg), och avskilda i olika grad (tomter, hus) undersökas.

Hur hade människor rört sig i den del av staden som nu skulle undersökas? Fanns ytor med olika grad av tillgänglighet? Hade olika aktörer haft olika rörelsemönster?

Bebyggelse

De hittills undersökta byggnaderna hade liknande utformning och konstruktion. Vid ett eventuellt torg och kyrkan fanns möjligen hus av annan karaktär med exempelvis murade källare.

Följde bebyggelsen det mönster som setts förut? Fanns det andra funktioner, materialval och byggtekniker?

Hantverk

I de ytor som hittills hade undersökts fanns få spår av hantverk, de utgjordes av ölbryggning och pälsantering och smide. Möjligen skulle det finnas fler och tydligare lämningar av hantverk inom de kommande ytorerna.

Vilka hantverk fanns i området? Hade detta förändrats över tid?

Socioekonomiska förhållanden

De tidigare undersökta ytorerna låg inom en avgränsad del av staden som dessutom kan vara en av de välbärgade delarna. Inom de kommande ytorerna fanns möjligen en mer blandad sammansättning med olika sociala och ekonomiska förutsättningar. Här bedömdes avfallskontexter vara viktiga för att studera konsumtionen och inventarier. De redan stora kunskaperna om delar av staden underlättade jämförelser.

Vilka ekonomiska och sociala sammanhang kan anas? Hur skilde sig dessa ytor från tidigare undersökta? Tanken här var att arbeta riktat, och välavgränsat, och endast undersöka innehållet i tydliga avfallskontexter för att belysa konsumtionsfrågor.

Frågeställningar vid schaktningsövervakningen 2017

Ytan låg direkt norr om den som undersöktes 2017 och innehöll delar av gator och bebyggda tomter. Enligt undersökningsplanen skulle schaktningsövervakning göras i samband med att schakt grävdes för nya VA-ledningar. Schaktet kom dock av anläggningstekniska skäl att bli mycket brett och undersökningen delades i tre etapper. När undersökningarna påbörjades uppdagades dessutom hur välbevarade lämningarna från Nya Lödöse var (figur 11). Lämningarna undersöktes därför

inledningsvis med samma ambitionsnivå och med samma frågeställningar som den övriga ytan som undersöktes 2016–2017 (etapp 1 och 2). Den västligaste delen undersöktes med lägre ambitionsnivå (etapp 3).

Specialister och samarbeten

Arkeobotaniker, osteologer och föremålsspecialister deltog genom hela undersökningen. Tanken var att de aktivt skulle vara en del av fältarbetet och tolkningsprocessen genom att kontinuerligt föra tillbaka resultat till arkeologerna. I fältarbetet del-

Figur 11. Undersökning av stadsgård 29 vid schaktningsövervakningen i mars 2017. Centralt i bilden syns rum A i hus 29:8:1. Syllstenarna återanvändes senare som grund i hus 29:10:1. Nederst i bilden syns gata G med stenläggning. Foto från norr: Markus Andersson.

tog en konservator med rådgivning, upptagande av preparat och fyndtvätt.

De animalosteologer som deltog var Emma Maltin (Bohusläns museum) och Leif Jonsson (LJ Osteology). De gjorde även registreringen och analyserna av det animalosteologiska materialet.

De föremålsexperter som deltog var Veronica Forsblom Ljungdahl (Bohusläns museum, senare Arkeologerna SHM) och Jeanette Gustavsson (Rio Göteborg, natur- och kulturkooperativ), de gjorde även föremålsregistreringen och analyserna. Under efterarbetet deltog även ytterligare experter. Kristina Carlsson (Arkeologerna SHM) specialregistrerade keramik, Torbjörn Brorsson (Kontoret för keramiska studier) gjorde ICP-analyser på keramik, Georg Haggrén (Helsingfors universitet) gjorde specialregistrering av glas.

De arkeobotaniker som deltog i fält var Jens Heimdahl och Maria Paring (Arkeologerna SHM). Jens Heimdahl gjorde de efterföljande analyserna.

Prover för vedartsbestämning och dendrokronologisk datering samlades in av arkeologerna i fält. Analyserna gjordes av Hans Linderson vid Kvartärgeologiska laboratoriet vid Lunds universitet.

Forskningssamarbeten

Till undersökningen knöts en referensgrupp med forskare från olika museer och universitet. I gruppen ingick Per Cornell (Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet), Ann-Charlotte Falk (Östergötlands museum), Sonia Jeffery (då vid Lödöse museum), Daniel Larsson (Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet), Stefan Larsson (då vid Arkeologerna SHM i Lund), Jette Linaa (Moesgård Museum), Claes Pettersson (då vid Jönköpings läns museum) och Göran Tagesson (då vid Arkeologerna SHM i Linköping). Gruppen hade en roll som "bollplank" och samtalspartners kring både praktiska och forskningsinriktade frågor.

Nya Lödöse har ingått som studieobjekt i två danska forskningsprojektet. Urban Diaspora – Diaspora Communities and Materiality in Early Modern Urban Centres och UMM - Urbaniseringens møder og mennesker. Inom ramarna för dessa projekt studerades hur migration och urban identitet tar sig materiella uttryck (se Linaa 2020, Rosén 2019 och Öbrink 2019).

Resultaten från undersökningarna i Nya Lödöse har mynnat ut i flera artiklar i exempelvis META Historiskarkeologisk tidskrift (se Rosén 2017, Öbrink 2016). Materialet har även internationell relevans och som ett led den vetenskapliga avrapporteringen har en serie artiklar publicerats i tidskriften International Journal of Historical Archaeology (Cornell & Rosén 2018).

Publika aktiviteter

Det omfattande publika arbetet som påbörjades säsongen 2013 (se rapport: Öbrink & Rosén 2017) fortsatte och utvecklades under de efterföljande årens undersökningar. Kommunikationen utfördes på många plattformar för att nå ut till och engagera de målgrupper som angivits av länsstyrelsen. Tät kontakt fanns med närområdets invånare genom samverkan med Gamlestadens bibliotek, Gamlestadsskolan och förskolor. För att nå intresserad allmänhet och skolor i hela kommunen samverkade projektet med Göteborgs stadsmuseum. Genom samarbete med Regional pedagogik på dåvarande Västarvet (nu Förvaltningen för kulturutveckling) nåddes ett stort antal skolor i Västra Götalandsregionen.

Projektets tryckta och webbaserade produkter samt föreläsningar har nått ut nationellt och internationellt. Ett samarbete med forskarskolan Grasca fokuserade på Nya Lödöse-undersökningarnas fortsatta relevans för skolor och lärande samt utvärdering av de publika insatserna. Då undersökningarna genomfördes på en byggarbetsplats låg fokus initialt på att hålla förmedlingen på andra platser, fysiska såväl som digitala. Denna strategi fick ändras då intresset hos allmänheten var mycket stort, och i dialog med byggtreprenören kunde visningar hållas på plats under bestämda tider. Skolprogram hölls för förskolor, skolor och högskolor. De pedagogiska programmen utgjordes av visningar och workshops, i fält såväl som i klassrum.

Förmedlingen utfördes av projektets arkeologer och andra specialister men även personal med specialkompetens anlätades för förmedling, som pedagoger, fotograf, grafisk designer, webbyrå, illustratör, 3D-tekniker, musiker och en dansgrupp. Pedagoger från Göteborgs stadsmuseum utförde delar av förmedlingsarbetet på uppdrag av projektet.

Undersökningarna uppmärksammades i lokal och nationell press, radio och tv.

Ett nordiskt samarbete med Odense och Köpenhamn gjordes möjligt med stöd av Velux-fonden i projektet "Urbaniseringens møder og mennesker", där en aktivitet var den mobila utställningen "Fortiden fremkaldt" som turnerade mellan länderna. Internationellt samverkade Nya Lödöse med NEARCH-projektet, ett EU-projekt med 16 partner i 10 länder som utforskade publikt deltagande i samtida arkeologi.

Det publika arbetet 2016

Visningar i fält

Mellan 1 maj och 30 juni hölls två visningar i veckan på torsdagar under arbetstid. Antalet deltagare per visning begränsades till maximalt 15 personer så att säkerheten på byggarbetsplatsen kunde garanteras. Alla deltagare fick föränmäla sig, gå igenom en kort säkerhetsgenomgång och ta på sig skyddsutrustning före visningen (figur 12).

På årets arkeologidag, söndag 28 augusti, hölls undersökningsytorna öppna och visades för ett stort antal personer.

Skolvisningar och workshops

I samverkan med Gamlestadens bibliotek hölls föremålsworkshop för barn på biblioteket under februarilövet.

Under hösten 2016 samverkade Nya Lödöseprojektet med Göteborgs stadsmuseum och nådde ut till skolor i Göteborgsområdet. Eleverna fick en osteologisk workshop på projektkontoret tillsammans med projektets osteologer och en stadsvandring i Gamlestaden med Nya Lödöse-tema tillsammans med stadsmuseets museipedagog (figur 13).

I samverkan med dåvarande Västarvet gjordes en uppsökande verksamhet till skolor där elever fick en föremålsworkshop och kunskap om sitt närområdes 1500-talshistoria samt dess kopplingar till Nya Lödöse.

Artiklar, publikationer och tryckt material

Under 2016 trycktes två nummer av Nya Lödösetidningen i 2000 exemplar vardera. Nummer 8 utkom den 8 mars och hade temat "Nya Lödöse ur ett genusperspektiv". Nummer 9 utkom den 9 december med temat "Årets grävningar". Sammanlagt 24 artiklar med teman från under-

Figur 12. Säkerhetsutrustade besökare 19 maj 2016. Foto: Markus Andersson.

Figur 13. Föremålsworkshop på Gamlestadens bibliotek. Foto: Markus Andersson.

sökningarna publicerades digitalt på projektets hemsida. Bohusläns museums årsbok 2016 dedikerades helt åt artiklar från Nya Lödöse-projektet.

Tre vepor på tre olika språk, svenska, engelska och arabiska trycktes upp inför 2016 års fältsäsong. Veporna fästes på gallret som spärrade av undersökningen och kunde läsas av förbipasserande och spårvagnsresenärer.

Föreläsningar och temadagar

I samverkan med Gamlestadens bibliotek hölls under hösten fem lunchföreläsningar där specialister från projektet höll föredrag. Föreläsningar ägde även rum på Göteborgs stadsmuseum, Göteborgs universitet, Stadsarkeologiskt forum i Örebro, Arkeologisk förmedling RAÄ Stockholm

Personal från projektet medverkade vid utställningar och event med visning av föremål, utdelning av tidningar och information om undersökningarna. Bland annat vid Gamlestadsgalejet, Lödöses medeltidsdagar, Marieholmsdagen och familjedagar på Göteborgs stadsmuseum fanns personal på plats och informerade om undersökningarna.

Utställningar

Arkeologer från Nya Lödöse-projektet ingick i arbetsgruppen inför Göteborgs stadsmuseums nya basutställning "Göteborgs födelse". Regionalt samverkade Nya Lödöse med Västarrvet och Bohusläns museum vid produktionen av vandringsutställningen "I en hamnstad på 1500-talet".

Fotografi, film, animering

Projektets fotograf Markus Andersson dokumenterade undersökningen kontinuerligt, i fält- och förmedlingssituationer, under rapportarbete och föremålshantering. Bilderna användes i publikationer, till vepor, till Nya Lödöse tidning, till informations- och utställningsmaterial. Ett stort antal bilder finns publicerade på projektets Flickr-konto <https://www.flickr.com/photos/nyalodose/>

Under 2016 arbetade Nya Lödöse-projektet mer med filmaren Daniel Lindskog, Arkeologikanalen. Under året producerades 14 filmer med innehåll från undersökningarna. Filmerna presenterade projektets olika yrkeskategorier, nya upptäckter i fält och visningar av undersökningsområdet. I december publicerades Nya Lödöses julkalender

där en film med innehåll om föremål, humanosteologi, animalosteologi och historiska källor släpptes varje dag mellan 1 och 24 december. Filmerna publicerades på projektets hemsida, Facebook och Youtube-kanal (https://www.youtube.com/channel/UCYKlrcPYPW-MD_Al3PayTeA).

2016 publicerades två animerade filmer på Nya Lödöses hemsida och på Youtube-kanal. Animeringarna gjordes av Carolina Ask och innehållet togs fram av Nya Lödöses arkeologer från undersökningens resultat och historiska källor. Berättarröst var Frida Roos, och musiken i filmerna var Ars Veritas.

I den första animeringen, som handlade om stadsgårdarna, fick tittaren besöka en flicka som visade runt i sitt hem. I den andra animeringen, som handlade om Nya Lödöse kyrka fick tittaren följa med flickan till midnattsmässa på julaftonskväll år 1516.

Genomförande

En egen profil

Inför projektstarten 2013 skapades en egen profil för trycksaker, kläder, visitkort och skyltar. Dessa användes de kommande grävsäsongerna i stället för de ingående samarbetsparternas vanliga profiler. Orsaken var viljan att skapa en tydlig enhet och "vi-känsla" inom projektet och en tydlig avsändare mot externa mottagare.

Arbetsgången i fält

De här ingående ytorna undersöktes inom ramarna för fyra olika projekt med olika länsstyrelsebeslut under åren 2013–2017.

Undersökningen 2013

Det material som finns med i denna rapport från 2013 års undersökning är en mindre del av stadsgård 36 (bodarna väster om kyrkogården). Ytan var relativt nedprioriterad. Belägenheten utmed en schaktkanten med tillhörande slänt försvårade undersökningen. Dessutom fanns ett flertal sentida rörschakt inom ytan.

Utöver detta undersöktes år 2013 ytterligare ytor som redan har avrapporterats, det gäller en del av kyrkogården (Andersson Färnström et al 2021) och flera stadsgårdar väster om gata C (Öbrink & Rosén 2017).

Undersökningen 2014

Det material som finns med i denna rapport från 2014 års undersökning är den sydligaste delen av gata C och den sydligaste delen av stadsgård 36. Ytan var relativt nedprioriterad. Lämningarna var endast fragmentariskt bevarade, till stor del beroende på att spårvägen mot Kortedala hade anlagts här under sent 1960-tal.

Utöver detta undersöktes år 2014 en del av kyrkogården och stadsgårdar utmed gata D, detta material avrapporterats separat.

Undersökningen 2016

Under detta år undersöktes den östligaste delen av ytan i denna rapport omfattande delar av gata A, gata L samt stadsgård 18, 19 och 33 (figur 14). De nordöstra och östligaste delarna av undersökningsområdet var relativt urgrävda, åtminstone delvis beror detta på de arkeologiska undersökningarna 1916–1918. Ytan öster om gata L är därför mycket fragmentarisk. Gatorna kom endast att undersökas delvis och en komplett stratigrafi saknas därför delvis här.

Utöver detta undersöktes år 2016 den norra delen av kyrkogården (Andersson Färnström et al 2021).

Undersökningen 2017

Den västra delen av ytan i denna rapport undersöktes detta år, omfattande en del av gata A, C och G samt stadsgård 21, 24, 29, 31, 36 och 37. Fältarbetet påbörjades med avbaning av ytan. Därefter gjordes prioriteringar av vilka ytor som skulle undersökas med olika noggrannhet. En större störning i form av en äldre bensinstation fanns inom stadsgård 24 och 37, dessa stadsgårdar kom därför endast att undersökas extensivt. Gatorna kom endast att undersökas delvis och en komplett stratigrafi saknas därför här.

Utöver detta undersöktes år 2017 flera gator och stadsgårdar samt en del av kyrkogården som har avrapporterats separat (Andersson Färnström et al 2021, Azzopardi et al 2022).

Schaktningsövervakningen år 2017

Ytan undersöktes inför att nya ledningar med anslutningar skulle byggas utmed den södra sidan av Artillerigatan och Slakthusgatan.

Ytan grävdes i tre etapper. Lämningarna som avrapporteras i denna rapport låg inom etapp 1 och utgörs av delar av gata C och G samt stadsgård 29. Övriga deletapper har avrapporterats tidigare (Azzopardi et al 2022, Öbrink 2018).

Metod och dokumentation

Syftet med metodvalet var att kunna beskriva ett detaljerat händelseförlopp inom en relativt kort tidsrymd, som bitvis efterlämnat tunna och svårur-skiljbara lager. För att bäst kunna svara på frågeställningarna undersöktes och dokumenterades därför lämningarna enligt en händelsebaserad kontextuell metod.

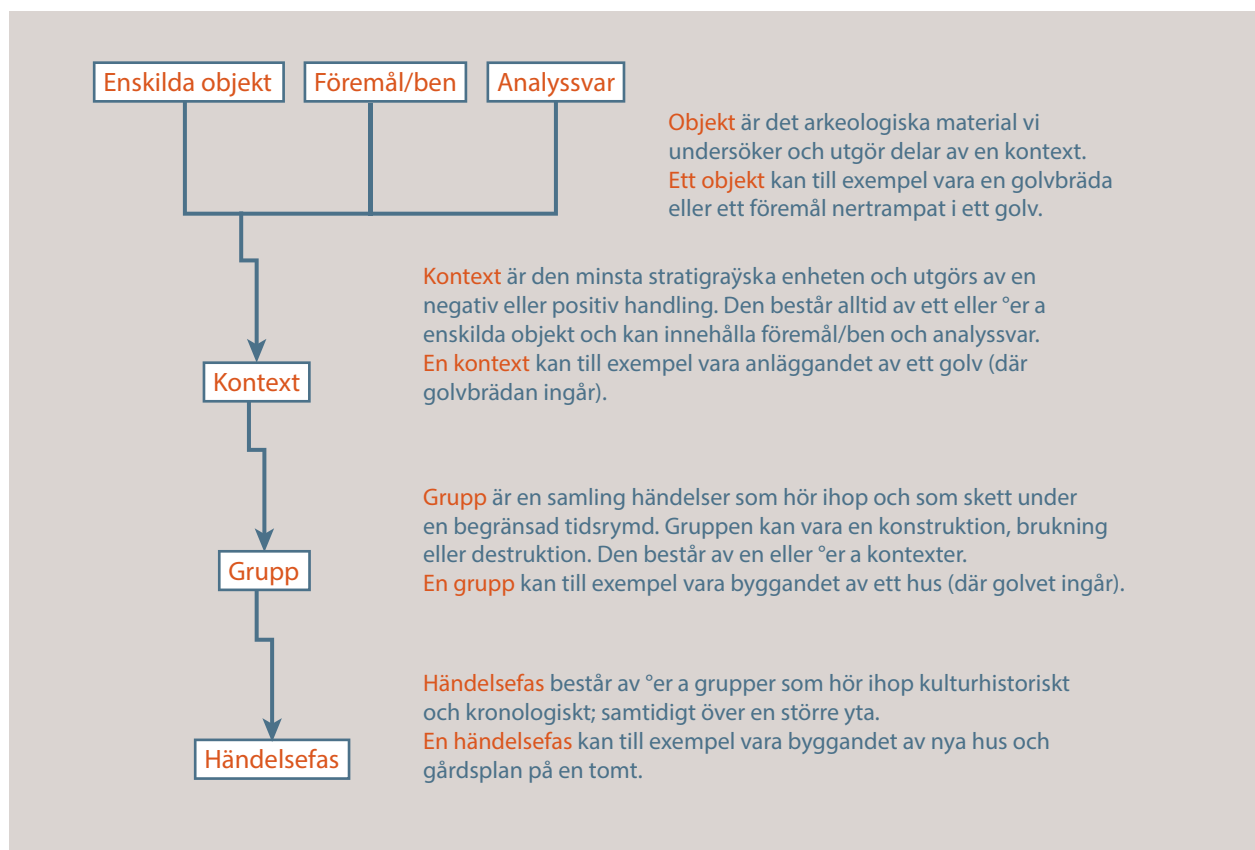
Den minsta stratigrafiska enheten var en kontext. Den består av ett eller flera objekt, den kan vara jordlager, konstruktionsdelar av sten,

tegel eller trä, föremål och ben. Kontexterna delades in i tre huvudgrupper, lager, nedgrävningar och konstruktioner. Lämningarnas källvärde graderades från 1 till 3, vilket påverkade undersöknings- och insamlingsmetoden. De källvärden som användes var: 1. Primärdeponerade, bildade på plats, 2. Sekundärdeponerade, omlagrade med känd proveniens eller 3. Tertiärdeponerade, omlagrade utan känd proveniens.

En eller flera kontexter bildade en kontextgrupp. Detta är ett samlingsbegrepp för en samling händelser som hör ihop och som skett under en begränsad tidsrymd (figur 15).

Figur 14. Undersökning av brunnen på torget/gata A i juli 2016. Foto från väster: Philip Chavasse.

Figur 15. Schematisk framställning av tolkningsprocessens gång.

Själva grävandet gjordes huvudsakligen enligt single contextmetoden, vilket innebär att varje stratigrafisk enhet undersöktes, dokumenterades och avlägsnades var för sig och i omvänd kronologisk ordning från hur de skapats.

De grävmetoder som användes var:

1. Handgrävning med skärslev. Ett urval av kontexter som bedömdes vara bildade på plats undersöktes i rutnät. Jordlagren genomsköptes med metalldetektor i anslutning till att de undersöktes. Metoden användes främst vid undersökning av konstruktioner och primärdeponerade ytor, såsom brukningslager. Även en del sekundärdeponerade lager undersöktes med denna metod.
2. Anpassad fingergrävning med skyffel och spade eller med maskinhjälp. Jordlagren genomsköptes med metalldetektor. Metoden användes för att undersöka sådana kontexter där metod 1 inte var aktuell, men där det ändå fanns anledning att dokumentera och samla in föremål och ben, till exempel områden med sekundärdeponerat material.

3. Maskinschaktning, där ben- och föremålsmaterial inte annat än undantagsvis insamlades. Metoden användes huvudsakligen för att undersöka extensiva ytor och att schakta bort recenta fyllnadslager och störningar ned till en arkeologiskt intressant nivå.

Den grävmetod som valdes berodde på kontexternas källvärde. Arkeobotanik, föremål och animalosteologi var integrerade delar av de arkeologiska kontexterna. Föremål och ben samlades in med relation till kontext. Under 2013 mättes de in där de hittades med relation till kontexten. Från 2015 samlades de in med relation till kontexten. Några av kontexterna med källvärde 1 undersöktes i rutnät där ben och föremål samlades in. Från några kontexter togs jordprover som vattensållades, dessa benämndes sållprover. Samtliga prover mättes in där de insamlades och relaterades till respektive kontext.

Varje kontext beskrevs och tolkades i fält av grävande arkeolog. De mättes in digitalt och dokumenterades på ett likvärdigt sätt. Under 2013–2014 och 2016–2017 användes ett pappersformulär

med en beskrivande del och en argumenterande och tolkande. Kontexterna registrerades löpande under fältarbetstiden i Intrasis samt i stratigrafiprogrammet Harris Matrix Composer. Under säsongen 2015 användes surfplattor för direktregistrering i Intrasis i fält. Grupperingen av kontexterna skedde inledningsvis i fält, men från 2016 har detta genomgående skett vid efterbearbetningen av materialet.

Vid efterarbetet av materialet gjordes en fasindelning utifrån händelser, de kallades händelsefaser. Dessa kan omfatta hela staden (som under etableringsskedet) men är vanligast knutna till händelser inom en administrativ enhet som en stadsgård eller en gata. Händelsefaser beskrivs närmare nedan under Resultat.

Föremålshantering och konservering

Föremålsspecialister deltog i fält under hela fältarbetet. Tvätt och registrering av föremål gjordes kontinuerligt. Dessutom påbörjades specialregistrering av keramik och glas.

För mer känsliga föremål fanns en kontinuerlig kontakt med konservatorerna på Studio Västsvensk Konservering. De kunde med kort varsel komma ut i fält för att delta i arbetet och avgöra hur föremål skulle tas omhand (figur 16).

Insamlingsprinciperna för föremål styrdes av kontexternas källvärde (1–3). Från primärdeponerade kontexter tillvaratogs alla föremål, så även från de flesta sekundärdeponerade kontexter. Utvalda kontexter med primär- och sekundärdeponerat material vattensällades, i första hand för att tillvarata osteologiskt material, men även föremålen togs tillvara. I kontexter med källvärde 3 handplockades föremål selektivt. Metalldetektor användes regelbundet i alla typer av kontexter.

Integrerad föremålshantering

Syftet var att göra föremålshanteringen till en integrerad del av fältarbetet där en direkt återkoppling skulle underlätta tolkningen av strukturer och planeringen av arbetet.

De olika föremålskategorier som förekommer, eller saknas, kan belysa hur olika lager och ytor använts. Olika fragmenteringsgrad, inte minst av keramiken i jämförelse med näraliggande kontexter och andra platser, kan visa om materialet flyttats eller nöts efter det att de hamnade på just den platsen. Påträffas skärvorna i koncentrationer

(som små skärvor eller större delar av hela kärl) har materialet sannolikt inte flyttats efter att det deponerats. Om skärvorna påträffas stående på högkant visar det i sin tur att materialet sannolikt har omdeponerats minst en gång. Rörelsefrekvensen på en yta kan avspglas i hur fragmenterat materialet är.

Föremålen kan även visa om ytor varit renso-pade eller avsedda för avfall. På samma sätt kan lager som tillkommit i samband med raseringar avslöja mycket om byggnaderna. Koncentrationer av spikar och nitar kan tyda på att delar av huskonstruktioner rasat samman eller att delar av en möbel som var väggfast brunnit på platsen som sen inte röjts.

Vidare analyser

I den här rapporten presenteras främst resultat som har direkt relevans för de stratigrafiska berättelserna. Föremålsmaterialet kommer att presenteras mer utförligt i en separat rapport.

Animalosteologi

Fältnärvaro och grundtanke

Målsättningen med det animalosteologiska arbetet var att arbeta integrerat och i nära samarbete med arkeologerna. För att skapa förutsättningar för en bra samverkan mellan animalosteologi och övriga delar av projektet var det viktigt att osteologerna deltog på ett sådant sätt att de kunde arbeta både utifrån de osteologiska frågeställningarna, och de gemensamma frågeställningarna som projektet hade. Detta skedde genom att osteologerna var en rörlig resurs som följde utgrävningens olika moment och bistod arkeologerna med att bedöma lagrens karaktär och att skapa representativa prover.

I fältsituationen innebar det att det alltid fanns minst en osteolog på plats. Snabba bedömningar och feedback resulterade i att den osteologiska informationen blev en naturlig del av den arkeologiska tolkningen, samtidigt som osteologerna hjälpte till med prioriteringar och urval kring insamling och vattensällning. I många fall hade det betydelse för tolkning, dokumentation och fortsatt undersökning. Observationerna i fält var även viktiga för planeringen av det följande analysarbetet. Spridningen av arter och deras olika skelettelement uppvisade i många fall mönster som kunde följas upp vid senare analys.

Figur 16. Rengöring av lädersko i fält år 2017. foto: Markus Andersson.

Över lag prioriterades insamling och vattensättning i primära och sekundära kontexter, medan ben från omlagrade lager utan känd proveniens i regel endast handplockades som stickprov. Alla ben tvättades, torkades och sorterades i fält.

Analys

Tack vare det osteologiska arbete som utfördes redan i fält kunde den efterföljande analysen utföras på ett material som var skräddarsytt utifrån den arkeologiska undersökningens övergripande frågeställningar. För att hushålla med den tilldelade arbetstiden arbetade vi strikt problemorienterat, och använde endast benmaterial från kontexter som var lämpliga för att besvara just våra frågeställningar. Därmed säkrade vi en hög vetenskaplig kvalitet på resultaten.

I projektet lade vi stor vikt vid det animalosteologiska materialets potential att belysa tafonomiska förhållanden och bidra till förståelsen av de arkeologiska lagrens tillkomsthistoria. Tafonomi brukar definieras som studiet av de processer som skapar, modifierar och delvis förstör det osteologiska materialet (O'Connor 2008:19ff). En relativt stor

del av steg 1-arbetet lades därför på att redogöra för benmaterialets olika bevaringsförhållanden och att jämföra detta med de arkeologiska tolkningarna. I många fall ledde det till att tolkningen av olika kontexter fick revideras, eller till att tolkningen kunde fördjupas. Detta är ganska ovanligt i såväl svensk som europeisk stadsarkeologi, och visade sig vara en fruktsam metod inom projektet.

I den här föreliggande rapporten presenteras främst resultat som har direkt relevans för de stratigrafiska berättelserna. Animalosteologin kommer att presenteras mer utförligt i en separat rapport framöver.

Arkeobotaniska analyser

Arkeobotaniken var en integrerad del av fältarbetet och arkeobotaniker deltog i fältarbetet. Huvuddelen av proverna preparerades och analyserades översiktligt i fält. På så sätt blev flera olika kontexters innehåll undersökta samtidigt som de grävdes ut, vilket var viktigt för den stratigrafiska diskussionen och tolkningen i fält. Under fältarbetet preliminäranalyserades 101 prover på detta sätt. Utifrån fältanalyserna valdes sedan 36 prover

Tabell 1. Dendrokronologiska prover från de ytor denna rapport behandlar.

*är prover från år 2016. **är prover från år 2014. ***är prover från år 2013.

Fas	Kontext	Dendro-nr	Prov	Kontext	Träslag	Antal år	Splint/Wankant	Dat. av yttersta årsring i provet	Fällningsår	Kommentar
C:2	Konstruktion av gata	15730	200902	92012	Ek	74	Ej Sp, ej W	1465	Efter 1475	A, Sannolikt 1475–1505
C:2	Konstruktion av gata	15731	200908	92013	Ek	87	Ej Sp, ej W	1461	Efter 1471	A, Sannolikt 1471–1491
C:2	Konstruktion av gata	15729	200810	94018	Ek	93	Ej Sp, ej W	1458	Efter 1468	A, Sannolikt 1468–1508
21:2	Konstruktion av golv	15744	324675	84137	Ek	71	Ej Sp, ej W	1467	Efter 1477	A, Sannolikt 1477–1517
29:3	Konstruktion av byggnad	15734	301104	64016	Ek	96	Sp=8, ej W	1470	1472–1486	
36:2	Konstruktion av byggnad	15742	318971	72083	Ek	87	Ej Sp, ej W	1465	1475–1515	
36:2	Konstruktion av byggnad	15732	200983	74035	Ek	126	nära Sp, ej W	1498	1508–1538	
36:2	Konstruktion av byggnad	15743	319071	78009	Ek	67	Ej Sp, ej W	1475	1485–1515	A
36:2	Konstruktion av byggnad	15728	39048	78011	Ek	75	Sp=21, W	1484	Vinterhalvåret 1484–1485	
Ae:3	Konstruktion av byggnad?	15625	900846*	900843*	Ek	91	Ej Sp, ej W	1505	Efter 1514	Sannolikt 1515–1600
Ae:3	Konstruktion av byggnad?	15626	254862*	740026*	Ek	56	Ej Sp, ej W	1486	E 1495	Sannolikt 1500–1540
36:2	Konstruktion av stolpar	15262	70196***	40396***	Ek	96	Ej Sp, ej W	1440	Efter 1450	
36:2	Konstruktion av stolpar	15264	70203***	40413***	Ek	80	Sp=4, ej W	1478	1491±7	

ut där mer djuplodande makrofossila analyser gjordes. De arkeobotaniska analyserna beskrivs i en egen delrapport i bilaga 1

Dendrokronologiska analyser

Få prover togs inom den aktuella ytan. Endast 13 prover skickades till Kvartärgeologiska laboratoriet vid Lunds universitet (tabell 1 och bilaga 2).

Vid tidigare analyser av trämaterial från Nya Lödöse har det konstaterats att ek var det träslag som föredrogs vid större konstruktioner, som timmerkistorna eller syllstockar i byggnader. Stängsel och andra klenare konstruktioner kunde vara av andra träslag.

RESULTAT

De undersökta ytorna

De ytor som beskrivs i den här rapporten undersöktes huvudsakligen år 2016 och 2017, mindre delar i söder undersöktes år 2013–2014 (figur 17 och 18). Området låg i den norra delen av Nya Lödöse, öster om den nord-sydliga huvudgatan (gata C). Inom ytan fanns nio tomter med bebyggelse (stadsgård 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 36, 37), fyra gator (gata A, C, G och L) samt obebyggda vretar mellan stadsgårdarna. Dessutom fanns en bod byggd på gata C framför stadsgård 24. Samtliga tomter var bebyggda vid något tillfälle, men inte alla samtidigt. Exempelvis låg stadsgård 31 till viss del på mark som tidigare hade ingått i stadsgård 36.

Inom området har det grävts ett antal schakt vid tidigare undersökningar (figur 19). Vid undersökningarna 1916–1918 grävdes flera större schakt genom den yta denna rapport avser (Strömbom 1924). Flera stenlagda ytor på stadsgård 18, 19 och 33 samt gata A och L påträffades. Strömboms undersökningar är troligen orsaken till att arkeologiska lämningar saknades inom den östra delen av ytan i denna rapport vid undersökningen 2016. Vid en förundersökning år 2011 grävdes tre schakt, endast i ett av dem kom lämningar från Nya Lödöse (Sandin et al 2011). Vid en förundersökning år 2012 grävdes tre schakt. I alla schakt framkom lämningar från Nya Lödöse, i ett större schakt framkom omfattande lämningar från stadsgård 18 och 19, i ett annat schakt framkom stenläggning från gata A eller stadsgård 33 (Gustavsson et al 2012). År 2012 gjordes ytterligare en förundersökning där den östra delen av ytan i denna rapport berördes. I ett schakt påträffades en del av den yngsta stenläggningen på gata A (figur 20), även om den då bedömdes tillhöra landeritid (Rosén et al 2014).

I den här texten kommer begreppet stadsgård användas för den uppbyggda miljön på en tomt. En stadsgård kan även omfatta mer än en tomt, vilket verkar vara vanligt framför allt under stadens yngsta tid. En tomt är således endast en juridisk ram inom vilken en levande tredimensionell miljö byggdes upp. De tomter som lades ut 1473 fortsatte sannolikt att finnas kvar till 1624. Några av stadsgårdarna avvek från det gängse mönstret genom att troligen bara ha använts för olika verksamheter, som hantverk och handel, men inte boende (stadsgård 36 och 37, stadsgård 18 efter Älvsborgs-staden). På ytterligare en fanns troligen administrativa funktioner (stadsgård 21).

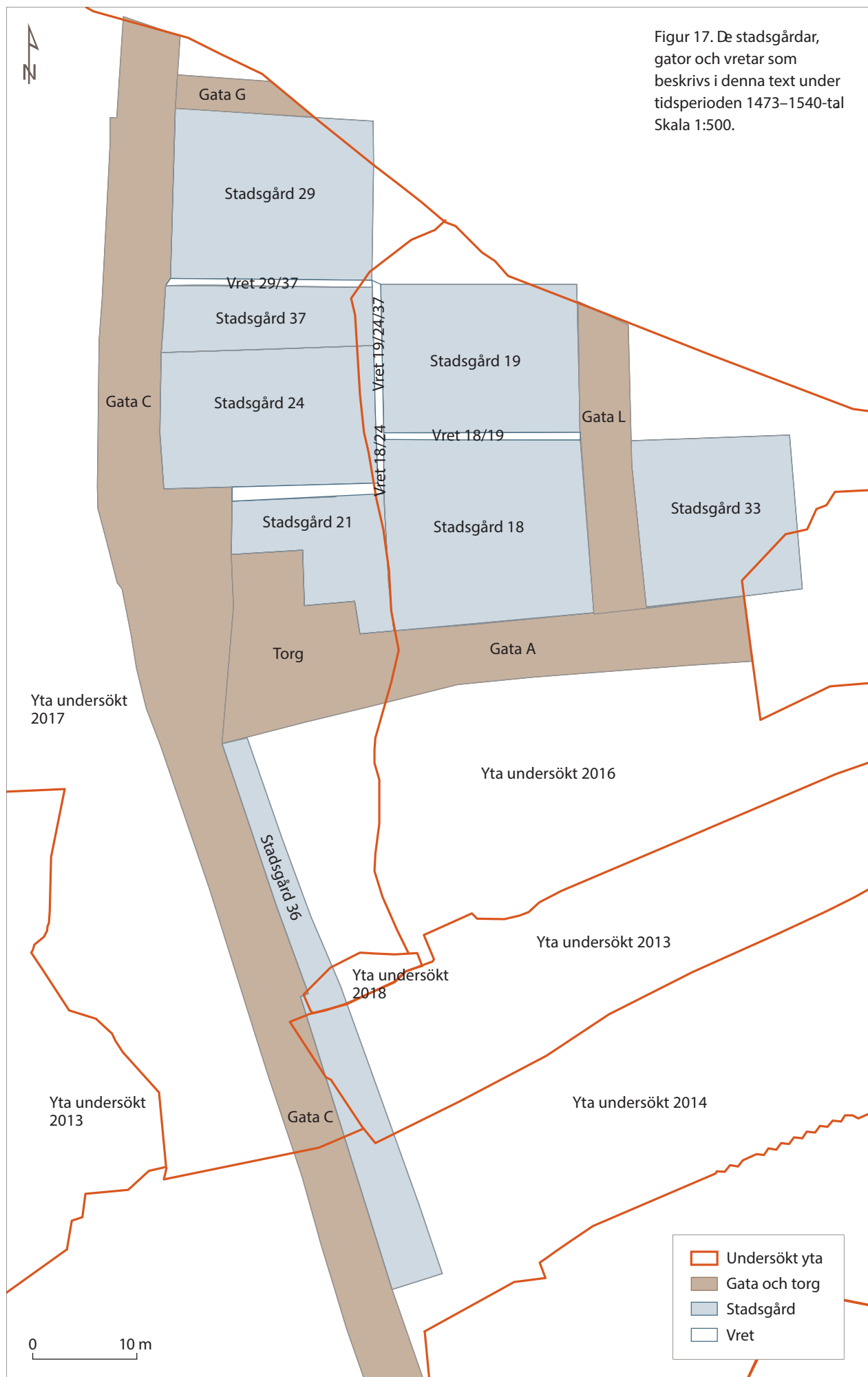
Med vret avses de obebyggda utrymmen som fanns mellan de olika stadsgårdarna. De avgränsades från stadsgårdarna av byggnader eller med stängsel. I Magnus Erikssons stadslag från 1357 reglerades att det skulle finnas ett dropprum mellan grannhus som hindrade vatten att rinna ner på grannens tak (Holmbäck & Wessén 1966:87).

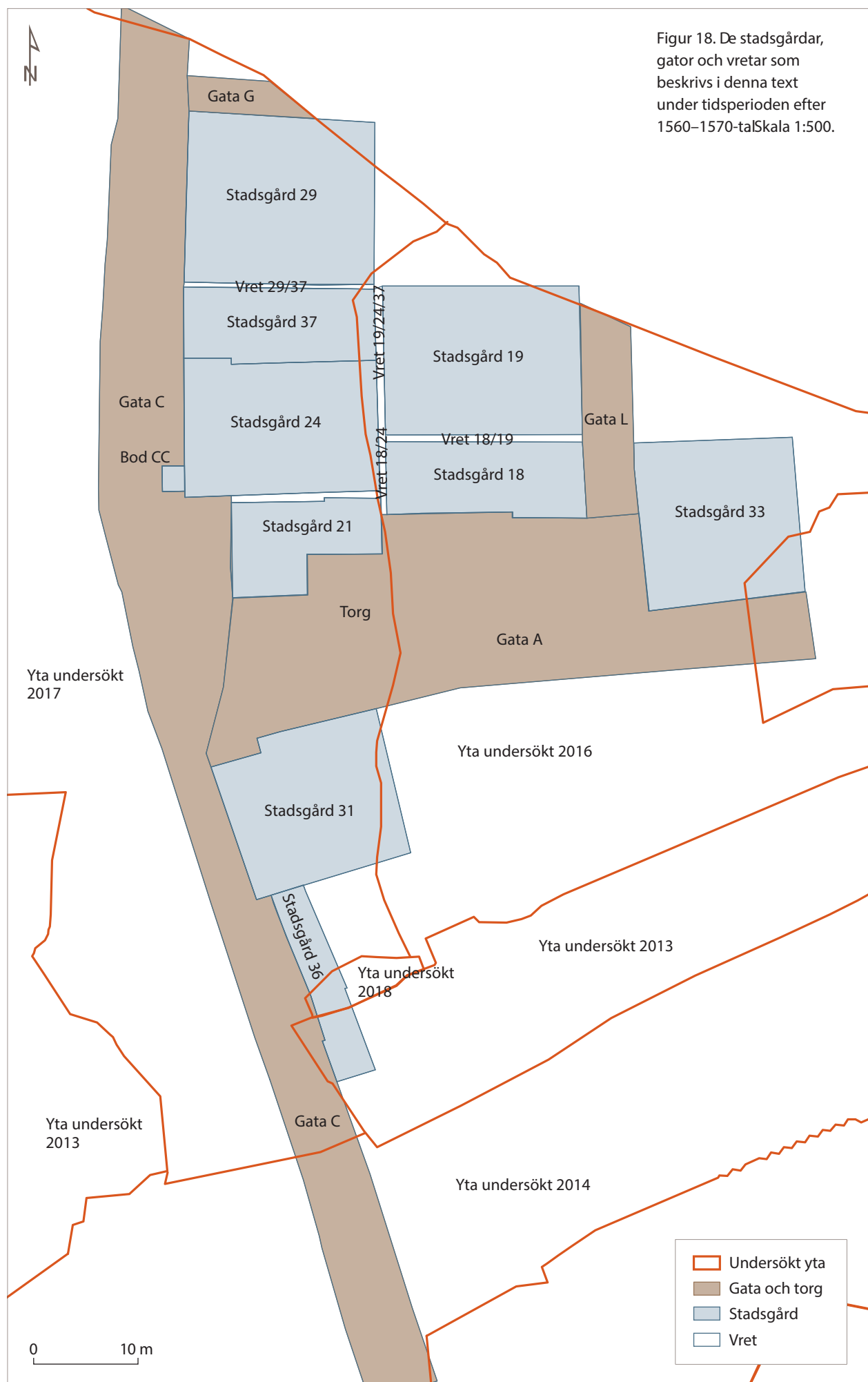
Här följer en kortfattad genomgång av händelserna på de enskilda stadsgårdarna, vretarna och gatorna. En mer detaljerad beskrivning av förloppet finns i den stratigrafiska berättelsen nedan. Därefter följer en tematisk genomgång av byggnader, öppna ytor och funktioner på stadsgårdar, gator och vretar.

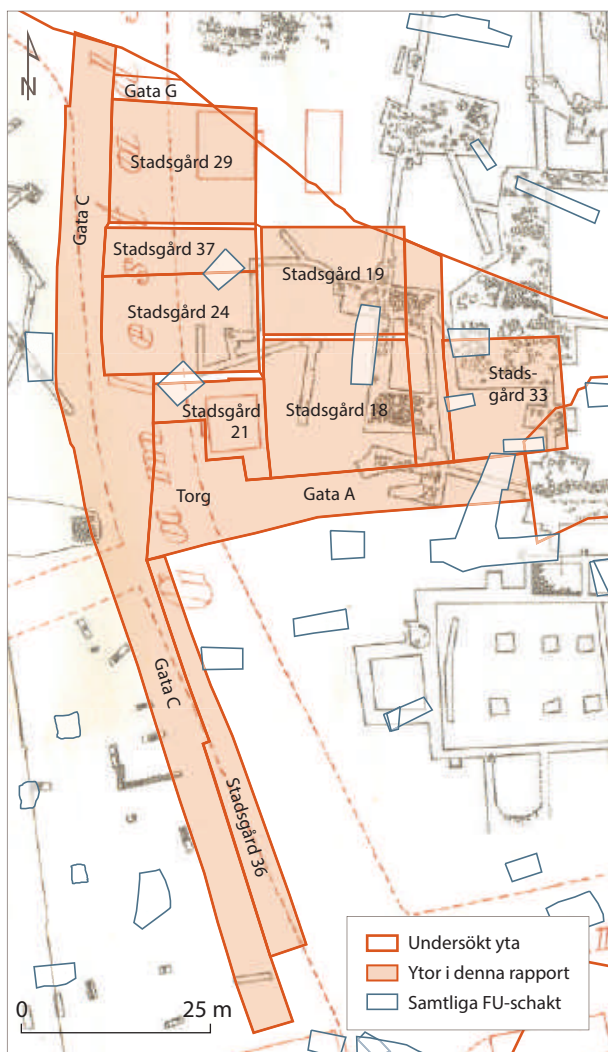
Händelsefaser och brukningsperioder

I den följande texten används huvudsakligen två olika begrepp för att beskriva tid och rum, begreppen händelsefas och brukningsperiod.

Händelsefas är det begrepp som valts för att beskriva en samling arkeologiskt urskiljbara händelser som hör ihop och som skett under en avgränsad tidsperiod. Ett exempel kan vara upp-

Figur 19. Schakt från tidigare undersökningar inom ytan för denna rapport med schaktplanen från 1915–1918 som bakgrund (den är ungefärligt placerad). Skala 1:1 000.

förändret av en byggnad, eller brukandet av en avfallsbinge. Händelsefaserna har således tydliga avgränsningar i tid och rum. De är även mest en beskrivning av den fysiska miljön. Den stratigrafiska berättelsen är uppbyggd kring händelsefaser.

Händelsefaserna har samlats i brukningsperioder, som beskriver längre sammanhängande tidsperioder med flera händelser. På stadsgrändarna var brukningsperioderna avgränsade tidsrymder under vilka en kontinuitet av funktioner, och troligen av brukare, ägarförhållanden och invånare fanns. Brotten mellan de olika brukningsperioderna kan vara försäljningar, arvskiften eller avflyttning. Rent arkeologiskt syns dessa genom förändringar i stadsgrändens fysiska miljö. Brukningsperioderna är ett försök att fånga det liv som levdes i den fysiska miljön. En brukningsperiod kan därmed omfatta en eller flera händelsefaser. Brukningsperioden ligger nära begreppet hushåll som använts för andra arkeologiska material (exempelvis av Kulturen i Lund). Med hushåll har då avsetts en social och juridisk samlevnadsform som bildar en ekonomisk försörjningsenhet. I stadsmiljö utgörs detta oftast av en stadsgränd och dess invånare. Varje enskilt hushåll avgränsas gentemot samtida, föregående och efterföljande hushåll i tid men också i rummet (Gardelin & Johansson Hervén 2003:43). Att vi valt begreppet brukningsperiod beror på att stadsgrändens sammansättning av invånare och deras juridiska, sociala och ekonomiska förhållanden kunde vara mycket komplicerade med flera paral-

Figur 20. Foto från förundersökningen 2012 som visar en del av gata A och den rad av stenar som fanns utmed södra sidan av stadsgränd 33. Jämför med figur 56. Foto från söder: Riksantikvarieämbetet, UV.

lella hushåll, näringar och ägarstrukturer. Risken med begreppet hushåll är att det förenklar denna komplexa bild.

På gatorna och i vretarna kan inte brukarna ses på samma sätt och här beskriver i stället brukningsperioderna större sammanhängande perioder av brukning som avgränsades av omfattande konstruktion eller raseri.

Händelseförlopp

Här beskrivs de större händelserna, funktionerna och strukturerna på de enskilda stadsgårdarna, vretarna och gatorna. Efter detta följer en sammanfattning. En mer detaljerad beskrivning av de olika händelseförloppen finns i den stratigrafiska berättelsen nedan.

Före staden

Innan staden anlades utgjordes området av hävdad ängsmark. De lägre liggande delarna översvämmades flera gånger, senast förmodligen strax före stadens anläggande.

Vid 2013 års undersökning undersöktes marklagren från tiden innan staden grundades. Arkeobotaniska analyser visar att platsen var obebyggd men hade spår av mänskliga närvaro. Pollenanalyser från samma lager indikerar att odling av havre, vete, korn och humle/hampa, pågick i närheten. Analyserna visar att det fanns gårdsbebyggelse i närheten, troligen uppströms Sävån.

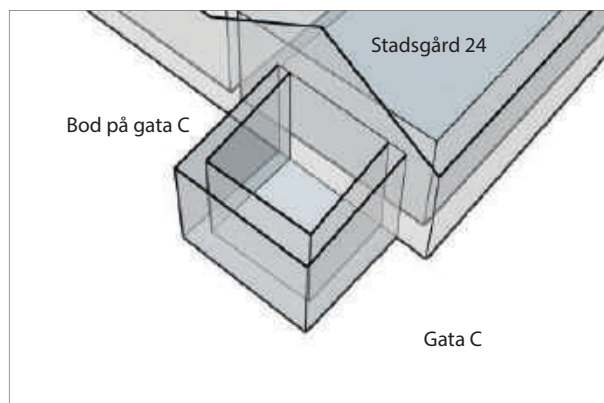
Där gata A och gata C senare kom att anläggas fanns spår av att marken hade trampats innan staden anlades (se arkeobotaniska analyser nedan). Detta kan visa att detta var två vägsträckningar som fanns redan tidigare och som kom att införlivas i stadens gatunät.

Staden grundas

När staden grundades stakades tomter och gator ut med undantag av stadsgård 31 och 36, som anlades på kyrkogården. De första åren var de flesta tomterna obebyggda och gatorna saknade stenläggning. I några fall fanns spår av hägnader i tomtgränser från utstakningen av staden eller den äldsta tiden.

Bod på gata C

Boden låg på den östra delen av gata C. Den var fragmentariskt bevarad, och undersöktes och

Figur 21. Bod på gata C (bod CC). 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

dokumenterades översiktligt. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför betydligt mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas CC:1 till CC:3 och motsvarar ungefär tiden från 1570-tal till omkring 1590 (1586).

En bod uppfördes på gata C (bod CC) framför stadsgård 24. Den hade ett rum och var byggd mot huslänga 24:5:1. Inga spår fanns av brukandet av boden (figur 21).

Brukningsperioden avslutades med att boden raserades. Detta skedde före omläggningen av gata C omkring 1590.

Händelser på gata A och torget

Gata A var parallell med Sävån och sträckte sig från Göta älv i väster och österut förbi kyrkogården. Möjligen anslöt den till landsvägen mot Kviberg öster om staden. Där gata A och C korsades låg stadens norra torg, det har dokumenterats som en del av gata A. Vid sidan av gata C var troligen gata A en av stadens huvudgator, och dessutom en av få gator som delvis fanns kvar efter att staden lades ned. Mycket stora förändringar gjordes av gatan och torget efter 1560–1570-talet.

Den västra delen och mitten av gatan har avrapporterats tidigare (Öbrink & Rosén 2017). Här beskrivs sträckningen öster om korsningen med gata C, för att skilja den från tidigare avrapporterade delar har händelsefaserna kallats Ae (gata A, öst).

Figur 22. Brukningsperiod 1 på gata A med byggnaderna eller väderskydden. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Närmast gata C var lämningarna av gata A relativt välbevarade, men längre åt öster var de mycket fragmentariska. Gatan undersöktes i sin helhet extensivt.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas Ae:1 till Ae:4, motsvarande tiden från 1473 till flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet. Gatan, och troligen även torget, stakades ut när staden grundades. I gatan fanns spår av stolpar som kan höra till utstakningen av gatan. Under de första åren fanns ingen gatubeläggning.

I samband med att de omgivande stadsgårdarna bebyggdes anlades en stenlagd gata och ett stenlagt torg. De brukades därefter.

Utmed gatans södra sida fanns stolpar tillhörande fem enkla byggnader eller väderskydd (bod Ae1–Ae5). Inga lämningar av väggar påträffades. Den västligaste av dem (bod Ae1) låg inne på kyrkogården och kan ha varit en bod liknande dem på stadsgård 36. De övriga konstruktionerna som låg ute i gatan kan ha varit bodar eller stolpar som bar upp enkla tak, eller uppspänd segelduk. De kan ha varit platserna för stånd vid marknadsdagar (figur 22). Den östligaste av konstruktionerna var möjligen bara två stolpar i gatans mitt (bod Ae5). Alla konstruktionerna var inte samtida, och för en av dem (bod Ae2) finns tecken på två olika generationer. Några av konstruktionerna skulle möjligen kunna tillhöra brukningsperiod 3 (lite oklar stratigrafi).

Brukningsperioden avslutades med flytten till Älvsborgsstaden.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Gatan brukades troligen även under denna period, men de tillfälliga bodarna fanns inte kvar.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas Ae:5 till Ae:10. Motsvarar perioden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624).

Den befintliga gatan brukades troligen under tiden direkt efter återflytten till Nya Lödöse. Efter en tid skedde större ombyggnadsarbeten då gatan breddades söder om stadsgård 18 så ett större öst-västligt torg skapades. På torget anlades en brunn (figur 23). Utstakningen av ytan kan ha skett redan vid återflytten från Älvsborgsstaden, men det är möjligt att delar av stenläggningen skedde först under 1580-tal (bedömt utifrån föremål och även uppgifter i skriftliga källor). Troligen färdigställdes ytorna i anslutning till stadsgård 21 först.

Ytan brukades därefter. Omkring 1590 förändrades området närmast stadsgård 21 i samband med att hus 21:5:2 byggdes ut.

Brukningsfasen avslutades med att brunnen fylldes igen och delar av gatan raserades. I brunnen fanns avfall från trädgårdsodling. Här fanns ben från slakt och möjligt avfall från horn- och skinnhantverk. Här fanns många föremål, som skor och inte minst mycket keramik och glas. Materialet kommer sannolikt från omgivande stadsgårdar.

Även efter att staden lades ned kan delar av gatan kan ha fortsatt användas.

Händelser på gata C

Gata C var Nya Lödöses huvudgata och sträckte sig genom hela staden från norr till söder, över Sävån fanns en bro. I båda ändar anslöt den till landsvägarna mot norr och söder. Där gata A och C korsades låg stadens norra torg.

Stora förändringar gjordes av gatan under 1560–1590-talet, och åter under 1600-talet (figur 24). Gatan fanns kvar och användes efter att staden lades ner, i något förändrad form finns den kvar än idag.

Figur 23. Utvecklingen av torget över tid. A) Brukningsperiod 1, omfattande tiden 1473 till 1540-talet B) Brukningsperiod 2, omfattande tiden från 1560–1570-talet till cirka 1590. C) Brukningsfas 3, omfattande tiden från cirka 1590 till stadens nedläggande 3D-visualiseringar med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustrationer: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 24. Förändringar av gata C under perioden 1473–1624 och efter stadens nedläggande. A) Perioden 1473 till 1540-tal B) Perioden från 1560-tal till cirka 1590. C) Perioden cirka 1600 till stadens nedläggande. Skala 1:700.

Gatan var relativt välbevarad, men undersöktes i sin helhet extensivt.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas C:1, motsvarande tiden från 1473 till omkring 1480. Gatan stakades ut när staden grundades. Utmed gatan fanns hägnader. Möjligen var gatan smalare söder om korsningen med gata A under de första åren. I gatan fanns spår av stolpar som kan höra till utstakningen av gatan. Under de första åren fanns ingen gatubeläggning.

Brukningsfasen avslutades med att de hägnader som fanns utmed gatan togs bort.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas C:2 till C:3, motsvarande tiden från omkring 1480 till flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet. I samband med att de omgi-vande stadsgårdarna bebyggdes konstruerades en stenlagd gata. Den brukades därefter.

Brukningsfasen slutade med att delar av den täcktes av raseringsmaterial från de avrivna stads-gårdarna vid flytten till Älvsborgsstaden.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgssta-den på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Gatan brukades även under denna period.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas C:4, motsvarande tiden från 1560–1570-talet till omkring 1590.

Efter återflytten från Älvsborgsstaden breddades gatan norr om korsningen med gata A. Samtidigt uppfördes en bod på gatumark väster om stadsgård 24 (bod CC, se ovan).

Söder om korsningen med gata A lades gatan om, väster om den nya stadsgård 31 blev den sma-lare än tidigare.

Brukningsfasen slutade med att stenläggningen togs bort på stora delar av gatan. Detta skedde samtidigt som bod CC raserades.

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas C:5 till C:6, och motsvarar tiden från omkring 1590 till tidigt 1600-tal.

Från sent 1580-tal lades stenläggningen på gatan om. I samband med det breddades gatan väster om stadsgård 21. I den nya stenläggningen fanns

flera markeringar som kan vara underhållsmar-kering eller markering av platser för exempelvis marknadsstånd.

Någon gång under denna brukningsperiod uppfördes en bod öster om stadsgård 22 på gatu-mark (bod C, se Azzopardi et al 2022).

Brukningsfasen avslutades med att gatan åter byggdes om.

Brukningsperiod 6

Omfattar händelsefas C:8 till C:10, och motsvarar tiden från tidigt 1600-tal till stadens nedläggande (1624).

Söder om korsningen med gata A breddades gatan. Detta hände efter att stadsgård 36 och en del av stadsgård 31 hade rivits. Troligen skedde detta tidigast omkring 1600.

Norr om korsningen med gata A lades gatan om, detta skedde senare än ombyggnaden av den södra delen. Det kan vara så sent så sent som efter Kalkmarkriget (1613) eller då staden återgick i svensk ägo (1619). Boden öster om stadsgård 22 fanns kvar när gatan byggdes om.

Brukningsfasen avslutades med bebyggelsen runt gatan och även mindre delar av gatan rase-rades. Större delen av gatan låg dock kvar och fort-satte användas efter att staden lades ned tills den ersattes av en ny landsväg.

Händelser på gata G

Gatan sträckte sig åt öster från gata C, endast en mindre del låg inom det undersökta området. Lämningarna var relativt välbevarade men gatan undersöktes extensivt.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas G:1 motsvarande tiden från 1473 till flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet. Gatan stakades ut när staden grundades. Under de första åren fanns ingen gatubeläggning. I samband med att stadsgård 29 bebyggdes konstruerades en stenlagd gata. Den brukades därefter.

Brukningsperiod 2

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgssta-den på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände med gatan under denna brukningsperiod.

Figur 25. Stenläggning och rännal på den yngsta gata G. Foto från norr: Jonathan Pye.

Brukningsperiod 3

Omfattar händelsefas G:2 motsvarande tiden från 1560–1570-tal till omkring 1600. En ny gata anlades efter återflytten från Älvsborgsstadens. Den brukades därefter.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas G:3 motsvarande tiden från omkring 1600 till stadens nedläggande (1624). En ny gata anlades, sannolikt skedde det i samband med ombyggnader på stadsgård 29 (figur 25). Den brukades därefter tills staden lades ned.

Händelser på gata L

Gatan sträckte sig åt norr från gata A. Väster om den fanns stadsgård 18 och 19, i öster fanns stadsgård 33. Gatan fortsatte norr om det undersökta området. Lämningarna var fragmentariska och gatan undersöktes extensivt.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas L:1 till L:3, motsvarande tiden från 1473 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Gatan stakades ut när staden grundades.

Under de första åren fanns ingen gatubeläggning. I samband med att stadsgårdarna intill bebyggdes konstruerades en stenlagd gata. Den brukades därefter. Vid flytten till Älvsborgsstadens plockades delar av stenläggningen troligen bort.

Brukningsperiod 2

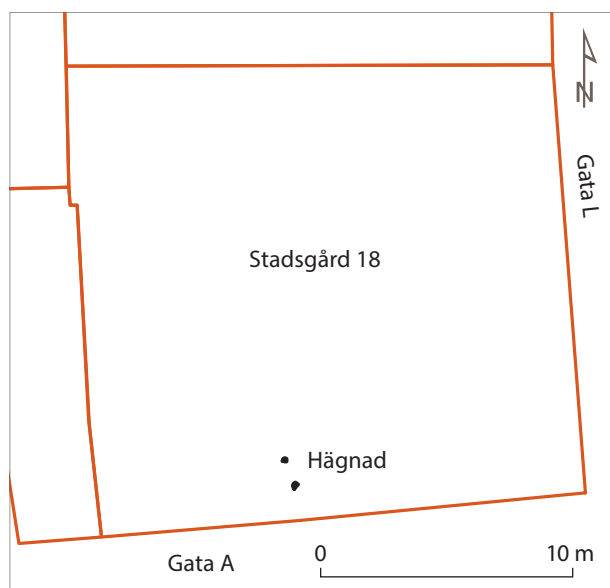
Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till återuppbyggnaden från 1560-talet. Materialet säger inget om vad som hände med gatan under denna bruksperiod.

Brukningsperiod 3

Motsvarande perioden 1560–1570-talet till stadens nedläggning (1624). Gatan fanns med största sannolikhet kvar efter återflytten från Älvsborgsstadens. Inga lämningar har dock undersökts från denna period.

Händelser på stadsgård 18

Stadsgården omgavs av stadsgård 21 och 24 i väster, gata A i söder, gata L i öster och stadsgård 19 i norr. Tomtens utbredning förändrades över tid.

Figur 26. Brukningsperiod 1 på stadsgård 18. Skala 1:300.

Lämningarna från tiden före flytten till Älvsborgstaden var relativt välbevarade, med undantag av tomtens sydöstra hörn där lämningar saknades. De undersöktes med medelhög noggrannhet. Här gav konsekvent insamling av ben, föremål och prover relativt goda kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster. Från den yngsta brukningsperioden fanns färre lämningar vilket gör att beskrivningen av gården under denna period blir mer begränsad.

Brukningsperiod 1

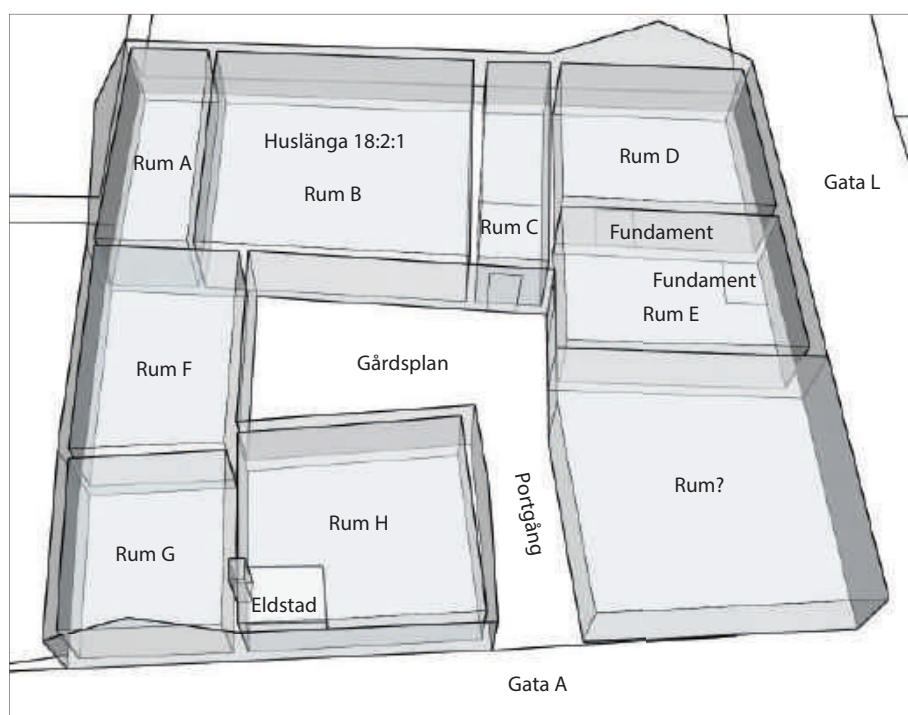
Omfattar händelsefas 18:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Minst en hägnad uppfördes på tomten. Under denna brukningsperiod hölls troligen boskap här (figur 26). Brukningsperioden avslutades med att hägnaden togs bort.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 18:2 till 18:5 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgstaden på 1540-talet. Det är osäkert vilka näringarna var under denna period. Verksamhet kan ha bedrivits i bodar utmed gatorna, men huvudsakligen verkar stadsgården ha använts som boende eller möjligen för representativ verksamhet (figur 27).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. En sammanhängande huslänga byggdes utmed tomtens alla sidor (huslänga 18:2:1). Den omslöt en stenlagd gårdsplan (figur 28). Infarten till gården fanns troligen genom en portgång från gata A.

Huslängan hade minst åtta rum. I nordväst fanns ett förråd eller kammare (rum A). Öster om det fanns ett uppvärmt bostadsrum, möjligen en stuga (rum B). En eldstad kan ha funnits i en del av rummet där lämningar saknades vid undersökningen. Rummet byggdes om vid ett tillfälle då ett nytt golv lades. Öster om detta fanns en förstuga

Figur 27. Brukningsperiod 2 på stadsgård 18. 3Dvisualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

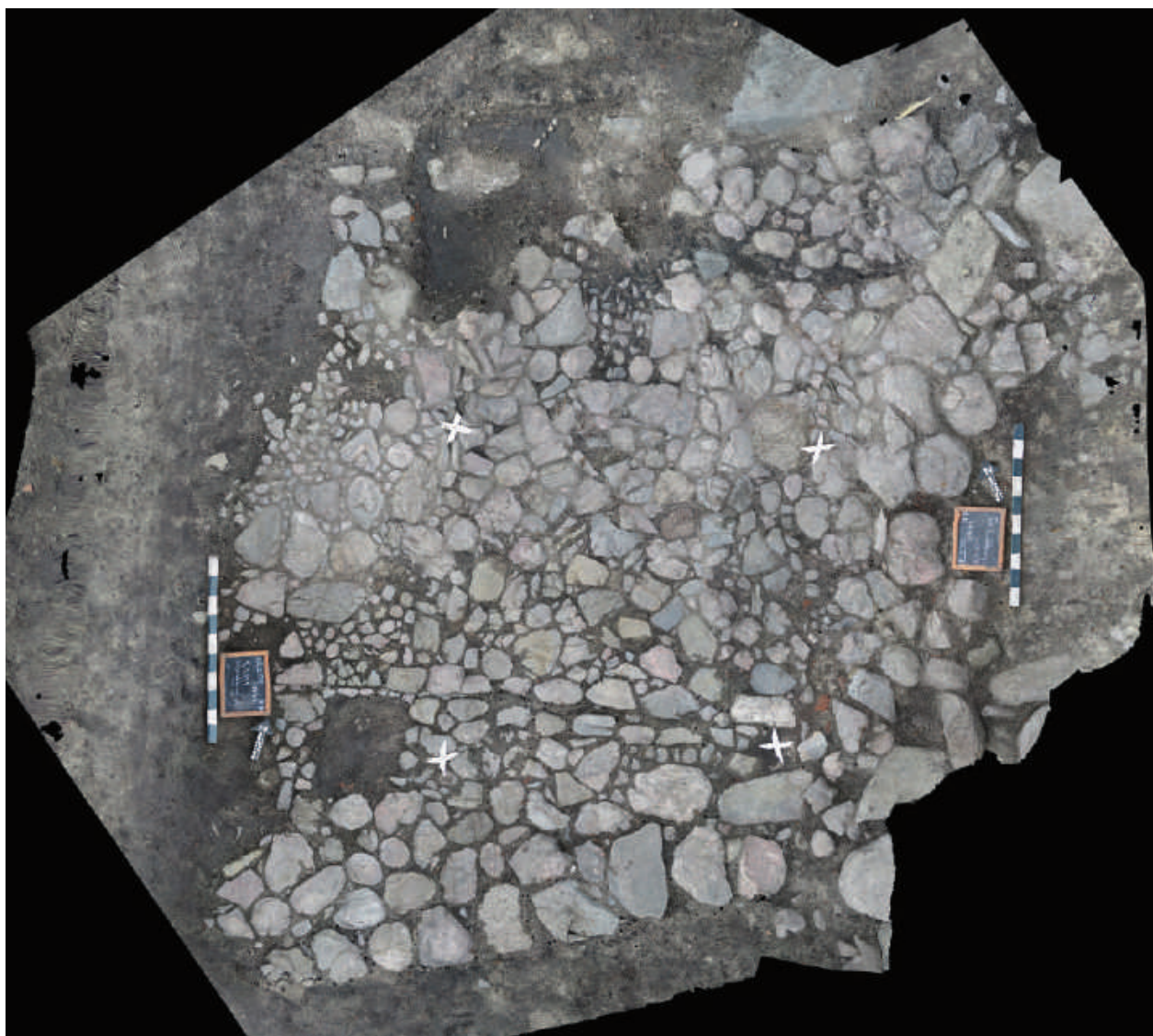
med ingång från gårdsplanen (rum C) och norr därom möjligen ett förråd.

I huslängans nordöstra hörn fanns ett rum som kan ha varit en del av den uppvärmda bostaden (rum D). I rummet fanns ett fundament, möjligen till en kakelugn. Denna del av huslängan hade kanske en representativ funktion. Söder om detta fanns ett rum som kan ha varit en verkstad (rum E). Rummet kan ha haft en ingång från gårdsplanen. Ett fundament som kan ha varit en eldstad fanns i rummet. Rummet byggdes om vid ett tillfälle då ett nytt golv anlades. Då togs även fundamentet bort.

Väster om gårdsplanen fanns ett rum med okänd funktion (rum F), möjligen var det en del av bostaden.

Utmed gata A fanns en trolig bod i väster (rum G). Öster om den fanns ett kök eller kokhus (rum H) med eldstad (figur 29). Rummet kan ha hört till stadsgården eller varit en bod med dessa funktioner. Troligen har ännu ett rum funnits i tomtens sydöstra hörn. Inga utrymmen som har tolkats som ekonomibyggnader fanns på stadsgården.

Få av rummen hade spår av hur de var använda. De rum som låg norr och väster om gårdsplanen var troligen bostadsutrymmen. Det stora rummet (rum B), som var hela 7,5×6,9 meter stort, har närmast varit en sal, kanske med representativ funktion. Vid sidan av det fanns mindre flera rum som kan ha varit mer privata. Ingen större eldstad för matlagning har identifierats i denna del av stadsgården, men två av rummen kan ha haft eldstäder. Det kan vara så att mat lagades i rum H.

Figur 28. Stenlagd gårdsplan på stadsgård 18 under brukningsperiod 2. Norr är uppåt. Ortofoto från undersökningen.

Figur 29. Fundamentet till eldstaden i rum H och delar av det brända golvet. Foto från söder: Philip Chavasse.

Det osteologiska materialet visar att det uppenbarligen fanns flera katter på stadsgård 18. Däremot fanns inga tecken på boskapshållning.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstanen.

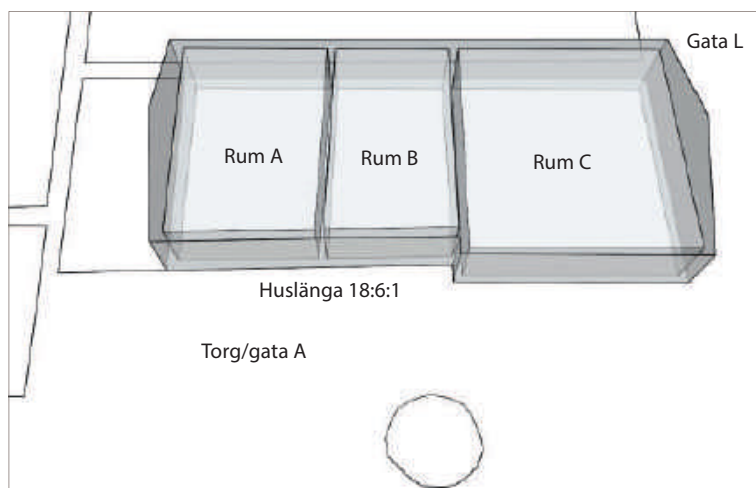
Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstanen på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 18:6 till 18:7 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Stadens nya torg lades ut över större delen av stadsgård 18. Norr om torget uppfördes en byggnad (hus 18:6:1). Tomten blev därmed betydligt mindre och var ingen regelrätt stadsgård utan snarare en bodlänga utmed det nya torget. Verksamheten i bodarna var huvudnäringen (figur 30). Möjligen uppfördes byggnaden först under 1580-talet.

Bodlängan (hus 18:6:1) hade tre rum (A–C). I det östligaste rummet hanterades möjligen fisk (rum C).

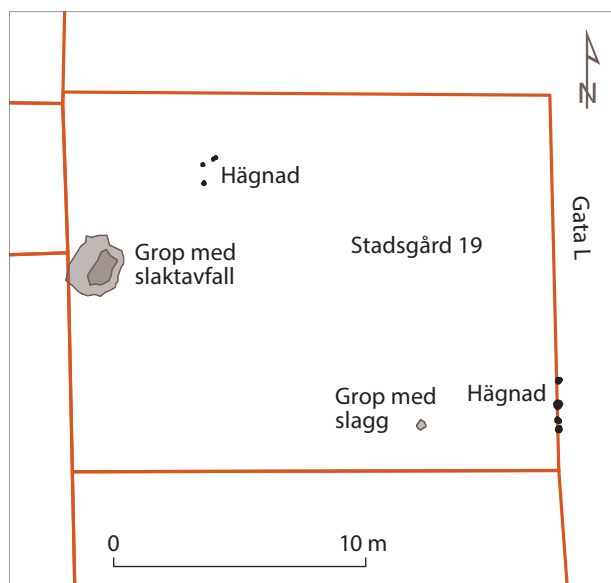
Figur 30. Brukningsperiod 4 på stadsgård 18. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen raserades.

Händelser på stadsgård 19

Stadsgården omgavs av stadsgård 24 och 37 i väster, stadsgård 18 i söder, gata L i öster och stadsgård 38 (kommande rapport) i norr.

Lämningarna var delvis välbevarade i stadsgårdens södra del, men lämningar saknades inom stora delar av tomten. De lämningar som fanns undersöktes med medelhög noggrannhet. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Figur 31. Brukningsperiod 1 på stadsgård 19. Skala 1:300.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 19:1 till 19:2 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Under denna brukningsperiod användes den troligen för boskapsskötsel och även smide (figur 31).

Minst två hägnader konstruerades. I slutet av brukningsperioden togs hägnaderna bort.

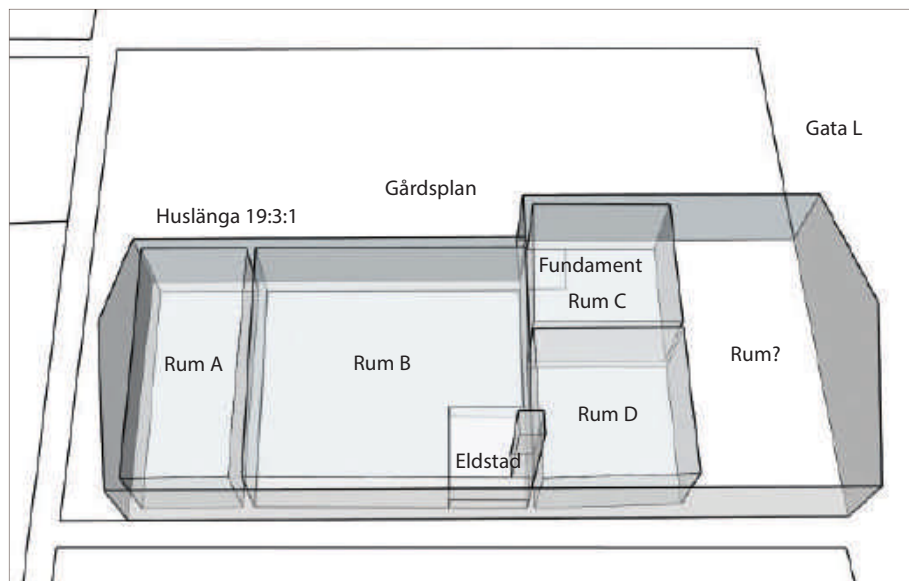
Två gropar grävdes och brukades. I den ena fanns slagg i fyllningen. I den andra gropen fanns slaktavfall och raseringsmassor som kan vara från en eldstad. Möjligen var det spår av raseringen av en smedja/ässja i slutet av brukningsperioden.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 19:3 till 19:4 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Det är osäkert vilka näringarna var. Verksamhet i, eller uthyrning av, bodar kan ha varit näringar (figur 32).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. En huslänga uppfördes utmed tomtens södra sida (huslänga 19:3:1). Norr om den fanns en gårdsplan. Sannolikt har byggnader funnits även inom stadsgårdens norra del. Vid undersökningen fanns inga lämningar här.

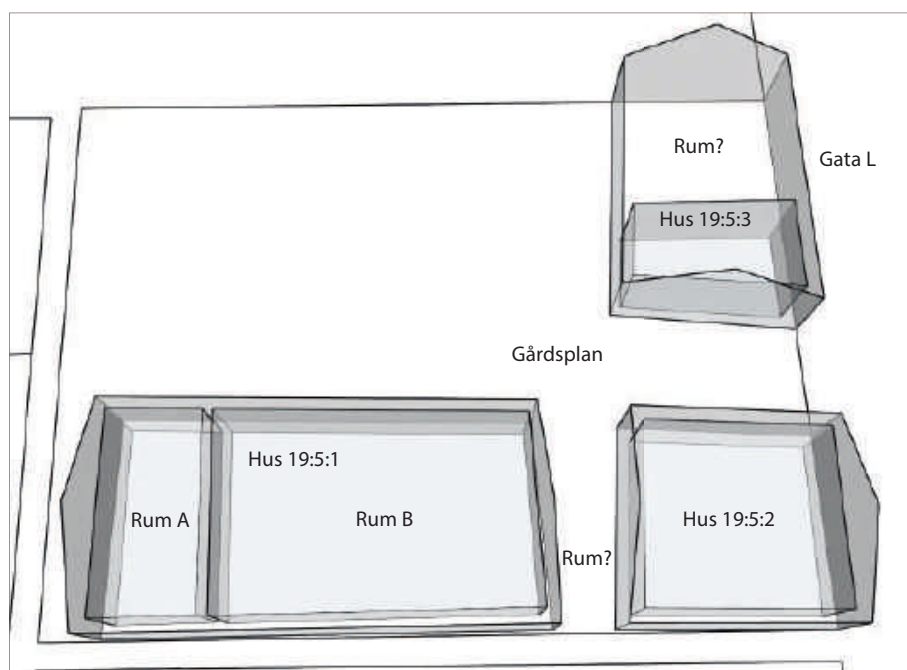
Huslänga 19:3:1 hade fyra rum (figur 33). Längst i väster fanns ett förråd eller annat ouppvärmrt rum (rum A). Öster därom fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum B). I nordöst fanns en förstuga (rum C) med ingång från gårdsplanen. Söder om den fanns ett indirekt uppvärmt rum som var en

Figur 32. Brukningsperiod 2 på stadsgård 19. 3Dvisualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 33. Trägolvet i rum A i huslänga 19:3:1. Foto från söder: Kevin Wooldridge.

Figur 34. Brukningsperiod 4 på stadsgård 19. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

kammare eller förråd (rum D). Sannolikt fanns ännu ett rum (en bod?) utmed gata L.

I raseringslagren fanns ben av gås, höns/tupp vilket visar att dessa djur kan ha hållits på stadsgården.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen skedde detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 19:5 till 19:7 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Det är osäkert vilka näringarna var. Inga spår fanns av hantverk utan mest av mat- och dryckeskonsumtion. Huvudsakligen verkar stadsgården ha använts som boende (figur 34). Föremålsmaterialet tyder på en relativt påkostad bebyggelse med bland annat färgade fönsterrutor och en riklig konsumtion av bordskärl av keramik och dryckesglas av flera olika slag.

Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes två byggnader (hus 19:5:1 och 19:5:2). Norr om dem fanns en stenlagd gårdsplan. Norr om gårdsplanen

uppfördes ännu en byggnad (hus 19:5:3). Det är osäkert vad som fanns i stadsgårdens nordvästra del. möjligen var det en öppen yta.

Hus 19:5:1 hade minst två rum. I väster fanns ett förråd eller kammare (rum A). Öster om det fanns ett eller två rum som kan ha varit en uppvärmd stuga med eldstad och en förstuga, men lämningar av eldstad saknades (rum B).

Hus 19:5:2 hade ett rum med okänd funktion. Möjligen fanns en kakelugn i rummet.

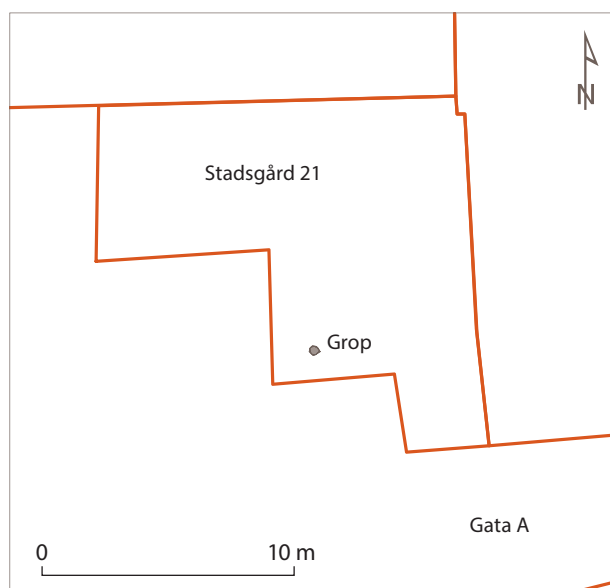
Hus 19:5:3 hade minst ett rum med okänd funktion. Norr om detta kan ytterligare rum ha funnits. Mellan hus 19:5:2 och 19:5:3 fanns en portgång som kan ha varit överbyggd.

Strax före eller i samband med stadsgårdens raseringsgrävdes en grop i den norra delen av gårdsplanen. Den fylldes med raseringsmaterial och hushållsavfall med keramik.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen raserades.

Händelser på stadsgård 21

Stadsgården låg nordost om korsningen mellan gata A och C. Sannolikt fanns stadens torg här. Åt öster fanns stadsgård 18 i öster och åt norr stadsgård 24. Stadsgården kan ha utgjort stadens rådhus. Ingen egentlig tomt fanns utan stadsgårdens storlek motsvarade i princip bebyggelsens utbredning. Dess storlek förändrades över tid.

Figur 35. Brukningsperiod 1 på stadsgård 21. Skala 1:300.

Lämningarna från de äldre bruksperioderna var delvis bortplockade (vid raseringen?). Däremot var de relativt välbevarade från de yngre perioderna. Lämningarna undersöktes med medelhög noggrannhet. Här gav konsekvent insamling av ben, föremål och prover relativt goda kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 21:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Det är osäkert om någon tomt stakades ut när staden grundades eller om den bara utgjorde en obebyggd allmän yta fram tills bruksfas 2 (figur 35). En grop grävdes inom ytan och återfylldes.

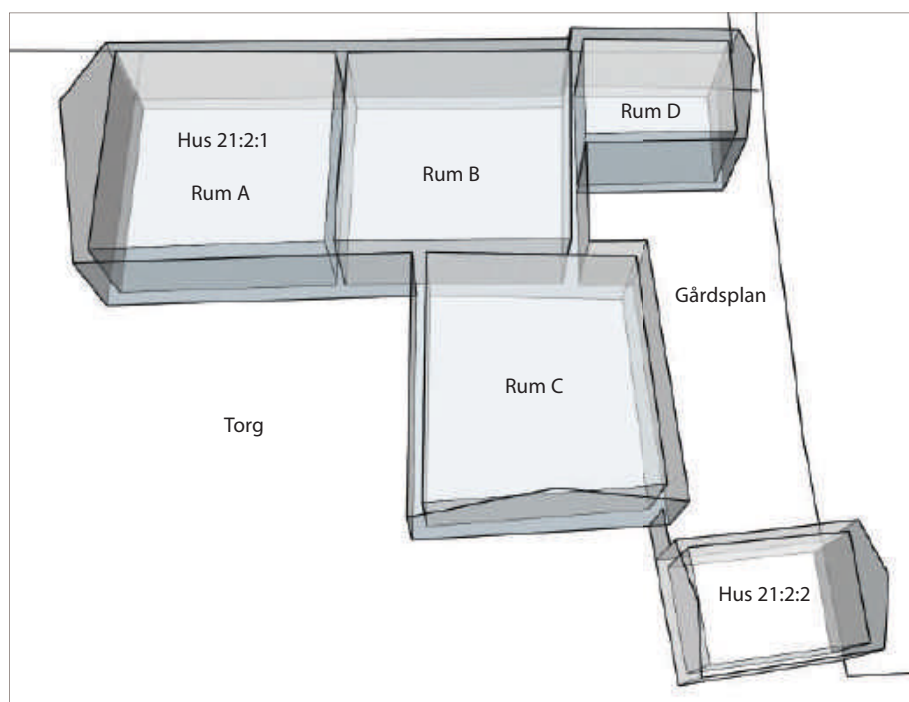
Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 21:2 till 21:4 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Tomten låg i torgets nordöstra del. Här fanns en byggnad (hus 21:2:1) som kan ha tjänstgjort som stadens rådhus och en mindre byggnad (hus 21:2:2) som var en hantverksbod. Mellan dem fanns en gårdsplan (figur 36).

Hus 21:2:1 hade fyra rum. De tre rum som låg ut mot torget (rum A-C) kan ha inrymt delar av det möjliga rådhusets funktioner, men inga brukningsspår som visade funktionen fanns. Det är osäkert om någon eldstad fanns i något av rummen. En ingång från torget fanns i rum C. Rummet längst i öster (rum D) kan ha varit ett förråd, kanske var det stadens kista (häkte).

Hus 21:2:2 var en bod med ett rum. Här fanns troligen hornhantverk. Mellan de två husen kan en port in till bakgården ha funnits.

Brukningsfasen avslutades med att bebyggelsen raserades, delar av hus 21:2:1 brann. Troligen

Figur 36. Brukningsperiod 2 på stadsgård 21. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

skedde detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

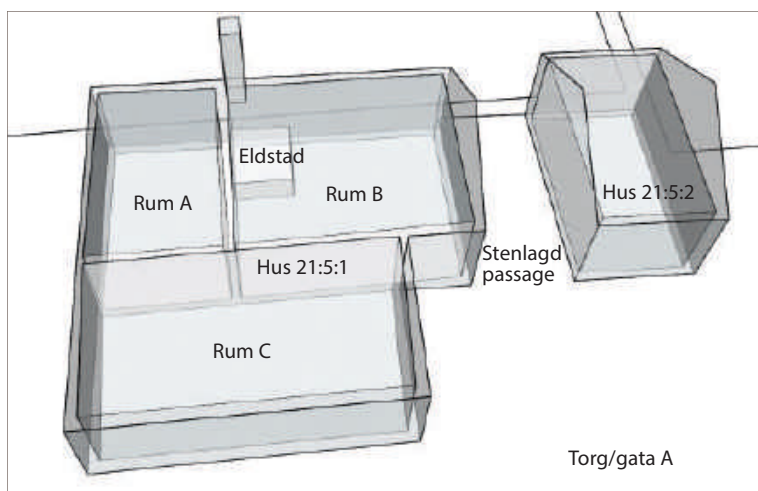
Brukningstid 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad

från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningstid 4

Omfattar händelsefas 21:5 till 21:6 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till cirka

Figur 37. Brukningstid 4 på stadsgård 21. 3Dvisualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 38. Undersökning av stadsgård 21 i augusti 2017. I mitten ses den stenlagda passagen mellan hus 21:5:1 och 21:5:2. Bakom det trägolvet i rum B i hus 21:5:1. I bildens vänstra halva syns delar av två olika generationers stenläggning på torget. Foto: Markus Andersson.

1590. Även nu kan det ha varit platsen för stadens rådhus. Två byggnader uppfördes (hus 21:5:1 och 21:5:2). Mellan byggnaderna fanns en stenlagd passage. Tomten minskades till att enbart omfatta ytan huset var byggt på och omgavs av torget på tre sidor (figur 37).

Hus 21:5:1 hade tre rum. I ett av rummen fanns en eldstad (rum B). Här fanns spår av matlagning. De andra två rummen (rum A och C) hade inga identifierade funktioner. I rummen fanns spår av matservice och öl- och vinkonsumtion. I rum C fanns en ingång från torget. I något rum fanns sannolikt en kakelugn, möjligen har den funnits i rum A eller i ett rum över rum B (figur 38).

Hus 21:5:2 hade ett rum med okänd funktion, men arkeobotaniska analyser visade att det var nära ett kök. Dock saknades eldstad.

Troligen var de båda husen sammanbyggda över den stenlagda passagen. Här kan även en trappa till en övre våning ha funnits.

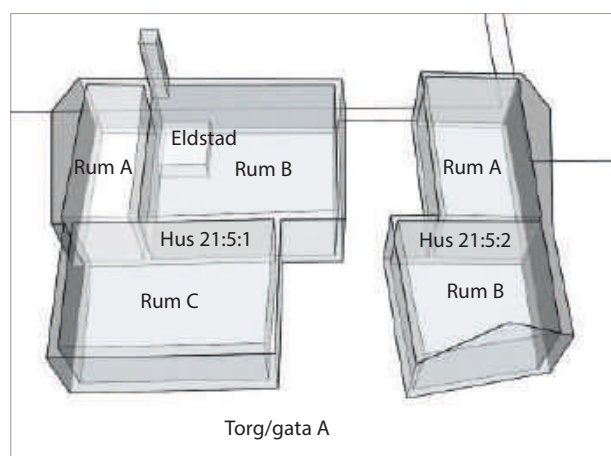
Brukningssperiod 5

Omfattar händelsefas 21:7 till 21:8 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1590 till stadens nedläggande (1624). De befintliga husen byggdes om i samband med att gata C breddades väster om stadsgården (figur 39).

Hus 21:5:1 blev avkortat i väster (rum A och C), huset fortsatte därefter brukas som tidigare.

I hus 21:5:2 tillkom ett rum i söder (rum B). En övervåning kan ha funnits här.

Brukningssperioden avslutades med att byggnaderna raserades eller monterades ner. I raserings-

Figur 39. Brukningssperiod 5 på stadsgård 21. 3Dvisualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

lagren fanns många föremål från de två sista brukningssperioderna. Även i raseringslager på gata A (fas Ae:10, KG 3295) fanns material som kommer från brukningen av hus 21:5:1 och 21:5:2. Här fanns mycket glas för både öl- och vinkonsumtion och bland keramiken många olika bordskär.

Händelser på stadsgård 24

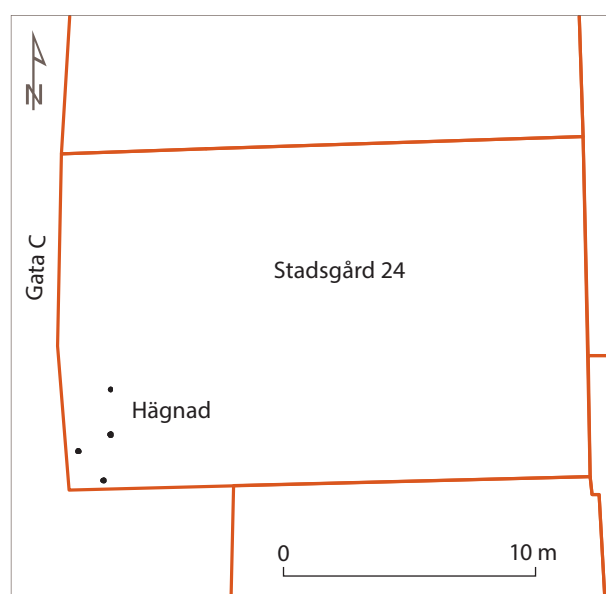
Stadsgården låg öster om gata C, söder om stadsgård 37, väster om stadsgård 18 och 19 samt norr om stadsgård 21. Tomtens utbredning förändrades något över tid.

Lämningarna var delvis fragmentariska då det under modern tid har funnits torpbebyggelse och en bensinstation här. Eftersom ytan var förorenad var den en arkeologiskt nedprioriterad yta. Detta innebar att den endast undersöktes och dokumenterades översiktligt. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför betydligt mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Brukningssperiod 1

Omfattar händelsefas 24:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Under den äldsta tiden var den obebyggd. Minst en hägnad uppfördes på tomt. Under denna brukningssperiod hölls troligen boskap här (figur 40).

Brukningssperioden avslutades med att hägnaden togs bort.

Figur 40. Brukningssperiod 1 på stadsgård 24. Skala 1:300.

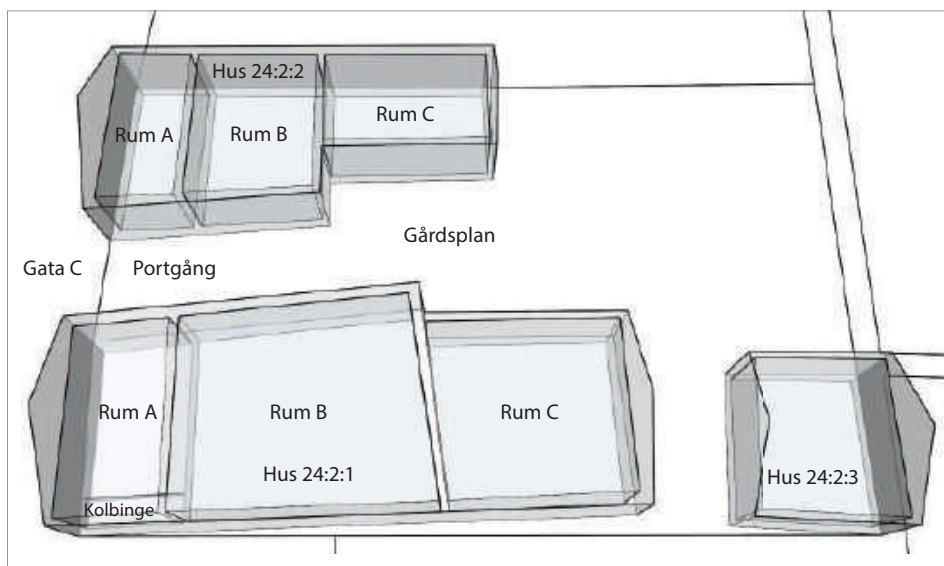
Brukningstid 2

Omfattar händelsefas 24:2 till 24:4 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstanen på 1540-talet. Troligen har stadsgården delvis haft en agrar ekonomi med fähus. Även verksamhet i, eller uthyrning av, bodar var näringar. Troligen fanns en smedja (figur 41).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Två hus uppfördes utmed tomtens södra sida (hus 24:2:1 och 24:2:3). De kan ha varit delar av samma

huslänga. Norr om dem fanns en stenlagd gårdsplan. Norr om gårdsplanen uppfördes ännu en byggnad (hus 24:2:2).

Hus 24:2:1 hade minst tre rum. Närmast gata C fanns en hantverksbod, troligen en smedja (rum A). Rummet kan ha haft ett något försänkt golv. I dess södra del fanns spåren av en möjlig kolbinge, den kan ha tagits bort eller byggts om efter en tid (figur 42). Öster därom fanns två rum med okänd funktion (rum B och C).

Figur 41. Brukningstid 2 på stadsgård 24. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 42. Den möjliga kolbingen i rum A i hus 24:2:1. Foto från öster: Markus Andersson.

Hus 24:2:2 hade minst tre rum. I väster, utmed gata C, fanns ett möjligt fähus eller stall (rum A). Öster om detta fanns ett rum som kan ha varit en del av bostaden (rum B), eldstad saknades dock. Längst i öster fanns ett rum med okänd funktion.

Hus 24:2:3 hade ett rum med okänd funktion.

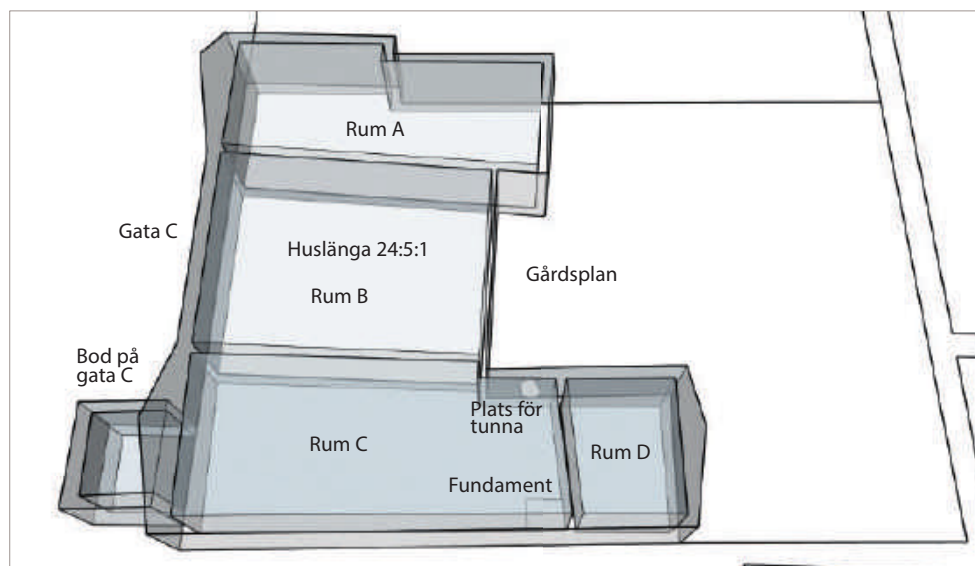
Brukningsperioden avslutades med att all bebyggelse på stadsgården brann och raserades. Troligen skedde detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstaden.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 24:5 till 24:7 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Tomten minskades åt väster

Figur 43.
Brukningsperiod 4
på stadsgård 24.
3D-visualisering
med tolkning av
byggnadernas höjd
och takens utseende.
Illustration: Mattias
Öbrink, Arkeologerna.

Figur 44. Stadsgård 24 under brukningsperiod 4. I bildens mitt syns konstruktionslager för golven i rum A, B och C. I bildens vänstra del syns stenläggningen på gårdsplanen, och platsen där en tunna kan ha stått. Bakom det syns väggen mellan rum C och D samt fundamentet i rum C. I bildens högra kant syns gata C. Foto från norr: Caj Carlstein.

i samband med att gata C breddades, och även något i norr där en gränd anlades (se stadsgård 37). Det är osäkert vilka näringar som fanns under denna brukningsperiod. Verksamhet kan ha bedrivits i bodar utmed gatorna, men huvudsakligen verkar stadsgården ha använts som boende eller möjligen för representativ verksamhet (figur 43).

En huslänga uppfördes utmed tomtens norra, västra och östra sidor (huslänga 24:5:1). Den omslöt en gårdsplan. Möjligen nåddes gårdsplanen genom den stenlagda passagen på stadsgård 21 eller från gränden på stadsgård 37 (figur 44). En tunna (för takdropp/vattenuppsamling) kan ha stått i den södra delen av gårdsplanen.

Huslängan hade minst fyra rum (A–D), inget av dem hade spår av de funktioner de haft. I ett rum fanns ett fundament av sten, möjligen platsen för en eldstad (rum C).

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades.

Händelser på stadsgård 29

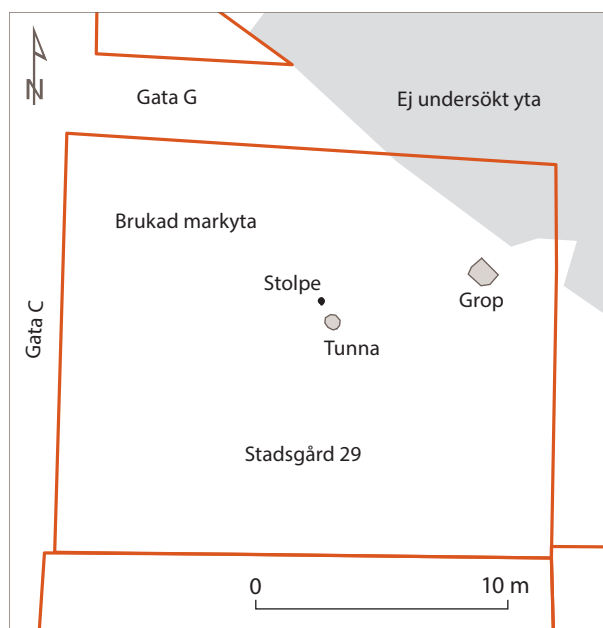
Stadsgården låg öster om gata C och söder om gata G. I öster fanns stadsgård 38 (kommande rapport) och i söder stadsgård 37. Tomtens utbredning förändrades något över tid.

Lämningarna från tiden före flytten till Älvsborgsstaden var välbevarade, med undantag av tomtens västligaste del. Lämningarna från de yngre brukningsperioderna var mer fragmentariska men ändå relativt välbevarade. De undersöktes med medelhög noggrannhet. Konsekvent insamling av ben, föremål och prover ger relativt goda kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 29:1 till 29:2 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Under den äldsta tiden var den huvudsakligen obebyggd, men möjligen fanns någon enklare byggnad.

Mitt på tomten ställdes en tunna i en grop, intill fanns en stolpe. Längre åt öster fanns ännu en grop. Dessa brukades därefter. I tunnan fanns avfall från ölbryggning, hasselnötter, slagg och dynga. Detta visar att det fanns en smedja, ett brygghus och plats för matlagning på eller nära stadsgård 29 (figur 45). Någon byggnad har dock inte identifierats.

Figur 45. Brukningsperiod 1 på stadsgård 29. Skala 1:300.

Brukningssfasen avslutades med att stolpen och tunnan togs bort och att nedgrävningarna fylldes.

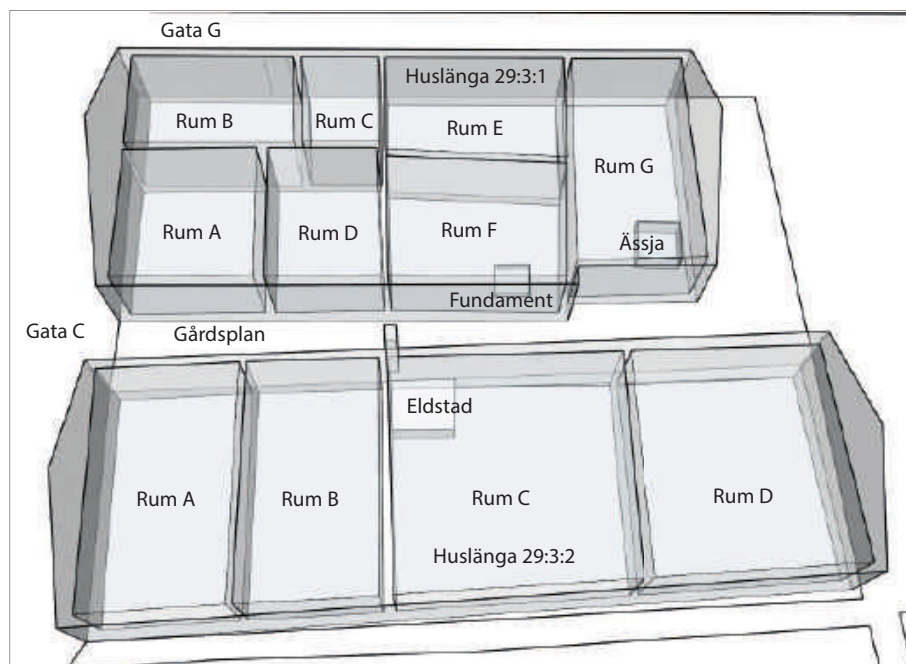
Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 29:3 till 29:7 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet. Under denna tid fanns en smedja på stadsgården och troligen horn- och benhantverk. Även verksamhet i, eller uthyrning av, bodar utmed gatorna kan ha varit delar av näringarna (figur 46).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. En huslänga byggdes utmed tomtens norra sida (huslänga 29:3:1) och den södra sidan (huslänga 29:3:2). Mellan dem fanns en stenlagd gårdsplan.

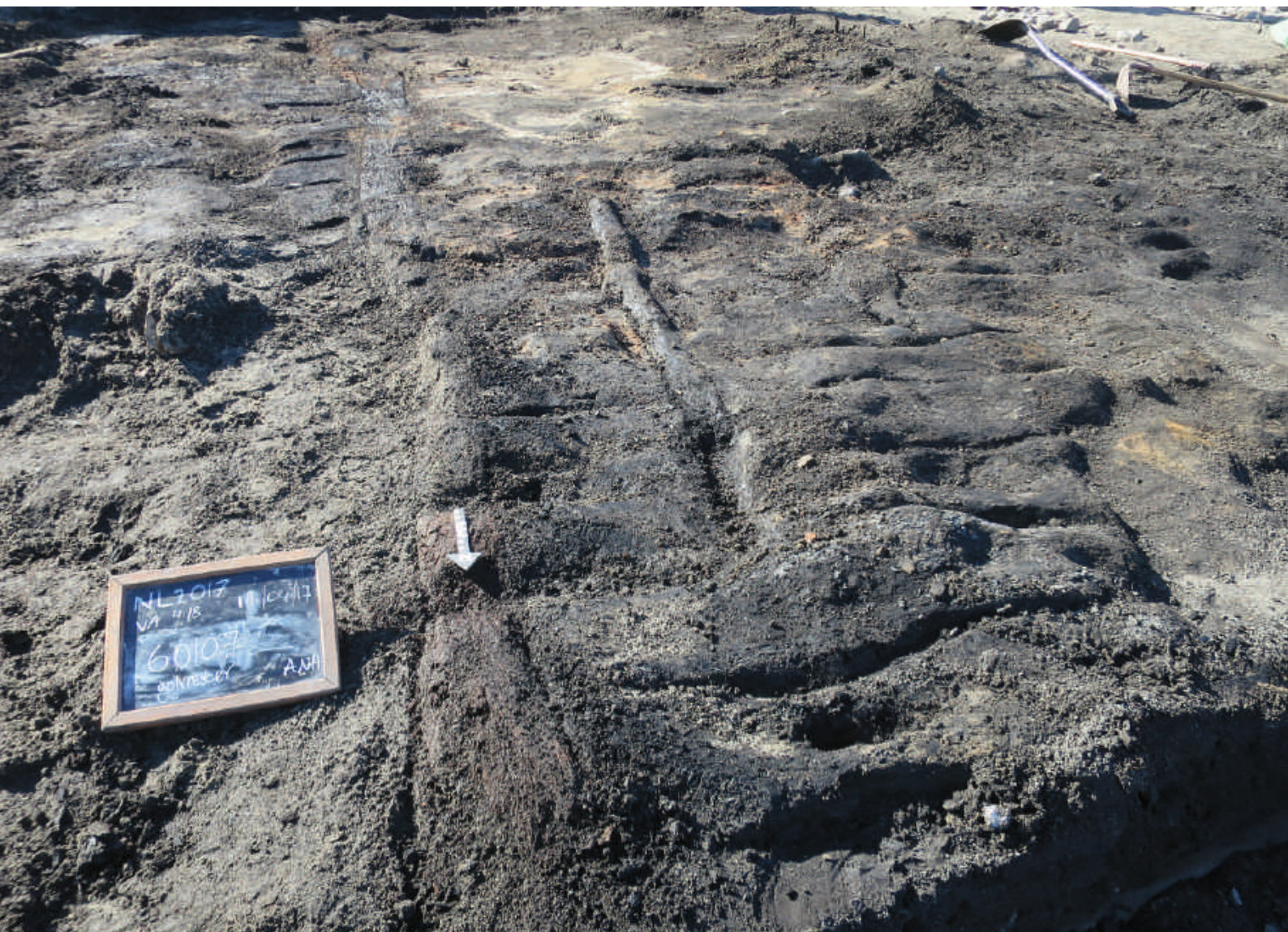
Huslänga 29:3:1 hade sju rum. Möjligen fanns en övre våning eller loft över hela eller delar av huslängan. Utmed gata C i väster fanns troligen två bodar (rum A och B). Öster om det fanns fyra rum med okänd funktion (rum C–F). I ett av dem fanns spår av matlagning (rum E). I ett rum fanns ett fundament av sten (rum F). Öster därom fanns en smedja (rum G). I smedjan fanns spår av brukning av den. Nycklar och lås hade tillverkats. Spår av matlagning fanns även i smedjan.

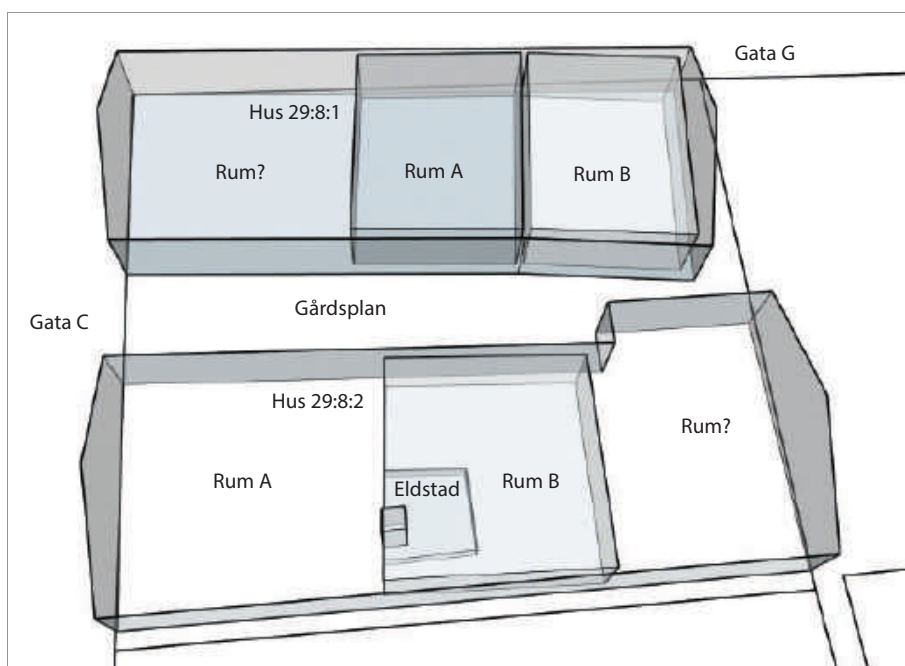
Huslänga 29:3:2 hade fyra rum (figur 47). I väster fanns en bod med en möjlig ingång från gatan (rum A). Öster om det fanns en förstuga eller en indirekt uppvärmd kammare (rum B). Öster om det fanns en uppvärmd stuga med eldstad

Figur 46. Brukningsperiod 2 på stadsgård 29. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 47. Huslänga 29:3:2. Det brända trägolvet i rum B. Under norrpilen syns mellanväggen mot rum C. I bildens vänstra nedre del finns platsen för eldstaden i rum C, bakom det rester av rummets trägolv. Foto från norr: Annie Hansson.

Figur 48. Brukningsperiod 4 på stadsgård 29. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

(rum C). Möjligen fanns en förstuga i rummets östra del. Längst i öster fanns ett rum med okänd funktion (rum D).

Spår fanns av ben- och hornhantverk på stadsgården, fast det är oklart i vilket rum detta utfördes. Flera spår fanns av att hästar ägdes av hushållet och kanske hölls på stadsgården, som stigbyglar.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades. Troligen hände detta i samband med avflyttningen till Älvsborgs-staden.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 29:8 till 29:9 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till omkring 1600 eller tidigt 1600-tal. Tomtens utbredning mot väster minskade i samband med att gata C breddades. Det är osäkert vilka näringar som fanns under denna brukningsperiod. Verksamhet kan ha bedrivits i bodar utmed gatorna, men huvudsakligen verkar stadsgården ha använts som boende (figur 48).

Ett hus uppfördes utmed tomtens norra sida (hus 29:8:1) och ett utmed den södra sidan (hus

29:8:2). Mellan dem fanns en stenlagd gårdsplan. Möjligen sträckte sig det södra huset (hus 29:8:1) längre åt öster och ännu minst ett rum fanns öster om gårdsplanen.

Hus 29:8:1 hade två rum med okänd funktion (rum A och B). Spår av matlagning fanns här. Ännu ett rum fanns troligen i väster utmed gata C.

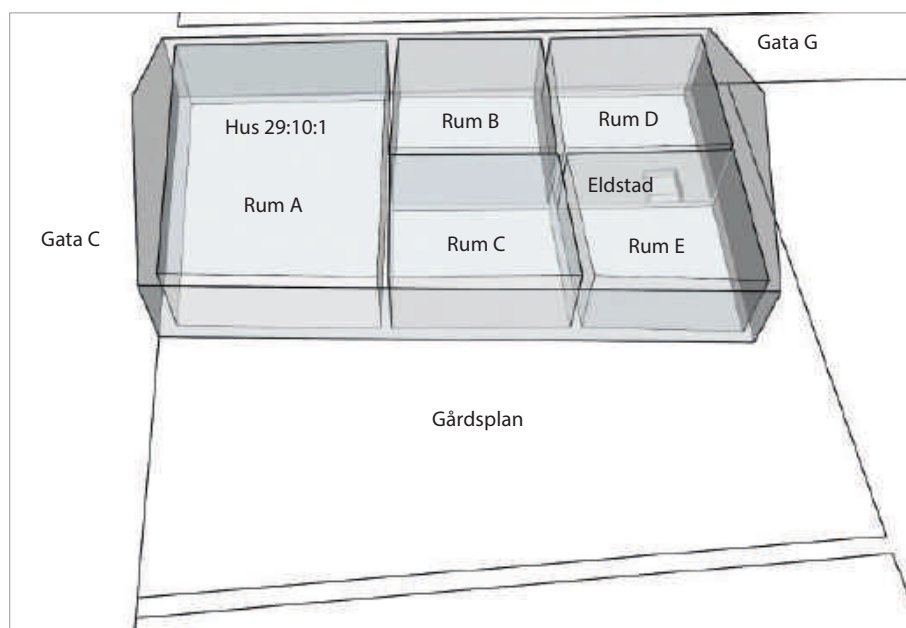
Hus 29:8:2 hade minst två rum. Hela eller delar av huset kan ha haft en övre våning eller ett loft. I väster fanns en bod utmed gata C och en förstuga. Då få lämningar av väggar fanns har de beskrivits som ett rum (rum A). Öster om det fanns en uppvärmd stuga med eldstad (rum B).

Stadsgården brukades därefter. Föremålsma-te-ri-alet visade att den tillhörde de mer välmående i staden. Även nu fanns flera spår fanns av att hästar ägdes av hushållet och kanske hölls på stadsgården, som en sporre och en hästsko.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades.

Brukningsperiod 5

Omfattar händelsefas 29:10 till 29:12 och motsvarar ungefär tiden från omkring 1600 eller tidigt 1600-tal till stadens nedläggande (1624). Det är osäkert vilka näringar som fanns under denna bruknings-period. Verksamhet kan ha bedrivits i bodar utmed gatorna, men huvudsakligen verkar stadsgården ha använts som boende eller möjligen för representa-tiv verksamhet.

Figur 49. Brukningsperiod 5 på stadsgård 29. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Utmed tomtens norra sida uppfördes en byggnad (hus 29:10:1). Byggnaden verkar ha haft en påkostad inredning med flera glasfönster och minst en kakelugn. Söder om detta anlades en stenlagd gårdsplan (figur 49).

Hus 29:10:1 hade fem rum. Huset var nästan dubbelt så brett som de flesta andra hus i Nya Lödöse och hade dubbla rumsfiler. Längst i väster fanns troligen flera rum som var bodar utmed gata C och ett möjligt bostadsutrymme med en kakelugn. Då få lämningar av väggar fanns har det beskrivits som ett rum (rum A). Att en kakelugn var placerad i en del av huset som vette ut mot gata C och inte i det inre av byggnaden kan antyda att rummet användes för representation.

Öster om detta fanns ett rum som troligen var en del av bostaden (rum B) och en förstuga eller annat rum med ingång från gårdsplanen (rum C). I nordöst fanns ett kök eller brygghus med en eldstad (rum D), söder om det ett förråd eller annat ekonomitrymme (rum E).

Stadsgården brukades därefter. I rum D fanns spår av brödbakning och/eller ölbrygging. Föremålsmaterialen visade att den tillhörde de mer välmående i staden.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades.

Händelser på stadsgård 31

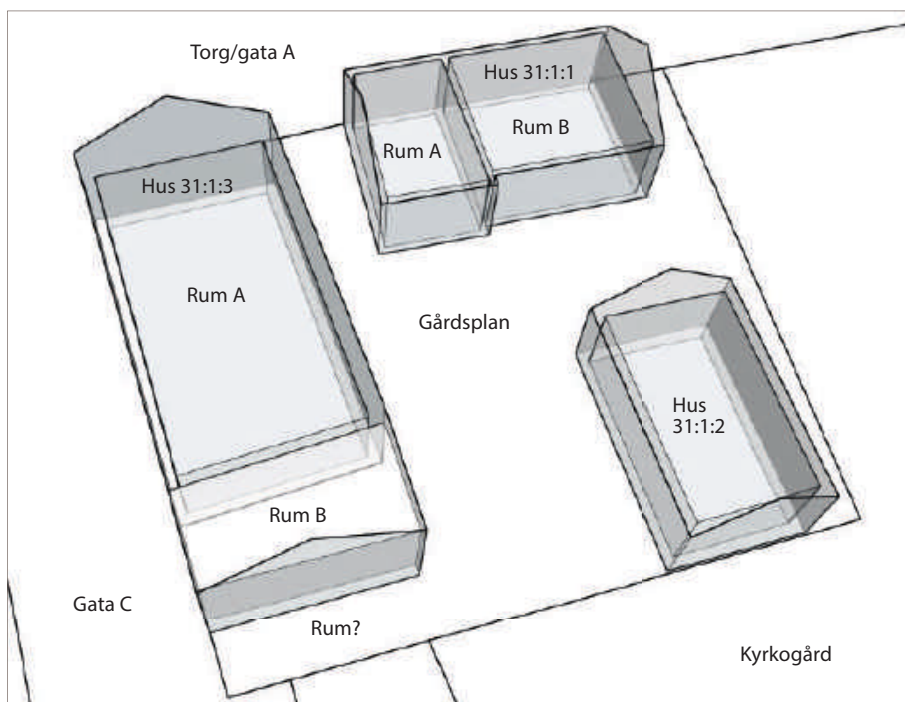
Stadsgård 31 låg söder om gata A och öster om gata C. I öster fanns kyrkogården och åt söder stadsgård 36. Tomtens utbredning förändrades över tid. Tomten lades ut först efter återflytten från Älvsborgsstanen över mark som tidigare hade tillhört kyrkan (och till viss del över stadsgård 36). Det är oklart om marken ännu tillhörde kyrkan eller hade övertagits av någon annan ägare, som staden.

Lämningarna var relativt välbevarade, med undantag av tomtens södra del, och undersöktes med medelhög noggrannhet. Konsekvent insamling av ben, föremål och prover ger vissa kunskaper om händelser, funktioner och konsumtionsmönster.

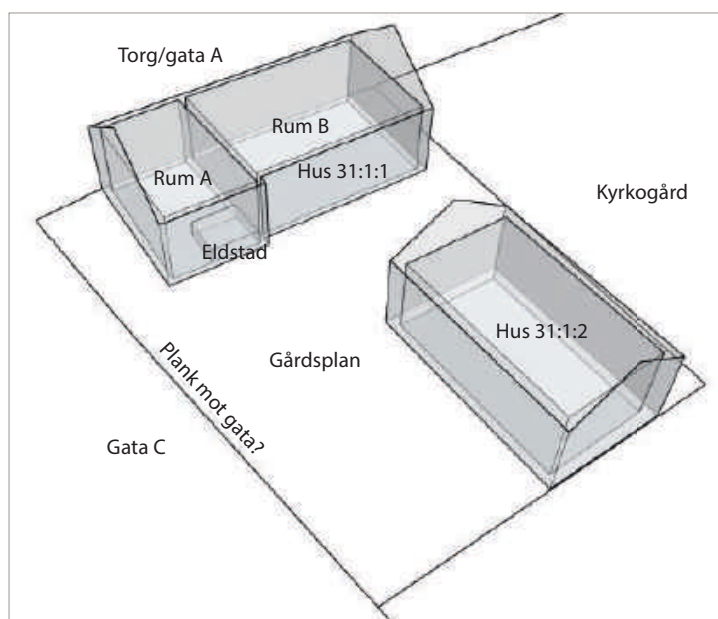
Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 31:1 till 31:2 och motsvarar ungefär tiden från 1570-tal till 1600-talets början. Under denna brukningsperiod fanns ett stort stall på stadsgården. Det är osäkert vilka ytterligare näringar som fanns (figur 50). Stallet kan visa att stadsgården var en taverna (gästgiveri med skjutverksamhet), dock undersöktes inga lämningar av ett kök.

Utmed gata A uppfördes en byggnad (hus 31:1:1), i stadsgårdens södra del fanns ännu en byggnad (hus 31:1:2). Utmed gata C uppfördes en byggnad (hus 31:3). Mellan byggnaderna fanns en

Figur 50. Brukningsperiod 1 på stadsgård 31. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 51. Brukningsperiod 2 på stadsgård 31. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

stenlagd gårdsplan med en passage till gata A och kanske en portgång mot gata C.

Hus 31:1:1 hade två rum med okänd funktion. Hus 31:1:2 hade ett rum med okänd funktion.

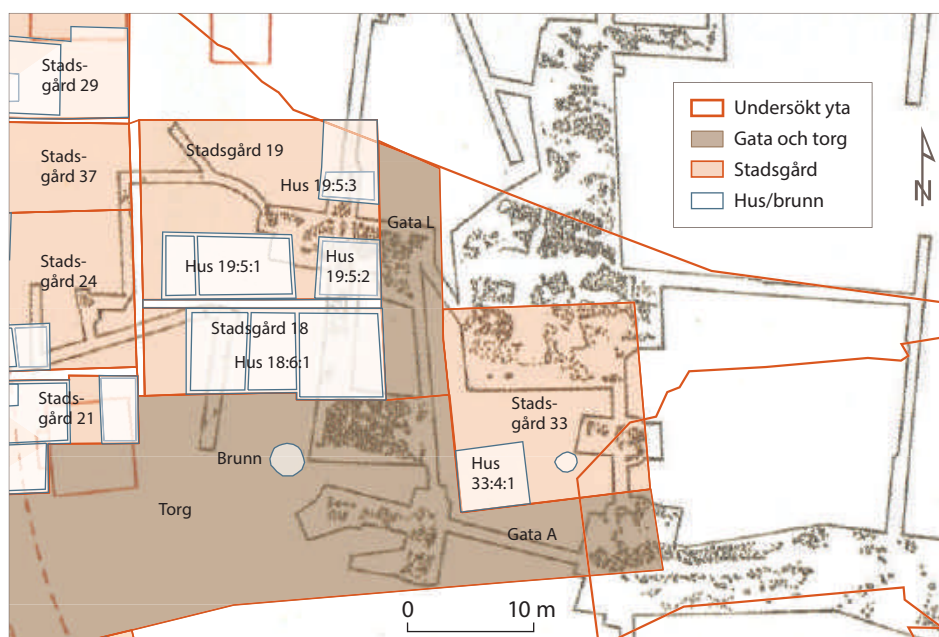
Hus 31:1:3 hade två rum, huset kan ha haft en övre våning eller ett loft. I norr fanns ett större rum som var ett stall (rum A). Söder om det fanns ett mindre rum som kan ha varit en engång till stallet och/eller en portgång till gårdsplanen (rum B).

Stallet brukades och gödsel avsattes. Här fanns även havre och hasselnötter som kan ha förvarats

i stallet eller på ett loft. Brukningsperioden avslutades med att hus 31:1 byggdes om.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 31:3 till 31:5 och motsvarar tiden från 1600-talets början till stadens nedläggande. Gårdens funktion kan ha ändrats då inget spår av stall fanns från denna brukningsperiod. Det är osäkert vilka näringarna var, men en verkstad fanns på stadsgården (figur 51).

Figur 52. Stadsgård 18, 19 och 33 under brukningsperioderna efter 1560–1570-tal med Strömboms schakt som bakgrund. Här syns tydligt att fler lämningar av bebyggelse påträffades vid undersökningarna 1916–1918, framför allt inom stadsgård 33 och även inom ytan norr därom. Här syns ytterligare stenläggning på det nya torget och även fortsättningen på gata A mot öster. Det finns en del skalfel i schaktplanen från 1916–1918, vilket syns på att stenläggningen på stadsgård 19 ligger lite fel. Skala 1:600.

Hus 31:1:1 byggdes om och förlängdes åt öster. I samband med detta, eller något senare, raserades hus 31:1:3 (stallet). Raseringen skedde inför breddandet av gata C. Tomten blev i och med detta betydligt mindre.

Hus 31:1:1 hade även nu två rum. Ett loft där matvaror lagrades kan ha funnits över delar av byggnaden. I det västra rummet uppfördes en eldstad (rum A), troligen var detta en verkstad. Golvytan i det östra rummet byggdes om (rum B).

Hus 31:1:2 och gårdsplanen fortsatte användas. Möjligen uppfördes ett plank mellan gatan och den kvarvarande delen av stadsgården.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades.

Händelser på stadsgård 33

Stadsgården låg norr om gata A och öster om gata L. Den var fragmentariskt bevarad, utöver den sydvästra delen saknades lämningar helt (figur 52). De bevarade lämningarna undersöktes och dokumenterades översiktligt. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är därför betydligt mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Brukningsperiod 1

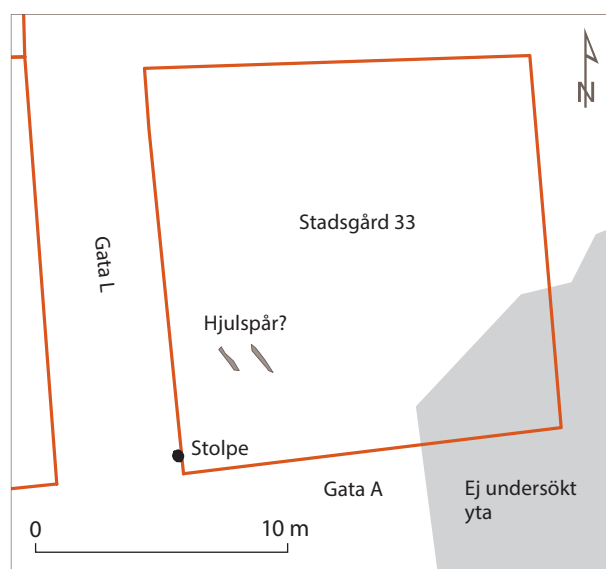
Omfattar händelsefas 33:1 och motsvarar tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Under den äldsta tiden var den obebyggd. Det är osäkert vad tomten användes till under

denna brukningsperiod. En stolpe, kanske från en hägnad, fanns i tomtens sydvästra hörn. Två möjliga hjulspår fanns även här (figur 53).

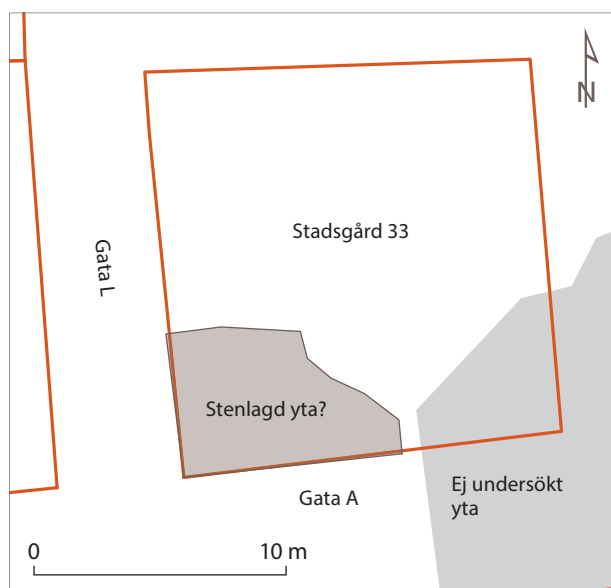
Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 33:2 till 33:3 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Det är osäkert vilka näringarna var under denna tid. Få lämningar fanns, möjligen fanns en stenlagd yta (figur 54). Inga spår fanns av bebyggelse.

Brukningsperioden slutade med att tomten övergavs.

Figur 53. Brukningsperiod 1 på stadsgård 33. Skala 1:300.

Figur 54. Brukningsperiod 2 på stadsgård 33. Skala 1:300.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 33:4 till 33:6 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Verksamheten i bodar (skomakeri?) var en näring under denna period. Även ett fähus kan ha funnits (figur 55).

Troligen uppfördes en byggnad (hus 33:4:1) i stadsgårdens sydvästra del. Den kan ha varit en hantverksbod. Öster om den fanns en portgång

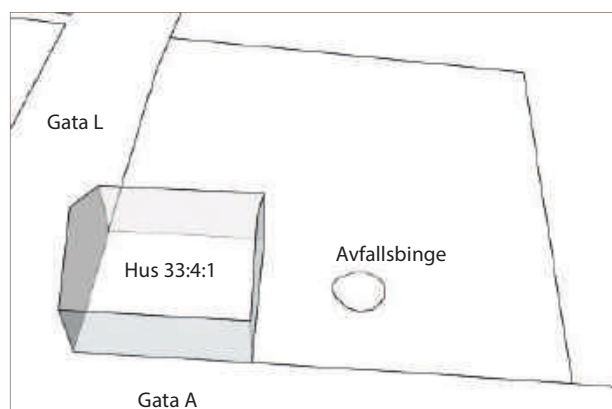
eller stenlagd gårdsplan (figur 56). Intill den fanns en avfallsbinge. I den fanns ben från slakt- och hushållsnära avfall. Dynga slängdes i avfallsbingen, vilket antyder att ett fähus fanns i närheten.

Troligen fanns ännu minst en byggnad med en eldstad och skorsten på stadsgården.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades.

Figur 56. Den stenlagda ytan på stadsgård 33 under brukningsperiod 4. De större stenarna kan ha markerat gränsen mellan gata A (till vänster) och portgången (till höger). Foto från öster: Amanda Azzopardi.

Figur 55. Brukningsperiod 4 på stadsgård 33. 3Dvisualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Händelser på stadsgård 36 (kyrkobodarna)

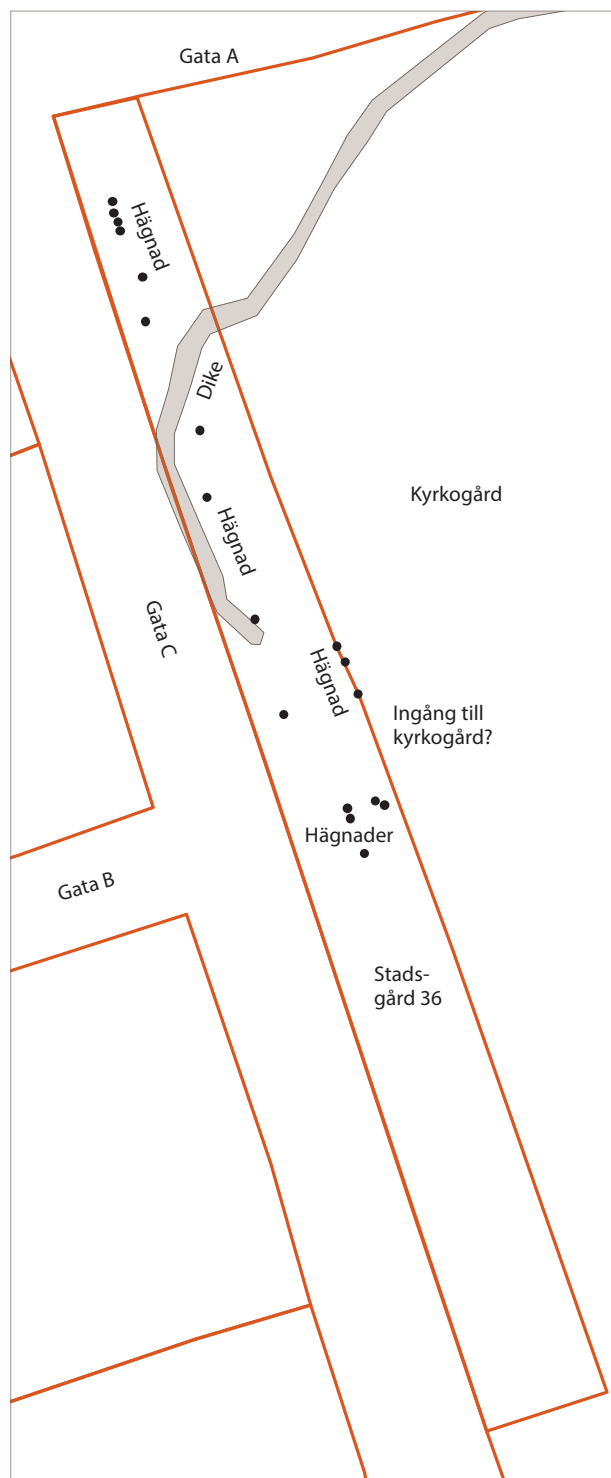
Stadsgården låg mellan kyrkogården i öster och gata C i väster. Ytan var lång och smal, dess utbredning förändrades över tid. Troligen kan ytan inte betraktas som en egentlig stadsgård då den låg på mark som sannolikt tillhörde kyrkan.

Lämningarna från tiden före flytten till Älvsborgsstadens var relativt välbevarade, med undantag av tomtens södra del där lämningar delvis saknades. Lämningarna undersöktes med medelhög noggrannhet. Här gav konsekvent insamling av ben, föremål och prover relativt goda kunskaper om händelser och funktioner. Från den yngsta brukningsperioden fanns färre lämningar

vilket gör att beskrivningen av funktionerna under denna period blir mer begränsade.

Brukningsperiod 1

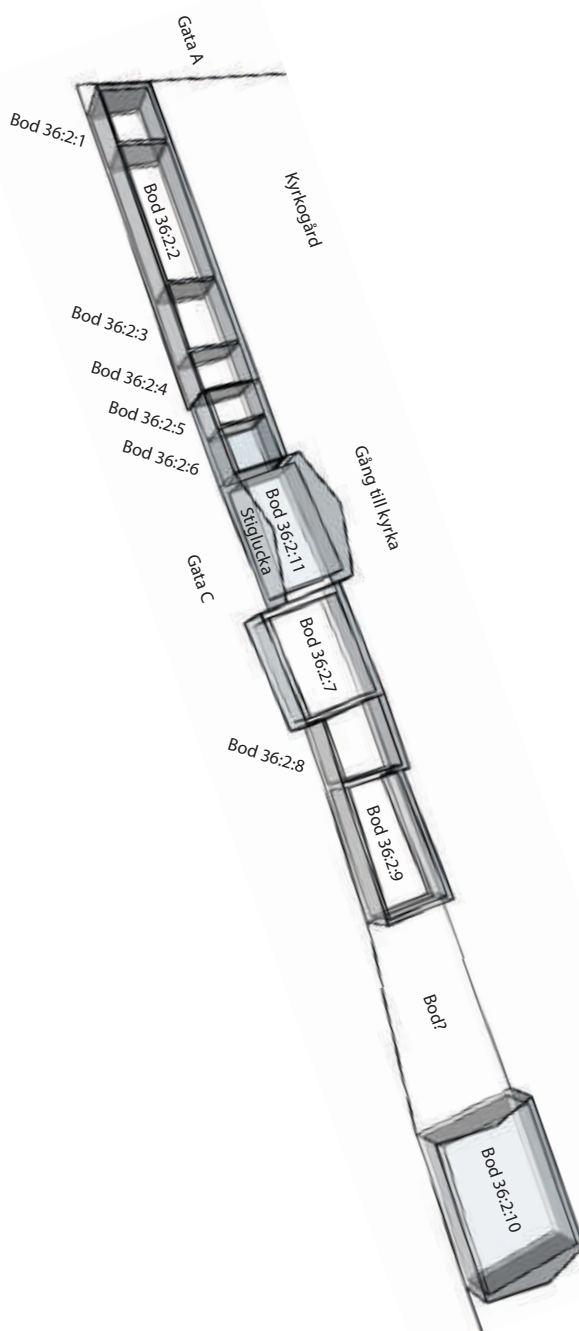
Omfattar händelsefas 36:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Efter att staden hade stakats ut var ytan obebyggd. Troligen var den under denna bruksperiod en del av kyrkogården.

Figur 57. Brukningsperiod 1 på stadsgård 36. Skala 1:300.

Flera hägnader konstruerades, mestadels var de parallella med gata C. Ett dike fanns utmed gata C, det var en fortsättning på det dike som fanns runt kyrkogården (figur 57).

Brukningsperioden avslutades med att hägnaderna togs bort. Diket lades i en ny östligare sträckning (se rapport för kyrkogården), och den äldre sträckningen fylldes igen.

Figur 58. Brukningsperiod 2 på stadsgård 36. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 59. Kyrkobodarnas grundläggning med rester av mellanväggar. Närmast kameran bod 36:2:6, bakom den bod 36:2:5, ytterligare längre bak bod 36:2:4 och 36:2:4. Till vänster finns gata C. Foto från sydöst: Cecilia Ring.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 36:2 till 36:4 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet.

I höjd med stadsgård 13 uppfördes kyrkans stiglucka (hus 36:2:11) med en stenlagd ingång till kyrkogården. Norr och söder fanns längor med minst tio bodar utmed kyrkogårdens västra sida (bod 36:2:1–36:2:10). Troligen har längan sträckt sig hela vägen från torget i norr ned till korsningen med gata D i söder (figur 58). Bodarna uppfördes på mark som tillhörde kyrkan, och fungerade dessutom som en avgränsning av kyrkogården.

Bodarna var olika stora vilket kan visa att de hade olika funktioner (figur 59). Möjligen rensades fisk i boden direkt norr om stigluckan (bod 36:2:6). Boden direkt söder om stigluckan var stor och kan ha haft en funktion knuten till kyrkan (bod 36:2:7).

I raseringslagren över bodarna fanns möjliga lämningar efter andra aktiviteter som kan ha funnits i bodarna. Spår av handel fanns i form av en liten vikt, som kanske hade använts för att väga varor och mindre föremål, som en fingerborg och en knappnål, som kan varit kramvaror som såldes. Här fanns rester av matlagning och bryggeriverksamhet. Här fanns även lämningar av smidesverksamhet i form av mycket slagg och bottenskällor, dock påträffades ingen eldstad i någon av bodarna.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården raserades.

Brukningsperiod 3

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad från 1560-talet. Under denna brukningsperiod låg tomten öde.

Brukningsperiod 4

Omfattar händelsefas 36:5 till 36:6 och motsvarar ungefär tiden från 1570-tal till 1600-talets början. Stadsgårdens utbredning minskade i norr i samband med att stadsgård 31 lades ut (figur 60).

En ny stiglucka (hus 36:5:1) uppfördes på samma plats som den äldre. Även denna hade en stenlagd ingång till kyrkogården.

Utmed kyrkogårdens sida uppfördes bodar på ömse sidor av stigluckan. I norr fanns en bod (bod 36:5:2), och i söder en länga med minst tre bodar (bod 36:5:3–36:5:5). Troligen sträckte sig även denna länga hela vägen ned till korsningen med gata D i söder.

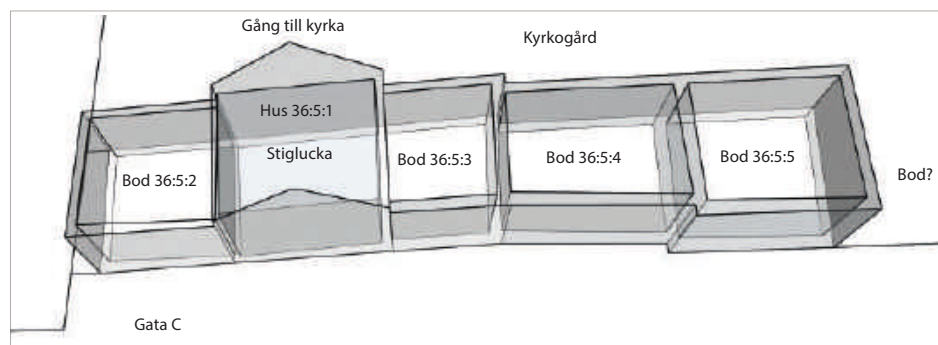
Aktiviteter i bodarna under denna brukningsperiod hade lämnat färre spår än de i brukningsperiod 2, funktionerna är därför okända (se även diskussionen nedan).

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen raserades. Detta skedde inför breddandet av gata C.

Händelser på stadsgård 37

Stadsgården låg öster om gata C, söder om stadsgård 29, väster om stadsgård 19 och norr om stadsgård 24. Tomten var betydligt mindre än de flesta andra i Nya Lödöse och förändrades något över tid (figur 61).

Lämningar fanns endast kvar inom en mindre del av stadsgårdens yta. I den öster hade en ben-sinstation anlagts under modern tid vilket innebar att den ytan var helt urgrävd. De lämningar som fanns kvar undersöktes med medelhög noggrannhet. Kunskaperna om händelser, funktioner och konsumtionsmönster är mindre detaljerade än för flera av de andra stadsgårdarna.

Figur 60. Brukningsperiod 4 på stadsgård 36. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 61. (s 60–61) Översikt över undersökningen av bruksperiod 5 på stadsgård 37 (närmast kameran). Här syns de omfattande moderna störningarna i den östra delen av stadsgården (i bildens vänstra del). I bilden syns även gata C och stadsgårdarna väster om gatan. Foto från norr: Markus Andersson.

Brukningssperiod 1

Omfattar händelsefas 37:1 och motsvarar ungefär tiden från 1473 till 1480. Tomten stakades ut då staden grundades. Under den äldsta tiden var den obebyggd. Det är osäkert vad ytan användes till.

Brukningssperiod 2

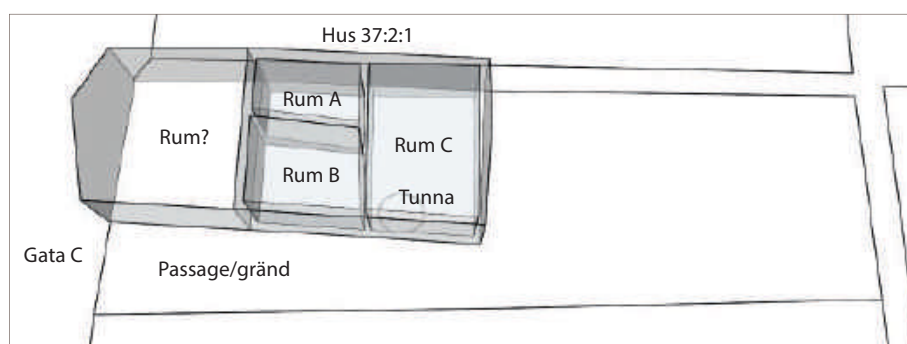
Omfattar händelsefas 37:2 till 37:3 och motsvarar ungefär tiden från cirka 1480 till 1500-talets första hälft, möjligen omkring 1530. Stadsgården användes huvudsakligen för olika verksamheter och sannolikt fanns ingen bostad. Minst en verkstad fanns här (figur 62).

Stadsgården byggdes upp omkring 1480. Utmed tomtens norra sida fanns en byggnad (hus 37:2:1) och direkt söder om den en passage eller gränd.

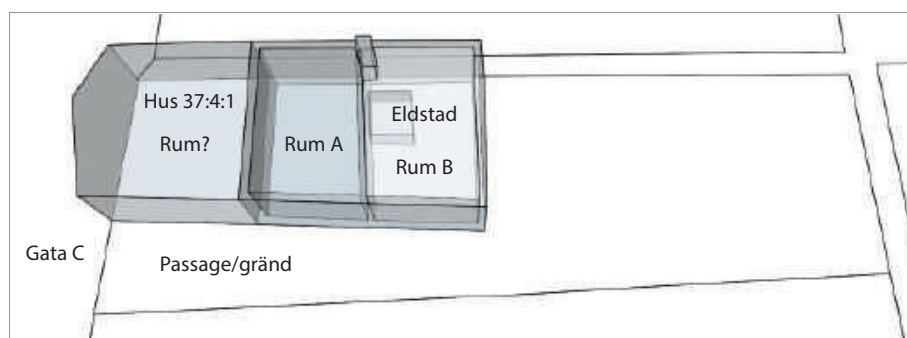
Hus 37:2:1 hade tre rum. I öster fanns en verkstad (rum C), här fanns en nedgrävd tunna med fyllning av kalk och kol samt förrådsutrymmen. Väster om detta fanns två rum som var delar av verkstaden eller förråd (rum A-B). Ytterligare rum kan ha funnits.

Efter en tid (1500-talets första del) byggdes rum B och C om. Den nedgrävda tunnan togs bort, rummet kan i och med detta ha fått en ny funktion.

Brukningssperioden avslutades med att hus 37:2:1 raserades.

Figur 62. Brukningssperiod 2 på stadsgård 37. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Figur 63. Brukningssperiod 3 på stadsgård 37. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

Brukningssperiod 3

Omfattar händelsefas 37:4 till 37:6 och motsvarar ungefär tiden från 1500-talets första hälft, möjligen omkring 1530, till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Även nu hade stadsgården en verkstad eller smedja (figur 63).

Utmed tomtens norra sida uppfördes en ny byggnad (hus 37:4:1) som hade två rum. I öster fanns en verkstad med en eldstad (rum B). Väster om den fanns ett rum som hörde till verkstaden/smedjan eller ett förråd (rum A). Ytterligare rum kan ha funnits. Söder om huset fanns även nu en passage eller gränd.

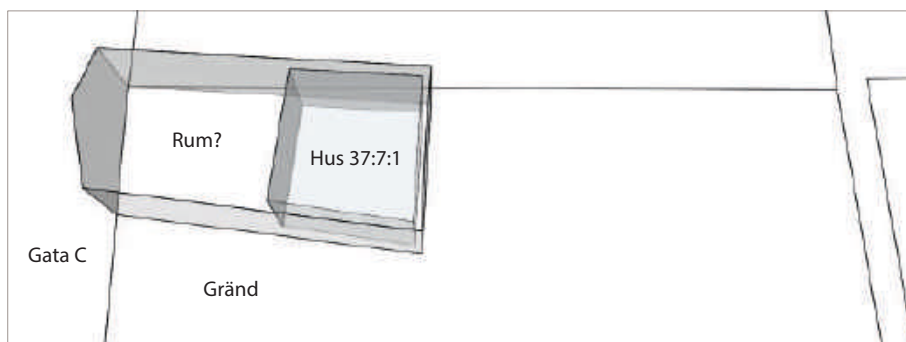
Brukningssperioden avslutades med att bebyggelsen på stadsgården brann och raserades. Troligen skedde detta i samband med avflyttningen till Älvsborgsstadens.

Brukningssperiod 4

Motsvarande tiden efter flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet till Nya Lödöses återuppbyggnad från 1560-talet. Under denna brukningssperiod låg tomten öde.

Brukningssperiod 5

Omfattar händelsefas 37:7 till 37:9 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Tomtens utbredning minskade i

Figur 64. Brukningsperiod 5 på stadsgård 37. 3D-visualisering med tolkning av byggnadernas höjd och takens utseende. Illustration: Mattias Öbrink, Arkeologerna.

väster men utökades något åt söder. Stadsgården användes troligen huvudsakligen för olika verksamheter, men här kan ha funnits en bostad (figur 64).

Utmed tomtens norra sida fanns en byggnad (hus 37:7:1) som inrymde en verkstad eller ett förråd. Ytterligare rum kan ha funnits och kan ha haft ett loft. I raseringsmassorna fanns fragment av tegel, möjligen från en skorsten, och kakel vilket antyder att ett uppvärmt rum med kakelugn, kanske en bostad, fanns på tomten.

Söder om huset fanns en gränd, den kan ha fungerat som passage in till den stadsgården.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen raserades.

Händelser i vreten mellan stadsgård 18 och 19

Lämningarna från den äldre brukningsperioden i vreten var relativt välbevarade, men undersöktes och dokumenterades översiktligt. Den yngre fasen var endast fragmentariskt bevarad.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 18/19:1 till 18/19:4 och motsvarar tiden från omkring 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Samtida med brukningsperiod 2 på stadsgård 18 och 19.

Vreten anlades i samband med att stadsgårdarna bebyggdes. Ett dike grävdes, troligen för dränering, det var delvis träskott. Vid brukandet slammade detta igen och återfylldes med sand vid något tillfälle.

Under 1500-talets första del grävdes en del av vreten om. Den brukades åter därefter.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna raserades och raseringsmassor jämnades ut i vreten.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 18/19:5 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 18 och 19.

När stadsgårdarna åter bebyggdes lades sannolikt en ny vret ut. Den brukades därefter.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna raserades och raseringsmassor jämnades ut i vreten.

Händelser i vreten mellan stadsgård 18 och 24

Lämningarna från den äldre brukningsperioden i vreten var relativt välbevarade, men undersöktes och dokumenterades översiktligt. Den yngre fasen var endast fragmentariskt bevarad.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 18/24:1 till 18/24:2 och motsvarar tiden från omkring 1480 till flytten till Älvsborgsstadens på 1540-talet. Samtida med brukningsperiod 2 på stadsgård 18 och 24. I samband med att stadsgårdarna bebyggdes anlades vreten och konstruktionslager lades ut. Vreten brukades därefter.

I samband med att bebyggelsen på de omgivande stadsgårdarna raserades jämnades raseringsmassor ut i vreten. En stock som kan ha tillhört huslänga 18:2:1 låg här.

Brukningsperiod 2

Motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 18 och 24.

När stadsgårdarna åter bebyggdes lades sannolikt en ny vret ut. Den brukades därefter.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna raserades och raseringsmassor jämnades ut i vreten.

Händelser i vreten mellan stadsgård 19, 24 och 37

Lämningarna i vreten var fragmentariskt bevarade. De undersöktes och dokumenterades översiktligt.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 19/24/37:1 och motsvarar tiden från omkring 1480 till flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet. Samtida med brukningsperiod 2 på stadsgård 19 och 24, samt brukningsperiod 2 och 3 på stadsgård 37. I samband med att stadsgårdarna bebyggdes lades vreten ut, de utjämningslager som fanns på stadsgård 19 fanns även här.

Vid raseringen av bebyggelsen de angränsande stadsgårdarna jämnades raseringsmassor ut i vreten.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 19/24/37:2 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till stadens nedläggande (1624). Samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 19 och 24, samt brukningsperiod 5 på stadsgård 37.

När stadsgårdarna åter bebyggdes lades en ny vret ut. Efter en tid (sent 1500-tal) grävdes en tunna ned mellan stadsgård 19 och 37. Den återfylldes med hushållsavfall med keramik och köksavfall som innehöll sädeskorn från råg, skalkorn och vete samt hasselnötsskal. Det är osäkert om tunnan tillhörde stadsgård 19 eller 37.

Brukningsperioden avslutades med att bebyggelsen på de angränsande stadsgårdarna raserades och raseringsmassor jämnades ut i vreten.

Händelser i vreten mellan stadsgård 29 och 37

Lämningarna i vreten var fragmentariskt bevarade. De undersöktes och dokumenterades översiktligt.

Brukningsperiod 1

Omfattar händelsefas 29/37:1 till 29/37:2 och motsvarar tiden från omkring 1480 till flytten till Älvsborgs-staden på 1540-talet. Samtida med brukningsperiod 2 på stadsgård 29 samt brukningsperiod 2 och 3 på stadsgård 37.

I samband med att stadsgårdarna bebyggdes lades vreten ut. Vid raseringen av bebyggelsen de angränsande stadsgårdarna jämnades raseringsmassor ut i vreten.

Brukningsperiod 2

Omfattar händelsefas 29/37:3 och motsvarar ungefär tiden från 1560–1570-talet till omkring 1600 eller tidigt 1600-tal. Samtida med brukningsperiod 4 på stadsgård 29 samt brukningsperiod 5 på stadsgård 37.

I samband med att stadsgårdarna återuppbbyggdes anlades en ny vret, de konstruktionslager som fanns på stadsgård 29 fanns även här. Brukningsperioden slutade med att en stenlagd yta anlades på stadsgård 29, vilket innebar att vreten försvann.

Sammanfattning av händelserna

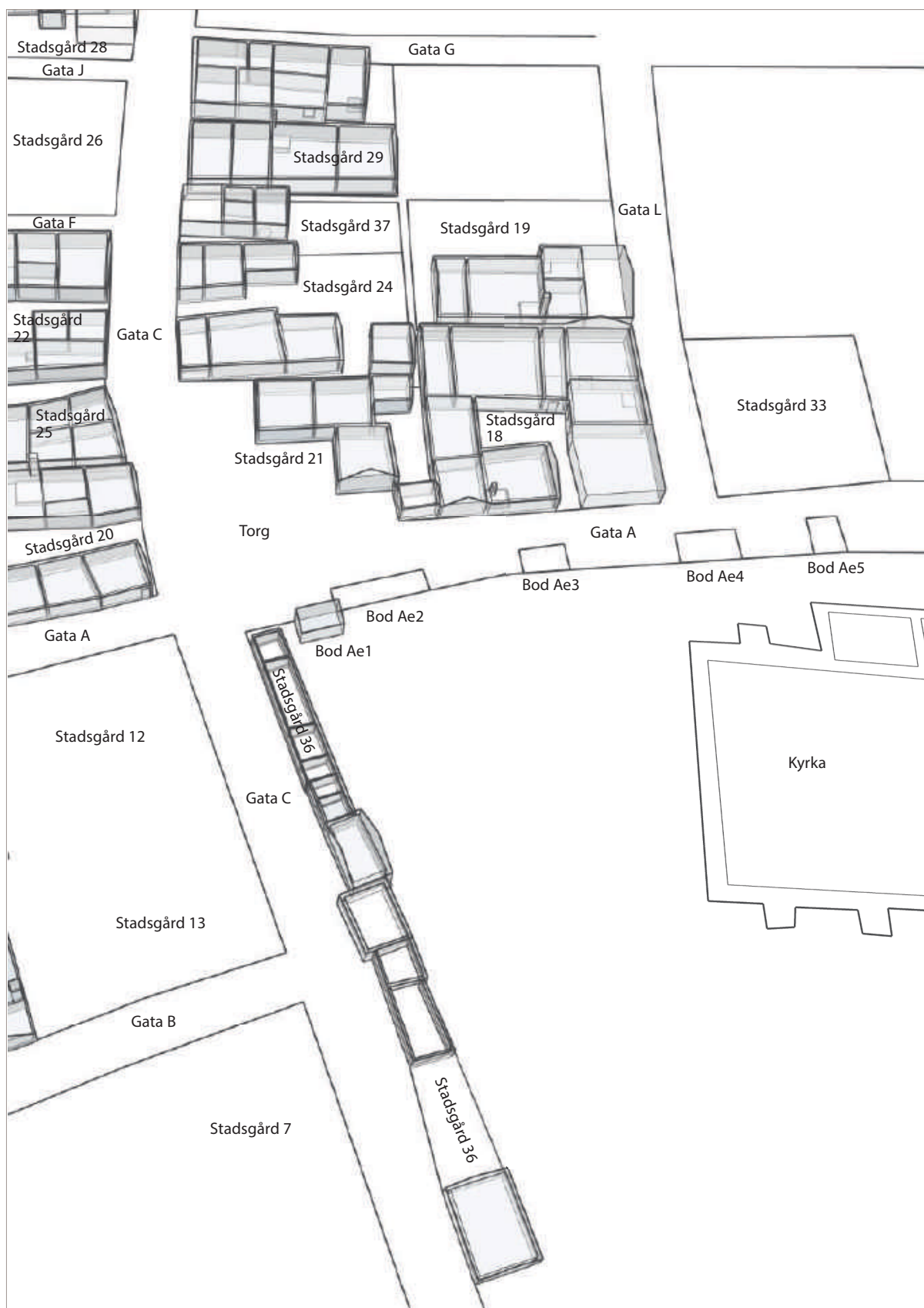
I de tidigare rapporterna har stadens historia delats upp i fyra tidsperioder. Dessa kommer användas även för stadsgårdarna i denna rapport. Liksom för stadsgårdarna väster om huvudgatan (gata C) var förändringarna efter 1520 något mindre tydliga och de omkring 1590 mer tydliga här (se Azzopardi et al 2022).

Under den äldsta tiden, 1473–1520-tal, byggdes staden upp. Tomterna och gatorna stakades ut när staden grundades, med några undantag. Stadsgård 36 låg på mark som tillhörde kyrkogården och stakades därför troligen inte ut när staden grundades, det är även osäkert om stadsgård 21 anlades på en utstakad tomt eller på allmän mark. Stadsgård 31 anlades först efter återflytten från Älvsborgs-staden på mark som tidigare utgjorde kyrkogården.

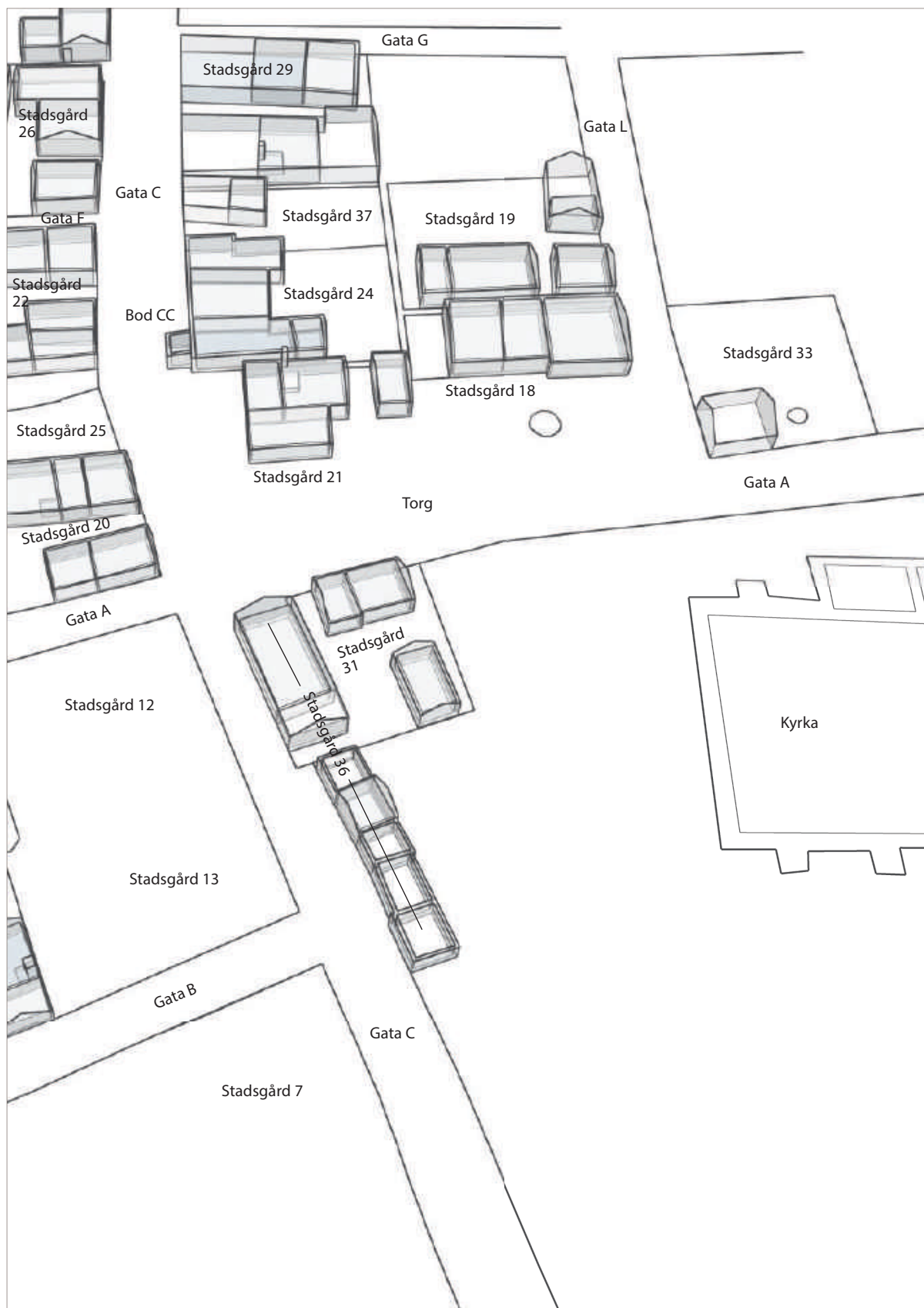
Där den nord-sydliga huvudgatan (gata C) och en öst-västlig gata (gata A) möttes anlades stadens torg. Stadsgårdarna i denna rapport låg i anslutning till torget, öster om gata C och utmed den östra delen av gata A. Utöver torget kan även gatorna i dess närhet ha använts för marknader, utmed gata C fanns flera bodar och utmed gata A platser för marknadsstånd eller bodar.

Efter att tomterna hade stakats ut följde en tid då de inte primärt var bebyggda, utan användes till andra aktiviteter. Förekomsten av hägnader, trampade marklager och slaktavfall visar på boskaps-hållning och slakt av nötkreatur. Men här fanns även spår av andra aktiviteter, på stadsgård 19 fanns spår av smide. På stadsgård 29 fanns möjligen en smedja, ett brygghus och plats för matlagning.

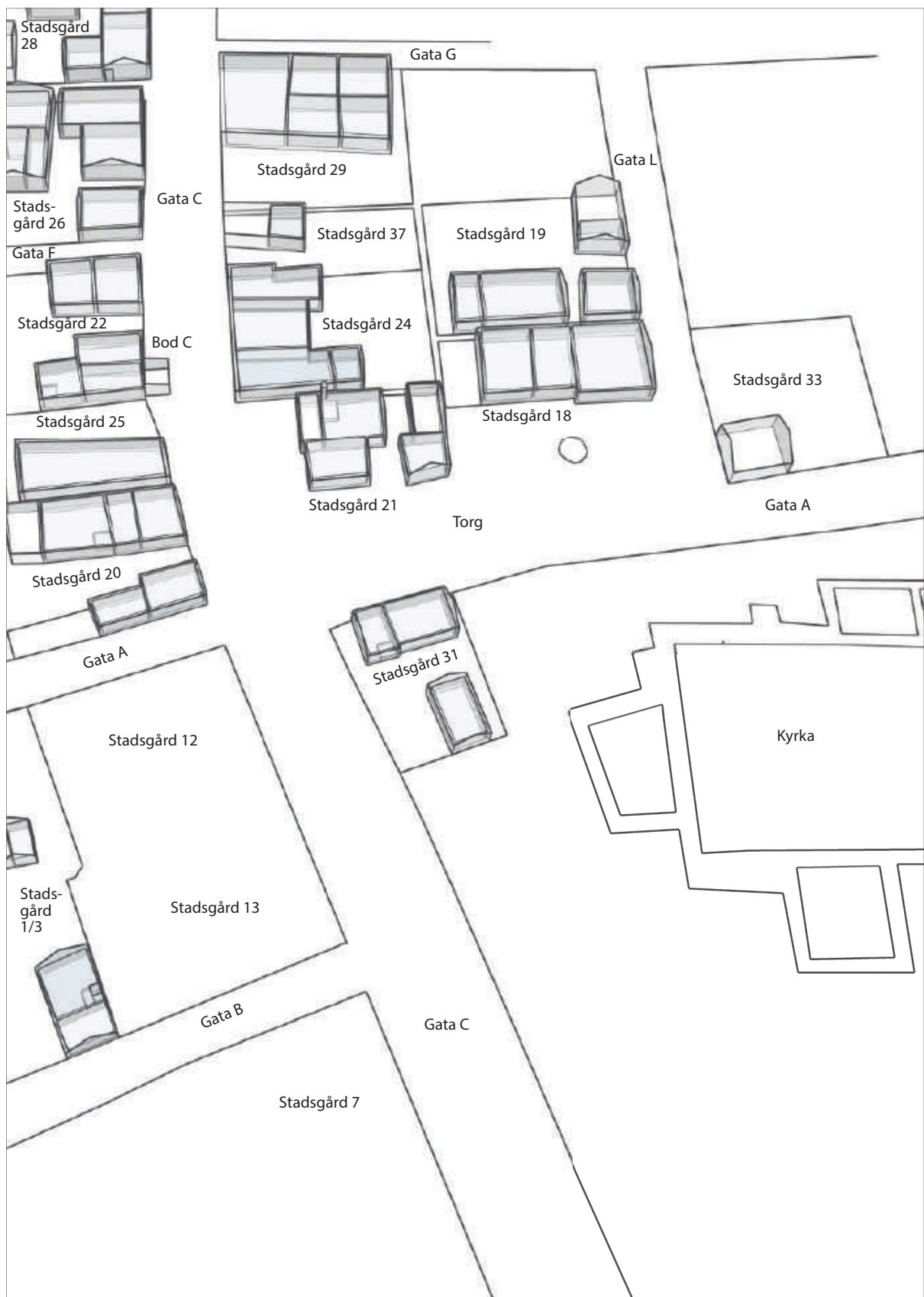
Tomterna började på allvar bebyggas omkring 1480 (figur 65). Vid detta tillfälle tillkom även vretarna. Stadsgård 18, 19, 24 och 29 var bebodda stadsgårdsmiljöer med utrymmen för bostäder och

Figur 65. Visualisering av stadsgård 18, 19, 21, 24, 29, 33, 36 och 37 samt gatorna under tidsperioden 1480–1520-tal. Vy från söder.

Figur 66. Visualisering av stadsgård 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 36 och 37 samt gatorna under tidsperioden 1570–1590-tal. Vy från söder.

Figur 67. Visualisering av stadsgård 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33 och 37 samt gatorna under tidigt 1600-tal. Vy från söder.

verksamheter. Stadsgård 21 kan ha haft en representativ funktion, kanske var det stadens rådhus. Det är troligt att även stadsgård 18 och 24, och kanske stadsgård 29, utöver boende hade representativa funktioner. Stadsgård 36 och 37 hade främst utrymmen för olika verksamheter och det är osäkert om bostäder fanns här. Stadsgård 33 var alldeles för fragmentariskt bevarad för att dess funktion ska kunna bedömas. När tomterna väl bebyggdes verkar hela gårdsmiljöer ha byggts upp under en relativt kort tid. Möjligen pågick uppförandet av bodarna på stadsgård 36 under en längre tid.

Liksom i tidigare avrapporterat material var de bebodda stadsgårdarna uppbyggda kring stenlagda gårdsplaner där bodar eller ouppvärmade rum låg utmed gatan och de uppvärmda rummen och stugan låg en bit in på stadsgården. De tomter stadsgård 18, 24 och 29 låg på var större än de flesta andra tomter i staden. Detta beror sannolikt på deras läget utmed huvudgatan och i närheten av stadens torg. Även bebyggelsen på dessa tomter var mer omfattande och tätare och gårdsplanerna små. Stadsgård 19, och kanske 33, var av mer ordinar storlek.

De stadsgårdar som användes för olika verksamheter hade annorlunda utformning. Stadsgård 21 låg i vinkel utmed torgets nordöstra sida. Stadsgård 36 var en långsmal länga av bebyggelse anlagd utmed gränsen mellan kyrkogården och gata C. Bebyggelsen utgjordes av bodar sammanbyggda i en lång länga. I mitten fanns även en stiglucka (ingång) i höjd med gata B, den ledde troligen in till en gång mot kyrkan. Troligen låg stadsgård 36 på mark som tillhörde kyrkan, och bodarna fungerade även som en bogårdsmur. Även stadsgård 37 var långsmal med en bodlänga ut med en passage eller gränd. Utformningen påminner om stadsgård 25, väster om gata C (se Azzopardi et al 2022).

Under perioden från 1520-talets slut till 1547 expanderade staden. Från 1520–1530-tal gjordes utbyggnader i Göta älv med jordfyllda timmerkonstruktioner. Kungamakten visade ett aktivt intresse för utvecklingen i staden. I framför allt stadens västra delar skedde flera förändringar under denna tid. Inom ytan i denna rapport skedde däremot få förändringar. På stadsgård 37 uppfördes en ny byggnad. På de övriga stadsgårdarna byggdes några rum om, men de förblev i övrigt oförändrade. Detta kan tyda på en kontinuitet och stabilitet i verksamheter och ägandeförhållanden.

Perioden avslutades med storskalig rasering av de byggnader som fanns på stadsgårdarna. Hela eller delar av hus kan ha monterats ner för att flyttas till Älvsborgsstaden. Under perioden från 1547 till återflytten på 1560–1570-talet låg tomterna obebyggda. Delar av de gator och passager som fanns kan ha fortsatt att användas under denna tid.

När staden återuppbyggdes från 1560-talet skedde stora förändringar inom ytan i denna rapport (figur 66). Stadens torg utvidgades åt öster över en stor del av den yta som tidigare tillhörde stadsgård 18. På den nya torget anlades en brunn. Kvar av stadsgård 18 blev endast en bodlänga norr om torget. Den nya bebyggelsen på stadsgård 21 låg i princip på det nya torget.

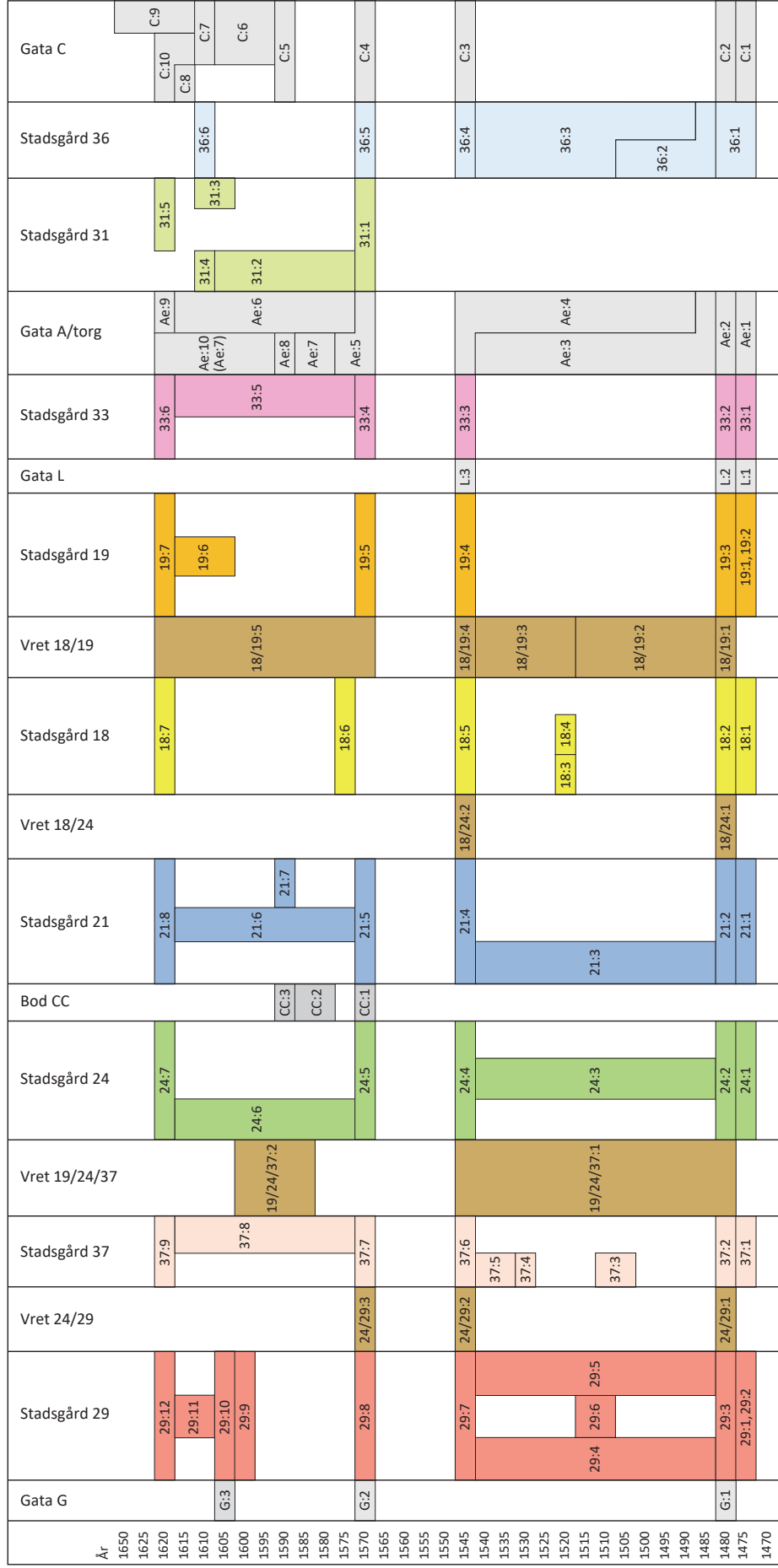
Direkt söder om torget lades stadsgård 31 ut på mark som tidigare hade tillhört kyrkogården (och till viss del stadsgård 36). Möjligen fanns här ett gästgiveri med tillhörande skjutsverksamhet (se nedan).

Från hela tidsperioden efter återflytten från Älvsborgsstaden till stadens nedläggande finns tecken på att stadsgård 19 och 29, och troligen även stadsgård 24, var välmående stadsgårdar kopplade till stadens övre samhällsskikt. Troligen fanns ett betydande inslag av representation på dem.

Gata C breddades norr om korsningen med gata A. Detta innebar att tomterna stadsgård 24 och 29 låg på blev något mindre. Samtidigt uppfördes en bod på gatumark väster om stadsgård 24 (bod CC). Söder om gata A, väster om den nya stadsgård 31, blev gatan nu smalare än tidigare. Utöver torget verkar även den norra delen av gata C ha använts vid marknader.

Omkring 1590 genomfördes en omstrukturering av gaturummet i Nya Lödöse. I samband med detta fick den nord-sydliga huvudgatan (gata C) ny stenläggning och delar av den breddades. I landskapshandlingarna från 1591 nämns arbete med stenläggning av staden torg, vilket kan vara denna händelse (bilaga 3, se även Strömbom 1924:63). Flera av stadens andra gator rätades ut något. Bebyggelsen på stadsgård 21 utökades. Detta kan vara de ombyggnader av rådhuset som omnämns i tänkeböckerna och stadens räkenskaper. Förändringarna sammanfaller med flera andra byggprojekt i Nya Lödöse, som ombyggnaden av kyrkan.

Även omkring år 1600 skedde flera förändring (figur 67). Gata C söder om torget bredda-

Figur 68. Matris (Land Use Diagram) över händelsefaserna inom den undersökta ytan.

des, och i samband med det raserades bodarna på stadsgård 36 och delar av bebyggelsen på stadsgård 31, där verksamheten också kan ha förändrats. Bebyggelsen på stadsgård 29 strukturerades samtidigt om helt och en stor och troligen påkostad byggnad uppfördes.

Det är osäkert hur Kalmarkriget påverkade den här delen av staden. De sista destruktionsfaserna kan likaväl vara från kriget som från 1624.

I figur 68 finns en matris över hur de olika händelsefaserna förhåller sig till varandra i tid. Faserna är inritade som olika långa beroende på om det är en längre tids bruk eller en kortvarig händelse. Årtalen är ungefärliga i de flesta fall, endast i några fall finns mer säkra årtal grundade på dendrokronologiska dateringar eller skriftliga källor. De olika händelsefaserna är även olika breda beroende på hur stor del av varje stadsgård som berörs.

Konstruktionsfaser

På de flesta stadsgårdar var konstruktionsfaserna knutna till byggprojekt inom den egna tomt. Men vid några tillfällen kan större samtida konstruktioner som berörde mer än en tomt ses, det gäller uppbyggnaden av staden omkring 1480, återuppbyggnaden på 1560–1570-talen och förändringarna omkring 1590. Förändringarna av gatorna och det utvidgade torget var de större byggnationer som påverkade flera tomter.

Uppbygganden av staden runt år 1480 skedde mycket enhetligt och ger närmast intryck av att ha varit ett samordnat projekt. I de senare konstruktionsfaserna uppfördes bebyggelsen på omdeponerade raseringsmassor. Detta gör att det bitvis kan vara svårt att skilja raseringslager från konstruktionslager. Delar av grunder till hus och fundament till eldstäder återanvändes för nya byggnader. Troligen lades gatorna till stor del om med de stenar som redan fanns på gatan, vilket gör att olika ut- och ombyggnadsfaser ibland varit svåra att urskilja.

Faser med spår av brukning

Spår av brukning fanns i några fall i form av direkt avsatta eller intrampade brukningslager på golv och ytor utomhus. Framför allt på stenlagda ytor fanns brukningsspår nedtryckt mellan stenarna. Brukningsspår fanns även i olika gropar och inblandat i återfyllningen av brunnen på torget. De flesta ytor hölls dock relativt rena och det

fanns därför få brukningslager som faktiskt kan knytas till aktiviteter. I flera fall fanns spår av en sista brukning i raseringslagren, även om det kan vara svårt att avgöra vad som var brukning eller ren destruktionslager. I eldstäder fanns ibland spår av brukning i form av fröer, smidesloppor eller små ben.

I några fall fanns spår av brukning i de översta delarna av konstruktionslagren under trägolvens brädor. Materialet kan ha fallit eller sopats ned i springor i golvet. Problemen här är att skilja på material som hamnat här genom människors bruk av rummet från material som följt med konstruktionslagren. På flera stadsgårdar har det dessutom funnits material som släpats in av råttor i bon under golven, på stadsgårdarna i denna rapport kunde dock inga säkra tecken på råttbon under golv ses.

Destruktionsfaser

Flera olika faser då bebyggelse raserades och ytor övergavs fanns i materialet, inte minst inför omläggningarna av gator. Liksom för tidigare avrapporterade ytor i Nya Lödöse fanns två större raseringsfaser som omfattar hela ytan i denna rapport, de motsvarar sannolikt avflyttningarna på 1540- och 1610- eller 1620-talen. De har det gemensamt att staden därefter låg övergiven och raseringsmassorna fick ligga kvar.

Föremålsmaterialet

Ytorna som avrapporteras här innefattar totalt nio olika stadsgårdar, fyra vretar, en bod samt delar av tre gator. Inom de undersökta ytorna påträffades stora mängder föremål av bergart, glas, keramik, kakel, tegel, bränd lera, ben/horn, läder, trä, textil och annat organiskt material. De har insamlats från lager som har legat både inomhus och utomhus. Föremål fanns på gårdsplaner, i husen och i vretarna. En del föremål hade slängts i avfallsgropar eller i brunnar. Här fanns även föremål som hade slunkit ner i springorna mellan golvbrädorna och som hade blivit kvar när byggnaderna revs.

Allt material har registrerats och kommer att analyseras utifrån olika materialkategorier (tabell 2). Sett till antal registrerade föremål dominerar keramik, följt av metallföremål och glas. Följande text ger en översiktlig redogörelse för huvuddragen vad gäller antal föremål och händelser på de enskilda stadsgårdarna. Materialet kommer att publiceras i en separat föremålspublikation där

Tabell 2. Det totala antalet föremål varierar mellan olika stadsgårdar och tidsperioder. Skillnaderna kan delvis förklaras med olika bevaringsförhållanden och förutsättningar vid undersökningstillfället.
*för dessa stadsgårdar är hela perioden 1570–1624 en och samma.

Tidsperiod	Stadsgård 18	Stadsgård 19	Stadsgård 21	Stadsgård 24	Stadsgård 29	Stadsgård 31	Stadsgård 33	Stadsgård 36	Stadsgård 37
1473–1480		36	3		1			3	
1480–1540	327	313	241	67	381		23	166	205
1540–1570									
1570–1590	151*	528*	414	5*	627	115	134*	122*	182*
1590–1624	151*	528*	884	5*	1909	173	134*	122*	182*

även insamlings- och registreringsprinciper kommer att presenteras mer ingående.

Generella iakttagelser

Stadsgårdarna är undersökta med varierande ambitionsnivå, delvis i linje med länsstyrelsens anvisningar för olika delytor och delvis på grund av föroreningar och moderna störningar inom området. Det är därför svårt att göra direkta jämförelser mellan stadsgårdarna avseende kvantiteter i föremålsmaterialet och komplexitet i stratigrafien. Inledningsvis, under etableringsfasen av staden, var flera av stadsgårdarna obebyggda och användes bland annat för boskapshägnader.

Under den äldre bebyggelsefasen, före flytten till Älvsborgsstaden, verkar det förekomma olika typer av hantverksaktiviteter på stadsgårdarna, främst metallhantverk och ben/hornhantverk. Förutom smide finns även spår av att man sysslat med lödning, exempelvis av lås, och gjutning av mindre föremål. Bland de stora mängder metallföremål som tillvaratogs fanns också föremål som sannolikt varit de produkter som man tillverkat. Stadsgård 29 är den stadsgård där hantverket är mest framträdande och här är det också möjligt att man bedrivit både metall- och ben/hornhantverk samtidigt under första halvan av 1500-talet.

Efter återflytten från Älvsborgsstaden verkar bebyggelsen utgöra en mer renodlad bostadsbebyggelse, kanske med representativa funktioner. Tomterna kan ha ägts av betydelsefulla personer kopplade till kyrkan och stadens styre. På flera av dem fanns byggnader med en relativt rik materiell standard och med en stor konsumtion av dekorativa och högkvalitativa bordskärl av keramik och glas. Högst sannolikt har det funnits kakelugnar på stadsgårdarna 21 och 29 (kanske även 19) under den yngsta stadstiden och troligen även på stads-

gårdarna 18 och 24 under tiden före flytten till Älvsborgsstaden på 1540-talet.

I brunnen på gata A fanns även en stor mängd kärl av trä bevarade, vilket är ovanligt i materialet från Nya Lödöse. Detta speglar troligen den bredd och variation som gått förlorad på grund av sämre bevarandeförhållanden på stadsgårdarna som med några få undantag, saknar nedgrävda avfallsbingar och brunnar.

Stadsgård 18

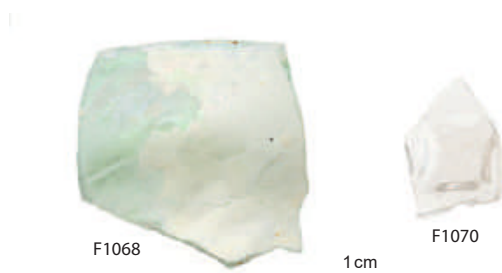
Föremålsmaterialet som samlades in från stadsgård 18 var relativt anonymt och berättar ganska lite om hur den materiella kulturen sett ut på stadsgården (tabell 3). Under 1470-talet stakades tomten ut men var sedan obebyggd en tid. Inga föremål påträffades från denna fas. På 1480-talet byggdes en U-formad huslänga med åtta rum. I konstruktionslagren fanns enstaka föremål, det rörde sig framför allt om skärvor av yngre rödgodskärl och byggnadsjärn som spikar och olika typer av beslag.

I rum H fanns två skifferbrynen (F1674, F1675). Det är vanligt med fynd av just brynen i konstruktionslagren till husen i Nya Lödöse och vanligtvis tolkas de som borttappade i samband med byggnadsarbetena. Det ena av brynena är dock 41 centimeter långt så det är inte troligt att just det lämnats kvar av en slump. Då det är ett återkommande mönster så är det kanske möjligt att diskutera företeelsen utifrån perspektivet att det varit någon form av avsiktlig nedläggning eller byggnadsoffer. Brynen är inte en lika uppmärksammas kategori av rituellt nedlagda föremål som exempelvis mynt, djurben eller knivar men de förekommer, både i medeltida och tidigmoderna kontexter.

Huslängan på stadsgård 18 raserades på 1540-talet och i lagren fanns föremål som kan kopplas till det sista användandet av huset (figur 69). I rase-

Tabell 3. Föremål från stadsgård 18. Keramik avser största antal kärl.

Föremåls- typ	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1624
Ben				1
Bergart		4		
Bränd lera		23		
Bärnsten				
Fönsterglas		13		5
Glaskärl		12		
Horn				
Kakel		1		
Keramik		91		112
Läder				
Metall		177		33
Piplera				
Slagg		5		
Tegel		1		
Textil				
Trä				
Övrigt organiskt				

Figur 69. Ett par exempel på olika typer av glaskärl som hittades på stadsgård 18. På bilden ses fragment av en ribbägare/rippenbecher (F1068) och en våffelbägare/spechter (F1070). Ribbägaren var en senmedeltida glastyp medan våffelbägaren introducerades under 1500-talets andra hälft. Samtliga kommer från rasingen av huslängan i fas 18:5 som dateras till cirka 1540-tal. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

ringslager över rum D och E hittades ett fragment av ett rumpkakel, det enda som påträffades på stadsgården. Endast ett fragment är inget bevis för att man haft kakelugn men i rum D fanns även stenar som tolkats kunna vara ett fundament, kanske till en kakelugn. Rasingen innehöll också rikligt med krossat murtegel vilket tyder på en inrasad murstock. Sammantaget så är det möjligt att det funnits kakelugn i den delen av huset som vette

ut mot gata L, kanske har den här delen av huset haft en mer representativ funktion?

Keramikmaterialet var inte så omfattande och bestod framför allt av kärl för matberedning och förvaring i yngre rödgods och svartgods. Stengodskärl saknades nästan helt. I lager över rum B och C hittades en skärva från en lustreware-skål. Möjligen är den yngre än fasen, moderna störningar har påverkat kulturlagren och viss infiltration av yngre föremål kunde ses.

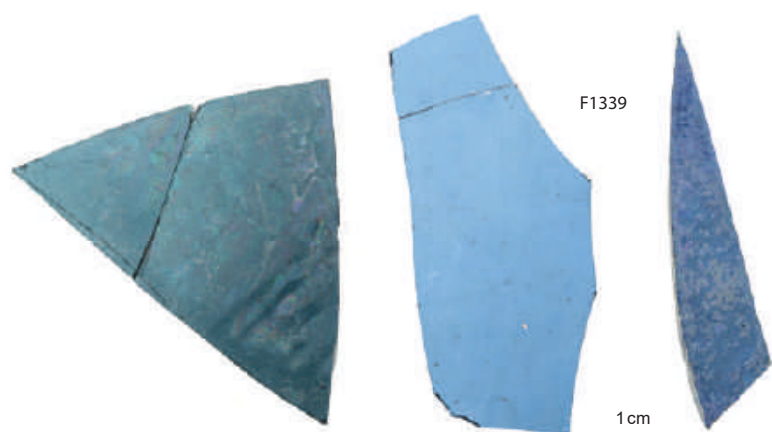
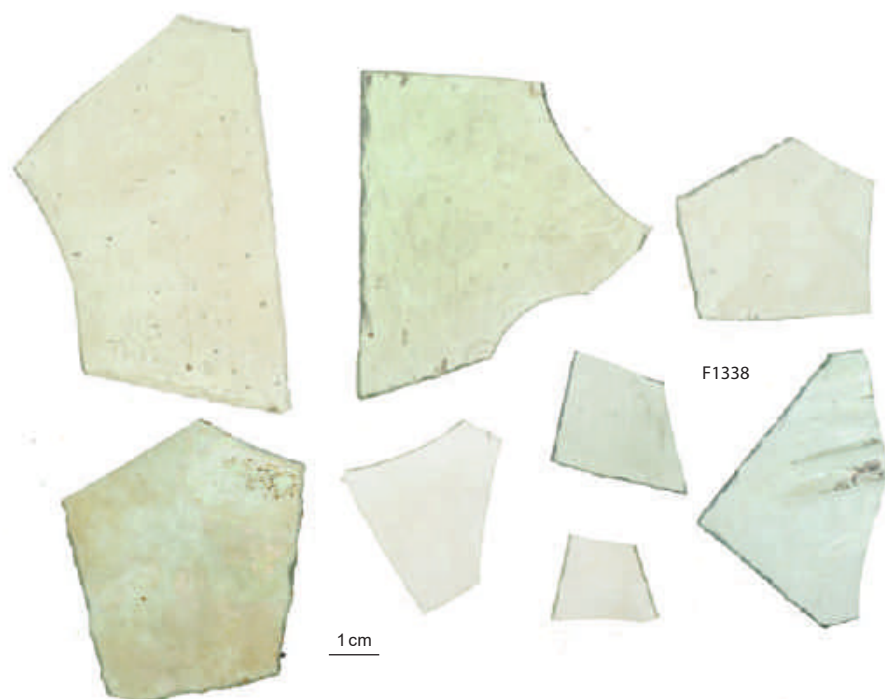
Över lag var det ganska sparsamt med föremål vilket antagligen har att göra med den drastiska förändring som skedde när stadsgården byggdes upp på nytt på 1570-talet. Halva tomten försvann och blev i stället en torgyta. Endast en byggnad återuppfördes och den har tolkats som att ha inrymt bodar. Föremålsmaterialet gav tyvärr inga ledtrådar till hur man har använt bodarna.

Stadsgård 19

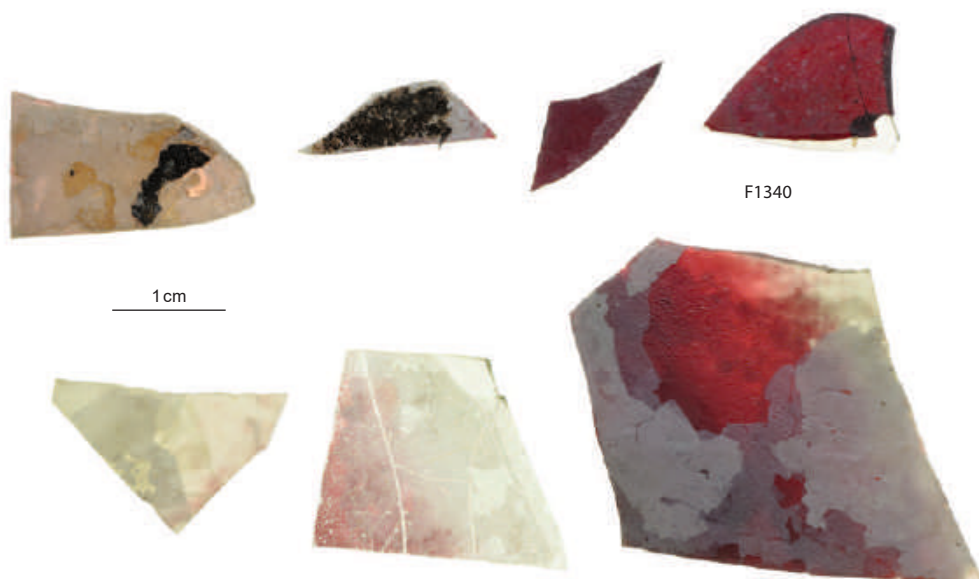
Stadsgården användes inledningsvis för boskap och under det äldsta skedet fanns en hägnad. Inom tomten fanns även spår efter smide. I en avfallsgrop fanns omkring 30 fragment slagg och ytterligare några fragment i ett fyllnadslager. Det är också

Tabell 4. Föremål från stadsgård 19. Keramik avser största antal kärl. *Varav en eventuell spelbricka.

Föremåls- typ	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1624
Ben		1		
Bergart		2		3
Bränd lera		1		
Bärnsten				
Fönsterglas		34		162*
Glaskärl		18		19
Horn				
Kakel		3		2
Keramik		197		269
Läder				1
Metall	3	54		72
Piplera				
Slagg	33	2		
Tegel		1		
Textil				
Trä				
Övrigt organiskt				

Figur 70. Fönsterglas med kröjslade kanter i rombisk form (F1338, 1:1,5), blått glas (1339, 1:1) och rött glas (F1340, 1,5:1). Dessa liksom flera ytterligare fragment av fönsterglas hittades i raseringslager från stadsgårdens yngsta fas (fas 19:7). Foto: Markus Andersson.

Figur 71. Mansfeldtaler (F400) föreställande Sankt Göran och draken som hittades i utjämnade raseringslager från stadsgårdens yngsta fas (fas 19:7). Sedan medeltiden var det vanligt att tyska soldater hade mynt som amuletter. Under 1500-talet ansågs Sankt Georgstaler från Mansfeld ha extra magisk kraft (Castenhag 2016). Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Figur 72. Del av en marmorfigurin eller marionett (F1109) som kanske föreställer Pulcinella från Commedia dell'arte (fas 19:7). Teaterformen och karaktärerna skapades i Italien under mitten av 1500-talet från början med riktiga skådespelare men förekom även i marionettestrar och så småningom som handdockor (Commedia dell'arte: https://sv.wikipedia.org/wiki/Commedia_dell'arte tillgänglig 2022-12-12). Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

möjligt att slaggmaterialet kan komma från någon annan närliggande tomt (tabell 4).

Under 1480-talet uppfördes en huslänga med stuga och flera rum. Raseringslagren efter denna byggnad innehöll en hel del föremål som troligen kan kopplas till aktiviteter och bruk inom stadsgården. I lagren fanns relativt stora mängder trebensgrytor av yngre rödgods och ett flertal stengodskrus och glaskärl. Metallföremålen utgjordes till största delen av material från den raserade byggnaden, som spik, krampor och beslag. Det förekom också enstaka redskap som en navare och en kniv. Från samma lager kom även ett silvermynt, sannolikt i fyrk präglad 1528 under Gustav Vasa. I lagren förekom föremål med yngre dateringar, vilket tyder på störningar av stratigrafien. Troligen beror dessa på Strömboms undersökningar under tidigt 1900-tal. Merparten av materialet kan dock kopplas till bruk under perioden från byggnationen fram till och med raseringen omkring år 1540.

Efter återflytten från Älvsborgsstadens bebyggdes stadsgården med tre nya hus (som kan ha varit sammanbyggda). Föremålsmaterialet i den yngsta raseringsfasen tyder på en relativt påkostad bebyggelse med bland annat färgade fönsterrutor och en riklig konsumtion av bordskärl av keramik och dryckesglas av flera olika slag.

På gårdsplanen fanns en grop som var fylld med avfallsmaterial från omkring år 1600. Föremålsmaterialet i gropen bestod enbart av keramik, bland annat flera skärvor från samma kärl, ett stengodskrus från Köln med ekbladsdekor som dateras till 1500-talets andra hälft. Det mesta av föremålsmaterialet återfanns dock i utjämnade raseringslager över bebyggelsen.

I raseringslagren fanns ganska stora mängder fönsterglas, även färgat glas i blått, rött och eventuellt gult/brunt (figur 70). Mestadels innehöll lagren föremål kopplade till mat och dryckeskonsumtion, mycket keramik av alla olika gods- och kärltyper och flera olika typer av dryckesglas och flaskor. Även två mynt hittades i raseringen, 1 tysk mansfeldtaler föreställande Sankt Göran och draken från 1530-talet och 2 öre präglade under Johan III år 1573 (figur 71). Det mest spektakulära föremålet var dock en marmorfigurin som kan vara del en marionett (figur 72). Kanske har det spelats marionetteater som underhållning i sociala sammanhang.

Stadsgård 21

Från etableringsfasen på stadsgård 21 tillvaratogs endast tre skärvor av yngre rödgodskärl (tabell 5). Byggnader uppfördes på tomten senast runt år

1500 och de brukades fram till 1540-talet då de raseras vid flytten till Älvsborgsstad. Under den här bruksperioden har man sannolikt bedrivit hornhantverk i den bod (hus 21:2:2) som låg utmed gata A. Här fanns hantverksspill och förarbeten till bland annat armborstnöt och nätsticka samt ett färdigt armborstnöt. Allt spill har i skrivande stund inte artbestämts närmare men horn från både älg och kronhjort fanns representerade. I samma rum fanns även en mejsel med handtag av ben eller horn. Kanske har den använts som

verktyg eller så är även den en av de färdiga produkterna (figur 73).

Raseringen av stadsgård 21 var sannolikt planerad då det fanns ganska lite material i raseringslagren, det var framför allt olika typer av keramik-kärl som hade lämnats kvar.

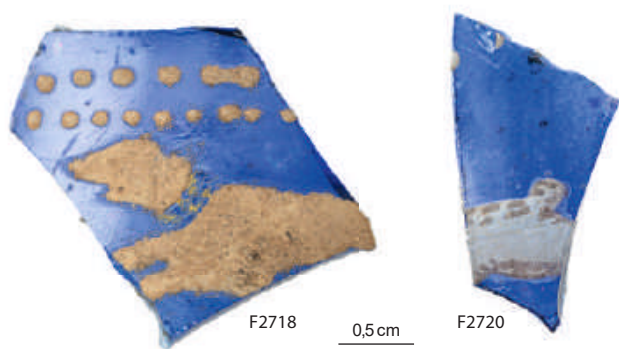
I konstruktionslager i efterföljande fas fanns rikligt med föremål med både äldre och yngre datering, vilket gör att man kan misstänka att det var en mix av omlagrat material tillsammans med föremål från bruksperioden. Keramikmaterialet

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben					
Bergart		1		3	2
Bränd lera					
Bärnsten					
Fönsterglas		4		29	59
Glaskärl/föremål		4		8	96
Horn		14			
Kakel					23
Keramik	3	172		272	468
Läder					
Metall		38		95	231
Piplera					
Slagg		6		6	3
Tegel		2		1	2
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					1

Tabell 5. Föremål från stadsgård 21. Keramik avser största antal kärl.

Figur 73. Rondelldolk (F1325) som hittades i raseringsmassor som jämnats ut över gårdsplanen på stadsgård 21. Händelsen dateras till 1540-tal antagligen i samband med flytten till Älvsborg (fas 21:4). Skala 1:2. Foto: Markus Andersson.

Figur 74. Skärvor av blått humpenglas med emaljmalad dekor (F2718 och F2720). I ena fragmentet ses en jaktscen med hund. Sannolikt är de från samma glas men skärvorna har ingen passning. Tillverkat i Böhmen eller Franken cirka 1580–1620. De hittades i utjämnade raseringslager på gårdsplanen på stadsgård 21. Händelsen dateras till omkring 1570 (fas 21:5). Skäl 2:1. Foto: Markus Andersson.

från den här fasen var omfattande, olika kärl i yngre rödgods dominerade men i övrigt var det ganska stor variation. Här fanns många fragment av keramik tillverkad i Weserområdet i Tyskland, även en del lite ovanligare kärltyper som mugg och saltfat som annars inte är så vanliga i Nya Lödösematerialet. I raseringslager över hus 21:5:1 hittades en skärva av ett fajansfat tillverkat i Ligurien i Italien.

Något som sticker ut, jämfört med de flesta andra stadsgårdar, var mängden glaskärl och framför allt variationen. Här fanns skärvor från nästan samtliga av de vanligaste dryckesglasen. Dominerade gjorde passglas men här sågs också humpenglas, filigranglas, vinglas, pokalglas och Warzenbecher (figur 74). Bland de äldre, senmedeltida glasen, fanns ribbägare och igelglas. Flera av kärltyperna kopplas traditionellt till ölbrickande men även vinglas förekommer.

En kakelugn fanns sannolikt, i alla fall under den sista fasen. Troligen stod den i något rum i hus 21:5:1, det fanns 23 kakelfragment i raseringsmassorna. Kaklet var grönglaserat med reliefmotiv, tyvärr var fragmenten för små för att några motiv skulle kunna urskiljas.

Stadsgård 24

Lämningarna av stadsgård 24 var störda av verksamheter i modern tid och ytan var även förorenad. Den grävdes därför extensivt vilket har påverkat fyndinsamlingen och det var svårt att säga något om karaktären på gården utifrån föremålsmaterialet (tabell 6).

Tabell 6. Föremål från stadsgård 24. Keramik avser största antal kärl.

Föremåls- typ	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1624
Ben				
Bergart				
Bränd lera				
Bärnsten				
Fönsterglas		7		
Glaskärl/ föremål		4		
Horn				
Kakel		2		
Keramik		46		
Läder				
Metall		7		5
Piplera				
Slagg				
Tegel		1		
Textil				
Trä				
Övrigt organiskt				

Gården var bebyggd och brukades mellan cirka 1480–1540. Arkeologiska iakttagelser och makroskopiska analyser indikerade att man bedrev smide men det fanns inget i föremålsmaterialet som direkt talade för detta. I raseringslagren efter att husen revs på 1540-talet fanns en mindre mängd fönsterglas och även ett svartglaserat kakelugnskakel vilket pekar mot att både glasfönster och kakelugn kan ha funnits under första halvan av 1500-talet. Ett lite ovanligare fynd var ett fragment gulglaserat golvkakel.

Från tidsperioden 1570–1624 tillvaratogs bara några enstaka blyföremål samt en fingerborg.

Stadsgård 29

Under stadens etableringsfas var tomten obebyggd och det finns inget föremålsmaterial från denna fas utöver ett slaggfragment i fyllningen till en tunna (tabell 7).

Omkring år 1480 byggdes två huslängor med en mellanliggande gårdsyta. Båda längorna innehöll bland annat stuga och bodar. I den ena av dem fanns också en smedja. I brukningslager och raseringslager över bebyggelsen fanns omfattande spår av metallhantverk. Byggnaderna revs sannolikt

i samband med flytten till Älvsborgsstad. Det fanns en stor mängd slagg både i denna och senare faser. Specialregistrering av det arkeometallurgiska materialet från stadsgården har genomförts av Geoarkeologiskt laboratorium (Grandin et al 2020). Vid analysen av slaggen hittades även sju fragment av lödpaket av bränd lera. Dessa kan ha använts vid tillverkning av bland annat cylindriska bultlås och nycklar, men eventuellt även koskällor/klockor. Det fanns flera metallföremål från brukningslager och brända raseringslager på stadsgården. Föremålen kan tillhöra hushållsinventarierna, men skulle även kunna vara tillverkade i smedjan. Där fanns bland annat just en koskälla/bjällra och en nyckel, men även stigbyglar, halster och en yxa (figur 75).

Keramikmaterialet under den här perioden bestod främst av grytor av yngre rödgods, med inslag av enstaka pannor och kärl av ljus lergods. Delar av keramikmaterialet från brukningen åter-

finns sannolikt även i konstruktionslager till nästföljande fas och där var variationen något större.

Omkring år 1560–1570 byggdes två nya huslängor upp och en stenlagd gårdsplan anlades däremellan. Majoriteten av föremålsmaterialet kom från konstruktionslager till gårdsplanen och under byggnaderna och kopplas därför snarare till bruk och konsumtion under den föregående fasen. Bland annat fanns spår av både ben/hornhantverk och metallhantverk. Exempelvis hittades fyra bennålar, ett förarbete till en nål, ett armborstnöt och råmaterial i form av kronhjortshorn och rådjurshorn (figur 76).

Slagg och spår av metallhantverk kom sannolikt också från de äldre verksamheterna på stadsgården, exempelvis ytterligare tre lödpaket. En del av metallföremålen som återfanns i byggnaden och i raseringslager över husen skulle även kunna ha använts under brukningsperioden, bland annat två olika sporrar.

Figur 75. Bjällra/koskälla (F205) som troligen tillverkats på stadsgård 29. Från ett brukningslager på golv, där det fanns flera metallföremål (fas 29:5). Skala 1:1,5. Foto: Markus Andersson.

Figur 76. Ett hornföremål (F2491) och bennålar (F666, 667, 2794, 4982) från konstruktionslager i fas 29:8. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Figur 77. Klotformat hänglås (F227) som hittades i konstruktionslagren till den nya bebyggelsen som uppfördes omkring år 1600, men som sannolikt kommer från tidigare bruk på stadsgården (fas 29:10). Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Figur 78. Bultlåsnyckel (F663) från samma fas som hänglåset, men tillhörande ett annat lås, fas 29:10. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Omkring år 1600 revs bebyggelsen igen och en ny byggnad uppfördes. Även i konstruktionslagren till den nya bebyggelsen fanns föremål som sannolikt kan kopplas till bruk under den föregående fasen, bland annat ett klotformat hänglås och en bultlåsnyckel (figur 77 och 78).

Den nya huslängan var ungefär dubbelt så stor som övriga byggnader i staden och hade flera rum. Byggnaden verkar även ha haft en påkostad inredning. Föremålsmaterialen tyder på att det funnits flera fönster och en kakelugn. Sannolikt har kakelugnen haft ett nedre liv uppbyggt av pottkakel och grönglaserade reliefkakel i det övre livet. Kaklet var dekorerat med porträtt av kung Sigismund (1592–1599) och hans gemål Anna av Österrike (figur 79). Bland fönsterglasets fanns flera fragment med spår av målad dekor i gult,

grått och svart. Från denna fas fanns ett rikt föremålsmaterial av alla slag, bland annat olika typer av metallföremål, exempelvis två yxor, mycket spik, nitar och beslag från inredning och möbler. Keramikmaterialen var även det rikligt och innehöll en stor mängd och variation av olika typer av bordsskär. En källkritisk aspekt är dock att mycket av keramiken hittades i konstruktionslager på gårdsplanen och därför kan härröra från konsumtion i den föregående fasen. Några exempel på olika kärl var en nederländsk så kallad malling jug av fajans, ett grönglaserat stengodskrus från Siegburg, fajansfat från Nederländerna, ett krus av yngre lergods med medaljongdekor och flera högkvalitativa fat och saltfat av yngre lergods och rödgods från bland annat Weser och Beauvais (figur 80 och 81).

Figur 79. Grönglaserat kakel med motiv av kung Sigismund (F4932). Skala 1:2. Foto: Markus Andersson.

F4932

2 cm

F387

1 cm

Figur 81. Krus av yngre lergods med medaljongdekor (F387). Utvändigt är det grönglaserat och invändigt har det gul glasyr, troligen tillverkat i Großalmerode cirka 1575–1625. Skala 1:1,25. Foto: Markus Andersson.

F1231

2 cm

Figur 80. Fajansfat (F1231), sannolikt från Nederländerna. Skala 1:2. Foto: Markus Andersson.

Tabell 7. Föremål från stadsgård 29. Keramik avser största antal kärl.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1590	1590–1624
Ben		1		5	2
Bergart		3		3	14
Bränd lera		4		4	2
Bärnsten					
Fönsterglas		2		13	532
Glaskärl		1		7	35
Horn				1	4
Kakel					140
Keramik		147		372	931
Läder					
Metall		32		86	216
Piplera					1
Slagg	1	190		133	38
Tegel		1		2	12
Textil					
Trä					
Övrigt organiskt					1

Stadsgård 31

Under den äldre stadstiden utgjorde ytan en del av kyrkogården. Stadsgården anlades och bebyggdes först efter återflytten från Älvsborgsstad. Tre hus uppfördes varav ett innehöll ett stall. Marken bereddes med utfyllnadslager som innehöll en del föremål; främst keramik, glas och olika hushållsföremål (tabell 8). Delar av materialet skulle kunna härröra från de bodar som tidigare stod utmed gatan (stadsgård 36). Här fanns bland annat tre blyplomber, varav en från Torgau i Sachsen märkt

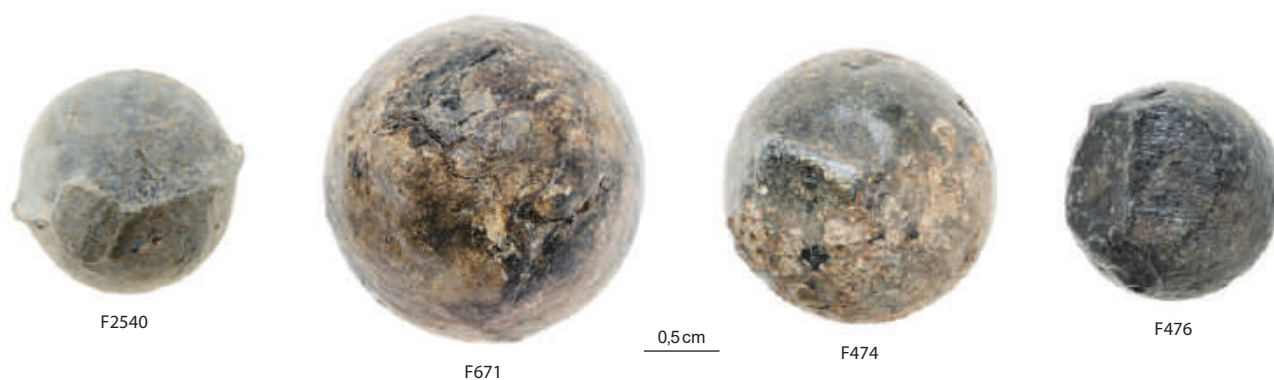
Figur 82. Plomb (F480) från Torgau i Sachsen märkt "1546".
Från fas 31:1. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

Tabell 8. Föremål från stadsgård 31. Keramik avser största antal kärl.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1624
Ben			1	
Bergart				
Bränd lera			2	1
Bärnsten				
Fönsterglas			4	8
Glaskärl			2	9
Horn				
Kakel				
Keramik			76	128
Läder				
Metall			20	25
Piplera				
Slagg			10	1
Tegel				
Textil				
Trä				1
Övrigt organiskt				

Figur 83. Kammarstycke (F756) från en mindre kanon som hittades i utjämningslager under bebyggelsen på stadsgård 31. Från fas 31:1. Foto: Markus Andersson.

Figur 84. Blykulor (F2540, 671, 474, 476) i olika dimensioner från raseringslager över bebyggelsen (fas 31:4–5). Skala 2:1. foto: Markus Andersson.

Figur 85. Mynningsfragment från ett salvekrus (F3376), troligen tillverkat i Köln/Frechen-området omkring 1575–1625. Kuset hittades i raseringslager efter den yngsta bebyggelsen på stadsgård 31 ihop med en hel del annan keramik av olika gods och kärltyper (fas 31:5). Skala 1,5:1. Foto: Markus Andersson.

”1546” (figur 82). Lagren kan också vara omlagrade från någon annan plats i staden. Det mest uppseendeväckande föremålet, och mer svårförklarat i sammanhanget, var dock ett kammarstycke från en kanon (figur 83).

I raseringslager över den yngsta bebyggelsen fanns en del smältor och små blyföremål, exempel-

vis blykulor (figur 84). Eventuellt kan de ha gjutits på platsen eller i närheten. I lagret fanns även ett klotformat hänglås. I den yngsta raseringen över byggnaden i stadsgårdens norra del fanns en hel del keramik, både kokkärl av yngre rödgods och bordskärl, främst fat av ljust lergods och stengodskrus (figur 85).

Stadsgård 33

Lämningarna av stadsgård 33 var fragmentariskt bevarade och det har påverkat föremålsinsamlingen. Liksom i fallet med stadsgård 24 var det därför svårt att uttala sig om karaktären på tomten utifrån föremålsmaterialet (tabell 9).

Under perioden 1570–1624 anlades en avfallsbinge i stadsgårdens södra del. Den brukades en period och avfall slängdes i den. Här fanns en del föremål av läder och trä. Med undantag av kontexter som brunnar, bingar och nedgrävda tunnor var det ganska sparsamt med föremål i organiskt material på gårdarna inom den aktuella ytan. Det är tydligt att bevarandeförhållandena för organiskt material skiljer sig mycket åt inom olika delar av staden. De är avsevärt bättre i de lägre belägna delarna av staden, ner mot Säveån och Göta älv.

Framför allt fanns fragment av skor i avfallsbingen, bland annat en barnsko. Sannolikt rör det sig inte om hantverksavfall från exempelvis skomakeri utan om skor som slitits ut och kasserats.

I bingen fanns också en skärva blått fönsterglas och ett fragment av ett optiskt blåst glaskärl, möjligen en karaff. Keramikmaterialet var relativt

anonymt med yngre rödgodskärl för matberedning och enstaka kärl för servering som stengodskrus.

Stadsgård 36

Stadsgård 36 skiljde ut sig en del från de övriga i den här rapporten då den under hela stadstiden varit bebyggd med bodar samt stiglucka till kyrkogården. Tomten kan formellt ha disponerats av kyrkan då ytan ursprungligen var en del av kyrkogården.

Föremålsmaterialet var inte så omfattande, från den äldsta fasen tillvaratogs exempelvis endast en skärva från en yngre rödgodsgryta (tabell 10).

Liksom i fallet med bebyggelsen på de flesta av stadsgårdarna så raserades bodarna på 1540-talet. I raseringslagren och i konstruktionslager i följande fas fanns föremål som kan kopplas till bruket under första halvan av 1500-talet. Här fanns en liten vikt som kan ha använts för att väga varor, en knappnål, en fingerborg samt en glaspärla (figur 86). De senare är kanske exempel på kramvaror man sålt i bodarna. I lagren fanns också fragment av munk- och nunnetegel. Fynd av taktegel förekommer mest frekvent runt kyrkogårdsområdet

Tabell 9. Föremål från stadsgård 33. Keramik avser största antal kärl.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1624
Ben				
Bergart				
Bränd lera				
Bärnsten				
Fönsterglas				1
Glaskärl/föremål				1
Horn				
Kakel				
Keramik		19		79
Läder				24
Metall		4		26
Piplera				
Slagg				1
Tegel				
Textil				
Trä				1
Övrigt organiskt				1

Tabell 10. Föremål från stadsgård 36. Keramik avser största antal kärl.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1624
Ben		1		1
Bergart				
Bränd lera				
Bärnsten				
Fönsterglas		4		9
Glaskärl/föremål		4		2
Horn				
Kakel				
Keramik	3	42		74
Läder		7		1
Metall		14		10
Piplera				
Slagg		88		21
Tegel		5		4
Textil				
Trä		1		
Övrigt organiskt				

Figur 86. Vikt (F1047) och en fingeborg (F78). Föremål som hittades i bodarna längs med kyrkogården. Från raseringen av bodarna och stigluckan i mitten av 1500-talet (fas 36:4). Skala 2:1. Foto: Markus Andersson.

så sannolikt kan teglet kopplas till kyrkan och relaterade byggnader. Kanske har stigluckan haft tegeltak. Från raseringsmassorna tillvaratogs också nästan 17 kg slagg, vilket är mycket sett till den generella bilden i staden. Det verkar med andra ord som att smide bedrivits i närheten, kanske i någon av bodarna. Det fanns dock ingen eldstad i någon av dem.

Bodarna byggdes upp och används igen efter flytten tillbaka från Älvsborgsstad. Föremålsmaterialen från den här fasen var ganska likt det på stadsgårdarna. Omlagrat i konstruktionslagren fanns mer slagg och enstaka metall-

föremål som ett blystycke och ett prydnadsbeslag i kopparlegering. Keramiken utgjordes framför allt av kok- och förvaringskärl i yngre rödgods men det fanns även bordskärl som skålar, fat och krus. Några av faten var tillverkade i Weserområdet och stengodskärlen hade producerats i Siegburg, Raeren och Köln.

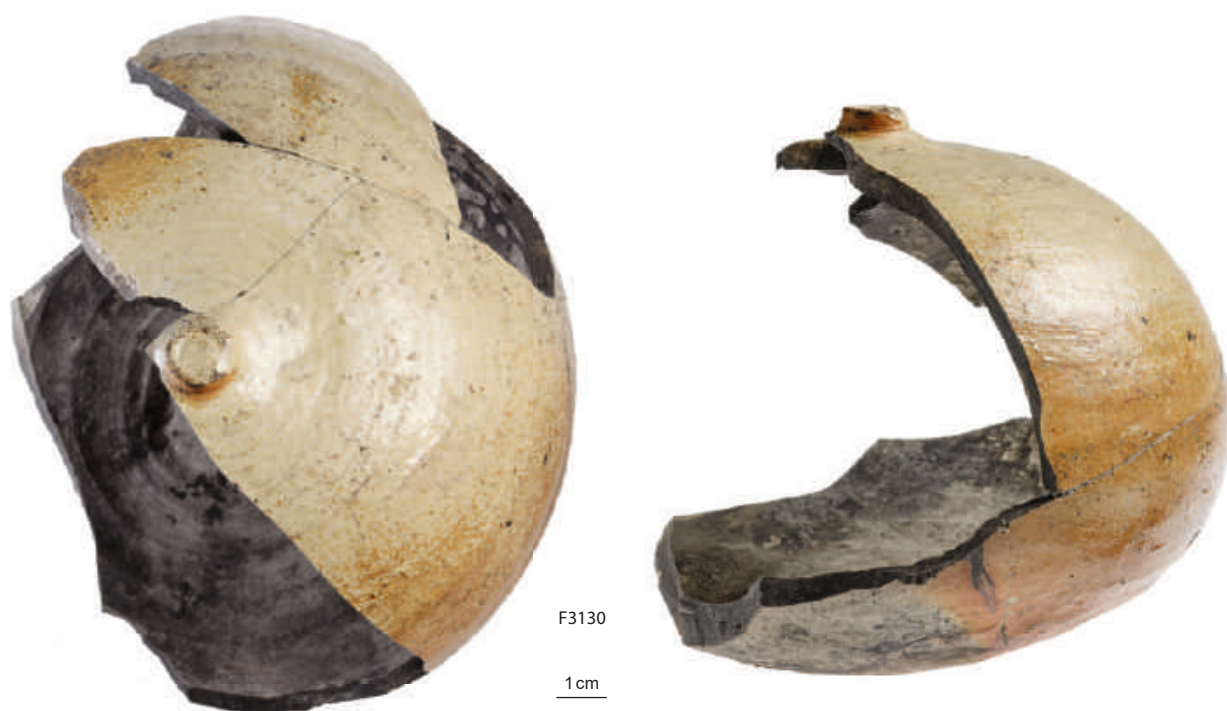
Stadsgård 37

Stadsgård 37 var till ytan mindre än de övriga omkringliggande gårdarna. I modern tid har det legat en bensinstation på platsen vilket medfört att de östra delarna av tomten var helt urgrävda. Även om de lämningar som fanns kvar undersöktes med medelhög noggrannhet så saknas en mer heltäckande kunskap om den materiella kulturen på stadsgård 37 (tabell 11).

Runt år 1480 uppfördes den första generationen bebyggelse utmed den norra sidan av tomten. Troligen har huset innehållit verkstäder och förråd snarare än bostadskvarter. Några årtionden byggdes huset om och nya golv lades. I ett av rummen fanns ett bryne och mycket krossat fönsterglas i konstruktionslagret. En tänkbar tolkning är att

Tabell 11. Föremål från stadsgård 37. Keramik avser största antal kärl.

Föremålstyp	1473–1480	1480–1540	1540–1570	1570–1624
Ben				
Bergart		1		1
Bränd lera				
Bärnsten				
Fönsterglas		119		132
Glaskärl/föremål				1
Horn				1
Kakel				1
Keramik		50		38
Läder				
Metall		28		8
Piplera				
Slagg		7		
Tegel				
Textil				
Trä				
Övrigt organiskt				

Figur 87. En så kallad pilgrimsflaska (F3130) i stengods som hittades i raseringsmassorna från när byggnad 37:4:1 brann. Händelsen dateras till 1540-tal Skala 1:1,5. Foto: Markus Andersson.

Figur 88. Skärva från ett yngre rödgodsfat tillverkat i västra Nederländerna (F5380). Den hittades i konstruktionslager i fas 37:7. Händelsen dateras till 1560–1570-tal Skala 1:1,5. Foto: Markus Andersson.

rummet hade fönster under den äldsta fasen vilket kanske har berott på att verksamheten man bedrivit krävt tillgång till ljus?

Huset brann och revs i samband med flytten till Älvsborgsstadens och i raseringslagren låg föremål kvar som antagligen var spår av den sista brukningen. Ett lite mer udda fynd var en pilgrimsflaska tillverkad av stengods (figur 87). Det fanns också en liten mängd slagg och en del järnföremål. Många spikar och sömmar men även detaljer till

inredning och inventarier som beslag, en gångjärnstapp och en krampa. Här fanns också en hästsko. Det fanns en eldstad i huset före raseringen så en möjlig tolkning är att man bedrivit enklare smide, som tillverkning av mindre föremål och reparationer. När det gäller hantverk på gårdarna i Nya Lödöse så är det inte alltid lätt att identifiera var gränsen går mellan verkstadsmiljö och bostadsmiljö eller vad som utövats professionellt och vad som har varit för hushållsbruk.

Stadsgården byggdes upp igen efter återflykten från Älvsborgsstad. Föremålen från den här perioden var ganska få och påträffades framför allt i konstruktionslager till det nya huset samt i raseringen efter att det revs i början av 1600-talet. Det vanligaste fyndet var fönsterglasskärvor och delar från olika typer av yngre rödgodskärl; grytor, pannor och fat. Här fanns även en skärva från ett oidentifierat glaskärl (figur 88).

Bod framför stadsgård 24

Endast två föremål samlades in från den bod som uppfördes framför stadsgård 24 någon gång under 1560–1570-talen. I konstruktionslagren fanns ett sandstensbryne. I raseringsmassorna från när boden revs omkring 1590 fanns en skärva

från ett dryckeskärl av glas. Möjligen av typen Warzenbecher.

Vret 18/19

Den vret som fanns mellan stadsgårdarna 18 och 19 anlades på 1480-talet och brukas fram till början av 1600-talet. Endast två föremål påträffades här; en spik och en skärva från en yngre rödgodsgryta.

Vret 19/24/37

Föremålen som hittades i vreten mellan stadsgårdarna 19, 24 och 37, kom nästan samtliga från en avfallstunna som hade grävts ned i tomtgränsen mellan stadsgård 19 och 37. Fyllningen innehöll material som tolkats som hushållsavfall, framför allt rikligt med keramik. Byggnadsjärn och liknande saknas helt. Ett par intakta eller nästin-

Figur 89. En nästintill intakt jydepotte (F2044) som hade kasserats i den tunna som grävts ner i tomtgränsen mellan stadsgårdarna 19 och 37. Skala 1:2,5.
Foto: Markus Andersson.

Figur 90. Ett intakt saltfat, (F2152) med upphängningshål. Sannolikt tillverkat i Tyskland och som hittades i fyllningen till tunnan i fas 19/24/37:2. Händelsen dateras till 1500-talets andra halva. Skala 1:2.
Foto: Markus Andersson.

till intakta kärl antyder att de kasserats i tunnan ganska direkt och inte hunnit omlagras (figur 89 och 90). Det är oklart utifrån föremålsmaterialet vilken tomt som avfallet kommer från. Förutom keramik hittades ett fragment från ett römerglas som dateras till cirka 1550–1675, en bergartspärla och ett oidentifierat järnföremål.

Vret 18/24

Vreten mellan stadsgård 18 och 24 brukades genom hela stadstiden. Dock var den sista fasen fragmentariskt bevarad och har samdokumenterats med lagren på angränsande stadsgårdar. I vreten hittades föremål som sannolikt hamnat där i samband med raseringen av stadsgårdarna på 1540-talet. I materialet fanns ganska många fragment av dryckeskärl vilket även påträffades i samma fas på stadsgård 18. Förutom kärl fanns bland annat en glasknapp, en fingerborg och en kopparsmälta, fönsterglas. Bland keramiken fanns framför allt yngre rödgodskärl men även två jydepotter och ett stengodskrus tillverkat i Siegburg. Materialet utgjorde vanligt hushållsavfall.

Vret 29/37

Vreten mellan stadsgårdarna 29 och 37 anlades i samband med att stadsgårdarna byggdes. Här fanns inga föremål från de äldsta faserna och lagren från tiden efter återflytten från Älvsborgsstadens har samdokumenterats med de på stadsgård 29 (se fas 29:8).

Gata A (östra delen)

Den östra delen av gata A angränsade till kyrkogården och stadsgård 31 i söder och stadsgårdarna 21, 18 och 33 i norr. Från det första etableringsskedet, och utstakningen av gatan, hittades inga föremål. I början av 1500-talet byggdes fem bodar utmed gatan. I dem fanns enstaka keramikskärvar men i övrigt inget som berättar något om hur man använt bodarna.

Efter återflytten från Älvsborg breddas gata A till en större torgyta genom att man tog i anspråk tomtmark som tidigare tillhörde stadsgård 18. På torget anlades enstensatt brunn. Från brunnen tillvaratogs mängder med föremål som hade hamnat där i samband med att den fylldes igen på 1600-talet. Bevarandeförhållandena har varit gynnsamma och tack vare det fanns det även mycket organiskt material (figur 91–93). Mot botten av

Figur 91. Svarvat träkärl (F224) med bomärke och bevarat rödpigment. Från återfyllning av brunnen i fas Ae:9. Skala 1:2. Foto: Markus Andersson.

brunnen fanns exempelvis en flätad korg. Andra fynd var delar av olika typer av träkärl som svarvade fat, skålar och laggkärl samt en sked och skaft till olika redskap. På ett kärl fanns spår av röd bemålning.

Bland keramikmaterialet märktes en del ovanligare kärl som en ugglebägare (figur 94), ett salvekrus i yngre lergods och fragment av ett lustrewarekärl från Katalonien/Aragonien.

Materialet i återfyllningen var troligen blandat hushållsavfall och kanske även raseringsmaterial från de omliggande stadsgårdarna. Det är så klart omöjligt att säga från vilken eller vilka men eftersom det fanns spår av hornhantverk och rikligt med olika glaskärl så är en kvalificerad gissning att i alla fall en del av materialet i återfyllningen kommer från stadsgård 21.

F166

2 cm

Figur 92. Handtag (F166) i trä med skuren dekor. Funktionen är oklar men möjligen är det del av ett fiberfäste. Från återfyllning av brunnen i fas Ae:9. Skala 1:2. Foto: Markus Andersson.

Figur 93. Större, svarvad träskål (F274). Längs botten syns spår av att skålen lagats innan den slutligen kasserats och hamnat i brunnen. Från återfyllning av brunnen i fas Ae:9. Skala 1:2,5. Foto: Markus Andersson.

F274

2 cm

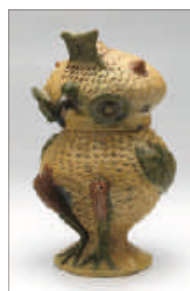

Figur 94. Fragment av en fajansbägare som haft formen av en uggle (F543). Ugglebägaren bestod av två delar där huvudet utgjorde locket. Troligen tillverkades den i Nederländerna eller Tyskland cirka 1540–1560. Varianter på ugglebägaren tillverkades även i andra godstyper. Ursprungligen har kärlet sannolikt varit vitt men tennglasyren har missfärgats av den omgivande miljön i brunnen. Infällt en bild på en komplett ugglebägare i yngre lergods som tillverkats cirka 1600. Arkeologiskt fynd från Utrecht i Nederländerna. Funktionen är oklar; kanske var de först och främst dekorativa föremål och gåvor. Ibland har de kopplats samman med mer ceremoniella sammanhang som exempelvis gillen. Från återfyllning av brunnen i fas Ae:9. Händelsen dateras till 1600-tal. Skala 1:2,5. Foto: Markus Andersson. Infälld bild: Museum Boijmans Van Beuningen.

F543

2 cm

Figur 95. Exempel på en lite ovanligare kärntyp, en keramikmugg, tillverkad i Weserområdet (F6170). Från raseringen på gata A i fas Ae:10. Muggen dateras till cirka 1575–1630. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

När stadsgårdarna slutligen revs jämnades massorna ut över gata A och torget (figur 95). Även här fanns spår av hornhantverk och skärvor från olika glaskärl som bland annat emaljmalade humpen, filigranglas i venetiansk stil och passglas. Troligen kommer även mycket av detta material från stadsgård 21.

Gata C

Gata C var Nya Lödöses huvudgata och sträckte sig genom hela staden i nord-sydlig riktning. Från den första fasen tillvaratogs enbart ett föremål, en hästska, som låg i den ursprungliga markhorisonten. Gatan stenlades på 1480-talet och i konstruktionslagren hittades enstaka föremål. Gatan behöll sin utbredning under fasen 1480–1540-tal och inga

stora ombyggnationer gjordes. De flesta föremålen som hittades på gata C kan kopplas till konstruktionslager snarare än brukning. Gatorna verkar i allmänhet varit relativt välstädade.

Efter återflytten från Älvsborg byggde man om gata C och påförde nya massor. Lagren innehöll många föremål varav en del större järnföremål som exempelvis ett yxhuvud och en enpundig kanonkula. Materialet utgjordes av hushållsavfall, byggnadsmaterial och rester av inventarier. Det kommer sannolikt från en tidigare raseringsfas. Samtidigt fanns en del föremål med yngre datering som antagligen hämtats från samtida avfallskontexter. Man får anta att materialet samlats in från flera tomter och källvärdet får ses som relativt lågt (figur 96).

Figur 96. Två Skilling (F400) präglad 1563 under Fredrik II:s regeringstid (1559–1588). Mntet hittades i konstruktionslager till gata C (fas C:4). Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

I samband med övergivandet av staden jämnade man ut raseringsmassor över gata C. Delar av det föremåls materialet var sannolikt omlagrat från stadsgård 21 då sammansättningen påminner om materialet från raseringen i fas 21:8. Där fanns många passglasfragment, skärivor från våffelbägere/spechter och cristallo-vinglas, samt weskceramik och grönglaserat reliefkakel.

Gata G

Gata G låg norr om stadsgård 29 och endast en liten del av den låg inom undersökningsområdet. Den undersöktes extensivt och fynden var få (figur 97). Majoriteten av dem hittades i konstruktionslager från när gatan lades om vid sekelskiftet 1600. Det var framför allt trebensgrytor och pannor i yngre rödgods men även serveringskärler som skålar och fat. Även jydepotter fanns i materialet samt en skärva från ett stengodskrus tillverkat i Raeren.

Animalosteologi

Det animalosteologiska materialet kommer att diskuteras mer ingående i en separat rapport. Här görs därför endast en summering av iakttagelserna samt en redogörelse för hur mycket benmaterial som påträffats.

Sammanlagt registrerades 201 kg ben i Intrasis från ytan i denna rapport. I vissa fall är det tydligt från fältanteckningarna (som kan hittas som osteologiska anteckningar i Intrasis) att artviktsuppgifterna inte stämmer med osteologernas preliminära beskrivningar. Här bör det noteras att allt insamlat material inte är vägt. Detta speglar utmaningen att hantera ett så pass stort material från så många olika stratigrafiskt urskiljbara kontexter. Vissa påsar med ben som samlades in hade inte viktuppgifter registrerade i Intrasis, men dessa saknade uppgifter kan kompletteras vid framtida bearbetningar av materialet. Med det sagt ger trots allt fältanteckningarna och befintliga viktuppgifter en tydlig bild som utgör underlaget till detta kapitel.

Från ett animalosteologiskt perspektiv är det slående att materialet från de olika gatorna och stadsgårdarna såg väldigt olika ut, särskilt tafonomiskt sett. Med andra ord finns det få tydliga mönster gällande vad man åt, vad man utförde för tillverknings- eller slaktaktiviteter, hur man använde ben från nötkreatur som stabiliseringsmedel, var man slängde hushållsnära sopor eller hur man kastade ben i raserings- eller utjämningslager. Ingen stadsgård har heller en stratigrafisk

Figur 97. Ett snidat benskaft till kniv (F103) som hamnade i konstruktionslager till gata G i samband med att den lades om vid återflytten på 1570-talet. Skala 1:1. Foto: Markus Andersson.

sekvens med omfattande djurbensmaterial som sträcker sig över stadens hela kronologi. Förutom stadsgårdarna 18 och 19, som var grannar med varandra och delade tafonomiska historier, har varje stadsgård och gata en tydlig egen historia. Detta kapitel sammanfattar animalosteologiska fynd från ytan i denna rapport och relaterar dem till de arkeologiska kontexterna.

Kort om metoder

Insamlingsmetoderna varierade inom olika delar av ytan i denna rapport. Detta beror delvis på att vissa lager undersöktes mindre noggrant på grund av påverkan av moderna störningar. Det beror även på prioriteringen av fyndrika kontexter med stort informationsvärde som behövde dokumenteras med noggranna undersökningsmetoder, som fyllningen i brunnen på torget/gata A, där flera sällprover innehöll ben från mindre fiskarter, paddor och råttor. På grund av den begränsad tid som fanns i förhållande till materialets storlek blev ytan i denna rapport, som är bland de sista som har studerats och avrapporterats inom projektet staden Nya Lödöse, över lag lågprioriterad avseende omfattande osteologiska analyser. Det som prioriterades var ben från fiskar, små däggdjur (som gnagare), vilda djur, fåglar och paddor. De analyserades noggrant av Leif Jonsson och Emma Maltin. Ben från stora tamdjur, nötkreatur, får, getter och svin, har inte studerats i detalj. Det blir en uppgift för forskare i framtiden. Det kan betonas att de konsekventa fältanteckningar som registrerades i Intrasis ger ett underlag för att tolka de skillnader i sammansättningen av arter, kroppsdelar och fragmenteringsmönster som kan observeras i olika kontexter. Detta visar värdet av att ha erfarna osteologer i fält som snabbt och pålitligt kan sammanfatta material för varje kontext under fyndtvätt och den efterföljande registreringen.

Animalosteologiska resultat

Här presenteras en sammanfattning av animalosteologiska observationer och tolkningar för de enskilda stadsgårdarna och gatorna. Genomgången börjar med stadsgård 36 i söder och fortsätter norr- och österut mot gata L och stadsgård 33 i nordost.

Gata C

En mindre mängd djurben hittades i konstruktions- och brukningslagren på gata C. I flera kon-

struktionslager (i fas C:2, C:4 och C:5) dominerades benmaterialet av underkäkar och mellanhands- och fotben av nötkreatur. Det är tydligt från delar av Nya Lödöse att man i samband med slakt, skinnhantering och styckning lade tunga eller otympliga köttfattiga kroppsdelar, främst mellanhandsben, mellanfotsben, underkäkar och hela kranier (med avslagna horn och mular), på skyddade platser där de kunde genomgå förmultning. Oftast användes därefter de rengjorda skelettdelarna som stabiliseringsmedel i olika konstruktionslager på stadsgårdar och gator. I flera fall lades oxkranier i stora gropar, men dessa kom av någon okänd anledning aldrig att användas (se nedan KG 2492 från fas 19:1, se även exempel i rapporten om stadsgård 5 med flera). På gata C tolkas underkäkarna och metapodierna av nötkreatur som konstruktionsmaterial.

Spåren av matlagnings- och matkonsumtionsavfall var få i gatulagren. I den bemärkelsen liknar gata C andra gatukontexter i Nya Lödöse, där gatorna verkar ha varit förhållandevis välstädade.

Stadsgård 36

Fas 36:1 till 36:3, som dateras till stadsgårdens etablering och brukningen därefter, innehöll få djurben. Däremot innehöll fas 36:4, som dateras till Älvsborgsflytten 1547, ett stort benmaterial med slakt- och matkonsumtionsavfall. Ben från nötkreatur dominerade. Möjligtvis kastades sopor på tomten redan innan raseringen och utjämnningen vid flytten till Älvsborgstaden. En alternativ tolkning är att man inte hann städa inför Älvsborgsflytten. I så fall lämnades spår av slakt och hushållsnära avfall som i vanliga fall skulle ha städats bort. Påfallande få ben fanns i de översta lagren som dateras till tiden efter återflytten och den senare stadstiden, 1560–1624.

Stadsgård 31

Denna tomt stakades ut i kyrkogårdens nordvästra hörn efter återinflyttningen till Nya Lödöse cirka 1560–1570. En mindre mängd ben samlades in från stadsgård 31. Det är svårt att använda benmaterialet för att beskriva brukandet av stadsgården eftersom djurbenen varken samlades in eller dokumenterades systematiskt. Exempelvis är det otydligt om avsaknaden av fiskben faktiskt speglar begränsade matlagnings-, konsumtions- och matavfallshanteringsaktiviteter på stadsgården, eller om det beror

på urvalet och metoden för insamlande vid den arkeologiska undersökningen.

Gata A (östra delen)

Konstruktionen och brukningen av gata A (östra delen) liknar mönstret som observerades för lagren som utgör gata C. I brukningslagren på gatan fanns endast en mindre mängd djurben. De hittades oftast i utjämnings- och konstruktionslager. Det är därför sannolikt att samtliga ben är omlagrade. Det måste noteras att den låga mängden djurben på just gata A (östra delen) kan bero på dålig kemisk bevaring. Fältobservationerna betonade att benen ofta var urlakade, detta beror på att kollageninnehållet har lösts upp i marken. Samtidigt kan det betonas att situationen liknar andra gator i staden. De offentliga ytorna hölls förhållandevis rena. Undantaget är den sista brukningen, särskilt återfyllningen av brunnen (KG 2597* och 2629*). Här slängdes en del slakt eller skinnhanteringsavfall samt hushållsnära avfall med diverse fiskben. De sista bruknings- och utjämningslagren på gata A innehöll även en del djurben (KG 2613* totalvikt: 7,5 kg) som representerar en blandning av slakt- och matkonsumtionsavfall. Materialet kommer förmodligen från angränsande stadsgårdar.

Stadsgård 21

De djurben som dokumenterades på stadsgård 21 är sannolikt inte helt representativa för stadsgårdens brukning. Sällprovet PS 325210 från KG 4123 innehöll spår av "spisnära" avfall, i form av diverse fiskben och fjäll. Däremot samlades få fiskben in från andra kontexter. Sannolikt har mindre fiskben inte hittats i andra kontexter på grund av den tidsbrist som gjorde det omöjligt att prioritera vattensällning med 2 mm eller finare säll. Detta medförde att delar av det osteologiska materialet missades.

Bland benen som samlades in och dokumenterades dominerade underkäkar och mellanhands- och fotben av nötkreatur. Ofta associeras dessa med markberedning och konstruktion, där de tunga skelettdelarna användes som stabiliseringsmedel (som KG 3246, fas 21:2).

Det får anses vara anmärkningsvärt att en vuxen ko grävdes ner i en grop (KG 4123, fas 21:1) kort efter att tomten stakades ut (perioden 1473–1480). På andra stadsgårdar (som stadsgård 9) hittades nedgrävda kranier från oxar som hade slaktats. Här på stadsgård 21 handlade det om en enstaka ko som

saknade huvud. Gissningsvis kan det handla om en sjuk eller gammal individ som dog. Eftersom kranier också har använts som stabiliseringsmedel i vissa vretar och på gårdsplaner är det möjligt att kons kranium lagrades någon annanstans.

Ett ovanligt fynd av hornspets av kronhjort hittades i KG 4124 (fas 21:5).

Stadsgård 24

Endast en mindre mängd djurben samlades in från stadsgård 24. Mängden har troligen påverkats av tafonomi (moderna störningar i lagren från stadstiden). Insamlingsprioriteringar (begränsad tid till sällning) kan också ha spelat en roll. Samtidigt ger materialet från stadsgårdens hela brukningstid en samstämmig bild. Den förhållandevis lilla mängd djurben som fanns reflekterar sannolikt en lägre förekomst av sopor och omlagrat material i de kontexter som utgör spår av aktiviteter på denna tomt. Bland djurbensfynden fanns ett patologiskt ben (revben eller rörben) från ett större däggdjur. Det är anmärkningsvärt att detta ben än så länge inte har kunnat identifieras (KG 3263).

Stadsgård 29

Stadsgård 29 innehöll en stor mängd djurben. Precis som på gata C dominerades konstruktionslagren på stadsgård 29 av täta och tunga skelettelement från nötkreatur, främst underkäkar samt mellanhands- och fotben. Även delar av kranier och fotleder förekom. Alla dessa kroppsdelar var avfall från slakt och skinhantering. Den animalosteologiska bilden från andra stadsgårdar, och även avfallslager längs strandzonen, tyder på systematiska slaktaktiviteter på olika platser i Nya Lödöse. Någon central plats för slakt av nötkreatur har dock inte hittats. Det är därför rimligt att anta att slakten till större del pågick decentraliserat på olika stadsgårdar. Den sammanlagda bilden visar att oxar och kor regelbundet slaktades och att slaktavfallet hanterades för återanvändning i byggnadsaktiviteter. Efter att tungan, mulen och hornen tagits bort kunde kranier sparas för senare användning som stabiliseringsmedel. Även om nötkranier oftast hittas i konstruktions- och utjämningslager förekommer de även samlade i gropar (se ovan). Mellanhands- och mellanfotsben hade i jämförelse med de övre extremiteterna (som överarms- och lårben) knappt något näringsvärde i form av kött och märg.

På stadsgård 29 är det tydligt hur invånarna i Nya Lödöse lagrade och sedan använde vissa skelettdelar av slaktade nötkreatur som stabiliseringsmedel genom hela stadstiden. Det som är intressant med stadsgård 29 och den angränsande delen av gata C är hur frekvent nötkreatursben användes som konstruktionsmedel. En hypotes är att en del slakt och skinnhantering, eller åtminstone regelbunden lagring av slaktavfall, skedde just på stadsgård 29. Möjligtvis kan framtida, mer detaljerade animalosteologiska analyser kasta ljus på denna hypotes.

En intressant aspekt av animalosteologin på stadsgård 29 är att inga brukslager innehöll några större mängder djurben som kan ha deponerats direkt som hushållsnära avfall. I vissa kontexter förekommer flera fiskarter men de associeras med omlagrade ben av nötkreatur som har fungerat som stabiliseringsmedel. Även om det är sannolikt att en del fiskben aldrig upptäcktes på grund av begränsad sållning ger stadsgård 29 intryck av att vara en ganska välstädat tomt. På stadsgård 29 saknades golvkontexter där råttor hade bidragit till ackumuleringen av djurben under brädgolv (se exempelvis stadsgård 25). Förutom några intressanta undantag (som enstaka ben från havsörn och knobbsäl) var animalosteologin slående icke-anmärkningsvärd. De flesta kontexter med bevarade djurben innehöll mest nötkreatur med enstaka delar av får, get, svin, gås, höns och större torskfiskar (torsk och långa).

Gata G

Nästan inga djurben förekom i de lagren som utgjorde gata G. Dels speglar det områdets många sentida störningar, som sannolikt har påverkat bevarandet av ben negativt. Dels speglar det sannolikt ett typiskt välstädat gatuområde (se gata A ovan).

Stadsgård 18

Det animalosteologiska materialet från stadsgårdar 18 och 19 hade liknande tafonomiska historier. En förhållandevis liten mängd djurben insamlades från stadsgård 18. Totalt har cirka 6,6 kg djurben registrerats men allt material är ej vägt. En intressant företeelse på stadsgård 18 är att brända hund- och kattkadaver hamnade i raseringslagren i fas 18:5. Det handlar om enstaka individer, oftare katter än hundar, de saknade tänder och tådelar.

Möjligen kan de ha avlivats i samband med att staden övergavs 1547. Någon gång efter att staden hade övergivits, när förmultning hade påbörjats, samlades och kastades en del katt- och hundlik i resterna av raserade hus, där de lämnades i samband med utjämning. Det är möjligt att en stor mängd kummelkotor från fas 18:5 (KG 2220*) var rester från torkade fiskar som lämnades kvar då huslänga 18:2:1 raserades omkring 1547.

Det är anmärkningsvärt att kummel är den enda identifierbara fiskarten under hela stadsgårdens livstid, även om det handlar om ett begränsat antal faser och kontexter. Kotor och kraniedelar av kummel förekom vid övergivandet 1547 och efter återinflyttningen. Detta kan jämföras med artrikssammansättningen på andra stadsgårdar. I de flesta andra sammanhang där fiskben bevaras har i Nya Lödöse förekom både torsk och långa. Om kummel hade bevarats borde åtminstone några andra medelstora och mindre fiskarter kunna förväntas. Möjligen fanns en särskild preferens för/tillgång till kummel under flera decennier, både före och efter Älvsborgsflytten.

Stadsgård 19

Totalt har cirka 24,3 kg djurben registrerats (allt material är ej vägt) från stadsgård 19. På stadsgård 19 fanns spår av slakt och skinnhantering av nötkreatur under stadens tidigaste skede (1470–1480-talen). Detta fanns inte på stadsgård 18. Fyllningen i en grop från fas 19:1 (KG 2492*) innehöll underkåkar av nöt. En liknande men betydligt större deponi med många oxkranier fanns från den äldsta brukningen av på stadsgård 9 (fas 9:2). Sådana avsiktliga deponeringar av slaktavfall stärker intrycket att det fanns ett kontextuellt mönster på Nya Lödöse där vissa slaktnära produkter (skelettdelar som är stora men köttfattiga) lagrades så att de rena benen senare var tillgängliga för användning som stabiliseringsmedel.

Precis som på stadsgård 18 innehöll raseringen från Älvsborgsflytten (fas 19:5) en mängd hushållsnära avfall (KG 2576*). Tolkning av materialet är baserad på mångfalden av obrända fisk- och fågelben. Svårare att tolka är förekomsten av delar från ett helt bakben från räv (höger) och delar av minst fyra hundar, främst representerade av bakben. Förslagsvis deponerades resterna av djuren som avfall på stadsgård 18 och 19 när bebyggelsen raserades vid Älvsborgsflytten. Raseringslagren

innehöll en intressant blandning av hushållsnära avfall, omlagrade ben av nötkreatur använda som stabilisering och avfall från flytten inklusive husdjurskadaver (eller delar av kadaver).

Djurbenen från fas 19:9 (cirka 1600–1624) visar en liknande blandning av brukningsspår (ett ovanligt fynd som består av en artikulerad havsörnsfot), omlagrade nötkreaturben och sopor efter övergivet (KG 2466*).

Gata L

Inga ben insamlades från de lager som utgjorde gata L. Dels speglar det områdets många sentida störningar, som sannolikt har påverkat bevarandet av ben negativt. Dels speglar det sannolikt ett typiskt välstädat gatuområde (se gata A ovan).

Stadsgård 33

Stadsgård 33 innehöll få spår av djurben från faserna före Älvsborgsflytten. Vid återuppbyggnaden efter cirka 1560 deponerades en del ben av nötkreatur som stabiliseringsmedel vid avläggandet av en stenlagd yta i stadsgårdens sydvästra hörn (KG 2052*). I fyllningen i en avfallsbinge (fas 33:5), brukad mellan 1560–1570-tal och 1600-tal, fanns slaktavfall och hushållsnära avfall (KG 2239*).

Arkeobotaniska analyser

Resultaten av analyserna av makrofossil och parasiter beskrivs i sin helhet i bilaga 1. Här följer en sammanfattning av resultaten som presenteras där, enskilda prover redovisas även i den stratigrafiska berättelsen.

Av de 101 fältanalyserna som gjordes valdes 36 prover ut för fördjupade analyser. I likhet med området väster om gata C (stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28), var det oförkollade arkeobotaniska materialet sämre bevarat än inom områdena söder om gata A. Detta beror på att marken i detta område är något högre belägen och mer väl-dränerad. Till följd av detta är de oförkollade arkeobotaniska fynden från området färre, med undantag av några kontexter som avfallsbingen på stadsgård 33 och brunnen på torget/gata A (figur 98). Det arkeobotaniska fyndmaterialet är dessutom ojämnt fördelat. Rikliga mängder förkollat material finns från stadsgård 29, men nästan inget material finns från stadsgård 19, 24 och 37. Inget material samlades in från vret 29/37, gata G och L. Detta gör det

olämpligt att kvantitativt jämföra material mellan olika delar av den undersökta ytan.

Förurbana floramiljö och äldre vägar

Prover från de tidigare undersökningarna har visat av staden anlades på ängsmark som regelbundet översvämmats. Området verkar inte ha trampats sönder av betande djur. I stället har det hållits öppet genom regelbundna höskördar. Under gata A och gata C fanns spår av söndertrampad mark. Detta kan tolkas som att äldre vägar fanns här med samma sträckning som de senare gatorna. En korsning mellan vägarna fanns troligen där stadens torg senare kom att anläggas.

Djurhållning och fähus

Golvtytor från fähus med intrampad dynga fanns på stadsgård 24 (rum A i hus 24:2.2) och stadsgård 31 (hus 31:1.3). Utöver detta fanns indirekta spår av fähus och djurhållning i form av spår av fähusdynga och hö i avfallsmaterialet på stadsgård 18, 21, 29 och 33. På stadsgård 21 och 31 fanns spår av kontinuerlig djurhållning. På stadsgård 18 och 21 är det svårt att se vilken byggnad som skulle kunna ha inrymt ett fähus, materialet här är sannolikt påfört vid konstruktioner och raseringar. Stalldynga fanns även på gata C, stadsgård 36 och fyllningen i brunnen på torget/gata A.

Kålgårdsodling

Inga kålgårdar eller trädgårdar fanns inom den undersökta ytan. Spår av att sådan odling har ägt rum hittades däremot på stadsgård 31, i fyllnadsmaterial under gata C och i återfyllningen i brunnen på torget/gata A.

Konstruktionslagren under gata C (fas C:2, cirka 1480) innehöll omlagrad kålgårdsjord, här fanns frö av kål. Detta visar att kålgårdar anlades mycket tidigt i staden, vilket också har noterats i lämningar från andra håll i staden.

På stadsgård 31 påträffades ett frö från medicinalväxten hjärtstilla i påförda markberedningslager från 1570-talet (fas 31:1). Dessa lager bör vara från kålgårdsodling, i lagren fanns även stalldynga, ogräs, bär och hushållsavfall. Möjligen hör detta ihop med det möjliga användandet av de västra delarna av kyrkogården som kålgårdar under tiden efter återflytten från Älvsborgsstad (se Andersson Färnström et al 2021:33ff).

Figur 98. Brunnen på torget. När bilden togs återstod de nedersta sedimenten (KG 2629*). Foto från söder: Hanna Jansson.

Figur 99. Frö av ringblomma från brunnen på torget.
Foto: Jens Heimdahl.

Omfattande spår av odling fanns i återfyllningen av brunnen på gata A/torget (fas Ae:9, 1600-tal). I materialet fanns spår av gödning i form av stalldynga, latrin och hushållsavfall samt kompostmaterial i form av kvistar och ris. Odlingsväxterna i brunnsfyllningen dominerades av krydd- och medicinalväxter – jorden är hämtad från en odling som haft karaktären av en kryddträdgård. Här fanns hjärtstilla, kransmalva, ringblomma och sallat från lokala odlingar samt, dill, svartsenap och vitsenap som kan vara från lokala odlingar (figur 99). Eftersom materialet är deponerat på stadens gemensamma mark går inte att avgöra vilket hushåll det kommer ifrån. I brunnen fanns även kärnor av krikon och sötkörbär som kan vara från odlingar i eller runt staden eller importerade.

På stadsgård 21 påträffades förkolnade fröer av färgväxten krapp i rum A i hus 21:5:2. Växten har inte tidigare påträffats i Nya Lödöse, och detta kan vara det första fyndet av denna art i Sverige. Växtens rot användes vid färgning så materialet är inte spår av själva färgningen, snarare är fröerna utsäde som hanterades i detta hus.

Eldstäder, köks- och smidesavfall

Av de prioriterade proverna innehöll 21 av 36 spår av matavfall i form av säd eller animalier, sju av dessa var insamlade från primära kontexter i form av eldstäder eller brukslager med spisaska och/eller smidesavfall. Några av dessa lämningar, liksom ytterligare ett par kontexter, innehöll spår av metallhantverk i form av kulslagg ("smideslop-por") eller annan slagg.

Elva av proverna från eldstäder, raseringar av eldstäder och brukslager i stuga eller kök innehöll både förkolnad säd och animaliska matrester vilket styrker bilden av att det rör sig om just köksavfall. Säd, benfragment och fiskfjäll var det vanligaste materialet, följt av förkolnade hasselnötsskal, bärkärnor av hallon, björnbär, enbär och rönnbär. I huslänga 18:2:1 på stadsgård 18 och hus 29:10:1 på stadsgård 29 fanns brända klumpar som kan vara bränd mat eller bränt bröd.

I andra delar av staden förekommer i flera fall spår av smide tillsammans med spår av köksavfall. Här fanns detta vid smedjan i rum G i huslänga 29:3:1, och troligen även i huslänga 29:10:1.

Åkerbruk och spannmålskonsumtion

De sädeskärnor som påträffades var delar av normalt köksavfall. Ingen förkolnad malt påträffades. Sammansättningen av sädesslag skiljer sig något från den som identifierats på andra platser i staden. Råg och vete förekommer i större andel på bekostnad av korn. Vete är generellt underrepresenterat i materialet, detta eftersom det troligen oftare hanterades i mald form i köksmiljöer.

De kronologiska mönstren i sädeskonsumtionen är i överensstämmelse med tidigare undersökta material från angränsande områden i staden, men återspeglar även tillfälligheter eller variationer inom stadsgårdarna. Detta gäller exempelvis vete som tydligt fanns på/intill stadsgård 21 under stadens yngsta tid.

Vid sidan om de fyra sädesslagen påträffades även lin, både i form av fröer och frökapslar i brunnen på torget/ gata A. Fyndet av frökapslar visar att lin hade tröskats. Lin odlades sannolikt på stadens jordar.

Ölbryggning

Spår av ölbryggning utgjordes främst av humle, som fanns på gata C, stadsgård 31 (i konstruktionslager), stadsgård 36 och brunnen på torget/gata A. I några av proverna fanns även inslag av pors (på gata C, cirka 1480) och enbär (på stadsgård 31 och brunnen på torget/gata A). Pors var vid denna tid en välanvänd ölkrydda på västkusten, och porsen har spelat en betydande roll i Nya Lödöse, även om humle dominerade. Även enbär var en populär ölkrydda, men den också har använts i annan matlagning. I flera fall har oförkolnade enbärskärnor påträffats tillsammans med humlefrukter, detta

talar för att enbär nyttjades som ölkrydda i den lokala bryggerikulturen. Exempel på detta finns sedan tidigare från stadsgård 20 (Heimdahl & Bergman 2022). De stora förekomsterna av enbär i utjämningslagren inför byggnationen på stadsgård 31 kan vara spår av dryckesbryggning. Eftersom det rör sig om ett omlagrat material är det dock osäkert var denna bryggning skett. Provet kan höra till någon av bodarna tillhörande stadsgård 36 som fanns här fram till 1540-tal.

Vildinsamlade växter

Inslaget av vilda insamlade växter var litet. Materialet följer annars det mönster som känns igen från övriga staden, med en dominans av hallon och björnbär. Bären kan, förutom att ätas färska, ha torkats eller använts i den varma matlagningen. Inslag fanns även av enbär, som möjligen kopplas till ölbryggning (se ovan), eller som

krydda i mat. Rönnbär och slånbar fanns i minde mängd.

Hasselnötsskal fanns i stor mängd, framför allt i hus 31:1:3 på stadsgård 31. Hasselnötter kan ha förvarats i byggnaden.

Importer

Tre arter av odlade växter, hirs, valnöt och russin, som med all sannolikhet importerats till staden från utlandet, påträffades.

På stadsgård 29 fanns förkolnad hirs tillsammans med korn och havre (fas 29:2). Hirs har tidigare tolkats vara importerat av lokala köpmän med bakgrund i länder där hirs ingått i den traditionella matlagningen, som dagens Polen eller Tyskland. Materialet kan tolkas som att stadsgård 29 innehades av personer med utländsk bakgrund under stadens äldsta tid (troligen före 1480). Hirs har tidigare påträffats på stadsgård 23.

DISKUSSION

Tomter, gator och marknadsplatser

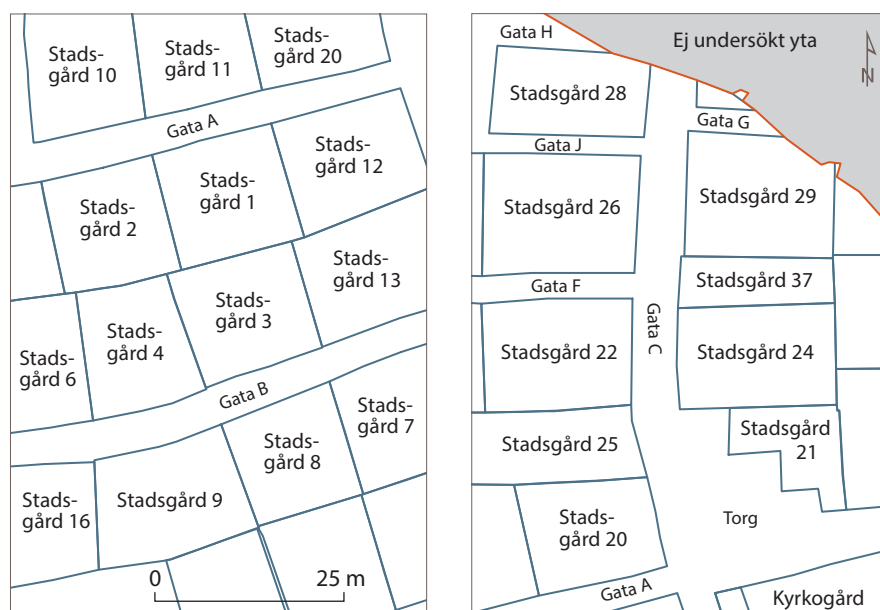
Den yta denna rapport täcker omfattade som mest nio tomter. Under tiden före mitten av 1500-talet, och under stadens sista tid fanns åtta tomter. Inom ytan fanns fyra gator. I korsningen mellan två av gatorna (gata A och C) låg stadens torg. Från början var det en liten utvidgning av gatukorsningen, men kom senare att utökas åt öster. Redan innan Nya Lödöse anlades verkar landsvägar ha funnits i de sträckningar där gata A och C anlades. Det är möjligt att stadens gatunät lades ut med de existerande vägarna, Sävån och Göta älv som referenspunkter. Detta kan delvis förklara den böjda sträckning som gata C hade. Redan från början kan därmed stadens mittpunkt ha funnits i skärningen mellan dessa vägar, den plats där torget och kyrkan kom att anläggas.

Tomterna lades troligen ut efter gatorna, med tomtgränser vinkelrätt mot gatan. De var i de flesta fall regelbundna i storlek och form men undantag

fanns, framför allt utmed huvudgatan. Här var de bebodda tomterna (stadsgård 24 och 29) större än dem utmed de andra gatorna. De ytor som inte var regelrätta stadsgårdar skilde sig från mönstret. Stadsgård 37, som troligen var en verksamhetsyta, var liten och förefaller närmast utlagd på en markyta som blivit över efter att de andra tomterna stakades ut, det finns en möjlighet att ytan egentligen hörde till stadsgård 24. Stadsgård 36 var en lång och smal länga av bodar utmed gatan, sannolikt var de anlagda på kyrkans mark. Till skillnad mot situationen utmed de flesta andra gator låg inte tomtgränserna utmed gata C parallellt på båda sidor om gatan (figur 100).

Även utmed gata A var tomten närmast torget (stadsgård 18) större än genomsnittet, tomterna längre österut var av mer ordinär storlek (stadsgård 19 och 33).

Som påpekats i de tidigare rapporterna från Nya Lödöse är det viktigt att skilja på den bebyggda

Figur 100. Till vänster tomtgränser utmed gata A och B med regelbundet utlagda tomter med tomtgränser som om de förlängs möts i gatans mitt. Till höger gata C, där tomtgränserna inte möttes i gatans mitt. Skala 1:1 000.

ytan, stadsgården, och den faktiska tomten. I några fall, dock inte inom ytan i denna rapport, fanns markeringar av tomtgränser mellan enskilda tomter bevarade från de äldsta brukningsperioderna. När tomterna bebyggdes lades obebyggda dropprum eller vretar ut på mark tillhörande de tomter de avgränsade.

De obebyggda dropprummen, eller vretarna, låg formellt på mark tillhörande de tomter de avgränsade. De fanns i princip mellan alla bebyggda tomter och det främsta syftet med dem var att avgränsa stadsgårdarna och förhindra takdropp på grannens hus. Mellan hus 21:2:2 och huslänga 18:2.1 fanns ingen vret, vilket tyder på att byggnaderna var sammanbyggda.

Till skillnader mot tidigare avrapporterade ytor fanns mer av stadens gemensamma funktioner utmed den östra sidan av gata C. Stadsgårdarna här förefaller främst ha inrymt bostadsytor och representativa funktioner.

Förändringar över tid

Under tidsperioden från stadens grundande till 1500-talets mitt skede få förändringar inom ytan i denna rapport. Stadsgårdsmiljöerna byggdes upp runt 1480 och utvecklades därefter. Under den tid staden var flyttad till Älvsborg låg tomterna öde, men troligen användes gata A och C som landsvägar.

Staden återetablerades på den gamla platsen efter att Älvsborgsstadens brändes år 1563, även om det är osäkert om detta skedde direkt eller runt 1570. Inledningsvis användes troligen den existerande strukturen med tomter och gator och tomterna kom i princip ligga kvar som före flykten till Älvsborgsstadens. Samtidigt hade Johan III planer för en ny stad vid Gullbergs fäste, cirka 1,5 kilometer sydväst om Nya Lödöse. Planerna kom dock aldrig att genomföras. I stället valde man att åter satsa på Nya Lödöse från 1580-talet (Lilienberg 1928:74ff, Öbrink 2019). Många av de byggnadsarbeten som daterats till 1560–1570-tal i den stratigrafiska berättelsen och genomgången av händelseförloppet, kan därför i själva verket ha skett en bit in i 1580-talet när man åter började satsa resurser på Nya Lödöse. Det gäller inte minst ombyggnaderna av torget men kan även gälla den nya stadsgård 31.

Omkring 1590 skedde ytterligare förändringar av gaturummet, och återigen omkring år 1600.

Utöver strandzonen (se rapport Pettersson et al 2022) var det framför allt huvudgatan och den närmaste omgivningen som påverkades. Kanske ska förändringarna 1570–1600 ses som delar av samma pågående process där stadsrummet runt huvudgatan stegvis förändrades för att möta den nya tidens behov.

På stadsgård 1–6 kunde ett mönster ses där tomterna slogs samman två och två under stadens yngre tid, och stadsgårdarna kom att omfatta två äldre tomter. Detta mönster kunde inte ses inom ytan i denna rapport.

Ägande och brukande av olika platser

Liksom inom tidigare avrapporterade ytor fanns exempel som kan belysa frågor kring ägande och nyttjande av olika ytor i staden.

I några fall uppfördes bebyggelse på gatumark eller kyrkans mark. Stadsgård 21 kan ha varit utlagd på gatumark (torget), snarare än en regelrätt tomt. Se mer om denna bebyggelse och dess möjliga funktion som rådhus nedan. En bod fanns på gata C direkt väster om stadsgård 24 under tiden från cirka 1570 till omkring 1590. Boden låg på mark som före breddandet av gatan hade varit en del av stadsgård 24.

Stadsgård 36 var troligen utlagd på kyrkans mark och innehöll, förutom en stiglucka, flera bodar som kyrkan kan ha hyrt ut till olika verksamheter. Även stadsgård 31 kan ha lagts ut på kyrkans mark, eller som åtminstone tidigare hade tillhört kyrkan.

Torget

I de skriftliga källor som finns från Nya Lödöse framgår att det fanns ett torg norr och ett söder om Sävåån. Oftast nämns torget endast i singularis, men år 1592 finns en hänvisning i tänkeböckerna till ”norre torg”. År 1603 nämns ett torg sunnan ån (Grauers 1923: 257, 488, se även Öbrink & Rosén 2017:33f).

Såväl Strömbom som Lilienberg menade i sina genomgångar av Nya Lödöses stadsplan att det södra torget, där även stadens våg ska ha funnits, bör ha legat nära Sävåån och väster om bron (Lilienberg 1928:53, Strömbom 1924:63ff). De tolkade detta som stadens huvudtorg, åtminstone under yngre stadstid. Uppfattningen bygger sannolikt på handelsmöjligheterna vid den tänka belägenheten intill Sävåån. Möjligen omnämns ett

torg med en placering vid hamnen i tänkeböckerna år 1597: "...de sunnerskie, som her inkomma, de skulle skippa sith godz her framme vidh torgieth eller i kiörkebodernna och annorstedis her vid äenn och ichie i de bachbodherna" (Grauers 1923:394), men det är osäkert om utläsningen betyder att det verkligen fanns ett torg vid ån, kyrkobodarna dit varor också togs låg ju inte vid vattnet. Järpe konstaterar i Medeltidsstaden att de båda torgen bör ha funnits men att inget av dem hade belagts arkeologiskt när texten skrevs år 1983 (Järpe 1986).

Undersökningarna av Nya Lödöse 2016–2017 visade att stadens norra torg sannolikt låg i korsningen mellan gata A och C intill stadens kyrka. Troligen fanns det med i planeringen redan från stadens utstakning. Eftersom den norra stadsdelen verkar vara äldre än den södra bör detta ha varit det ursprungliga torget i staden. Även Lilienberg menade i sin genomgång av Nya Lödöse att torget i norr borde vara det äldre av de två. Här skulle även stadens brunn finnas (Lilienberg 1928:53ff).

Det torg som lades ut när staden grundades var jämnstort med någon av granntomterna utmed huvudgatan (cirka 22×21 meter inklusive de omgivande gatorna). Eftersom det nordöstra hörnet var bebyggt var den öppna ytan nästan triangulär. Utöver själva torget hade gata A öster om torget och gata C fasta bodar och troligen även platser för mer tillfälliga marknadsplatser.

Efter återflytten från Älvsborgsstaden skedde en omstrukturering av torget, som utökades åt öster. En stor del av den äldre stadsgård 18 lades ut som torgyta och samtidigt breddades gatorna som ledde fram dit något. Det nya torget var mer än dubbelt så stort som tidigare (50×22 meter inklusive de omgivande gatorna). Mitt på den nya torgytan anlades en brunn.

Även om den nya torgytan kan ha stakats ut redan vid återuppbyggandet av staden kan det ha dröjt längre innan den gjordes färdig. Troligen stenlades ytan direkt runt stadsgård 21 men andra delar av ytan kan ha stenlagts senare. Föremål i konstruktionslagren antyder att detta skedde från 1580-tal. Det är även möjligt att ytan redan tidigt stenlades och senare lades om i samband med de större omstruktureringarna omkring 1590.

Flera exempel finns från andra städer på hur nya torg lades ut under 1500-talet. Det främsta exemplet är Malmö där det nya Stortorget anlades mellan 1538 och 1545 på mark som tidigare hade

Figur 101. Torget i Vadstena på karta från 1705, rådhuset är den röda byggnaden väster om torget markerad som 13 (LMS akt D121-1:4).

tillhört bland annat heligandsklostret. Intill torget uppfördes ett nytt rådhus. Under 1590-talet anlades Lilla torg (Rosborn 1984).

Det nya Stortorget och rådhuset i Malmö kan ses som en manifestation av borgerskapets strävan mot självständighet gentemot den danska kronan (Thomasson 2004). I Nya Lödöse kan det nya torget troligen i stället ses som en nyinvestering i staden från kronan (och stadens styre) efter att planerna på Gullbergsstaden hade skrinlagts.

I några av de svenska städer som grundades under sent 1500-tal, som Karlstad, och i flera av de städer som återuppbyggdes efter nordiska sjuårskriget anlades torg efter rådande stadsbyggnadsideal. En vanlig typ var så kallade hörnslutna torg. Dessa torg var fyrkantiga och gatorna mynnade mitt på sidorna vilket gjorde att husen i torgets hörn kunde byggas ihop i vinkel och därigenom skapa ett slutet rum. Även varianten halvt hörnslutna torg, med bara två slutna hörn, förekom. På torgets mitt kunde en brunn eller staty placeras (Ahlberg 2005:186ff). Det nya torget i Nya Lödöse passades in i en redan existerande stadsplan. Även om ett slutet hörn fanns liknade det mer senmedeltida torg, som det i Vadstena (figur 101).

Rådhuset

Rådhuset nämns flera gånger i Nya Lödöses tänkeböcker, men det finns ingen angivelse av var det låg. I sin genomgång av Nya Lödöses topografi menade Strömbom att stadens rådhus låg vid det stora torget söder om Sävåen (Strömbom 1924:63). Lilienberg delade denna åsikt även om han menade

att ett äldsta rådhus kan ha funnits vid det norra torget (Lilienberg 1928:53ff). Det är dock oklart vad denna åsikt var grundad på.

Norr om torget låg stadsgård 21. Här fanns ingen egentlig tomt utan endast bebyggelse som vände sig mot torgytan. De olika bostads- och ekonomibyggnader som fanns på de andra stadsgårdarna saknades under tiden fram till 1540. Tomtens placering och dess karaktär visar att detta under denna tid kan ha varit stadens rådhus.

Om rådhuset flyttades under någon gång under stadens existens är svårt att avgöra, men även den byggnad som uppfördes under stadens yngre tid på samma plats skilde sig från de vanliga stadsgårdarna. Nu uppfördes en byggnad som i princip låg ute på den nya torgytan. Ett rum med eldstad fanns men i övrigt saknades boende- eller ekonomifunktioner. Detta kan tala för att rådhuset låg på samma plats under hela stadstiden.

Det är möjligt att någon eller båda av de närbelägna stadsgårdarna 18 och 24 hade funktioner knutna till rådhuset eller stadens administration.

Hur såg rådhuset ut?

Den äldre byggnaden på stadsgård 21 uppfördes troligen runt 1480 och fanns kvar till 1540-talet. Enligt Strömbom finns ett kungligt brev från 1537 som beskriver rådhuset. Brevet är en förläning till Michel Foss av en tomt vid torget där tre köpmansbodas står byggda uppå och intill klocktornet (Strömbom 1924:70). Det skulle kunna röra sig om hus 21:2:2 och delar av stadsgård 18. Därmed skulle hus 21:2:1 vara själva rådhuset med fyra rum i bottenplan, varav det innersta mindre rummet (rum D) kanske var stadens kista. Möjligen fanns klocktornet över det sydligaste rummet (rum C).

Efter återflytten från Älvsborgsstadens uppfördes ett nytt rådhus, det byggdes om runt 1590. I landskapshandlingarna år 1591 redovisas kostnaderna för byggnadsarbeten och inköpt byggnadsmaterial till rådhuset (se bilaga 3). Byggnaden ska ha varit uppförd i timmer i två våningar med trapphus. I bottenplan fanns stadens kista (häktet) och fraktkammaren. På övervåningen fanns en större och en mindre rådstugusal och en kammare. Till rådhuset hörde även uthus (bodas). Rådhusets klocka fanns möjligen i ett fristående klocktorn (se Strömbom 1924:69). Den byggnad som beskrivs i de skriftliga källorna kan vara hus 21:5:1 och 21:5:2, som kanske egentligen var delar av samma byggnad.

Figur 102. Marknadsdag. Bild från handskrift från 1400-talet (ur Tübinger Hausbuch. latromathematisches Kalenderbuch, die Kunst der Astronomie und Geomantie).

En stor mängd glas för öl- och vinkonsumtion och olika bordskärl fanns från de två sista brukningsperioderna. I hus 21:5:1 fanns troligen både ett rum med öppen eldstad och ett med kakelugn. Det är möjligt att detta utgjorde en plats för lagring och utskänkning av importerat öl och vin, det vill säga rådhuskällaren. I tänkeböckerna omnämns år 1588 ”stadz kellaren”.

Bodas och marknader

Torget, den nord-sydliga huvudgatan och delar av den öst-västliga gata A var stadens platser för handel och marknader. Även det arkeologiskt okända södra torget bör ha ingått i detta område. Av tänkeböckerna framgår att all handel skulle ske på stadens torg eller i lagliga stånd och bodas (Grauers 1923:XX). Verksamheten på torg och gator har lämnat få spår efter sig men här bör ha funnits både vardagligt handels- och tjänsteutbyte, regelbundna marknadsdagarna och större årstidsbundna marknader. De redan existerande Larsmässo- och Mattismässomarknaderna flyttades till Nya Lödöse (figur 102). De var så kallade frimarknader som var öppna för alla och hade en större betydelse än lokala marknader (Järpe 1986).

En omfattande verksamhet bedrevs troligen även i de bodas som fanns utmed gatorna. Bodas i bemärkelsen utrymmen på stadsgårdarna som kunde hyras ut var sannolikt vanliga. Framför allt utmed huvudgatan och på hörn mellan gator hade bodarna stenlagda golv.

Figur 103. Vinstuga i Olaus Magnus "Historia om de nordiska folken". Utanför vinstugan hänger en krans av löv eller granris för att visa verksamheten (*De exoticis vinis, cum nulla unquam crescant in Septentrione*. Bok XIII, kapitel XIX).

Utmed huvudgatan och vid torget fanns även bodar som inte var delar av de typiska stadsgårdarna. Utmed hela den västra sidan av kyrkogården fanns stadsgård 36 som var en sammanhängande länga av permanenta bodar och kan vara de som omnämns som kyrkobodarna i tänkeböckerna. Dessa fanns både tiden före och efter flytten till Älvsborgsstad. I tänkeböckerna omnämns kyrkobodarna flera gånger, exempelvis år 1597 och 1600. År 1597 framgår att köpmännen från Stralsund hanterade sina varor här (Grauers 1923:394, 461). Bodarna låg troligen formellt på kyrkans mark, vilket visas av att de var sammanbyggda med stigluckan.

Vid torget fanns under den äldre stadstiden (till 1540-tal) minst en bod. I Gustav Vasas registratur omnämns köpmansbodarna vid torget (1530). Under den yngre stadstiden fanns en länga med bodar på det som fanns kvar av stadsgård 18. Rådhusbodarna nämns 1605 i rådhusets räkenskaper (se Strömbom 1924, Järpe 1986), de kan ha legat här.

På gata A, utmed kyrkogårdens norra sida, fanns spår av vad som kan ha varit mer tillfälliga bodar eller platser för marknadsstånd. Här fanns spår av stolpar som kan ha burit upp tak eller väderskydd av spänd segelduk som sattes upp vid marknadsdagar. På den norra delen av gata C fanns flera markeringar i stenläggningen som kan vara fastlagda platser för marknadsstånd. I stadens räkenskaper år 1588 talas om "ståndpenningar av de fremmande som haver haft krambod och pauluner (baldakin/tält) på torget om marknedstider" (se bilaga 5 i rapport för kyrkogården, Andersson Färnström et al 2021).

I bodarna och stigluckan fanns föremålsmaterial som påminner om det från de samtida stadsgårdarna. Kanske användes rum i stigluckan som härberge för resande? Kanske var även den skola som omnämns flera gånger i tänkeböckerna (Grauers 1923:19, 23 m.fl.) inrymd i stigluckan eller någon av de närliggande bodarna?

Krogar och tavernor

Nya Lödöse hade troligen ett stort antal vin- och ölstugor, både lagliga med stadens tillstånd och olagliga, och även "syltor" eller "gårkök" som sålde färdigmat. Här fanns sannolikt även gästgiverier som förutom mat och dryck erbjöd övernattningsställen, i samtiden kallades de tavernor. I tänkeböckerna finns yrkestiteln krögare. I materialet i denna rapport finns möjliga spår av platser där mat, dryck och kanske husrum fanns för stadens invånare och besökare. Även i de tidigare avrapporterade ytorna har det funnit möjliga exempel på utskänkning av mat- och dryck, som på stadsgård 2 där det kan ha handlat om gästgiveriverksamhet i ett bebott hushåll. Troligen fanns ett flertal liknande inrättningar där gäster bjöds in i privata hem, men sannolikt fanns även mer specialiserade utskänkingsställen, exempelvis i bodar utmed gatorna (som stadsgård 36).

Redan under medeltid fanns i städerna vin- och ölstugor och möjligheter till övernattningsställen (färdstugor) för resande. I Magnus Erikssons stadga 1335 omnämns begreppet taverna första gången i Sverige, det kan då främst ha handlat om bodar eller uppvärmda rum i städer som sålde mat och dryck. Med förebild från hansestäderna beslöts att

Figur 104. Den stenlagda gårdsplanen på stadsgård 31. Foto från öster: Cathrine Andersson Färnström.

städerna (först i Stockholm år 1349) skulle ha en vinkällare för kontroll och beskattning av importerat öl och vin. En sidoverksamhet blev servering av dessa drycker i lokaler som därav kallades rådhus- eller stadshuskällaren (Jönsson & Tellström 2018:25ff). Som nämnts ovan fanns kanske utskänkning av dryck och mat och dryck på stadsgård 21 (figur 103), möjligen var detta stadshuskällaren.

Vid utfärdandet av Alsnö stadga 1280 fanns ett behov av att reglera gästningen, det vill säga möjligheten för den världsliga och andliga maktens följn att få mat, logi och foder av privatpersoner. Mot bakgrund av detta infördes 1344 krav på att städerna skulle erbjuda härbärgen med mat, övernattning och möjlighet till stallning av hästar. Till viss del tillhandahölls härbärgen av kyrkliga institutioner, som kloster, fram till reformationen. Under 1500-talets senare del ökade troligen efterfrågan och utbudet av gästgiverier med övernattningsmöjligheter (Jönsson & Tellström 2018:25ff). Kanske fanns, förutom en ölstuga, även gästgiveriverksamhet redan före 1547 i någon eller några av bodarna utmed kyrkogården (stadsgård 36), och då i kyrkans regi. Kanske fanns därefter gästgiveriverksamhet, med tillhörande stall och skjutsverksamhet, på stadsgård 31 under tiden efter återflytten från Älvsborgsstaden.

Stadsgårdarna

Strukturen

Stadsgårdarna i Nya Lödöse hade i de flesta fall en likartad struktur. Bebyggelsen utgjordes av sammanbyggda huslängor eller friliggande hus utmed tomtens sidor och utmed gatan. Bebyggelsen var sluten mot gatan och en eller flera portgångar utgjorde passagen mellan gaturummet och stadsgården. De öppna ytorna var begränsade på de flesta stadsgårdar. Mellan husen fanns stenlagda gårdsplaner (figur 104). I några fall fanns mindre, öppna ytor längst in på stadsgårdarna. Odlingar har, med några undantag, inte påträffats inne på stadsgårdarna i den tätbebyggda norra delen av staden. I den södra stadshalvan, söder om Säveån, har däremot flera möjliga kålgårdar identifierats vid under sökningar år 2022 (pågående projekt).

Flera av stadsgårdarna i denna rapport var mer tätbebyggda än i den övriga staden. Detta gäller främst stadsgård 18 (före 1540-tal) och stadsgård 29, men troligen även stadsgård 19 och 24, här var dock

de bevarade lämningarna färre. Gårdsplanerna var mindre och på exempelvis stadsgård 18 (och kanske 24) helt omgärdad av byggnader. Det yngsta huset på stadsgård 29 skilde sig från de flesta andra hus i Nya Lödöse genom nästan dubbel så stor bredd och dubbla rumsfiler (hus 29:10:1).

Även i denna del av staden fanns bodar utmed gatorna. Troligen hade de egen ingång från gatan. Verksamheten i bodarna var en del av stadsgården och samtidigt en del av gatuzonen. Även om de innehades av enskilda personer har de därmed utgjort en mer offentlig miljö än den slutna stadsgården bakom dess port.

I några fall fanns spår av ingångar till olika rum i form av tröskelstenar eller möjliga platser för dörrar som visar rörelsemönster inom stadsgårdarna, ett exempel är rum E i huslänga 18:2:1. De flesta utrymmen på stadsgårdarna nåddes genom ingångar från gårdsplanen. Undantagen var bostadsutrymmen, som hade ingång genom en förstuga och de bodar som hade ingång från gatan.

Som redan nämnts avvek några av stadsgårdarna från det gängse mönstret i Nya Lödöse. Stadsgård 21 var troligen uppförd på torget och kan ha varit rådhuset. Under tiden efter återflytten från Älvsborgsstaden var det som återstod av stadsgård 18 en bodlänga. Mellan kyrkogården och gata C fanns den avlånga stadsgård 36. På den fanns kyrkans stiglucka och sammanhängande längor med bodar (se ovan). Stadsgård 37 var en smal avlång tomt med en byggnad (hus 37:2:4) utmed en smal passage. I byggnaden fanns spår av hantverk men inte av någon bostad. Ytan kan jämföras med stadsgård 25 som även den gav intryck av att främst ha hantverksfunktioner. Relationen mellan stadsgård 24 och 37 är något osäker. Gränden på stadsgård 37 under tiden efter 1570-talet kan delvis ha varit utlagd på tomtmark tillhörande stadsgård 24 och ha fungerat som passage in till den stadsgården.

Byggnader

På stadsgårdarna fanns många olika byggnader med flera om- och tillbyggnader. De fanns kvar under olika lång tidsrymd. För enkelhetens skull presenteras de i en tabell som visar möjliga funktioner och byggnadstekniker (tabell 12). Här kommer, liksom i tidigare rapporter, inget försök göras att sortera hus och byggnadsdetaljer efter kulturhistoriskt belagda typer och begrepp.

Tabell 12. Samtliga byggnader inom stadsgård 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 36, 37 så på gata C.

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
Bod CC	A	Cirka 1570-1587	x	Bod	Träggolv. Efter om- byggnad lergolv		Träväggar, okänd teknik		x	Fragmentariskt bevarad
18:2:1	A	1480-tal-1540-tal		Förråd/kammare	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?		x	
	B	1480-tal-1540-tal	x	Bostad (stuga?)	Träggolv. Efter om- byggnad träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Torvtak? Fönsterglas?		x	Ev. eldstad
	C	1480-tal-1540-tal		Förstuga (förråd)	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik		x	Troligen två rum, varav det inre förråd. Ingång från gårdsplan
	D	1480-tal-1540-tal		Bostad	Träggolv	x	Korsvirke?	(x)	x	Ev. eldstad, kachelugn?
	E	1480-tal-1540-tal	x	Bod/verkstad	Lergolv. Efter om- byggnad stengolv	x	Korsvirke?	(x)		Ev. eldstad. Ingång från gårdsplan?
	F	1480-tal-1540-tal		Rum	Träggolv		Träväggar, okänd teknik		x	Osäker funktion, bostad?
	G	1480-tal-1540-tal		Bod?	Träggolv		Träväggar, knuttimrat		x	
	H	1480-tal-1540-tal		Kök/kökhus?	Träggolv		Träväggar, knuttimrat. Fönsterglas?	x	x	
18:6:1	A	Cirka 1580-1624?		Bod?	Ej bevarat		Fönsterglas?			Fragmentariskt bevarat
	B	Cirka 1580-1624?		Bod?	Ej bevarat		Fönsterglas?			Fragmentariskt bevarat
	C	Cirka 1580-1624?		Bod?	Stengolv					Fragmentariskt bevarat. Hantering av fisk?
19:3:1	A	1480-tal-1540-tal		Förråd	Träggolv		Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?		x	Ouppvärmt rum
	B	1480-tal-1540-tal		Stuga	Träggolv		Träväggar, okänd teknik	x	x	Kalkbruk från vägg eller eldstad
	C	1480-tal-1540-tal		Förstuga	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Tegeltak?		x	Ev. ingång från gårdsplan
	D	1480-tal-1540-tal		Kammare/förråd	Träggolv	x	Träväggar? Kalkbruk från vägg eller eldstad		x	Fragmentariskt bevarat
19:5:1	A	Cirka 1570-1624?		Kammare/förråd	Träggolv		Fönsterglas?		x	Fragmentariskt bevarat.
	B	Cirka 1570-1624?		Stuga?	Ej bevarat	x	Fönsterglas?			Fragmentariskt bevarat. Ev. stuga och förstuga
19:5:2	A	Cirka 1570-1624?		Rum	Ej bevarat	x				Fragmentariskt bevarat. Ev. kachelugn
19:5:3	A	Cirka 1570-1624?		Rum	Ej bevarat	x				Fragmentariskt bevarat. Ev. större mot N
21:2:1	A	1480-tal-1540-tal		Rum	Träggolv		Träväggar, okänd teknik. Tegeltak? Fönsterglas?		x	
	B	1480-tal-1540-tal		Rum	Träggolv	x	Tegeltak? Fönsterglas?		x	Ev. övre våning/loft

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
	C	1480-tal-1540-tal		Rum	Träggolv	x	Tegeltak? Fönsterglas?		x	Ev. ingång från gata
	D	1480-tal-1540-tal		Förråd?	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?		x	Stadens kista eller häkte?
21:2:2	A	1480-tal-1540-tal		Hantverksbod	Träggolv	x	Träväggar?		x	Hornhantverk
21:5:1	A	Cirka 1570-1624?	x	Rum	Träggolv. Efter om- byggnad träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?	(x)	x	Kakelugn?
	B	Cirka 1570-1624?		Stuga?	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?	x	x	
	C	Cirka 1570-1624?	x	Rum	Träggolv. Efter om- byggnad träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?		x	Ingång från gata?
21:5:2	A	Cirka 1570-1624?		Rum	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?		x	Ingång från gata/tum B? Nära kök
	B	Cirka 1590-1624?		Rum	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?		x	Ev. övervåning
24:2:1	A	1480-tal-1540-tal		Hantverksbod	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik	(x)	x	Smedja? Försänkt golv. Ev. eldstad. Ev. kolbinge i S del
	B	1480-tal-1540-tal		Rum	Ej bevarat		Träväggar, okänd teknik			
	C	1480-tal-1540-tal		Rum	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik			
24:2:2	A	1480-tal-1540-tal		Fähus/stall?	Jordgolv?		Träväggar?			
	B	1480-tal-1540-tal		Bostad?	Träggolv?	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			Kakelugn?
	C	1480-tal-1540-tal		Rum	Ej bevarat	x	Träväggar, okänd teknik			
24:2:3	A	1480-tal-1540-tal		Rum	Träggolv		Fönsterglas?		x	
24:5:1	A	Cirka 1570-1624?		Rum	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik		x	Fragmentariskt bevarat. Ev. flera rum
	B	Cirka 1570-1624?		Bostad?	Träggolv	x	Träväggar?		x	Fragmentariskt bevarat. Ev. flera rum. Inång från gårdsplan?
	C	Cirka 1570-1624?		Rum	Ej bevarat	x	Träväggar, okänd teknik	(x)		Fragmentariskt bevarat. Ev. eldstad
	D	Cirka 1570-1624?		Rum	Ej bevarat	x	Träväggar, okänd teknik. Torvtak?			Fragmentariskt bevarat. Ev. flera rum
29:3:1	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod?	Ej bevarat	x	Träväggar, knuttimrat			
	B	Cirka 1480-1540- tal		Bod?	Träggolv?	x	Träväggar, okänd teknik		x	Ingång från gata?
	C	Cirka 1480-1540- tal	x	Rum	Träggolv? Efter om- byggnad stengolv	x	Träväggar, okänd teknik		x	
	D	Cirka 1480-1540- tal		Rum	Träggolv	x	Träväggar, knuttimrat			

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
	E	Cirka 1480-1540- tal		Rum	Lergolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			Spår av matlagning
	F	Cirka 1480-1540- tal		Rum	Trägolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			Fundament i S del. Ev. loft/övre våning
	G	Cirka 1480-1540- tal		Smedja	Trägolv	x	Träväggar, okänd teknik	x	x	Spår av matlagning
29:3:2	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod?	Stengolv?	x	Träväggar, okänd teknik. Torvtak?			Ingång från gata?
	B	Cirka 1480-1540- tal		Förstuga/kammare	Trägolv	x	Träväggar, okänd teknik. Torvtak? Fönsterglas?		x	Dörr till rum C
	C	Cirka 1480-1540- tal		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, okänd teknik. Torvtak? Fönsterglas?	x	x	Dörr till rum B. ev. separat rum i Ö
	D	Cirka 1480-1540- tal		Rum	Trägolv		Träväggar, okänd teknik. Torvtak?		x	
29:8:1	A	Cirka 1570-1600?		Rum	Stengolv	x	Fönsterglas?			Ev. ännu ett rum mot gata C
	B	Cirka 1570-1600?		Rum	Stengolv	x	Fönsterglas?			
29:8:2	A	Cirka 1570-1600?		Rum, ev. förstuga	Lergolv	x	Fönsterglas?			Ev. ännu ett rum mot gata C. Dörr till rum B?
	B	Cirka 1570-1600?		Stuga	Trägolv	x	Träväggar, okänd teknik. Torvtak? Fönsterglas?	x	x	Ev. loft/övre våning. Dörr till rum A?
29:10:1	A	1600-1624?		Bod/bostad?	Ej bevarat	x	Fönsterglas?	x		Kakelugn. Golvkakel? Ev. flera rum
	B	1600-1624?		Bostad?	Trägolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?		x	
	C	1600-1624?		Förstuga?	Tegelgolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			
	D	1600-1624?		Kök/brygghus	Lergolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?	x		Matlagning, bak, ölbrygging
	E	1600-1624?		Förråd	Tegelgolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			
31:1:1	A	Cirka 1570-1624?	x	Rum, efter ombygg- nad verkstad	Trägolv. Efter om- byggnad trägolv	x	Träväggar, okänd teknik. Torvtak? Fönsterglas?	x	x	Efter ombyggnad eldstad. Ev. loft
	B	Cirka 1570-1624?	x	Rum	Trägolv. Efter om- byggnad stengolv	x	Träväggar, okänd teknik		x	
31:1:2	A	Cirka 1570-1624?		Rum	Trägolv	x				Fragmentariskt bevarat
31:1:3	A	Cirka 1570-1600- tal		Stall	Trägolv	x	Träväggar, knuttimrat? Fönsterglas?			Ev. loft med förvaring
	B	Cirka 1570-1600- tal		Portgång?	Stengolv	x	Träväggar, knuttimrat?			Rum eller portgång

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
33:4:1	A	Cirka 1570-1624?		Bod?	Stengolv					Osäkert. Framentariiskt bevarat. Skomakeri?
36:2:1	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Stengolv	x	Korsvirke?			
36:2:2	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Stengolv	x	Korsvirke?			
36:2:3	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Ej bevarat	x	Korsvirke?			
36:2:4	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Ej bevarat	x	Korsvirke?			
36:2:5	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Ej bevarat	x	Korsvirke?			
36:2:6	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Ej bevarat	x	Korsvirke?			Hantering av fisk?
36:2:7	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Stengolv	x	Korsvirke?			
36:2:8	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Ej bevarat	x	Korsvirke?			
36:2:9	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Ej bevarat	x	Korsvirke?			
36:2:10	A	Cirka 1480-1540- tal		Bod	Stengolv	x	Korsvirke?			
36:2:11	A	Cirka 1480-1540- tal		Stiglucka	Stengolv	x	Korsvirke? Tegeltak? Fönsterglas?			
36:5:1	A	Cirka 1570-1600- tal		Stiglucka	Stengolv	x	Korsvirke? Fönsterglas?			
36:5:2	A	Cirka 1570-1600- tal		Bod	Stengolv	x				
36:5:3	A	Cirka 1570-1600- tal		Bod	Träggolv?	x				
36:5:4	A	Cirka 1570-1600- tal		Bod	Stengolv	x				
36:5:5	A	Cirka 1570-1600- tal		Bod	Stengolv					
37:2:1	A	1480-tal-1530?		Verkstad/förråd	Träggolv		Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			

Hus/huslänga/ konstruktion	Rum	Användnings- period	Ombyggd	Funktion	Golv	Stensyll	Byggt teknik	Eldstad	Isolering	Kommentar
	B	1480-tal-1530?	x	Verkstad/förråd	Träggolv. Efter om- byggnad lergolv		Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			
	C	1480-tal-1530?	x	Verkstad	Lergolv. Efter om- byggnad ej bevarat golv		Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas?			Nedgrävd tunna. Ev. annan funktion efter ombyggnad
37:4:1	A	1530?-1540-tal		Verkstad/förråd	Ej bevarat		Träväggar? Torvtak? Fönsterglas?	x	x	
	B	1530?-1540-tal		Verkstad/smedja	Träggolv		Träväggar? Torvtak? Fönsterglas?	x	x	
37:7:1	A	Cirka 1570-1624?		Verkstad/förråd?	Träggolv	x	Träväggar, okänd teknik. Fönsterglas		x	Fragmentariskt bevarat. Ev. ännu ett rum mot gata C. Ev. loft. Eldstad/ka- kelugn?

För att materialet ska bli mer hanterligt har byggnaderna delats upp i hus och huslängor. Hus är mindre fristående byggnader med ett eller några rum under samma tak. Ofta fanns samma eller några få olika funktioner i hela huset. Huslängor utgörs i stället av flera sammanbyggda byggnadsdelar med flera olika funktioner. Dessa byggnadsdelar kunde bestå av ett eller flera rum. Varje byggnadsdel av huslängan var närmast en ny modul som fogades till de andra. Dessa hade oftast inte passager mellan de olika byggnadsdelarna utan endast ut till gårdsplanen. Bostadsdelen utgjorde oftast en egen modul där de uppvärmda rummen hade ingång via en förstuga.

Byggnaderna har numrerats efter den stadsgård de låg på, den händelsefas de byggdes i och därefter ett löpnummer. Exempelvis låg huslänga 21:2:1 på stadsgård 21, var byggd i händelsefas 2 och med löpnummer 1 i den fasen. Vid ombyggnader har de behållit samma nummer. Endast helt nya byggnader eller omfattande ombyggnader har setts som nya och fått egna beteckningar. Inom varje byggnad har de rum som fanns betecknats från A och vidare i alfabetisk ordning. I huslängorna har alla rum inordnats i samma alfabetiska följd oavsett vilken byggnadsdel de tillhörde.

Funktioner

De funktioner som fanns i olika rum har identifierats genom konstruktionsdetaljer och bruknings-spår. Eldstäder och olika golvmaterial ger ledtrådar till rummens användning, liksom föremål, ben och arkeobotaniskt material som fanns i konstruktioner (som eldstäder), på och under golvytor eller i raseringslager.

På stadsgård 18, 19, 24 och 29 fanns bostadsdelar, detta kan även ha funnits på stadsgård 31 och 33. Flera av stadsgårdarna inom ytan i denna rapport verkar främst ha varit bostadsbebyggelse, kanske även med inslag av representativa funktioner.

Bostadsdelen bestod som regel av en uppvärmd stuga med eldstad som nåddes från gårdsplanen via en förstuga. Innanför förstugan och därmed bakom eldstaden fanns oftast ett indirekt uppvärmt rum som kunde vara förråd eller kammare. Avvikelser från detta mönster fanns på flera av stadsgårdarna i denna rapport. Stadsgård 18 såg annorlunda ut under tiden före flytten till Älvsborgsstad. Här fanns en huslänga (18:2:1) med en bostadsdel utmed tomtens norra sida som inne-

Figur 105. Flätad avfallsbinge från brukningsperiod 4 på stadsgård 33. I den fanns stalldynga från ett fähus. Foto: Patrick du Mont.

höll en uppvärmd stuga (rum B) med tillhörande kammare och kanske ett rum för representation (rum D). Mellan dem fanns en förstuga och möjligen ett förråd eller en kammare (rum C). Ett separat kök fanns utmed gatan (rum H). Även den yngsta byggnaden på stadsgård 29 hade funktioner knutna främst till boende och kanske representation (hus 29:10:1).

Stadsgårdarna i denna rapport hade få spår av fähus och djurhållning (figur 105). På stadsgård 24 fanns ett möjligt fähus under brukningsperiod 2 (1480–1540, hus 24:2:2). I några fall fanns indirekta spår av fähus och djurhållning i form av spår av stalldynga och hö i avfallsmaterialet (på stadsgård 18, 21, 29 och 33). Problemet med de indirekta spåren är att de kan komma från påförda lager från andra platser. Exempelvis fanns inga golvytor som kan identifieras som stall på stadsgård 18 eller 21, de spår av djurhållning som fanns här var därför troligen från påförda lager.

Spåren av odlingar var få, med undantag av återfyllningen av brunnen på torget, och kan inte knytas direkt till någon stadsgård. På stadsgård 21

fanns fröer av krapp från brukningsperiod 4 och 5, troligen var det utsäde som kan ha förvarats här (rum D i hus 21:2:1 eller hus 21:5:2, kan även ha varit på ett loft).

På stadsgård 24 kan en smedja ha funnits utmed gata C i huslänga 24:2:1 (brukningsperiod 2). På stadsgård 29 fanns en smedja i huslänga 29:3:1 (brukningsperiod 2) som dessutom innehöll spår av tillverkning av exempelvis nycklar och lås i form av lödpaket av bränd lera. I smedjan fanns spår av matlagning. Möjligen fanns en smedja på stadsgård 37 under tiden före flytten till Älvsborgstaden (37:4:1, brukningsperiod 3). Indirekta spår av smide i form av slagg fanns på flera stadsgårdar. På stadsgård 19 och 29 fanns spår av smide från den äldsta tiden (brukningsperiod 1). I någon av bodarna utmed kyrkogården (stadsgård 36) fanns troligen en smedja före 1540-tal (brukningsperiod 2). Spår fanns av ben- och hornhantverk på stadsgård 29 under brukningsperiod 2, men det är oklart i vilket rum detta utfördes.

På de flesta stadsgårdar bör matlagningen ha försiggått i stugan. I några fall verkar separata kök eller bak-/bryggstugor ha funnits (huslänga 18:2:1, hus 29:10:1). De tycks vara knutna till stadsgårdar med möjliga representativa utrymmen.

Spår av ölbryggning fanns i form av bryggeriavfall på stadsgård 29 (brukningsfas 1) och i rase-ringen över bodarna på stadsgård 36 (brukningsperiod 2). Bryggeriavfall fanns dessutom i brunnen på torget, vilket bör komma från en närbelägen tomt. På stadsgård 29 fanns ett möjligt bak- eller bryggghus (under brukningsperiod 5). Utöver att vara en funktion på stadsgårdar bryggdes sannolikt öl i någon av bodarna utmed kyrkogården, avfallet härifrån fanns även på stadsgård 31. På ytterligare några ställen fanns spår av matservering och dryckeskonsumtion (hus 21:5:1 och möjligen bodarna på stadsgård 36).

Funktionerna i de olika husens övriga rum är ofta svårare att spåra. I några fall har de bedömts kunna vara verkstäder med obestämd verksamhet om de haft eldstäder men inte varit en del av bostaden eller varit rum med jord eller stengolv. Andra rum har tolkats som kammare eller förråd om de legat intill bostadsutrymmen. På stadsgårdarna fanns dock många rum utan kända funktioner.

De flesta bodar har varit svåra att funktionsbestämma. Hus 21:2:2 var en hantverksbod med spår av hornhantverk (brukningsperiod 2). I rum C i

hus 18:6:1 (brukningsperiod 4) och i bod 36:2:6 (brukningsperiod 2) kan fisk ha hanterats. Som nämnts ovan har även indirekta spår av smide, matlagning och bryggeriverksamhet funnits i anslutning till bodar.

Byggnadsteknik och material

Vilka lämningar som fanns kvar av de olika byggnaderna varierade stort. I många fall fanns endast enstaka syllstenar, syllstockar eller konstruktionslager som visade var byggnader och olika rum fanns. I några fall fanns mer omfattande lämningar kvar som ger mer information om vilken byggnadsteknik som användes.

Många hus uppfördes på konstruktionslager som innehöll omdeponerade raseringsmassor och annat påfört material. Större ben från nöt användes som stabilisering i dessa lager. Detta förfarande innebär att det ibland har varit svårt att urskilja raseringar med inslag av en sista brukning från lager påförda vid nybyggnation. Materialet kan även vara hämtat från andra delar av staden. Till skillnad från många av de stadsgårdar som låg närmare Säveån och Göta älv fanns inga rustbäddar av timmer på stadsgårdarna i denna rapport. Sannolikt beror det på att marken var torrare och att grundläggningen därför kunde göras enklare.

I de flesta fall har det varit svårt att avgöra vilken byggnadsteknik som hade använts för de olika byggnaderna. De flesta byggnader uppfördes på stensyll. På den fanns i de flesta fall bevarade syllstockar, dessa förbands i några fall av knutar i hörnen. Ingen förändring över tid mot fler hus med stensyll kunde ses. Färre lämningar fanns av väggar över syllstockarna. De flesta hus har tolkats vara uppförda helt i trä, men det är oftast svårt att avgöra om de var knuttimrade eller byggda i skiftesverksteknik. I några fall verkar hela eller delar av byggnader ha varit uppförda i korsvirkesteknik. I några fall fanns tecken på att väggar hade varit lerklinade.

I några fall fanns tecken på att byggnaderna hade övervåningar eller loft. Dessa tecken kunde vara stolpar som bar ett övre golv, trä från golv eller inrasade delar av raseringslager med exempelvis hö som hade lagrats på ett loft. Förekomsten har noterats i den stratigrafiska berättelsen men eftersom det är relativt svaga indicier har detta inte tagits med i 3D-visualiseringarna (under händelseförloppet). Detta gäller exempelvis stadsgård 21.

Golven i rummen kunde vara av trä, sten och jord eller lera. Bostadsutrymmen hade mestadels trägolv. Förstugorna hade varierande golvmaterial även om trägolv var vanligast. Olika bodar, förråd, fåhus och andra utrymmen kunde ha golv av jord, trä eller sten. Bodar med stengolv verkar ha blivit vanligare efter 1500-talets mitt. Från den yngsta stadstiden fanns även tegelgolv.

Rum med trägolv hade oftast golvisolering av sand eller jord. Till skillnad från många andra delar av staden saknades spår av brukning och råttbon under trägolven inom ytan i denna rapport. Det är osäkert om skillnaden beror på undersökningsmetod eller representerar en faktisk variation.

Takmaterial fanns bevarade i raseringslager över några rum. Över flera rum fanns brända spår av möjliga torvtak. På stadsgård 19 och 21 samt stigluckan (hus 36:2:11) fanns tegeltak.

Raserade skorstenar i form av raseringslager av tegel fanns på flera av stadsgårdarna. I några byggnader fanns spår av kakelugnar, dessa fanns både för och efter flytten till Älvsborgsstad (1547). Kakelugnar var vanligare här än i tidigare avrapporterade ytor, och hade även äldre dateringar. Fönsterglas var relativt vanligt i denna del av staden, så även under den äldre stadstiden (före 1547). Detta kan visa att det var en mer välmående del av staden.

Sammanfattning

Ytan i denna rapport innehöll ett omfattande material från i stort sett hela den tidsperiod Nya Lödöse fanns. De arkeologiska lämningarna var över lag sämre bevarade än i de lägre liggande ytorna närmare Säveån och Göta älv. Dessutom undersöktes de med lägre ambitionsnivå. Detta innebär att detaljnivån i materialet över lag är lägre än flera av de tidigare publicerade ytorna.

Till skillnad från de tidigare publicerade ytorna fanns mer av stadens centrala funktioner inom denna yta, med den nord-sydliga huvudgatan (gata C), torget och kanske rådhuset. Runt torget och huvudgatan fanns bodar och platser för marknader. Kanske fanns här även ett gästgiveri med tillhörande stall (stadsgård 31). Att torget utökades och huvudgatan breddades under sent 1500-tal visar den nyinvestering i staden som då gjordes från kronan. Det visar även att Nya Lödöse utvecklades i linje med de urbana mönster som kan ses på andra platser.

Flera av de stadsgårdar som fanns inom ytan kan troligen knytas till stadens styre eller stadens övre sociala skikt, det gäller framför allt stadsgård 18 (under tiden till 1547), stadsgård 24 och 29. Även stadsgård 19 gav under den yngre stadstiden intryck av att vara en välmående boendemiljö.

Bodarna utmed kyrkogården visar kyrkans närvaro i stadslivet under den äldre stadstiden. Kanske visar den stadsgård som lades ut på tidigare kyrko-

gård förändringen av dess kyrkans position efter reformationen.

Tillsammans med tidigare publicerat och kommande material ger undersökningarna i Nya Lödöse goda möjligheter att studera urbanitet under den tidigmoderna perioden. I detta begrepp kan inrymmas rumsliga strukturer och funktioner, socioekonomiska mönster och konsumtion, samt inte minst förändringar över tid.

STRATIGRAFISK BERÄTTELSE

Här följer den stratigrafiska berättelsen. Den är uppdelad på separata beskrivningar av de olika gatorna, stadsgårdarna vretarna och strandzonen samt övergripande beskrivningar av preurbana och naturliga lager, utstakning av tomter och posturbana lämningar och störningar.

Några förkortningar används i texten. Dessa är KG=kontextgrupp, S=stratigrafiskt objekt, SVG=svartgods, YLG=yngre lergods, RG=rödgoods, YRG=yngre rödgods och ÄRG=äldre rödgods.

Preurbana och naturliga lager
Datering: Preurbana.

Över hela den undersökta ytan fanns olika naturliga lager. Här fanns inslag av möjliga svämlager av sand och även äldre vegetationshorisonter. Dessa har redovisats i tidigare rapporter (Andersson Färnström et al 2021).

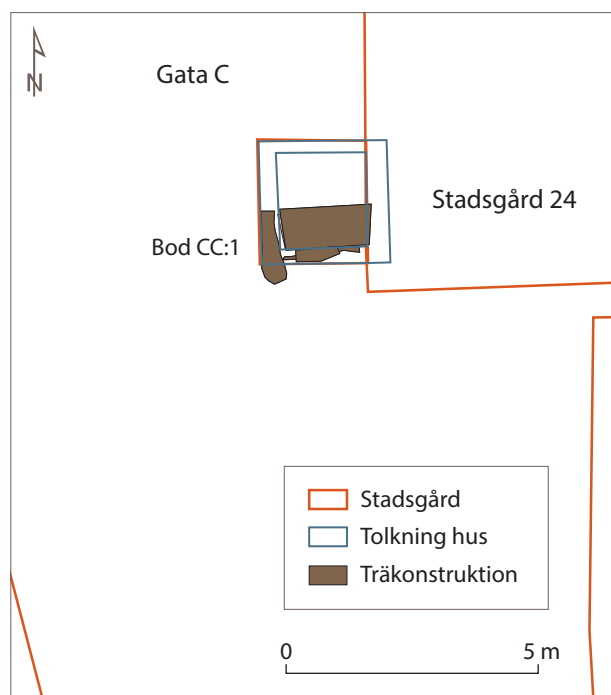
Bod framför stadsgård 24

Fas Bod CC:1. Konstruktion av bod på gata C

Datering: 1560–1570-tal. Samtida med fas 24:5.

En mindre byggnad uppfördes på gata C framför stadsgård 24 (figur 106, tabell 13).

Boden var minst 2,1×2,4 meter stor och hade minst ett rum. Den var byggd mot huslänga 24:5:1 (vars västra vägg utgjorde östlig vägg i boden). Syllstockar lades ut och ett konstruktionslager av silt. Konstruktionslagret fungerade även som isolering. På det lades ett trägolv.

Figur 106. Lämningar från fas 1 för Bod CC:1. Skala 1:150.

Tabell 13. Grupper och kortexter i fas 1 för Bod CC:1.

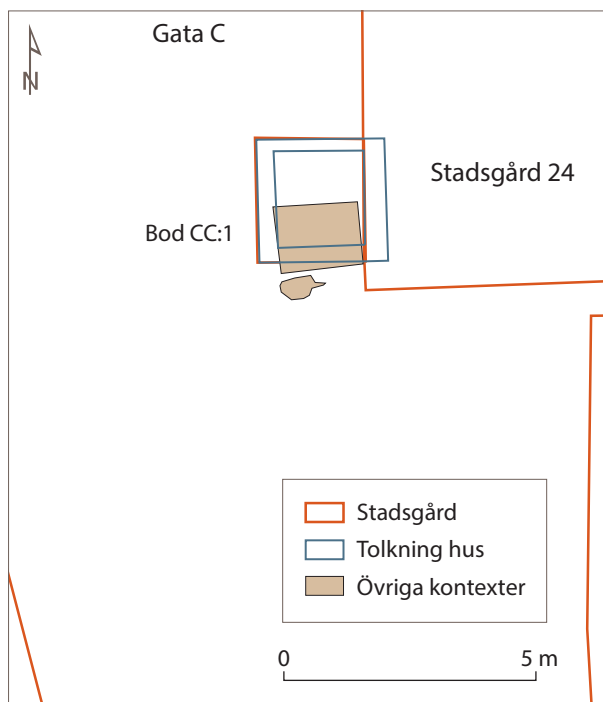
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3189	Konstruktion av byggnad	92010, 92011, 92019, 92023, 92025	92023 har PM 201454 med träflis, rottrådar, starr, havssäv, hasselnötsskal (inblandning av köksavfall)	92011 var en N-S förmultnad syllstock. 92019 var en Ö-V förmultnad syllstock. 92010 var en bränd Ö-V stock från vägg. 92023 var konstruktionslager av silt med inslag av organiskt material, ca 0,10–0,20 m tjockt. 92025 var trägolv av mycket förmultnade N-S brädor. Fynd av bergart: 1 sandstensbryne

Fas Bod CC:2. Rasering av bod

Datering: Omkring 1590 (1587?).

Boden raserades och ytan blev därefter en del av gata C. I samband med detta lades ett tunt lager av lera ut (figur 107, tabell 14). Delvis verkar boden ha brunnit (en stock från väggen var bränd). De konstruktionslager som lades ut på platsen när gatan breddades innehöll troligen raseringsmaterial från byggnaden. Här fanns en skärva av ett glaskärl möjligen Warzenbecher (1550–1650).

I stadens tänkeböcker nämns att det år 1587 beslutades att olagliga bodar byggda på stadens allmänning och bro skulle tas bort, annars väntade böter om 40 mark. Händelsen kan vara en följd av detta beslut.

Figur 107. Lämningar från fas 2 för Bod CC:2. Skala 1:150.

Tabell 14. Grupper och kontexter i fas 2 för Bod CC:1.

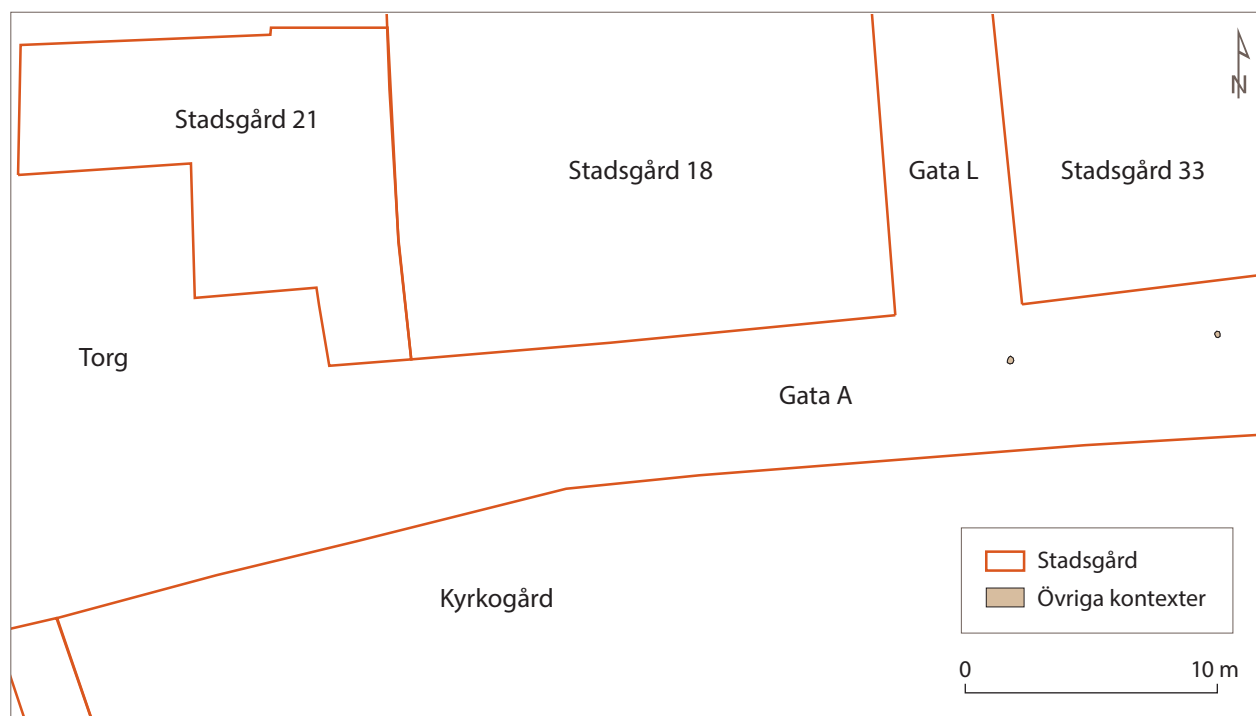
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3107	Rasering av byggnad	94021		Tunt (0,02–0,05 m) lager av lera med inslag av tegelkross

Gata A (östra delen)

Fas Ae:1. Utstakning av gata

Datering: 1473.

Gatan stakades ut när staden grundades (figur 108, tabell 15). Under de första åren fanns ingen gatu-beläggning. I gatan fanns spår av stolpar som kan höra till utstakningen av gatan (KG 2206*).

Figur 108. Lämningar från fas Ae:1. Skala 1:300.

Tabell 15. Grupper och kortexter i fas Ae:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2206*	Konstruktion av stolpar	820054*, 820057*		Nedgrävningar för stolpar

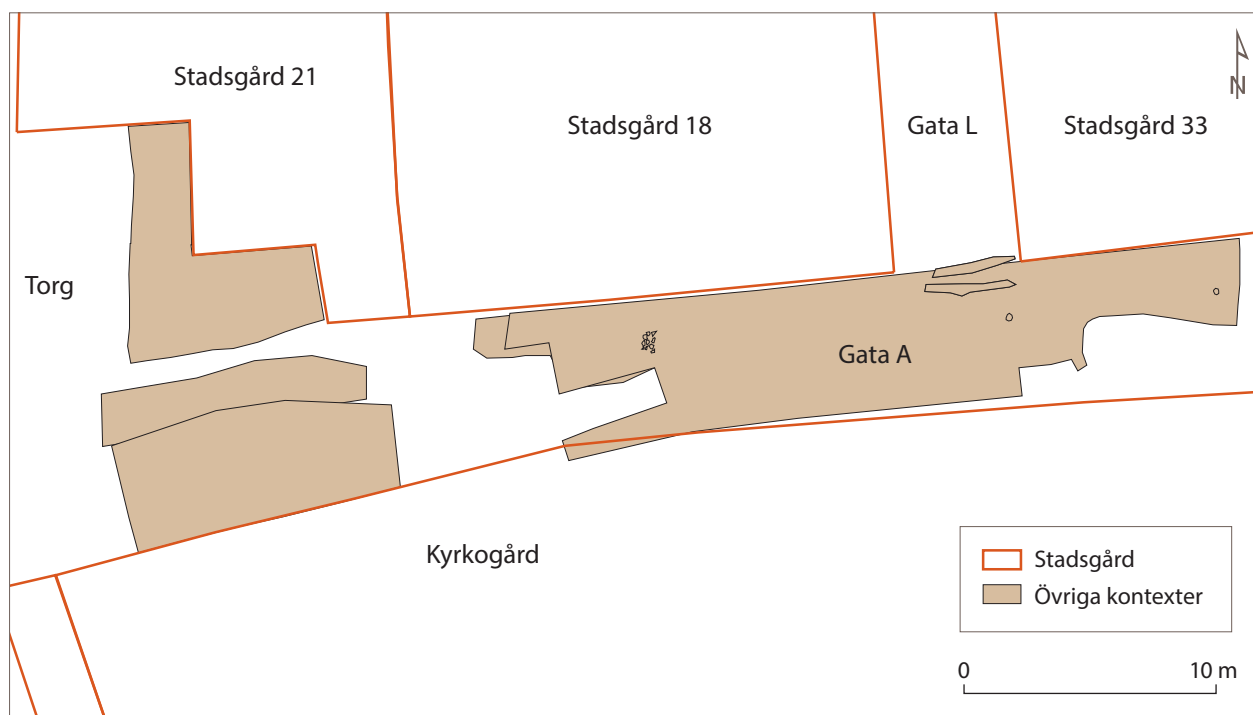
Fas Ae:2. Konstruktion av gata

Datering: Omkring 1480.

I samband med att stadsgårdarna intill gata A bebyggdes konstruerades en stenlagd gata (figur 109, tabell 16). De äldre stolparna togs bort (KG 2234*). Spadstick fanns bevarade från något grävarbete i samband med att gata konstruerades (KG 2467*). Över det lades lager av träflis och jord ut, liknande dem på stadsgårdarna (KG 2240*). Konstruktionslager av sand lades ut (KG 3274, KG 2202*). Ingen stenläggning fanns bevarad. I gatans

östra del, vid korsningen med gata L fanns två parallella diken (KG 2622*), möjligen har de haft en funktion relaterad till vattenavrinning. Det är osäkert om båda är samtida. Rännorna återfylldes (KG 2623*), men det är osäkert efter hur lång tid detta skedde.

Närmast korsningen med gata C (direkt söder om stadsgård 21) var gatan bredare. Troligen var det här stadens torg var beläget. Här lades konstruktionslager av sand, men ingen stenläggning fanns bevarad.

Figur 109. Lämningar från fas Ae:2. Skala 1:300.

Tabell 16. Grupper och kontexter i fas Ae:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3274	Konstruktion av gata	82075, 84017, 84152		Konstruktionslager av sand
2202*	Konstruktion av gata	810006*		Konstruktionslager av sand
2234*	Borttagande av stolpar	820053*, 820058*		Återfyllning av sand efter att stolpar tagits bort
2240*	Markberedning av gata	790047*		Utjämningslager av träflis, träbitar, humös sand, inslag av tegelkross, småsten
2467*	Markberedning av gata	811009*		Yta med 10 spadstick (0,15–0,25 m stora).
2622*	Grävande av rännor	820007, 820011		Två parallella rännor, 3,2–3,6 m långa, 0,4 m breda, 0,05–0,17 m djupa.
2623*	Återfyllning av rännor	820008*, 820012*		Återfyllningar av sand med enstaka tegelkross. Innehöll ben av nöt: Dåligt bevarat mellanhandsben från nötboskap. Totalvikt: 107 g.

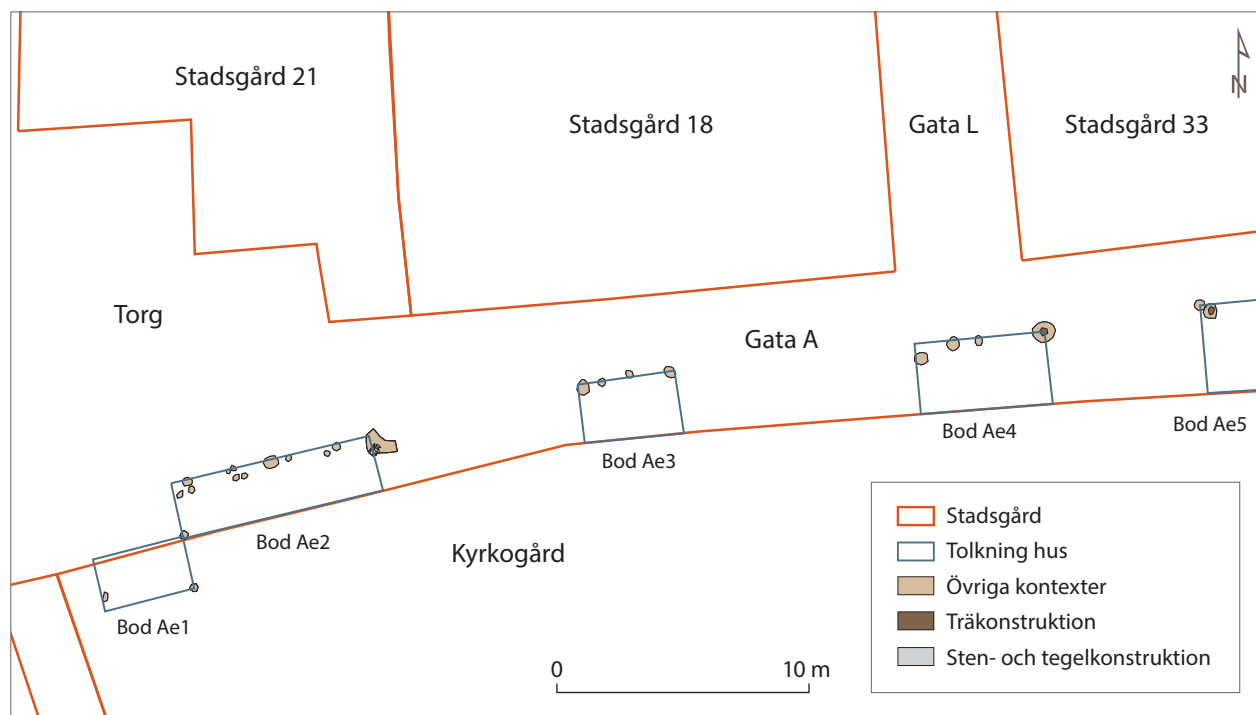
Fas Ae:3. Konstruktion och bruk av bodar

Datering: Tidigt 1500-tal till 1540-tal, möjligen även efter 1570.

Inom fem olika avsnitt sattes rader av stolpar i gatans mitt (bod Ae1–5). Troligen var de delar av takbärande konstruktioner i enkla byggnader eller

väderskydd utmed gatans södra sida. Alla konstruktionerna var inte samtida. För bod Ae2 finns tecken på två olika generationer. Bod Ae3–5 kan vara från tiden efter återflytten från Älvsborgssta- den (figur 110, tabell 17).

Bod Ae1. Nedgrävningar för takbärande stol- par i en möjlig byggnad (KG 3277). Då nordlig

Figur 110. Lämningar från fas Ae:3. Skala 1:300.

Tabell 17. Grupper och kortexter i fas Ae:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3196	Konstruktion av byggnad?	84021, 84022, 84023, 84024, 84026, 84032, 84038, 84042, 84043, 84044, 84045, 84046		Nedgrävningar för stolpar (84021, 84024, 84026, 84032, 84038, 84046). 84023 var bevarad del av stolpe, 0,12 m bred. 84022 var fyllning runt stolpe av sand med stenar. 84042 var större nedgrävning (1,30×0,95 m) i Ö hörn, med stående rest av stolpe (84045) omgiven av stenpackning (84044) och fyllning av sand (84043). Innehöll ben av nöt: splitter. Totalvikt: 17 g. Fynd av keramik: 2 oidentifierade YRG kärl
3275	Konstruktion av byggnad?	84030, 84034, 84036, 84040, 84048, 84051		Nedgrävningar för stolpar (84030, 84036, 84040, 84048, 84051). Nedgrävning till kraftigare stolpe i mitten (84034). Innehöll ben av nöt: splitter. Totalvikt: 20 g.
3277	Konstruktion av byggnad?	84018, 84019, 84020, 84071		Nedgrävningar för stolpar (84019, 84071). 84018 var bevarad del av stolpe, 0,1 m bred. 84020 var fyllning runt stolpe av sand med tegelkross, träflis, småsten
2201*	Konstruktion av byggnad?	820046*, 820048*, 820050*, 820056*, 900843*	900843 har PD 900846 daterat till efter 1514 (Sannolikt 1515–1600)	Nedgrävning för stolpar (820046, 820048, 820050, 820056). 900843 var bevarad del av stolpe 0,3 m bred. Delar av en ev. 5,5×2,5 m stor bod.
2203*	Konstruktion av byggnad?	811005*, 811006*, 811007*, 811008*		Nedgrävning för stolpar. De två på kanterna var större och ev. hörn (811005, 811008). De emellan mindre (811006, 811007). Delar av en ev. 3,9×2,5 m stor bod.
2205*	Konstruktion av byggnad?	740024*, 740026*, 820052*	740026 har PD 254862 daterat till efter 1495 (Sannolikt 1500–1540)	Nedgrävning för stolpar (740024, 820052). 740026 var bevarad del av stolpe 0,24 m bred.

avgränsning saknades är storleken svår att uppskatta, den kan ha varit 3,7 meter lång (V-Ö) och 2,3 meter bred (N-S). Till skillnad från de andra konstruktionerna i denna fas låg den mestadels söder om gatan, inne på mark tillhörande kyrkogården. Kan varit bod liknande dem på stadsgård 36.

Bod Ae2. Nedgrävningar för takbärande stolpar i en 8,3×2,2 meter stor byggnad eller väderskydd. Stolparna har satts om vid ett tillfälle och då flyttades raden av stolpar något, men det går inte att avgöra vilken rad som är äldst (KG 3196, KG 3275).

Bod Ae3. Nedgrävningar för takbärande stolpar i en 3,9×2,5 meter stor byggnad eller väderskydd (KG 2203*).

Bod Ae4. Nedgrävningar för takbärande stolpar i en 5,5×2,5 meter stor byggnad eller väderskydd (KG 2201*). En kvarvarande del av en stolpe fanns i nordöstra hörnet. Den daterades till efter 1514, mer preciserad bedömning 1515–1600 (vilket får anses vara en vag datering).

Bod Ae5 (osäker). Nedgrävningar för stolpar (KG 2205*). Möjligen del av byggnad eller väderskydd men det kan även ha varit fritt stående stolpar i gatans mitt. En bevarad del av en stolpe fanns, den daterades till efter 1495, mer preciserad bedömning 1500–1540.

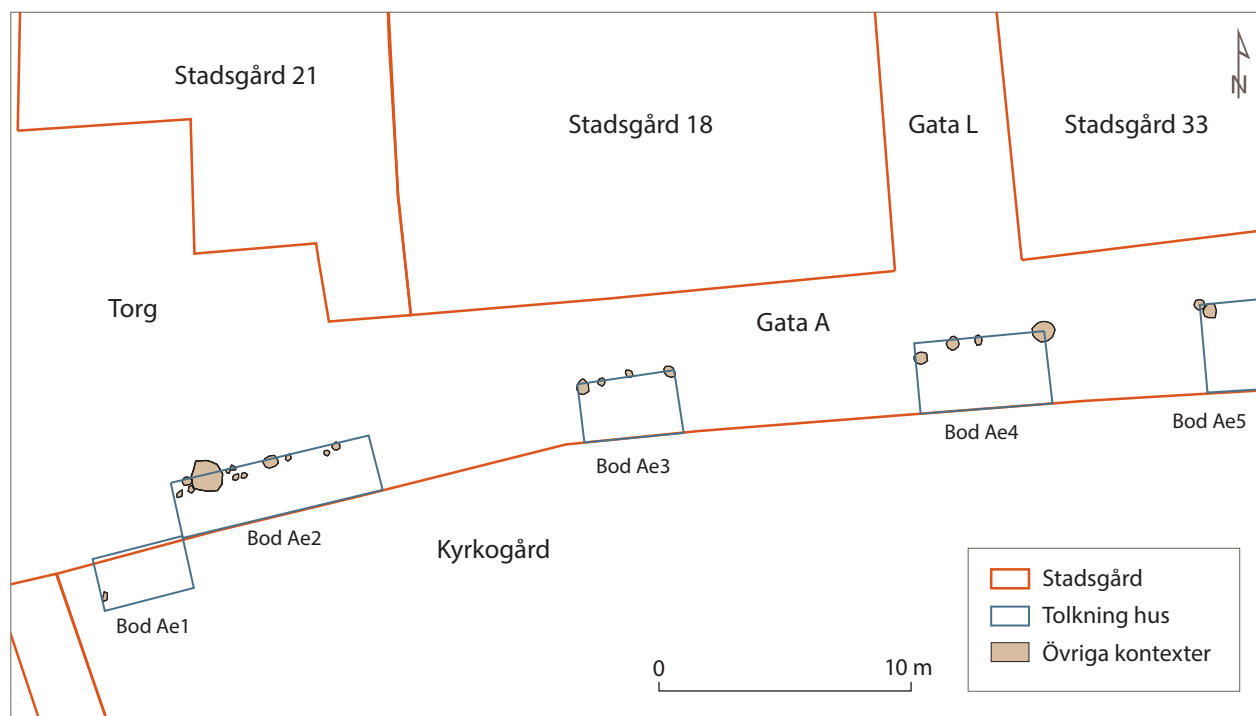
Fas Ae:4. Rasering av bodar

Datering: Fram till 1540-tal (1547?). Möjligen även efter 1570.

Stolparna i de möjliga byggnaderna eller väderskydden på gatan togs bort (KG 3197, 3276, 3278, KG 2223*). Händelsen var inte samtidig för de olika konstruktionerna, utan de har tagits bort vid

olika tillfällen. Detta var tydligast för de två generationerna av raderna av stolpar i bod Ae2, men det går inte att avgöra vilken rad som togs bort först.

En grop grävdes och återfylldes med raseringsmassor där bod Ae2 hade legat (KG 3198). Händelsen var troligen en del av raseringen (figur III, tabell 18).

Figur 111. Lämningar från fas Ae:4. Skala 1:300.

Tabell 18. Grupper och kontexter i fas Ae:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3197	Borttagande av stolpar	84025, 84027, 84033, 84039, 84047		Återfyllning när stolpar togs bort av sand
3198	Grävande och återfyllande av grop	84028, 84029		84028 var nedgrävning, 1,2×1,2 m stor. 84029 var fyllning av silt med egelkross, träbitar, småsten
3276	Borttagande av stolpar	84031, 84035, 84037, 84041, 84049, 901470		Återfyllning när stolpar togs bort av sand med inslag av tegelkross
3278	Borttagande av stolpe	84070		Återfyllning när stolpe togs bort av sand med inslag av träbitar, träflis, träkol
2223*	Borttagande av stolpar	740025*, 810020*, 811012*, 811013*, 820045*, 820047*, 820049*, 820051*, 820055*, 860005*		Återfyllning när stolpar togs bort av sand med enstaka tegel, kol, stenar. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 YRG kruka, 1 YLG fat

Fas Ae:5. Konstruktion av torg och brunn

Datering: Från 1560–1570-tal (efter Älvsborgsstadens).

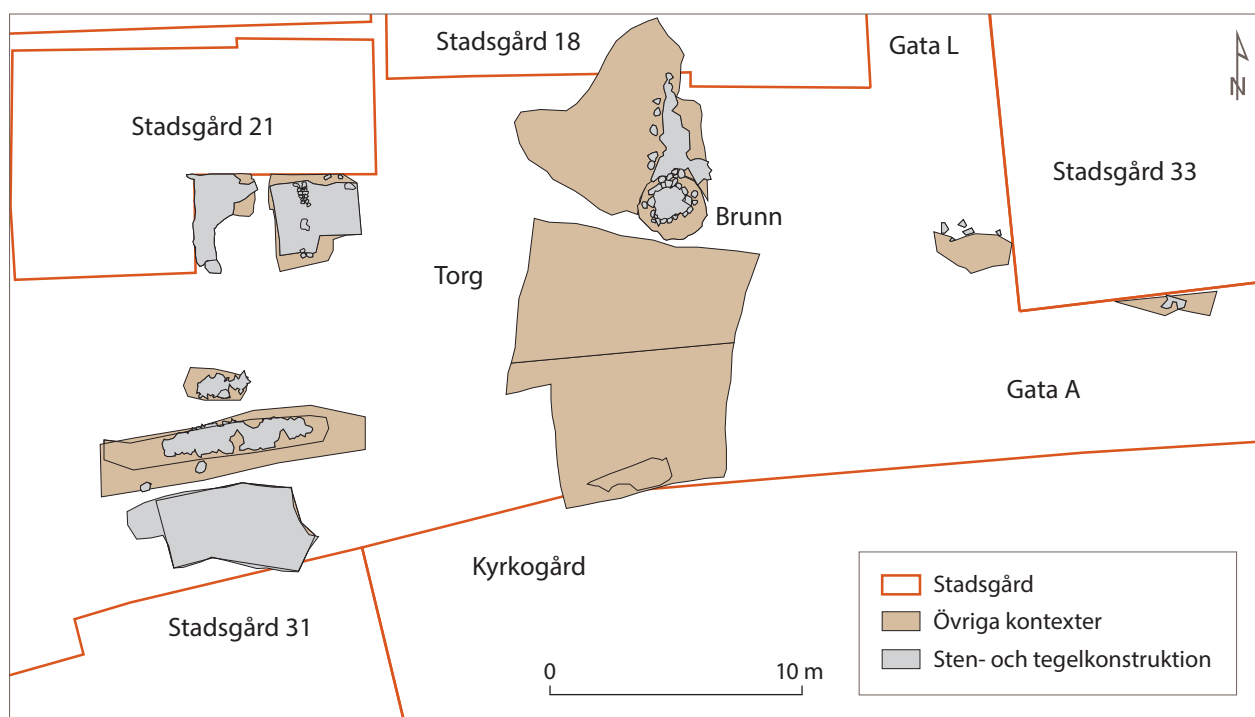
Gata A breddades och blev en större torgyta i samband med detta konstruerades en brunn mitt på den öppna ytan (figur 112, tabell 19). Utstakningen av ytan kan ha skett redan vid återflytten från Älvsborgsstadens, men det är möjligt att delar av stenläggningen skedde först under 1580-tal (bedömt utifrån föremål och även uppgifter i skriftliga källor). Troligen färdigställdes ytorna i anslutning till stadsgård 21 först.

Mellan gata C och gata L breddades gatan och blev en 12–17 meter bred torgyta. Utjämningslager

lades ut (KG 3235, KG 2627*). Lagren innehöll troligen raseringsmaterial från de omgivande stadsgårdarna, och möjligen även spår av övergivandet 1547–1560-tal. På det lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 3201, 3241, 4219, KG 2510*, 2602*, 2610*, 2626*). Söder om hus 21:5:2 fanns en nord-sydlig rännal. Flera markeringar i stenläggningen med större stenar fanns.

Öster om torgytan anlades ny gata, men här saknades stenläggning, förutom utmed en mindre del framför stadsgård 33 (KG 2602*).

Brunnen var rund och cirka 1,2 meter i diameter (innermått i ytan) och drygt 2 meter djup. Den hade en kallmurad brunnsvägg av stenar. Även botten varstensatt (KG 2454*).

Figur 112. Lämningar från fas Ae:5. Skala 1:300.

Tabell 19. Grupper och kontexter i fas Ae:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3201	Konstruktion av gata/torg	74004, 82070, 82072, 82073, 84016		82073, 84016 var konstruktionslager av sand, inslag av tegel. 74004, 82070 var stenläggning av 0,05–0,35 m stora stenar. Kontexter 82070, 82072 är en stenläggning löpande i Ö-V riktning, norr om 74004. 82072 var markering av större stenar (borgmästarstenar), 0,4 m stora
3235	Utjämningslager	82074		Utjämningslager av mörk sand med tegelbrockor, tegelkross, träkol, sot, 0,05–0,10 m tjockt. Utjämnad raseringslager och troligen med inslag av övergivandet 1547–1560-tal
3241	Konstruktion av gata/torg	84133, 84148		84148 var konstruktionslager av sand. 84133 var stenläggning av 0,1 m stora stenar. En större sten. Innehöll ben av nöt: 1 underkäke. Får/get: förekommer. Häst: 6 molarer från överkäke. Totalvikt: 580 g. Fynd av glas: 1 Warzenbecher 1575–1650
4219	Konstruktion av gata/torg	74088, 74120, 82063, 84106, 84111		82063 var konstruktionslager av sand, inslag av tegelkross, bränd lera, ca 0,02–0,1 m tjockt. 74088, 84106 var en stenläggning av ca 0,1–0,2 m stora stenar. N-S rännadal i Ö del. 74120 var del rännadal med stenar ca 0,3–0,4 m stora. 84111 var en större sten, ca 0,7×0,5 m stor. Innehöll ben av nöt: helt mellanfotsben, splitter. Får/get och svin och får förekommer. Totalvikt: 290 g. Fynd av glas: 1 smälta. Järn: 2 spikar. Keramik: 33 YRG trebensgrytor, 2 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG skål, 1 YLG fat, 1 oidentifierat YLG kärl
2454*	Konstruktion av brunn	810040*, 860021*, 860027*, 860041*, 870001*		860027 var nedgrävning för brunn 2,5×2,6 m stor, 2,05 m djup. Vertikal med plan botten. 860041 var stensatt botten i brunn, 0,5×0,1 m stora stenar. 870001 var kallmurad brunnsvägg av 8–9 skift stenar, mestadels rundade. 860021 var det översta skiktet av stenar i brunnsväggen, 0,3×0,15 m stora stenar. 810040 var fyllning av sand mellan nedgrävning och brunnsvägg. Brunnens mått i ytan 1,2×1,2 m, bottenmått 1,02×1,08 m. Innehöll mindre benfragment av däggdjur. Flera brända. Totalvikt: 8 g.
2510*	Konstruktion av gata/torg	860011*, 860017*, 860020*		860011 var konstruktionslager av sand med inslag av raseringsmaterial. 860017 var stenläggning av 0,15 m stora stenar. 860020 var större stenar (0,25 m) utmed sidorna av stenlagd yta. Innehöll ben av nöt: blandade delar med flera stora kroppsdelar och fragment, bl.a. flera mellanhandsben-tåled1-tåled3 (inga phalanx 2) och 1 mellanhandsben med carpale 3 och 4 (kan ha varit artikulerade och därför ganska färska vid deponering). Får/get och gris förekommer. Totalvikt: 2 895 g. Fynd av glas: 1 keulenglas 1475–1550, 1 fönsterglasfragment (14 g). Järn: 1 kniv, 2 nycklar, 10 spikar, 3 sömmar, 1 ten, 2 oidentifierade föremål. Slagg: 3 fragment (151 g). Keramik: 48 YRG trebensgrytor, 2 YRG pannor, 2 YRG krukor, 1 YRG fat, 19 oidentifierade YRG kärl, 22 jydepottekrukor, 1 jydepotte-trebensgryta från Jylland
2602*	Konstruktion av gata/torg	821000*, 811016*		821000 var konstruktionslager av sand. 811016 var stenläggning
2610*	Konstruktion av gata/torg	821001*	Har PM 254808 med rottrådar (mycket rent prov)	821001 var konstruktionslager av sand. Innehöll ben av nöt: blandade medelstora ben och fragment. Svin: enstaka ben. Dålig bevaring. Totalvikt: 693 g. Fynd av glas: 1 passglas, 1 flaska, 3 fönsterglasfragment (2 g). Järn: 7 spikar. Keramik: 21 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 10 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG skål, 1 YLG saltfat, 2 oidentifierade YLG kärl, 1 stengodskrus från Siegburg 1600-tal, 1 oidentifierat stengodskrus
2626*	Konstruktion av gata/torg	811014*, 811015*		811014 var konstruktionslager av sand. 811015 var stenläggning
2627*	Utjämningslager	811017* 821001*		Lager av humös silt. Inslag av utjämnade raseringsmassor

Fas Ae:6. Brukning av brunn

Datering: 1560–1570-tal till 1600-tal.

Brunnen brukades och sediment avsattes. De understa delarna av lagren från återfyllningen var troligen sedimenterade vid brukningen (se fas Ae:9, KG 2629*). De var till skillnad från resten av återfyllningen nästan fyndtomma. Delar av det arkeobotaniska materialet i brunnens botten kan komma från brukningen.

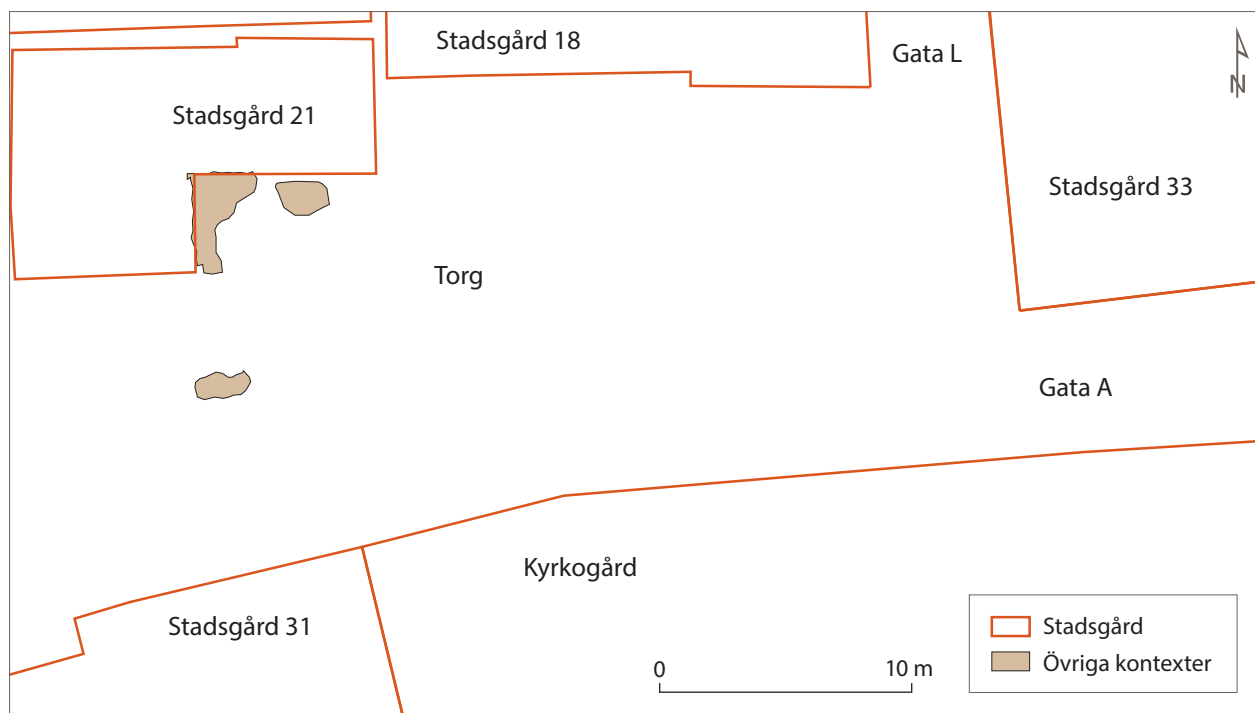
Fas Ae:7. Brukning av gata/torg

Datering: 1560–1570-tal till cirka 1624 (delar till omkring 1590).

Gatan/torget brukades och spår av detta avsattes mellan stenarna (figur 113, tabell 20). Inom en mindre yta (KG 4129) direkt söder om hus 21:5:2 avsattes lagren fram till omkring 1590 då ytan bebyggdes (se fas Ae:8 och 21:7). Inom denna del av ytan var

lagren infiltrerade av ovanliggande konstruktionslager, vilket bland annat visades av att det fanns relativt stora och onötta keramikskärvor.

De övriga brukningslagren (KG 3243, 4222) tillkom troligen fram till stadens övergivande. De var infiltrerade av ovanliggande raseringslager vilket bland annat visades av att det även här fanns relativt stora och onötta keramikskärvor.

Figur 113. Lämningar från fas Ae:7. Skala 1:300.

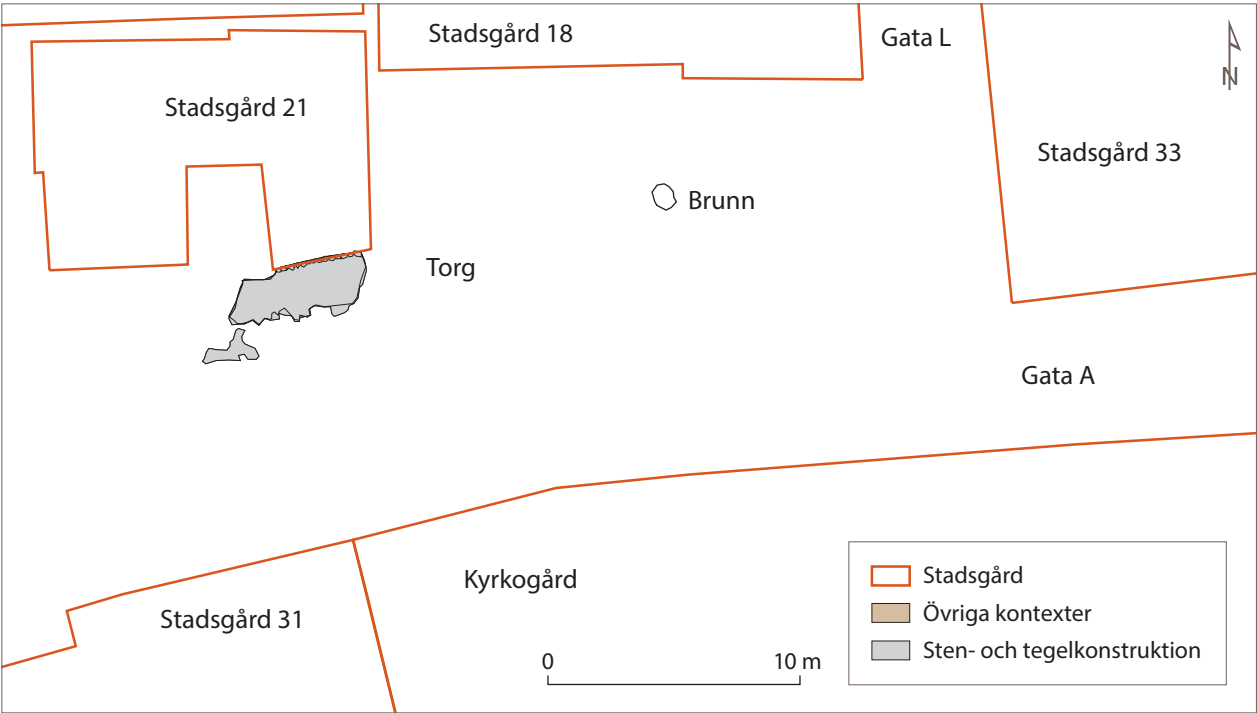
Tabell 20. Grupper och kontexter i fas Ae:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3243	Brukning av gata	84134		Brukningsslager av silt mellan stenar, uppblandat med rasering. Innehöll ben av nöt: splitter. Totalvikt: 5 g. Fynd av glas: 1 passglas, 1 flaska, 1 oidentifierat kärl. Järn: 2 spikar. Keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 oidentifierat YRG kärl, 1 stengodskrus från Raeren? 1500-tal
4129	Brukning av stenlagd yta	82062		Brukningsslager av sand med tegelkross, kalkbruk, ca 0,01–0,05 m tjockt. Infiltrerat av ovanliggande konstruktionslager. Fynd av keramik: 9 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka 1 YRG skål, 3 YRG fat, 2 stengodskrus från Siegburg (troligen skärvor från samma kärl) 1550–1600
4222	Brukning av stenlagd yta	84119	-	Brukningsslager av silt mellan stenar, ca 0,001–0,01 m tjockt. Infiltrerat av ovanliggande raseringslager. Innehöll ben av nöt och svin: splitter och mindre ben. Totalvikt: 98 g. Fynd av järn: 3 spikar. Keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 YRG fat, 1 oidentifierat YRG kärl, 3 jydepottkrukor, Jylland ca 1550–1650, 1 stengodskrus möjligen från Frechen

Fas Ae:8. Konstruktion av gata/torg
Datering: Cirka 1590 (1586?).

Torgytan söder om stadsgård 21 byggdes om (figur 114, tabell 21). Delar av den äldre stenläggning plockades troligen bort. Ett konstruktionslager av

sand lades ut och på det stenläggning (KG 3240). Det kan vara en del av den yta som stenlades 1586 enligt uppgifter i stadens räkenskaper (se ovan). Händelsen skedde i samband med att hus 21:5:2 byggdes om och var troligen samtida med ombyggnad av gata C.

Figur 114. Lämningar från fas Ae:8. Skala 1:300.

Tabell 21. Grupper och kontexter i fas Ae:8. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3240	Konstruktion av gata/torg	74091, 74093		74093 var konstruktionslager av sand med inslag av tegelkross. 74091 var stenläggning av 0,1–0,3 m stora stenar. Rad av större stenar i N direkt mot byggnad.

Fas Ae:9. Återfyllning av brunn

Datering: 1600-tal.

Efter att ha tagits ur bruk återfylldes brunnen (figur 115, tabell 22). Detta skedde troligen i nära anslutning till fas Ae:10.

I brunnens botten fanns tjocka lager av sand. Delar av dessa hade troligen tillkommit vid brukningen, men här fanns även tydliga tecken på återfyllning i form av tegel, träbitar och träflis (KG 2629*). Nästan i botten fanns en flätad korg.

Över bottensedimenten lades stenar, möjligen kom de från en bortplockad stenläggning. Därefter fylldes brunnen med silt med stort innehåll av trä och djurben. Över detta fanns ännu ett lager av stenar som kan vara från uppbrutna stenläggningar. Över detta fanns humösa lager. Över detta ännu ett lager stenar, då dessa var större kan de komma från en raserad byggnad. Överst fanns fyllning av sand (KG 2597*).

I brunnens understa fyllning fanns avfall från trädgårdsodling, sannolikt var den fylld med brunnen sannolikt fylld med jord från en trädgård. Bland växtmaterialet fanns malva, ringblomma, sallat, enbär, svart- / vitsenap, lin och hjärtstilla.

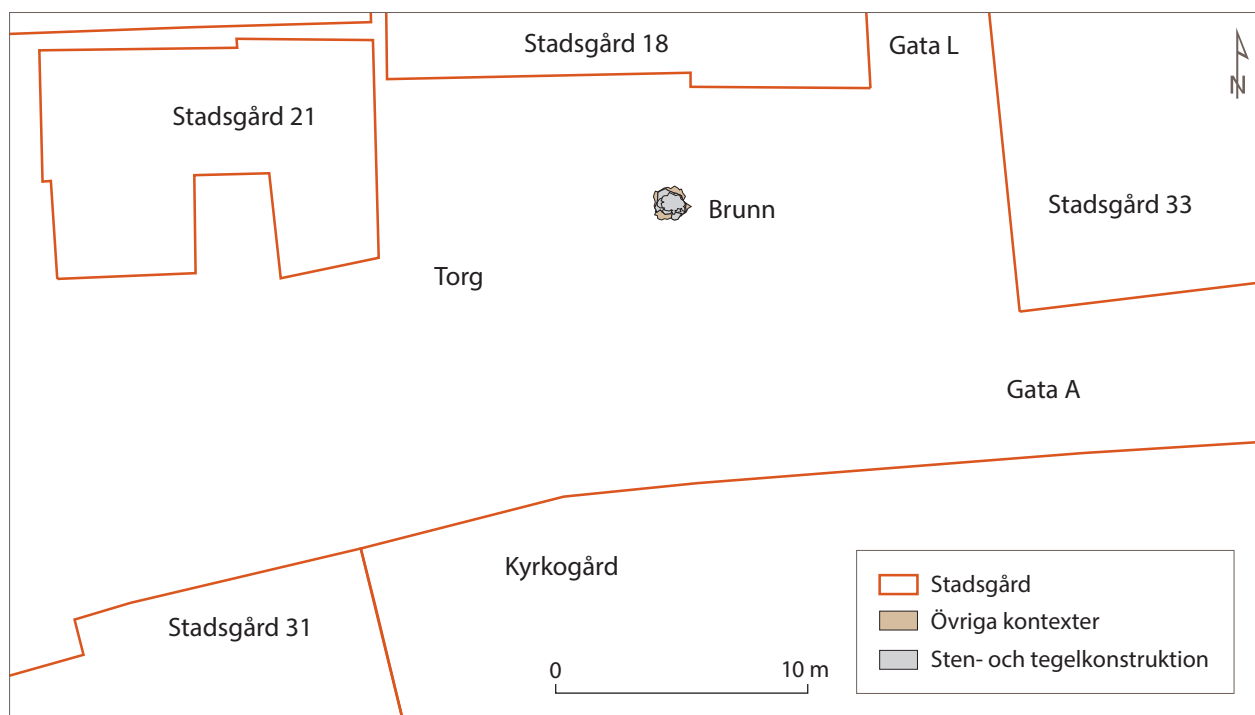
Även om det mesta av materialet hör till återfyllningen kan delar höra till brukningen av brunnen.

I brunnen fanns ben som var avfall från slakt eller skinnhantering och hushållsnära avfall med diverse fiskben.

Mycket föremål fanns i återfyllningen. Det verkar mest vara hushållsavfall som användes för återfyllning. Möjligen fanns vissa hantverksspår, som ett sågat kronhjortshorn. Mycket organiskt material påträffade, detta då bevaringsförhållandena var gynnsamma. Här fanns exempelvis oxmuleskor var en vanlig modell på 1500-talet.

Bland keramiken finns en del ovanligare kärl, som ett salvekrus av yngre lergods, lustware från Spanien och fragment en dryckesbägare av fajans som haft formen av en uggla. Ugglebägaren bestod av två delar där huvudet utgjorde lock. Den typen tillverkades under 1500-talet och en bit in på 1600-talet i framför allt Nederländerna och Tyskland. Förutom fajans fanns även olika stengodsvarianter. Funktionen är oklar, kanske fungerade de främst som gåvor, i vissa fall har de förknippats med gillen.

Ett annat intressant fynd är ett svarvat träkärl med rödpigmenterad utsida och ett bomärke.

Figur 115. Lämningar från fas Ae:9. Skala 1:300.

I brunnen fanns mycket glas, som passglas, igelglas, klubbägare och Warzenbecher samt även flera fragment av medicinflaskor.

Några sentida föremål fanns i lagren och hade antagligen ramlat ner från yngre lager vid undersökningstillfället.

Tabell 22. Grupper och kontexter i fas Ae:9. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2597*	Återfyllning av brunn	860024*, 860025*, 860026*, 860038*, 860039*, 870002*	860025 har PM 254419 med rottrådar, svamp-hyfer, ben, glas, daggkåpa, mälla. Kraftig rotfilt. PM 254549 med rottrådar, mälla, björnbär. Kraftig rotfilt. 860038 har PM 257746 se bilaga 1. PM 257747 med vitmosa (vitmossetorv), star-rötter. Dessutom sällfynd av hasselnötsskal, fiskkota	860039 var 0,1–0,2 m stora stenar. 860038 var ett lager som bestod av silt med en stor mängd föremål och fynd. Lagret var ett ca 0,50 m tjockt fyllnadslager av silt, träflis, pinnar, tegelbrockor, bränd lera, träkol. Stor mängd djurben och bearbetade träbitar. Benen fanns till största del i den övre delen av lagret. Under dem fanns de bearbetade träbitarna. Lagret innehöll en ovanligt stor mängd mellanhands- och mellanfotsben från ko och får som låg i klungor i mestadels horisontalt läge. Lagret innehöll också flera större bitar av taktegel. 860026 var 0,1–0,2 m stora stenar. 860025 var fyllning av humös sand/silt med tegelkross, pinnar, småsten, träkolsbitar, tegelbrockor, träbitar. Ca 0,20 m tjockt. 860024 var 0,1–0,4 m stora stenar. 870002 var fyllning av sand med träbitar, tegelbrockor, småsten, ca 0,3 m tjockt. De översta 0,05 m av ljusare sand. Innehöll ben av nöt: mycket stor mängd mellanhands- och mellanfotsben. Metapodierna var till största del hela. Även tänder. Får/get: förekommer. Häst: isolerad tand. Höns: 1 fragment. Kronhjort: horn. Torsk: 1 kota. Varierade fiskar: abborre, horngädda, karpfisk, kummel, pigghaj, oidentifierad plattfisk, torsk, vitling. Totalvikt: 16 582 g (allt material ej vägt). Fynd av ben: 1 handtag. Horn: 1 sågat kronhjortshorn. Bergart: 1 plan häll möjl. en golvplatta. Bränd lera: 1 lerklining (16 g). Glas: 1 Warzenbecher 1575–1650, 1 klubbägare 1550–1550, 1 igelglas 1525–1625, 1 ögonflaska/medicinflaska 1500–1600-tal, 24 passglas 1550–1650, 1 butelj, 1 flaska (troligen modern), 30 fönsterglasfragment (38 g). Läder: 6 skor, 7 oidentifierade fragment. Järn: 2 beslag, 1 brodd, 1 kniv, 1 krampa, 1 kärl, 19 spikar, 9 sömmar, 1 ten, 1 tråd. Slagg: 1 fragment (13 g). Tegel: 1 taktegel. Trä: 1 tunnbotten, 1 svarvad träskål, 1 plugg, 1 laggkärl, 3 kärl varav 1 med bomärke och rödpigmenterad utsida, 1 kil, 2 oidentifierade föremål, 5 bearbetade (oftast täljda). Keramik: 84 YRG trebensgrytor, 5 YRG krukor, 3 pannor, 3 YRG skålar, 11 YRG fat, 1 YRG saltfat, 84 oidentifierade YRG kärl, 10 YLG skålar, 2 YLG krus varav 1 salvekrus, 6 YLG fat varav 3 från Weser 1575–1630, 12 oidentifierade YLG kärl, 1 SVG kruka, 12 jydepottekrukor från Jylland, 1 fajansbägare s.k. owl cup ca 1540–1560, 3 fajansfat från Nederländerna ca 1575–1650, 3 oidentifierade fajanskärl varav 1 lustware från Katalonien/Aragonien
2629*	Brukning/återfyllning av brunn	860040*	860040 har PM 260066 se bilaga 1. Dessutom sällfynd se bilaga	Sedimentering i brunn vid brukning, över det återfyllning. Sand med inslag av pinnar, träbitar, träflis, träkol, tegelbrockor. Uppemot 0,55 m tjockt. Mest föremål högt upp i lagret, närmast fyndtomt i botten. Nästan i botten flätad korg i SV hörn. Innehöll mycket välbevarade ben, ett mindre antal brända fragment. Främst större ben från nötboskap. Blandade ben från hela kroppen. Mjölktand och ett mellanhandsben och ett mellanfotsben från får/get, mm. Något enstaka svinben. Kota från hare. Höns samt oidentifierad fågel. Diverse fiskarter. Några enstaka starar, svartråttor och grodor hamnade i brunnen. Totalvikt: 142 g (allt material ej vägt). Fynd av bergart: 1 bryne. Glas: 1 klubbägare 1500–1550, 1 igelglas 1525–1625, 3 medicinflaskor 1500–1600-tal, 6 fönsterglasfragment (8 g). Läder: 10 skor varav 1 oxmulesko, 4 avfall/spillfragment, 1 oidentifierat fragment. Järn: 1 beslag, 1 kedja, 1 kniv med träskaft (masurbjörk), 2 kärl, 1 ring, 14 spikar, 2 sömmar, 1 ten. Trä: 1 handtag, 1 korg, 4 pluggar, 1 sked, 4 svarvade fat, 3 naglar, 1 avfall (huggspån från ek), 8 bearbetade (oftast täljda), 7 oidentifierade föremål. Keramik: 20 YRG trebensgrytor, 1 YRG skål, 6 oidentifierade YRG kärl, 1 oidentifierat YLG kärl, 1 fajansfat, 1 flintgodskopp 1900-tal

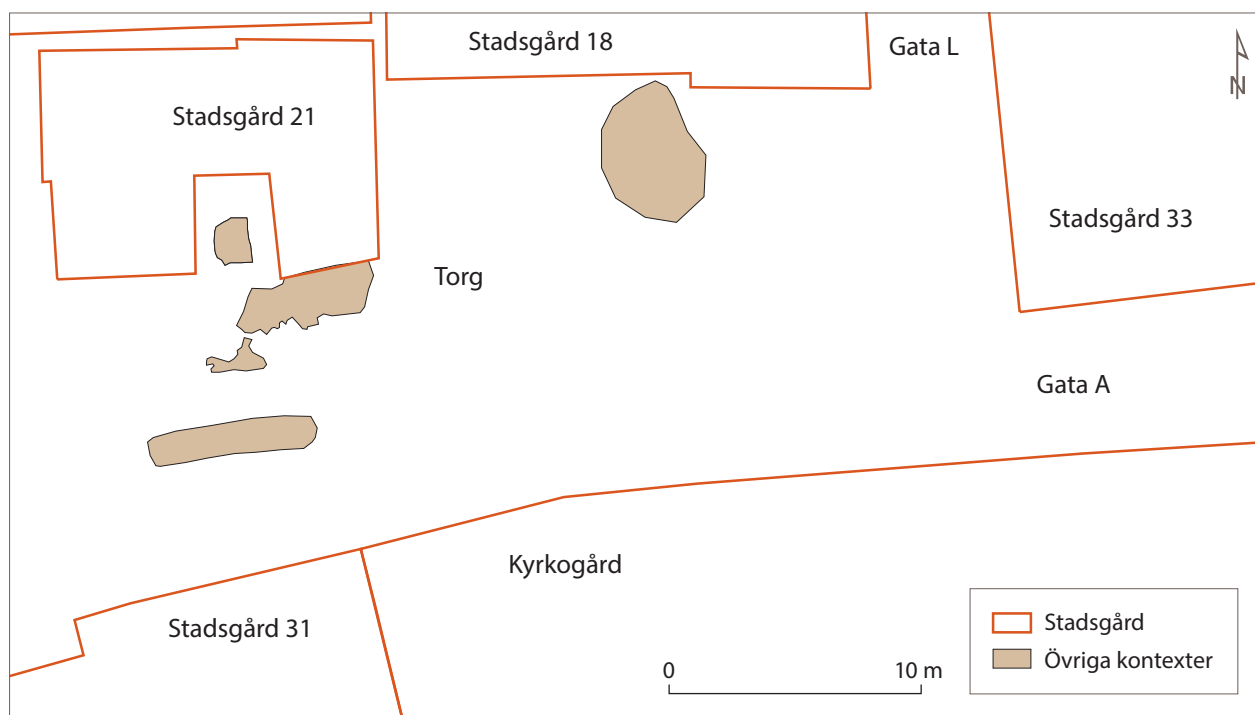
Fas Ae:10. Brukning och raserings av gata

Datering: 1590–1620-tal.

Övergivande och utjämnande av raseringsmassor. Skedde i samband med att den omgivande bebyggelsen raserades. (figur 116, tabell 23). I raseringsmassorna fanns spår av brukningen av gatan (KG 3234, 3239).

Över den igenfyllda brunnen fanns utjämnade raseringsmassor (KG 2613*). I lagret fanns många föremål som troligen kommer från de omgivande stadsgårdarna. Ett blästermunstycke, en degel och ämnesjärn kommer från en smedja.

En nedgrävning grävdes och återfylldes intill stadsgård 21 (KG 3295). I den fanns föremål som troligen kommer från brukningen av stadsgården. Här fanns flera en stor mängd keramik och flera fragment av glas, varav en pokal eller bägare i venetiansk stil och en humpen med emaljmålad dekor. I fyllningen fanns förkolnade skalkorn, brödvete, halm- och strådelar från olika sädesslag, samt förkolnade ängs- och betesmarksväxter. Även detta material kommer troligen från stadsgård 21.

Figur 116. Lämningar från fas Ae:10. Skala 1:300.

Tabell 23. Grupper och kontexter i fas Ae:10. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3234	Brukning/rasering på gata	82071		Siltig sand med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, kalkbruk, småsten och träkol. 0,03–0,10 m tjockt. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 YRG panna, 3 oidentifierade kärl
3239	Brukning/rasering på gata	74092		Sand med inslag av bränd lera, träkol, 0,005–0,010 m tjockt (mellan stenar). Fynd av järn: 2 spikar. Övrig metall: 1 beslag i CU-legering, 1 kopparplåt, 1 koppargryta
3295	Grävande och återfyllning av grop	35138, 84124	84124 har PM 323324 se bilaga 1. 84124 har PS 323325 med brända och obrända benfragment inklusive kota av sill	35138 var flack nedgrävning. 84124 var återfyllning av kompakt lera med inslag av gul sand med träkol, bränd lera. Innehöll ben av nöt: 1 mellanhandsben, 2 mellanfotsben, splitter. Får/get: blandade delar och splitter. Svin och höns förekommer. Torsk och långa förekommer. kota av sill. Totalvikt: 2 817 g. Fynd av keramik: 55 YRG trebensgrytor, 2 YRG pannor, 1 YRG skål, 4 YRG fat, 10 oidentifierade YRG kärl, 4 YRG krukor, 5 YLG fat varav 1 från Weser 1575–1630, 3 YLG skålar, 1 YLG saltfat, 1 YLG mugg/krus från Weser 1575–1630, 2 oidentifierade YLG kärl, 1 fajansfat från Nederländerna 1600-tal, 1 jydepotte från Jylland 1550–1650, 5 stengodskrus varav 1 från Siegburg och 1 från Raeren ca 1550-. Glas: 1 filigranglas, pokal eller bägare i venetiansk stil ca 1550-, 1 humpen i blått glas och emaljmalad dekor ca 1575-, 4 passglas, 3 oidentifierade kärl, 6 fragment fönsterglas (11 g). Horn: 2 bearbetad älghornsspets. Järn: 1 beslag, 3 knivar, 19 spikar, 1 oidentifierat föremål.
2613*	Rasering på gata	860015*		Raseringslager av humös sand med tegelkross, tegelbrockor. Innehöll ben av nötkreatur: Alla kroppsdelar representerade men ganska fragmenterade. Käkfragment där tänderna saknas. Tänderna har ramlat ut post mortem – tyder på att käkarna har legat på annan plats tidigare. Svin, får, get, gås, torsk förekommer. Mellanfot av hund. Totalvikt: 7 500 g. Fynd av bergart: 1 bearbetad kvarts. Bränd lera: 1 blästermunstycke (2 g), 1 degel. Glas: 7 passglas, 1 ribbägare, 1 oidentifierad bägare, 5 oidentifierade kärl, 14 fragment fönsterglas (14 g), 1 planglas (modernt). Järn: 1 bleck, 2 broddar, 1 gångjärnsstapel, 1 handtag (ev. modernt), 2 hästkosömmar, 2 sömmar, 7 tenar, 1 ämnesjärn (?), 3 nitar, 21 spikar, 1 oidentifierat föremål ev. en skoning. Övrig metall: 1 fingerborg i CU-legering. Slagg: 1 fragment (40 g). Keramik: 109 YRG trebensgrytor, 8 YRG pannor, 16 YRG krukor, 8 YRG fat, 12 YRG skålar, 1 YRG saltfat, 89 oidentifierade YRG kärl, 6 YLG skålar, 7 YLG fat varav 6 från Weser 1575–1630, 11 oidentifierade YLG kärl, 18 jydepottkrukor, 6 stengodskrus varav 3 troligen från Raeren, 1 flintgodskopp 1800–1900-tal

Gata C

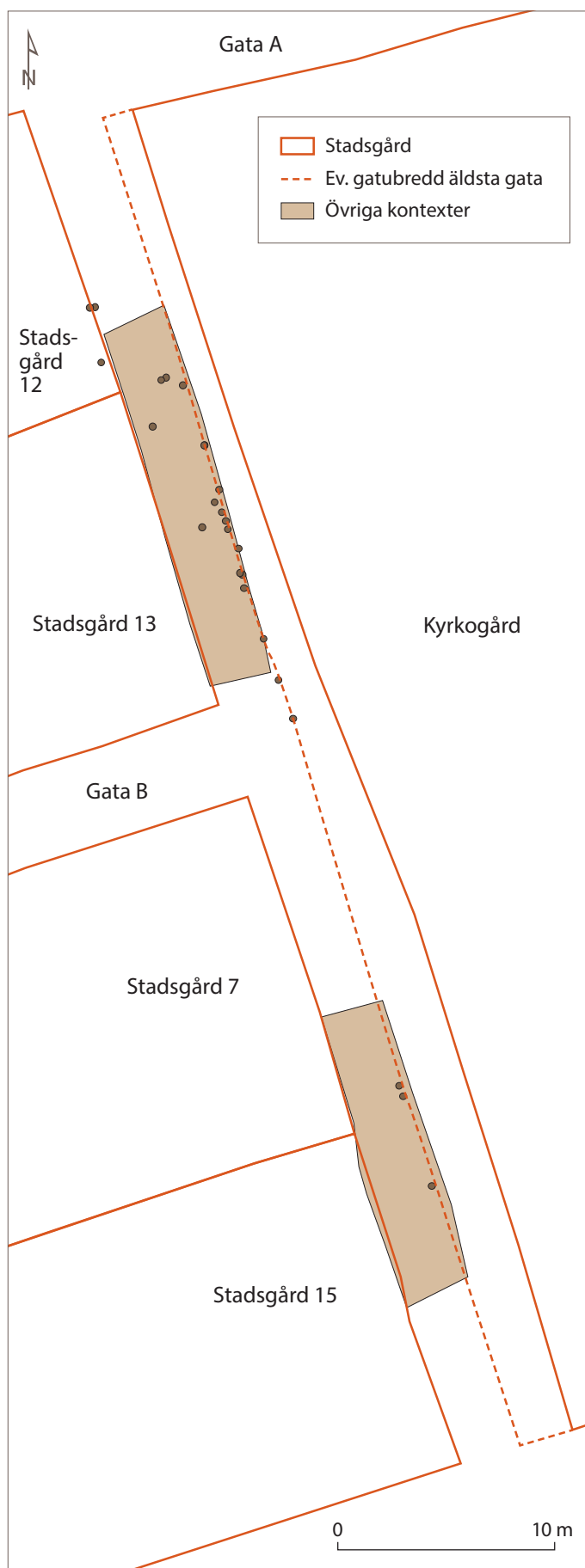
Fas C:1. Utstakning och äldsta bruk

Datering: 1470-tal.

I samband med stadens grundande stakades gatan ut. Den var cirka 6 meter bred norr om gata A. Möjligen var gatan smalare i söder under de första åren, uppskattningsvis 3 meter bred. De första åren saknade den sannolikt gatubeläggning (figur 117, tabell 24).

Gata C norr om gata A. Få spår av den äldsta gatan fanns här. Delar av lagren av sand med träflis (se fas C:2) kan vara från denna fas.

Gata C söder om gata A. Utmed gatans sidor konstruerades hägnader. En lång rad störrar fanns som kan vara en del av en hägnad utmed dess östra sida. Enstaka stolpar fanns även mitt i gatan. Delar av störrarna kan höra till utstakningen av gatan (som de mitt i gatan) och bröts troligen av efter utstakningen, andra kan ha funnits kvar till fas C:2. På gatan fanns ett trampat lager som troligen var ursprunglig markhorisont med påfört trämaterial (KG 3298, KG 1381**).

Figur 117. Lämningar från södra delen av gata C i fas C:1. Skala 1:300.

Tabell 24. Grupper och kontexter i fas C:1. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3298	Konstruktion och brukning av gata	72050, 72086, 72088	72088 har PM 319387 med träflis, ogräs, pinnar/kvistar, PM 319402 med rottrådar, basstamdelar, ängsväxter, träflis, PM 319403 se bilaga 1	72088 var trampad markhorisont humös sand med träflis, pinnar, träbitar, enstaka småstenar. Ev. omrörd preurban markhorisont. 72050, 72086 var nedslagna störar. Fynd av järn: 1 hästsko
1381**	Konstruktion och brukning av gata	10153**, 35117**		35117 var trampat lager av sand, med träbitar, träflis. 10153 var nedslagna störar

Fas C:2. Konstruktion av gata

Datering: Omkring 1480.

Senast i samband med att stadsgårdarna bebyggdes anlades en stenlagd gata (figur 118, 119, tabell 25). Den var cirka 6 meter bred norr om gata A och 5–6 meter bred söder om gata A (smalast i höjd med gata B).

Gata C norr om gata A. Som grundläggning utlades lager av sand med träflis, ovanpå det lades ett lager av ris och slanor (KG 5059). I sandlagren fanns fönsterglas, keramik och slagg som kan vara avfall från de äldsta aktiviteterna på någon av tomterna utmed gatan. Riset och slanorna, som lades i öst-västlig riktning tvärs över den planerade gatan, utgjorde en förstärkning för gatans första vägbeläggning. Nord-sydliga stockar lades ut, möjligen var de en del av utstakningen av gatan (KG 5071). Framför stadsgård 21 lades en rustbädd av flera stockar lades ut (KG 5137). Tre av dem daterades till efter 1468, efter 1471 och efter 1475 (fällda inom

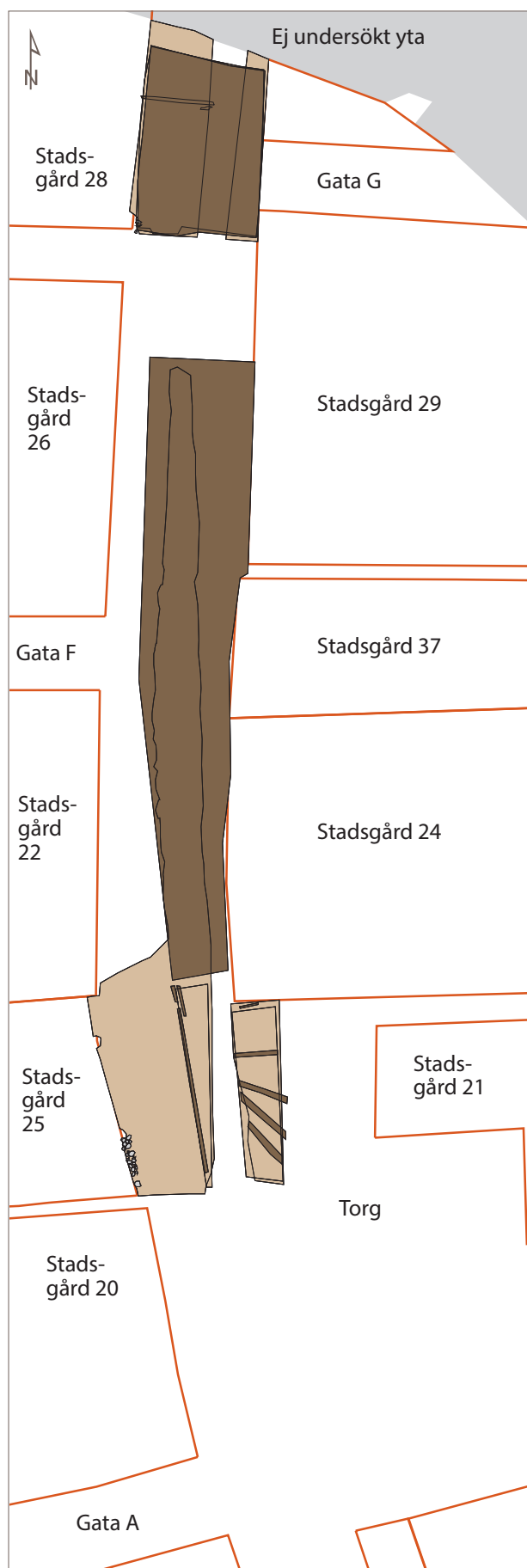
perioden 1468–1508). Stockarna väster om stadsgård 21 kan ha varit avsedda för en byggnad som aldrig kom att uppföras.

Efter detta lades konstruktionslager av sand och stenläggning, men få lämningar av stenläggningen fanns vid undersökningen. Utmed stadsgård 25 och 28 anlades en stenlagda rännalar (KG 4021). I övrigt var sannolikt delar av konstruktionslagren i fas C:5 omlagrat material från fas C:1 (se nedan).

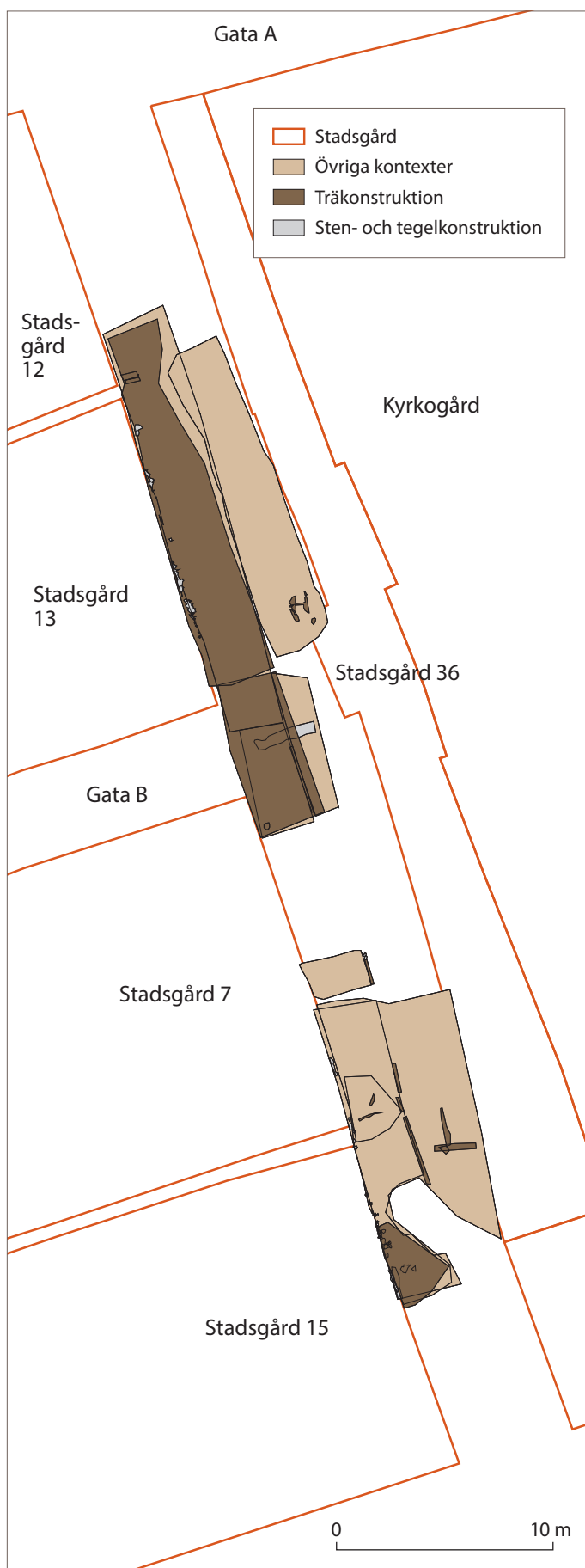
Gata C söder om gata A. Lager av ris och slanor i öst-västlig riktning lades ut. Nord-sydliga plankor som kan ha markerat gatans mitt lades ut (KG 3144, KG 1372**). Här fanns även öst-västliga stockar som kan ha markerat tomtgränsen mellan stadsgård 12 och 13.

Efter detta lades konstruktionslager av sand och stenläggning, men få lämningar stenläggningen fanns vid undersökningen (KG 3152). Lämningar fanns främst utmed den västra sidan av gatan.

En stolpe sattes framför stadsgård 7 (KG 3301).

Figur 118. Lämningar från den norra delen av gata C i fas C:2.
Skala 1:300.

Figur 119. Lämningar från den södra delen av gata C i fas C:2.
Skala 1:300.

Tabell 25. Grupper och kontexter i fas C:2. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

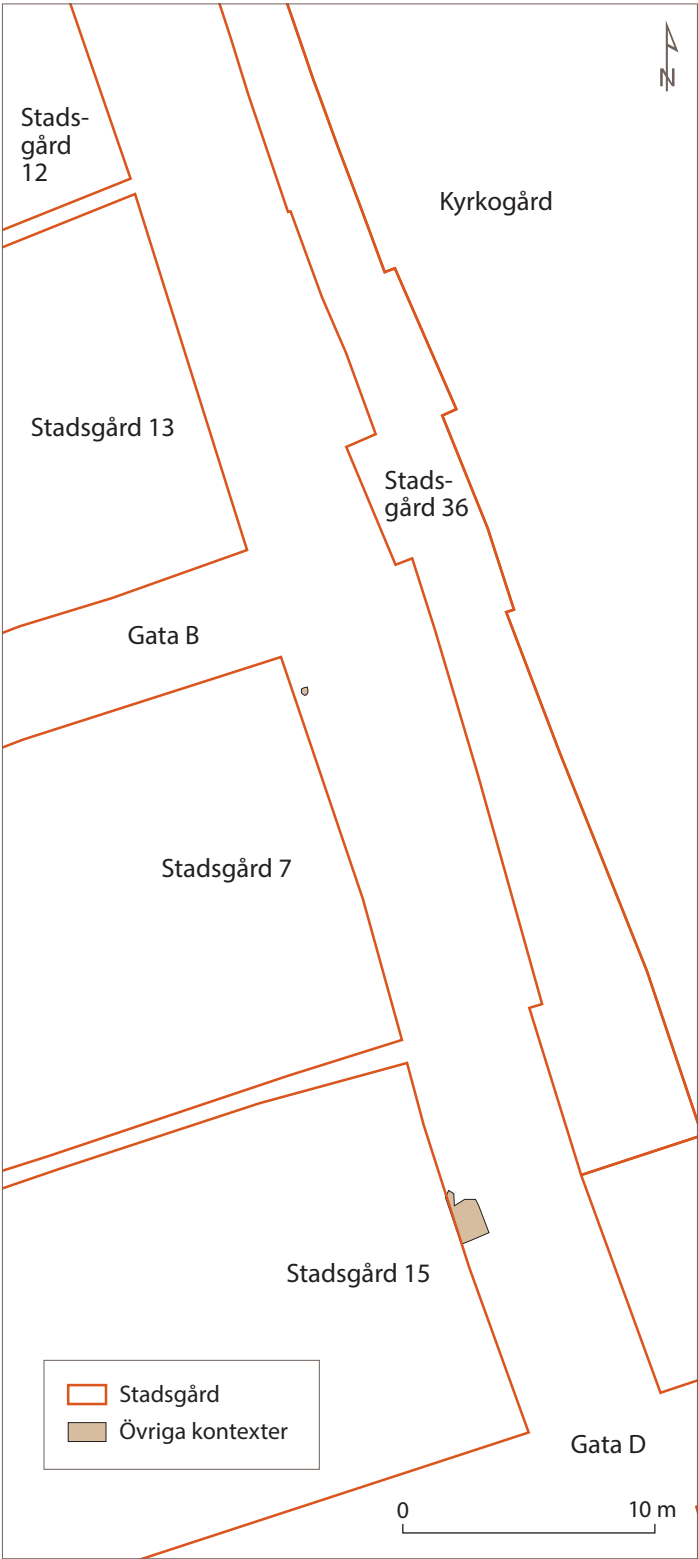
*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3144	Grundläggning av gata	71015, 72161, 74070, 74071, 84100, 84101		71015 bestod av ett lager med ris och slanor lagda i Ö-V riktning. 72161 var en N-S plankor ev. markering av gatumitt. 74070, 74071 var Ö-V stockar. 84100 bestod av större träbitar, troligtvis restmaterial från stadens uppbyggnad. 84101 var konstruktionslager av humös sand med träflis, pinnar, träbitar
3152	Konstruktion av gata	71013, 71014, 71016, 72087, 76052	71016 har PM 406018 se bilaga 1	71014, 72087 var konstruktionslager av sand. 76052 var stenläggning av 0,06-0,23 m stora stenar. 71013 utgjorde en fragmentarisk stenläggning, belägen i korsningen gata B/gata C. 71016 var konstruktionslager av silt med dynga som framkom (i korsningen gata C/gata B)
3301	Konstruktion av stolpe	73023		Nedgrävning för stolpe 0,27 m Ø, 0,15 m djup
4021	Konstruktion av gata	60142, 60170, 73028, 95007		60142, 73028 var konstruktionslager av sand. 60170 var N-S rännal av 0,12–0,20 m stora stenar. 95007 var N-S rännal av 0,10–0,30 m stora stenar
5059	Grundläggning av gata	60139, 60145, 60148, 92018	60145 har PM 404843 med örtfragment, träflis, dynga, ogräs, svalting, tiggarranunkel	60145, 92018 var konstruktionslager av träflis, träbitar, humös sand, ca 0,1–0,4 m tjocka. 60148 var bädda av ris, slanor i Ö-V riktning. 64021 var en stock, ca 2,6 m lång och 0,25 m i diameter. 60139 var en Ö-V stock. Innehöll ben av nö: 3 underkäkar, helt mellanhandsben av tjur/oxe, blandade delar. Enstaka får och svin. Totalvikt: 1595 g. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (4 g). Slagg: 2 fragment (1188 g). Keramik: 9 YRG trebensgrytor.
5071	Grundläggning av gata	92014, 92015, 94019		Stockar i N-S riktning, ev. markering av gatumitt
5137	Grundläggning av gata	92012, 92013, 94018, 94020, 94022.	92012 har PD 200902 daterat till efter 1475 (sannolikt 1475-1505). 92013 har PD 200908 daterat till efter 1471 (sannolikt 1471-1491). 94018 har PD 200810 daterat till efter 1468 (sannolikt 1468-1508)	Rustbädd. 92012, 92013, 94018 var NV-SÖ stockar. 94020, 94022 var Ö-V stockar.
1372**	Grundläggning av gata	10133**, 10154**, 35111**, 35114**, 35185**, 63211**		35114 var lager av träflis, träbitar, humös sand. 35111, 35185 bestod av lager med ris och slanor lagda i Ö-V riktning.. 10133, 63211 var N-S plankor ev. markering av gatumitt. 10154 var två förmultnade stockar, del av rustbädd
1373**	Konstruktion av gata	35082**, 35090**, 35093**, 35110**, 63210, 63213**		35110 var utfyllnad av sand i svacka. 35090 var konstruktionslager av sand. 63210 var konstruktionslager av sand med spår av stenläggning i form av enstaka kvarvarande stenar. Stenarna mättes inte in separat. 35082 var stenläggning av 0,1-0,2 m stora stenar utmed gatans V sida. 35093, 63213 var en rest av gatans stenläggning. Innehöll ben av nö: revbensfragment. Totalvikt: 22 g

Fas C:3. Rasering på gata
Datering: 1540-tal (1547).

I samband med flytten till Älvsborgs-staden raserades bebyggelsen runt gatan delar av raseringslagren kom att jämnas ut över gatans sidor. Större delen av gatan har dock sannolikt legat kvar och använts (figur 120, tabell 26).

Gata C söder om gata A. Den stolpe som fanns framför stadsgård 7 togs bort och hålet återfylldes (KG 3300). På gatans östra sida fanns utjämnade lager från rase- ringen av bodarna (se fas 36:4). Direkt intill stadsgård 15 fanns ett tunt raserings- lager, sannolikt även med spår av bruk- ning, på gatan (KG 1375**).

Figur 120. Lämningar från den södra delen av gata C i fas C:3. Skala 1:300.

Tabell 26. Grupper och kontexter i fas C:3. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014. *** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3300	Borttagande av stolpe	73024		Återfyllning av humös sand
1375**	Rasering på gata	35092**		Tunt raseringslager av sand. Ev. spår av brukning

Fas C:4. Konstruktion/ombyggnad av gata

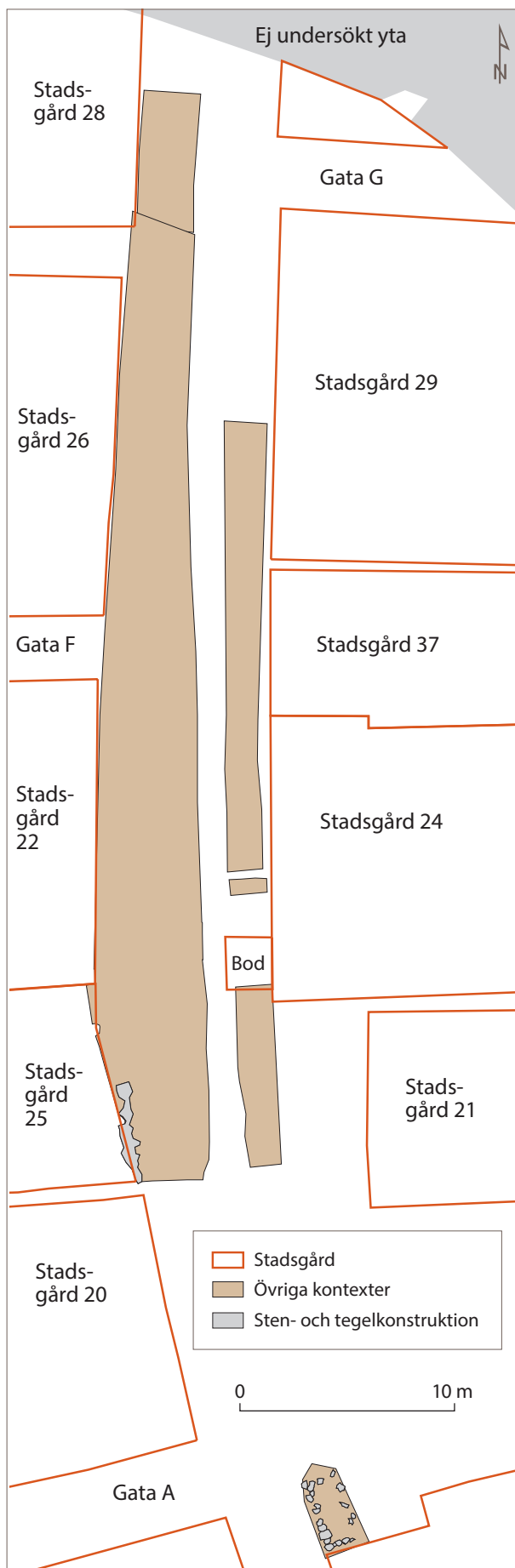
Datering: 1570-tal.

Efter att staden återuppbyggdes byggdes gatan om. Samtidigt breddades den norra delen av gatan åt öster. Arbetet kan ha pågått under en längre tid och den östra sidan av gatan lades troligen om först. Även den västra sidan bör ha lagts om men det kan ha skett närmare fas C:5. Gatan var cirka 6,5–8,0 meter bred norr om gata A och 3,8–6,0 meter bred söder om gata A, smalast var den väster om stadsgård 31 (figur 121–123, tabell 27).

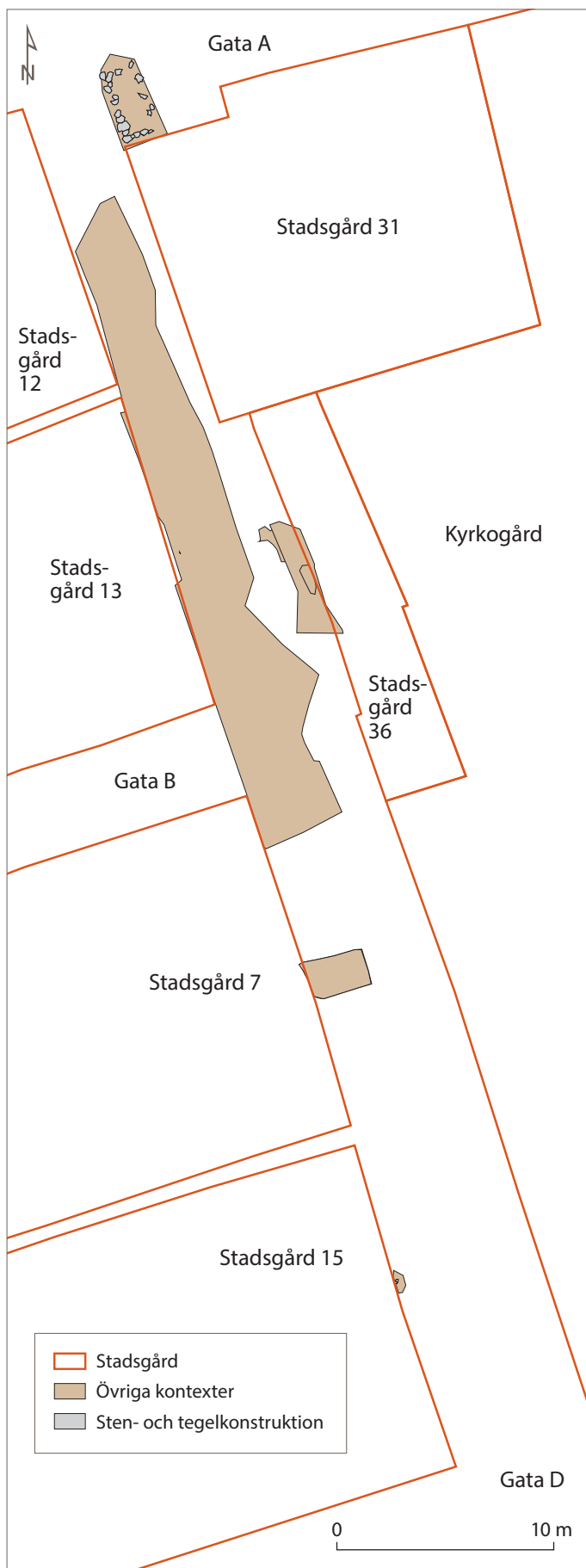
Gata C norr om gata A. På gatans norra del lades nya konstruktionslager ut och stenläggning (KG 4111). I lagren fanns spisavfall i form av säd och brända bär (från raserad bebyggelse). Mycket få stenar fanns kvar eftersom de lades om i fas C:5. De stenar som fanns kvar var en rad intill stadsgård 25 som återanvändes som syll i hus 25:13:1.

Gata C söder om gata A. Över ytan där bodarna legat lades ett humöst lager bestående av träflis som utjämning (KG 3218, KG 1133**). Över det och den äldre gatan lades sedan konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 3112, KG 1376**). I konstruktionslagren fanns främst föremål som var omdeponerat hushållsavfall, men även ett silvermynt, en dansk 2 skilling från 1563. Här fanns även skärvor av lergodskrus från Tyskland, kanske tillverkat i Gross-Almerode, stengodskrus från Westerwald och fajansfat från Nederländerna som utifrån kärlens datering bör ha hamnat här när gatan lades om i fas C:5.

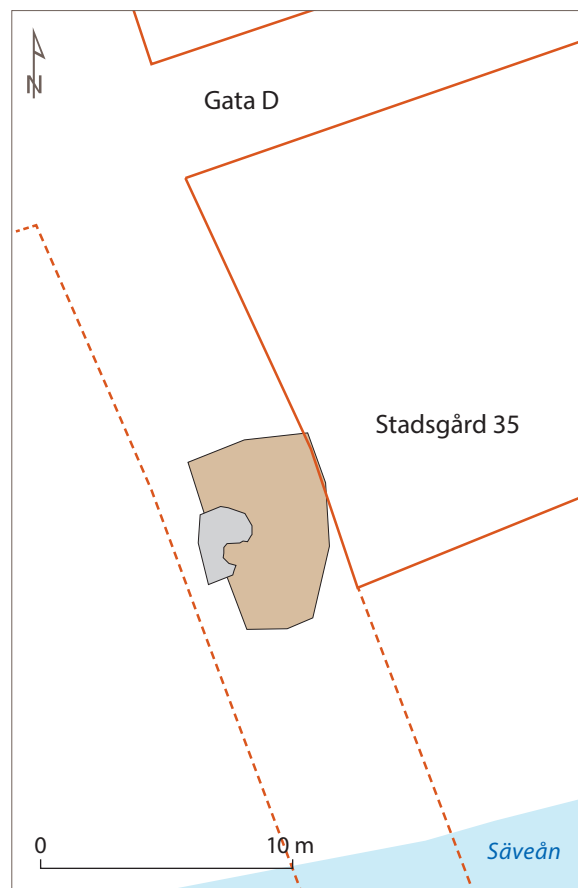
En rest av gatan fanns även söder om korsningen med gata D (KG 1132***). Få stenar fanns kvar eftersom de lades om i fas C:5.

Figur 121. Lämningar från den norra delen av gata C i fas C:4. Skala 1:300.

Figur 122. Lämningar från den södra delen av gata C i fas C:4. Skala 1:300.

Figur 123. Lämningar från den sydligaste delen av gata C i fas C:4. Skala 1:300.

Tabell 27. Grupper och kontexter i fas C:4. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3112	Konstruktion av gata	75005, 76022, 76028, 82005		75005 var konstruktionslager av sand, infiltrerat av underliggande lager. 76022 var konstruktionslager av sand. 82005 var konstruktionslager med tegel, kalkbruk, träkol. 76028 var stenläggning av 0,1-0,3 m stora stenar. 76028 var en stenläggning av 0,1-0,3 m stora stenar. Innehöll ben av nöt: 5 mellanfotsben av nöt, blandade delar. Get: hornkvice av getabock. Häst: 1 tand. (incisiv). Långa: 1 kota. Katt: strålben. Splitter av nöt och får/get. Totalvikt: 3449 g. Fynd av glas: 3 fönsterglasfragment (2 g). Järn: 1 kanonkula (1 pund), 1 yxa, 5 spikar, 1 söm, 1 oidentifierat föremål. Övrig metall: 1 silvermynt (2 skilling Fredrik II 1563). Keramik: 9 YRG trebensgrytor, 3 YRG pannor, 1 YRG fat, 21 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG krus med medaljongdekor från Tyskland 1575-1625, 2 oidentifierade YLG kärl, 1 fajansfat från Nederländerna 1575-1625
3218	Markförberedning	82007		Konstruktionslager av sand med tegelkross, träbitar, träflis. Planka i lagrets botten. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 YRG skål, 1 STG krus från Raeren 1550-1600, 1 stengodskrus från Westerwald 1600-1650.
4111	Konstruktion av gata	60138, 92009, 94005, 95164, 97009, 97018	92009 har PM 200870 se bilaga 1	60138, 95164, 97009, 97018 var konstruktionslager av sand. 92009 var konstruktionslager av sand med inslag av tegelkross, tegelbrockor, träkol, bränd lera (utjämnad raserings). 94005 var stenläggning av 0,2-0,3 m stora stenar (återanvänd som syll i hus 25:13:1). Fynd av järn: 1 ring, ev. från en sölja. Tegel: 1 taktegel. Keramik: 5 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 2 oidentifierade YRG kärl, 1 STG krus från Siegburg 1400-1550.
1376**	Konstruktion av gata	35096**, 35097**, 63204**, 63209**		63209 var utjämnat raseringslager av sand med småsten, tegelkross, träkol. 63204 var konstruktionslager av sand med enstaka stenar (stenar ej inmätta. 35096 konstruktionslager av sand. 35097 var rester av stenläggning med 0,15 m stora stenar
1132***	Konstruktion av gata	60160***, 60175***		60175 var konstruktionslager av sand. 60160 var stenläggning av 0,2-0,3 m stora stenar

Fas C:5. Konstruktion av gata

Datering: Omkring 1590.

Under perioden 1580–1590-tal skedde flera ombyggnader av gatan. Dessa skedde samtidigt som flera andra ombyggnader i staden. Den norra delen lades troligen om runt 1590 (i samband med att stadsgård 25 återuppbyggdes). Gatan var efter detta 13 meter bred direkt väster om stadsgård 21. Resten av gatan norr om gata A var cirka 6,5–8,0 meter bred. Söder om gata A var den 3,8–6,0 meter bred (figur 124, 125, tabell 28). Omläggningen av gatan kan var de stenläggningsarbeten som omnämns i stadens räkenskaper 1586.

Gata C norr om gata A. Gatan breddades väster om stadsgård 21 samtidigt som bod CC revs (väster om stadsgård 24). På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 3297).

I samband med detta lades stenläggningen om på den norra delen av gatan (KG 3302). Troligen användes de stenar som redan fanns för detta och de lades tillbaka på de äldre konstruktionslagren. Nord-sydliga markeringar fanns utmed den västra sidan och när gatans mitt (något väster om mitten). På den östra sidan av gatan fanns flera öst-

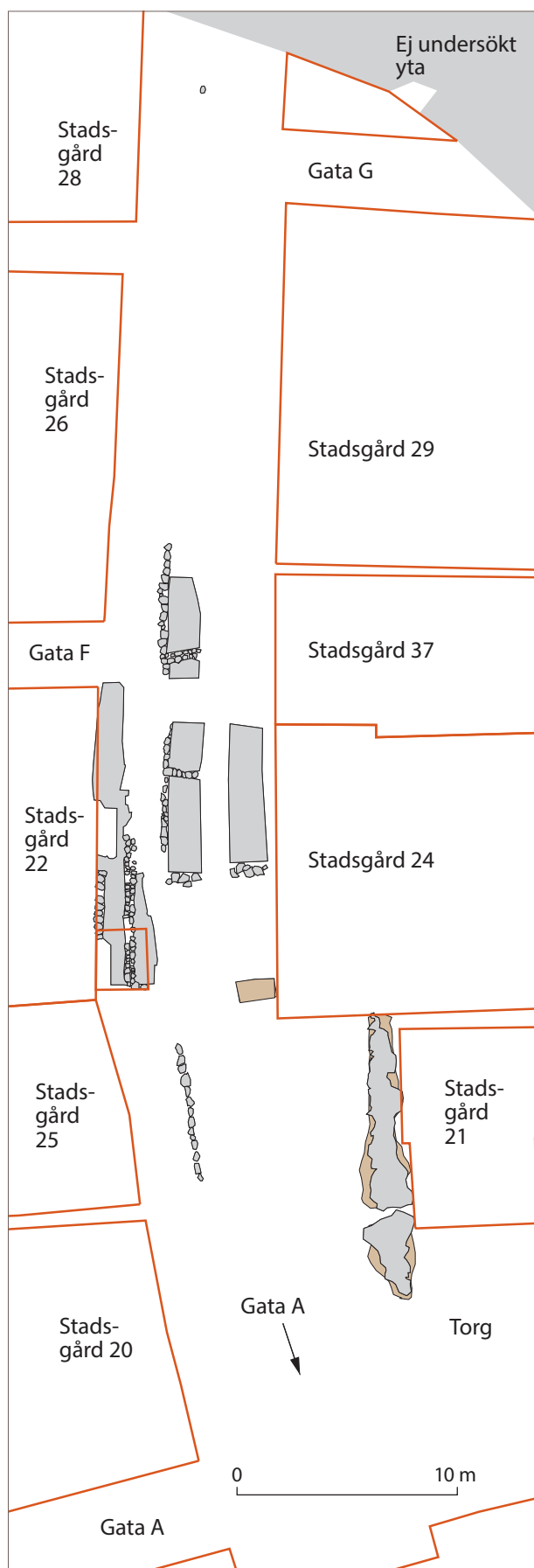
västliga markeringar. Dessa kan vara underhållsmarkeringar. De skulle även kunna ha en funktion som markering av platser för exempelvis marknadsstånd.

Gata C söder om gata A. Gatan lades om. Nya utjämningslager och konstruktionslager påfördes (KG 1377**, 1378**). Föremålen i lagret var troligtvis omlagrat material från stadsgårdarna. Formteglet kommer troligen från kyrkan eller stigluckan. Delar av materialet kan ha hamnat här vid brukningen av gatan under stadstid eller även efter att staden lades ned. Det gäller främst de skärvor som fanns av stengods från Westerwald och av ostindiskt porslin, troligen även det skaft av kritpipa, även om sistnämnda kan vara sen stadstid. På konstruktionslagren lades stenläggning (KG 3299). Troligen återanvändes de stenar som redan fanns för detta. En rännadal fanns utmed gatans västra sida och bitvis även utmed den östra sidan. I gatans mitt fanns en rad av större stenar (borgmästarstenar). Utmed den östra sidan av gatan fanns en öst-västlig rad av större stenar (KG 1278***). Även här kan det röra sig om underhålls- eller brukningsmarkeringar.

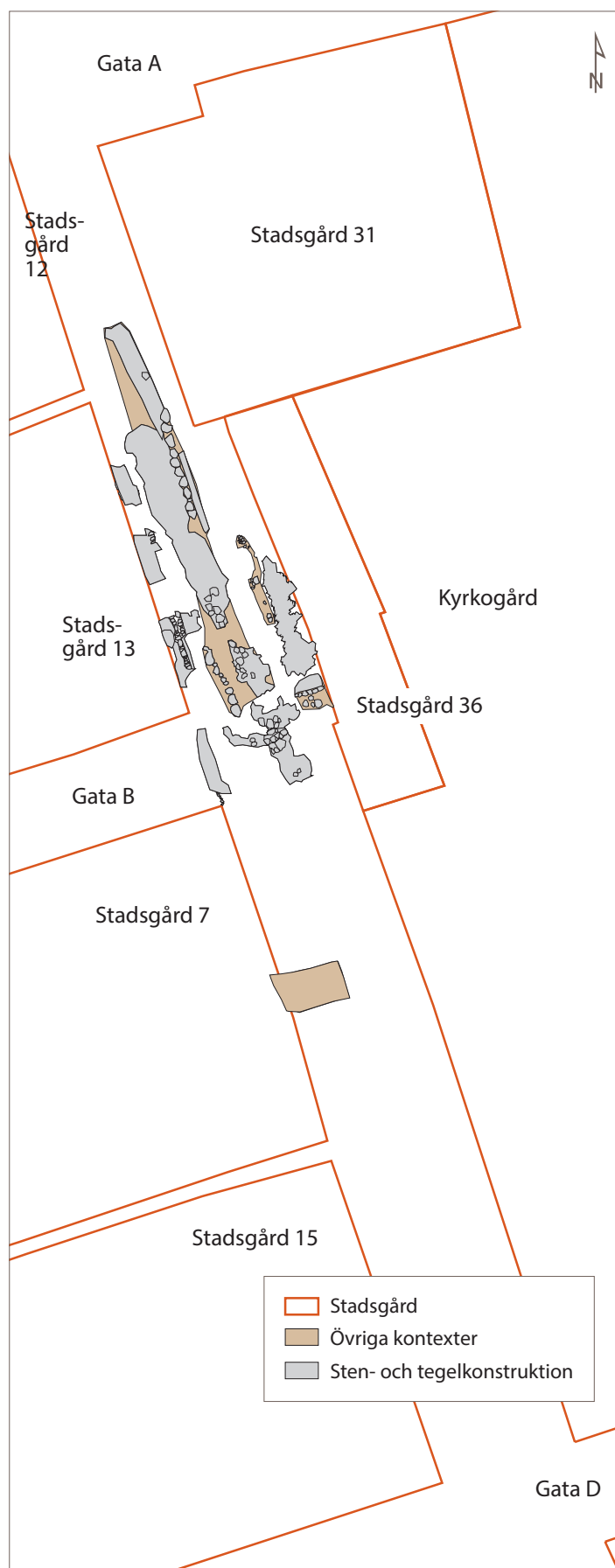
Tabell 28. Grupper och kontexter i fas C:5. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3297	Konstruktion av gata	84113, 84115, 92016, 92017	92017 har PM 201112 med träflis, målla, starr, träkol	92017 var konstruktionslager av humös sand, torv. 84115, 92016 var konstruktionslager av sand. 84113 var stenläggning. Fynd av glas: 1 Warzenbecher 1550–1650
3299	Omläggning av stenläggning	75003, 73009, 73022, 76020	73009 har PM 302554 med rottrådar, träkol, träflis. Kraftig rothorisont. PM 311704 från kärl med rottrådar, vivianit, tiggarranunkel (animalisk komponent?)	73009 var konstruktionslager av sand. 75003 var stenläggning av tätt lagda mindre rundade stenar och större flata stenar. 0,05–0,50 m stora stenar. N-S rännadalar utmed V sida, en rad av större stenar i gatans mitt. 73022 var N-S rännadal. 76020 var stenläggning av 0,05–0,30 m stora stenar. Innehöll ben av nöt: blandade delar, helt mellanfotsben. Får/get och svin: blandade delar. Totalvikt: 916 g. Fynd av glas: 2 vinglas i cristallo (venetiansk stil) ca 1550–1650, 1 oidentifierat kärl, 16 fönsterglasfragment (43 g). Järn: 1 hästska, 1 nit, 2 spikar, 1 oidentifierat föremål. Övrig metall: 1 bleck i CU-legering, 1 mynt eller bricka i CU-legering, 1 kronformat dekorelement i bly, 1 blykula. Pipliera: 1 odekorat kritpipsskaft. Tegel: 1 formtegel, 1 rött murtegel. Keramik: 12 YRG trebengsgrutor, 1 YRG skål, 1 YRG silkärl, 2 YRG pannor, 5 YRG fat, 41 oidentifierade YRG kärl, 2 YLG skålar, 2 oidentifierade YLG kärl, 5 YLG fat, 1 stengods salvekrus, 3 stengodskrus från Raeren 1550–1600, 1 stengodskrus från Westerwald ca 1600, 1 stengodskrus från Siegburg 1550–1600, 1 stengodskrus från Köln ca 1520–1575, 1 stengodskrus av Raeren-typ, 1 porslinskål, Ostindisk 1700-tal.
3302	Omläggning av stenläggning	60147, 97007		Stenläggning av små rundade och större flata stenar, tätt lagd jämn packning. 0,05–0,50 m stora stenar med en N-S rännadal nära den V sidan, N-S rader av större stenar i gatans mitt och utmed V sida. Ö-V markeringar av större stenar (skötsel/brukningsgränser)
1377**	Markberedning	63203**		Utgjänningslager av sand med tegelkross, småsten, ben (raseringslager)
1378**	Konstruktion av gata	63202**		Konstruktionslager av sand
1278***	Konstruktion av gata	3926***, 40355***		3926 var konstruktionslager av sand. 40355 var stenläggning av 0,15–0,30 m stora stenar. Ö-V rad av större stenar i söder (markering i gatan)

Figur 124. Lämningar från den norra delen av gata C i fas C:5. Skala 1:300.

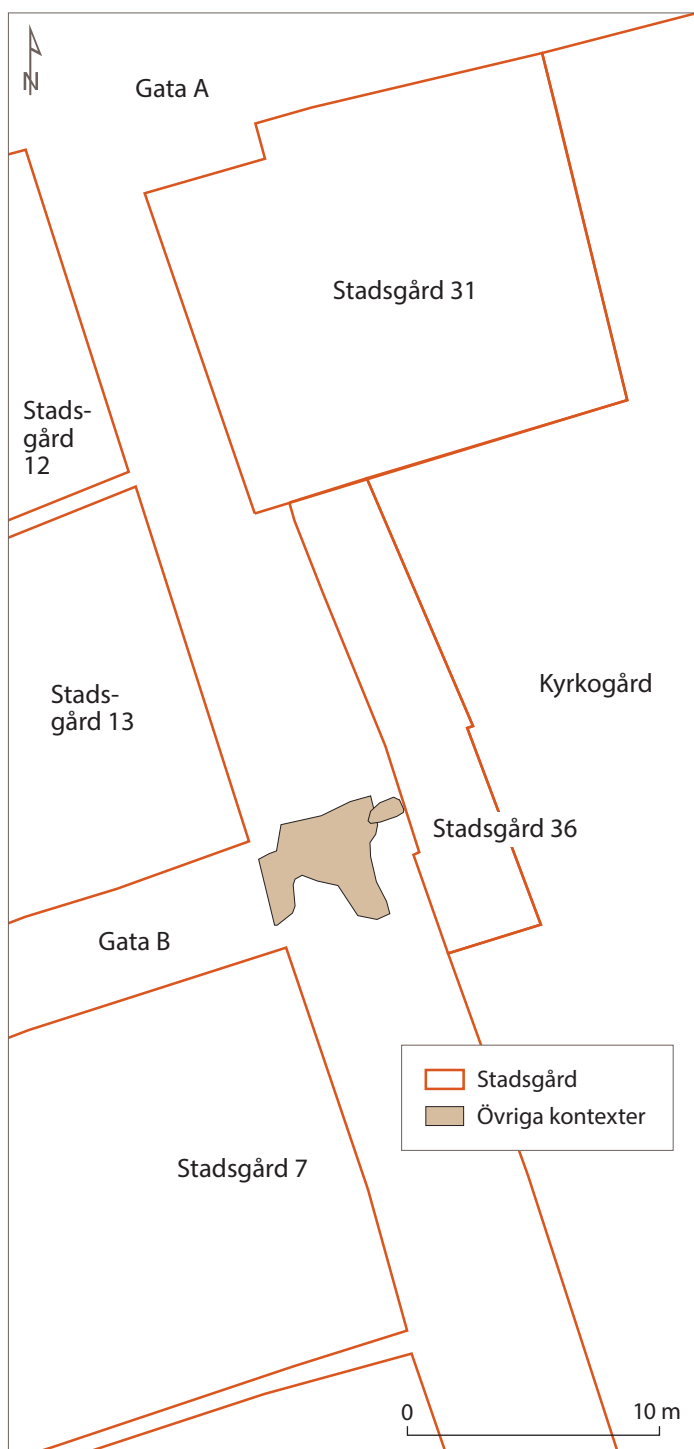
Figur 125. Lämningar från den södra delen av gata C i fas C:5. Skala 1:300.

Fas C:6. Brukning av gata

Datering: Omkring 1590 till 1600-tal.

Gatan brukades fram till den övergavs (figur 126, tabell 29). I förlängningen av gata B fanns brukningslager som troligen hade avsatts från omkring 1590 till tidigast stadens nedläggning (KG 3113). Även längre söderut fanns spår av brukning (KG 1281***). Brukningslagren var infiltrerade av ovanliggande raseringslager och innehöll enstaka tegelkross och kalkbruk i det översta skiktet.

Utöver detta fanns spår av brukning i flera fall i de raseringslager som fanns över gatan.

Figur 126. Lämningar från den södra delen av gata C i fas C:6. Skala 1:300.

Tabell 29. Grupper och kontexter i fas C:6. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

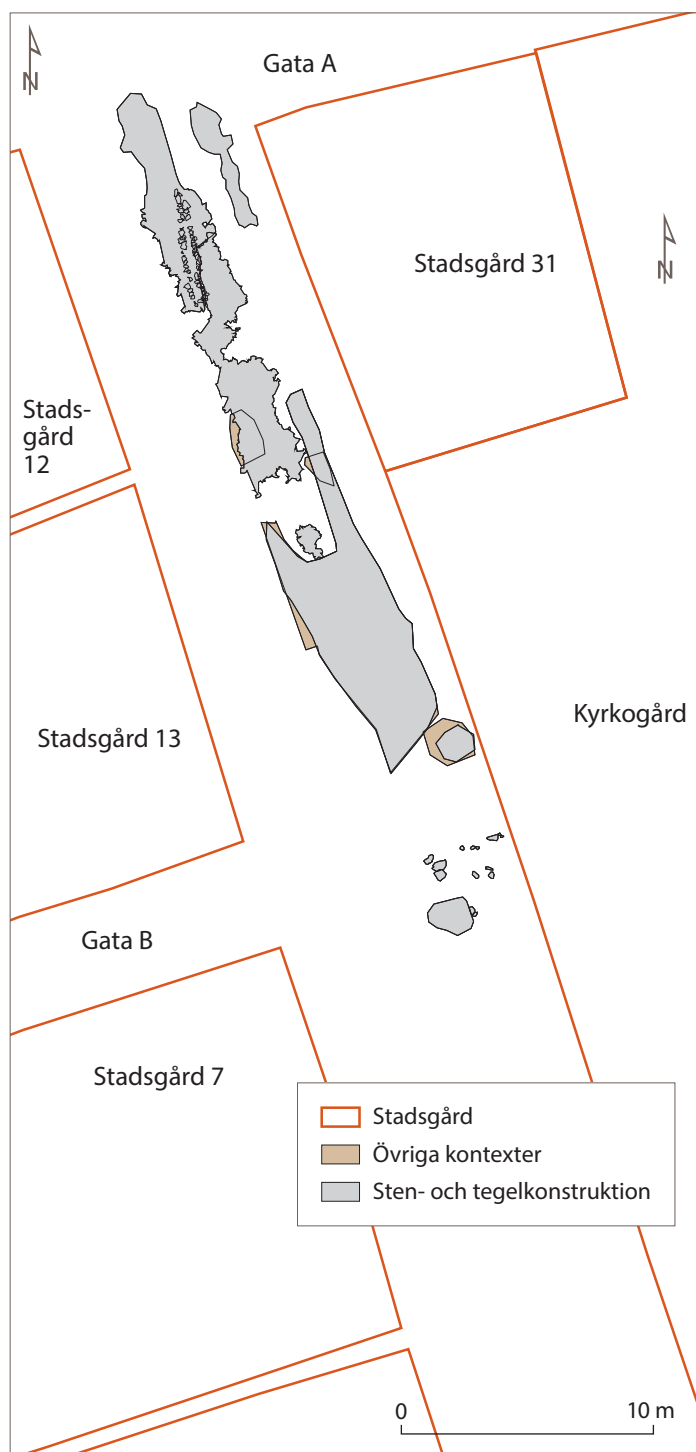
*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3113	Rasering på gata med inslag av brukning	82004		Raseringslager av sand med tegelkross, kalkbruk på gata. Inslag av brukning. Innehöll benfragment av nöt och svin. Totalvikt: 47 g. Fynd av glas: 1 fönsterglasfragment (1 g). Järn: 1 spik. Keramik: 1 YRG trebensgryta, 2 YRG fat med piplerdekor, 3 odefinierade YRG kärl.
1281***	Brukning av gata	40360***	40360 har PM 70183 med rottrådar, hallon, ben (fragment)	Tunt brukningslager av sand med träkol, tegelkross, mellan stenarna i stenläggning

Fas C:7. Konstruktion av gatans södra del
Datering: 1600-tal.

Gatan breddades mellan gata A och B, och blev nu 10 meter bred. Det är osäkert om den breddades även längre åt söder (figur 127, tabell 30). Förändringarna skedde efter att stadsgård 36 och en del av stadsgård 31 hade rivits. Troligen skedde detta tidigast omkring 1600. Delar av gatusträckningen fortsatte att användas efter att staden lades ner.

Konstruktionslager av sand lades ut och på den stenläggning (KG 3109). En nord-sydlig rännal löpte något snett över gatans sträckning. Ytterligare söderut fanns rester av stenläggningar. Här fanns även större stenar i gatans mitt (KG 1318***).

Figur 127. Lämningar från den södra delen av gata C i fas C:7. Skala 1:300.

Tabell 30. Grupper och kontexter i fas C:7. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.
*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

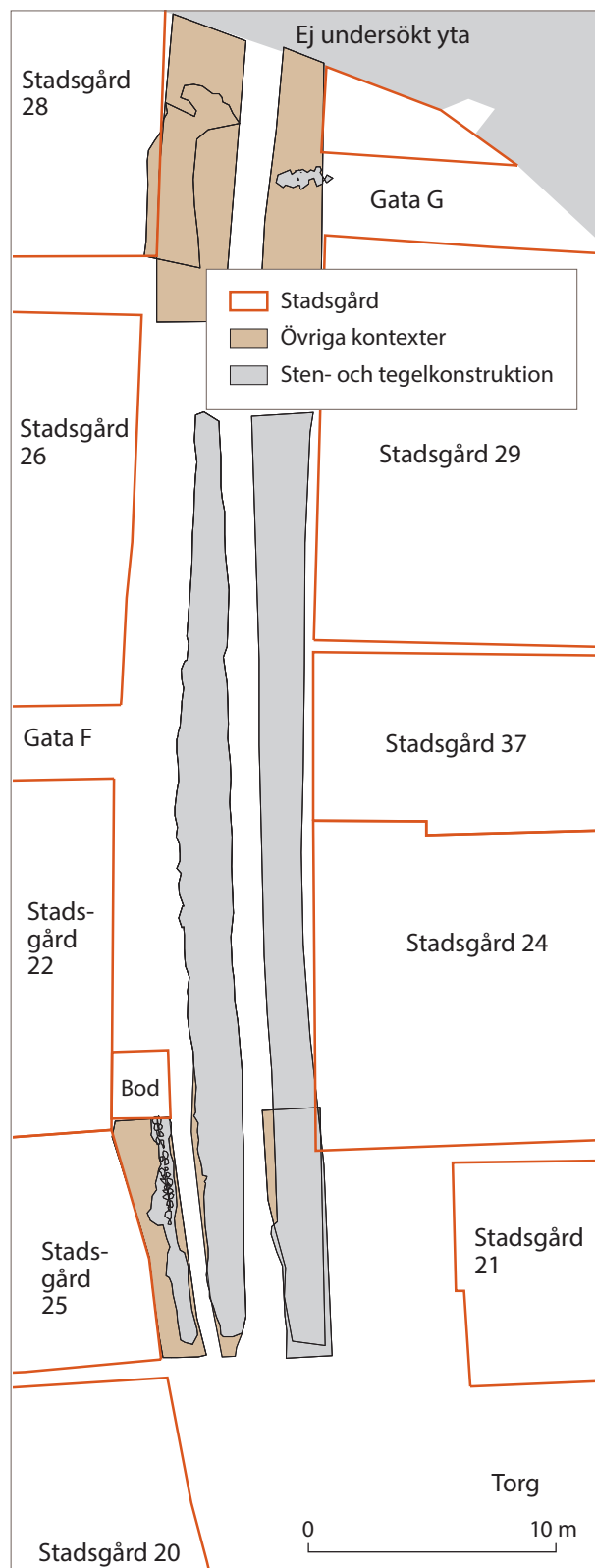
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3109	Konstruktion av gata	70032, 70033, 72052, 76027, 76035, 81070, 81071, 82012		70032 konstruktionslager av sand. var ett sättsandslager. 76035 var konstruktionslager av sand med inslag av tegelkross, tegelbrockor, träflis (raseringsmaterial). 81071 var konstruktionslager av sand med tegelkross (raseringsmaterial). 70033, 72052, 81070, 82012 var stenläggning av 0,05-0,30 m stora stenar. 76027 var N-S rännal, något snett över gatans sträckning. Fynd av järn: 1 spik. Keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 oidentifierat stengodskrus
1318***	Konstruktion av gata	40319***, 40329***, 40333***		40329 var stenläggning, relativt dåligt bevarad. 40333 var N-S rad av större stenar. 40319 var spridda stenar

Fas C:8. Konstruktion av gatans norra del

Datering: 1600-tal (1611–1619?).

En ny gata anlades, troligen något senare än fas C:7. Troligen har förändringarna skett en bit in i 1600-talet, det kan vara så sent som efter Kalmarkriget eller då staden återgick i svensk ägo (figur 128, tabell 31). Gatan var även nu 6,5–8,0 meter bred, bredast väster om stadsgård 24. Gatusträckningen fortsatte troligen användas efter att staden lades ner.

Konstruktionslager lades ut och därefter stenläggning (KG 4027). På den västra sidan, öster om stadsgård 25, anlades en rännadal. I norr hade rännalen troligen varit byggd mot väggen på den bod som fanns framför stadsgård 22 (bod C:1).

Figur 128. Lämningar från den norra delen av gata C i fas C:7. Skala 1:300.

Tabell 31. Grupper och kortexter i fas C:8. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

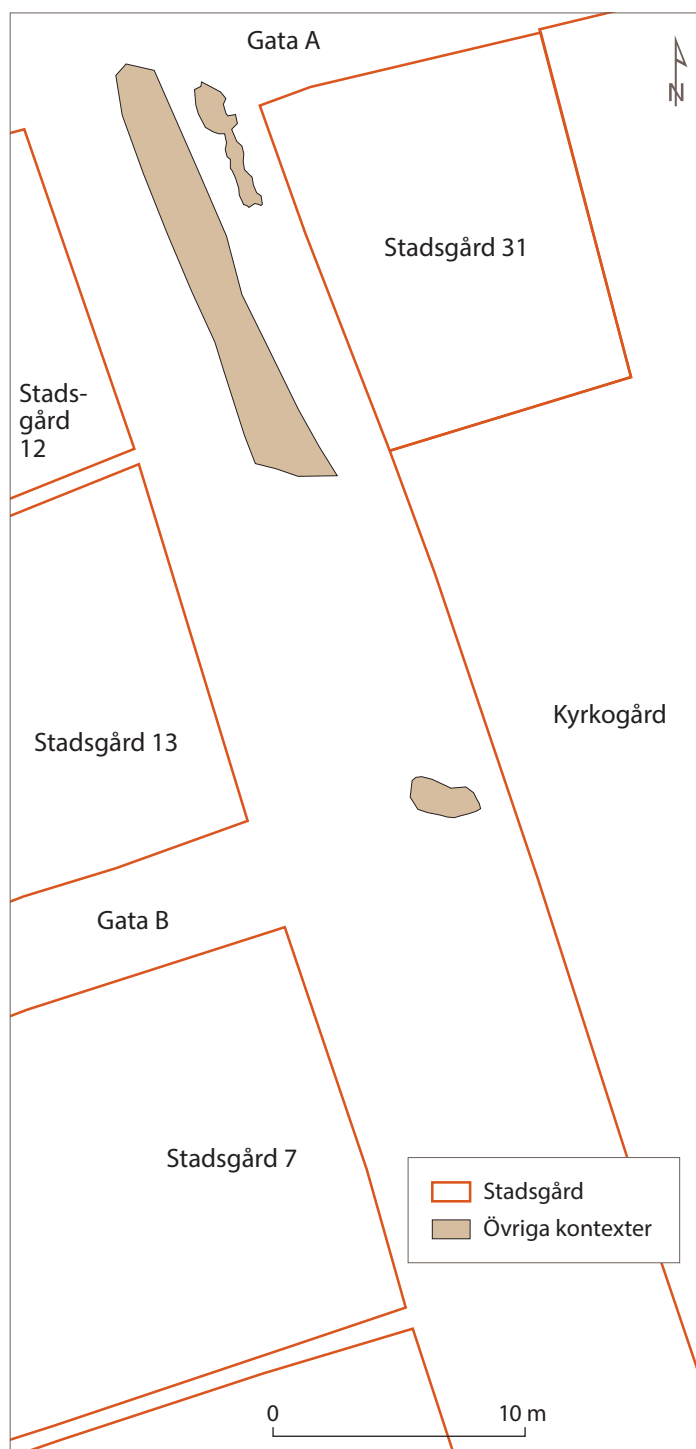
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4027	Konstruktion av gata	60136, 60137, 64020, 73025, 73026, 73027		60137 var konstruktionslager av lera och sand. 60136, 73026 var konstruktionslager av sand. 64020, 73025 var stenläggning. 73027 var en N-S rännadal utmed gatans Ö sida av 0,1-0,3 m stora stenar

Fas C:9 Bruk av gatans södra del

Datering: 1600-tal till sent 1600-tal (?).

Söder om gata A fanns avsatta brukningslager, de var infiltrerade av raseringsmaterial (figur 129, tabell 32). Brukningslagren i fas C:6 har delvis tillkommit även under denna fas.

Över den nya gatusträckningen fanns lager avsatta från 1600-talets första del till det att gatan (sedermera landsväg) byggdes om under efterföljande landeritid.

Figur 129. Lämningar från den södra delen av gata C i fas C:9. Skala 1:300.

Tabell 32. Grupper och kontexter i fas C:9. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3108	Brukning av gata med inslag av rasering	72053, 82011.		Tunna lager av sand med tegelkross, bränd lera, kalkbruk, träkol. Inslag av rasering. Innehöll ben av nöt: splitter, eroderad astragalus. Får/get: underkäke av lamm. Totalvikt: 171 g. Fynd av järn: 4 spikar. Övrig metall: 1 beslag i CU-legering. Keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 YRG fat, 4 oidentifierade YRG kärl, 2 oidentifierade YLG kärl, 1 stengodskrus från Köln/Frechen 1550–1625
1151***	Brukning av gata med inslag av rasering	40359***	40359 har PM 70182 med rottrådar, ogräs, nässlor, tiggarranunkel	Tunt brukningslager av sand med träkol, träbitar, tegelkross, mellan stenarna i stenläggning. Innehöll ben av nöt: underkäke och kraniefragment. Totalvikt: uppgift saknas

Fas C:10. Rasering av del av gata

Datering: Omkring 1624?

Vid stadens övergivande revs bebyggelsen och raseringslager jämnades ut över delar av gatan (figur 130, 131, tabell 33). Delar av gatan kom dock att fortsätta användas efter att staden lades ner.

Gata C norr om gata A. Delar av gatan övergavs när staden lades ner. Raseringslager med spår av brukning (KG 4201) fanns över och mellan stenarna på stenläggningen väster om stadsgård 21. Även väster om stadsgård 24 fanns utjämnade raseringslager (KG 4112).

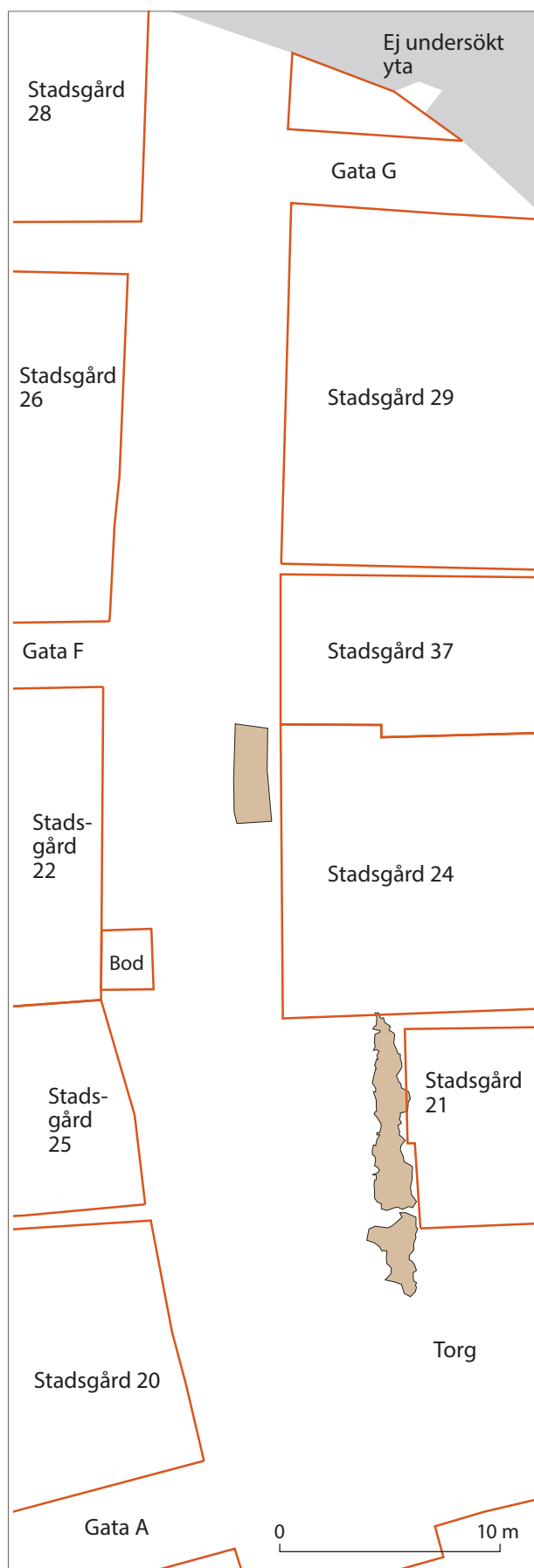
Föremålsaterialet i KG 4201 kommer från sannolikt från stadsgård 21 då det har stora likheter med sammansättningen i materialet från raseringen i fas 21:8. Där fanns många passglasfragment, skärivor från våffelbägar/spechter och cristallo-vinglas, samt även weskerramik och grönt kakelugnskakel.

Gata C söder om gata A. Delar av gatan övergavs när staden lades ner (den östra halvan fortsatte användas). Delar av stenläggningen plockades bort. Ytan täcktes därefter med utjämnade raseringslager från de stadsgårdar intill som revs (KG 1379**).

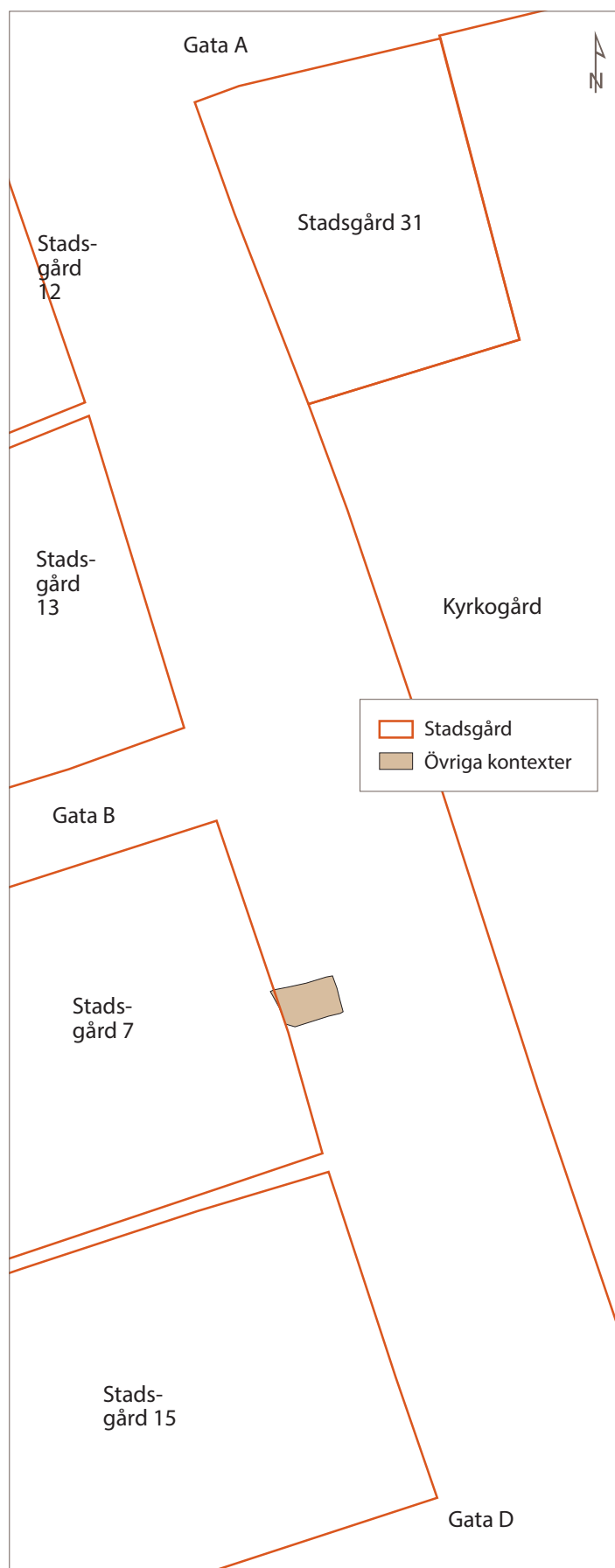
Tabell 33. Grupper och kontexter i fas C:10. ** är grupper och kontexter undersökta år 2014.

*** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4112	Rasering av gata	97019		Raseringslager av sand med kol, tegelkross, träbitar, eldpåverkad sten
4201	Rasering på gata med inslag av brukning	84112		Tunt brukningslager av sand med tegel, träflis, småsten, träkol, mellan stenarna i stenläggning. Infiltrerad av ovanliggande rasering. Fynd av glas: 1 oidentifierad bägar i blått glas, 1 våffelbägar/spechter, 1 vinglas i cristallo, 12 passglas 1550–1650, 1 passglas med blå glastråd, 1 flaska, 1 butelj, 4 oidentifierade kärl, 11 fönster-glasfragment (14 g). Kakel: 2 grönglaserade ugnskakel. Järn: 5 spikar. Piplera: 1 kritpipsskaft. Tegel: 1 taktegel. Keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 YRG panna, 1 YRG skål, 1 YRG fat, 19 oidentifierade YRG kärl, 5 YLG fat varav 4 från Weser 1575–1630, 2 oidentifierade YLG kärl, 1 SVG krus, 1 stengodskrus från Raeren 1500-tal, 1 stengodskrus från Westerwald 1570-, 1 stengodskrus från Raeren/Westerwald, 1 oidentifierat stengodskrus, 1 flintgodskärl 1800–1900-tal, 2 fajansfat varav 1 från Nederländerna
1379**	Rasering på gata	63200**		Raseringslager av siltig sand med tegelkross, kalkbruk, ben.

Figur 130. Lämnningar från den norra delen av gata C i fas C:10. Skala 1:300.

Figur 131. Lämnningar från den södra delen av gata C i fas C:10. Skala 1:300.

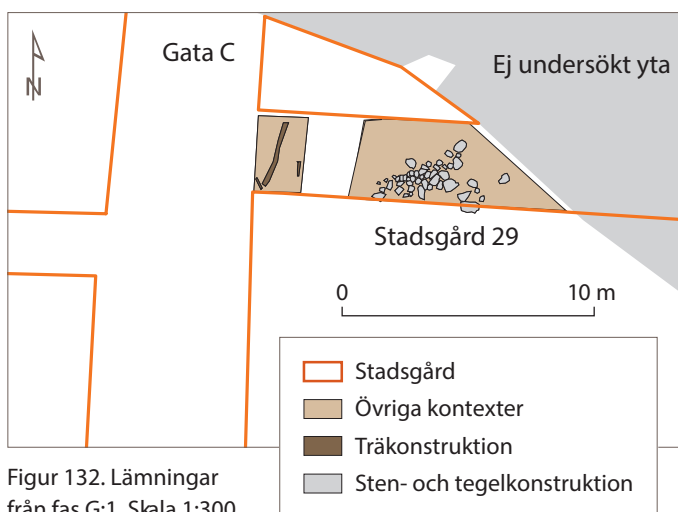
Gata G

Fas G:1 Konstruktion av gata

Datering: Omkring 1480.

Gatan stakades ut när staden grundades. Under de första åren fanns ingen gatubeläggning. I samband med att stadsgård 29 bebyggdes konstruerades en stenlagd gata (figur 132, tabell 34). Konstruktionslager liknande dem på stadsgården lades ut (KG 3273). Flera stockar lades ut, troligen ingick de i markstabiliseringen.

På detta lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 3126). Två flata stenar låg på gata G framför huslänga 29:3:1 där en ingång kan ha funnits (se fas 29:3, KG 4105).

Figur 132. Lämningar från fas G:1. Skala 1:300.

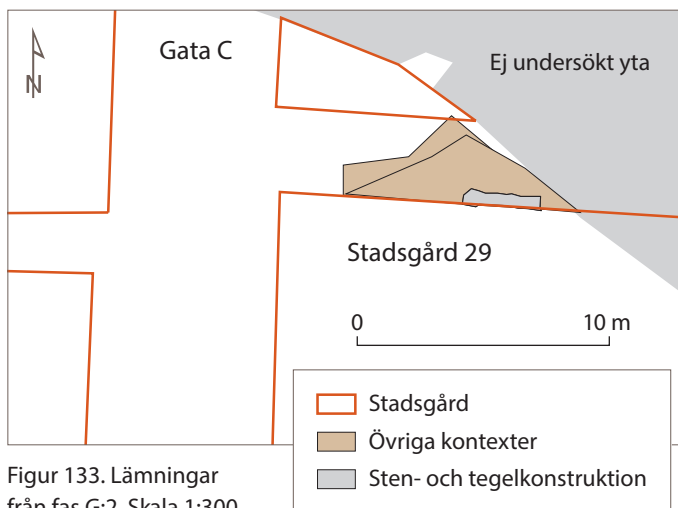
Tabell 34. Grupper och kontexter i fas G:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3126	Konstruktion av gata	60708, 63012		60708 var konstruktionslager av sand. 63012 var stenläggning av 0,2-0,3 m stora stenar
3273	Markberedning	60707, 64018, 64019, 64021		60707 var utjämningslager av humös sand, gödsel och träflis, pinnar, träbitar, inslag av tegelkross, träkol, kalkbruk (uppemot 0,2 m tjockt). 64018 var N-S stock. 64019 var NV-SÖ stock. 64021 var N-S stock (markering av gräns mellan gata C och G?)

Fas G:2. Konstruktion av gata

Datering: 1560–1570-tal.

En ny gata anlades efter återflytten från Älvsborgsstaden (figur 133, tabell 35). Konstruktionslager av silt med raseringsmaterial påfördes. På dem lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 4101).

Figur 133. Lämningar från fas G:2. Skala 1:300.

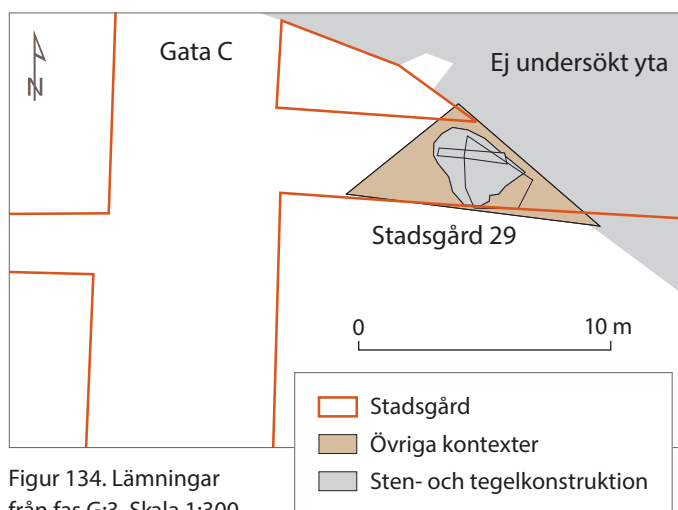
Tabell 35. Grupper och kontexter i fas G:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4101	Konstruktion av gata	35134, 60041, 63000		35134 var konstruktionslager av lerig silt med träkol. Inslag av raseringsmaterial. 63000 var tjockt konstruktionslager av sand. 60041 var stenläggning av 0,1–0,2 m stora stenar. Fynd av järn: 1 kniv med ben/hornhandtag med snidad dekor, 1 spik.

Fas G:3. Konstruktion av gata

Datering: Omkring 1600?

En ny gata anlades, sannolikt skedde det i samband med ombyggnader på stadsgård 29 (figur 134, tabell 36). På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 3122).

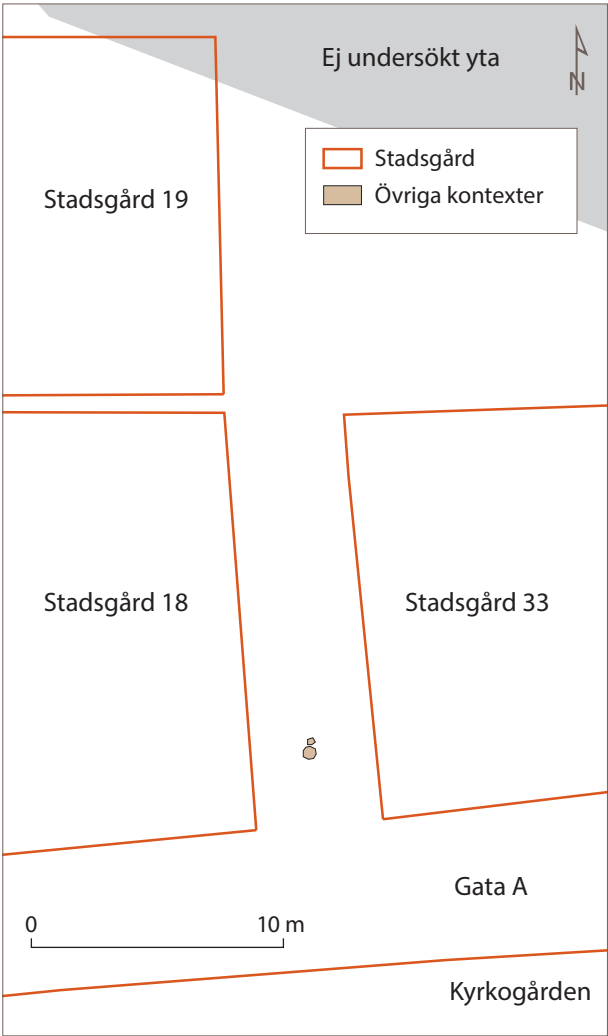
Figur 134. Lämningar från fas G:3. Skala 1:300.

Tabell 36. Grupper och kontexter i fas G:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3122	Konstruktion av gata	60010, 60012, 60017		60012, 60017 var konstruktionslager av sand med inslag av tegelbäckor, träbitar, träflis. 0,05–0,10 m tjockt. 60010 var stenläggning av 0,15 m stora stenar. Innehöll tre brända benfragment. Totalvikt: 4 g. Fynd av glas: 1 oidentifierat kärl, 2 fönsterglasfragment (2 g). Järn: 1 beslag, 1 spik. Keramik: 27 YRG trebensgrytor, 2 YRG pannor, 2 YRG krukor, 5 YRG fat, 1 YRG skål, 1 YRG lock med piplerdekor, 6 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG trebensgryta, möjligen från Nederländerna, 4 YLG skålar, 1 YLG kruka, 2 YLG fat, 5 oidentifierade YLG kärl, 9 jydepottekrukor och 3 oidentifierade jydepottekärl från Jylland, 1 stengodskrus från Raeren 1550-.

Gata L
Fas L:1. Äldsta lämningarna
 Datering: 1470-tal.

Gatan stakades troligen ut 1473. Under de första åren fanns ingen gatubeläggning (figur 135, tabell 37). Två stolpar sattes i den södra delen av gatan (KG 2624*).

Figur 135. Lämningar från fas L:1. Skala 1:300.

Tabell 37. Grupper och kontexter i fas L:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

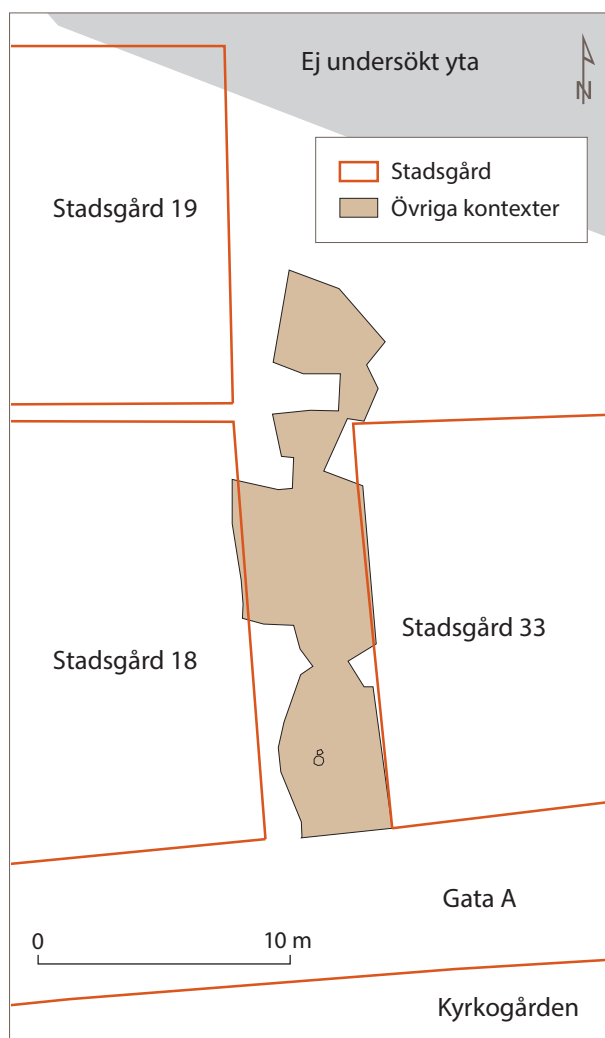
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2624*	Konstruktion av stolpar	820063*, 820065*		Nedgrävningar för stolpar

Fas L:2. Konstruktion av gata

Datering: Omkring 1480.

I samband med att de omgivande stadsgårdarna bebyggdes konstruerades en gata (figur 136, tabell 38). Den stolpe som fanns togs bort (KG 2625*).

Ett konstruktionslager av sand lades ut (KG 2614*). På detta lades sannolikt stenläggning, av denna fanns dock bara avtrycken kvar eftersom den hade plockats bort (jämför med stadsgård 33).

Figur 136. Lämningar från fas L:2. Skala 1:300.

Tabell 38. Grupper och kontexter i fas L:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2614*	Konstruktion av gata	820060*		Konstruktionslager av sand, uppemot 0,2 m tjockt
2625*	Återfyllning stolphål	820064*, 820066*		Återfyllning av sand efter att stolpe tagits bort

Fas L:3. Rasering av gata

Datering: 1540-tal (1547).

I samband med raseringen av de omgivande stadsgårdarna plockades sannolikt stenläggningen på gatan bort. De raseringslager som fanns över stadsgård 33 fanns även över gatans södra del (se fas 33:3, KG 2593*).

Stadsgård 18

Fas 18:1. Äldsta bruk av tomt

Datering: 1470-tal.

Tomten stakades ut då staden grundades, den var 17,2×19,3 meter stor. Under den första tiden var den obebyggd. Två stolpar som kan ha varit en del av en hägnad sattes (figur 137, tabell 39). Möjligen hölls boskap här liksom på många andra tomter.

Figur 137. Lämningar från fas 18:1. Skala 1:150.

Tabell 39. Grupper och kontexter i fas 18:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2588*	Konstruktion av stolpar	811010*, 811011*		Två nedgrävningar för stolpar. Kvarvarande rester av stolpe i 811010

Fas 18:2. Konstruktion av huslänga 18:2:1 och gårdsplan

Datering: Runt 1480.

Utmed stadsgårdens sidor uppfördes en U-formad huslänga (huslänga 18:2:1). Den omslöt en gårdsplan, infarten till den fanns från gata A (figur 138, tabell 40).

Inför bygget kapades de äldre stolparna. Därefter påfördes utjämningslager (KG 2606*).

Huslänga 18:2:1 utgjordes sannolikt av flera separata byggnader som var sammanbyggda i U-form. Utmed stadsgårdens norra sida var den cirka 19 meter lång och 7,7 meter bred, utmed den

västra sidan var den 18,3 meter lång och 4,3 meter bred. Utmed gata A var huslängan 10,4 m lång och 5,5 meter bred, utmed gata L minst 10 meter lång och cirka 6,8 meter lång. Huslängan hade minst åtta rum. Inför bygget lades konstruktionslager av sand ut. Därefter lades syllstenar och syllstockar ut (KG 2495*). Huslängan var delvis byggd i knuttimring. En bevarad knut fanns mot gata A. Andra delar kan ha varit byggda i korsvirke, som den nordvästra delen (vid rum D). Delar av huset kan ha varit lerklinade.

Figur 138. Lämningar från fas 18:2. Skala 1:150.

Tabell 40. Grupper och kontexter i fas 18:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2219*	Konstruktion av golv	830061*, 830062*		830061 var N-S golvreglar. 830062 var trägolv med Ö-V brädor
2376*	Konstruktion av golv	370100*, 812001*, 860012*	812001 har PM 254899 med träkol, rottrådar, örtfragment, smälta, svinmålla. 860012 har PM 252687 med rottrådar, förkolnade klumpar (bröd/mat?), träflis, träkol	812001 var konstruktionslager av sand med inslag av tegelkross, bränd lera, kalkbruk, småsten, träkol. 370100 var N-S golvregel. 860012 var trägolv av brända Ö-V brädor. PM från trägolv representerar brukning (ev. raseri). Fynd av metall: 1 ten (ev. spikskaft). Keramik: 3 YRG trebensgrytor
2453*	Konstruktion av golv	850046*	Har PM 256665 med träkol, träflis, ben	Konstruktionslager av lera med inslag av tegelkross. Använt som golv-yta
2459*	Konstruktion av eldstad	830047*, 830050*, 830054*, 841000*		830054, 841000 var konstruktionslager av sand med träkol. 830050 var fundament 1,9×1,2 meter stort av grovt huggna stenar 0,35–0,75 m stora. 830047 var stenläggning runt eldstadsfundament av 0,25 m stora stenar, inslag av tegel
2495*	Konstruktion av byggnad	810016*, 810031*, 810032*, 810035*, 810037*, 820059*, 830052*, 830056*, 830067*, 831001*, 860013*, 860019*, 860031*, 861003*, 870006*	830056 har PM 256599 med rottrådar, träkol, förkolnad fryle och starr, PM 256603 med rottrådar	810016 var konstruktionslager av sand, uppemot 0,2 m tjockt, inslag av småsten. 820059 var konstruktionslager av sand. 830056 var konstruktionslager av sand med inslag av träflis, småsten. 810032, 830067, 860013, 860019 var syllstenar. 861003 var N-S stenkonstruktion, ev. rest av fundament. 860031 var stor flat sten (1,3×0,7 m), ev. tröskelsten. 831001 var bränd N-S syllstock. 810031, 810035, 810037 var ruttnade N-S syllstockar, tillhuggna med yxa (kvadratisk tvärsnitt). 870006, 830052 var ruttnade Ö-V syllstockar, tillhuggna med yxa (kvadratisk tvärsnitt). Innehöll blandade ben från nötboskap; diafysfragment, språngben, hälben, kota. Får: distal radius. Totalvikt: 193 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 oidentifierat kärl YRG
2526*	Konstruktion av golv	810034*, 810039*		810039 var en N-S golvregel. 810034 var trägolv med Ö-V brädor
2527*	Konstruktion av golv	810036*, 830053*		830053 var Ö-V golvreglar, tillhuggna med yxa (kvadratisk tvärsnitt). 810036 var trägolv av N-S brädor. Delvis bränt (V del).
2587*	Konstruktion av golv	861002*		Konstruktionslager av lera med inslag av tegelkross, bränd lera, kalkbruk, eldpåverkad sten. Använt som golv-yta. Innehöll ben av nöt: kraniedelar, diafysdel, tåled 3. Katt: del av kalvarium, underkäke, diafys. Svartråta: lårben. Totalvikt: 74 g. Fynd av järn: 1 kniv med skaft av ben/horn, 2 spikar
2604*	Konstruktion av gårdsplan	811004*, 831005*, 860030*, 860032*, 860033*, 860034*		831005 var konstruktionslager av sand. 811004, 860033 var stenläggning av 0,05–0,40 m stora stenar, vällagd. Ö-V rännal i mitten. Rad av större stenar utmed S sida. 860030 var N-S rännal av större stenar (0,3 m). 860034 var Ö-V rännal. 860032 var större sten (0,4×0,5 m), ev. del av ingång/tröskel. Innehöll ben från nötboskap; tåleder, hälben och underkäke. Mycket urlakat. Totalvikt: 180 g.
2606*	Markberedning (etableringslager)	810014*		810014 var konstruktionslager/utjämningslager av silt, uppemot 0,3 m tjockt
2631*	Konstruktion av golv	810012*, 812017*, 812018*		810012 var konstruktionslager/isolering av sand. 812017 var Ö-V golvregel. 812018 var trägolv av N-S brädor
2632*	Konstruktion av golv	860035*		860035 var bränt trägolv med N-S brädor
2633*	Konstruktion av golv	830048*, 830049*, 830055*	Har PM 255208 med träkol, tegel, rottrådar, hyfer, målla, tiggarranunkel	Konstruktionslager av silt 0,25 m tjock. Med inslag av tegelbrockor, småsten, träkol, aska, bränd lera. 830048, 830055 var N-S brända brädor i golv. Innehöll ben av nötboskap, får/get, svin. Dålig bevaring. Totalvikt: 1400 g. Fynd av bergart: 2 skifferbrynen. Järn: 1 litet beslag, kanske till ett skrin, 1 gångjärnsbeslag, 8 spikar, 2 ten, 1 oidentifierat föremål
2635*	Konstruktion av golv	860016*, 870000*		860016 var konstruktionslager av sand. 870000 var trägolv med N-S brädor

Längst i nordväst fanns rum A som var 6,8×2,2 meter stort. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2219*). Rummet kan ha varit ett förråd eller en kammare.

Öster om detta fanns rum B som var 7,5×6,9 meter stort. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2631*). Rummet kan ha haft glasfönster. Det var en uppvärmd del av bostadsutrymmet. Det kan ha varit en stuga, men eldstad saknades. Möjligen fanns spår av en eldstad i raseringslagren (se nedan fas 18:3 och 18:5).

Öster om detta fanns rum C som var 7,0×1,8 meter stort. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2632*). Rummet hade ingång från gårdsplanen, där fanns en större sten som kan ha varit en del av en tröskel. Rummet var troligen en förstuga, den inre delen kan ha varit ett separat rum.

Utmed gata L fanns två rum. I norr fanns rum D som var cirka 5,8×4,9 meter stort. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2376*, 2635*). I rummets södra del fanns stenar som kan ha ingått i ett fundament. I konstruktionslagret fanns spår av bränd mat eller bröd. Rummet var en uppvärmd del av del av bostadsutrymmet, men tydliga spår av eldstad saknades. Möjligen fanns en kakelugn, kakel fanns i raseringen, den kan ha stått på fundamentet i rummets södra del.

Söder om det fanns rum E som uppskattningsvis var 6,0×4,2 meter stort. I rummet lades ett konstruktionslager av lera som fungerade som golvyta (KG 2453*, 2587*). I rummets nordöstra hörn fanns ett fundament av sten som kan ha varit platsen för en eldstad eller fast inredning. Rummet kan ha haft en ingång från gårdsplanen. Där fanns en större sten som kan ha varit en del av en tröskel. I golvlagret fanns en kniv med skaft av ben/horn

som möjligen kan ha hamnat här vid bruket. Det är osäkert vad rummet användes till, det kan ha varit en bod eller en verkstad.

Väster om gårdsplanen fanns rum F som var 5,8×3,8 meter stort. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2526*). Det är osäkert vad rummet användes till.

Utmed gata A fanns två rum. I väster fanns rum G som var 4,3×3,8 meter stort. På konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2527*). Det är osäkert vad rummet användes till, det kan ha varit en bod utmed gata A.

Öster om det fanns rum H som var 4,8×5,5 meter stort. I rummets västra del uppfördes fundament till eldstad som var 1,9×1,4 meter stort (KG 2459*). På konstruktionslager av sand lades grovt huggna stenar. runt fundamentet fanns en stenläggning med inslag av tegel. I rummet lades ett konstruktionslager och på det ett trägolv (KG 2633*). I konstruktionslagret fanns mindre föremål som kan fallit ned mellan golvbrädorna vid brukandet, som beslag (kanske till ett skrin) och spikar. Rummet kan ha glasfönster. Möjligen var det ett kök/kokhus som hörde till stadsgården, det kan även ha varit en bod med dessa funktioner.

Möjligen fanns ännu ett rum i stadsgårdens sydöstra hörn. Det kan ha varit 6,5×6,2 meter stort.

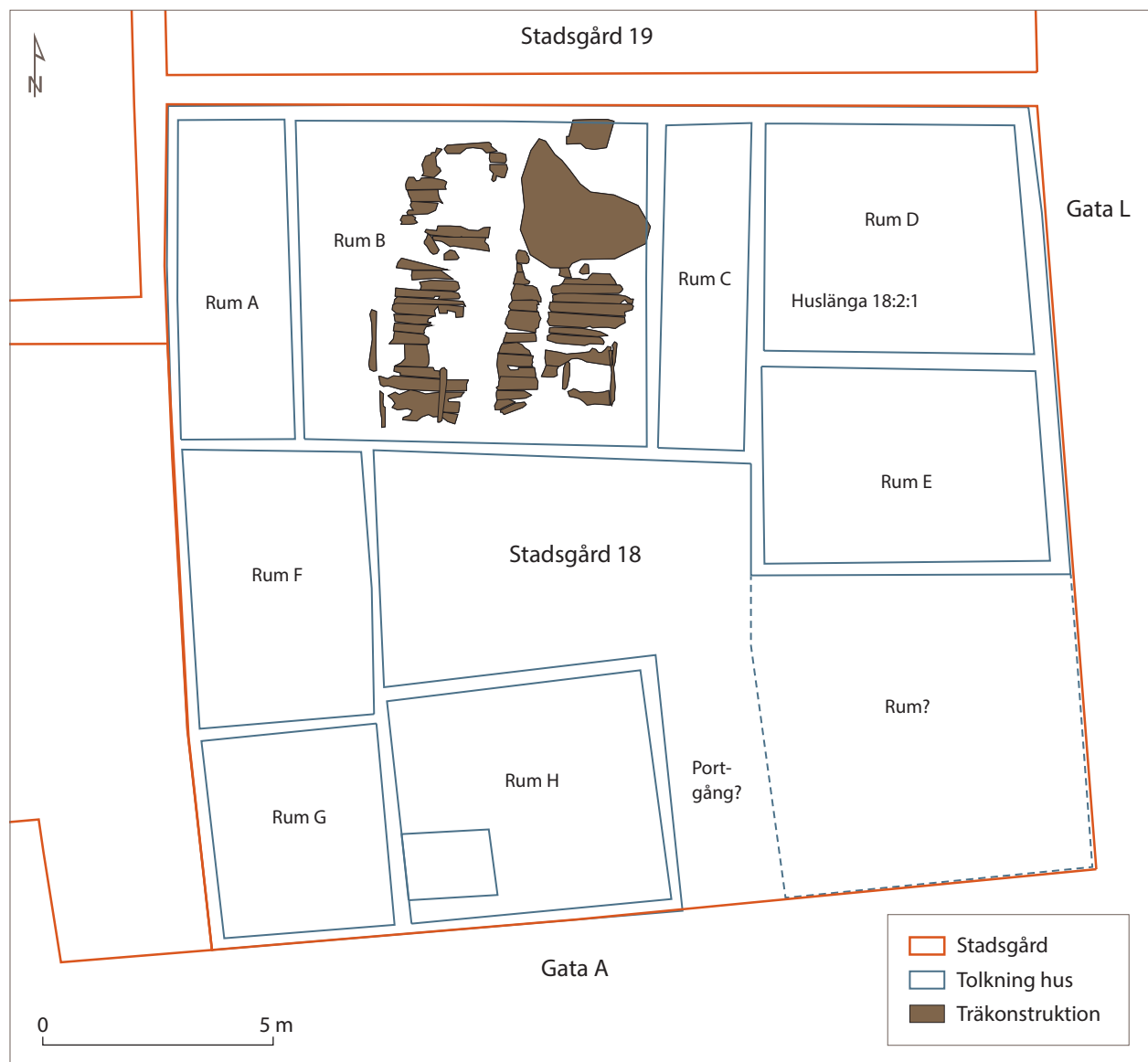
Gårdsplanen var cirka 8 meter lång och 3,8–5,1 meter bred. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 2604 *). En större sten som kan ha varit en del av en tröskel vid ingången till rum C och/eller E fanns i innergårdens nordöstra hörn. Två öst-västliga rännalar fanns, de ledde till en nord-sydlig rännal som troligen ledde ut vatten från gården till gata A. Mellan gårdsplanen och gata A fanns troligen portgången som ledde in till gården. Den kan ha varit cirka 2 meter bred.

Fas 18:3. Ombyggnad av rum B i huslänga 18:2:1

Datering: 1500-talets första halva.

Ett nytt trägolv lades i rum B (figur 139, tabell 41).
Golvet lades direkt över det äldre golvet i rummet.

I raseringen över rummet fanns tegelkross, bränd lera, kalkbruk och lerklining som kan ha kommit från väggar och en möjlig eldstad eller kakelugn (se nedan fas 18:5). Även nu var rummet troligen en uppvärmd del av bostadsutrymmet.

Figur 139. Lämningar från fas 18:3. Skala 1:150.

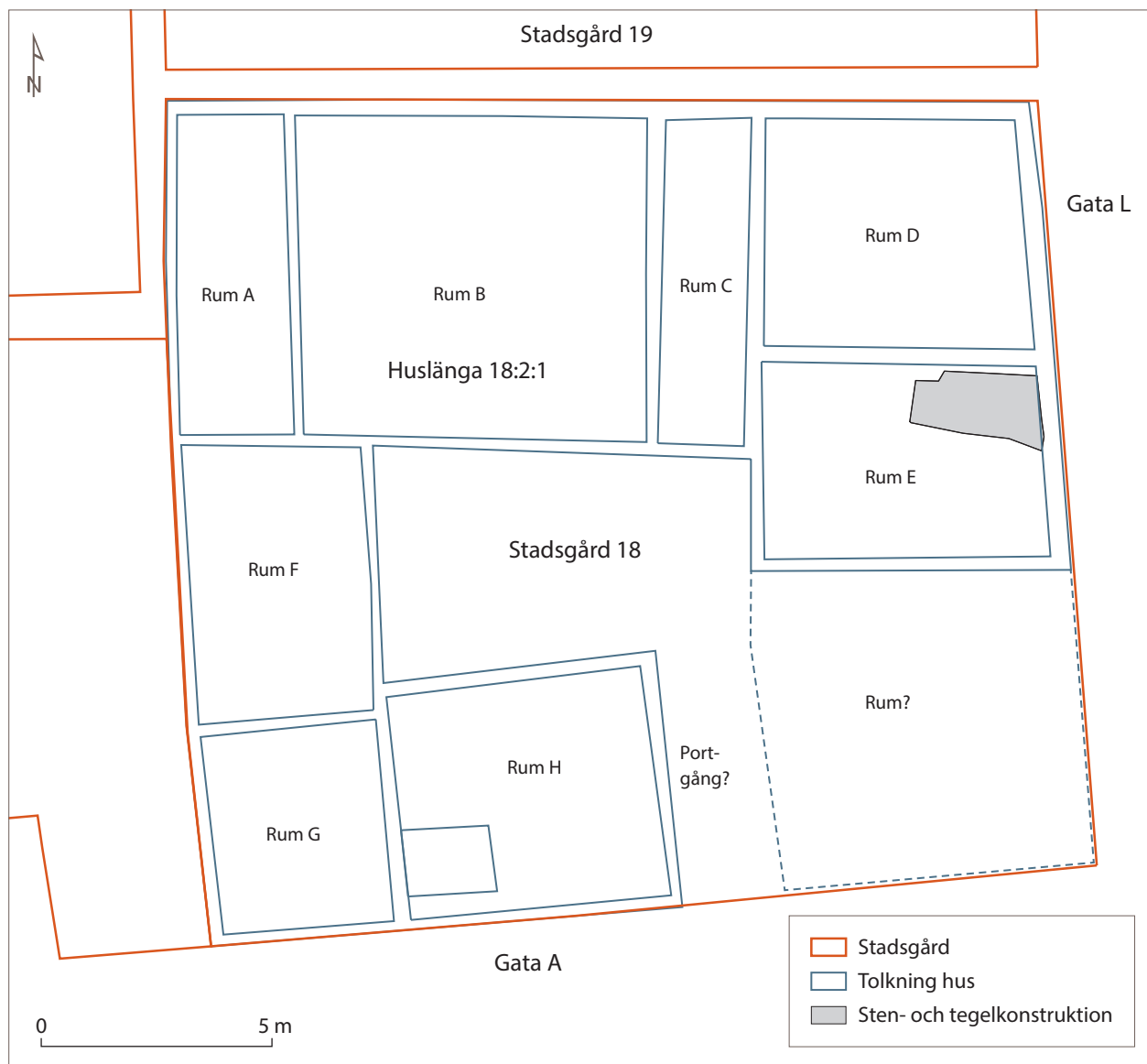
Tabell 41. Grupper och kontexter i fas 18:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2630*	Konstruktion av golv	810022*, 860028*, 860029*		860029 var N-S golvreglar (obrända). I N fanns svackor där reglar hade funnits. 810022, 860028 var bränt trägolv med Ö-V brädor. Inslag av näver på golv (hör till rasering) och spik i golv

Fas 18:4. Ombyggnad av rum E i huslänga 18:2:1

Datering: 1500-talets första halva.

Ett stenlagt golv lades i rum E (figur 140, tabell 42). Golvet lades direkt över det äldre golvet i rummet. Det låg även över stenfundamentet i rummets nordöstra hörn.

Figur 140. Lämningar från fas 18:4. Skala 1:150.

Tabell 42. Grupper och kontexter i fas 18:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2546*	Konstruktion av golv	861001*		Stenlagt golv av rundade stenar. Eldpåverkat. Totalvikt: 32 g. Fynd av metall: 1 grytfot i CU-legering. Keramik: 1 YRG kruka.

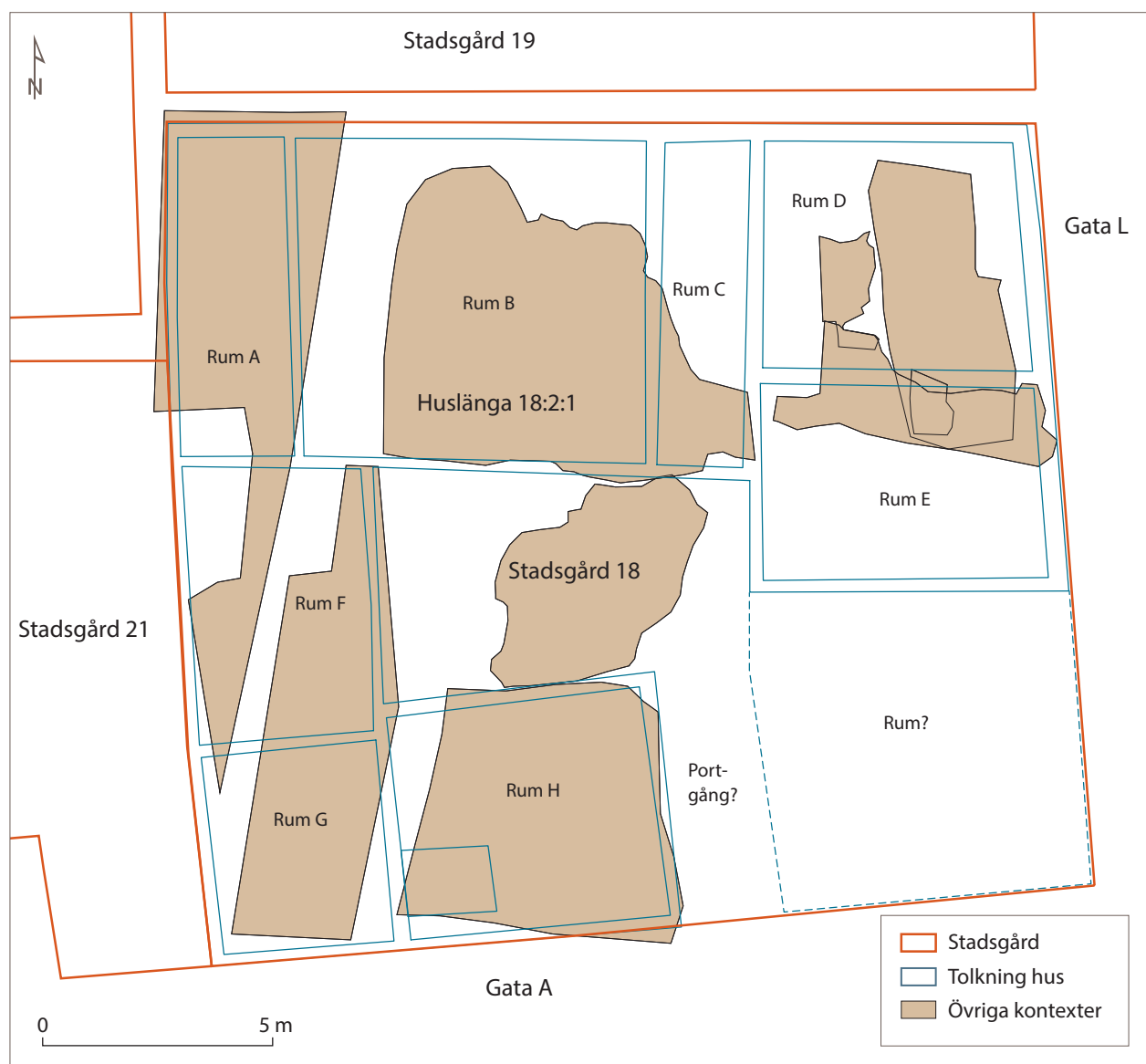
Fas 18:5. Rasering av huslänga 18:2:1

Datering: 1540-tal (1547).

Huslänga 18:2:1 förstördes i en brand (figur 141, tabell 43). Över rum B och C fanns utjämnade raseringslager med inslag av den sista brukningen (KG 2590*). Möjligen material från en raserad eldstad (och även i ovanliggande lager i fas 18:6). I rum B fanns näver som kan komma från ett raserat tak (torvtak?), bränd lerklining från väggar och fragment av fönsterglas. I lagren fanns keramikvård som var sekundärbrända och kan vara från den sista brukningen i huset. Här fanns en lustreware-skålen vilket är ett ovanligt fynd, det finns bara några till skärvor från grävningarna 2013–2017. En ganska stor variation fanns i glas-

material med olika typer, både öl- och vinglas. Föremålsmaterial hade inslag av senare material vilket visar att lagret var något omrört. I ett jordprov från rum A fanns bitar av vad som kan vara bröd. Benmaterial i lagren var troligen inte från brukningen utan avfall.

Över rum D och E fanns utjämnade raseringslager med mycket tegel (KG 2220*). Möjligen kan detta komma från en raserad korsvirkesvägg. Här fanns även bränt material som kan komma från ett raserat tak. I raseringen fanns ben som kan vara hushållsavfall, som en stor mängd kotor av kummel (rester av cirka 15 torrfiskar) och ben av nöt, svin och får/get. På golvet i rum D fanns ben från de möjliga innebrända skeletten av en hund och en katt. På golvet i rum E fanns ben som kan vara

Figur 141. Lämningar från fas 18:5. Skala 1:150.

Tabell 43. Grupper och kontexter i fas 18:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2220*	Rasering av byggnad	850036*, 860010*, 860014*, 861000*	860010 har PM 252329 med träkol, rottrådar, svinmålla, mineral-smältor, trampört	850036 raseringslager av tegelkross, tegelbrockor. Raserad korsvirkesvägg? 860010, 861000 var raseringslager av sand med inslag av träkol, tegelbrockor, träflis, småsten. Raserad korsvirkesvägg och/eller tak? 860014 var raseringslager av silt med inslag av tegelkross. Innehöll blandade ben: delar av 2 kattkadaver, varav 1 innebränt skelett? Ben av hund: helt innebränt skelett? Hunden var mindre/medelstor, saknade (medfött) flera premolarer i ena underkäken och hade tappat bakre molarer. Häst: undre kindtand. Nöt: del av ataskota, mellanfötter, revben, tåleder, mindre mängd dåligt bevarade fragment. Enstaka ben från svin och får/get. Kummel: cirka 400 kummelkotor tolkas som rester av cirka 15 torrfskar. Totalvikt: 1010 g (allt material ej vägt). Fynd av bränd lera: 3 fragment (78 g), 18 fragment lerklining (329g), 2 fragment ugnsvägg (25g). Kaker: 1 ugnskakel. Järn: 2 lås, 1 sölja, 33 spikar, 1 nit, 1 hästsko-söm, 1 söm, 1 krampa, 7 oidentifierade föremål. Tegel: 1 gult murtegel. Keramik: 14 YRG trebensgrytor, 4 YRG krukor, 4 pannor, 2 identifierade kärl YRG. 1 oidentifierat kärl YLG. 1 SVG kruka. 1 stengodskrus (ev. Siegburg 1400–1500-tal).
2224*	Rasering byggnad	831000*		Raseringslager av silt med inslag av tegelbrockor, tegelkross, eldpåverkad sten, träkol, bränd lera, pinnar, träbitar, småsten. Innehöll ben av nötkreatur: mest köttfattiga delar, sammanhängande underkäkssymfys (del av avstyckad mule), horn av ko, avslagna mellanfotsben. Svin: underkäke. Hushållsavfall, slaktavfall/hantering av hudar? Totalvikt: 501 g. Fynd av glas: 1 passglas 1550–1650, 1 römer 1550–1700, 8 fönsterglasfragment. Järn: 3 spikar, 3 nitar, 3 ten. Keramik: 9 YRG trebensgrytor, 1 YRG panna, 3 YRG krukor varav 1 nederländsk, 2 YRG fat, 1 YLG skål, 1 porslinskopp 1800-tal.
2460*	Rasering byggnad	750014*		750014 var tjocka raseringslager av silt med bränd lera, kalkbruk, småsten, träkol, aska. Delar av föremål och ben i 830058 (stadsgård 19) hör till detta lager
2528*	Rasering på gårdsplan	850041*		Raseringslager med inslag av brukning. Humös sand med tegelkross. I N bränd/sotig sand, majoriteten av fynden gjordes i detta parti. Fynd av glas: 1 ribbägare 1475–1550, 1 våffelbägare 1575–1650, 1 böhmisk bägare 1450–1550, 1 oidentifierat kärl troligen modernt, 1 fragment fönsterglas (2 g). Järn: 1 beslag, 1 kniv, 13 spikar, 1 brodd, 1 nit, 1 söm. Övrig metall: 1 nål i CU-legering. Slagg: 4 fragment (265 g).
2590*	Rasering med spår av brukning	870004*	Har PM 254477 se bilaga 1. PM 255461 se bilaga 1. PM 255462 se bilaga 1	Tunt lager av silt (0,01–0,05 m) med tegelkross, bränd lera, kalkbruk, eldpåverkad sten, träflis. Näver påträffades direkt under lagret ev. från raserat tak. Innehöll ett kranium och underkäke från en hund, blandade ben från nötboskap, får/get. Totalvikt: 1097 g. Fynd av bergart: 1 sandstensbryne. Glas: 1 klubbägare 1450–1550, 2 krautstrunk 1450–1650, 1 passglas 1550–1650, 1 oidentifierat kärl, 4 fönsterglasfragment (3 g). Järn: 1 gångjärnsstapel, 1 kniv med ben/hornskäft, 1 krok, 1 nitbricka, 49 spikar, 16 sömmar, 9 tenar, 4 oidentifierade föremål. Övrig metall: 2 oidentifierade föremål i CU-legering. Slagg: 1 bottenkålla (568 g). Keramik: 26 YRG trebensgrytor, 1 YRG skål, 8 oidentifierade kärl YRG. 1 SVG trebensgryta, 3 SVG krukor, 1 SVG skål, 1 lustrewarekål, Spanien 1500–1600-tal.

avfall från som deponerades här precis före raseringen, även här fanns ben från en katt.

Över det brända golvet i rum H fanns utjämnade raseringslager (KG 2224*). Här fanns ben som var hushållsavfall samt även slaktavfall och möjliga spår av hantering av hudar. I lagren fanns fönsterglas som kan komma från rummet. Här fanns även inslag av senare föremål som ett römerglas och en porslinskopp. Passglaset kan antagligen vara samtida med raseringen. Detta visar att lagret delvis var omrört senare (senare stadstid och även 1800–1900-tal).

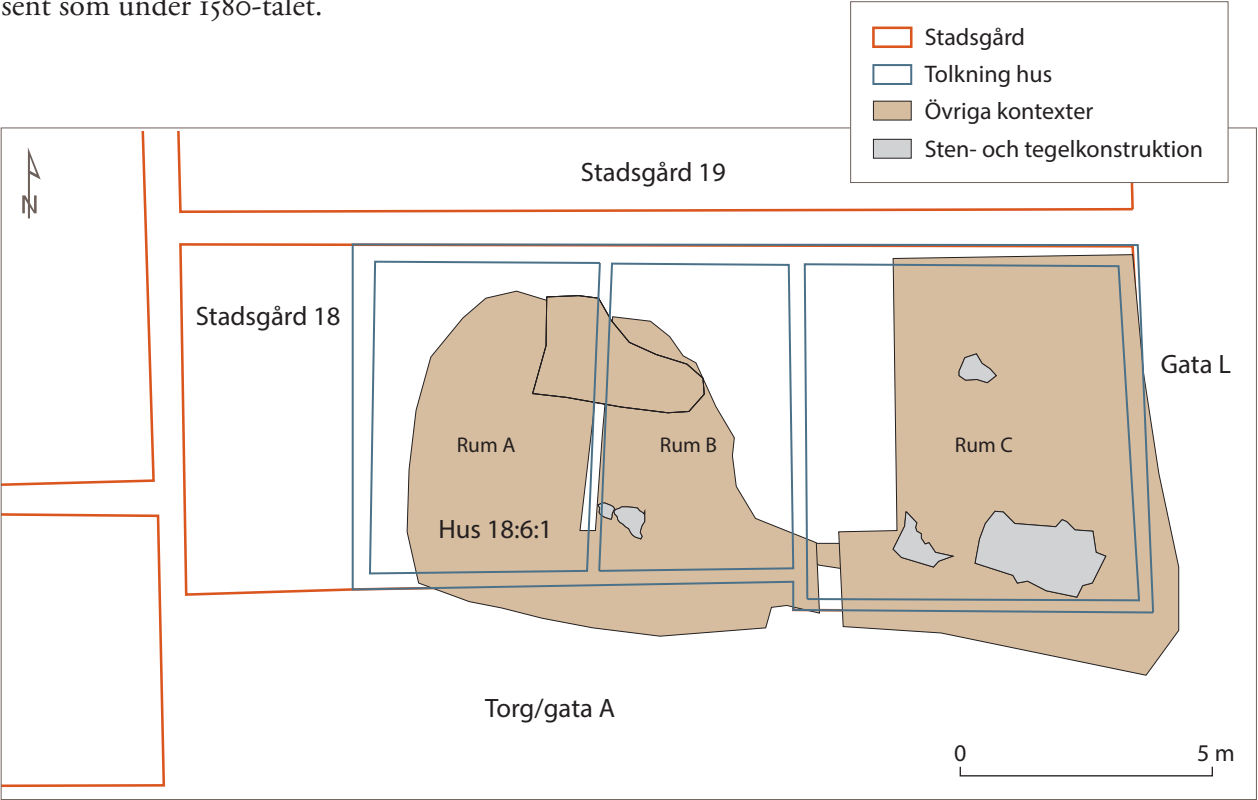
Över den västra delen av stadsgården fanns utjämnade raseringslager (KG 2460*). Delar av föremålsmaterialen från de samtida raseringslagren på stadsgård 19 kan höra till raseringen på stadsgård 18 (se fas 19:4, KG 2576*). Även i vret 18/24 fanns en stock som troligen kom från huslänga 18:2:1.

På den stenlagda gårdsplanen fanns ett tunt raseringslager med inslag av brukningen av ytan (KG 2528*). I lagret fanns fönsterglas som kan komma från stadsgården, här fanns även inslag av föremål från efter återflytten från Älvsborgstaden (infiltrerat).

Fas 18:6. Konstruktion av hus 18:6:1
Datering: 1570-tal (efter Älvsborgsstadens).

Större förändringar skedde i samband med återflytten från Älvsborgsstadens. En torgyta anlades över större delen av den tidigare stadsgård 18 (se gata A). Tomten blev därmed betydligt mindre, 7,5×19,3 meter stor. Endast byggnad fanns (hus 18:6:1), som vände sig mot torget (figur 142, tabell 44). Huset kan ha uppförts en tid efter återflytten, kanske så sent som under 1580-talet.

Hus 18:6:1 var uppskattningsvis 15,8×7,2 meter stort och hade minst tre rum. Mycket lite fanns kvar av byggnaden, gränserna mellan rummen har förlagts till gränsen för konstruktionslagren i rum B och vid avtrycket av en stock från en vägg (eller ett golv) i raseringsfasen (se fas 18:9, KG 2254*).
Inför byggnationen lades konstruktionslager med inslag av utjämnad rasering lades ut (KG 2511*).

Figur 142. Lämningar från fas 18:6. Skala 1:150.

Tabell 44. Grupper och kontexter i fas 18:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2242*	Konstruktion av byggnad	850037*		Fyra stenar, ca 0,10–0,25 m stora. Golv eller syll.
2511*	Markberedning	810041*, 850042*, 870005*, 850049*		810041 var konstruktionslager av sand och siltig sand med inslag av raseringsmassor med tegelkross, tegelbrockor. 850042 var konstruktionslager av sand med inslag av utjämnade raseringsmassor (850049 är tjockare delen av lagret i N). I N rikligt med tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk. I S humös sand. Inslag av bränd lera. 870005 var 2 stenar. Innehöll blandade delar av nöt: matavfall, slaktavfall (?). Delar av svin, får (bl.a. bränt skulderblad). Häst: hälben med hundgnag. Rådjur: skenben. Fisk: revben. Totalvikt: 2023 g. Fynd av glas: 4 fönsterglasfragment (5g). Järn: 1 kniv, 1 beslag, 24 spikar, 1 nit, 2 oidentifierade föremål. Övrig metall: 1 beslag med dekor i CU-legering. Keramik: 65 YRG trebensgrytor, 1 YRG panna, 6 YRG krukor, 24 oidentifierade kärl YRG. 1 YLG kruka, 3 YLG skålar, 1 oidentifierat kärl YLG. 1 oidentifierat kärl SVG, 1 Jydepotte-kruka från Jylland, 1 stengodskrus från Siegburg/Waldenburg 1400–1525
2548*	Konstruktion av golv	800029*, 860009*		800029 var konstruktionslager av sand. 860009 var stenläggning av 0,2–0,3 m stora stenar. Innehöll cirka 70 kotor av kummel, medelstora fiskar. Totalvikt: 78 g. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor

I väster fanns rum A som uppskattningsvis var 6,0×4,3 meter stort. Ingen golvyta fanns bevarad. Rummet kan ha haft fönsterglas. Rummet kan ha varit en bod.

Öster om det fanns rum B som uppskattningsvis var 6,0×3,8 meter stort. I rummets södra del fanns två stenar (KG 2511*). Ingen golvyta fanns bevarad. Rummet kan ha haft fönsterglas. Rummet kan ha varit en bod.

I öster fanns rum C som uppskattningsvis var 6,5×6,6 meter stort. I rummets södra del lades

konstruktionslager av sand och ett stenlagt golv (KG 2548*). Längre norrut fanns fyra stenar som kan vara en del av golvet eller en vägg (KG 2242*). Rummet kan ha varit en bod, möjligen med hantering av fisk. I konstruktionslagren fanns kotor av kummel som kan komma från brukningen.

En hel del keramik, mestadels kärl för matberedning som trebensgrytor fanns i konstruktionslagren i rum A och B, delar av materialet var troligen avsatt vid brukningen (eller raseringen).

Fas 18:7. Rasering av stadsgården

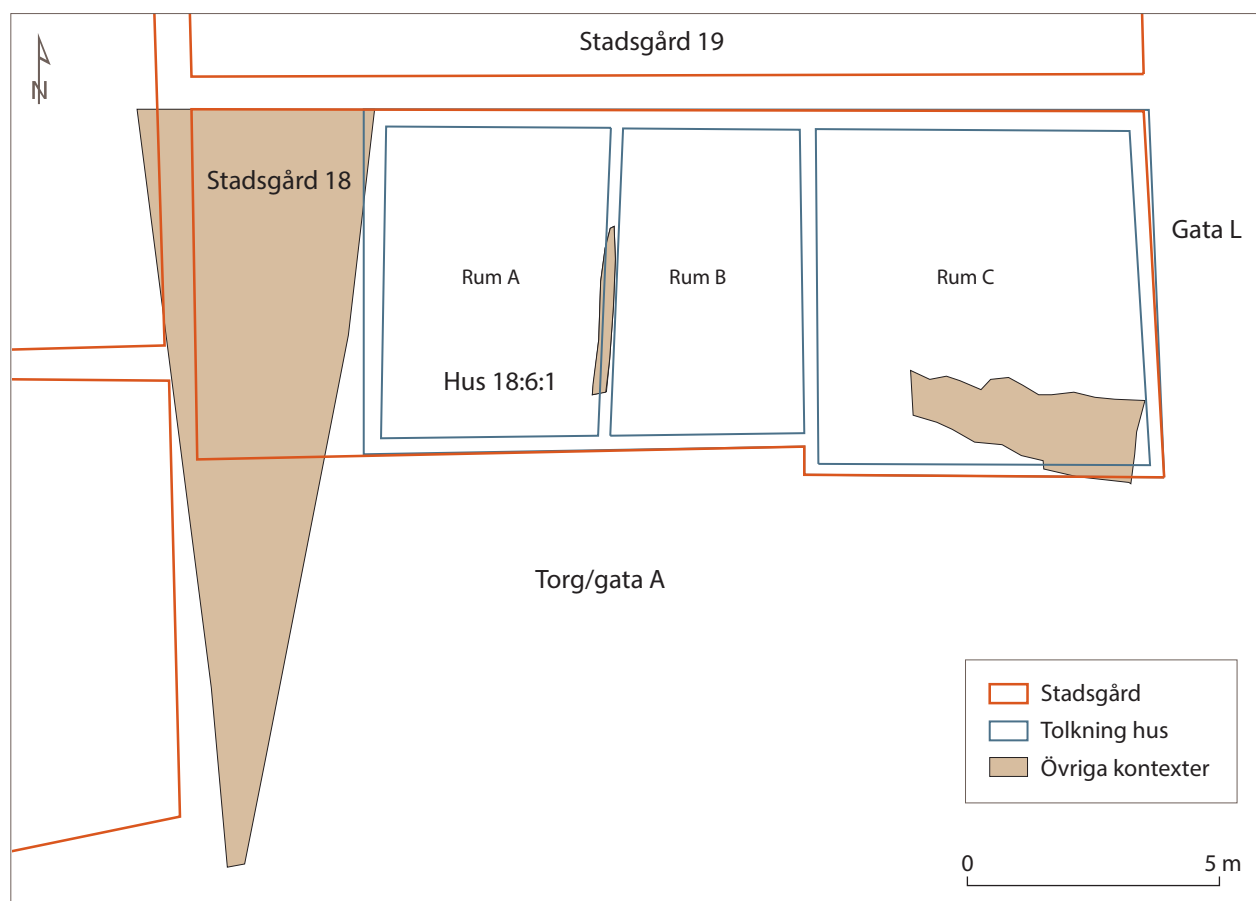
Datering: 1600-tal.

Storskalig ödeläggelse av stadsgården, troligen vid Kalmarkriget eller när staden lades ned (figur 143, tabell 45).

Hus 18:6:1 raserades. En återfylld nedgrävning troligen efter bortplockad stock fanns mellan rum A och B (KG 2254*). I fyllningen fanns fönster-

glas vilket visar att byggnaden hade sådana fönster. Över rum C fanns raseringslager som troligen innehöll det sista bruket av rummet (KG 2612*):

I den västra delen av stadsgården fanns utjämnade raseringslager. Delar av föremålsmaterialen i raseringen över stadsgård 19 kan höra till stadsgård 18 eftersom raseringslagren över de båda stadsgårdarna först dokumenterades som ett och samma lager (se fas 19:7, KG 2466*).

Figur 143. Lämningar från fas 18:7. Skala 1:150.

Tabell 45. Grupper och kontexter i fas 18:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2254*	Rasering av byggnad	850043*, 850044*		850043 var nedgrävning, troligen efter borttagen syllstock (3,3×0,3 m stor, 0,06–0,11 m djup). Återfylld med 850044, humös sand med tegelkross, träkol. Innehöll flera revbensfragment från både större och medelstora däggdjur. Totalvikt: 30 g. Fynd av glas: 1 fragment fönsterglas (2g). Järn: 1 spik. Keramik: 1 YRG fat med piplerdekor. 1 YLG skål. 1 jydepotte-kruka från Jylland ca 1550–1650.
2612*	Rasering på golv	800028*		Raseringslager med inslag av brukning, av sand med tegelkross, tegelbrockor, bränd lera, småsten, träkol. Över och mellan stenar i stenläggning. Troligen inslag av brukning. Översta skiktet infiltrerat av senare aktiviteter med inslag av porslin, fajanser. Fynd av ben/horn: 1 benhandtag. Järn: 1 spik. Övrig metall: 1 kärl, kanske en skål, i CU-legering
2636*	Rasering, ev. inslag av brukning	811022*		Raseringslager av sand med tegelbrockor, träflis, småsten, träkol

Stadsgård 19

Fas 19:1. Äldsta brukning

Datering: 1470-tal.

Tomten stakades ut då staden grundades, den var cirka 19,3×15,0 meter stor. Under den första tiden var den obebyggd. Den användes troligen för boskapsskötsel. Även smide verkar ha förekommit (figur 144, tabell 46).

Två hägnader konstruerades (KG 2589*, 2599*). En grop grävdes i tomtens västra del (KG 2493*), och en i stadsgårdens sydöstra del (KG 2374*).

Gropen i stadsgårdens sydöstra del brukades och fylldes med sand och slagg (KG 2575*). Gropen i väster brukades (KG 2492*). Den fylldes med material som kan vara raseringsmaterial från en eldstad (ässja?). I fyllningen fanns ben från nöt som tyder på närliggande slaktaktivitet. Återfyllningen kan ha skett nära fas 19:2.

Figur 144. Lämningar från fas 19:1. Skala 1:150.

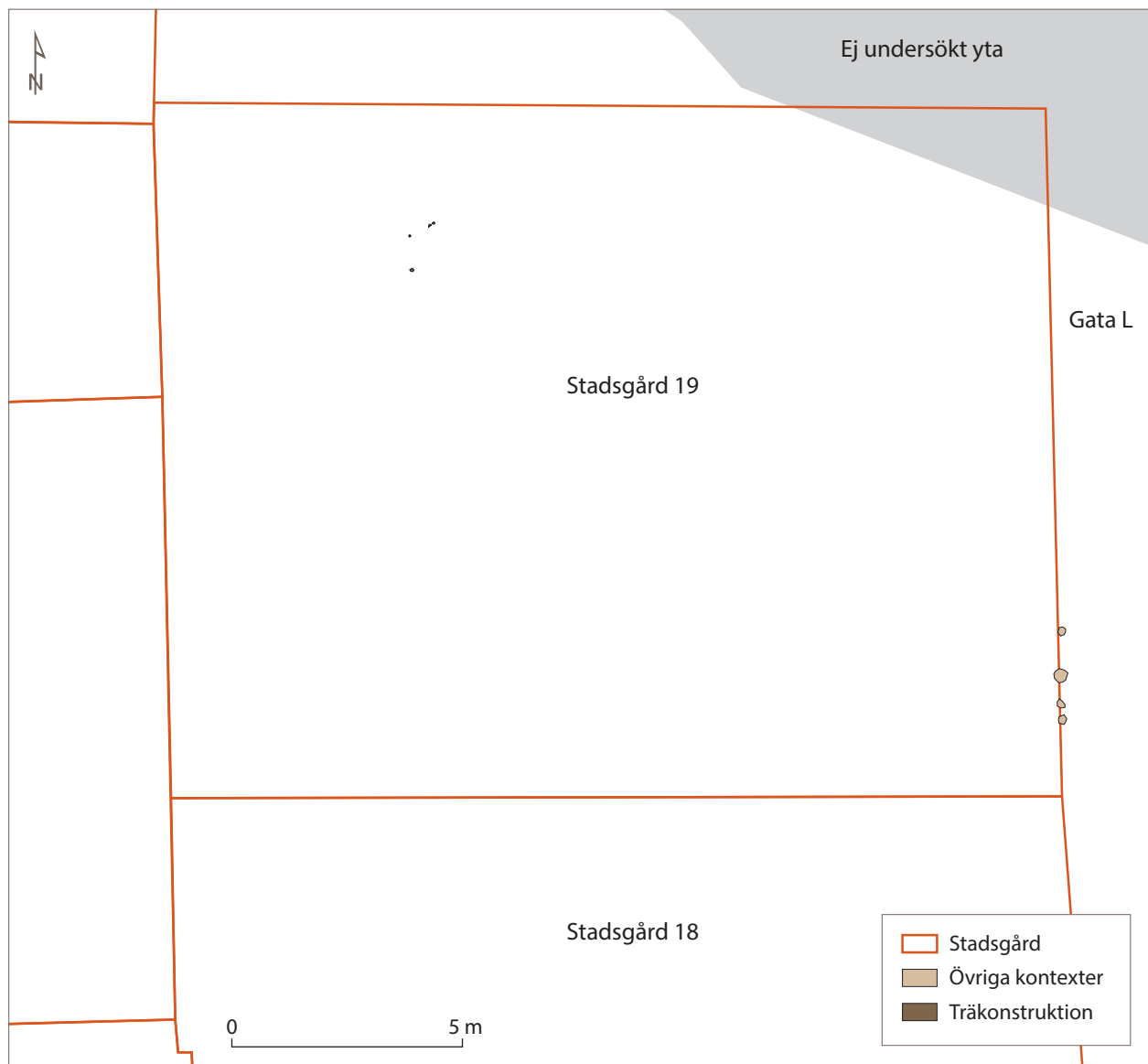
Tabell 46. Grupper och kontexter i fas 19:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2374*	Grävande av grop	812019*		Nedgrävning 0,40×0,27 m stor, 0,05 m djup
2492*	Fyllning/brukande av grop	821003*, 821004*, 821005*	821003 har PM 260634	821003 var undre fyllning och 821004 andra fyllning av flera horisonter av sand med pinnar, träbitar, tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, kalkbruk, eldpåverkad sten. 821005 var översta fyllning av lera med pinnar, träbitar, tegelbrockor, tegelkross, träflis, bränd lera, kalkbruk, eldpåverkad sten. Innehöll 3 underkär av nöt, lösa framtänder, horn av ox. Strålben av svin. Totalvikt: 1316 g
2493*	Grävande av grop	821002*		Nedgrävning 2,3×0,9 m stor, 0,6 m djup
2575*	Återfyllning av grop	812020*		Fyllning av sand med slagg. Fynd av 30 fragment slagg (445g), lätt och porös slagg med inslag av brända ben.
2589*	Konstruktion av hägnad	850028*, 850030*, 850032*, 850034*		Fyra nedgrävningar, 0,15–0,25 m stora, 0,07–0,13 m djupa
2599*	Konstruktion av hägnad	860007*		Fyra nedgrävningar, 0,5 m stora, 0,15 m djupa

Fas 19:2. Rasering av hägnader

Datering: Omkring 1480.

De hägnader som fanns togs bort (figur 145, tabell 47).

Figur 145. Lämningar från fas 19:2. Skala 1:150.

Tabell 47. Grupper och kontexter i fas 19:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2584*	Rasering av hägnad	850029*, 850031*, 850033*, 850035*		Återfyllning av sand med slagg efter att stolpar tagits bort. Fynd av metall: 2 spikar, 1 söm. Slagg: 3 fragment (58 g)
2600*	Rasering av hägnad	8314180*		Återfyllning av sand efter att stölar tagits bort

Fas 19:3. Konstruktion av huslänga 19:3:1 och gårdsplan

Datering: Omkring 1480.

Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes huslänga 19:3:1. Norr om huslängan fanns en gårdsplan (figur 146, tabell 48).

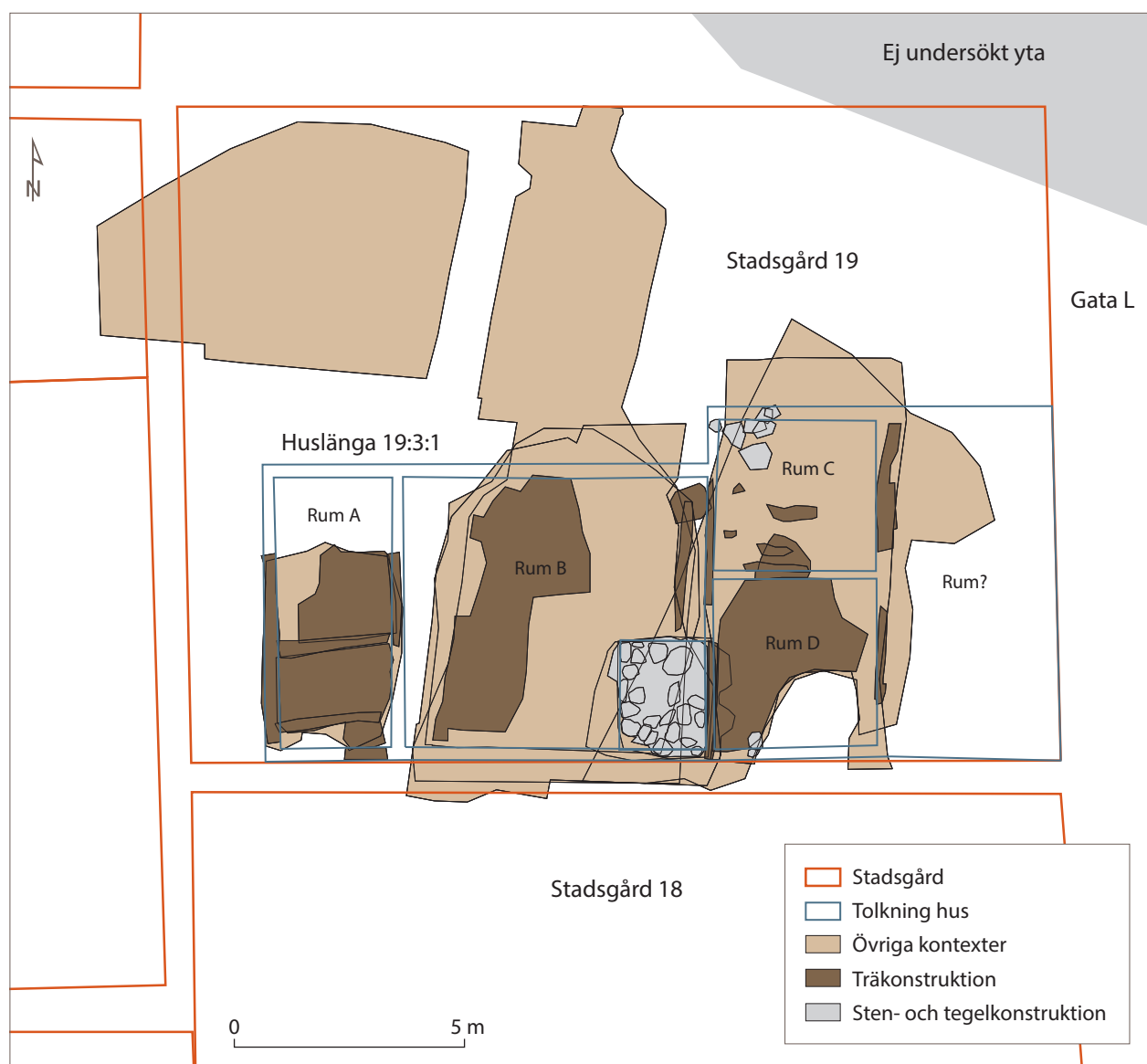
Inför bygget påfördes utjämningslager (KG 2222*). Det innehöll betydlig mindre mängd träflis än på de flesta andra stadsgårdarna. I tomtens södra del lades konstruktionslager av sand (KG 2512*).

Huslänga 19:3:1 var uppemot 17 meter lång och 7,5–6,4 meter bred. Byggnaden var bredare i öster utmed gata L. Den hade minst fyra rum. Ett

konstruktionslager av sand lades ut och därefter syllstenar och syllstockar.

I väster fanns rum A som var 5,9×2,5 meter stort. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2494*). Rummet var ett förråd eller annat uppvärmt rum.

Öster därom fanns rum B som var cirka 5,9×6,5 meter stort. Rummet var en uppvärmd stuga. På konstruktionslager som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2470*). *). I rummets sydöstra del byggdes en eldstad som var cirka 2,4×2,0 meter stor (KG 2461*). På konstruktionslager av sand byggdes ett fundament av sten.

Figur 146. Lämningar från fas 19:3. Skala 1:150.

I nordöst fanns rum C som var 3,2×3,5 meter stort. I rummets nordvästra del konstruerades ett fundament av sten som var cirka 1×1 meter stort (KG 2618*). Det är osäkert vad det användes till, möjligen var det en del av en ingång. På ett konstruktionslager som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2585*). Rummet kan ha varit en förstuga. Söder om det fanns rum D som var 3,7×3,5 meter stort. På ett konstruktionslager

som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 2585*). Rummet kan ha varit en indirekt uppvärmd kammare/rum eller ett förråd. Troligen fanns ännu minst ett rum utmed gata L. Det kan ha varit 7×3 meter stort.

Norr om huslängan anlades en gårdsplan. Möjligen fanns en byggnad även norr om gårdsplanen, utmed gata L.

Tabell 48. Grupper och kontexter i fas 19:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2222*	Markberedning inför byggnation	810013*, 840052*	810013 har PM 255365 med rottrådar (grova), träkol, hallon, svinmälla	Konstruktions-/utjämningslager av humös sand med inslag av träbitar, tegelbrockor, småsten, träkol. Innehöll ben av nöt: underkåke, språngben. Svin: underkåke från ung individ, hörntand av galt. Totalvikt: 317 g. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor
2379*	Konstruktion av byggnad	811018*, 812011*, 812012*, 812014*, 812015*, 812016*, 820019*, 860004*		820019 var konstruktionslager av siltig sand 860004 var syllstenar. 811018, 812011, 812012, 812014, 812016 var N-S syllstockar. 812015 var Ö-V syllstock
2461*	Konstruktion av eldstad	810007*, 810017*, 860006*		810017 var nedgrävning för eldstad. 810007 var konstruktionslager av sand. 860006 var 2,4×2,0 m stort fundament av 0,1–0,7 m stora stenar.
2470*	Konstruktion av golv	810021*, 812013*		812013 var N-S golvregel. 810021 var golv av Ö-V brädor
2494*	Konstruktion av golv	810027*, 810028*, 810029*,		810029 var konstruktionslager/isolering av sand. 810028 var Ö-V golvreglar. 810027 var golv av N-S brädor
2512*	Konstruktion av markyta	820017*		Konstruktionslager av sand
2585*	Konstruktion av golv	812008*, 812010*, 8310285*		8310285 var konstruktionslager/isolering av sand. 812008, 812010 var golv med Ö-V brända golvbrädor.
2618*	Konstruktion av fundament	812006*		Fundament av 0,3–0,5 m stora stenar

Fas 19:4. Rasering av stadsgårdens bebyggelse

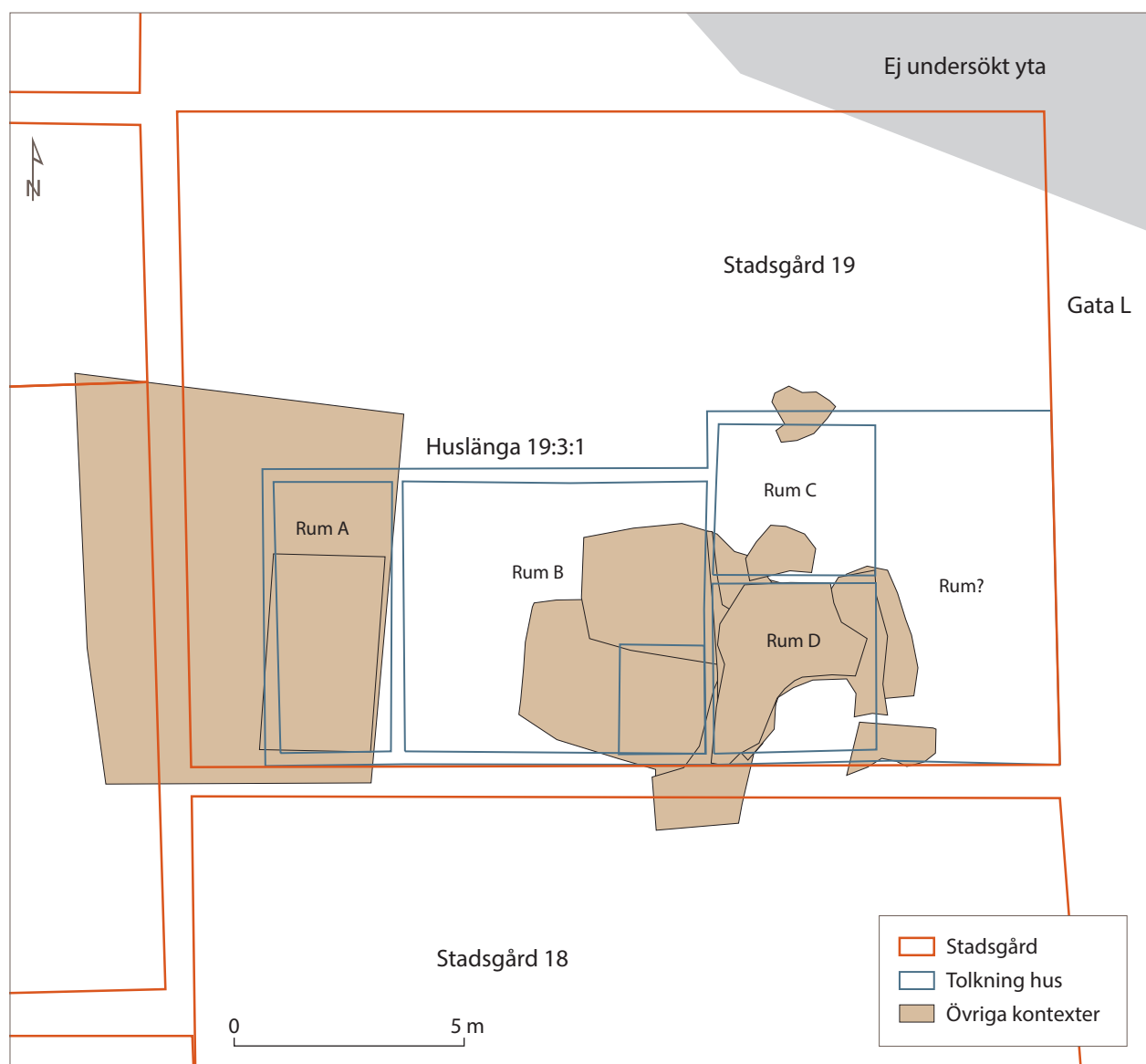
Datering: 1540-tal (1547).

Storskalig ödeläggelse, troligen i samband med flytten till Älvsborgsstadens (figur 147, tabell 49). Hus 19:3:1 förstördes i en brand. Eldstaden i rum B raserades delvis, raseringslager med mycket tegel fanns över den (KG 2221*). Materialet kan komma från eldstadens överbyggnad och skorsten. Över detta fanns utjämnade raseringslager.

I rum C och D fanns raseringslager på golven med inslag av det sista bruket (KG 2386*). Över det fanns utjämnade raseringslager (KG 2462*). I lagren fanns taktegel vilket sannolikt tyder på att delar av byggnaden hade tegeltak. I jordprover som analyserats fanns spår av kalkbruk från väggar eller

eldstad och växtdelar från torvtak eller golv i stall eller stallnära miljö.

Över den västra delen av hus 19:3:1 fanns utjämnade raseringslager (KG 2576*). Troligen låg denna del av ytan sedan öde en period. I lagren fanns avfall som hade slängts här med blandade ben av fisk (abborre, ål, kolja, kummel, långa, pigghaj, sill, torsk och vitling), vilt (rådjur och räv), fågel (gås), häst, nöt, svin, får/get och husdjur (flera hundar). Här fanns även omlagrade ben av nötkreatur. Lagren var infiltrerade av senare aktiviteter, med inslag av föremålsmaterial från 1600–1700-tal och även moderna föremål från 1800–1900-tal. Bland annat grävdes schakt här vid undersökningarna 1915–1918..

Figur 147. Lämningar från fas 19:4. Skala 1:150

Tabell 49. Grupper och kontexter i fas 19:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2221*	Rasering av eldstad och byggnad	810009*, 810011*	810011 har PS 254863	810009 var fyllning av sand, mycket tegelbrockor, tegelkross, inslag av träkol, stenar. 810011 var utjämnade raseringslager av sand med inslag av tegel. Innehöll hårt fragmenterade ben, flera brända. Nötkreatur: rörben. Får och svin: hela ben, urlakade. Sporre av tupp. Totalvikt: 301 g. Fynd av keramik: 1 YRG fat (piplerdekor), 1 YRG kruka, 1 YRG panna, 12 YRG trebengsrytor. 1 odefinierad YLG. 1 SVG kruka (hårdbränt drejat kärl), 1 odefinierad SVG (ev. jydepotte). Metall: 1 dolk eller kniv, 1 gångjärnsstapel, 5 spik, 4 ten, 3 odefinierade föremål, varav 1 avlång med en krok.
2386*	Raseringslager på golv	812007*, 812009*		Tunna raseringslager av silt med tegelkross, träkol, småsten, sot. Innehöll ben av nötkreatur: svartbränt kranium, kan ha legat på golvet när det brann. Totalvikt: 229 g. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 3 YRG trebengsrytor. 1 odefinierad YLG. Metall: 1 blyspröjs, 1 kniv, 2 spik, 1 söm, 2 odefinierade järnföremål. Bergart: 1 halv pärla av gagat
2462*	Rasering av byggnad	812004*, 810015*	810015 har PM 256229 se bilaga 1. PM 256433 rotträdar, smältor (kalkbruk), träkol. PS 256228	810015 var brandlager av sand med tegelbrockor, bränd lera, träkol, aska. Miljöproverna visar att raseringen utgör delar av en vägg/elldstad med kalkbruk, ev. tak/golv. 812004 var raseringslager av silt med tegelkross, träkol, bränd lera, träbitar, sot. Inslag av taktegel. Innehöll ben av katt: delar av bränd individ, innebränd? Oidentifierade brända däggdjursfragment. Höns: bränt fragment. Totalvikt: 17 g. Fynd av metall: 1 spik. Tegel: 1 taktegel, nästan intakt av munk/nunnetyp
2576*	Rasering av byggnad	830058*, 830059*		Tjocka raseringslager av silt med bränd lera, kalkbruk, småsten, träkol aska. Innehöll ben av nötboskap: metapodier som var avslagna eller söndertrampade på mitten. Får/get, gås, häst, rådjur, räv, svin: blandade ben. Fisk: abborre, ål, kolja, kummel, långa, pigghaj, sill, torsk och vitling. Ben från flera hundar. Totalvikt: 15 214 g. Fynd av keramik: 6 YRG fat, 9 YRG krukor, 28 odefinierade YRG (varav 3 trindhänklar, ev. Holland), 4 YRG pannor, 88 YRG trebengsrytor (sotiga, både små och stora fragment). 4 YLG fat ylg (1 ev. Werra, 1 Weser 1575-). 1 odefinierad YLG. 6 jydepotter, 1 SVG kruka, 1 SVG gryta, 1 odefinierad SVG. 12 stengodskrus (4 Siegburg, 3 sannolikt Raeren, 1400–1500-tal). 1 fajans (1600–1700-tal), 6 flintgods (1800–1900-tal), 1 ostindiskt porslin (1700-tal). Ben: 1 borsthuvud (tandborste, modern?). Bränd lera: 1 degel. Kakel: 1 rumpfragment med grön blyglasyr. Bergart: 1 sandstensfragment med en bearbetad sida. Glas: 1 ev. spelbricka, 1 butlelj, 1 kantig flaska (1800-1900-tal), 1 noppbägare (1450-1550), 1 ribbägare (blått glas), 1 bägare på tre fötter?, 1 römer, 3 odefinierad dryckeskärl (1 modernt? 1 keulenglas? kägelbägare?), 1 tunt klart glas (venetianskt eller modernt?), 6 passglas, 34 fönsterglas (varav ett par ev. moderna). Metall: 1 silvermynt (sannolikt 1 fyrk Gustav Vasa 1528), 1 beslag (med dekorativ form, ev. en kläpp), 1 navare, 1 brodd, 3 odefinierade föremål (varav ett L-format med egg och tånge), 1 kedja, 2 knivar, 2 krampor, 18 spikar, 1 söm, 1 ten.

Fas 19:5. Konstruktion av hus 19:5:1, 19:5:2, 19:5:3 och gårdsplan

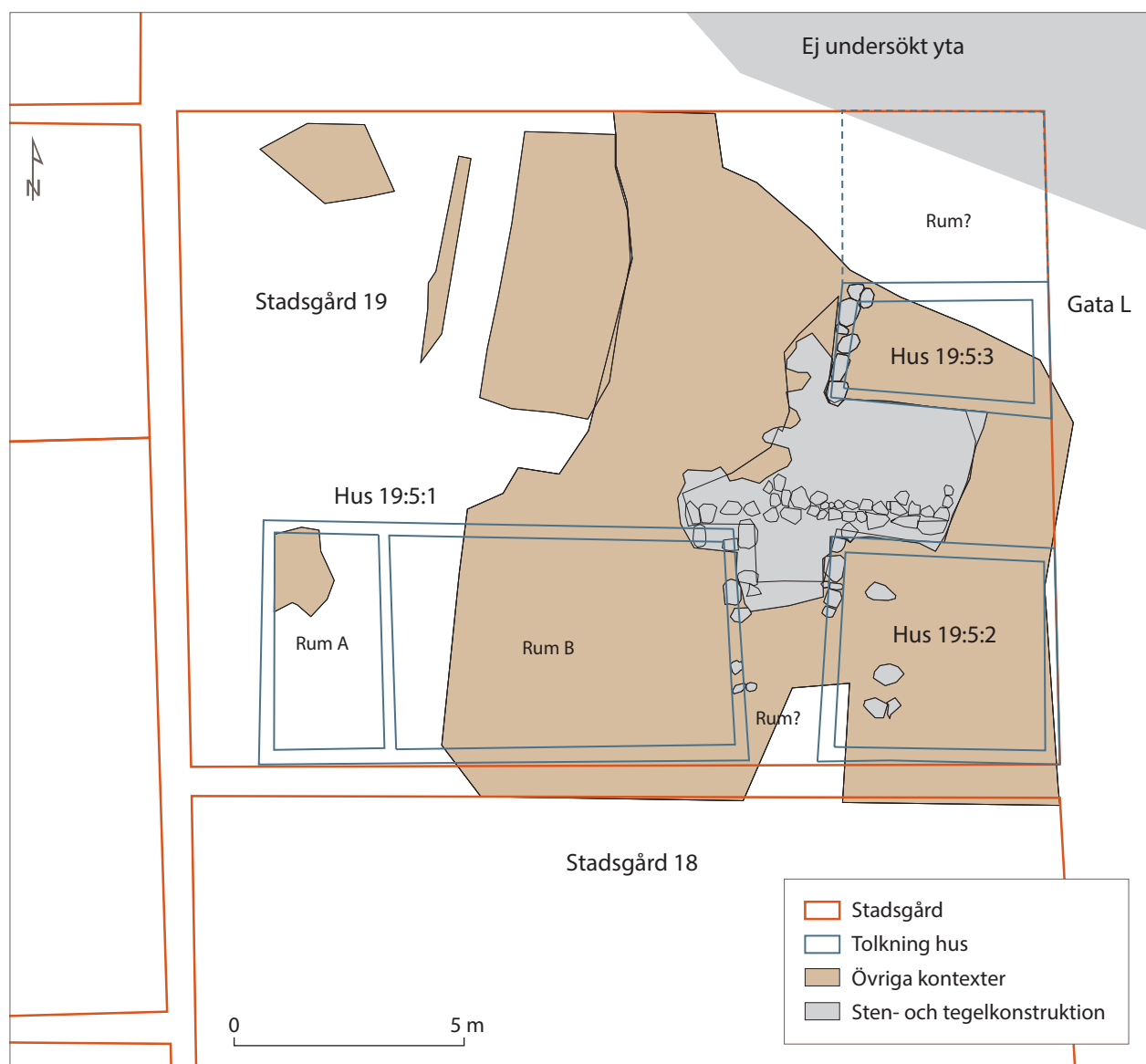
Datering: 1560–1570-tal.

Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes hus 19:5:1 och 19:5:2. Norr om husen fanns en gårdsplan. På gårdsplanens nordöstra sida uppfördes hus 19:5:3 utmed gata L. Möjligen var alla husen sammanbyggda i L-form med loft/övriga våningar (figur 148, tabell 50).

Inför bygget påfördes konstruktionslager med inslag av utjämnade raseringsmassor (KG 2591*). Få föremål fanns i lagren, det som fanns var keramik som troligen är omlagrat äldre avfall.

Hus 19:5:1 var minst 10,4×5,0 meter stort och hade minst två rum. Syllstenar lades (KG 2469*). I väster fanns rum A som var minst 2,0×4,3 meter stort. Här lades ett konstruktionslager som även fungerade som isolering och på det ett trägolv (KG 2469*). Rummets var möjligen ett förråd eller en kammare. Öster om detta fanns rum B som var minst 7,5×4,3 meter stort, detta kan ha varit flera olika rum. Ingen bevarad golvyta fanns här. Rummets funktion är okänd, möjligen fanns en stuga med eldstad och en förstuga här.

Hus 19:5:2 var 4,8×5,0 meter stort och hade ett rum. Syllstenar lades (KG 2471*). Även inne i huset fanns flera stenar som kan ha ingått i en golv-

Figur 148. Lämningar från fas 19:5. Skala 1:150.

konstruktion. I övrigt fanns ingen bevarad golv-
yta. Rummets funktion kan inte avgöras. Möjligen
fanns en kakelugn i byggnaden.

Mellan hus 19:5:1 och 19:5:2 fanns stenläggning,
söder om den kan ett rum ha funnits.

Hus 19:5:3 var minst 2,9×4,8 meter stort och
hade minst ett rum. Syllstenar lades ut (KG 2619*).
Ingen bevarad golv-
yta fanns. Rummets funktion

kan inte avgöras. Norr om detta kan ännu ett rum
ha funnits. Mellan hus 19:5:2 och 19:5:3 fanns en
portgång, den kan ha varit överbyggd.

Mellan husen konstruerades en gårdsplan. På
konstruktionslager av sand lades stenläggning. En
öst-västlig rännal fanns här (KG 2583*). Det är
osäkert vad stadsgårdens nordvästra del användes
till. Möjligen var det en öppen yta.

Tabell 50. Grupper och kontexter i fas 19:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

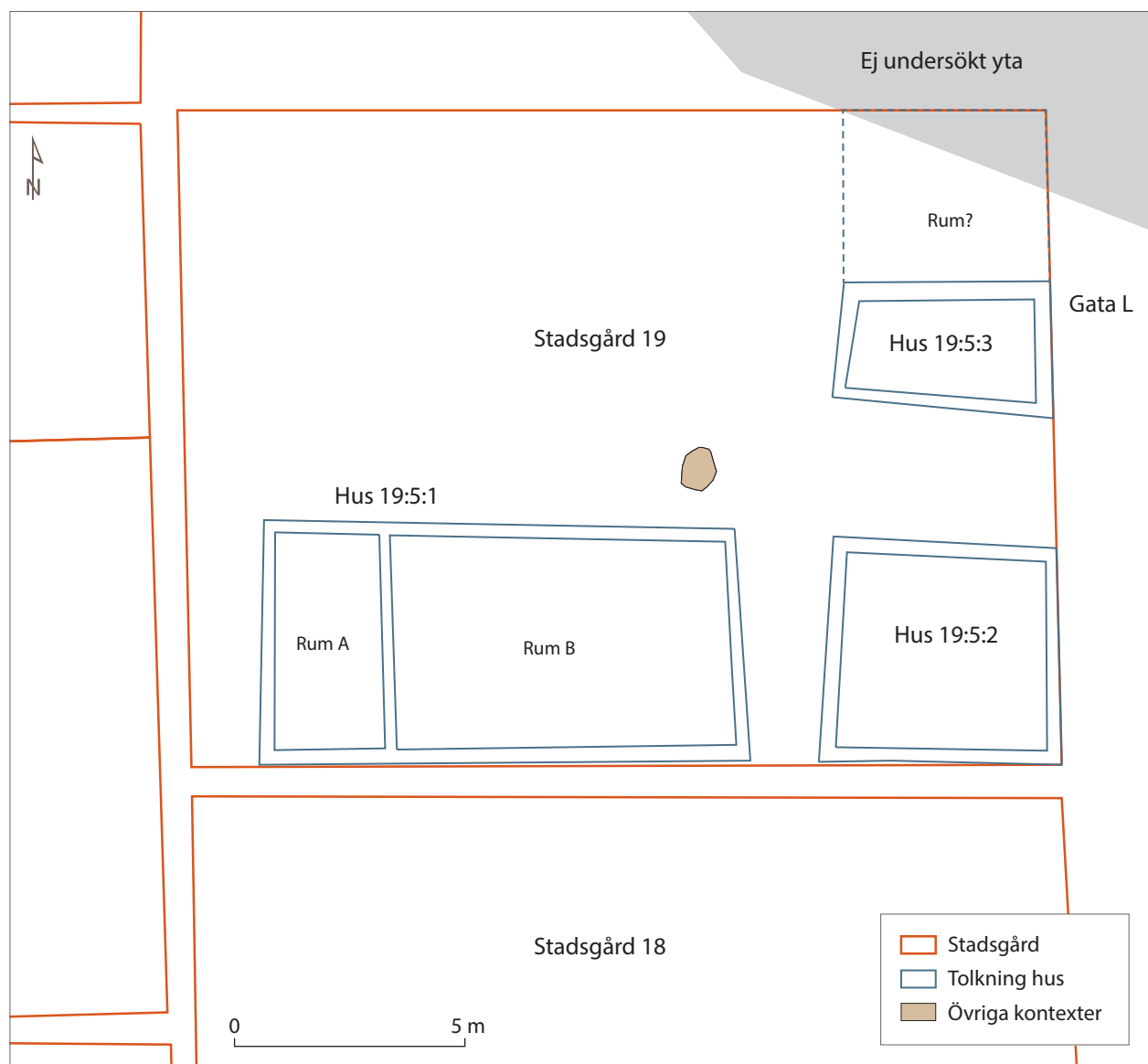
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2469*	Konstruktion av byggnad	811019*, 830057*, 860000*, 860001*		860000, 860001 var syllstenar. 830057 var konstruktionslager av bränd sand. 811019 var trægolv med brända brädor. Innehöll ben av nötkreatur: mellanfot (bränt fragment). Ett par oidentifierade däggdjursfragment. Totalvikt: 30 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta
2471*	Konstruktion av byggnad	800027*, 810008*		Syllstenar tillhörande byggnad och stenar inne i byggnad
2583*	Konstruktion av gårdsplan	800026*, 812005*, 860002*		812005 var konstruktionslager av sand. 860002 var stenläggning av 0,1–0,4 m stora stenar. 800026 var Ö-V rännal
2591*	Utgjämning inför byggnation	810010*, 812000*		Konstruktionslager av sand och siltig sand med inslag av raseringsmassor med tegelkross, tegelbrockor. Innehöll ben av nötkreatur: 2 underkäkar, 5 språngben, kota, tåleder, revben. Svin: tänder. Totalvikt: 565 g. Fynd av keramik: 2 YRG kruka, 1 YRG panna, 10 YRG trebensgrytor, 2 odefinierad YRG. 1 odefinierad YLG
2619*	Konstruktion av byggnad	810018*		810018 var N-S syllstensrad

Fas 19:6. Grävande och bruk av avfallsgrop

Datering: 1600-tal? Nära fas 19:7.

En grop grävdes i den västra delen av gårdsplanen (KG 2490*). Den fylldes med avfall (KG 2573*). Föremålen i gropan utgjordes enbart av keramik. Här fanns olika kärl, både bords- och kokkärl av

olika godstyper. Dateringen av keramiken passar väl in i fasen. Flera skärvor som kan komma från samma stengodskrus, tyder på att materialet inte är omlagrat i någon större omfattning. Möjligen var detta en del av raseringen av stadsgården (figur 149, tabell 51).

Figur 149. Lämningar från fas 19:6. Skala 1:150.

Tabell 51. Grupper och kortexter i fas 19:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2490*	Grävande av grop	812003*		Nedgrävning 0,9×0,7 m stor, 0,15 m djup
2573*	Bruk/fyllning i grop	812002*		Sand med träkol, aska, tegelkross, bränd lera, småsten. Fynd av keramik: 10 YRG trebensgrytor. 1 YLG kruka, 1 YLG skål. 1 jydepotte (ca 1550-). 5 stengodskrus (varav 3 ev. är samma kärl, Köln/Frechen ca 1550-, 1 Siegburg 1400–1500-tal).

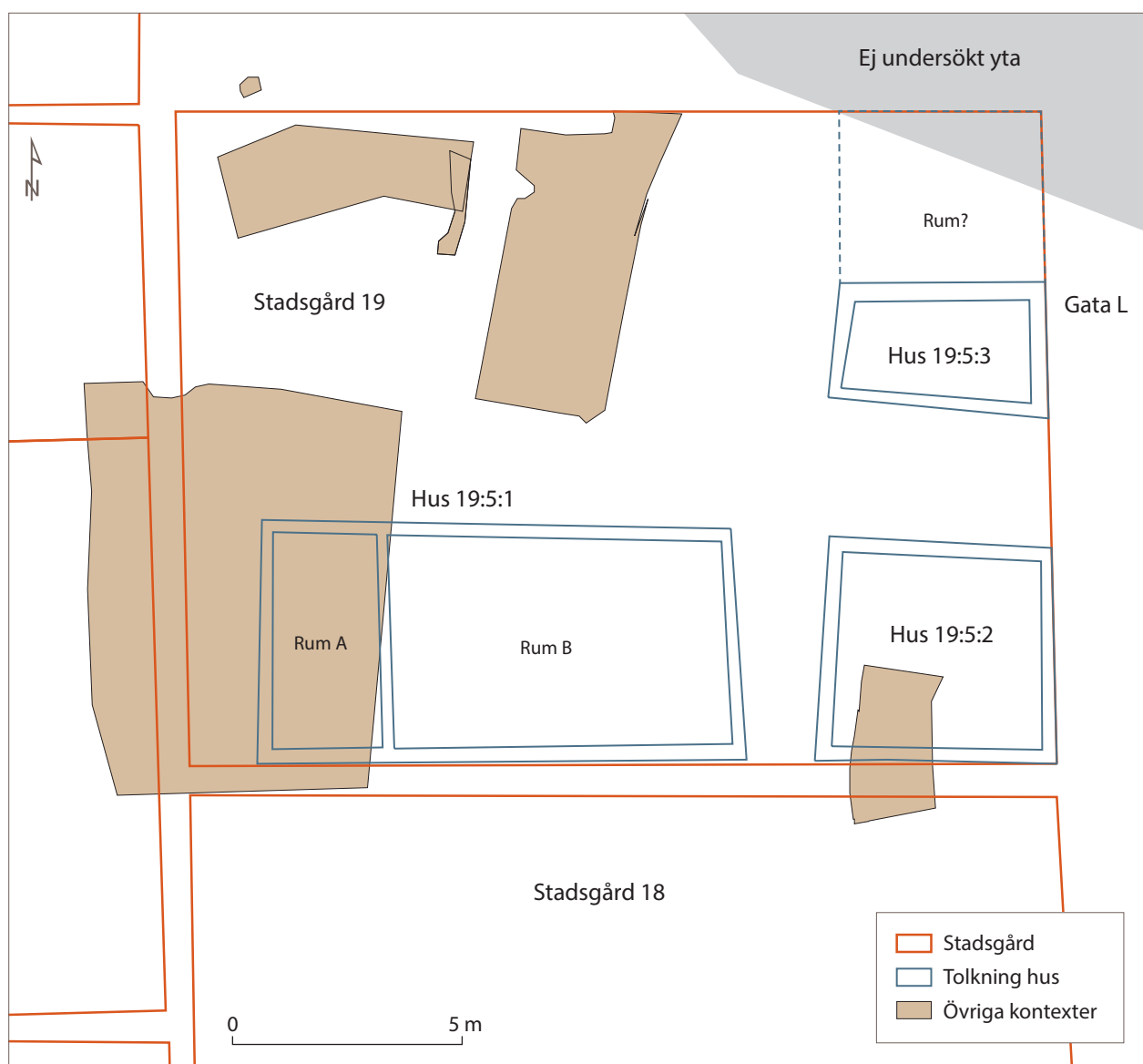
Fas 19:7. Rasering av stadsgården

Datering: 1600-tal (1624?)

Storskalig rasering när stadsgården övergavs (figur 150, tabell 52). Över hus 19:5:2 fanns rasering, möjligen fanns spår av en kakelugn (KG 2463*). På stadsgårdens norra del fanns utjämnade lager som innehöll spår av brukning (KG 2620*). I den västra delen av stadsgården fanns trä och bränd sand från ett golv eller tak (KG 2466*). Raseringslagen över det var infiltrerade av senare aktiviteter. Bland annat grävdes schakt här vid undersökningarna 1915–1918. Delar av föremålsmaterialen kan höra till stadsgård 18 eftersom raseringslagren över de

båda stadsgårdarna först dokumenterades som ett och samma lager (KG 2466*).

En stor mängd föremål fanns i raseringslagren, som en marmorfigurinen som kan vara en marionett från Commedia dell'arte, färgat fönsterglas mycket dryckesglas och keramik. Att lagren var omrörda visades av inslag av moderna föremål. Men den övervägande delen av föremålen kommer från yngre stadstid och hör sannolikt till stadsgårdens (eller åtminstone närområdets) yngsta fas. Inget fanns som direkt tyder på hantverk och liknande. Snarare fanns spår av mat- och dryckeskonsument, och möjligen nöjen (dockteater?).

Figur 150. Lämningar från fas 19:7. Skala 1:150.

Tabell 52. Grupper och kontexter i fas 19:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

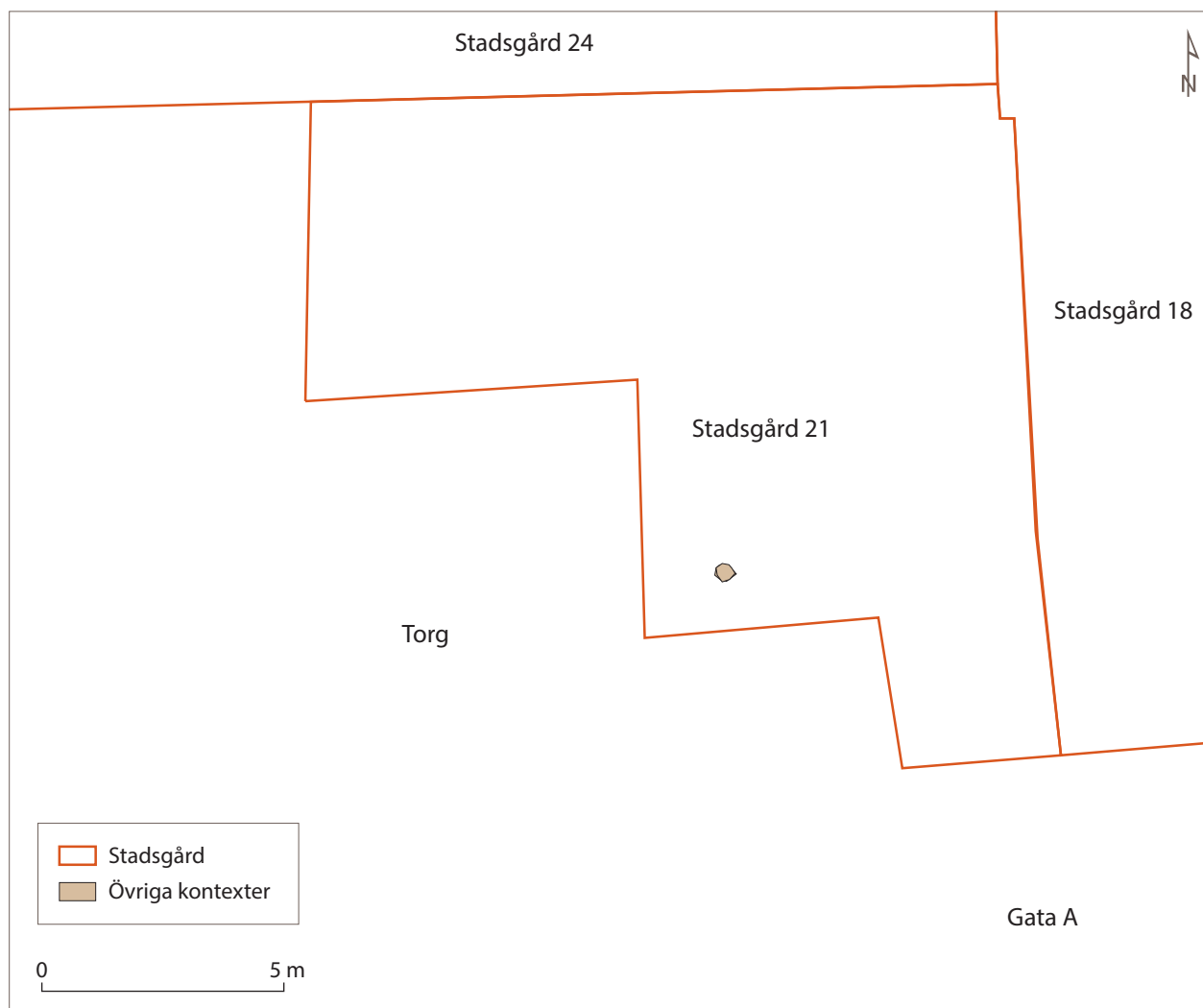
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2463*	Rasering av byggnad	810004*		Utgjämna raseringslager av sand med tegelbrockor, tegelkross. Innehöll ben av nötkreatur: tänder, diverse fragment. Totalvikt: 53 g. Fynd av keramik: 1 YRG fat, 1 YRG kruka, 5 YRG trebensgrytor, 1 odefinierat kärl YRG. 1 YLG fat (Weser 1575–1625), 1 odefinierat kärl YLG. 1 SVG kruka, ev. jydepotte. 2 stengodskrus (Raeren? 1500-tal). Kakel: 1 fragment, front med grön blyglasyr. Metall: 1 sked (modern matsked). Bergart: 1 ev. slagen flinta
2466*	Utgjämna raseringslager	840048*, 840049*		840048, 840049 var raseringslager av sand med tegelbrockor, träflis, småsten, träkol. Innehöll ben av nöt: underkäkar, mellanhänder, övriga diverse delar. Svin: överkäke, underkäke, överarm, skenben. Får: mellanhand, höftben, skenben, mellanfot, undre kindtand. Havsörn (hona): hel fot in situ. Långa: kotfragment. Torsk: kota. Hund: ländkota, överarm, armbågsben. Totalvikt: 5283 g. Keramik: 18 YRG fat, 16 YRG krukor, 6 YRG pannor, 114 YRG trebensgrytor, 20 odefinierade YRG. 4 YLG fat, 1 YLG panna, 1 YLG saltfat, 2 YLG skålar, 5 odefinierade YLG. 20 jydepotter (olika typer och modeller, bl.a. 2 handtag), 7 stengodskrus (varav 4 troligen Raeren, 2 Siegburg; en av dessa grönglaserad). 1 kopp flintgods. Glas: 161 fönsterglas (419 g.), varav flera stora fragment med kröslade kanter, rombiska former men även räta vinklar. 5 fragment blått glas, 7 fragment rött glas, 5 bruna, 1 gult (de bruna och gula kan möjligen vara missfärgade), 1 vinglas på fot/ben (Sydskandinavien eller norra Tyskland), 10 passglas (1550–1675), 1 schatullflaska (1600–1700-tal) 2 flaskor, 2 dryckeskärl (varav 1 keulenglas/klubbägare ca 1500–1625), 1 blå ribbägare (1475–1550). 1 spelbricka. Metall: 2 blyplomber (varav 1 från Amsterdam), 1 odefinierat blyföremål, 1 beslag (järn), 8 odefinierade järnföremål, 1 ev. klackjärn, 2 knivar (med fastkorroderad pärla), 1 lieblad, 1 ring, 1 solja, 40 spik, 5 sömmar, 1 ten. Läder: 1 sko (fragmentarisk). Kakel: 1 fragment från rump. Bergart: Marmorfigurin, armar och ben har varit fästa med metallnitar. Figur med rund mage, puckelrygg och spetskrage. Kanske en marionett (Pulcinella från Commedia dell'arte?), 1 slagen flinta
2620*	Utgjämna rasering med inslag av brukning	820044*		Lager med flera horisonter av silt med tegelbrockor, tegelkross. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 3 YRG trebensgrytor. 1 YLG fat. 1 stengodskrus (Raeren 1500-tal). Metall: 2 mynt (1 Mansfeld taler 1530, St Georg (?), 1 Johan III 2 öre 1573), 1 gångjärnsstapel, 1 söm, 3 spik

Stadsgård 21

Fas 21:1 Äldsta bruk av ytan

Datering: 1473 till slutet av 1400-talet/början på 1500-talet (omkring 1480?).

Det är osäkert om en tomt stakades ut då staden grundade, eller om den bara var en obebyggd yta allmän yta i korsningen av gata A och C (figur 151, tabell 53). En grop grävdes och brukades (KG 4123, 4203). I fyllningen fanns stora delar av benen från en ko. Troligen handlar det inte om slakt (som på andra tomter) utan om kadavret från en gammal eller sjuk individ som grävts ned.

Figur 151. Lämningar från fas 21:1. Skala 1:150.

Tabell 53. Grupper och kontexter i fas 21:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4123	Brukande av grop	84150	84150 har PM 325209 med träflis, starr, hallon, ogräs. 84150 har PS 325210.	Fyllning i gropen bestående av gråbrun sand, samt pinnar och träflis. Innehöll ben av nötkreatur: stora delar av skelett från en vuxen ko (ej huvud, hals). 8 bröstkotor + revben, brosk och ett bröstben, 3 ländkotor, korsben, 1 svanskota. 1 skulderblad, 1 radius+ulna + 3 carpalia, mellanhandsben och flera tåleder. båda höftbenen, lårben, 1 knäskål, båda skenben och vristen (fuserade tarsale3 på båda sidor) 1 mellanfotsben och tåleder. 2 sesamben (prox + dist). Ytterligare ben av nöt. Höns: lårben. Får/get: radius+tibia av får. PS 325210: 3L, 2 mm: humus, träflis och lite obrända benfrag. Fiskben: pigghaj, sill, karpfisk (fjäll), torskfisk, abborre (kota + fjäll). Totalvikt: 2 700 g. Fynd av keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka
4203	Grävande av grop	84149		Nedgrävning, ca 0,37 m i diameter.

Fas 21:2. Konstruktion av hus 21:2:1, 21:2:2 och gårdsplan

Datering: Slutet av 1400-talet/början på 1500-talet (omkring 1480?).

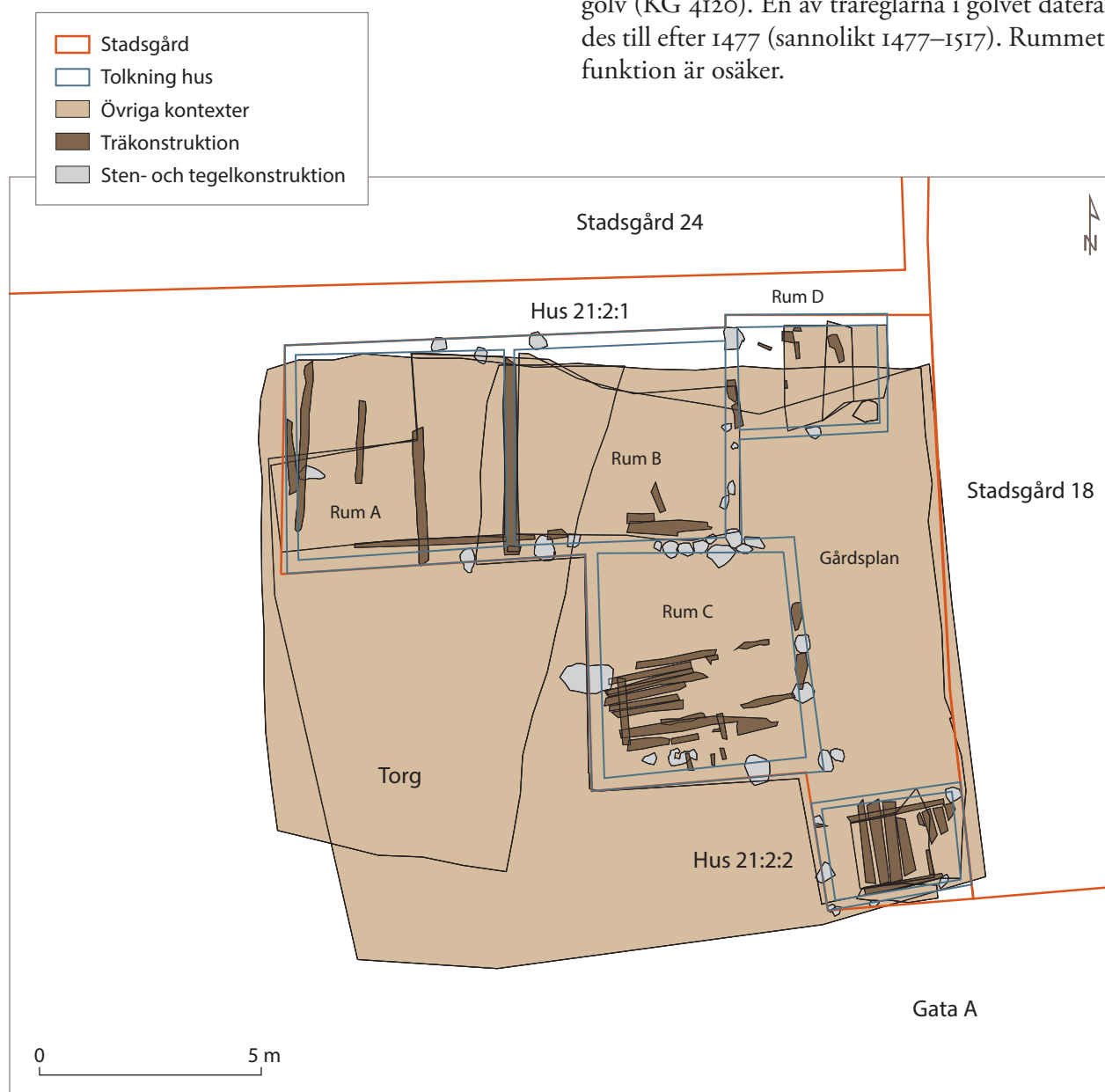
En byggnad uppfördes på stadsgårdens nordvästra del (hus 21:2:1). I sydöst uppfördes en mindre byggnad (hus 21:2:2). I öster fanns en öppen gårdsplan (figur 152, tabell 54).

Tomten var närmast L-formad, cirka 14×15 meter stor mot granntomterna och 6–8 meter djup. Inför bygget lades lager ut bestående av sand och träflis (KG 3246). Träflisen var troligen en restprodukt från byggnationerna som skedde på

platsen, lagret var koncentrerat till mitten och till den västra delen av stadsgården. Sandlagren täckte hela stadsgårdsytan. En grop grävdes i stadsgårdens östra del troligtvis i samband med markförberedningen (KG 4204). I fyllningen fanns decimeterstora stenar.

Hus 21:2:1 var byggt i vinkel och var uppskattningsvis 13,7 meter långt i öst-västlig riktning, 10,2 meter långt i nord-sydlig riktning, 2,8–5,0 meter brett, och hade fyra rum. Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 3247). Möjligen hade byggnaden tegeltak.

I nordväst fanns rum A som var cirka 4,6×4,4 meter stort. I rummet lades konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering och ett trägolv (KG 4120). En av träreglarna i golvet daterades till efter 1477 (sannolikt 1477–1517). Rummets funktion är osäker.

Figur 152. Lämningar från fas 21:2. Skala 1:150.

Öster om detta fanns rum B som var cirka 4,7×4,4 meter stort. I rummet lades konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och ett trägolv (KG 4121). Rummets funktion är osäker.

Söder om rum B fanns rum C som var cirka 4,7×4,4 meter stort. Här lades ett trägolv över ett konstruktionslager av sand, som även fungerade

som isolering (KG 4206). Trägolvet var som bäst bevarat i rummets södra del, men spår efter golvet i form av träfibrer påträffades även i raseringslagren den norra delen (se nedan). Möjligen var det två olika rum. På rummets västra sida fanns en större sten som kan ha utgjort en tröskel in till byggnaden. Rummets funktion är osäker.

Tabell 54. Grupper och kontexter i fas 21:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3245	Konstruktion av byggnad	83093, 83094, 83095, 83097, 84142, 84143		83095, 83097 var syllstenar. 84143 var ett lager bestående av lera och silt, ca 0,01–0,25 m tjockt, ev. isolering (mullbänk). 83094 var två Ö-V golvreglar. 84142 var konstruktionslager av sand, ca 0,05 m tjockt. 83093 var ett trägolv med N-S brädor. var tre syllstenar, ca 0,25 m i diameter. Innehöll ben av nöt: blandade delar. Totalvikt: 251 g. Fynd av glas: 1 humpen med emaljdekör, Tyskland ca 1550–1650, 1 igelglas ca 1525–1600, 2 fönsterglasfragment (2 g). Horn: 1 bit sågat älghorn, 1 del av armborstnöt, troligen älghorn, 1 ev. förarbete till armborstnöt av hjorthorn, 11 förarbeten/halvfabrikat av kronhjortshorn bl.a ett till nätsticka. Järn: 1 mejsel med handtag av ben/horn, 1 knivblad, 1 brodd, 1 ring (ev. ringformat beslag), 1 sölja, 16 spikar, 2 sömmar, 1 tråd. Övrig metall: 1 fotangel i CU-legering, 1 blyföremål, ev. ett sänke. Keramik: 18 YRG trebensgrytor, 2 YRG krukor, 16 oidentifierade YRG kärl, 1 YRG fat, 1 YLG fat med piplerdekör, 6 stengodskrus från Raeren.
3246	Markberedning och utjämning inför byggnation	74126, 84136, 84147		74126 var ett 0,01–0,10 m tjockt konstruktionslager av sand (delvis underlag för stenslaggning). 84136 var ett 0,01–0,2 m tjockt utjämningslager av silt och träflis. 84147 var 0,15–0,22 m tjockt konstruktionslager av sand. Innehöll ben av nöt: 13 mellanhandsben, 11 mellanfotsben + blandade delar; Får/get: fragment. Svin: splitter. Rådjur: diafys av mellanfotsben. Totalvikt: 7 405 g. Fynd av bergart: 1 skifferbryne. Järn: 1 beslag, 1 spik. Tegel: 1 taktegel. Keramik: 18 YRG trebensgrytor, 2 YRG fat, 5 oidentifierade YRG kärl
3247	Konstruktion av byggnad	72102, 72103, 72105, 72106, 72107, 72108, 72109, 72110, 72115, 72116, 72117, 72118, 74118, 74119, 74121, 74122, 74123, 76064, 76070, 76073, 82064, 82065, 82066, 84127, 84128		72102, 72103, 72105, 72106, 72107, 72108, 72109, 72110, 72118, 74118, 74119, 74121, 74122 74123, 76064, 76070, 82065, 82066 var syllstenar. 84128 var stenslaggning/syll. 84127 var en större sten, ca 1,90×0,66 m stor. Möjligen tröskel/trappsten. 72117 var Ö-V syllstockar. 72116, 76073, 82064 var N-S syllstockar. 72115 var Ö-V regel under golv
4120	Konstruktion av golv	75014, 84137, 84139, 84140, 84141	84137 har PD 324675 daterat till efter 1477 (Sannolikt 1477-1517)	75014 var ett konstruktionslager under golv bestående av silt, ca 0,05 m tjockt. 84137 var en förmultnad träbjälke i ek, ca 3 m lång. 84139 var en N-S golvregel, ca 1,65 m lång, 0,13 m bred och 0,02 m hög. 84140 var N-S golvregel ca 1,8 m lång och 0,19 m bred. 84141 var en förmultnad N-S golvregel, ca 5,15 m lång, 0,08 m bred och 0,05 m hög.
4121	Konstruktion av golv	72111, 72112, 84132		84132 var ett konstruktionslager under golv bestående av silt, ca 0,05 m tjockt. 72112 var rest av en förmultnad N-S träregel, ca 0,60 m lång och 0,14 m bred. 72111 var trägolv med Ö-V förmultnade brädor.
4122	Bruk/återfyllning av grop	76072		Fyllning bestående av stenar, ca 0,1–0,2 m i diameter, och lera. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta
4204	Grävande av grop	76071		Nedgrävning, ca 0,5 m i diameter
4205	Konstruktion av golv	74108, 76062, 76069		76062 och 76069 var konstruktionslager av sand, ca 0,03–0,05 m tjocka. 74108 var fragmentariska delar av trägolv med N-S brända brädor.
4206	Konstruktion av golv	74125, 84121, 84126, 84130, 84131, 84145		84121 var en Ö-V golvregel. 84126 var ett trägolv med Ö-V brädor. 84130, 84145 var N-S golvreglar. 84131 var en Ö-V högre bräda i golvet, ev. dörröppning. Innehöll ben av nöt, får/get och svin: blandade delar. Totalvikt: 737 g.

Öster om rum B fanns rum D som var 3,1×2,2 meter stort. På ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, lades ett trägolv (KG 4205). Rummets funktion är osäker, det kan ha varit ett förrådsutrymme.

Hus 21:2:2 var minst 2,4×3,5 meter stort och hade ett rum. Byggnaden var uppförd direkt intill huslänga 18:2:1, ingen vret fanns mellan dem. Syllstenar lades ut, därefter lades konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och ett trägolv (KG 3245). Byggnaden var troligen en hantverksbod. I konstruktionslagret fanns spår av hornhantverk. Här fanns ett armborstnöt, och ett möjligt förarbete till ytterligare ett, en nätsticka och en mejsel med handtag av ben/horn.

Förutom hantverksavfall fanns även blandat hushållsavfall. Här fanns keramikkrärl för matberedning och bordskrärl, som dryckeskrus av stengods och piplerdekorerade fat. Här fanns fragment av glaskrärl med en ganska mycket senare datering än fasen. Delar av materialet kan ha hamnat här vid brukningen, men lagret måste även vara påverkat av senare ingrepp (en störning fanns i den östra delen). Därför är kopplingen mellan materialet och rummets funktion något osäker.

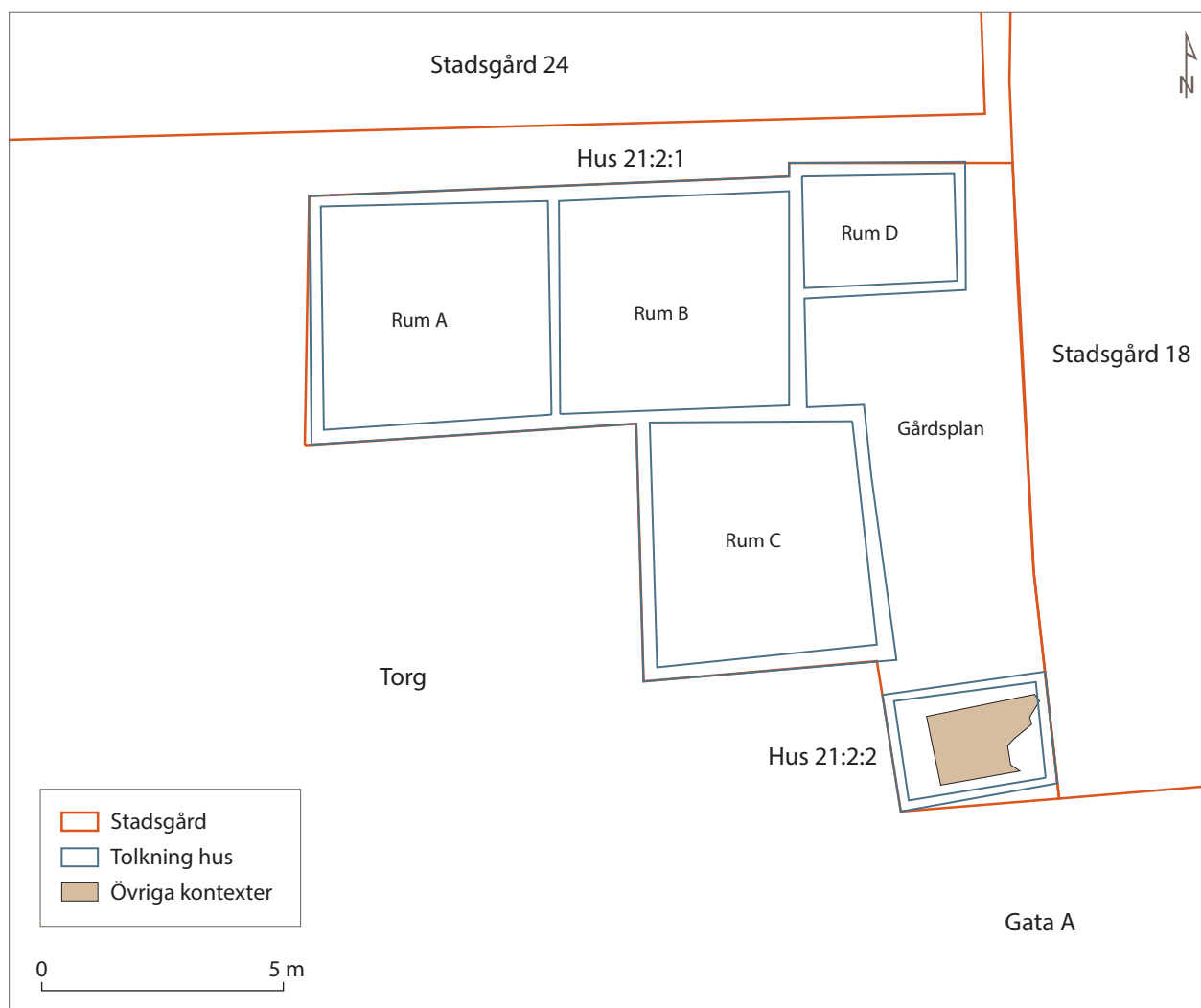
Öster om hus 21:2:1 fanns en öppen gårdsplan, här lades utjämningslager av sand (KG 3246). Troligen var ytan helt omsluten av byggnader (stadsgård 18 i öster) och en port kan ha funnits mellan hus 21:2:1 och 21:2:2. Söder och väster om stadsgården fanns stadens torg (se fas Ae:2).

Fas 21:3. Brukning av hus 21:2:2

Datering: första halvan av 1500-talet.

Stadsgård 21 brukades (figur 153, tabell 55). I hus 21:2:1 fanns spår av brukning i raseringslagren (se nedan, fas 21:4). I hus 21:2:2 fanns ett tunt brukningslager bevarat mellan brädorna i golvet (KG 4208). Lagret var väldigt tunt och innehöll

inga föremål, vilket visar att rummet hölls rent. Däremot fanns flera föremål i konstruktionslagret under golvet (se KG 3245 i fas 21:1). Delar av detta material kan ha sipprat ner mellan golvplan-korna i boden under brukningstiden. Som nämndes ovan är dock konstruktionslagret påverkat av senare ingrepp.

Figur 153. Lämningar från fas 21:3. Skala 1:150.

Tabell 55. Grupper och kontexter i fas 21:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4208	Brukning av golv	83092	83092 har PM 323774 med träflis, träkol, svinmålla (rent golv)	Tunt lager av sand, ca 0,005–0,01 m tjockt.

Fas 21:4. Rasering av byggnader och utjämning av ytan

Datering: 1540-tal (1547).

Storskalig ödeläggelse, troligen vid flytten till Älvsborgsstaden (figur 154, tabell 56).

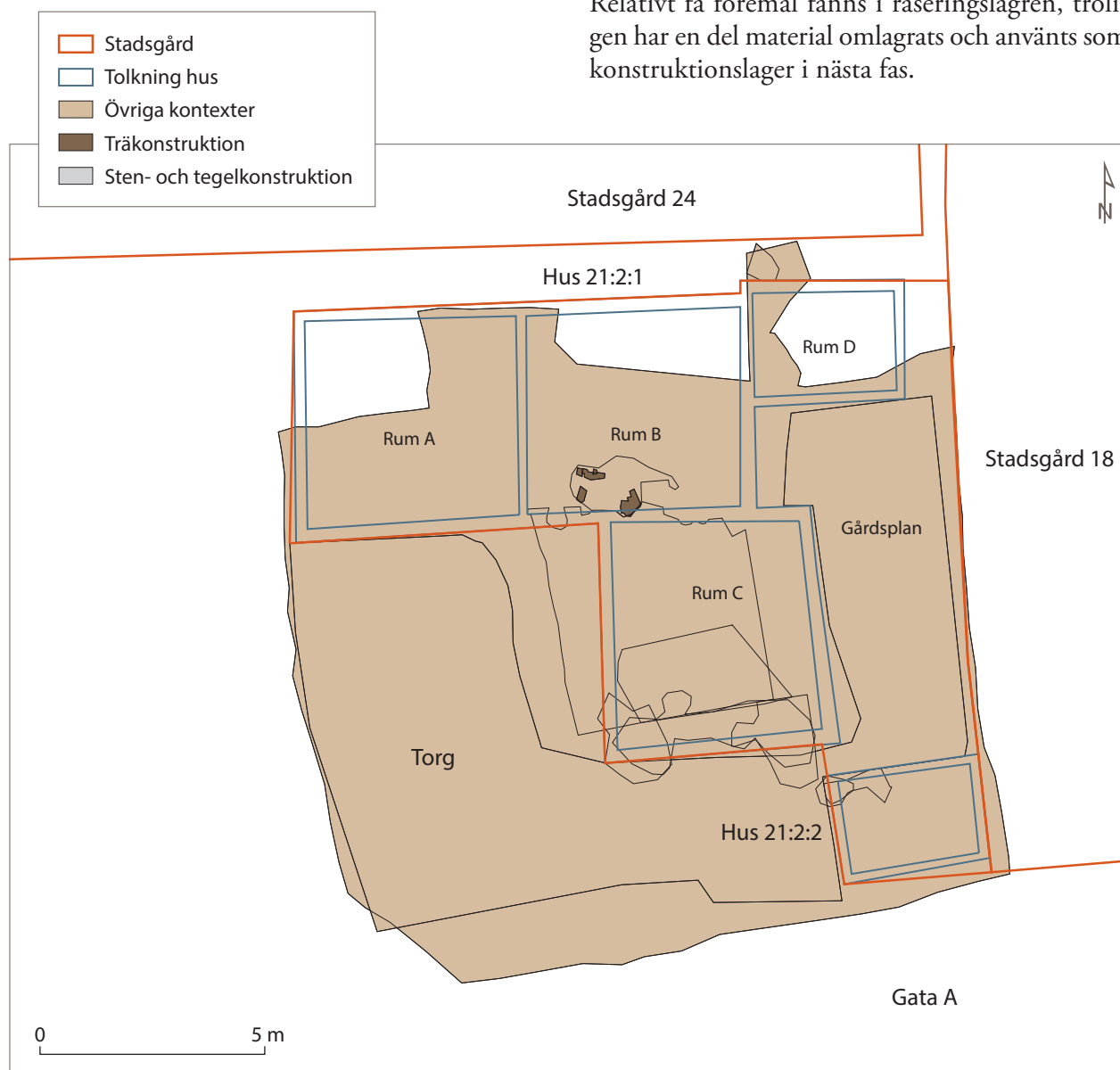
Hus 21:2:1 raserades och raseringslager avsattes. Delar av byggnaden kan ha brunnit då raseringslagren bestod av kol, sot och aska (KG 4211, 4212). Branden har dock troligen varit planerad. Över rum B fanns även större brända och väldigt förkolnade träbitar, troligen var dessa delar av ett raserad loft, tak eller en vägg. I rum C fanns ett tunt raseringslager med inslag av det sista bruket (KG 4207). Över det fanns utjämnade raseringsla-

ger över golvet. I det fanns möjliga spår av trägolv (KG 3296).

Hus 21:2:2 raserades. Vid byggnadens nordvästra hörn fanns raseringsmassor med bränt material, möjligen från en vägg (KG 4210).

Över gårdsplanen, och även delar av torgytan fanns ett fläckvis förekommande lager med kol och sot, det kan ha tillkommit rörelse på ytan efter att en eventuell stenläggning plockades bort inför raseringen (KG 4209).

Stora delar av raseringsmassorna på stadsgården jämnades ut och bildade ett heltäckande lager (KG 3244). Lagret innehöll bland annat latrin och dynga, samt köksavfall i form av enstaka spår av förkolnat råg, starr, hallon och björnbär. Troligen var detta rester från brukandet av stadsgården. Relativt få föremål fanns i raseringslagren, troligen har en del material omlagrats och använts som konstruktionslager i nästa fas.

Figur 154. Lämningar från fas 21:4. Skala 1:150.

Tabell 56. Grupper och kontexter i fas 21:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3244	Rasering och utjämning	82067	Har PM 324618 se bilaga 1. PM 324620 med träflis, träkol, svinmålla, starr, hallon, trampört, daggkåpa (lite ogräs, lite dynga). PS 324621 med enstaka bensplitter	Utjämnat raseringslager av silt med tegelbrockor och tegelkross, ca 0,03–0,15 m tjockt. Delvis påverkat av senare markingrepp (torpbebyggelse). Innehöll ben av nöt: 8 mellanfotsben, 3 underkåkar, 1 vristpaket. Får/get och svin: blandade delar. Totalvikt: 3 154 g. Fynd av glas: 1 butelj, 1 fragment fönsterglas. Järn: 1 rondelldolk, 1 spik. Tegel: 1 formtegel. Keramik: 22 YRG trebensgrytor, 1 YRG panna, 2 YRG krukor, 1 YRG skål med piplerdekor, 8 YRG fat varav 7 piplerdekorade, 12 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG trebensgryta, 2 YLG fat, 3 oidentifierade YLG kärl, 1 stengodskruka, 2 stengodskrus.
3296	Rasering av byggnad/golv	74125		Lager av lera med inslag av gul sand som innehöll en del träfibrer. Träfibrerna kan vara spår av nedbrutet trägolv. Lagret var ca 0,03–0,01 m tjockt. Fynd av järn: 1 borrh, 2 knivar, 5 spikar. Slagg: 2 fragment (1157 g). Keramik: 30 YRG trebensgrytor, 3 YRG skålar, 5 YRG krukor, 1 YRG fat möjligen Werra, 1 SVG kruka, 2 oidentifierade SVG kärl, 1 oidentifierat stengodskrus.
4207	Rasering med inslag av brukning på golv	84125		Tunt lager med inslag av den sista brukningen. Silt ca 0,02 m tjock. Innehöll ben av nöt och får/get: blandade delar. Totalvikt: 205 g. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor
4209	Rasering/bruk vid rasering	84129		84129 var fläckvis förekommande trampad markhorisont av humös sand, med sot, kol och ben (ej insamlade).
4210	Rasering av byggnad	83096		83096 var ett raseringslager av sand med tegelkross, träbitar, träkolsbitar, tegelbrockor Del av bräda.
4211	Rasering av byggnad	72114, 74127, 84146	84146 har PM 325050 med träkol. PS 325051.	72114 var bränt trä från loft, vägg eller tak. 74127, 84146 var raseringslager av sand med träkolsbitar, sot, aska. Fynd av slagg: 4 bottensköllor (3656 g)
4212	Rasering av byggnad	76061		Raseringslager av sand med tegelkross, småsten, ca 0,05 m tjockt

Fas 21:5. Konstruktion av hus 21:5:1 och 21:5:2
Datering: Omkring 1570.

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes hus 21:5:1. I det nordöstra hörnet uppfördes hus 21:5:2. Mellan dem fanns en stenlagd passage (figur 155, tabell 57).

Tomten var nu 14,5 meter lång och 6,0–9,3 meter bred. Inför byggnationen påfördes utjämningslager med inslag av raseringsmaterial (KG 4124). I lagret fanns mycket föremål. Delar materialet kan vara omlagrat från föregående faser. Dock finns det även en del föremål som var samtida med fasen eller till och med något yngre. Här finns fler skärvor av blått humpenglas. Här hittades även en plomb från Göttingen.

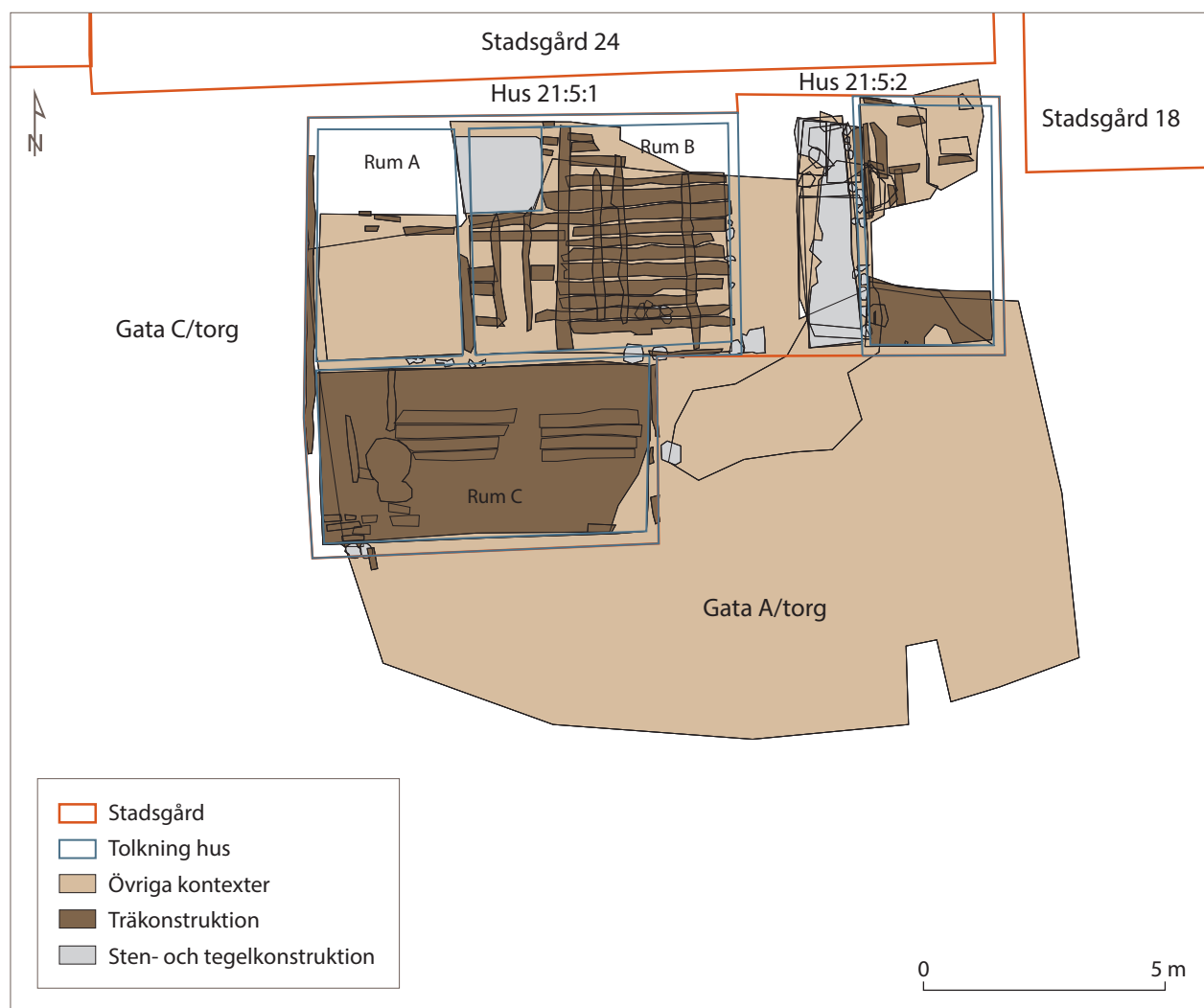
Ytterligare konstruktionslager av sand och lera lades därefter ut (KG 4213). I samband med mark-

beredningen grävdes en rektangulär grop i den nordöstra delen av stadsgården, syftet med nedgrävningen var något oklar men har troligen haft något att göra med byggnationerna på platsen. Gropen tycks omgäende ha fyllts igen med lager som påminner om ovanliggande utjämningslager (KG 4214).

Hus 21:5:1 var cirka 9×9 meter stort och hade tre rum. Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 4125). Någonstans i byggnaden fanns troligen en kakelugn.

Längst i nordväst fanns rum A var 4,6×3,0 meter stort. I rummet lades konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och ett trägolv (KG 4215). Rummets funktion är osäker, men det var indirekt uppvärmt.

Öster därom fanns rum B som var 5,3×4,6 meter stort. I det nordvästra hörnet konstrue-

Figur 155. Lämningar från fas 21:5. Skala 1:150.

Tabell 57. Grupper och kontexter i fas 21:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4124	Markberedning inför bygge	72090		Utgjämningsslag av sand med tegelkross, träflis, träkolsbitar, sot, aska. Utgjämnade rasringsmassor. Lagret var ca 0,08–0,12 m tjockt. Innehöll ben av nöt: calvaria, underkäke, 2 mellanhandsben, 9 mellanfotsben, blandade delar. Svin och får: blandade delar. Höns: enstaka delar. Torsk: kraniedelar. Hornspets av kronhjort. Totalvikt: 5 475 g. Fynd av bergart: 1 flintkärna. Glas: 2 humpen i blått glas med målad dekor, från Böhmen eller Franken 1580–1620, 1 bägare, 2 passglas 1550–1650, 1 ringformat dekorelement, kanske från pokal, 12 fragment fönsterglas (24 g). Järn: 5 knivar, 1 nyckel, 1 gångjärnsbeslag, 1 ring, 43 spikar, 1 sölja, 1 tråd, 1 hästskosöm, 1 ten, 2 oidentifierade föremål. Övrig metall: 1 blybeslag med mansporträtt, 1 blyplomb från Göttingen, 1 oidentifierat bly/tenn-föremål. Slagg: 3 fragment (152 g). Tegel: 1 rött murtegel med tassavtryck från hund. Keramik: 78 YRG trebensgrytor, 5 YRG pannor, 4 YRG skålar, 32 YRG krukor, 10 YRG fat, 50 oidentifierade YRG kärl, 2 YLG skålar, 6 YLG fat varav ett från Weser 1575–1630, 8 oidentifierade YLG kärl, 3 jydepotte-krukor Jylland, 1 oidentifierad jydepotte, 1 oidentifierat SVG kärl, 3 fajansfat från Nederländerna ca 1575–1650, 1 stengodskruka/mugg från Raeren, 3 stengodskrus från Köln/Frechen och Raeren 1500-tal, 2 oidentifierade stengodskärl.
4125	Konstruktion av byggnad	72096, 72098, 84107, 84109, 84110, 84116, 84117, 84120, 84138, 84159		72096, 72098, 84109, 84116, 84120 var syllstenar. 84110 var en större sten med platt ovalsida, ev. tröskel/trappsten, 0,43×0,35 m stor. 84117, 84138, 84159 var N-S syllstockar. 84107 var Ö-V syllstock
4126	Konstruktion av eldstad	72162	Har PM 323139 med tegel, ben, rottrådar, träflis, träkol, skalkorn, råg, koksliknande material, ogräs. PS 323140 med lera, tegelkross, fåtal obrända benfragment	Fundament till eldstad. Stenpackning, 1,6×1,7 m stor.
4127	Konstruktion av byggnad	74083, 74089		74083 var syllstenar. 74089 var en förmultnad avbruten stolpe med verktygsspår från yxa, ca 0,18 m i Ø. Ev. del av vägg eller dörrpost
4213	Konstruktionslager	74112, 74113, 74124, 76065, 76068		Flera konstruktionslager av sand med inslag av lera. Med tegelbrockor, småsten, tegelkross, sot. Fynd av glas: 11 fönsterglasfragment (21 g). Järn: 1 fiskekrok, 1 krampa, 7 spikar, 1 söm. Slagg: 3 fragment (45 g). Keramik: 11 YRG trebensgrytor, 2 YRG krukor, 12 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG fat, 1 oidentifierat YLG kärl
4214	Grävande av grop och återfyllning	74116, 76066, 76067		76066 var en rektangulär nedgrävning, ca 1,2 m lång, 0,65 m bred och 0,15 m djup. 76067 var fyllning av sand med sot, tegelkross, småsten. 74116 var ett fläckvis förkommande lager av sand med inslag av sot. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta
4215	Konstruktion av golv	72099, 72113, 84105, 84118	72099 har PM 323292 med träflis, träkol (precis under golv). PS 323293.	72099 var konstruktionslager av sand, ca 0,04–0,08 m tjockt, innehållande enstaka spår av småsten och träkol. 84118 var N-S golvreglar. 72113 var fem mindre stenar under golvet. 84105 var ett trägolv med Ö-V brädor, ca 0,2 m breda. Fynd av bergart: 1 oidentifierat föremål. Glas: 1 ribbägare ca 1500–1550, 1 fragment fönsterglas (5 g). Järn: 1 kniv med träskaft, 3 spikar, 1 oidentifierat föremål. Keramik: 5 YRG trebensgrytor, 2 YRG fat, 1 YRG skål, 5 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG fat
4216	Konstruktion av golv	72095, 72097, 72104		72097 var N-S golvreglar. 72104 var konstruktionslager av sand, ca 0,06–0,20 m tjockt. 72095 var förmultnat trägolv med Ö-V brädor.
4217	Konstruktion av golv	74085, 74097, 74098, 74099, 74103, 74107, 74114, 74129	74103 har PM 321390 med träkol, rottrådar, bränd starr, brända bär, bränd målla, träflis, smältor (bränt hö). 74107 har PM 321488 se bilaga 1.	74107 var konstruktionslager av lera, ca 0,01–0,03 m tjockt. 74098, 74103 var konstruktionslager av sand, ca 0,08–0,15 m tjockt. 74129 var konstruktionslager av sand, ca 0,02 m tjockt. 74099 var konstruktionslager av lera, ca 0,03–0,08 m tjockt. 74097 var Ö-V golvreglar. 74085, 74114 var trägolv med N-S brädor. Innehöll ben av nöt: blandade ben + 2 mellanhandsben, 7 mellanfotsben, isolerad andra tåled. Får/get, svin: blandade delar. Totalvikt: 2 861 g. Fynd av glas: 1 passglas 1550–1650, 5 fragment fönsterglas (14 g). Järn: 2 beslag, 1 kedja, 1 nit, 9 spikar. Övrig metall: 1 blyplomb. Keramik: 10 YRG trebensgrytor, 2 YRG krukor, 2 YRG fat, 5 oidentifierade YRG kärl, 1 oidentifierad jydepotte, Jylland, 1 stengodskrus, troligen Siegburg 1400–1500-tal.
4218	Konstruktion av stenlagd passage	74082, 74102, 84108		74102 var konstruktionslager av sand, ca 0,03–0,05 m tjockt. 74082, 84108 var stenläggning av ca 0,10 m stora stenar. Fynd av bergart: 1 bryne. Järn: 1 ring, 2 spikar

rades ett fundament av sten för en eldstad som var 1,6×1,7 meter stor (KG 4126). I rummet lades konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och ett trägolv (KG 4215). Under golvet fanns fem stenar. Makroanalysen av ett jordprov från eldstadsfundamentet innehöll förkolnad råg och skalkorn som kan komma från brukandet. Rummet kan ha varit en uppvärmd stuga

Söder om rum A fanns rum C som var 6,7×3,6 meter stort. Ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och ett trägolv lades (KG 4216). Rummets funktion är osäker. På torget, öster om rummet, fanns en större sten med platt ovansida. Troligtvis har stenen varit en tröskel vid en ingång.

Hus 21:5:2 var minst cirka 5,4×3,0 meter stort och hade ett rum. Byggnaden saknade tydliga avgränsningar mot norr och öster. Syllstenar lades ut utmed den västra väggen. På den södra sidan sattes en stolpe som kan ha varit en del av väggen eller en dörrpost vid en ingång från gårdsplanen

(KG 4127). I rummet (rum A) lades konstruktionslager av sand och lera som även fungerade som isolering, och därefter ett trägolv (KG 4217). Rummets funktion är osäker. Ett jordprov från ett konstruktionslager innehöll förkolnad starr, bär, hö och ogräs, samt krapp och slagg. Roten från krapp används för att färga textilier röda, eftersom fröer påträffades i materialet rör det sig sannolikt om utsäde. Det är osäkert om materialet kommer från denna byggnad eller äldre fasar. Materialet kan visa på förvaring av fröer och diverse torrvaror (under fas 21:2 till 21:4). Jordprover från den sista brukningen blandat med rasering visade att rummet var nära ett kök.

Mellan hus 21:5:1 och 21:5:2 anlades en stenlagd passage i nord-sydlig riktning. Passagen var cirka 2,5 meter bred och minst 4,7 meter lång. Passagens egentliga längd var något oviss då de norra delarna av stenläggningen inte fanns bevarade. Passagen kan ha varit en del av ingångarna till byggnaderna eller platsen för en trappa till en övervåning.

Fas 21:6. Brukning av stadsgård

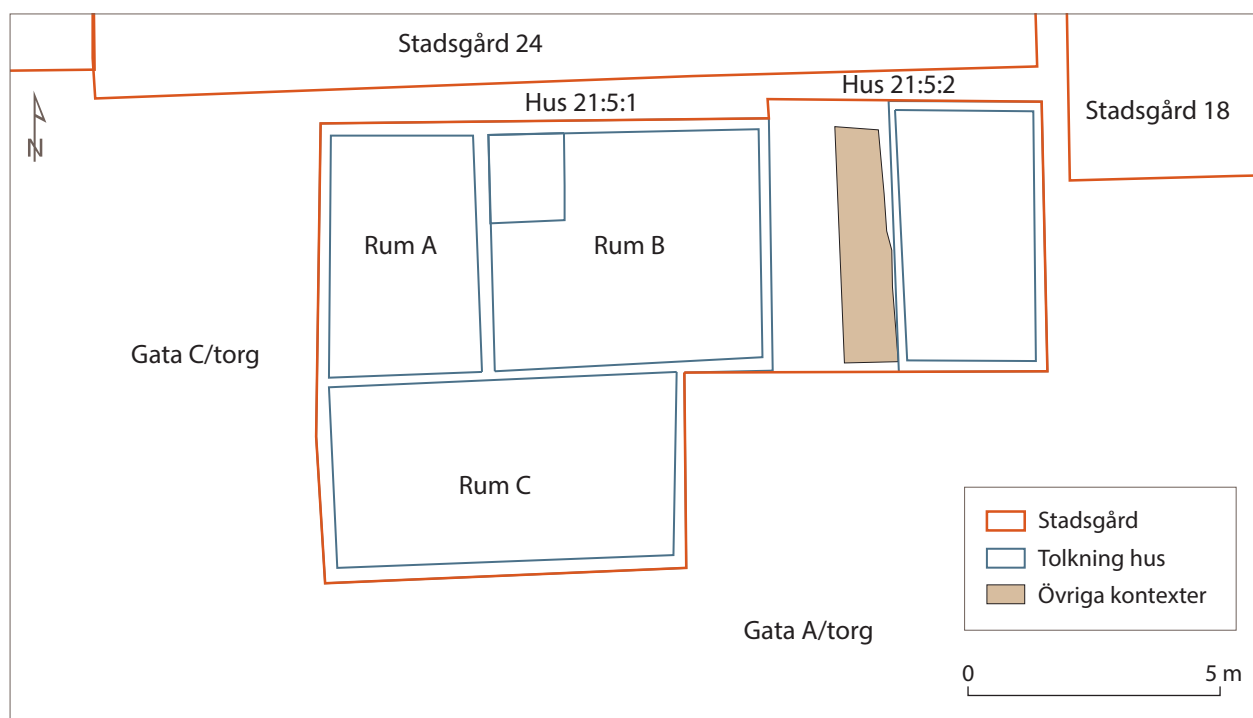
Datering: Slutet av 1500-talet, början på 1600-talet.

Stadsgården brukades och brukningslager avsattes (figur 156, tabell 58). I passagen mellan husen påträffades spår av brukning mellan stenarna i stenläggningen (KG 4220).

I hus 21:5:1 fanns spår av brukning i eldstadsfundamentet i rum B (se ovan). Spår av den sista

brukningen fanns även i raseringslagren över rum A, B och C (se fas 21:8, KG 4128, 4221). Materialet antyder att mat konsumerades i rum B.

I hus 21:5:2 fanns spår av i konstruktionslagren (se ovan). Spår av den sista brukningen fanns även i raseringslagren (se fas 21:8, KG 4223). Analysen av det jordprov som samlades in innehöll köksavfall, vilket visar att rummet var nära ett kök.

Figur 156. Lämningar från fas 21:5. Skala 1:150.

Tabell 58. Grupper och kontexter i fas 21:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4220	Brukning av stenlagd passage	74101		74101 var ett tunt lager av sand mellan stenar, ca 0,01–0,02 m tjockt. Fynd av järn: 1 oidentifierat föremål

Fas 21:7. Ombyggnad av hus 21:5:1 och 21:5:2

Datering: Omkring 1590.

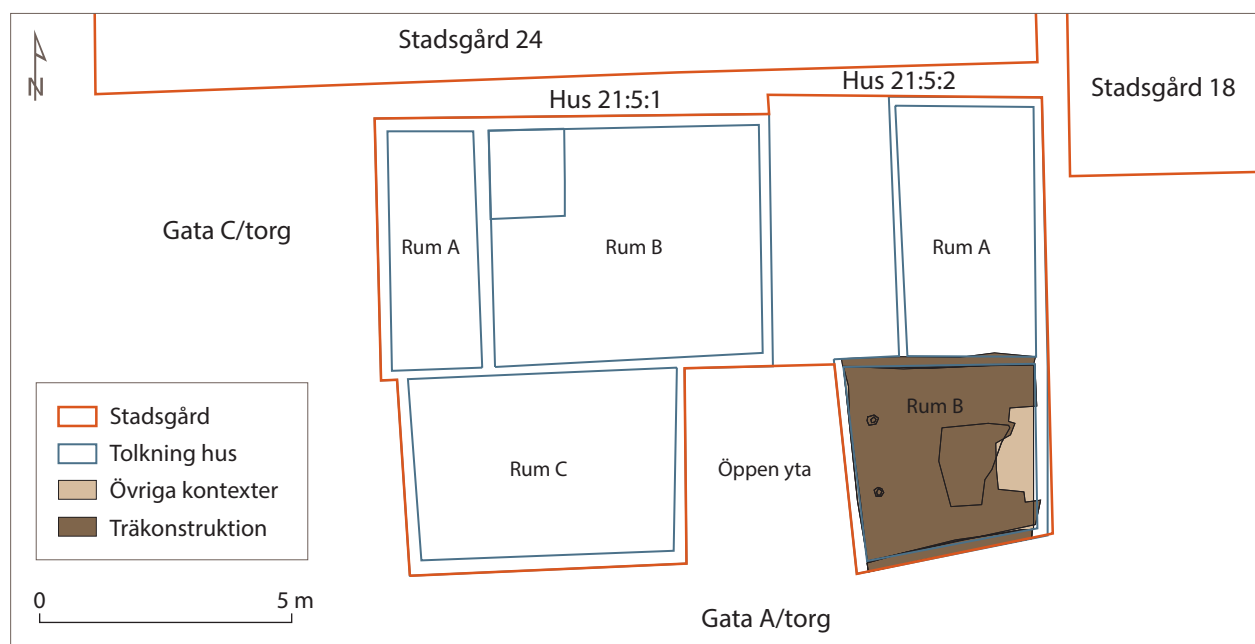
I slutet av 1500-talet byggdes de båda husen på stadsgården om. I samband med detta försvann en del av torgytan (figur 157, tabell 59). Tomten blev nu 13,2×9,3 meter stor. Händelsen skedde i samband med breddningen av gata C omkring 1590.

Hus 21:5:1 förkortades för att ge plats åt breddningen av gata C (se fas C:5, KG 4111 i stratigrafisk berättelse för gata C). Rum A förkortades i väster och var efter detta cirka 1,8×4,6 meter stort. Rum C förkortades i väster och var efter detta 5,3×3,6 meter stort. Inga lämningar fanns efter den nya vägg som byggdes upp. Ombyggnaden var troligen orsaken till att golven i rum B och den östra delen av rum C var bättre bevarade än de i rum A och den västra delen av rum C.

Hus 21:5:2 byggdes ut åt söder. Ett nytt rum (rum B) tillkom söder om det redan befintliga rummet. Den nya tillbyggnaden var minst 4 meter långt och 3,4–4,2 meter brett, dock saknades tydlig avgränsning i öster. Den äldre södra väggen i hus 25:5:2 revs. Därefter lades syllstockar ut. På syllarna påträffades flera dymlingar.

I rum B lades ett konstruktionslager av sand med inslag av lera, som även fungerade som isolering, på det lades ett trägolv. Två stolpar placerades i rummets västra del, troligen har dessa varit takbärande till en övre våning (KG 4224). Rummets funktion är osäker.

I samband ombyggnaden blev den södra delen av passagen mellan husen förkortad till cirka 1,3 meter i bredd. Mellan hus 21:5:1 och 21:5:2 fanns en cirka 3×4 meter stor stenlagd ytans omfång som troligen var en del av torgytan. I samband med utbyggnaden av hus 21:5:2 lades även en del av stenläggningen på gata A/torget om (se fas Ae:7).

Figur 157. Lämningar från fas 21:7. Skala 1:150.

Tabell 59. Grupper och kontexter i fas 21:7. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4224	Konstruktion av rum	74079, 74080, 74081, 74086, 74128, 84160		74128 var syllstockar. 74081 var ett konstruktionslager av sand, ca 0,1 m tjockt. 74079 var konstruktionslager av lera under golv, ca 0,03–0,05 m tjockt. 74080 var trägolv med Ö-V brädor. I golvets mitt fanns N-S trärester, ev. från golvreglar. 84160 var nedgravningar för stolpar, ca 0,20 m Ø. 74086 var två stenskodda stolpar, 0,10–0,15 m Ø, avbrutna. Fynd av glas: 1 glättsten, 2 passglas 1550–1650. Järn: 2 knivar, 4 spikar, 1 oidentifierat föremål. Keramik: 6 YRG trebensgrytor, 4 YRG fat, 4 YRG krukor, 8 oidentifierade YRG kärl, 2 YLG fat varav 1 från Weser 1575–1630, 1 oidentifierat YLG kärl, 1 jydepotte-kruka från Jylland, 1 oidentifierat SVG kärl, 2 stengodskrus.

Fas 21:8. Rasering av bebyggelsen

Datering: 1600-tal.

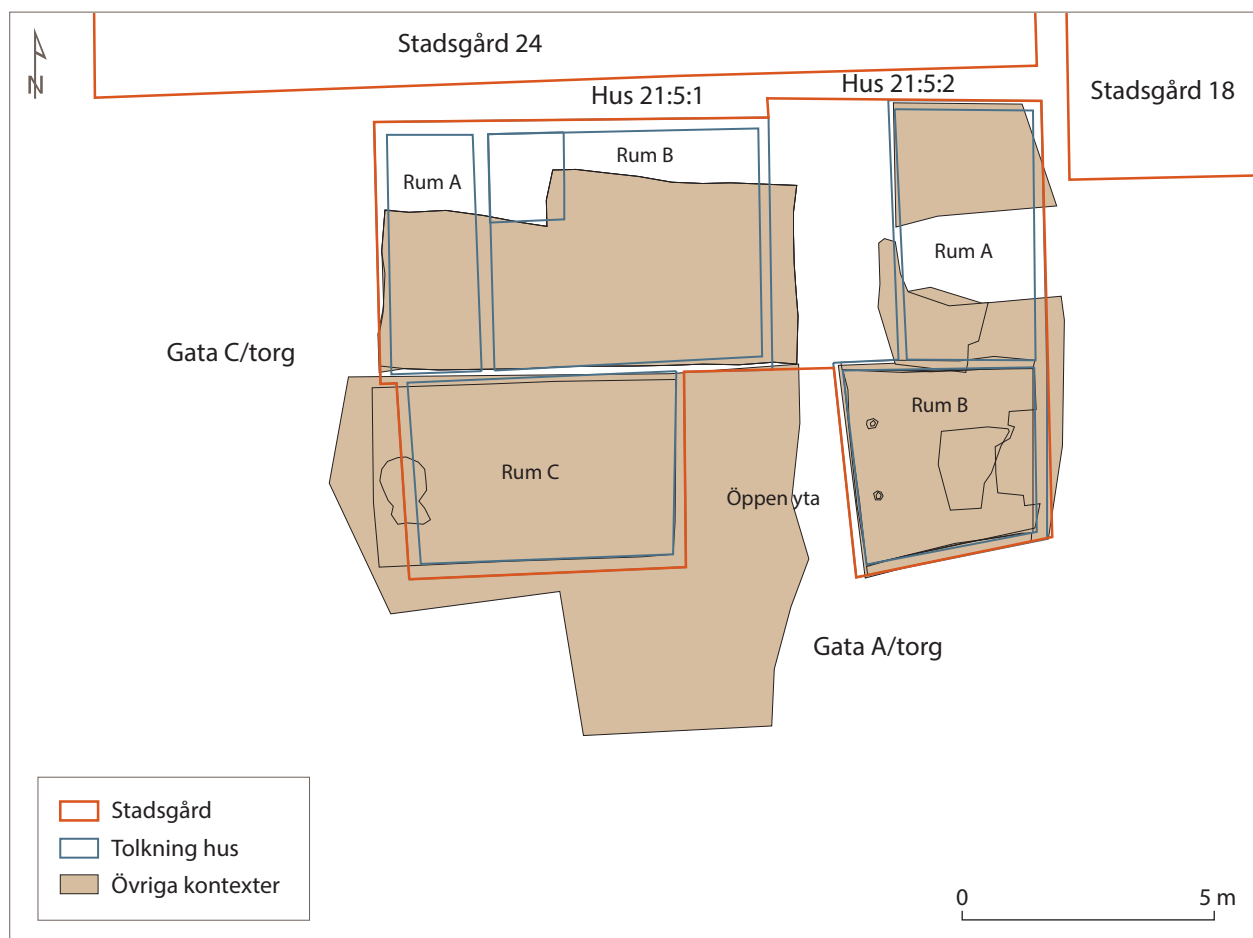
Storskalig ödeläggelse av stadsgården, troligen vid Kalmarkriget eller när staden lades ned (figur 158, tabell 60).

Hus 21:5:1 raserades. I rum A och B (KG 4128) och rum C (KG 4221) fanns raseringslager med inslag av det sista bruket. Över det fanns utjämnade raseringsmassor (KG 3238).

Hus 21:5:2 raserades. Över rum A fanns raseringslager med inslag av det sista bruket (KG 4223). I ett jordprov från lagret fanns skalkorn, råg, fisk, benfragment, vilket representerar köksavfall. Detta vilket visar att rummet låg nära ett kök. Här fanns även fröer av krapp som kan ha hanterats i detta rum (se ovan). Även i rum B kan spår av brukning finnas i botten av raseringslagren. Byggnaden har troligen delvis brunnit eftersom golvbrädorna i rum B var brända. Över det fanns utjämnade raseringsmassor (KG 4225).

I den stenlagda ytan mellan byggnaderna fanns en nedgrävning (se fas Ae:10, KG 3295). I fyllningen fanns förkolnade skalkorn, brödvete, halm- och strådelar från olika sädesslag, samt förkolnade ängs- och betesmarksväxter. Materialet kommer sannolikt från någon av byggnaderna, mest troligt hus 21:5:2.

I raseringslagren fanns många föremål där många antagligen kommer från den sista brukningsperioden. Mycket glas fanns även i denna fas. Passglas dominerade men även många andra glas-typer finns representerade. Här fanns glas för både öl- och vindrickande. Bland keramiken fanns en fanns stor representation av bordets kärl. Här finns en skärva av ett italienskt fajansfat vilket är ovanligt i Nya Lödöse-materialet. Den kan ha använts för servering men kan också lika gärna bara ha varit för dekoration. Fynden av 23 fragment av ugnskärl visar att det fanns en kakelugn i hus 21:5:1.

Figur 158. Lämningar från fas 21:8. Skala 1:150.

Tabell 60. Grupper och kontexter i fas 21:8. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

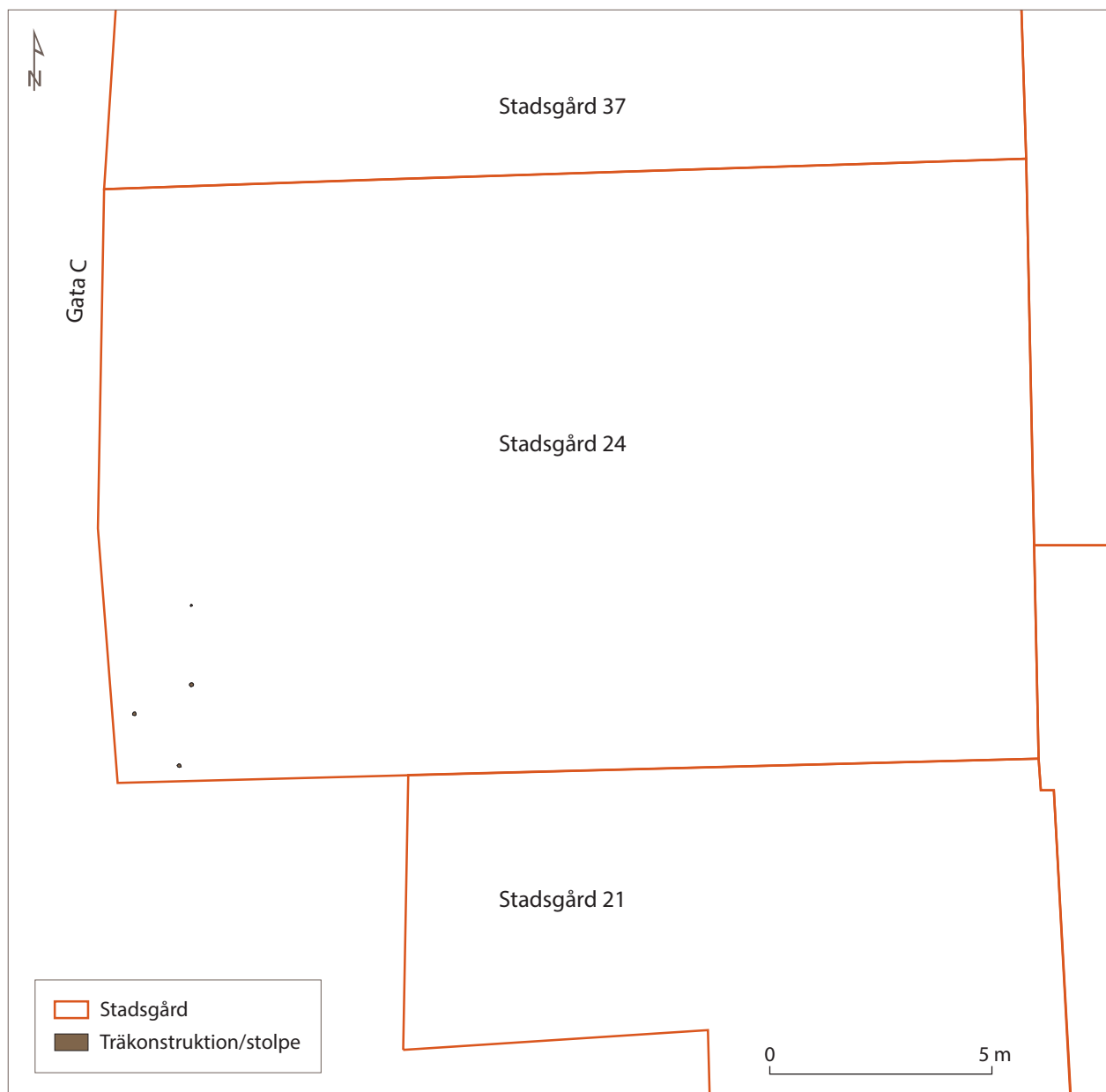
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3238	Utjämning av raseringsmassor	74084, 74090		74084 var ett utjämnat raseringslager av sand med tegelbrockor, småsten, tegelkross, träkolsbitar, ca 0,03–0,15 m tjockt. 74090 var ett utjämnat raseringslager av sand med tegelkross, träkolsbitar, ca 0,15–0,30 m tjockt. Innehöll ben av nöt: 5 mellanhandsben, 6 mellanfotsben, carpalia, tarsalia, 2 underkåkar, splitter, brända, obrända fragment. Get: kvicke av bock. Svin och får/get: splitter. Höns, gås, horngädda förekommer. Totalvikt: 2 834 g. Fynd av bergart: 1 liten kula (av kalksten?), 1 överligger till handkvarn. Glas: 1 humpen med emaljdekoration ca 1550–1650, 48 passglas, 1 vinglas 1600–1675, 1 Warzenbecher 1550–1650, 1 stav i filigranglas, 19 oidentifierade kärl, 1 knapp av glas eller gagat, 3 flaskor varav 1 från efter 1624, 44 fragment fönsterglas (86 g). Kaker: 23 ugnskakel med grön glasyr och reliefdekoration. Järn: 1 beslag, 1 kil, 1 kniv, 1 nit, 1 ämne till nitbrickor, 1 nyckel, 1 spade, 72 spikar, 7 sömmar, 3 tenar, 3 oidentifierade föremål. Övrig metall: 2 föremål varav 1 dekorativt metallhölje till handtag eller dylikt, 1 blykula, 1 silvermynt Gustav Vasa 1 öre 1539, 1 oidentifierat koppar-mynt, 1 vikt eller tyngd i bly. Tegel: 2 taktegel, vingtegel. Övrigt organiskt material: 3 fragment av obestämt, tjärdoftande material. Keramik: 70 YRG trebensgrytor, 6 YRG pannor, 7 YRG skålar, 16 YRG krukor, 17 YRG fat, 95 oidentifierade YRG kärl, 11 YLG fat varav 4 från Weser 1575–1630, 32 oidentifierade YLG kärl, 9 Jydepotte-krukor från Jylland 1550–1650, 9 SVG krukor, 8 fajansfat, varav 1 från Ligurien 1575-, 13 stengodskrus från Raeren 1500-tal, 3 stengodskrus från Köln/Frechen 1400–1500-tal, 1 stengodskrus från Westerwald 1600-tal, 1 stengodskrus från Siegburg 1400–1550, 1 oidentifierat stengodskrus.
4128	Raseringslager med inslag av sista brukning	84114		Tunt lager av silt, 0,05 m tjockt. Infiltrerat av ovanliggande lager. Fynd av järn: 1 borr, 1 kniv med trähandtag, 1 söm, 6 spikar. Övrig metall: 1 krantapp i CU-legering. Keramik: 1 YLG saltfat med blomdekoration från Weser 1575–1630
4221	Raseringslager med inslag av sista brukning	72094		Tunt lager av sand, ca 0,001–0,005 m tjockt. Infiltrerat av ovanliggande lager. Fynd av glas: 2 spechter 1550–1650, 10 passglas, 4 oidentifierade kärl, 6 fragment fönsterglas (7 g). Järn: 1 söm, 8 spikar. Keramik: 3 YRG trebensgrytor, 4 YRG pannor, 1 YRG fat, troligen från Nederländerna 1575–1650, 21 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG trebensgryta, 4 oidentifierade YLG kärl, 2 Jydepotte-krukor från Jylland, 1 stengodskrus från Raeren 1550–1650
4223	Raseringslager med inslag av sista brukning	74094	74094 har PM 321188 se bilaga 1	74094 lager av sand med tegelkross, ca 0,05–0,2 m tjockt. Infiltrerat av ovanliggande lager. Innehöll ben av nöt, får/get och svin: blandade delar. Kummel: kota. Långa: kota. Totalvikt: 842 g. Fynd av järn: 1 söm, 8 spikar. Slagg: 3 fragment (174 g). Keramik: 8 YRG trebensgrytor, 3 oidentifierade YRG kärl, 1 trebensgryta fajans 1600-tal
4225	Utjämning av raseringsmassor	74078, 74087		74078 var ett raseringslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, träflis, träkolsbitar, ca 0,05–0,07 m tjockt. Ev. spår av brukning i botten. 74087 var ett raseringslager av sand med tegelkross, tegelbrockor, träkolsbitar, ca 0,05–0,08 m tjockt. Fynd av glas: 1 vinglas ca 1575-, 1 Warzenbecher 1550–1650, 3 passglas 1550–1650, 1 oidentifierat kärl, 9 fragment fönsterglas (10 g). Järn: 1 grythandtag, 1 söm, 93 spikar. Övrig metall: 1 blyplomb, 1 blykula, 2 oidentifierade blyföremål. Keramik: 47 YRG trebensgrytor, 2 YRG pannor, 1 YRG skål, 3 YRG fat, 4 YRG krukor, 16 oidentifierade YRG kärl, 2 YLG trebensgrytor, 2 YLG fat, 1 YLG kruka, 7 YLG oidentifierade kärl, 2 jydepotte-krukor från Jylland, 3 stengodskrus troligen från Raeren 1500-tal, 1 stengodskrus från Westerwald 1570-.

Stadsgård 24

Fas 24:1. Äldsta bruk av tomten

Datering: 1470-tal.

Tomten stakades ut då staden grundades, den var cirka 21,0×13,8 meter stor. Under den första tiden var den obebyggd. En eller flera hägnader uppfördes (figur 159, tabell 61). Ytan kan ha använts för boskapshållning. Vid brukningen slut togs hägnaderna bort.

Figur 159. Lämningar från fas 24:1. Skala 1:150.

Tabell 61. Grupper och kontexter i fas 24:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4231	Konstruktion av störar	97016		4 nedslagna störar, ca 0,05 m Ø

Fas 24:2. Konstruktion av hus 24:2:1, 24:2:2, 24:2:3 och gårdsplan

Datering: Omkring 1480.

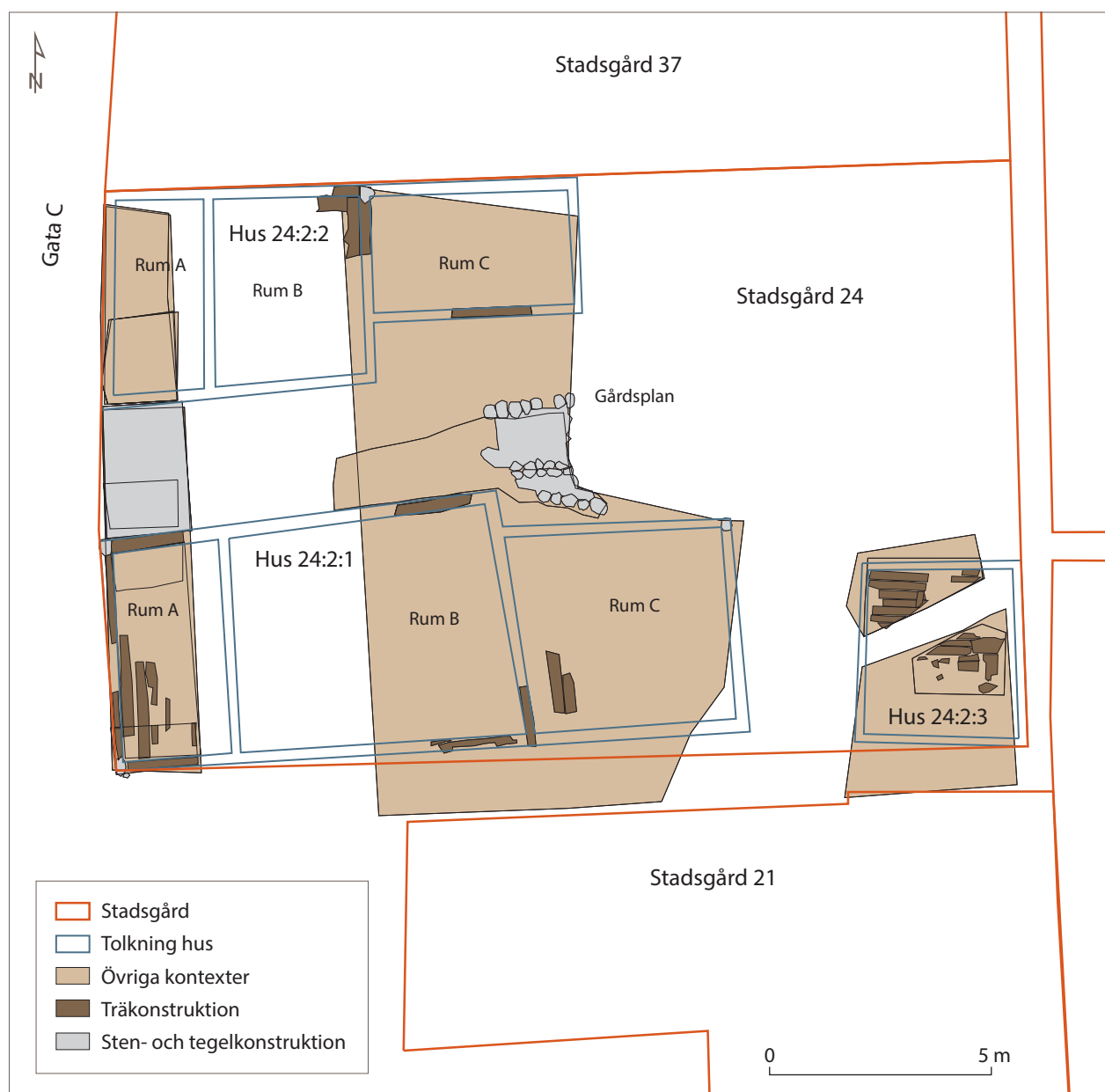
Utmed gata C uppfördes hus 24:2:1 och norr om det hus 24:2:2. Mellan dem fanns en portgång, troligen var husen sammanbyggda över portgången. I stadsgårdens sydöstra del uppfördes hus 24:2:3, möjligen var det sammanbyggt med hus 24:2:1 till en huslänga. Mellan dessa hus anlades en stenlagd gårdsplan (figur 160, tabell 62).

Som grund för stadsgården lades utjämningslager med träflis (KG 4226). Troligen kommer träflisen från bearbetningen av det timmer som använ-

des för att bygga husen på stadsgården. Lagren innehöll även enstaka spår av gödsel, vilket kan tyda på att de ytor som inte blev bebyggda stod öppna och brukades som utomhusytor.

Hus 24:2:1 var cirka 14 meter långt, 4,9–5,8 meter brett och hade minst tre rum. Byggnaden var fragmentariskt bevarad. Den västligaste delen av byggnaden låg aningen försänkt (rum A). Syllstenar och syllstockar lades ut som grund för byggnaden (KG 3073).

I väster fanns rum A som var 4,7 meter långt och minst 1,8 meter brett (väggen mot B saknades). Rummets golv var något försänkt, cirka 0,15 meter. I rummet lades ett konstruktionslager av

Figur 160. Lämningar från fas 24:2. Skala 1:150.

Tabell 62. Grupper och kontexter i fas 24:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3073	Konstruktion av byggnad	72155, 72157, 84158, 94023, 94025, 97002, 97003, 97008		94025 var en nedgrävning, ca 1,9 m lång, 1 m bred och 0,05–0,15 m djup. 97003, 94023 var syllsten. 72155, 97002 var N-S syllstockar. 72157, 97008 var Ö-V syllstockar. 84158 var bränd Ö-V syllstock
3232	Konstruktion av gårdsplan/portgång	72136, 72145, 72159, 84153, 97020, 97022.		72159, 84153, 97022 var konstruktionslager av sand, ca 0,15 m tjocka. 72136 var en stenlagd yta med kantstenar och Ö-V rännal, stenarna var ca 0,20–0,35 m stora. 72145 var en sten som troligen tillhört stenläggningen, ca 0,27×0,22×0,20 m stor. 97020 var en rest av en stenläggning med stenar ca 0,05–0,10 m stora. Innehöll ben av kolja: kota. Torsk: maxillare. Oidentifierad benfisk. Totalvikt: 18 g.
4226	Markberedning	72152, 97023		72152 och 97023 var utjämningslager av humös sand med träflis och med enstaka inslag av gödsel, träkolsbitar, aska, ca 0,2 m tjocka
4227	Konstruktion av golv	94024, 97010, 97011		97011 var ett konstruktionslager av sand/isolering, ca 0,05 m tjockt. 94024 var ett förmultnat trägolv med N-S brädor, ca 0,25 m breda. 97010 var ett kompakt humöst lager, troligen trärester, ca 0,02 m tjockt.
4230	Konstruktion av byggnad	72158, 84151, 84157, 97024, 97025, 97026, 97027.		84157 var en syllsten. 84151 var N-S och Ö-V syllstockar. 72158 Ö-V syllstock 97025 och 97026 var konstruktionslager av sand, ca 0,15 m tjockt. 97024, 97027 var konstruktionslager av humös sand med träbitar och spår efter gödsel. Ev. jordgolv.
4232	Konstruktion golv	72154		2 förmultnade N-S brädor från trägolv
4238	Konstruktion av golv	84144		N-S golvregel och en Ö-V bräda från trägolv
5017	Konstruktion av golv	74100, 76060, 82060, 84154		84154 var konstruktionslager av humös sand. 82060 var N-S golvreglar. 74100, 76060 var trägolv med Ö-V brädor

sand och ett trägolv (KG 4227). Troligen fanns en eldstad i rummet, mest sannolikt i den norra delen. I raseringslagren fanns tegelstenar varav flera eldpåverkade och en koncentration av kol (se fas 24:7, KG 4228). I rummets södra del fanns möjligen en kolbinge som var 1,7×0,7 meter stor (se fas 24:3, KG 4229). Rummet har använts för hantverk som kräver eld, möjligen var det en smedja.

Öster om detta fanns rum B som var 5,2 meter brett och minst 6 meter långt. Ingen golvyta fanns bevarad i rummet. Det är oklart vad rummet användes till.

Längst i öster fanns rum C som var än de andra rummen och minst 4,3×4,7 meter stort. I rummet lades ett trägolv (KG 4232). Det är oklart vad rummet användes till.

Hus 24:2:2 var cirka 11 meter långt, 3,0–4,8 meter brett och hade minst tre rum. Byggnaden var fragmentariskt bevarad. Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 4230). Huset hade troligen ett eller flera glasfönster. En kakelugn kan ha funnits i något av rummen (rum B?).

I väster fanns rum A som var minst 2,0×4,2 meter stort (väggen mot B saknades). I rummet

lades konstruktionslager, möjligen fungerade det som jordgolv. Enstaka spår efter gödsel fanns i golvlagret detta kan indikera på att det var ett fähus/stall.

Öster om det fanns rum B som var minst 4,2×3,3 meter stort. I nordöst fanns trä som kan ha varit delar av ett golv. Det är oklart vad rummet användes till, men det kan ha varit ett bostadsutrymme.

Längst i öster fanns rum C som var smalare än de andra rummen och minst 4,5×2,5 meter stort. Ingen golvyta fanns bevarad i rummet. Det är oklart vad rummet användes till.

Hus 24:2:3 var minst 4,0×3,8 meter stort och hade minst ett rum. Byggnaden var fragmentariskt bevarad. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 5017). Det är oklart vad rummet användes till.

Mellan byggnad 24:2:1 och 24:2:2 anlades en cirka 2,8 meter bred portgång som ledde in till gårdsplanen. På konstruktionslager av sand lades stenläggning på (KG 3232). På gårdsplanen lades konstruktionslager och stenläggning. En öst-västlig rännal och rader av större stenar fanns här.

Fas 24:3. Brukning av stadsgård

Datering: 1500-talets första halva (till 1547?).

Rum A i hus 24:2:1 brukades (figur 161, tabell 63). I den möjliga kolbingen i rummets södra del fanns kol som kan vara spår av brukningen (KG 4229).

Kolresterna var täckta av sand vilket kan visa att bingen togs bort eller fick en annan funktion efter en tid.

Gårdsplanen brukades och ett tunt brukningslager avsattes mellan stenarna (KG 4239).

Figur 161. Lämningar från fas 24:3. Skala 1:150.

Tabell 63. Grupper och kontexter i fas 24:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4229	Brukning av kolbinge?	92021, 92022,	92022 har PM 201453 med träkol, träflis	Underst fanns 92022, ett lager bestående av träkol, ca 0,05–0,12 m tjockt. Över det fanns 92021, ett sandlager, ca 0,06–0,1 m tjockt
4239	Brukning av stenläggning	72137	72137 har PM 326417 med träkol, träflis	Brukningsslager av sand med enstaka träkolsbitar. Mellan stenar, ca 0,003–0,010 m tjockt.

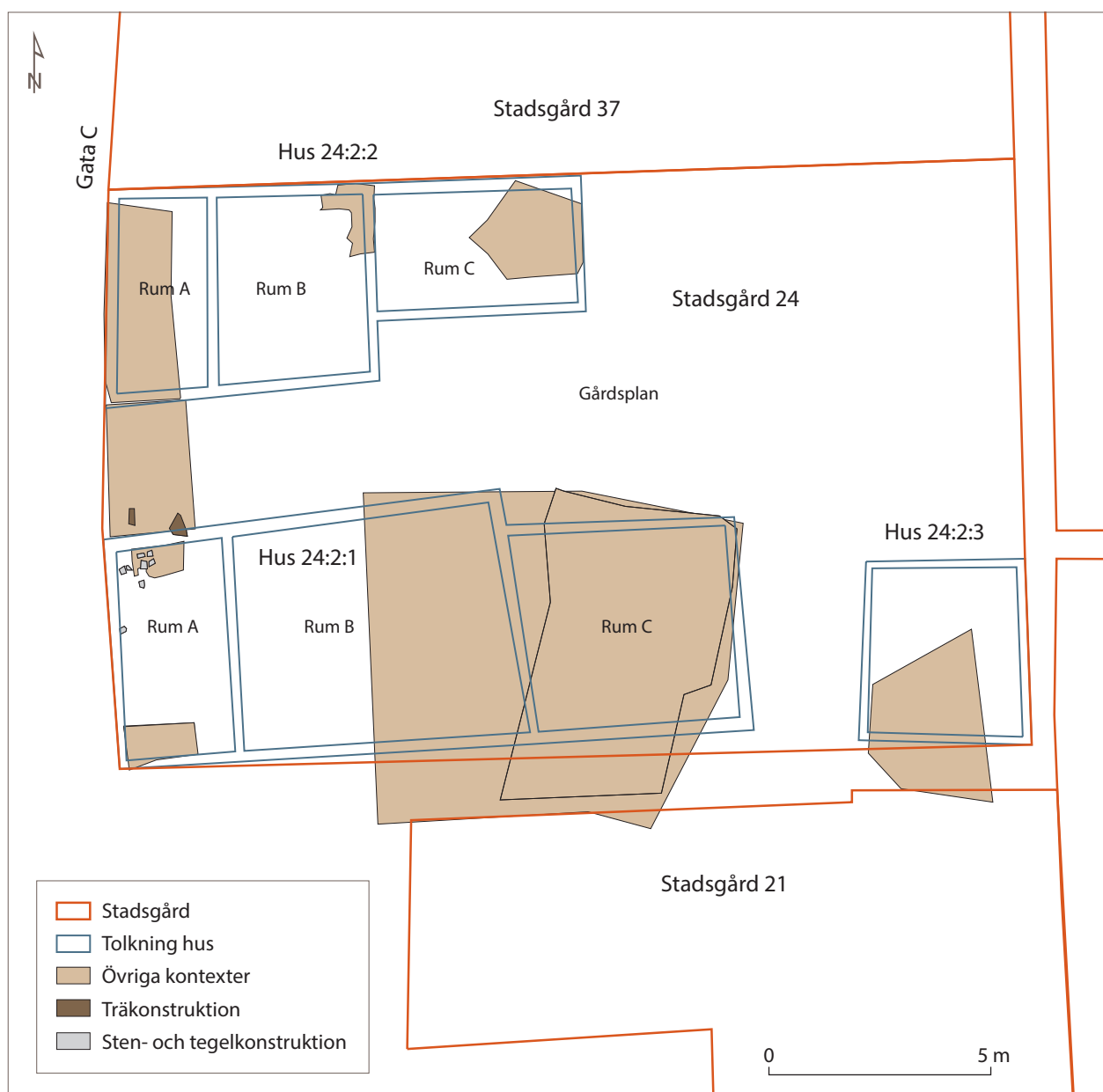
Fas 24:4. Rasering av bebyggelsen

Datering: 1540-tal (1547).

Storskalig ödeläggelse när bebyggelsen på stadsgården raserades (figur 162, tabell 64). Troligen brann byggnaderna. Över golvet i rum B i hus 24:2:2 fanns utjämnade raseringslager med inslag av den sista brukningen (KG 4249). I lagret fanns fönsterglas och kakel från en kakelugn. Här fanns även enstaka föremål som är yngre än fasen som stengods från Westerwald. Passglas var vanligare under den yngsta stadstiden men förekommer även före 1550. Fajansfaten är också vanligare efter 1550.

På stadsgårdens västra del utjämnades raseringslager innehållande tegelkross, kol, bränt trä och slagg (KG 3082, 4110) över både 24:2:1 och 24:2:2, samt portgången. De brända träresterna kom från kollapsade väggar eller tak.

Över hus 24:2:3 fanns utjämnade raseringslager (KG 4248). I lagren fanns golvkakel och fönsterglas. Här fanns även enstaka föremål som är yngre än fasen, vilket visar att lagret delvis var omrört. Raseringslager bestående av träkol, sot och aska utjämnades på stadsgårdens östra del (KG 4241, 4250).

Figur 162. Lämningar från fas 24:4. Skala 1:150.

Tabell 64. Grupper och kontexter i fas 24:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3082	Rasering av bebyggelse	92020, 92024	92020 har PM 201456 med träflis, kol, rottrådar. 92024 har PM 201455 med rottrådar (nedbrutna), starr	92024 var humös sand. Över det fanns 92020, ett lager bestående av träkolsbitar, ca 0,03–0,10 m tjockt
4110	Rasering av bebyggelse	97005, 97006, 97021		97005 var bitar av plankor, ev. från vägg eller golv. 97006 var raseringslager av sand med kol, tegelkross, slagg, ca 0,03–0,05 m tjockt. 97021 var raseringslager av sand med kol, tegelkross, bränt trä.
4228	Rasering av fundament	97012, 97013		97012 var ett flertal tegelstenar, varav flera var eldpåverkade. Kan komma från raserat fundament/eldstad 97013 var koncentration av kol, ca 0,05 m tjockt. Ev. rest av brukning av eldstad
4241	Rasering av byggnad	72127		Raseringslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, aska, sot och träkolsbitar, ca 0,02–0,05 m tjockt.
4248	Rasering av byggnad	74106		Raseringslager av sand med tegelkross, småsten, ca 0,06–0,10 m tjockt. Innehöll ben av nö: 3 mellanfotsben + blandade delar. Svin: blandade delar. Totalvikt: 808 g. Fynd av glas: 2 fragment fönsterglas (12 g). Kakel: 1 gulglaserat golvkakel. Keramik: 9 YRG trebensgrytor, 2 YRG krukor, 1 YRG skål, 5 YRG fat, 4 oidentifierade YRG kärl, 2 jydepotte-krukor, Jylland 1550–1650.
4249	Rasering av byggnad	84156		Raseringslager av silt, ca 0,01 m tjockt. Inslag av sista brukning. Fynd av glas: 4 passglas, 5 fragment fönsterglas (6g). Kakel: 1 ugnskakel med svartbrun glasyr. Järn: 2 beslag kanske till kista, 5 spikar. Keramik: 2 YRG trebensgrytor, 1 panna, 15 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG fat, 2 fajansfat, 2 stengodskrus varav 1 från Westerwald 1600- och 1 möjligen från Langerwehe
4250	Rasering av byggnad	72149		72149 var ett ca 0,2–0,3 m tjockt lager bestående av träkol med inslag av aska, sot och träflis.

Fas 24:5. Konstruktion av huslänga 24:5:1 och gårdsplan

Datering: 1560–1570-tal.

Tomtens utbredning minskade något mot både gata C i väster och mot stadsgård 37 i norr, den var efter detta cirka 18,9×13,3 meter stor. Utmed gata C uppfördes huslänga 24:5:1. Öster om huslängan anlades en gårdsplan (figur 163, tabell 65).

Inför byggnationen lades konstruktionslager av sand ut (KG 4233).

Huslänga 24:5:1 var U formad och omslöt delvis gårdsplanen. Huslängan var endast fragmentariskt bevarad. Den var uppskattningsvis 13 meter

lång utmed gata C, 11,5 meter lång utmed tomtens södra sida och minst 8,2 meter lång i norr, bredden var 3,8–7,0 meter. Minst fyra rum fanns. Syllstenar, och syllstockar lades ut (KG 4242). Den norra väggen i rum D hade tegel (KG 4243) som grund. Den västra delen av tegelkonstruktionen var formad som en ögla, möjligen spår efter grunden till en konstruktion (plats för tunna?).

I norr fanns rum A var uppskattningsvis 8,0 meter långt och 3,0–3,4 meter brett. Det kan ha varit flera rum. På konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, lades ett trägolv (KG 4240, 4244). Det är oklart vad rummet användes till.

Figur 163. Lämningar från fas 24:5. Skala 1:150.

Tabell 65. Grupper och kontexter i fas 24:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4233	Markberedning	72150, 72153.		Konstruktionslager av sand, med enstaka träkolsbitar. Fynd av järn: 1 låsöverfall.
4234	Konstruktion av golv	72120, 81055		81055 var en N-S bränd golvregel. 72120 var spår trägolv med Ö-V brända bräddor
4235	Konstruktion av golv	72148		Konstruktionslager/isolering av sand. Saknades där syll/regel funnits, ca 0,01–0,03 m tjockt. Fynd av järn: 1 gångjärnsbeslag
4236	Konstruktion av stolpe	81059, 81060, 81061		81059 var en nedgrävning, ca 0,40 m Ø, 0,3 m djup. 81061 var en stolpe, ca 0,3 m Ø, avbruten. 81060 var återfyllning av sand runt stolpe
4237	Konstruktion av stenläggning	72124, 72141, 72142, 72143, 72144, 82061		72124, 72142, 72144 var konstruktionslager av sand. 72141, 72143, 82061 var stenläggning av 0,05–0,15 m stora stenar. Spår av N-S rännadal
4240	Konstruktion av golv	72151		Konstruktionslager av humös sand med tegelkross, ca 0,23 m tjockt. Ev. spår av förmultnat trägolv. Inslag av rasering
4242	Konstruktion av byggnad	72123, 72126, 72129, 72133, 72146, 72147,		72123 var tre syllstenar i N-S rad. 72133 var tre syllstenar i Ö-V rad. 72146, 72147 var av del fundament av ca 0,4–0,5 m stora stenar. 72126 var bränd Ö-V syllstock. 72129 var brända N-S syllstockar
4243	Konstruktion av vägg?	72130		Ö-V rad av tegelstenar, sekundärbrända. Delvis utrasad i V.
4244	Konstruktion av golv	72121, 72138, 72139		72139 var Ö-V bränd golvregel. 72138 var en nedgrävning, 2,10×0,60 m stor, 0,2 m djup. Återfylld med 72121, lera med enstaka tegelkross, konstruktionslager/isolering
4245	Konstruktion av golv	72125, 72132, 72134		72134 var konstruktionslager/isolering av sand, ca 0,04–0,06 m tjockt. 72132 var en bränd N-S golvregel. 72125 var trägolv med Ö-V brända bräddor

Söder om det fanns rum B var uppskattningsvis 6,7×5,0 meter stort. Det kan ha varit flera rum. Konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, lades ut och på det ett trägolv (KG 4234, 4245). Mot gårdsplanen sattes en stolpe som kan ha varit en del av en ingång (KG 4236). Det är oklart vad rummet användes till, möjligen var det en del av bostadsutrymmet.

Söder därom fanns rum C var uppskattningsvis 8,5×3,5 meter stort. Det kan ha varit flera rum. Konstruktionslager av sand lades ut men golvyta saknades (KG 4235). I rummets sydöstra hörn

fanns ett 1,3×0,6 meter stort fundament av sten, möjligen platsen för en eldstad eller annan del av inredningen (KG 4242). Det är oklart vad rummet användes till.

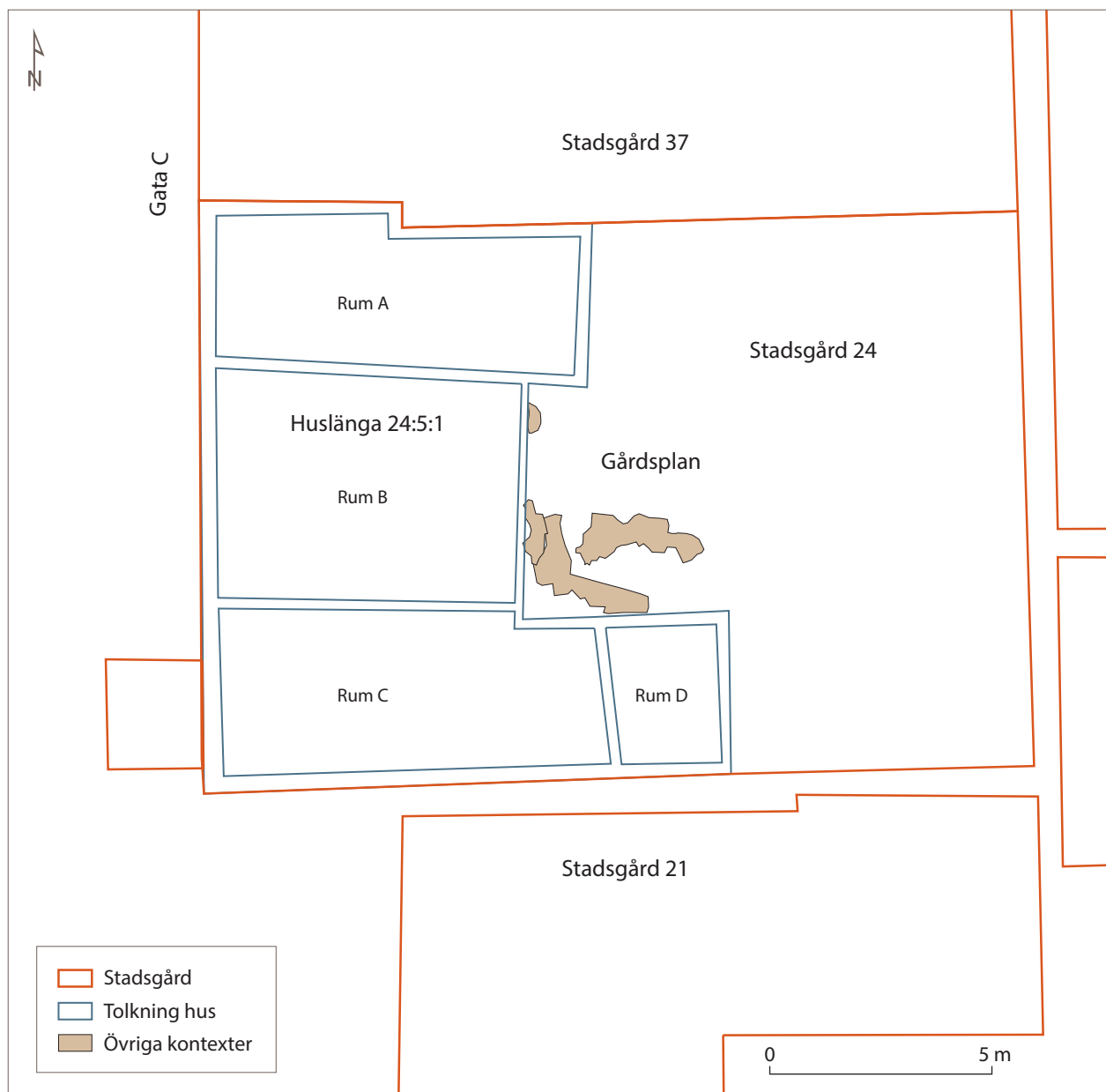
I öster fanns rum D var minst 2,4×3,0 meter stort. Ett konstruktionslager av sand lades ut men ingen golvyta fanns bevarad (KG 4235). Det är oklart vad rummet användes till.

På gårdsplanen lades konstruktionslager av sand och stenläggning (KG 4237). En rännadal i nord-sydlig riktning kunde anas.

Fas 24:6. Brukning av stadsgård

Datering: 1560–1570-tal till 1600-tal (1624?).

Stadsgården brukades och tunna brukningslager avsattes mellan stenarna på gårdsplanen (figur 164, tabell 66).

Figur 164. Lämningar från fas 24:6. Skala 1:150.

Tabell 66. Grupper och kontexter i fas 24:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4247	Brukning av stenlagd yta	72122, 72140, 72160		Tunna lager av sand med inslag av träkol mellan stenar, ca 0,001–0,010 m tjocka

Fas 24:7. Rasering av stadsgården

Datering: 1600-tal (1624?).

Stadsgården raserades (figur 165, tabell 67). Huslänga 24:5:1 brann, över gårdsplanen fanns

ett brandlager som möjligen innehöll rester av ett bränt torvtak (KG 4253). I rum A i huslängan fanns raseringslager med spår av det sista bruket (KG 4246). Raseringslager jämnades ut över ytan (KG 4252, 4254).

Figur 165. Lämningar från fas 24:7. Skala 1:150.

Tabell 67. Grupper och kontexter i fas 24:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
4246	Rasering med sista brukning	72128		Tunt lager av sand, ca (0,002 m tjockt).
4252	Rasering av byggnad	72131		72131 var mörkt raseringslager av sand med tegelkross, träkolsbitar, aska, sot, enstaka tegelbrockor, ca 0,04–0,10 m tjockt
4253	Brandlager	81056		Bränd, orange sand med inslag av torv, ca 0,01–0,03 m tjockt. Ev. delar av tak.
4254	Utjämning av raseringslager	81057		Lager av sand med tegelkross, träkolsbitar, sot, ca 0,05–0,15 m tjockt. Fynd av övrig metall: 1 blykula, 1 ihoprullat blystycke, 1 fingerborg i CU-legering

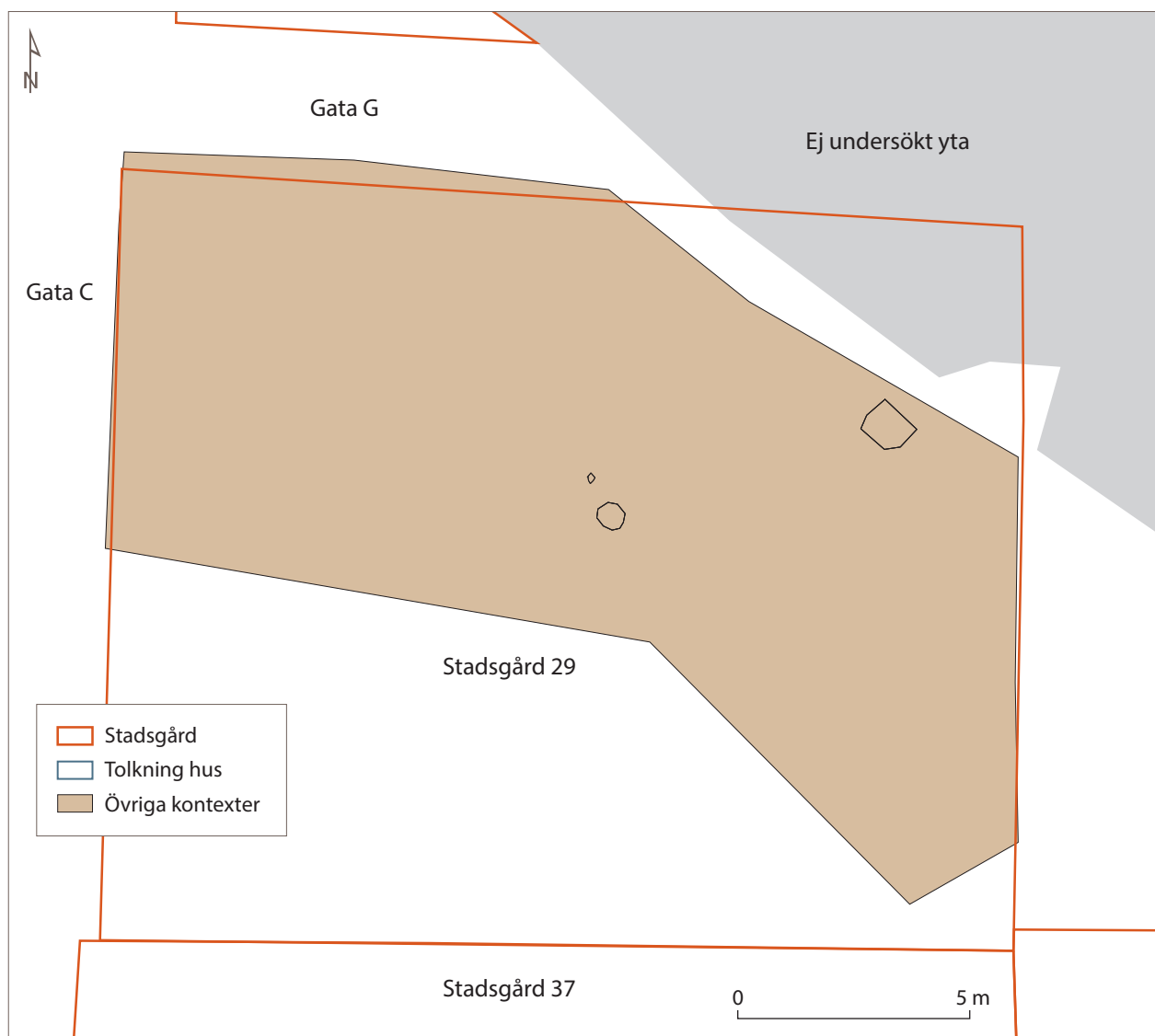
Stadsgård 29

Fas 29:1 Äldsta bruk av tomten

Datering: 1473 till omkring 1480.

Tomten stakades ut då staden grundades, den var cirka 19,5×16,0 meter stor. Under den första tiden var den obebyggd (figur 166, tabell 68). Den natur-

liga markytan brukades och grävdes delvis om (KG 3117). En stolpe sattes ned (KG 3114) och en grop grävdes (KG 3118). I en nedgrävning ställdes en tunna (KG 3194). Tunnan var bortförmultnad och endast avtryck av den fanns kvar. Spår av brukningen av den fanns möjligen i återfyllnaden (se fas 29:2).

Figur 166. Lämningar från fas 29:1. Skala 1:150.

Tabell 68. Grupper och kontexter i fas 29:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3114	Konstruktion av stolpe	61030		Nedgrävning för stolpe, 0,2×0,16 m stor, 0,1 m djup
3117	Bruk av markyta	62031		Markhorisont av sandig silt med träkol. Brukad och omgrävd naturlig horisont
3118	Grävande av grop	64011		Nedgrävning 0,96×0,80 m stor, 0,1 m djup
3194	Nedgrävning för tunna	63014		Nedgrävning 0,7×0,6 m stor, 0,4 m djup. I denna ställdes en trätunna. Denna hade tagits bort eller förmultnat

Fas 29:2. Borttagande av tunna och stolpe

Datering: 1470–1480-tal.

Inför uppförande av bebyggelse på stadsgården avslutades de äldre aktiviteterna (figur 167, tabell 69). Stolpen togs bort (KG 3172) och gropen fylldes igen efter att ha brukats (KG 3267).

Den nedgrävda tunnan togs ur bruk och fylldes med sand och stenar (KG 3195). I den fanns spår av köksmiljö med ölbryggning och mycket haselnötter samt dynga. Bland växtmaterialet fanns hirs som normalt inte används i lokal matlagning.

Figur 167. Lämningar från fas 29:2. Skala 1:150.

Tabell 69. Grupper och kontexter i fas 29:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3172	Borttagande av stolpe	61031		Återfyllning av sand med tegelkross, träkol, träflis
3195	Fyllning i tunna	63015	63015 har PM 401756 se bilaga 1. 401757 med träflis, träkol	63015 var återfyllning av sand med träbitar, småsten, pinnar, träkol. I botten kantiga stenar och slagg. Innehöll ben av nöt: splitter. Torsk: 4 fragment från olika delar av kraniet. Kolja: hel cleithrumben. Totalvikt: 70 g. Fynd av 2 slagg (527 g)
3267	Återfyllning av grop	64010		Återfyllning av mörk sand

Fas 29:3. Konstruktion av huslänga 29:3:1, 29:3:2 och gårdsplan

Datering: Runt 1480. Dendrokronologisk datering till 1472–1486.

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes huslänga 29:3:1. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes huslänga 29:3:2. Mellan husen anlades en gårdsplan (figur 168, tabell 70).

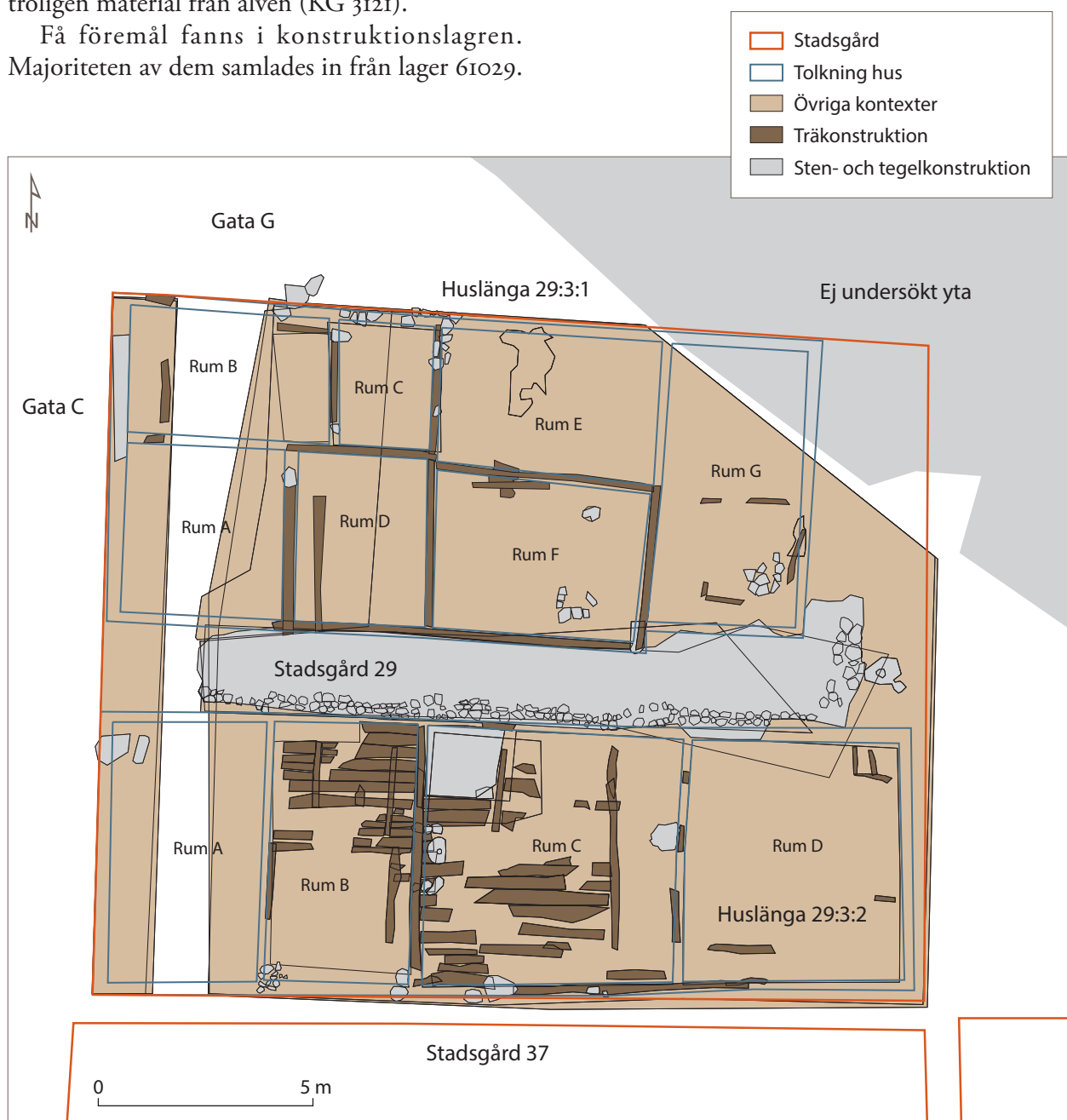
Inför bygget påfördes utjämningslager med träflis, pinnar och humös sand, liksom på de andra stadsgårdarna (KG 3119). Efter det lades konstruktionslager av sand med inslag av lerig silt, troligen material från älven (KG 3121).

Få föremål fanns i konstruktionslagren. Majoriteten av dem samlades in från lager 61029.

Keramikmaterialet bestod av flertal större kärldelar med sparsam nötning vilket antagligen tyder på att de hamnat i konstruktionslagren ganska omgående och inte legat exponerade. I konstruktionslagret till gårdsplanen hittades ett använt formtegel av typen ribbtegel som användes när man slog tegelvalv.

Huslänga 29:3:1 var 16,5×7,5 meter stor och hade sju rum. Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 3074). En syllstock har daterats till 1472–1486.

I sydväst fanns rum A som var 3,9×3,6 meter stort. Inget förutom delar av väggarna fanns bevarat. Troligen var det en bod utmed gata C.

Figur 168. Lämningar från fas 29:3. Skala 1:150.

Tabell 70. Grupper och kontexter i fas 29:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3074	Konstruktion av byggnad	62011, 62012, 62013, 64014, 62014, 62016, 62017, 62018, 62019, 62021, 62027, 62035, 62036, 64015, 64016	64016 har PD 301104 daterat till 1472–1486	62012, 64014, 62021, 62036 var syllstenar. 62013, 62016, 62018, 62019 var N-S syllstockar. 62011 var Ö-V bränd syllstock. 62014, 62017 var Ö-V syllstockar. 64015, 64016 var delar av Ö-V syllstockar. 62027 var fundament av 7 kalkstenar 0,10–0,15 m, stora, grovt huggna. 62035 var N-S golvregel.
3075	Konstruktion av rum och ässja	64006, 64007, 64008		64006 var fundament av 0,15–0,25 m stora stenar. 64008 var Ö-V golvreglar av trä, möjligen även den av innervägg. Även en N-S ev. del av golv. 64007 var konstruktionslager av sand
3076	Konstruktion av gårdsplan	60088, 61028, 62030		61028, 62030 var konstruktionslager av sand. 60088 var stenläggning av 0,1–0,3 m stora stenar. Ö-V rännal utmed S sida. Fynd av ett formtegel, s.k. ribbtegel.
3077	Konstruktion av golv	60076, 60091, 60094, 60096, 60057		60096 var konstruktionslager/isolering av sand. 60057 var N-S brända golvreglar. 60091 var trägolv av Ö-V brända brädor. 60094 var 0,7×0,6 m stor stenläggning, ev. fundament
3119	Markberedning inför byggnation	61029		Konstruktions-/utjämningslager av humös sand och träflis med tegelkross, pinnar, träbitar, gödsel, inslag av tegelbrockor, träkol, kalkbruk, aska, sot. uppmot 0,2 m tjockt. Innehöll ben av nöt: 8 underkåkar, 20 mellanhandsben, 16 mellanfotsben + blandade delar. Svin: splitter. Får/get förekommer. Torsk: stort kranieben. Höns och gås förekommer. Örn: skenben. Totalvikt: 10 532 g. Fynd av bergart: 1 skifferbryne. Järn: 1 spik. Metall: 1 blyplomb, 1 kopparkärl. Keramik: 31 YRG trebensgrytor, 6 YRG krukor, 4 YRG oidentifierade kärl.
3120	Konstruktion av syll eller fundament	64013		Stenkonstruktion av 0,06–0,30 m stora stenar
3121	Konstruktionslager	62029, 62037	62037 har PM 402207 med hallon, träflis och träkol	Tunna konstruktionslager av sand med inslag av kalk, bränd lera, småsten, träkol
3124	Konstruktion av eldstad	60106, 60110		60110 var konstruktionslager av sand. 60106 var 1,6×1,6 m stort och 0,35 m högt fundament av 0,1–0,2 m stora stenar.
3130	Konstruktion av byggnad	60071, 60095, 60099, 60100, 60109, 95225		60100, 95225 var syllstenar. 60071, 60095 var N-S syllstockar. 60099, 60109 var Ö-V syllstockar
3131	Konstruktion av golv	60072, 62015		62015 var Ö-V golvregel. 60072 var rest av trägolv
3134	Konstruktion av stolpe	61018, 61019		61019 var nedgrävning 0,18×0,16 m stor, 0,1 m djup. 61018 var stenskonig
3135	Konstruktion av stolpe	62025, 62026		62025 var nedgrävning för stolpe, 0,4×0,3 m stor, 0,1 m djup. 62026 var stenskonig/packning av små kalkstenar i nedgrävning
3270	Konstruktion av golv	60040, 60075, 60076		60040 var konstruktionslager av sand. 60076 var N-S brända golvreglar. 60075 var trägolv med Ö-V brända brädor
3271	Konstruktion av golv	60107, 60108, 60111	60107 har PM 402198 med träkol, rottrådar, träflis, enstaka smältor	60111 var konstruktionslager/isolering av sand. 60108 var N-S brända golvreglar. 60107 var trägolv av Ö-V brända brädor
3272	Konstruktion av dörröppning?	60092, 60093		60092 var 2 Ö-V 0,7 m långa rader av stenar på 1,1 m avstånd. Totalt 6 stenar 0,2 m stora. 60093 var skadad malsten 0,62 m stor med hål. Underlagssten för golv eller tröskel. Inplockad som fynd
4102	Konstruktion av golv	64017, 62020, 62028		64017 var Ö-V golvregel. 62020 var Ö-V golvregel. 62028 var konstruktionslager av sand
4103	Konstruktion av golv	63013		63013 var konstruktionslager av sand
4104	Konstruktion av golv	63010	Har PM 501028 med träkol, träflis, fisk, metallsmälta (köksavfall)	Konstruktionslager/golvvyta av lera med inslag av tegelbrockor, träbitar
4105	Konstruktion av ingång	63011		Två 0,5×0,6 m stora flata stenar utanför husgrund. Möjligtvis tröskelstenar utanför en ingång.

Norr om detta fanns rum B som var 4,7×2,9 meter stort. Två golvreglar och ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades i rummet (KG 4102). Ingen golvyta fanns bevarad, men troligen har ett trägolv funnits. Troligen var det en bod, möjligen fanns en ingång från gata G. Två flata stenar låg på gata G där en ingång kan ha funnits (KG 4105).

Öster om rum B fanns rum C som var 2,9×2,2 meter stort. Ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades (KG 4103). Troligen fanns ett trägolv (ej bevarat). Det är osäkert vad rummet användes till.

Söder om detta fanns rum D som var 3,9×3,0 meter stort. Ett trägolv lades i rummet, kvar fanns en golvregel (KG 3074). Det är osäkert vad rummet användes till.

Öster om rum C fanns rum E som var 5,0×3,2 meter stort. Ett konstruktionslager av lera som möjligen även fungerade som golvyta konstruerades (KG 4104). Det är osäkert vad rummet användes till men i golvlagren fanns spår av matlagning.

Söder om det fanns rum F som var 5,0×3,6 meter stort. Ett trägolv lades i rummet (KG 3131). I rummets norra del sattes en stolpe (KG 3135), möjligen bar den upp en övre våning eller ett loft. I rummets södra del konstruerades ett 0,9×0,6 meter stort fundament av stenar (KG 3074), det är osäkert för vad, möjligen var det en eldstad. Det är osäkert vad rummet användes till.

Längst i öster fanns rum G som var 6,4×3,4 meter stort, möjligen var det två olika rum. Möjligen fanns en mellanvägg. Golvreglar och konstruktionslager som kan vara rester av ett trägolv lades ut. En 1,2×1,0 meter stort stenfundament till en ässja konstruerades (KG 3075). Rummet var en smedja. Mycket tyder på att mat lagades i rummet/eldstaden.

Huslänga 29:3:2 var 19,0×6,5 meter stor och hade fyra rum. Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 3130). I den sydvästra delen av huset byggdes en stenkonstruktion som var ett fundament eller en del av grunden (KG 3120). Möjligen hade huset torvtak. Det är osäkert om förstugan/ingången låg öster eller väster om stugan.

Längst väster fanns rum A som var 6,0×3,5 meter stort. Inga egentliga delar av rummet var bevarade, dess utbredning visas av gatan och angränsande rum. I rummets västra del fanns stenar som kan varit delar av ett golv eller en ingång från gatan. Det kan ha varit en bod utmed gatan.

Öster om detta fanns rum B som var 6,0×3,3 meter stort. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 3271). Troligen fanns en dörr mellan rum B och rum C (KG 3272). Rummet kan ha varit en förstuga eller kammare.

Öster om det fanns rum C som var 6,0×5,9 meter stort. I den nordvästra delen av rum C konstruerades en eldstad som var 1,6×1,6 meter stor (KG 3124). Ett konstruktionslager lades ut på det byggdes ett fundament av sten. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 3077). Rummet var en uppvärmd stuga. I rummets östra del fanns en stenläggning som kan ha varit fundamentet för fast inredning. Den östligaste delen av rummet kan ha varit ett separat rum, en förstuga.

Längst i öster fanns rum D som var 5,6×5,0 meter stort. På ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 3270). Det är osäkert vad rummet användes till.

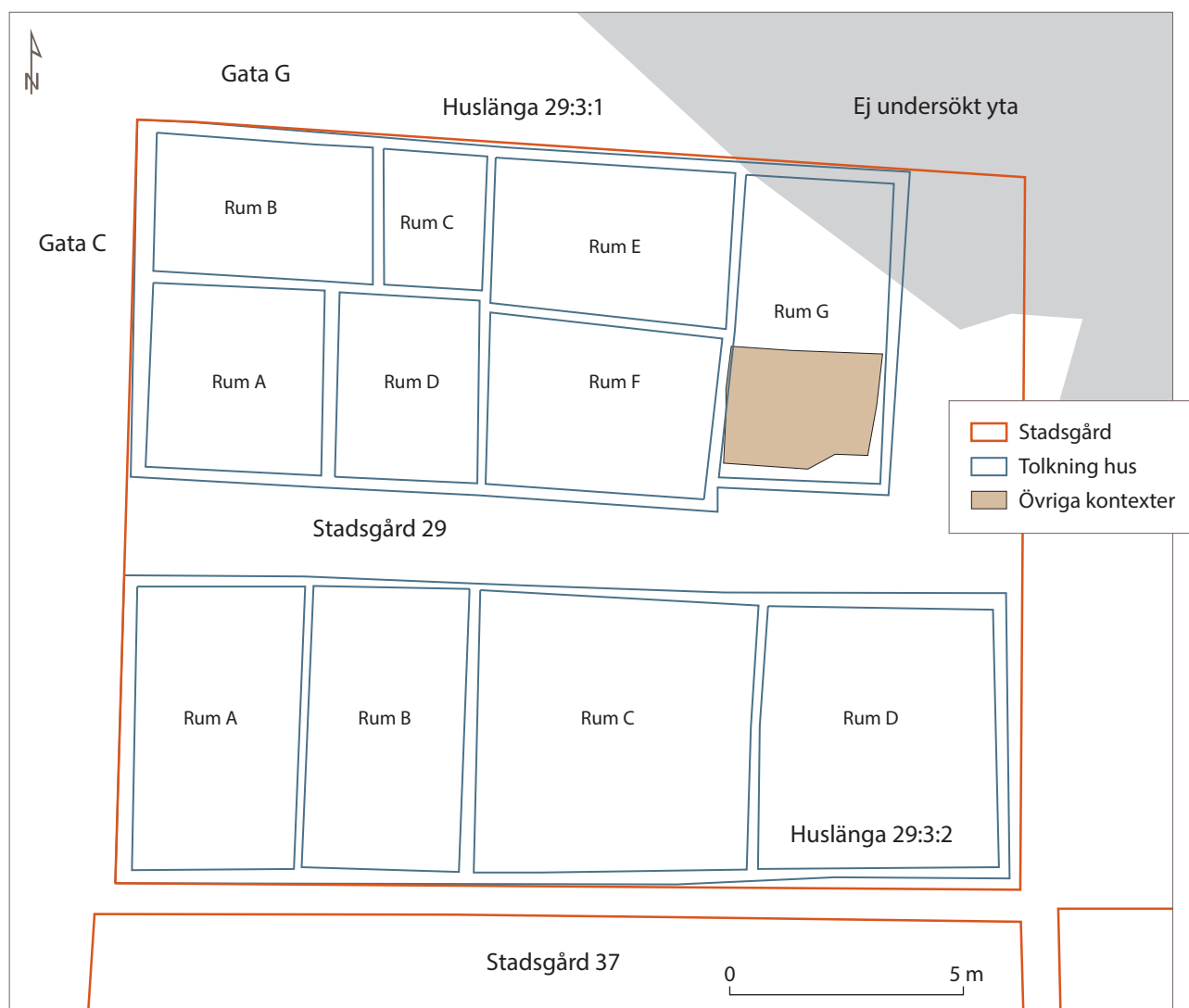
Gårdsplanen var öst-västlig och 16 meter lång och 1,8–3,2 meter bred. Den var bredast i öster. I väster sluttade den ned mot gata C. En stolpe sattes i den östra ändan av gårdsplanen (KG 3134).

Fas 29:4. Brukning av smedja i rum G

Datering: 1480-tal till 1540-tal.

Den lilla ässjan användes och skällor, rödbränd sand och slagg avsattes (KG 3163). Lagret var blandat med raseringen av smedjan. I lagren fanns spår av både smide och matlagning (figur 169, tabell 71).

Det mesta av föremålen var sannolikt spår av brukning av smedjan. Nyckeln kan mycket väl vara ett föremål man tillverkat på plats, spår av tillverkning av lås, i form av lödpaket, fanns i raseringslagret som avslutade brukningsperioden (fas 29:7) liksom i omdeponerade lager i efterföljande konstruktionsfas (fas 29:8). Även stigbyglar fanns på stadsgården (se fas 29:5), vilket visar att hästar kan ha funnits här och att smeden även var hovslagare.

Figur 169. Lämningar från fas 29:4. Skala 1:150.

Tabell 71. Grupper och kortexter i fas 29:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3163	Brukning av ässja	62022	Har PM 300920 med träkol, träflis, smidesloppa, fisk, kalkbruk, bär. PM 400833 med träkol, fisk, ben, slagg, smidesloppa, kalkbruk, ogräs. Både spår av matlagning och smide. PM 401975 se bilaga 1 (lite köksavfall)	Lager av silt och träbitar med tegelkross, tegelbrockor, eldpåverkad sten, träkol, bränd lera och runt ässja. Brukning med inslag av raser-ring. Innehöll ben av nöt: mellanhand/fotsben, 2 hälben samt blanda-de delar. Svin och får/get: blandade delar. Höns och gås förekommer. Torskfisk förekommer. Totalvikt: 2 142 g. Fynd av bränd lera: 1 fragment (21 g). Metall: 1 nyckel. Slagg: 79 fragment (3026 g). Keramik: 2 YRG kru- kor, 1 YRG panna, 11 YRG trebensgrytor.

Fas 29:5. Brukning av rum

Datering: 1480-tal till 1540-tal.

Mellan golvbrädorna i rum C i hus 29:3:2 fanns spår av brukning (figur 170, tabell 72). Lagret var uppblandat med rasering över golvet och de flesta av föremålen hör troligen till raseringen. I kontextbeskrivningen finns en notering om att flera föremål hittades direkt på det brända trägolvet.

Rum C var en uppvärmd stuga och halstret kan ha använts vid matlagning om det inte är en produkt som tillverkats i smedjan på gården. Stigbyglar och yxa kan också ha ingått i hushållsinventarierna. Hästutrustning förekommer även i andra senare faser. De kan även tillverkats på gården.

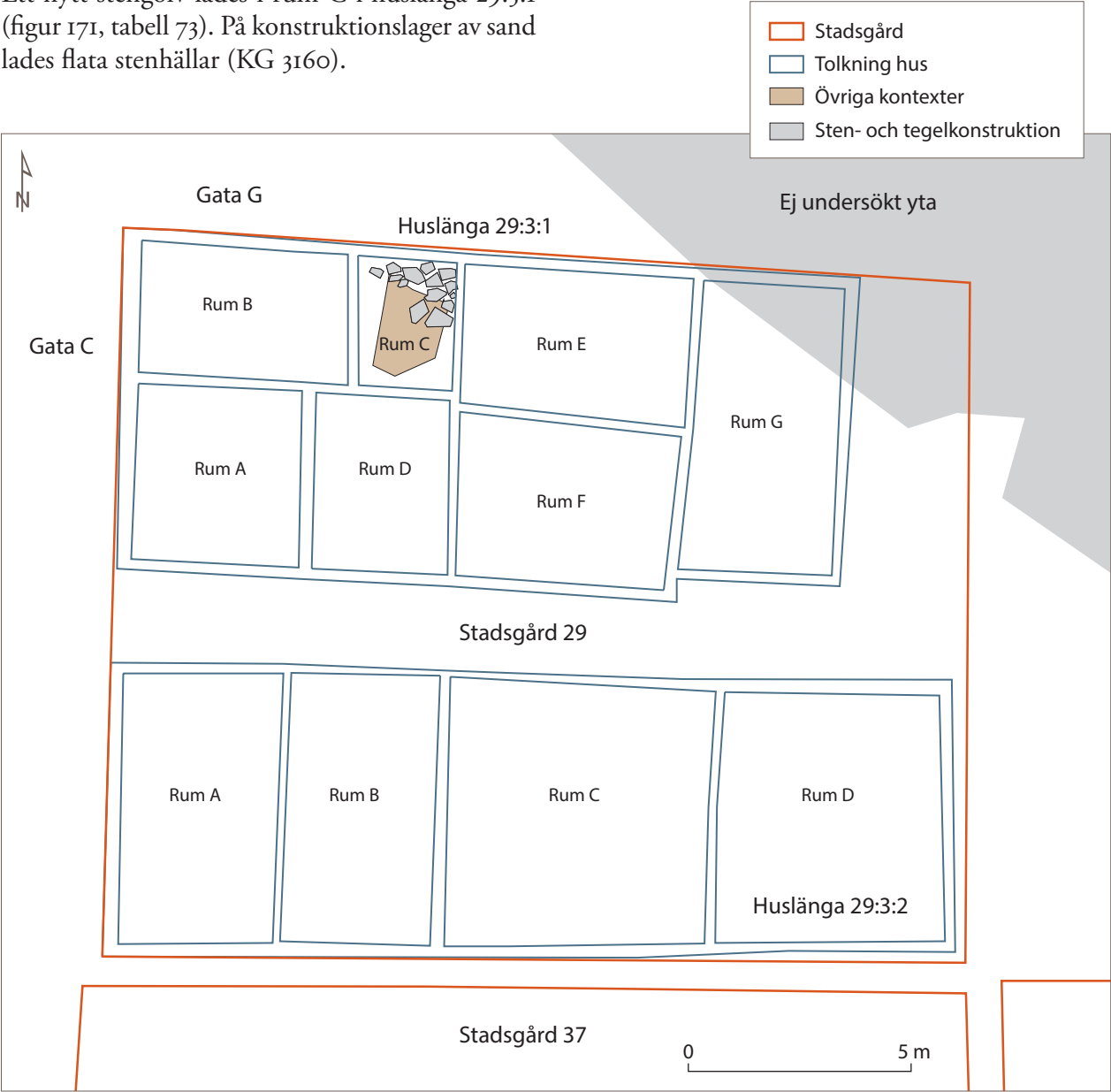
Figur 170. Lämningar från fas 29:5. Skala 1:150.

Tabell 72. Grupper och kontexter i fas 29:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3158	Brukning av golv	60103		Brukningslager mellan golvbrädor, delvis över och blandat med rasering. Innehöll strålben av svin. Totalvikt: 10 g. Fynd av järnföremål: 2 stigbyglar, 1 yxa, 1 halster, 2 ringar med fästen, 1 sölja, 1 ten, 3 oidentifierade föremål. Metall: 1 blykula.

Fas 29:6. Ombyggnad av golv
Datering: 1500-talets första del.

Ett nytt stengolv lades i rum C i huslänga 29:3:1 (figur 171, tabell 73). På konstruktionslager av sand lades flata stenhällar (KG 3160).

Figur 171. Lämningar från fas 29:6. Skala 1:150.

Tabell 73. Grupper och kontexter i fas 29:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3160	Konstruktion av golv	63003, 63008,		63008 var konstruktionslager av sand. 63003 var stenläggning av 0,4–0,5 m stora flata stenar (uppemot 0,1 m höga).

Fas 29:7. Rasering av bebyggelse

Datering: 1540-tal (1547?).

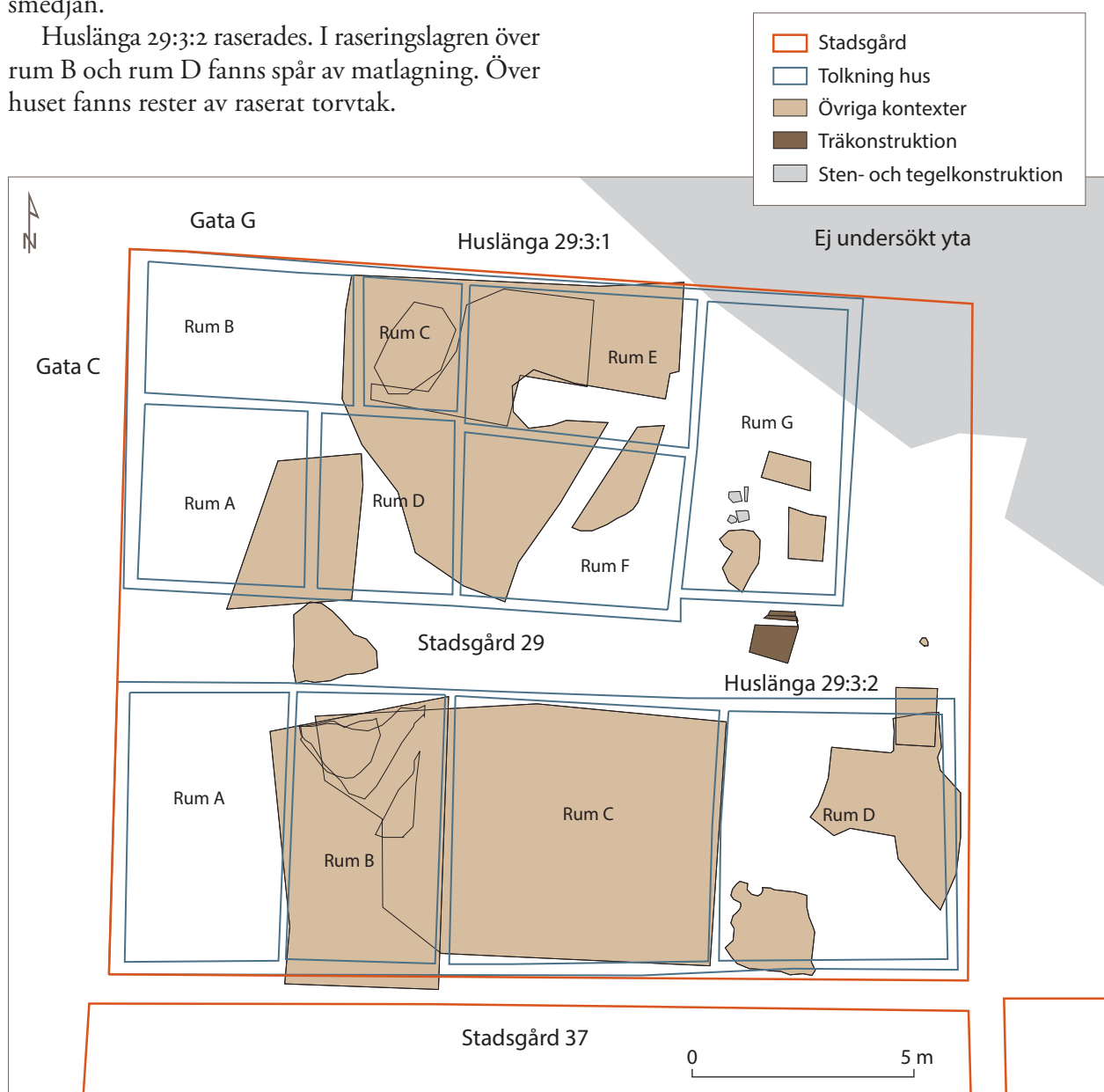
Storskalig rasering när alla byggnader revs (figur 172, tabell 74). Över gårdsplanen fanns trä från en raserad byggnad (KG 3188).

Huslänga 29:3:1 raserades. Över rum A och C fanns raseringslager med inslag av hasselnötskal. Över rum E fanns raseringslager med inslag av köksavfall. Över rum G (smedjan) fanns lerlager med slagg och stenar från den raserade ässjan (KG 3132). Även här fanns spår av både smide och matlagning.

Över rum D i huslänga 29:3:2 ett sandlager med slagg i (KG 3123). Möjligen var det avfall från smedjan.

Huslänga 29:3:2 raserades. I raseringslagren över rum B och rum D fanns spår av matlagning. Över huset fanns rester av raserat torvtak.

De flesta föremålen från destruktionsen hittades i raseringslager över rum C, D och E i huslänga 29:3:1. Här hittades bland annat ett sågat lårben från nöt men i övrigt är det ganska lite som berättar om hur man använt de olika rummen. Relativt lite slagg och andra spår av smide fanns i raseringslagren över rum G (smedjan) i huslänga 29:3:1. I stället mycket slagg i lagren över rum C och D i huslänga 29:3:2. Här hittades även fragment av lödpaket bland slaggen. Sannolikt visar de att man förutom smide även lött samman föremål på stadsgård 29. Avtryck på lödpaketerna visar att det antagligen rör sig om tillverkning av bultlås och nycklar.

Figur 172. Lämningar från fas 29:7. Skala 1:150.

Tabell 74. Grupper och kontexter i fas 29:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3123	Sand med slagg	61022		Sandlager med slagg, möjligen avstjälpningsplats. Fynd av bränd lera: 2 lödpaket. Slagg: 94 fragment (4248 g).
3125	Rasering av bebyggelse	60054, 60056, 60074, 60105, 61026, 62034	60074 har PM 300597 med träkol, mineral-smältor, fisk, kalkbruk. 62034 har PM 402205 med träkol, träflis, rotträdar, hasselnötsskalfragment (nedbrutet). 60105 har PM 402091 se bilaga 1	60054 var raseringslager av silt, träkol med inslag av småsten. 60056 var lera, ev. från raserad eldstad. 60074, 60105 var brandlager av bränd sand med träkol, sot. Troligen raserat torvtak. 61026 var raseringslager av sand med tegelkross, träkol, tegelbrockor, kalkbruk, träbitar, småsten. 62034 var brandlager av bränd sand med träbitar, småsten. Innehöll ben av nöt: mellanhandsben + diverse delar. Svin: hörntand av galt. Totalvikt: 251 g. Fynd av bränd lera: 1 lödpaket. Glas: 2 fragment fönsterglas. Järnföremål: 1 gångjärnsstapel, 1 ring, 1 söm, 4 spikar. Slagg: 6 fragment (100 g). Keramik: 5 YRG trebensgrytor, 4 YRG oidentifierade kärl. 1 YLG oidentifierat kärl.
3132	Rasering av smedja	61017, 61023, 64009	61017 har PM 400737 se bilaga 1 (spår av matlagning och smide).	64009 var utspridda stenar 0,10–0,25 m stora, från rasering av ässja. 61017, 61023 var lera med slagg. Innehöll ett bränt ben. Totalvikt: 2 g. Fynd av 11 fragment slagg (372 g).
3162	Rasering av bebyggelse	60079, 63004, 63006, 63007	63006 har PM 400422 med träkol, träflis, fisk, ben, skalkorn, råg (spisavfall/köksavfall). PM 500844 se bilaga 1	63007 var lager av sot och träkol. 63006 var raserings/utjämning av sand med koncentrationer av lera, träkol, inslag av tegelbrockor, tegelkross, kalkbruk, eldpåverkad sten. 60079, 63004 var brand-/raseringslager med flera horisonter av bränd sand med träkol, sot. Innehöll ben av nöt: blandade delar + 5 underkäkar, 4 mellanhandsben, 9 mellanfotsben, tåleder. Svin: 5 underkäkar. Får/get: blandade delar. Torskfisk: revben. Totalvikt: 6 943 g. Fynd av bergart: 1 skifferbryne. Glas: 1 oidentifierat kärl. Järnföremål: 1 kniv, 1 nit, 1 söm, 5 spikar och 1 oidentifierat föremål. Ben: 1 förarbete/bearbetat ben. Keramik: 48 YRG trebensgrytor, 2 YRG pannor, 14 YRG krukor, 1 oidentifierat YRG kärl, 1 oidentifierat YLG kärl, 1 YLG trebensgryta, 1 YLG kruka, 1 SVG kruka.
3188	Rasering av bebyggelse	60070		Trä från raserad byggnad
4107	Borttagande av stolpe	61020		Återfyllning av sand efter att stolpe tagits bort

Fas 29:8. Konstruktion av hus 29:8:1, 29:8:2 och gårdsplan

Datering: 1560–1570-tal.

Tomtens utbredning minskade något mot både gata C i väster, den var nu 18,5×16,0 meter stor. Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes hus 29:8:1. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes hus 29:8:2. Mellan dem anlades en ny gårdsplan (figur 173, tabell 75). Möjligen fanns ytterligare rum tillhörande hus 29:8:2 i stadsgårdens östra del.

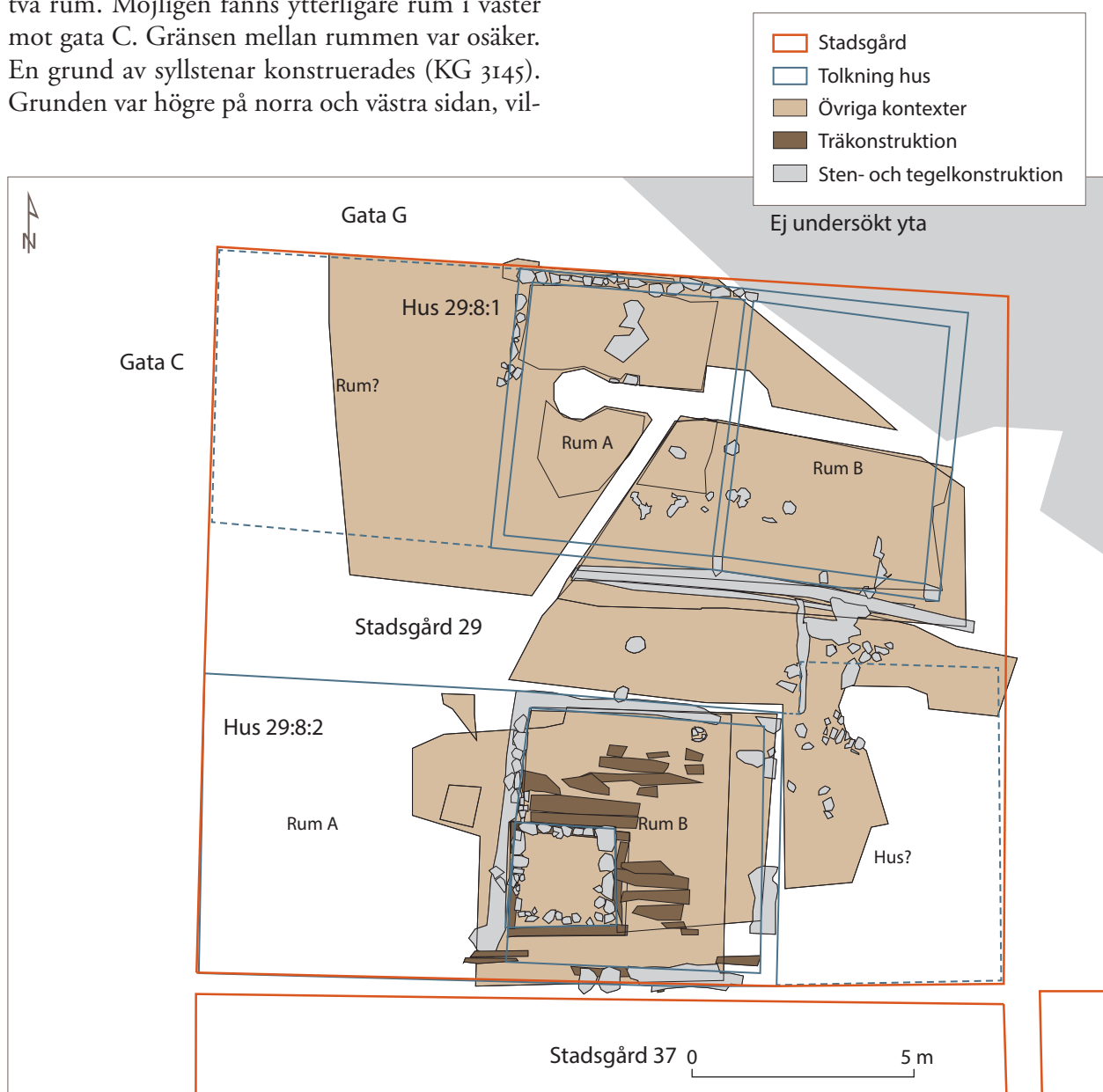
Inför bygget påfördes lager av sand och silt med raseringsmaterial från föregående raseringsfas (KG 3136).

Hus 29:8:1 var 10,0×6,3 meter stort och hade två rum. Möjligen fanns ytterligare rum i väster mot gata C. Gränsen mellan rummen var osäker. En grund av syllstenar konstruerades (KG 3145). Grunden var högre på norra och västra sidan, vil-

ket kan bero på att tomten lutade nedåt väster. En stolpe sattes i mellanväggen mellan rummen (KG 3170).

I väster fanns rum A som var 5,9×4,8 meter stort. På ett konstruktionslager av sand lades ett stengolv (KG 3149). Det är osäkert vad rummet användes till, men i konstruktionslagret under golvet fanns köksavfall. Troligen fanns ännu ett rum utmed gata C.

Öster om detta fanns rum B som var 5,8×4,6 meter stort. Troligen lades ett stengolv även här (KG 3149). Det är osäkert vad rummet användes till, men i konstruktionslagret under golvet fanns köksavfall.

Figur 173. Lämningar från fas 29:8. Skala 1:150.

Tabell 75. Grupper och kontexter i fas 29:8.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3127	Konstruktion av eldstad	60049, 60055, 60097		60055 var nedgrävning för eldstad. 60097 var kallmurat stenfundament 2,3x2,3 m stort, av 0,15–0,60 m stora stenar i 1–2 skift. Omgavs av 60049, träram
3136	Markberedning inför bygge	60090, 61024, 62009	62009 har PM 400594 med träkol, träflis, kalkbruk, förkolnade kvistar, bär	60090 var utjämningslager av tegelkross, troligen från raserad eldstad/skorsten. 61024 var sand med slagg (från stadsgården?), träkol. 62009 var konstruktionslager av lerig silt med träkol. Inslag av raseringsmaterial. Innehöll ben av nöt: 2 underkåkar, 2 mellanhandsben, 4 mellanfotsben + diverse delar. Svin: vristsben, blandade delar. Höns, kummel, torsk förekommer. Totalvikt: 2 154 g. Fynd av bergart: 1 skifferbryne. Metall: 1 föremål med nit och bricka i CU-legering. Slagg: 34 fragment (727g). Keramik: 12 YRG trebensgrytor, 2 YRG krukor, 2 YRG pannor, 1 YRG skål, 2 oidentifierade kärl, 1 fajansalbarell, möjligen holländsk med datering ca 1525–1550.
3137	Konstruktion av stolpar	62000, 62001, 62002, 62003		62000 var nedgrävning 0,45 m ø, 0,22 m djup. 62001 var stenskonning. 62002 var nedgrävning 0,41x0,26 m stor, 0,15 m djup. 62003 var skoning av tegel. Innehöll ben av nöt: 2 fragment. Totalvikt: 227 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 YRG fat med piplerdekor, proveniens Sydsandinavien/Tyskland ca 1550–1650, 1 oidentifierat YRG kärl, 1 stengodskrus
3145	Konstruktion av byggnad	60043, 61001, 61005, 61015, 61016, 63001	61015 har PM 400424 se bilaga 1 (spisavfall/köksavfall)	61015 var konstruktionslager av utjämnade raseringsmassor av sand med inslag av tegelkross, träbitar, träkol. 60043, 63001 var syllstenar/grundmur av 0,2–0,5 m stora stenar. 61001, 61005, 61016 var flata stenar, 0,25–0,30 m stora. Innehöll ben av nöt: blandade delar, 18 underkåkar, minst 2 kranier, 3 mellanhandsben, 3 mellanfotsben, carpalia, tarsalia. Svin: blandade delar med flera underkåkar. Får/get: blandade delar. Fisk: torsk, långa. Höns förekommer. Knubbsäl (ung - humerus+radius+ulna), katt, råtta förekommer. Totalvikt: 19 669 g. Fynd av bergart: 1 flintavslag. Ben: 2 nålar. Bränd lera: 3 lödpaket varav 1 med avtryck av bultlås, 1 fragment (150g). Glas: 2 oidentifierade kärl, 3 fragment fönsterglas (10g). Horn: 1 oidentifierat föremål. Järnföremål: 5 beslag, 1 gångjärnsbeslag, 1 kniv, 1 nit, 1 sporre, 1 söm, 14 spikar, 2 oidentifierade föremål. Metall: 1 sölja i CU-legering. Slagg: 66 fragment (4429g). Tegel: 1 murtegel. Keramik: 94 YRG trebensgrytor, 12 YRG krukor, 4 YRG pannor, 1 YRG skål, 1 YRG fat, 30 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG kruka, 2 YLG fat, 1 YLG skål, 3 oidentifierade YLG kärl, 2 Jydepotttekrukor, 2 stengodskrus.
3149	Konstruktion av golv	60039, 60067, 60068, 63009	60039 har PM 60364 med träkol, träflis, fisk, brända ben, hasselnötskal (bränt), bär, bränd starr, bränd fisk (köksavfall)	60039 var konstruktionslager av sand med tegelbrockor, tegelkross, eldpåverkad sten, träbitar, småsten, träkol. 60067, 60068 var rester av stenlagt golv av 0,08–0,35 m stora stenar. 63009 var stenläggning av 0,15–0,20 m stora stenar. Innehöll ben av nöt: blandade delar + 1 mellanhandsben, 7 mellanfotsben, 2 underkåkar, kalvarium. Svin och får/get: blandade delar. Fisk: torskfisk, torsk, långa. Höns förekommer. Totalvikt: 3 271 g. Fynd av ben: 1 bearbetad, möjligen ett förarbete till en nål. Järnföremål: 1 kniv, 1 spik. Tegel: 1 rött murtegel. Keramik: 11 YRG trebensgrytor, 3 YRG krukor, 1 YRG panna, 1 YLG skål.
3154	Konstruktion av golv	60081, 60089, 60102	60089 har PM 300596 med träkol, ben, fisk, smälta	60089 var konstruktionslager/isolering av humös sand. 60081 var trögolv med Ö-V förkolnade brädor. 60102 var 0,2x0,7 m stor yta av tegel intill eldstad. Innehöll ben av nöt: brända fragment. Svin och får/get: brända fragment. Höns: blandade delar. Totalvikt: 104 g. Fynd av järnföremål: 1 kniv, 1 krok, 3 spikar, 1 oidentifierat föremål, möjligen ett verktyg. Metall: 1 kniv med skaft i CU-legering, 1 fingerborg, 1 oidentifierat föremål i CU-legering. Keramik: 5 YRG trebensgrytor, 1 oidentifierat YRG kärl.
3155	Konstruktion av stolpe	60084, 60086		60084 var nedgrävning, 0,37x0,34 m stor, 0,23 m djup. 60086 var stenskonning av 0,09–0,24 m stora stenar. Möjligen stolpe för loft/övervåning
3161	Konstruktion av dränering	60042		Lager av lera med tegel. Upptryckt mot stensyll. Fynd av glas: 2 fönsterglasfragment (7 g).
3168	Konstruktion av stenläggning	60035, 60069, 60077, 60078, 61003, 61004, 61013, 61014		60035 var konstruktionslager av sand med enstaka träkol. 60069, 61014 var stenläggning av 0,08–0,35 m stora stenar. 60077, 60078 var stenläggning av 0,15–0,30 m stora stenar. 61003, 61004 var flata stenar, 0,3 m stora. 61013 var flat sten 0,70x0,35 m stor, 0,1 m hög, möjligen vid ingång. Fynd av glas: 2 fönsterglasfragment (2g). Järnföremål: 1 lås, 1 kniv, 1 hank, 5 spikar, 1 oidentifierat föremål. Keramik: 9 YRG trebensgrytor, 5 YRG krukor, 1 YRG panna, 7 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG trebensgryta, 7 YLG fat, 1 YLG skål, 1 oidentifierat YLG kärl, 1 Jydepotte.
3170	Konstruktion av stolpe	62023, 62024		62023 var nedgrävning 0,35 m ø. 0,22 m djup. 62024 var skoning av tegel
3171	Konstruktion av rännål	60007, 60024		Ö-V rännål av 0,1–0,2 m stora stenar
3192	Konstruktion av golv	61025	Har PM 300886 med rottrådar, träkol, träflis, tegel	Konstruktionslager av lera. Troligen använt som golvyta
4106	Konstruktion av byggnad	60082, 60101, 62006, 64012		60082, 60101 var syllstensrad/grundmur av 0,2–0,7 m stora stenar i 1–2 skift. 62006 var rad av stenar, ev. syllstenar. 64012 var Ö-V brända brädor

Hus 29:8:2 var uppskattningsvis 13,0×6,5 meter stort och hade minst två rum. En grund av syllstenar konstruerades (KG 3145). Grunden var högre på södra och västra sidan, vilket kan bero på att tomten lutade nedåt väster. Detta innebär att det västra rummet kan ha legat något lägre än det i öster. Möjligen fanns ännu ett rum i öster.

I väster fanns rum A. Endast delar av rummets östra sida fanns kvar. Rummet kan ha varit mellan 2,5 och 7 meter långt, sannolikt fanns ännu ett rum mot gata C. I rum A lades ett konstruktionslager av lera som kan ha fungerat som golvyta (KG 3192). Rummets funktion är okänd. Möjligen var delen närmast rum B en förstuga.

Öster om detta fanns rum B som var 5,3×5,6 meter stort. En eldstad uppfördes i rummets sydvästra del (KG 3127) den var cirka 2,3×2,3 meter stor. Ett stenfundament konstruerades, runt det fanns en ram av trä. I rummet lades ett konstruktionslager av sand som även fungerade som isolering och på det ett trægolv (KG 3154). En stolpe sattes i rummets norra del (KG 3155). Möjligen bar den upp ett loft eller en övre våning. Även på gårdsplanen norr om huset fanns rester av stolpar. Norr om eldstaden lades en yta med tegel, möjligen en del av en dörröppning mot rum A? Rummet var en uppvärmd stuga.

Gårdsplanen var cirka 2,5 meter bred mellan byggnaderna. Konstruktionslager av sand lades ut, på det lades stenläggning (KG 3168). Utmed gårdsplanens norra sida anlades en rännadal (KG 3171). Möjligen fanns en byggnad öster om gårdsplanen,

den kan ha varit 7×5 meter stor och sammanbyggd med hus 29:8:2. Öster om hus 29:8:2 fanns stenar som kan ha ingått i gårdsplanens stenläggning eller varit golv i ett rum (KG 3168).

I lagren i denna fas fanns många föremål. En hel del material är troligen omlagrat från raseringen i tidigare fas. Relativt lite byggnadsdetaljer dock fanns, det mesta var hushålls- och hantverksavfall. I konstruktionslager under huslänga 29:8:1 hittades förutom smidesslagg även fragment av lödpaket varav ett hade ett avtryck som GAL tolkat kunna vara från ett bultlås (F6504).

I flera av lagren förekommer ben- och hornföremål, både färdiga produkter som nålar och möjliga förarbeten. Liknande iakttagelser kan ses i fas 29:7 och 29:10. Även om de förekommer sporadiskt i omdeponerade lager så kanske man ändå vågar dra tolkningen att det tillverkades en del ben- och hornföremål under perioden fram till 1540-talet.

Glasmaterialet var relativt sparsamt och bestod av fragment från två kärl. Relativt lite dryckeskärl över lag, även få stengodskrus. Keramiken dominerades av kokkärl i YRG, de flesta hittades i konstruktionslager under huslänga 29:8:1. Det fanns dock även ganska gott om bordskärl i form av olika typer av fat och skålar. En hel del ljusbrännande lergods/vitgods-kärl och även enstaka Jydepotter. Tyngdpunkten när det gäller den importerade keramiken verkar vara Tyskland/Sydsckandinavien/Danmark. En fajansalbarello med möjlig proveniens från Holland sticker ut lite. Dateringen är lite osäker men den kan vara från äldre stadstid.

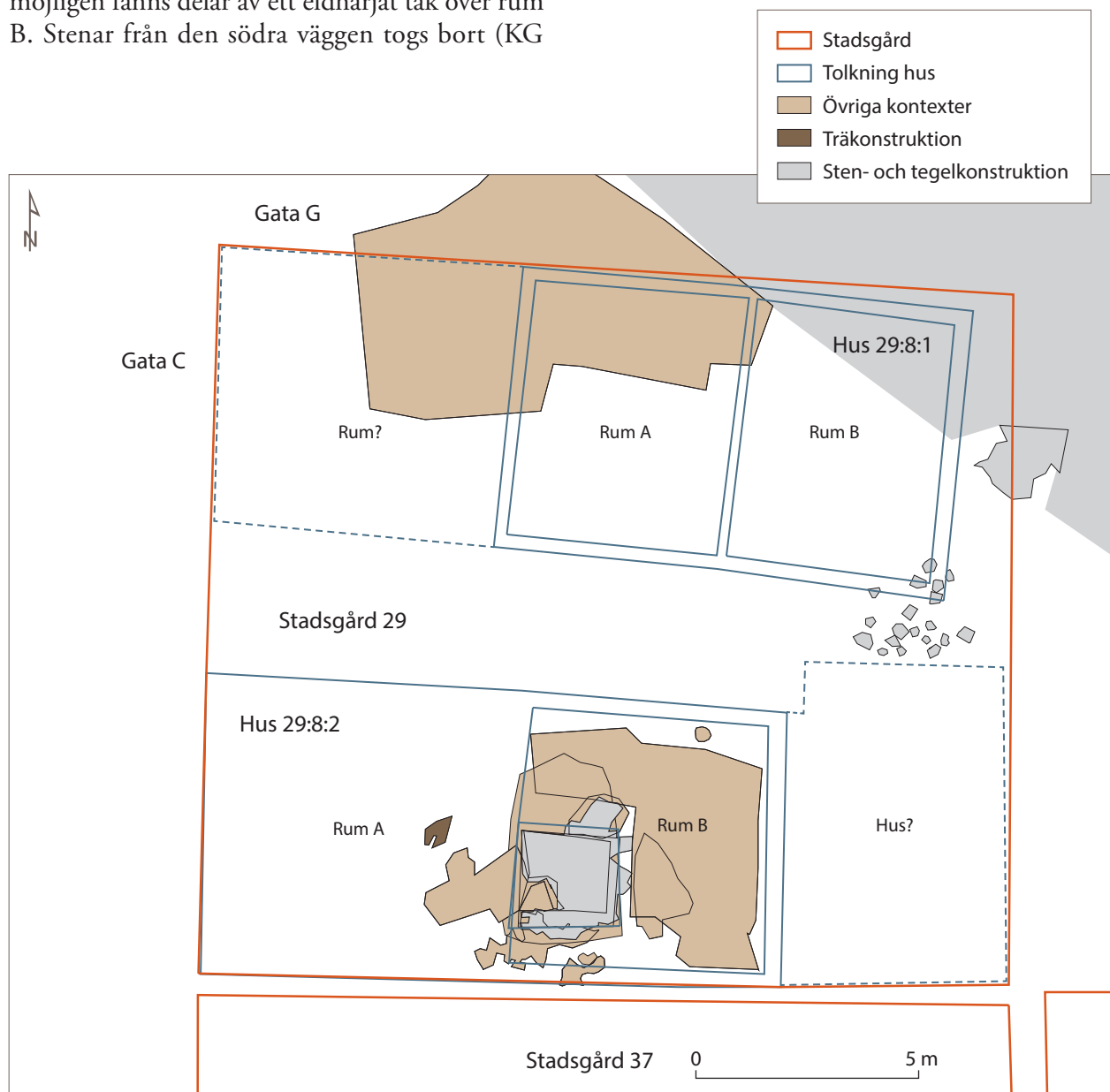
Fas 29:9. Rasering av bebyggelse

Datering: Omkring 1600?

Hus 29:8:1 och 29:8:2 raserades (figur 174, tabell 76). Över östra delen av hus 29:8:1 fanns stenar som kan komma från golv och konstruktioner. I raseringslagren över huset fanns spår av matlagning. Åtminstone hus 29:8:2 verkar ha brunnit, möjligen fanns delar av ett eldhärjat tak över rum B. Stenar från den södra väggen togs bort (KG

3165). Eldstaden raserades (KG 3128). I den fanns ett lager som troligen innehåller spår av den sista brukningen, här fanns köksavfall med skalkorn. Mycket tegel fanns i raseringen över eldstaden, det kan komma från en skorsten.

Flera föremål som kan kopplas till hästar, som sporre och hästsko, fanns i raseringslagren.

Figur 174. Lämningar från fas 29:9. Skala 1:150.

Tabell 76. Grupper och kontexter i fas 29:9.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3128	Rasering av eldstad och skorsten	60048, 60052, 60065, 60087, 60098, 61009	60098 har PM 401887 se bilaga 1 (köksavfall, spis använd för matlagning)	60098 var fyllning i eldstad av sand med tegelbrockor, bränd lera, småsten, träkol. 60048 var stenar från raserad eldstad. 61009 var raseringslager av lera och tegelbrockor med tegelkross och träkol. Troligen raserad spishäll/elldstad. 60052, 60065, 60087 var raseringslager av tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, eldpåverkad sten, träkol. Raserad skorsten. Fynd av järnföremål: 2 sömmar, 1 halvmåneformat föremål med tånge, någon form av specialkniv eller skära? Slagg: 33 fragment (86 g).
3165	Rasering av byggnad	60080, 60706, 61027, 64004		60080 var brandlager av sand med inslag av tegelkross, eldpåverkad sten, träkol. Ev. bränt tak. 61027 var 3 brända brädor från raserad innervägg. 60706 var nedgrävning efter borttagna syllstenar, 0,52x0,27 m stor, 0,09 m djup, återfylld med 64004, sand. Innehöll bensplitter av nöt, svin och får/get, brända däggdjursben. Orre: skenben. Totalvikt: 95 g. Fynd av glas: 1 fönsterglasfragment (1 g). Järnföremål: 1 sporre, 2 spikar, 1 oidentifierat föremål, möjligen ett verktyg. Keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 YRG kruka, 2 oidentifierade YRG kärl.
3178	Rasering av byggnad	63002, 61011	63002 har PM 500223 med träkol, träflis, fisk, ben, bär, tegel (köksavfall)	61011 var spridda stenar från raserad byggnad/gårdsplan, 0,15–0,30 m stora stenar. 63002 var raseringslager av sand med inslag av tegelbrockor, tegelkross, eldpåverkad sten, träkolsbitar. Innehöll ben av nöt: blandade delar + åtminstone 3 underkäkar, 2 kalvarier, 7 mellanhandsben, 10 mellanfotsben. Hare, höns, gås, kummel och torskfisk förekommer. Totalvikt: 5 613 g. Fynd av glas: 5 kärl varav 1 möjligt passglas, 5 fönsterglasfragment (21 g). Ben: 2 nålar. Järnföremål: 1 beslag, 1 fiskekrok, 1 hasp, 1 hästsko, 1 kniv, 3 nitar, 6 sömmar, 16 spikar. Keramik: 85 YRG trebensgrytor, 16 YRG krukor, 1 YRG panna, 22 oidentifierade YRG kärl, 2 YLG skålar, 3 oidentifierade YLG kärl, 1 Jydepotte, 2 SVG kärl, 1 stengodskrus
4108	Borttagande av stolpe	60085		Återfyllning av sand efter att stolpe tagits bort
4109	Rasering av eldstad?	62007		Ansamling av 0,2 m stora grovt huggna kalkstenar och trasiga tegelbrockor utfyllt med silt.

Fas 29:10. Konstruktion av huslänga 29:10:1

Datering: Omkring 1600?

Utmed stadsgårdens norra sida uppfördes hus 29:10:1. Söder om det anlades en gårdsplan (figur 175, tabell 77).

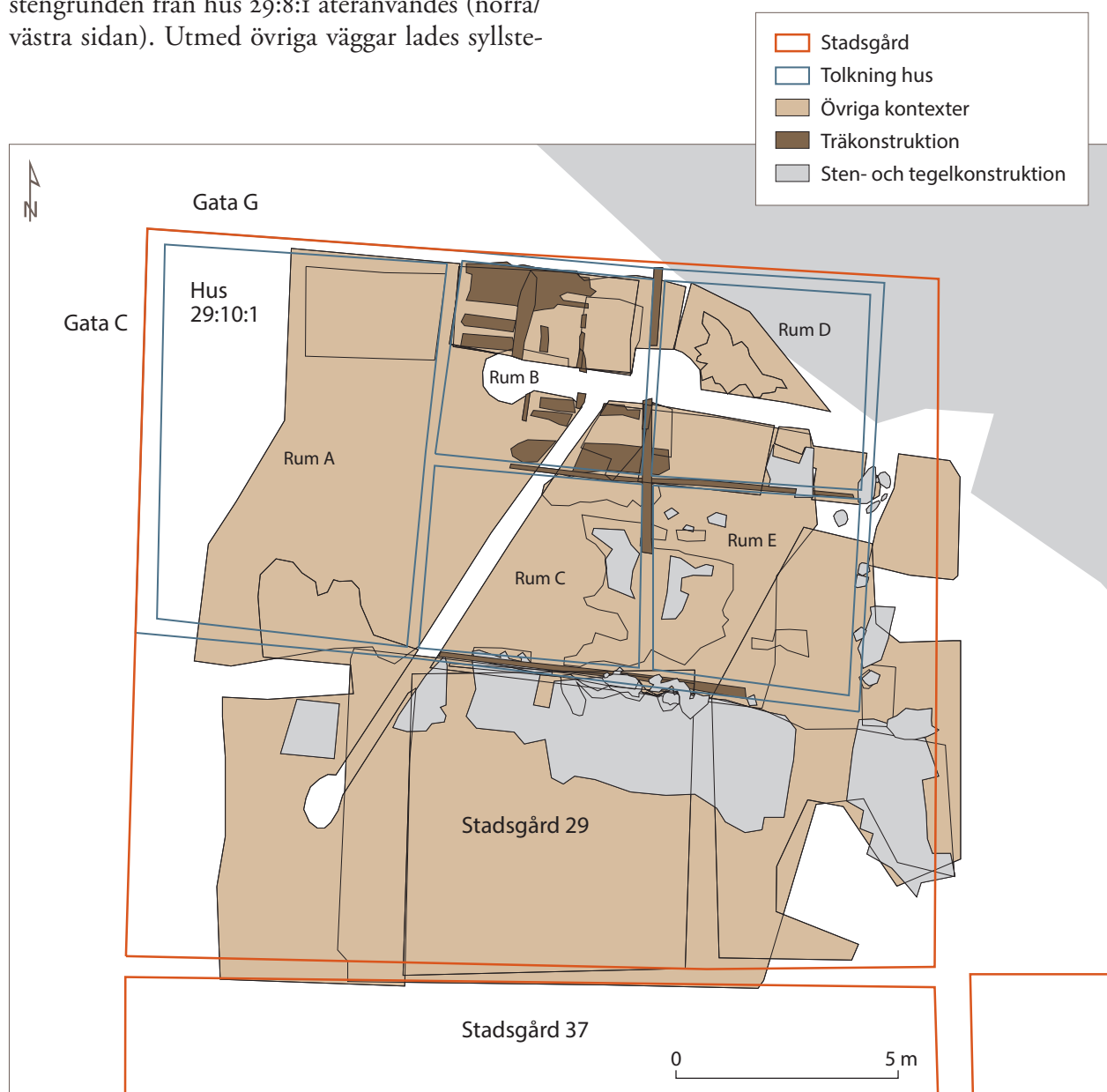
Inför nybyggnationen jämnades lager med raseringsmassor ut (KG 3133). I flera av de jordprover som analyserades fanns köks- och spisavfall från föregående bebyggelsefaser med bär, hasselnötskal och fiskben.

Hus 29:10:1 var uppskattningsvis 16,5 meter långt och 9,2 meter brett och hade fem rum. Det var nästan dubbelt så brett som de flesta andra hus i Nya Lödöse och hade dubbla rumsfiler. Delar av stengrunden från hus 29:8:1 återanvändes (norra/västra sidan). Utmed övriga väggar lades syllste-

nar och syllstockar ut (KG 3167). Flera rum hade fönsterglas.

Längst i väster fanns rum A som var uppskattningsvis 8,5×6,0 meter stort. Få delar av rummet var bevarade, inget golv fanns kvar. Storleken visar att det troligen var flera olika rum. Det kan ha innehållit bodar mot gata C och G. Troligen fanns en kakelugn i den södra delen av rummet, i raseringslagren fanns kakel. Att kakelugnen var placerad i en del av huset som vette ut mot gata C och inte i det inre av byggnaden kan antyda att rummet användes för representation.

Öster om detta fanns i norr rum B som var 4,3×4,5 meter stort. På ett konstruktionslager av

Figur 175. Lämningar från fas 29:10. Skala 1:150.

Tabell 77. Grupper och kontexter i fas 29:10.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3133	Markberedning inför bygge	60022, 60029, 60033, 60037, 60053, 60083, 61010, 64005	60022 har PM 60339 med träkol, träflis, bär, fisk, ben, brända ben, bränt ogräs och starr (köksavfall). 60037 har PM 60363 se bilaga 1 (spisavfall/köksavfall). PM 60526 se bilaga 1 (spisavfall). 61010 har PM 400118 se bilaga 1	Utjämnade raseringslager av sand med tegelkross, kalkbruk, träkolsbitar, inslag av tegelbrockor, småsten, träbitar. Innehöll ben av nöt: blandade delar, 2 mellanhandsben, 2 mellanfotsben, överkäkefragment, kindtand, kotor, revben, kalvarium, premaxilla. Svin och får/get: blandade delar. Rådjur: mellanfotsben. Gås förekommer. Splitter av nöt och får, svin och höns. Fisk: långa, torsk, plattfisk, torsk (bl.a. bålkota). 1 skal av Littorina (marin strandsnäck). Totalvikt: 5 448 g. Fynd av bergart: 1 skifferbryne, 3 avslag/bearbetade flintor. Glas: 1 passglas 1550–1650, 2 ribbägare 1450–1550, 4 fönsterglasfragment (15 g). Horn: 1 avfall av kronhjortshorn. Järnföremål: 2 beslag, 1 bultlåsnyckel, 1 handtag, 1 kil, 1 kniv, 3 nitar, 1 nitbricka, 2 sömmar, 1 ten, 14 spikar, 3 oidentifierade föremål. Metall: 1 ring i CU-legering. Slagg: 10 fragment (638g). Övrigt organiskt material: 1 vikt näverfragment. Keramik: 72 YRG trebensgrytor, 19 YRG krukor, 5 YRG pannor, 35 oidentifierade YRG kärl, 3 YLG fat varav 1 möjligen från Duingen, 4 oidentifierade YLG kärl, 2 Jydepottekrukor, 1 fajansfat, Holland 1550–1650, 1 stengodskrus troligen Raeren/Aachen 1500–1575.
3146	Konstruktion av golv	60008, 60009	60008 har PM 400738 med träkol, koksliknande material, ogräs	60009 var konstruktionslager av sand och lera. 60008 var golvyta av tegel. Innehöll blandade delar av nöt, svin och får/get. Totalvikt: 392 g. Fynd av glas: 26 fönsterglasfragment varav 1 intakt med rombisk form. Järnföremål: 1 beslag, 1 gångjärnsstapel, 1 hästkosöm, 1 nitbricka, 30 spikar. Tegel: 4 kvadratiske golvtegel. Trä: 1 pärla. Keramik: 30 YRG trebensgrytor, 4 YRG krukor, 7 YRG pannor, 4 YRG fat, 19 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG trebensgryta, 6 YLG fat varav 4 Weser, 1575–1625, 2 YLG krus varav 1 med medaljongdekor, möjligen från Großalmerode 1575–1625, 4 YLG skålar, 3 oidentifierade YLG kärl, 1 fajansfat, Holland ca 1550–1625, 9 Jydepottekrukor samt 1 trebensgryta
3150	Konstruktion av eldstad	60046		1,5×1,1 m stort fundament av mindre stenar.
3167	Konstruktion av byggnad	60018, 60019, 60027, 60028, 60044, 60050, 60051, 61000, 61002, 61007, 61008, 61012, 64000, 64001		61000 var nedgrävning för syllstensrad. 61002 var nedgrävning för syllsten. 60018, 61007, 61012, 64001, 61008 var syllstenar. 60050, 60051 var ansamlingar av stenar 0,1–0,2 m stora. Del av syllstensgrund eller ingång. 60019, 64000 var tunna konstruktionslager av lera, troligen del av vägg/syll. 60027, 60028 var Ö-V syllstockar. 60044 var N-S syllstockar. Fynd av keramik: 3 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 1 YRG panna, 1 YRG fat, 1 YLG fat, Weser 1575–1625, 1 Jydepottekruka.
3173	Konstruktion av golv	60015, 60705, 63016		63016 var konstruktionslager/isolering av sand, inslag av eldpåverkad sten. 60705 var N-S golvreglar. 60015 var trägolv med Ö-V brädor. Fynd av glas: 2 passglas 1550–1650, 1 oidentifierat dryckeskärl. Järnföremål: 1 nit, 6 spikar, 1 oidentifierat föremål. Tegel: 1 murtegel. Keramik: 14 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 1 YRG panna, 1 YRG krus, 1 YRG fat, 1 YLG skål, 1 SVG kärl, 1 stengodskrus Raeren 1550–.
3177	Konstruktion av gårdsplan	60020, 60026, 60030, 60036, 60038, 64001	60030 har PM 60314 se bilaga 1 (spisavfall). PM 60350 med träkol, ben, fisk, smältor, brända ben, tegel, smidesloppor (spår av kök, smedja)	60020 var konstruktionslager av sand med inslag av stenar. 60030 var konstruktionslager av sand 60005, 60026 var stenläggning av 0,1–0,3 m stora stenar. 60038 var stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar. 60036 var stenläggning av 0,25 m stora stenar. Innehöll ben av nöt: 2 underkäkar, mellanfotsben, 2 språngben. Svin och får/get: enstaka delar. Rådjur: tåleder. Havsörn: distal strålben. Totalvikt: 2 032 g. Fynd av bergart: 6 flintavslag. Ben: 1 knivhandtag. Glas: 5 passglas 1550–1650, 1 ribbägare 1450–1550, 7 oidentifierade kärl, 443 fönsterglasfragment (595g), 13 fragment planglas/fönsterglas med emaljmalad dekor (17g). Järnföremål: 2 beslag, 1 hammare, 2 nitar, 1 sax, 1 skära, 1 yxa, 10 sömmar, 49 spikar, 3 oidentifierade föremål. Metall: 2 gångjärnsbeslag i CU-legering, 1 nål i CU-legering, 2 blyplomber, 1 blyvikt, 1 blysmälta. Slagg: 1 fragment (24g). Tegel: 1 formtegel. Keramik: 119 YRG trebensgrytor, 23 YRG krukor, 4 YRG skålar, 7 pannor, 3 YRG fat, 2 YRG saltfat, 1 lock, 91 oidentifierade YRG kärl, 3 Jydepottekrukor, 7 YLG fat varav 1 från Beauvais 1575- och 1 Weser 1575–1625, 5 YLG skålar, 14 oidentifierade YLG kärl, 1 fajanskrus "Malling jug", Holland 1550–1600, 3 stengodskrus varav 1 från Siegburg.
3182	Konstruktion av golv	60034, 60045	60045 har PM 400759 med träkol, träflis, ben, fisk, bär (köksavfall).	60045 var konstruktionslager av lera använd som golvyta. 60034 var konstruktionslager av lera med enstaka träbitar. Ev. tröskel. Innehöll ben av nöt: blandade delar + mellanhandsben och tåleder. Får/get och svin: enstaka delar. Rådjur, höns och torsk förekommer. Totalvikt: 2 065 g. Fynd av glas: 1 bägare. Ben: 1 nål. Horn: 1 avsågat rådjurshorn. Järnföremål: 1 spik, 2 oidentifierade föremål. Keramik: 12 YRG trebensgrytor, 1 YRG fat, 1 YRG skål, 2 YRG pannor varav 1 möjligen holländsk, 3 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG skål, 1 stengodskrus, grönglaserat från Siegburg

sand som även fungerade som isolering lades ett trägolv (KG 3173). Rummet kan ha varit en del av bostaden.

Söder om detta fanns rum C som var 4,7×4,1 meter stort. I rummet lades ett konstruktionslager av sand och lera, på det lades ett tegelgolv (KG 3146). Möjligen var rummet en förstuga eller annat rum med ingång.

Längst i nordöst fanns rum D som var 4,6×4,4 meter stort. Här lades konstruktionslager av lera som kan ha använts som golvyta (KG 3182). En liten eldstad som var 1,5×1,1 meter stor konstruerades i det sydöstra hörnet rummet (KG 3150). Troligen användes den för bakning/ölbryggning. I den sista brukningen av eldstaden/raseringen fanns havre, råg, vete och 50-tal skalkorn (se nedan). I golvlagren i rummet fanns spår av matlagning. Rummet var ett kök eller brygghus.

Söder om det fanns rum E som var 4,6×4,3 meter stort. I rummet lades ett konstruktionslager av sand och lera, på det lades ett tegelgolv (KG 3146). Rummet kan ha varit ett förråd.

Gårdsplanen var minst 2,5 meter bred. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 3177). Möjligen fanns en mindre byggnad söder om gårdsplanen. I konstruktionslagren här fanns smidesloppor, möjligen från en smedja.

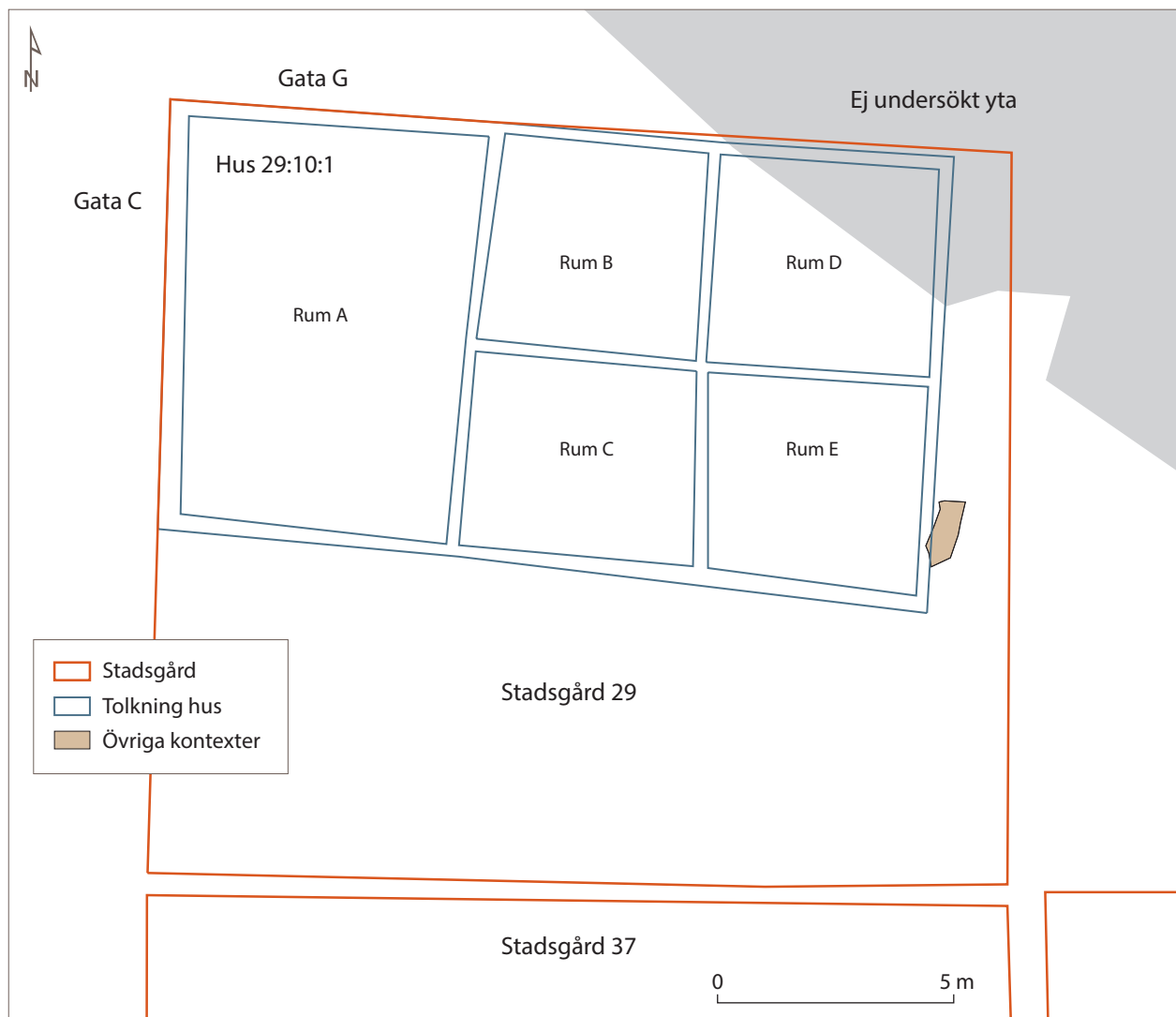
Det mesta av föremålsmaterialen i de olika lagren i denna fas var troligen omlagrade från föregående raseringsfas. Några föremål sticker ut lite. I konstruktionslagren hittades mycket fönsterglas, 13 fragment kom från målade fönsterrutor vilket är relativt ovanligt. Rombiska, triangulära möjligen även trapetsoida rutor. Vissa fragment var diamantskurna vilket pekar mot datering efter 1600, de bör därmed höra till huslänga 29:10:1.

Bland keramikmaterialen som var väldigt omfattande märks en del ovanligare kärl som en holländsk så kallad "mallig jug" med svampad manganglasyr som också hittades i konstruktionslager under gårdsplanen. Kärltypen var populär i mitten av 1500-talet. Ett annat ovanligare kärl var ett grönglaserat Siegburgkrus. Glasyren är ett design-tillägg som gjorts i efterhand, sannolikt i Holland. Över lag verkar det vara ett större inslag av holländsk keramik än i föregående faser. Förutom nämnda kärl är det rikligt med andra typer av bordskärl som dekorerade fat, bland annat högkvalitativa sådana från Weser och Beauvais, saltfat, krus, skålar och glaskärl. Över lag pekar det mot att den materiella standarden varit hög även innan stadsgårdens utformning ändrades.

Fas 29:11. Bruk av stenläggning

Datering: Runt 1600 till 1624?

Spår av brukning fanns mellan stenarna på gårdsplanen (figur 176, tabell 78).

Figur 176. Lämningar från fas 29:11. Skala 1:150.

Tabell 78. Grupper och kontexter i fas 29:11.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3180	Bruk av stenläggning	60025		Tunt lager av sand med inslag av tegelkross. Fynd av järnföremål: 1 ten

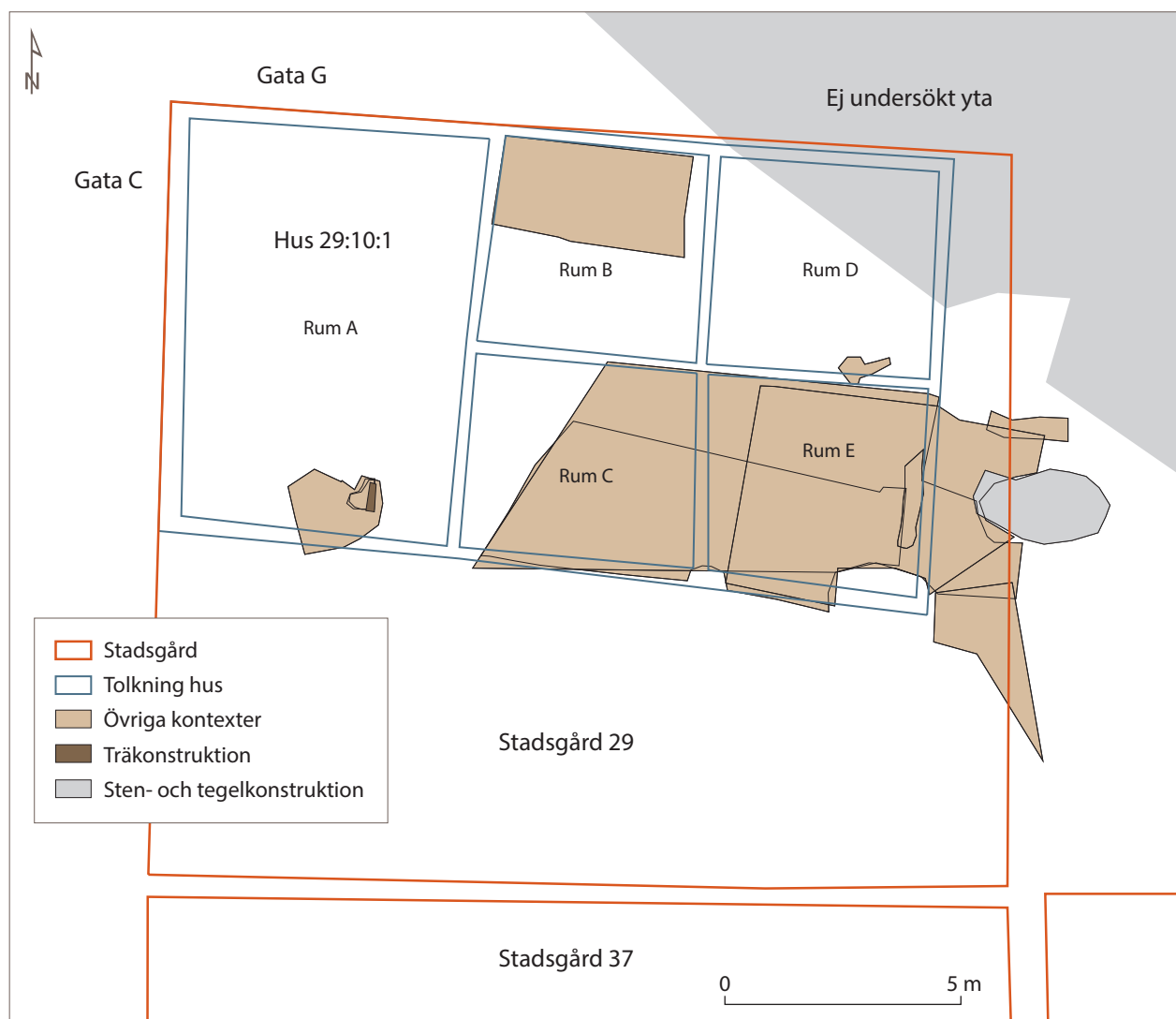
Fas 29:12. Rasering av bebyggelse

Datering: 1600-tal (1624?).

Hus 29:10:1 raserades (figur 177, tabell 79). Möjligen fanns spår av byggnadens sista bruk i raseringslagren. I lagren fanns spår av matlagning. En del av väggen eller en regel togs bort, efter det utjämnades raseringslager över ytan (KG 3176). Eldstaden i rum D raserades (KG 3181) i raseringen fanns spår av brödbakning och/eller ölbryggning. Här fanns havre, råg, vete och 50-tal skalkorn. I den södra delen av rum A fanns ett raseringslager med material från en kakelugn (KG 3164). En datering av ugnen ligger runt år 1600 och sannolikt har ugnen varit uppbyggd av både pottkakel och grönglaserat reliefkakel.

En ansamling av stenar som kan komma från en raserad eldstad fanns öster om hus 29:10:1 (KG 3147).

I anslutning till den raserade kakelugnen påträffades en sländtrissa samt en hornbehållare som möjligen kan vara ett nålhus. Även nålar fanns i fas 29:10. I rum A fanns även ett kritpipsskaft. Med tanke på dateringen av fasen och karaktären på stadsgården kan detta vara ett tidigt exempel på tobaksrökning. Glaserat golvkakel antyder också att det kan ha funnits i byggnaden förutom golvtegel. Bland raseringsmaterialet fanns enstaka föremål med äldre dateringar som ett silvermynt daterat till 1542–1558. Troligen har materialet rörts runt en del då det även påträffades fragment av ett lödpaket som sannolikt härrör från smidesverksheten före Älvsborgstiden.

Figur 177. Lämningar från fas 29:12. Skala 1:150.

Tabell 79. Grupper och kontexter i fas 29:12.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
3147	Rasering av eldstad	60006		Ansamling av stenar, inga regelbundna strukturer. Många trasiga tegel. Gulbränt tegel. Två röda golvplattor. Innehöll ben av nöt: blandade delar + 3 fotledspaket. Svin och får/get: blandade delar. Torsk: stjärtkota. Totalvikt: 1 703 g. Fynd av glas: 6 fönsterglasfragment (13g). Järnföremål: 3 spikar. Tegel: 2 golvtegel, 1 murtegel. Keramik: 20 YRG trebensgrytor, 1 YRG krus, 1 YRG panna, 1 YLG fat.
3164	Rasering av kachelugn	60058, 60059, 60060, 60066		60060 var N-S bränd bräda. 60059 var lager av sot och träkol. 60058 var raseringslager av tegelkross och aska. 60066 var raseringslager av silt med kachel, tegelkross, träkol. Innehöll ben av nöt: 2 mellanfotsben + splitter och bränt fragment. Svin förekommer. Totalvikt: 149 g. Fynd av bergart: 1 sländtrissa, 1 flintavslag. Glas: 1 passglas, 20 fragment fönsterglas (23 g). Piplera: 1 kritpipsskaft. Kachel: 47 pottkachel, 92 grönglaserade ugnskachel med reliefdekor. Keramik: 7 YRG trebensgrytor, 8 oidentifierade YRG kärl, 1 oidentifierat fajanskärl.
3166	Raseringslager	60003, 60032		Lager av lera med inslag av växtdelar, möjligen trampad yta. Innehöll ben av nöt: överkäksfragment. Totalvikt: 55 g. Fynd av järnföremål: 1 kniv med benskaft, 1 oidentifierat föremål. Slagg: 15 fragment (457 g). Keramik: 3 YRG trebensgrytor, 1 YRG fat, 2 YRG krukor, 14 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG skål, 1 Jydepotte-trebensgryta.
3176	Rasering av byggnad	60021, 60023, 60031	60021 har PM 60359 se bilaga 1 (spisavfall). 60023 har PM 60452 se bilaga 1 (spisavfall?). PM 60563 se bilaga 1 (spisavfall). PM 60073 med träkol, ben, träflis, fisk, brända ben, målla, brända ben (köksavfall).	60031 var nedgrävning efter borttagen stock (regel eller vägg), 2,1x0,4 m stor. 60021 var raseringslager, möjligen med inslag av brukning. Tunt lager av sand med inslag av eldpåverkad sten. 60023 var raseringslager av silt med småsten, aska. Innehöll ben av nöt: 2 mellanhandsben, 3 mellanfotsben, kalvarium, 3 underkåkar, blandade delar. Får/get och svin: blandade delar. Höns och gås förekommer. Totalvikt: 3 467 g. Fynd av bergart: 1 gagat/jet-knapp, 1 sandstensbryne. Bränd lera: 1 lödpaket, 1 lerkula. Glas: 4 passglas, 1 humpen med emaljmalad dekor ca 1600, 2 oidentifierade kärl, 7 fönsterglasfragment (16 g). Horn: 1 cylindriskt föremål av kronhjortshorn, möjligen ett nålhus/annan behållare. Kachel: 1 golvkachel. Järnföremål: 3 beslag, 1 hästkosöm, 3 knivar, 1 kanonkula, 1 yxa, 5 nitar, 1 nitbricka, 1 söm, 33 spikar, 3 oidentifierade föremål. Metall: 1 silvermynt trol. 1 dansk skilling Christian III 1542–1558, 1 blyspröjs, 1 ringsölja i CU-legering. Slagg: 12 fragment (878 g). Tegel: 2 golvtegel varav 1 med glasyrspår. Keramik: 104 YRG trebensgrytor, 12 YRG pannor, 5 YRG skålar, 6 YRG fat, 8 YRG kannor, 33 YRG krukor, 5 YRG krus, 57 oidentifierade kärl, 7 YLG fat varav 5 från Weser 1575–1625, 1 kanna YLG, 1 YLG lock, 1 YLG saltfat, 8 YLG skålar, 6 YLG trebensgrytor, 21 oidentifierade YLG kärl, 14 Jydepottekrukor, 1 Jydepotte-trebensgryta, 3 oidentifierade Jydepotte-kärl, 1 SVG trebensgryta, 3 oidentifierade SVG kärl, 2 fajansfat, Holland ca 1575–1600, 2 stengodskrus.
3181	Rasering och sista bruk av eldstad	60047	Har PM 900310 se bilaga 1 (brukning i bageri/bryggeri? Inga animalier)	Brandlager av bränd sand med aska, sot. Innehöll ben av nöt: 1 kalvarium, mellanfotsben, oidentifierat rörben. Får/get: enstaka delar. Totalvikt: 546 g. Fynd av tegel: 1 taktegel. Keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 piplerdekorat YRG fat.

Stadsgård 31

Fas 31:1. Konstruktion av hus 31:1:1, 31:1:2, 31:1:3 och gårdsplan

Datering: 1570 tal.

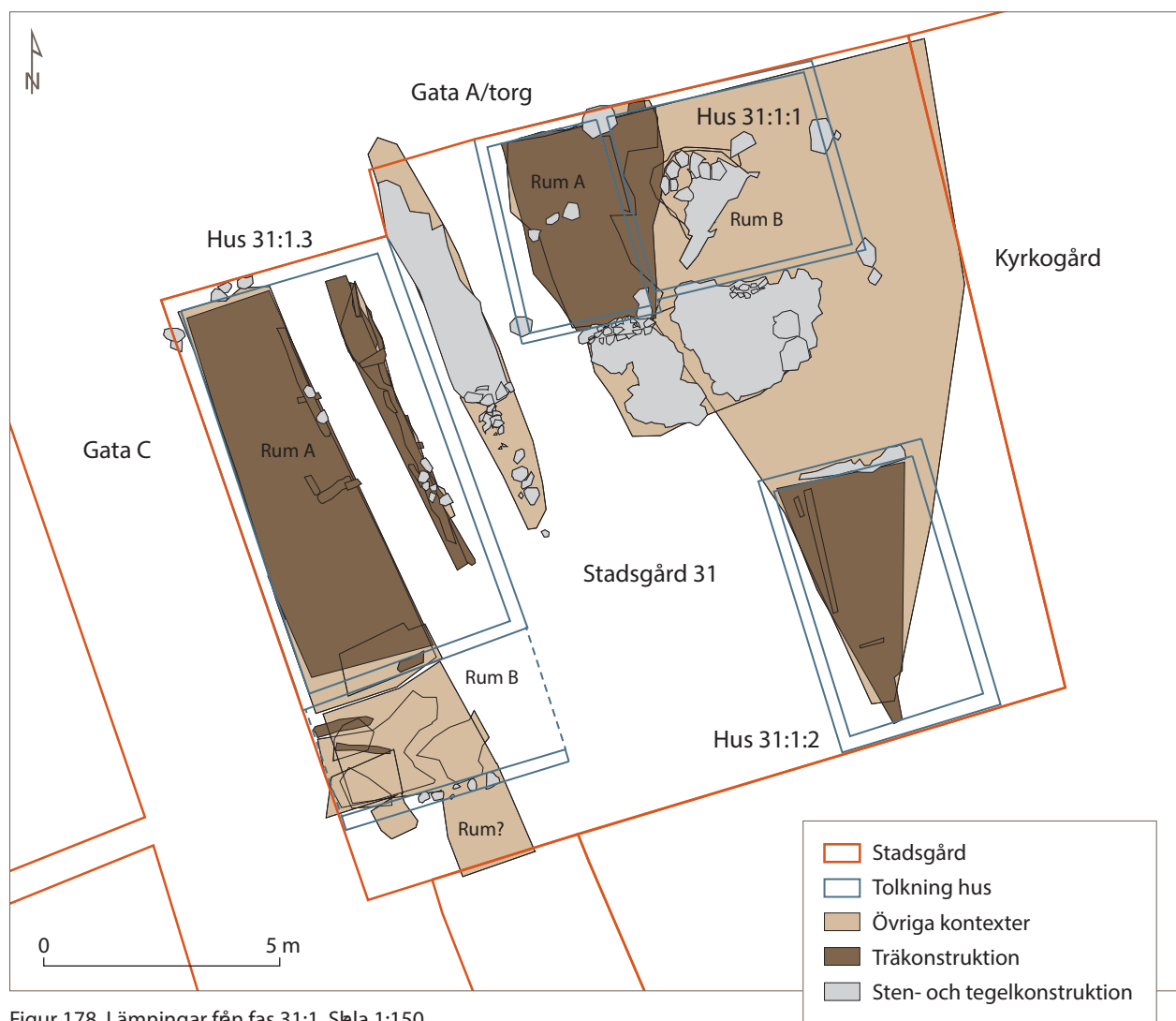
Utmed gata A, på den norra sidan av stadsgården, uppfördes hus 31:1:1. Utmed stadsgårdens södra sida uppfördes hus 31:1:2 och utmed gata C, på den västra sidan, hus 31:1:3. Mellan husen anlades en gårdsplan (figur 178, tabell 80).

Tomten var cirka 16,0x14,5 meter stor. Inför byggnationen påfördes flera utjämningslager (KG 3129), bestående av sand med träflis, på den västra delen av stadsgården. Botten på utjämningslagren var uppblandad med raseringslager från de bodar som tidigare låg på platsen, bland annat fanns spår av metallhantverk. I lagren fanns kammarstycket från en kanon.

På den östra delen av stadsgården, lades ett konstruktionslager av sand (KG 3212). Lagret innehöll bland annat ett mynt från Johan III daterat till 1573 och tre plomber varav en från 1546 från Torgau i Sachsen. I den nordöstra delen av stadsgården grävdes en grop som fylldes större stenar och tegel (KG 3219). Troligen har konstruktionen haft en dränerande funktion. Marken i området kan ha varit mer sank på grund av ett äldre dike på platsen (se rapporten för kyrkogården).

Hus 31:1:1 var 7,6 meter långt, 4,2–4,4 meter brett, och hade två rum, möjligen har huset varit L-format. Grundkonstruktionen bestod av syllstenar och syllstockar (KG 3215).

I väster fanns rum A som var cirka 2,6x4,1 meter stort. I rummet lades ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och på det ett trägolv. I rummet fanns även tre stenar

Tabell 80. Grupper och kontexter i fas 31:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3115	Konstruktion av golv	72051, 82014, 82019		72051, 82019 bestod av ett fragmenterat trägolv med N-S brädor. 82014 Ö-V golvreglar som delvis var bränd i N.
3129	Markberedning	72058, 74032, 76041, 76043, 76045	72058 har PM 315797 med rottrådar (nedbrutet) Dynga (starr etc.). Nästan enbart dynga, sannolik stallmiljö, senare övervuxen. PM 315799 se bilaga 1 (blandat material med spisavfall). 76045 har PM 313312 med träflis, ängsväxter, ogräs, bär, träkol (delvis öppen yta S om byggnad). 76043 har PM 313280 se bilaga 1	72058, 74032, 76041, 76045 var utjämningslager av humös sand och träflis, träbiter. 76043 var tunna lager av sand med träflis. Innehöll ben av nöt: Delar av kalvarium, blandade delar och splitter. Svin: Blandade delar. Får/get: Blandade delar, splitter. Gås och höns förekommer. Totalvikt: 1 957 g. Fynd av keramik: 18 YRG trebensgrytor, 14 odefinierade YRG kärl. 1 odefinierat YLG kärl. 1 jydepotta, 1 stengodskrus (Raeren). Glas: 1 passglas, 1 bägare (kägelsbägare?). Metall: 1 blykula, 1 beslag till kniv-skaft, 1 Cu-föremål med dekor (ev. inskription), 1 kammarstycke från en kanon. 5 spikar. Ben: 1 skaftbeslag (kniv). Bränd lera: 1 degel, 1 ugnsvägg. Slagg: 9 fragment (1182 g.)
3153	Konstruktion av byggnad	72057, 72063, 72059, 72064, 74040, 76044		74040 var två Ö-V stockar, troligen rustbädd. 72064, 72063, 72059, 76044 var syllstenar. 72057 var en mycket fragmenterad N-S träsyll. Fynd av 1 spik.
3212	Markberedning	74007		74007 var konstruktionslager av sand med enstaka träkolsbiter, tegelkross. Innehöll ben av nöt: 1 hel Mc och blandade delar. Får: mellanhandsben. Totalvikt: 344 g. Fynd av keramik: 1 YRG panna, 13 YRG trebensgrytor, 2 odefinierade YRG kärl. 1 YLG fat, 1 odefinierad YLG. 3 stengodskrus (varav 1 Raeren, 1 Köln/Frechen). Metall: 1 mynt Johan III 2 öre 1573, 3 blyplomber (varav 1 från Torgau Sachsen märkt "1546").
3215	Konstruktion av byggnad	74015, 74016, 84001	-	74015 var en N-S och en Ö-V syllstockar. 74016, 84001 var syllstenar
3216	Konstruktion av gårdsplan	81003, 81024, 84059, 84062, 84064	-	84064 och 81024 var konstruktionslager av sand, ca 0,10–0,05 m tjockt. 81003 var en stenläggning av 0,10–0,15 m stora stenar (med inslag av större stenar) med en Ö-V rännal. 84059 och 84062 var en stenläggning i N-S mellan gata A och resten av gårdsplanen. 0,1–0,3 m stora stenar
3219	Stenkonstruktion för dränering	84010, 84014, 84015, 84050	-	84050 var nedgrävning ca 1,5×2,0 m stor. 84010 och 84014 var stenar och tegelbrockor lagda i nedgrävningen. 84015 var ett svart siltigt lager ovan och emellan stenar i dräneringskonstruktionen. Troligen rest av bränt material och trasiga föremål slängt på platsen. Innehöll även tegelbrockor och småsten. Innehöll ben av nöt, får/get och svin: blandade delar. Totalvikt: 1 325 g. Keramik: 1 YRG kruka, 10 YRG trebensgrytor, 2 odefinierade YRG kärl. 1 jydepotte. Metall: 1 söm
3220	Konstruktion av golv	74014, 74017, 77047	-	74014 var ett fragmenterat trägolv i både rum A och B, med Ö-V brädor. 74017 var ett gulbeige sandlager, ca 0,03 m tjockt. 77047 var 3 stenar, ca 0,4 m i diameter.
3231	Konstruktion av byggnad och golv	74006, 84000		74006 var ett trägolv. 84000 bestod av stenar liggandes på rad i öst-västlig riktning
3291	Konstruktion av golv	76036		Tunt konstruktionslager av sand. Metall: 2 hästsko, 1 beslag med nit (ev. hästsko) Slagg: 1 fragment (95 g)

som sannolikt har ingått i golvkonstruktionen (KG 3220). Det är osäkert vad rummet användes till.

Öster om detta fanns rum B, som var cirka 4,3×3,8 meter stort. I rummet lades ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och på det ett trägolv. I rum B fanns väldigt lite av trägolvet bevarat. Det är osäkert vad rummet användes till.

Hus 31:1:2 var minst 5,8×3,0 meter stort och hade minst ett rum. Få lämningar fanns bevarade av byggnaden; en syllstensrad och enstaka

spår efter ett trägolv med en golvregel (KG 3231). Syllstensraden har troligtvis varit den norra ändan på huset. Byggnadens utbredning väst, öst- och söderut går inte att säkerställa. Det är osäkert vilken funktion byggnaden hade.

Hus 31:1:3 var uppskattningsvis 11,7×5,0 meter stort. Huset hade ett större rum i norr och i söder ännu ett rum eller en portgång. Byggnaden har tolkats som ett stall. Grundläggningen bestod av ett ramverk av syllstenar och syllstockar (KG 3153).

I norr fanns rum A var 8,4×4,4 meter stort. Här lades ett trägolv (KG 3115). Rummet var ett stall. Lagren under golvet innehöll bland annat dynga och förkolnat havre. Troligen var detta spår av brukningen av stallet då materialet silats ner mellan golvplankorna.

Söder om detta fanns rum B var 2,5 meters brett (N-S). Här lades ett konstruktionslager av sand (KG 3291). I lagret fanns två hästskor. På lagret lades sannolikt en stenläggning, i raseringen fanns stenar som troligen kom härifrån (fas 31:4,

KG 3290). Ingången till stallet kan ha funnits här. Möjligen fanns ännu ett mindre rum söder om detta.

Från gata A och in mellan byggnaderna på stadsgården anlades en L-formad gårdsplan som var cirka 2–4 meter stor. På konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 3216). En rännäl fanns i öst-västlig riktning längs hus 31:1:1, i stenläggningen fanns även med markeringar av större stenar.

Fas 31:2. Brukning av stall

Datering: 1570-tal till 1600-tal.

Rum A i hus 31:1:3 brukades som stall och ett tunt brukningslager avsattes på golvet (figur 179, tabell 81). Arkeobotaniska analyser på prover från lagret visade att det var ren stalldynga. Här fanns också hasselnötsskal och förkolnat havre. Sannolikt har

både havre och hasselnötter förvarats i stallet eller på ett loft. Brukningslagret sipprade även ner mellan golvplankorna och bevarades under golvnivå (se KG 3129, fas 31:1).

I brukningslagren (KG 3111) återfanns en hästsko och sannolik omlagrad keramik. En hästsko och sömmar fanns även i raseringslagren (se KG 3110 i fas 31:5).

Figur 179. Lämningar från fas 31:2. Skala 1:150.

Tabell 81. Grupper och kontexter i fas 31:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3111	Brukning av stall	72055	Har PM 313954 med träflis, träkol, ängsväxter, rottrådar, ogräs (ren dynga - stallgolv). PM 315798 med nässlor, dynga, rottrådar, träflis (dynga bevuxet med nässlor. Stallmiljö-övervuxen?)	Tunt lager av dynga med träkol. Fynd av keramik: 4 YRG trebensgrytor, 1 odefinierat YRG kärl. 1 fajansfat. Metall: 1 hästsko, 1 beslag med spik (fragment från hästsko?)

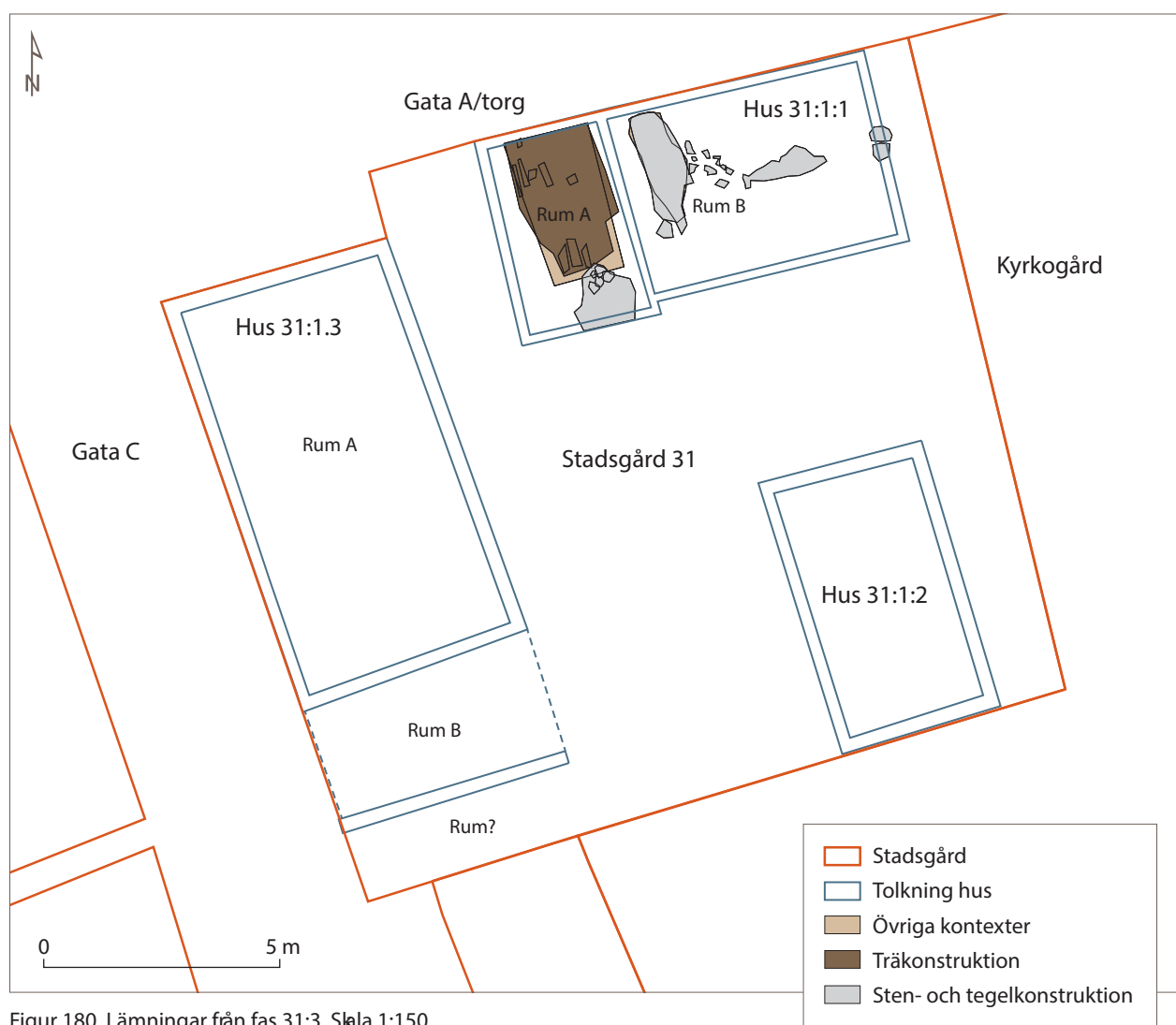
Fas 31:3. Ombyggnation av hus 31:1:1

Datering: Någon gång mellan 1570-tal och 1619.

Vid något tillfälle byggdes hus 31:1:1 om (figur 180, tabell 82). Detta kan ha skett i anslutning till fas 31:4. Den östra delen av huset (rum B) förlängdes (KG 5141). Huset var efter detta 8,5 meter långt. Materialet i ovanliggande raseringslager (se KG 3223 i fas 31:4) antyder att byggnaden hade ett loft och möjligen ett torvtak över rum A. Spår av bland annat förkolnat skalkorn och enbär ger en indikation på någon form av förvaring på loftet.

I rum A lades ett nytt lager konstruktionssand, som även fungerade som isolering, och ett trägolv (KG 3217). I rummets södra del konstruerades en eldstad (KG 3214). Dess fundament var 1,3×1,4 meter stort och uppbyggt med lera i botten och över det stenar. Rummet kan ha använts som verkstad efter detta.

Rum B ändrade form och storlek en aning. Rummet blev således cirka 3,8×5,3 meter stort. I rummet lades ett lager av konstruktionssand och på det ett stengolv (KG 3213). Det är osäkert vad rummet användes till.

Figur 180. Lämningar från fas 31:3. Skala 1:150.

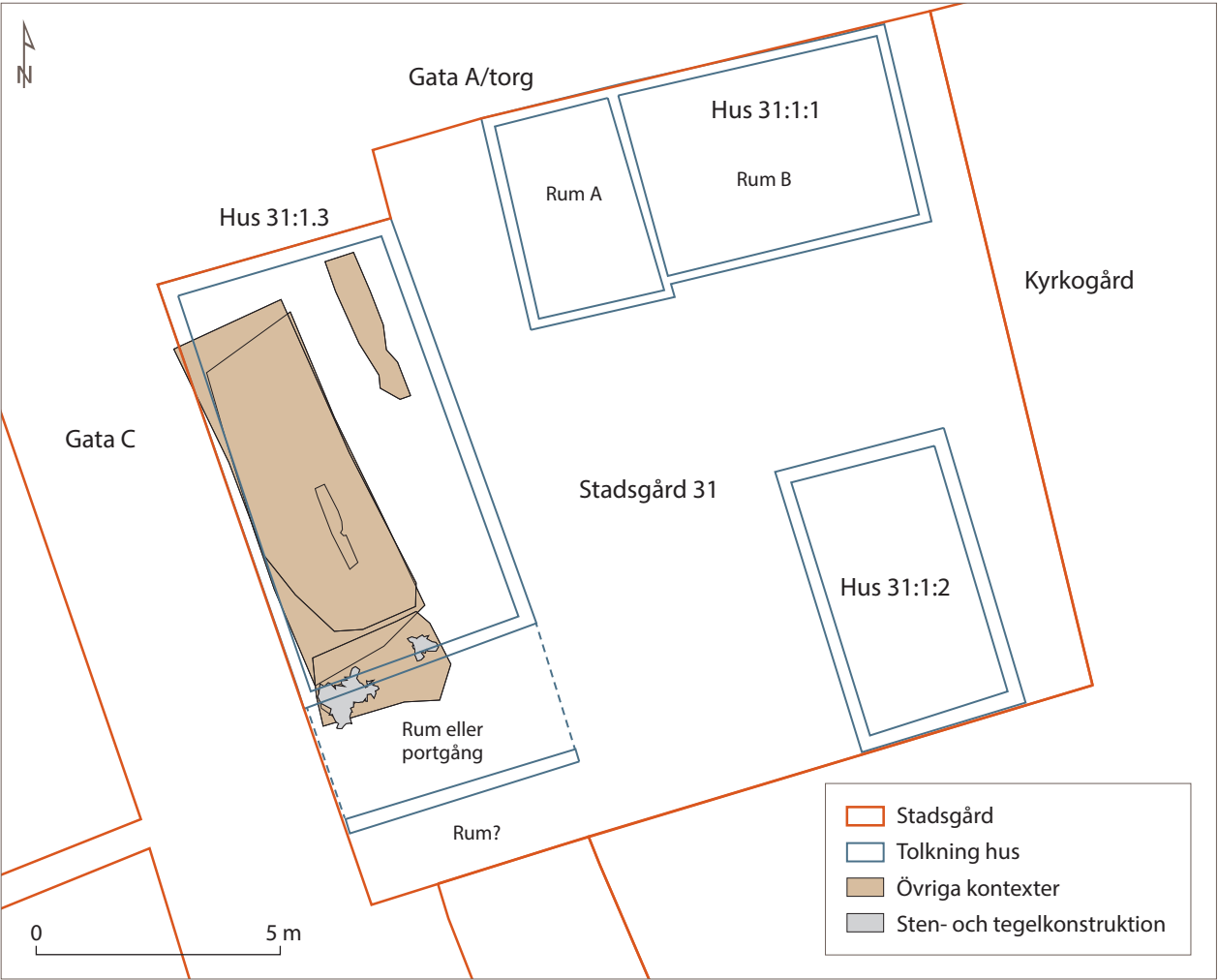
Tabell 82. Grupper och kontexter i fas 31:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3213	Konstruktion av golv	74008, 74009		74008 var konstruktionslager av sand ca 0,02–0,10 m tjockt. 74009 var ett stenlagt golv med rundande 0,15–0,20 m stora stenar.
3214	Konstruktion av eldstad	74013		Fundament 1,3×1,4 m stort. 74013 bestod av lera 0,15 m tjock, över den stenar 0,20–0,35 m stora med plan ovsida. Delar av fundamentet var raserat
3217	Konstruktion av golv	74011, 74012	74012 har PM 311258 med rottrådar (grova), träkol Inga spår av matlagning i PM.	74011 var ett förmultnat och eldpåverkat trägolv med N-S brädor. 74012 var ett konstruktionslager/isolering av sand ca 0,15 m tjockt. Fynd av keramik: 3 YRG fat, 1 odefinierade YRG kärl.1 YLG fat. Metall: 1 blykula, 1 järnkula, 1 järnbeslag, 5 spikar.
5141	Konstruktion av byggnad	84013		Tre syllstenar, ca 0,3 m i Ø

Fas 31:4. Rasering av hus 31:1:3
Datering: 1600-tal.

Inför breddandet av gata C (se fas C:7) raserades hus 31:1:3 (figur 181, tabell 83). Tomten var efter detta 11,5×14,4 meter stor. Delar av huset brann. Efter detta raserades byggnaden och raseringslager jämnades ut. I raseringslagren fanns delar av

brandskadade väggar och tak (KG 3110). I lagret fanns även stenar från en urplockad stenläggning (KG 3290). I raseringslagren fanns relativt många små metallföremål, främst av bly. Det kan höra till metallhantverk eller smide/hovslageri i närheten. Möjligen uppfördes ett plank mellan gata C och den kvarvarande delen av stadsgården (se bränt trä i KG 3225, fas 31:5).

Figur 181. Lämningar från fas 31:4. Skala 1:150.

Tabell 83. Grupper och kontexter i fas 31:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3110	Rasering av byggnad	72054, 76038, 82020		72054, 82020 var raseringslager av sand och bränt trä, med tegelbrockor, träflis, småsten, tegelkross. träkol Mycket förkolnat trä. Bl.a. stock med urtag, tillhuggen. I stocken satt även en dymling, tillhuggen och aning spetsad i ena änden. Möjligen är stocken ett spår av knuttimring eller del av en takkonstruktion. 76038 var raseringslager av sand med träkol, småsten. Innehöll ben av nöt: helt mellanfotsben, splitter. Får/get: blandade delar och splitter. Rådjur: 2 strålben. Häst: underkäksfragment. Totalvikt: 605 g. Fynd av metall: 2 blykulor, 1 blyplomb, 1 blysmälta, 1 Cu-smälta, 1 odefinierade järnföremål, 1 häst-sko, 3 spikar, 3 sömmar. Glas: 1 passglas, 4 fönsterglas (9 g) Bränd lera: 1 bränd lera (ugnsvägg)
3290	Rasering av stenläggning	76039, 76040		76039, 76040 var ansamlingar av 0,06–0,25 m stora stenar. Från urplockad stenläggning

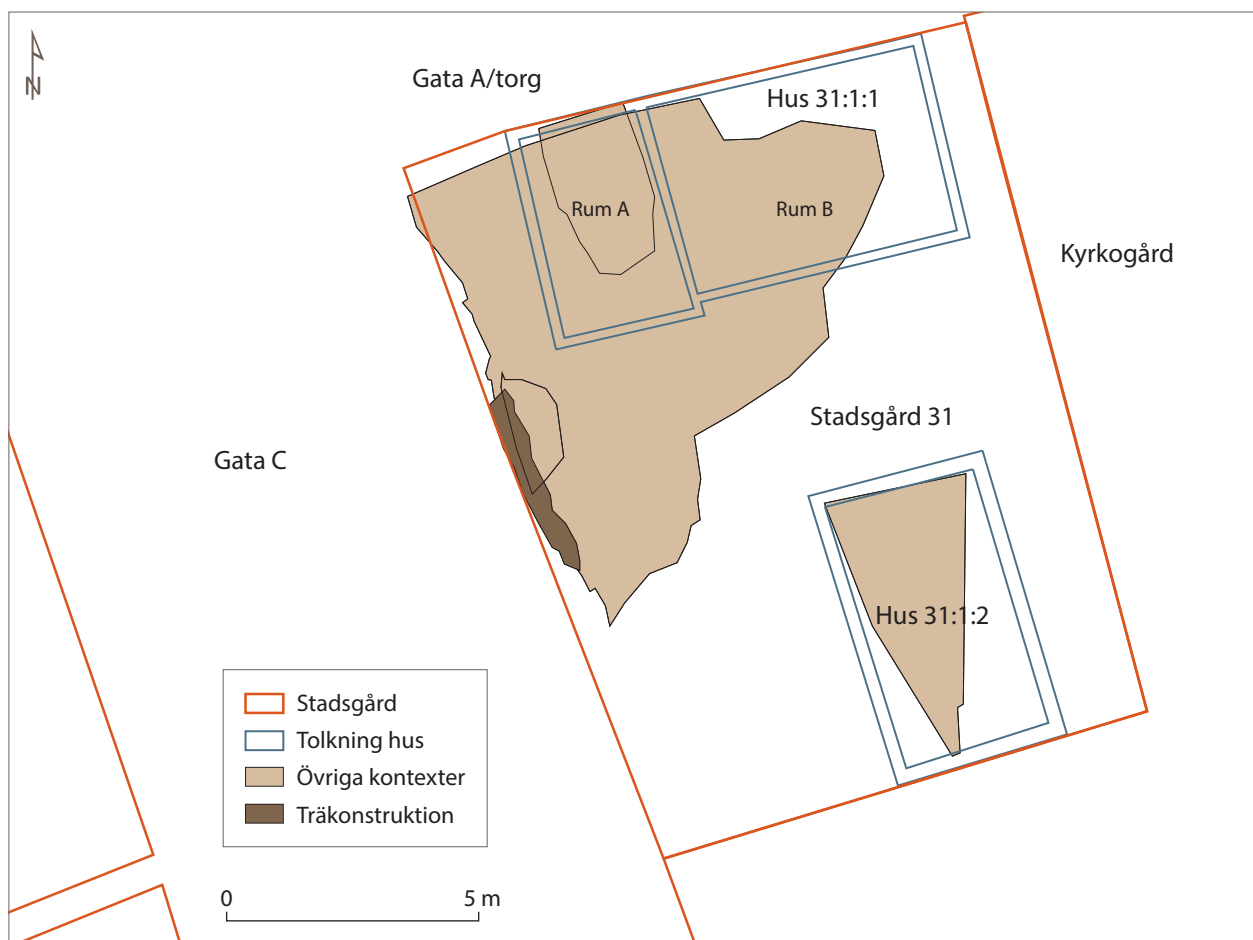
Fas 31:5. Rasering av stadsgården

Datering: Mellan 1611–1613 eller strax efter 1619.

Storskalig ödeläggelse då resterande del av stadsgården raserades (figur 182, tabell 84). Hus 31:1:1 brann. I rum A fanns spår av att eldstaden hade raserats (se fas 31:3). Golvet var bränt. Över rum A fanns ett raseringslager (KG 3223) som bland annat innehöll spikar och glasskärvor. Arkeobotaniska

analyser av prover från lagret visade även att det kan ha varit ett nedrasat torvtak.

Hus 31:2:2 raserades och ett tunt raseringslager avsattes på platsen (KG 3224). Lagret innehöll enstaka tegelkross och var fläckvis bränt. Över detta fanns ett raseringslager (KG 3225). Raseringslagret låg också över gårdsplanen. I raseringen fanns trä som kan komma från ett plank utmed gata C, eller från en byggnad.

Figur 182. Lämningar från fas 31:5. Skala 1:150.

Tabell 84. Grupper och kontexter i fas 31:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3223	Rasering av byggnad, ev. torvtak	74010	74010 har PM 311259 se bilaga 1. Kan vara innergolv med säd (loft?), och/eller delar av torvtak (kraftig rotfilt).	74010 var tunt raseringslager av sand med träbitar, träflis, träkol, ca 0,02 m tjockt. Fynd av glas: 1 fönsterglas, 4 passglas, 3 dryckeskärl (odefinierade, ev. 1 passglas). Metall: 1 blykula
3224	Rasering av byggnad	74005		74005 var ett tunt lager av siltig sand, bitvis bränt, med tegelkross. Över trögolv, ca 0,02 m tjockt
3225	Rasering av byggnad	84057, 84060, 84061		84061 raseringslager av sand med träbitar, träflis, träkol, bränt trä, möjligen rasering efter vägg eller tak. 84060 var en bränd bjälke. 84057 var ett 0,15 m tjockt raseringslager av silt med tegel, bränd lera, brända träbitar, träflis. Innehöll ben av nöt: 2 mellanhandsben, 4 mellanfotsben, topp av hornsida. Får/get: blandade delar Totalvikt: 1 246 g. Fynd av keramik: 8 YRG fat, 1 YRG silkärl, 39 YRG trebengrytor, 20 odefinierade YRG. 10 YLG fat (ev. delvis samma kärl), 1 odefinierat YLG kärl. 4 stengodskrus (3 Köln/Frechen ca 1550-, 1 ev. Siegburg), varav ett salvekrus (ca 1575–1625)

Stadsgård 33

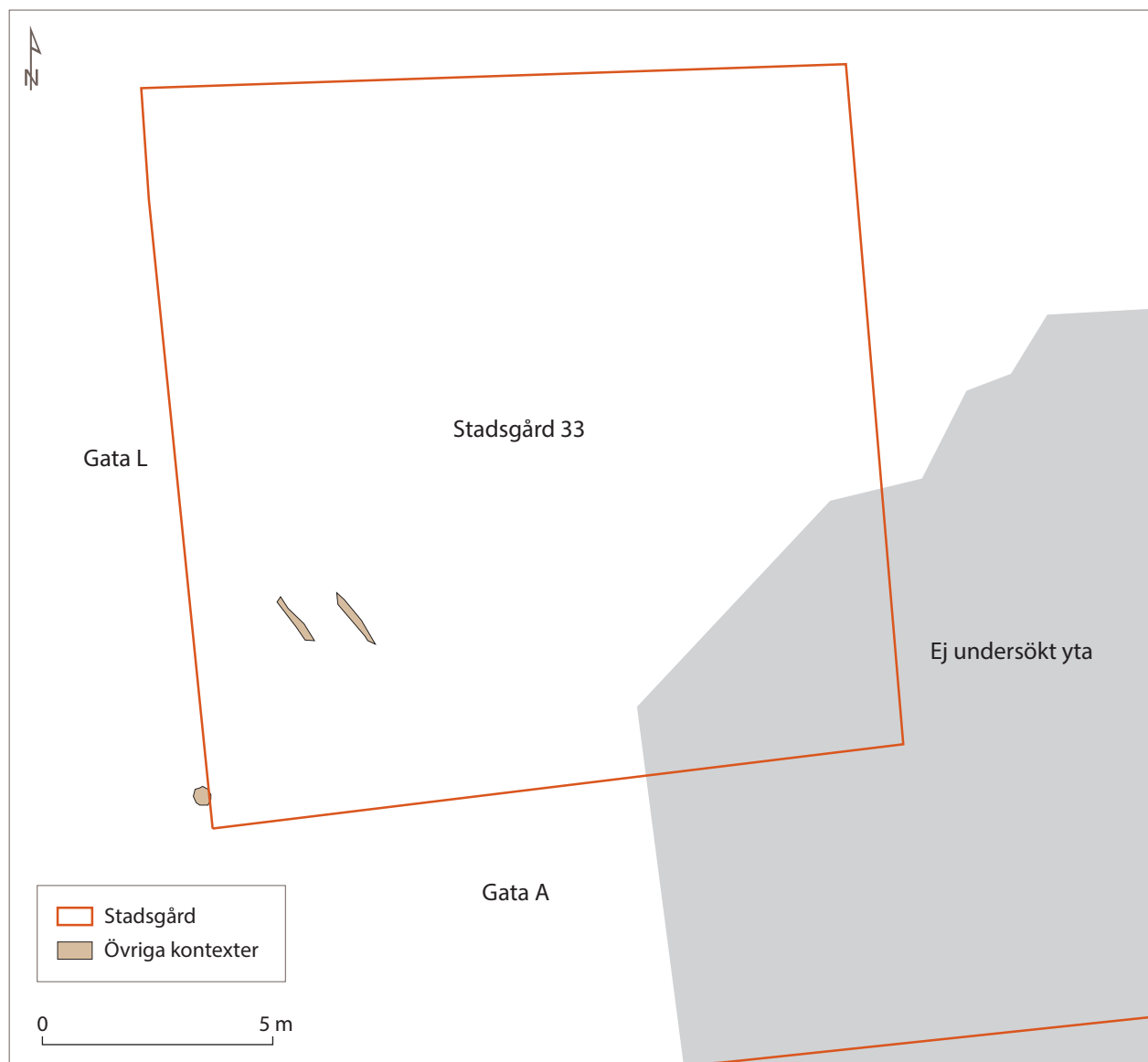
Fas 33:1. Äldsta bruk av tomten

Datering: 1470-tal.

Tomten stakades ut när staden grundades, den var minst 15,3×15,5 meter stor (figur 183, tabell 85).

I det sydvästra hörnet sattes en stolpe (KG 2621*) som kan ha varit en del i en hägnad runt tomten.

I stadsgårdens västra del fanns två avlånga nedgrävningar (KG 2601*). Möjligen är de hjulspår från vagnar som kört här.

Figur 183. Lämningar från fas 33:1. Skala 1:150.

Tabell 85. Grupper och kontexter i fas 33:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

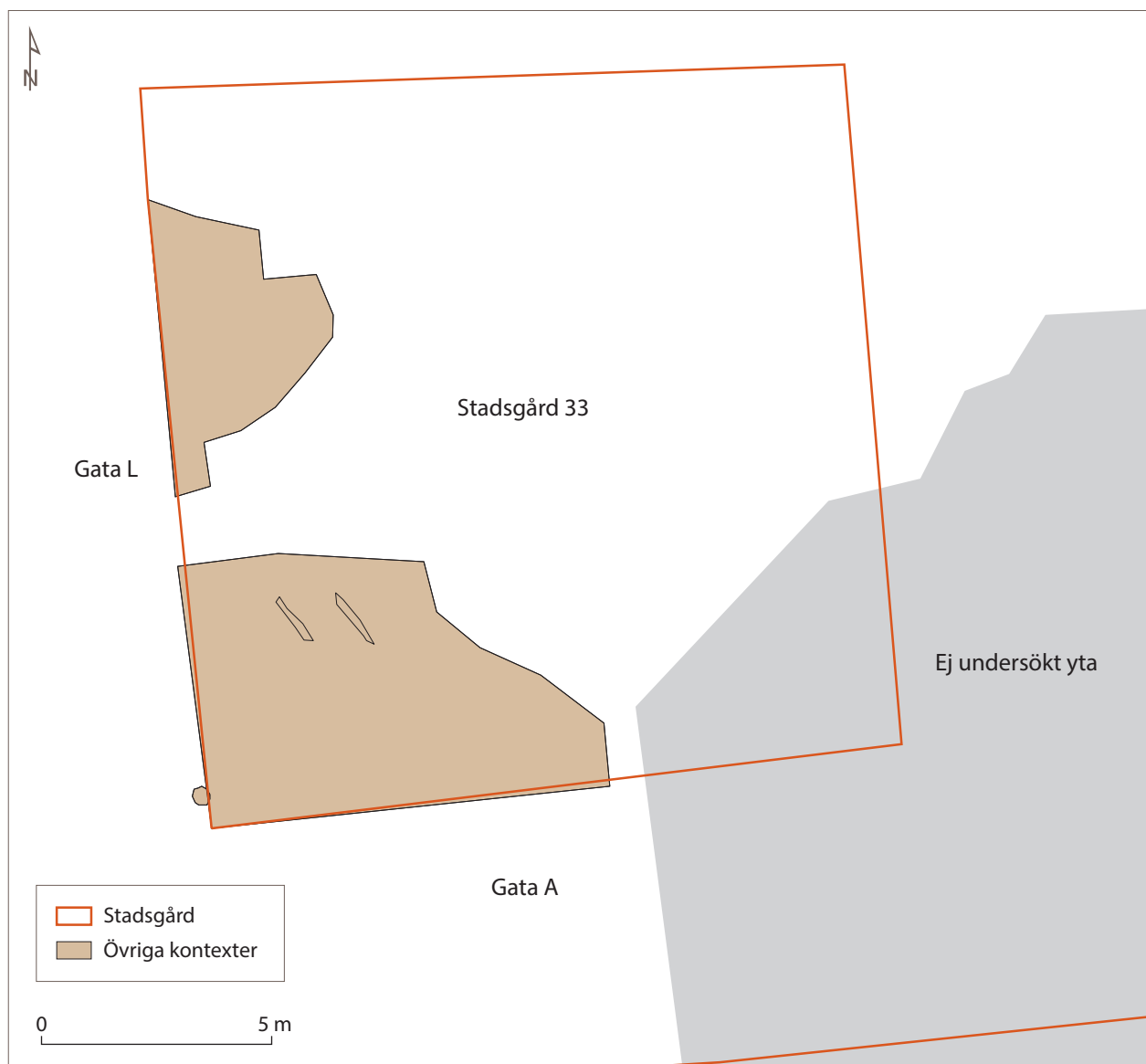
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2601*	Parallella avlånga nedgrävningar	740022*		Ett par parallella avlånga nedgrävningar eller snarare avtryck i NV-SÖ riktning. 1,2 m långa, 0,17 m breda, 0,02–0,07 m i djupa. 0,85 m avstånd mellan dem.
2621*	Konstruktion av hägnad?	820061*		Nedgrävning för stolpe

Fas 33:2. Uppförande av stadsgård

Datering: 1480-tal.

Stadsgården byggdes sannolikt upp, men få spår fanns av den. Stolpen togs bort (KG 2628*). De äldre nedgrävningarna fylldes igen (KG 2204*). Ett

konstruktionslager av sand påfördes (KG 2611*). Troligen fanns en stenlagd yta på konstruktionslagret. I raseringsfasen fanns spår av bortplockade stenar. Möjligen var det golvet i en byggnad (figur 184, tabell 86).

Figur 184. Lämningar från fas 33:2. Skala 1:150.

Tabell 86. Grupper och kontexter i fas 33:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2204*	Fyllning i parallella avlånga nedgrävningar	740023		Fyllning av sand med tegelkross, 0,02–0,07 m tjockt.
2611*	Markberedning	810005*		Grovkornig sand 0,02–0,20 m tjockt, tunnast i V. Inga föremål.
2628*	Borttagande av stolpe	820062*		Återfyllning av sand efter att stolpe tagits bort

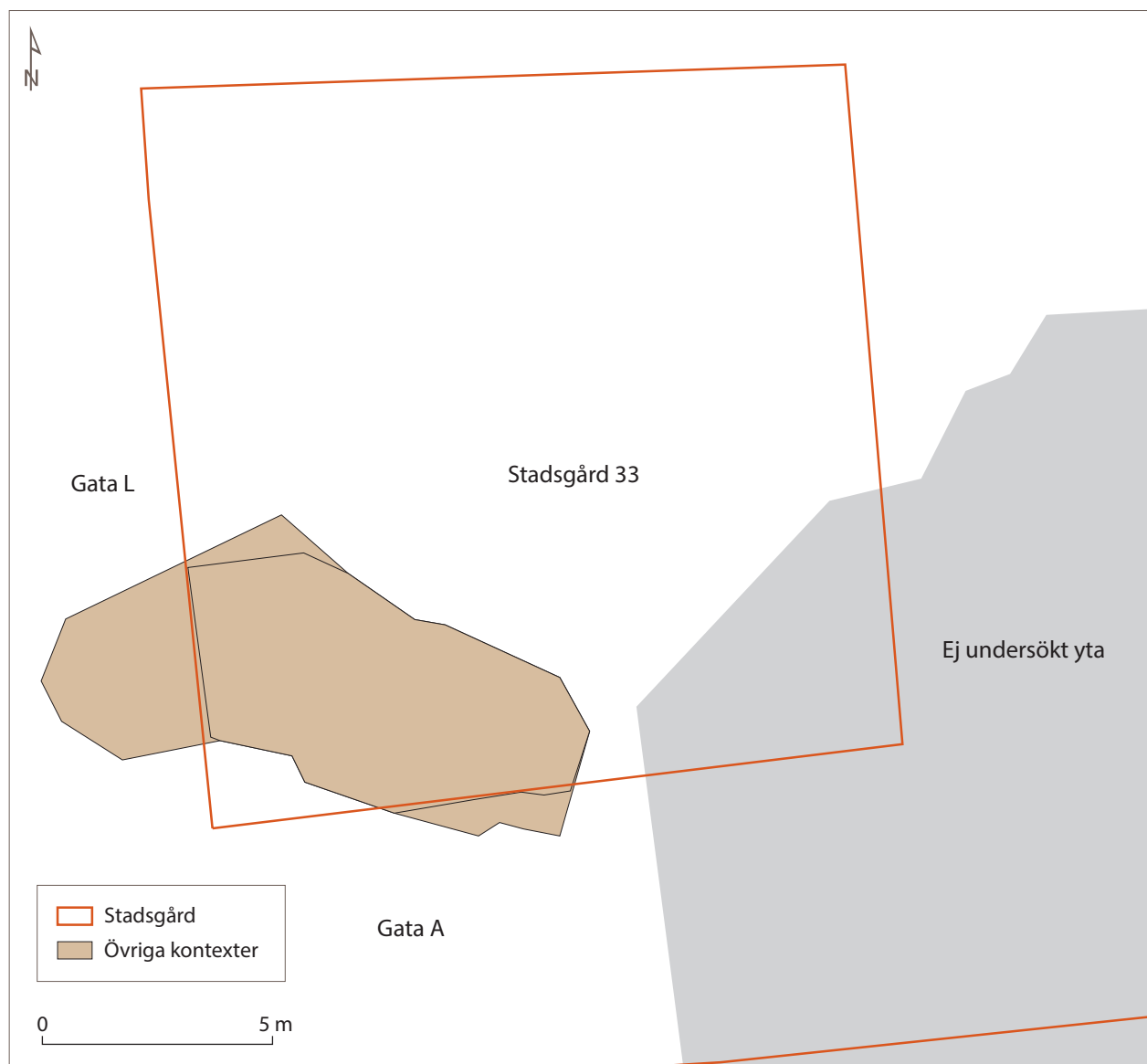
Fas 33:3. Rasering av stadsgård

Datering: 1540-tal (1547).

Avtryck av bortplockad stenläggning fanns i stadsgårdens sydvästra del (KG 2603*). Raseringslager

utjämnades över stadsgården (KG 2593*). Lagret fanns även på gata L (figur 185, tabell 87).

Hushållsnära avfall (som fiskfjäll) saknades i raseringslagret. Det är osäkert om delar av materiell deponerades här under brukandet av gatan eller enbart vid raseringen.

Figur 185. Lämningar från fas 33:3. Skala 1:150.

Tabell 87. Grupper och kontexter i fas 33:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2593*	Rasering över gata L	820005*		Raseringslager av sand med tegelkross, småsten, träkolsbitar, enstaka stenar, 0,04–0,11 m tjockt. Innehöll blandade ben från nötboskap, svin och får/get. Ett ben med hundnag. Totalvikt: 584 g. Fynd av metall: 1 bleck cu-leg, 1 hästsko, 1 odefinierat järnföremål, 1 spik. Keramik: 2 YRG fat (varav ett med piplerdekor), 11 YRG trebensgrytor, 4 odefinierade YRG. 1 YLG fat, 1 stengodskrus (troligen Siegburg).
2603*	Bortplockande av stenläggning	820006*		820006 var avtryck av bortplockad stenläggning

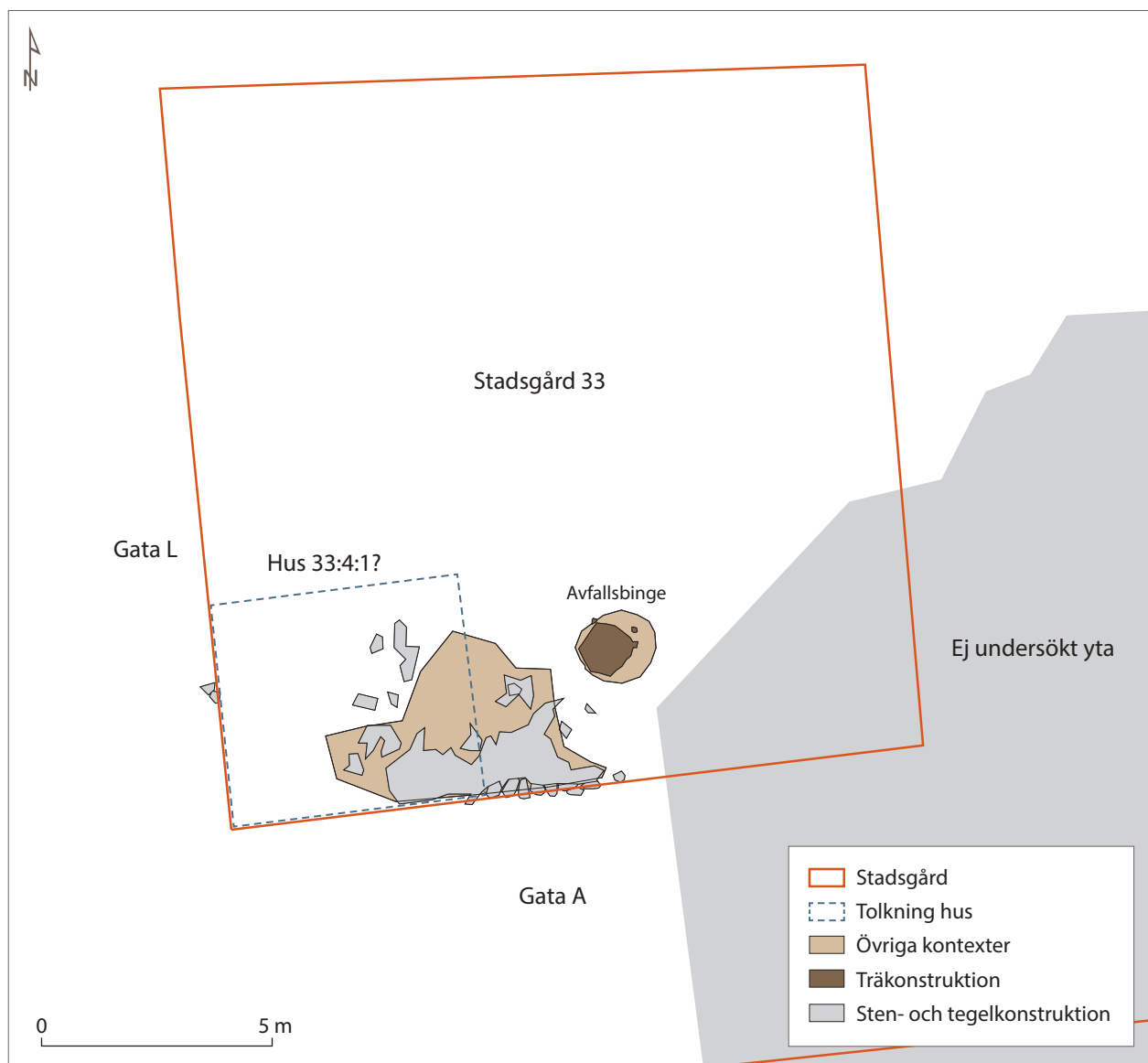
Fas 33:4. Konstruktion av hus 33:4:1

Datering: 1560–1570-tal.

Stadsgården återuppbyggdes efter återflytten från Älvsborgsstad (figur 186, tabell 88). I stadsgår-

dens sydvästra hörn anlades en stenlagd yta som möjligen delvis var golv i en byggnad, hus 33:4:1.

På konstruktionslager av sand lade stenar, utmed den södra sidan fanns en rad större stenar (KG 2052*). Stenläggningen var något olika i den västra och östra delen.

Figur 186. Lämningar från fas 33:4. Skala 1:150.

Tabell 88. Grupper och kontexter i fas 33:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2052*	Konstruktion av stenlagd yta	820000*, 820004*		820004 var konstruktionslager av sand med tegelkross, småsten. 820000 var stenläggning av ca 0,05–0,40 m stora stenar. Rad av större stenar i S. Innehöll ben från främst nötboskap – bl.a. tåleder, fotben och mellanfotsben. Även svin och får. Relativt dålig bevaringsgrad. Totalvikt: 418 g (allt material ej vägt). Fynd av metall: 1 söm, 1 spik. Keramik: 5 YRG trebensgrytor, 3 odefinierade YRG. 1 fajans ev. albarello
2478*	Konstruktion av avfallsbinge	840060*, 840063*		840060 var nedgrävning 2,0×1,9 m stor, 0,7 m djup. 840063 var flätverk utmed sidorna med vidjor flätade mellan nedslagna pålar. 0,94×1,20 m stor, 0,6 m hög. Flätverket och pålarna var troligen tillverkade av eneträ

Hus 33:4:1 kan ha varit minst 5,4×5,0 meter stort. Den västra delen av den stenlagda ytan kan ha varit golv. Det kan ha varit en bod i gatuhörnet. Möjligen fanns skomakeri här.

Stenläggningen längre åt öster, som hade en rad större stenar utmed gata A, kan ha varit en del av

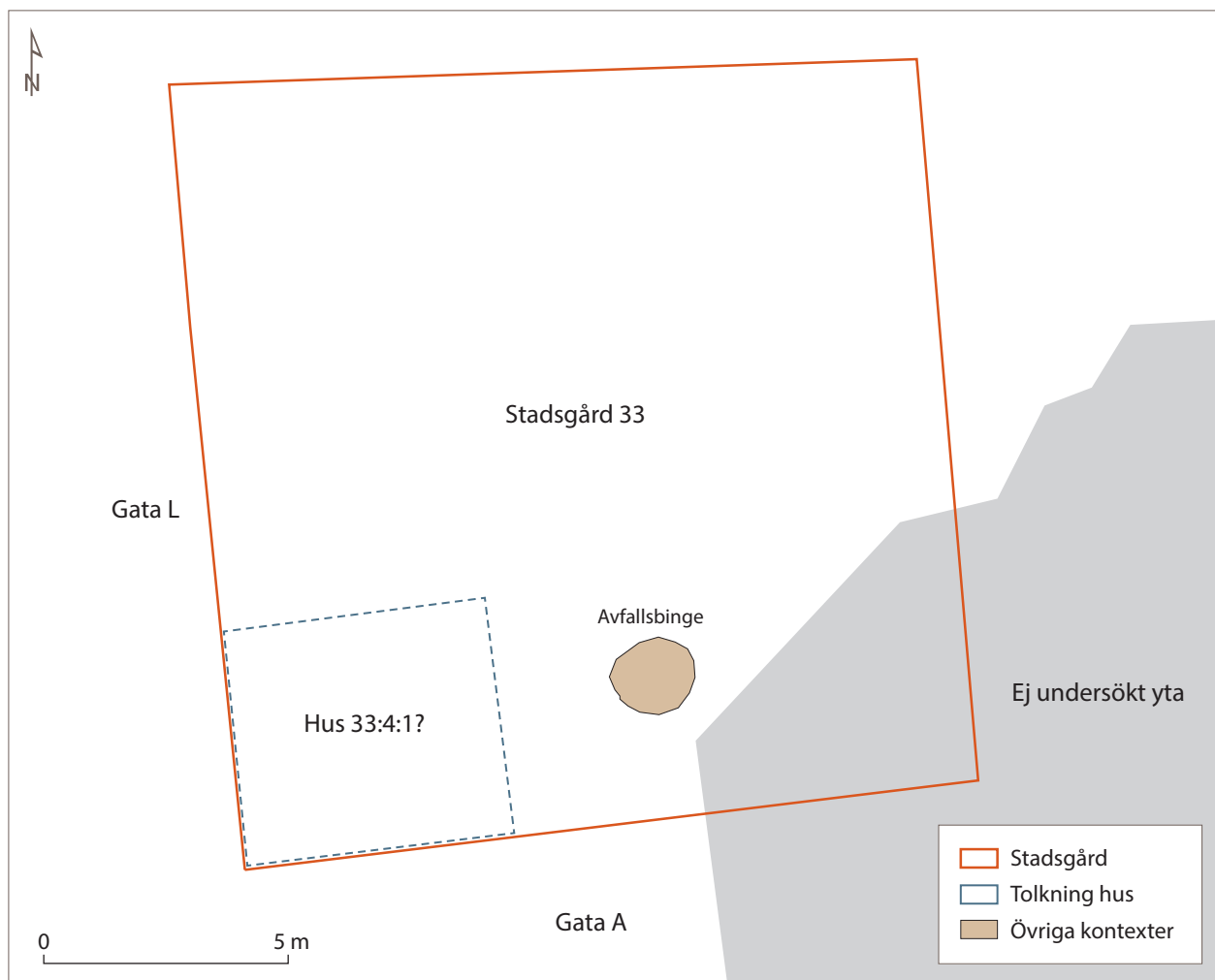
en portgång/gårdsplan. En avfallsbinge med en flätad konstruktion anlades direkt öster om den stenlagda ytan (KG 2478*). Möjligen var den senare än stenläggningens östra del och grävd genom den.

Fas 33:5. Brukning av avfallsbinge
Datering: 1560–1570 tal till 1600-tal.

Avfallsbingen brukades (figur 187, tabell 89). I den fanns läderfragmenten som kan vara spår av hantverk, men även kasserade föremål. En del keramik

och ett glas. Raerenkruset visar att kontexten är yngre än 1550.

De arkeobotaniska proverna visade på vattenavsatta lager. Dynga slängdes i avfallsbingen. Detta antyder att ett fähus fanns i närheten. Fyllningen representerar sista användningen av avfallsbingen som kan vara tömd tidigare.

Figur 187. Lämningar från fas 33:5. Skala 1:150.

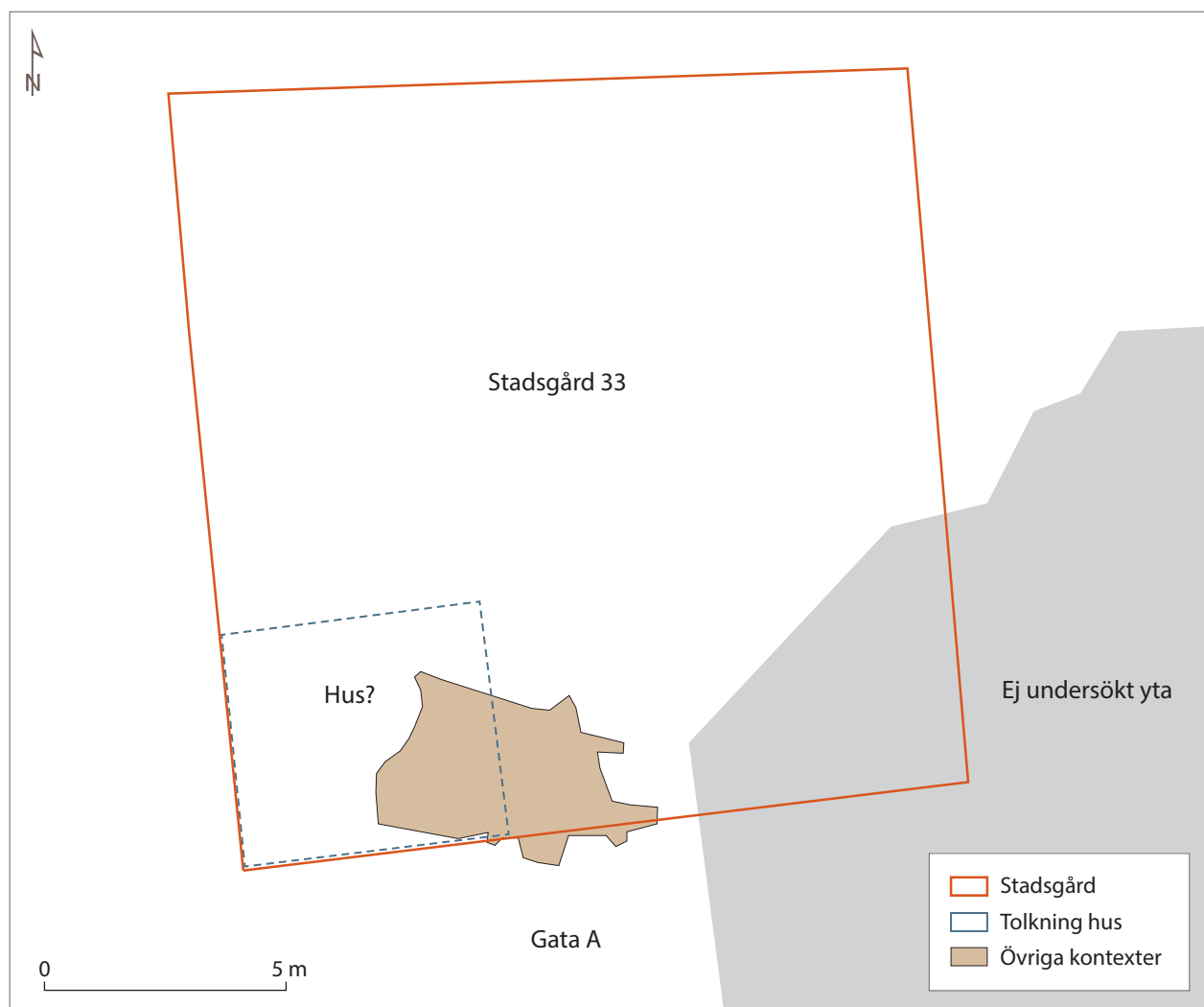
Tabell 89. Grupper och kontexter i fas 33:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2239*	Brukning av avfallsbinge	840061*	PM 261566 se bilaga 1. PM 261567 med målla, tiggarranunkel, starr, moss, bolmört. PM 261568 med träflis, rottrådar, keramik, ogräs, starr/äng. PM 261654 med rottrådar, träflis, örtfragment, tiggarranunkel, målla, nässla. PM 261655 med rottrådar, moss, örtfragment, tiggarranunkel, ogräs. Liknar preurbana markhorisonten.	Fyllning i avfallsbinge innehållande flertal stora stenar, varav flera tycks vara kluvna. Överst låg ett mörkt lager följt av grå sand i mitten. Arkeobotaniska prover togs i olika nivåer ned till botten av fyllningen. Bottensedimentet luktade starkt av latrin. Innehöll ben av nö: 4+ mellanfotsben, tåleder, 4 underkåkar, delar från 2 calvarier, kotor, bakre rörben. Får/get: övre molar, undre molar 1+2, bröstkota. Svin: underkåke, humerus. Rådjur: hälben. Bl fiskrester finns kotor av: torsk, långa, kummel, slätrocka. Nötben är främst rester från slakt-/skinnhantering. Över lag dåligt bevarade. Totalvikt: 425 g (allt material ej vägt). Fynd av trä: 1 tränagel. Läder: 21 olika fragment från skor, varav en mer intakt, 1 oxmulesko troligen barnsko, 4 odefinierade fragment från tillskurna och delvis med sömmar. Glas: 1 kärl (med optisk dekor blått glas antingen rippenbecher eller karaff?), 1 fragment blått fönsterglas (1 g). Keramik: 1 YRG fat, 5 YRG trebensgrytor, 1 YLG trebensgryta, 2 stengodskrus (1 av Sieburgtyp ca 1400–1550, 1 av Raerentyp 1550-).

Fas 33:6. Rasering av stadsgård

Datering: 1600-tal (1624?).

Stadsgården raserades. På stenläggningen fanns raseringslager (figur 188, tabell 90) med tegel från en eldstad med skorsten eller möjligen väggar. Troligen innehöll raseringslagren även spår av den yngsta brukningen.

Figur 188. Lämningar från fas 33:6. Skala 1:150.

Tabell 90. Grupper och kontexter i fas 33:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2592*	Raseringslager på stenläggning	820001*		Raseringslager av sand med tegelkross och tegelbrockor, ca 0,03–0,07 m tjockt. Innehöll djurben från stora gårdsdjur, mest nötboskap. Även en hörntand från en galt. Många var dåligt bevarade och smulade sönder vid upptagande. Totalvikt: 870 g. Fynd av keramik: 1 YRG kruka, 9 YRG trebensgrytor, 4 YRG pannor, 10 YRG fat (varav 7 med piplerdekor), 1 YRG skål, 29 odefinierade YRG. 5 YLG skålar, 1 odefinierad YLG. 1 stengods (Raeren ca 1550–1600). Metall: 21 spikar, 3 järnföremål. 1 slagg (80 g.).

Stadsgård 36 (kyrkobodarna)

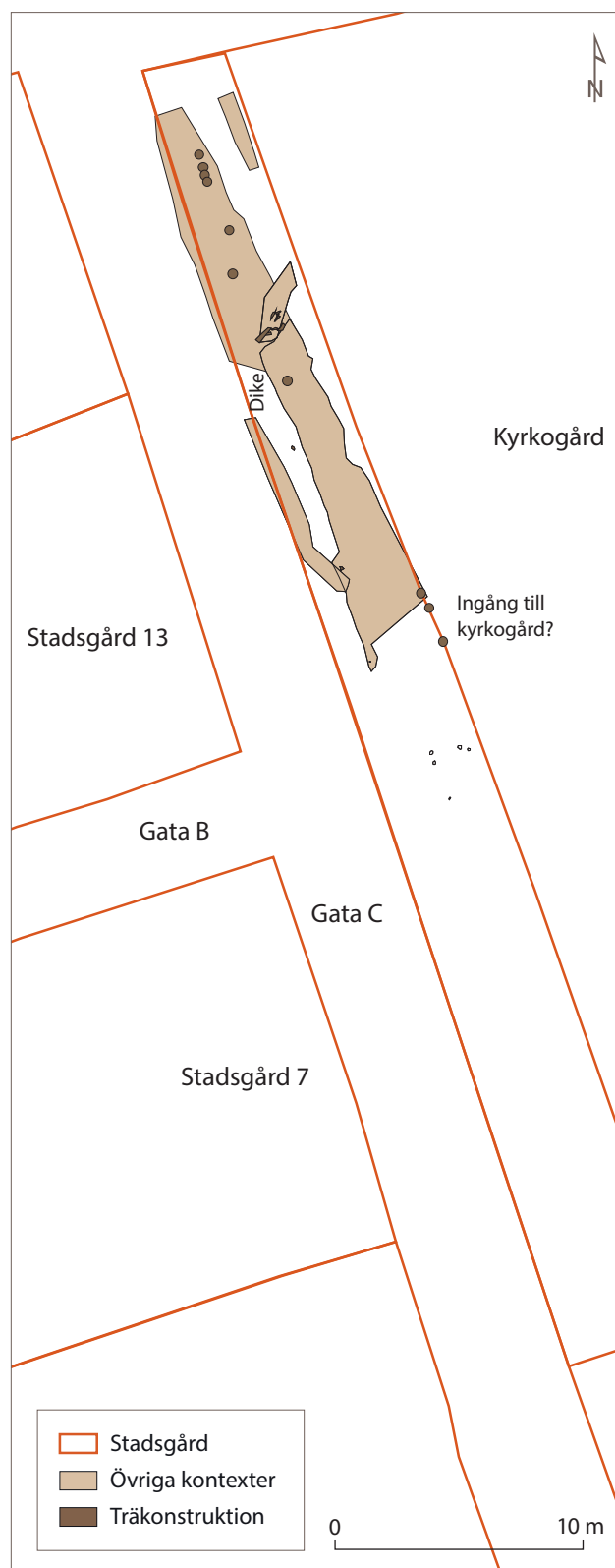
Fas 36:1. Äldre brukning och markberedning

Datering: 1470–1480-tal.

Efter att staden hade stakats ut var ytan obebyggd under en tid (figur 189, tabell 91). Hela eller delar av den hörde troligen formellt till kyrkogården. Den naturliga markhorisont som fanns här trampades (KG 3105). De arkeobotaniska prover som analyserades visade att det var äldre ängsmark (preurban). Lagren var delvis blandade med de flislager som fanns under gata C i väster (se gata C, KG 3144). Marken sluttade ner mot sydväst, möjligen kan det förklara behovet av att anlägga och jämna ut med flis, vilket inte behövts i lika stor utsträckning i öster mot kyrkogården där bodarna kom att etableras.

Ett dike (KG 4113) grävdes utmed gata C, sannolikt i syfte att dränera marken och möjligen som en avgränsning mot kyrkogården. Diket var cirka 0,8 meter brett och cirka 0,2 meter djupt. Enstaka trärester fanns i botten på diket, vilket tolkats som dikets skoning. Diket var en fortsättning på det dike som fanns i den västra delen av kyrkogården (se KG 3203 i rapport för kyrkogården). Diket brukades troligen en kort tid och lades igen redan när gata C stenlades (se fas C:2). I diket fanns spår av brukningen (KG 3242), även om det mesta av dessa lager sannolikt fylldes i då diket lades igen.

Flera hägnader konstruerades, mestadels var de parallella med gata C (KG 3102, KG 1283**). I slutet av händelsefasen togs hägnaderna bort (KG 1262***).

Figur 189. Lämningar från fas 36:1. Skala 1:300.

Tabell 91. Grupper och kontexter i fas 36:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

** är grupper och kontexter undersökta år 2014. *** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3102	Konstruktion av hägnader	74037, 78012, 83102, 84075, 84076		74037, 78012, 83102 var nedslagna störar, ca 0,05–0,10 m i Ø. 84075 var nedgrävning för stör, 84076 var stör
3105	Äldsta brukning	72061, 74026	72061 har PM 314805 med rottrådar, ängsväxter, träkol, målla. PM 319598 med rottrådar, starr (olika arter), träflis, hallon. 74026 har PM 313397 med rottrådar, träflis, träkol, starr, då, havssäv. PP 313402.	72061 och 74026 var svartbruna humösa lager, ca 0,13–0,15 m tjocka, med enstaka inslag av träflis. Innehöll blandade ben av nöt. Totalvikt: 202 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta
3242	Brukning/återfyllning av diken	76006, 76007, 76048		Fyllningar bestående av sand med enstaka träflis. Innehöll ben av nöt: kota, tåleder. Får/get: språngben. Hare: skenben. Totalvikt: 56 g. Fynd av keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 oidentifierat YRG kärl
4113	Nedgrävning och fyllning för dike.	76005, 76047, 76049.		76005 och 76047 var nedgrävningar för diket 76049 var rester av en träskoning.
1262***	Borttagande av störar	40372***, 40374***, 40376***, 40378***, 40393***		Återfyllningar av sand i nedgrävningar efter att störar tagits bort.
1283***	Konstruktion av hägnader	40371***, 40373***, 40375***, 40377***, 40392***		Nedgrävningar för 5 störar

Fas 36:2. Konstruktion av bodar och stiglucka

Datering: Efter 1480-tal (1485–1515?).

Efter att gata C hade stenlagts och kyrkbygget påbörjats etablerades ett stråk med bodar och en stiglucka längs den östra sidan av gatan (figur 190, tabell 92). De dendrokronologiska dateringarna visar att detta sannolikt hände under sent 1400-tal eller runt 1500.

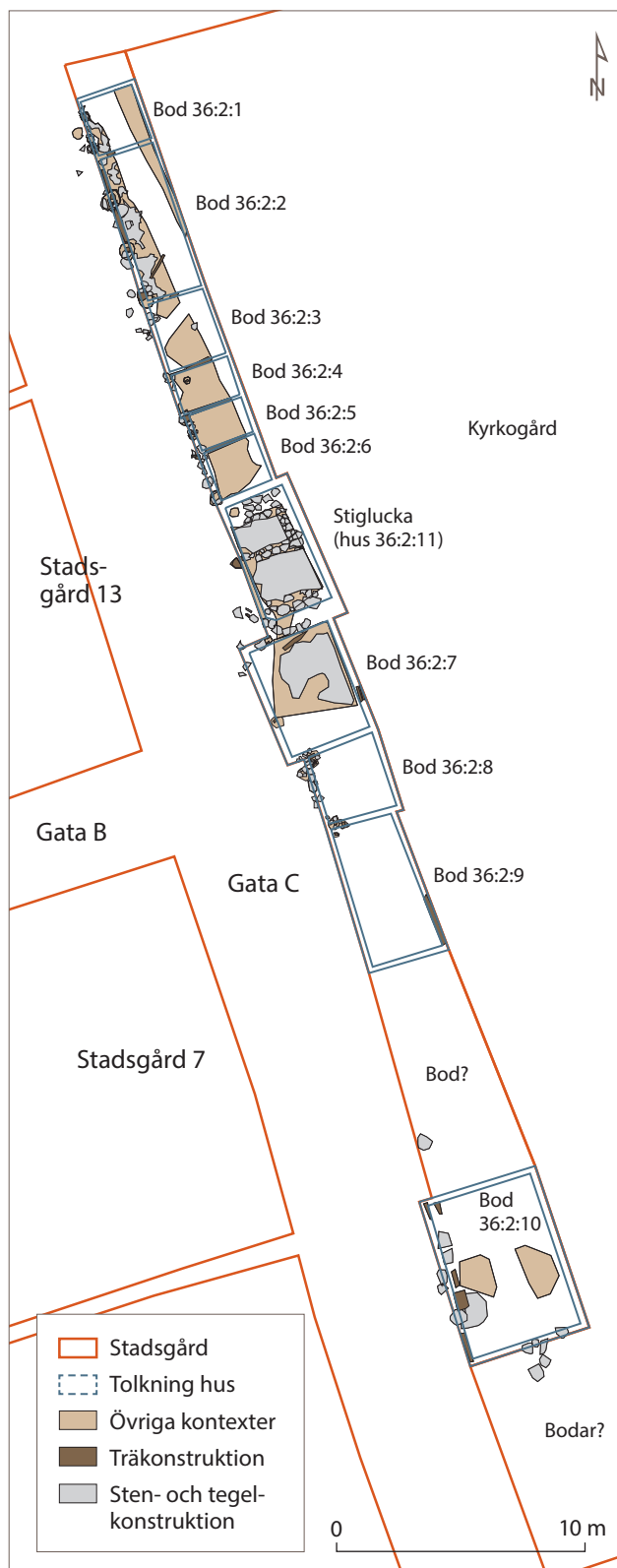
Bodarna norr om stigluckan. Norr om stigluckan fanns en större och fem mindre bodar (bod 36:2:1 till 36:2:6). Bodarna var sammanbyggda i en lång länga.

Som grund för bodarna sattes ett antal stolpar (KG 3100), därefter lades syllstenar och träsyllar (KG 3103). Stolparna sattes med cirka två meters mellanrum och har troligen varit takbärande. Tre av stolparna har sannolikt både tillhört bodarna och stigluckan, då bodarna tycks ha varit sammanbyggda med stigluckan (KG 4118). Trä från bodarna har daterats till 1475–1515, 1484–1485, 1485–1515 och 1508–1538, sistnämnda datering kan vara från en ombyggnad.

I samtliga bodar lades konstruktionslager av sand för golvet. Sandlagren i varje bod eller rum var tydligt avgränsade av träsyllar och syllstenar. I raseringslagren (se faser nedan) fanns spår av kalk, möjligen har bodarna varit byggda i korsvirke.

Längst i norr fanns bod 36:2:1 som uppskattningsvis var 2,3×2,0 meter stor. Ett stengolv lades i boden. Söder om detta fanns bod 36:2:2 som var cirka 6×2 meter stor. Ett stengolv lades i boden. en större sten som var platt på ovansidan fanns här, eventuellt har den fungerat som en tröskel (KG 3104). Söder om detta fanns bod 36:2:3 som var cirka 2,8×2,0 meter stor, golv- yta saknades, men en ensam sten fanns mitt i rummet. Söder därom fanns bod 36:2:4 som var cirka 1,6×2,0 meter stor. Golv- yta saknades men en stolpe fanns i rummets norra del. Bod 36:2:5 var 1,5×2,0 meter stor. Golv- yta saknades. I rummets nordvästra del fanns en stolpe med datering till 1508–1538, den sena dateringen visar att den kan vara en del av en ombyggnad. Närmast stigluckan fanns bod 36:2:6 som var cirka 2×2 meter stor. Golv- yta saknades.

Söder om stigluckan. Söder om stigluckan fanns minst fyra bodar (bod 36:2:7 till 36:2:10),

Figur 190. Lämningar från fas 36:2. Skala 1:300.

Tabell 92. Grupper och kontexter i fas 36:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

** är grupper och kontexter undersökta år 2014. *** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3100	Konstruktion av tak- och väggbärande stolpar	72074, 72075, 72077, 72078, 72081, 72082, 72083, 72084, 74034, 74035, 74038, 74039, 74042, 74043, 74047, 74048, 76026, 78000, 78001, 78002, 78003, 78005, 78006, 78007, 78008, 78009, 78010, 78011, 78013, 78014, 78015, 78016, 78017, 78018, 78019, 78023, 78025, 78026, 78027, 84104.	72075 har PM 318561 med rottrådar, träflis, tiggarranunkel. 72083 har PD 318971 daterad till 1475–1515. 74035 har PD 200983 daterad till 1508–1538. 78007 har PM 318824 med rottrådar, träflis. 78009 har PD 319071 daterad till 1485–1515. 78011 har PD 39048 daterad till vinterhalvåret 1484–1485.	72074, 72081, 74034, 74038, 74043, 74047, 78000, 78003, 78006, 78014, 78017, 78023, 78025 var nedgrävningar för stolpar. 72078, 72083, 74035, 74039, 76026, 78009, 78010, 78011, 78016, 78019, 78027 var stolpar. 72077, 72084, 74042, 74048, 78002, 78005, 78008 78013, 84104, var stenskoningar. 72075, 72082, 78001, 78007, 78015, 78018, 78026 var fyllning av sand runt stolpar. Innehöll ben av nöt: del av underkäke. Totalvikt: 109 g. Fynd av övrig metall: 1 blysmälta
3103	Konstruktion av byggnader	71028, 72071, 72073, 72079, 72080, 72085, 74031, 78022.		72073, 74031 och 78022 var syllstenar i varierande storlek. 71028 var tre träsyllar, ca 1,0–1,6 m långa och 0,10 m breda. 72071 var en rest av en träsyll, ca 0,35x0,19 m. 72079 var en träsyll eller möjlig träregel, ca 1,00x0,08 m. 72080, 72085 var förmultnade bitar av träsyll, ca 0,36x0,13 m.
3104	Konstruktion av golv	71027, 72060, 72069, 72070, 72072.		71027, 72060 och 72070 var konstruktionslager av sand, ca 0,10 m tjocka. 72069 var ett stengolv av 0,10–0,25 m stora stenar. 72072 var en platt sten, ca 0,5 m i diameter.
3106	Konstruktion av stenläggning	74018, 74025.	74025 har PM 315811 med fiskrens, rottrådar, träflis, ängs- och betesmarksväxter, ogräs, träkol. 74025 har PS 315810.	74025 var ett ca 0,05 m tjockt konstruktionslager av sand. 74018 var stenläggning av 0,15–0,20 m stora stenar. Större ca 0,2–0,6 m stora stenar längs kanterna och i mitten (borgmästarstenar). Sällprov: ryggrad från torskfisk, ej registrerat/analyserat i detalj. Materialet ej vägt.
3143	Konstruktion av stolpar	84072, 84073, 84074, 84080, 84081, 84082.		84073, 84080 var nedgrävning för stolpe. 84072, 84081 var bevarade stolpar. 84082 var fyllningen mellan stolpe och nedgrävning. 84074 var stenskonning
3292	Konstruktion av golv	81075, 81076		81076 var konstruktionslager av sand. 81075 var stenläggning av 0,05–0,30 m stora stenar, rak kant i Ö. Mitt i stenläggningen kvadratisk urplockning/hål.
4202	Konstruktion av byggnad	74019, 74020, 83104 91204		74019 var rad av syllstenar 0,2–0,5 m stora. 91204 syllstenar 0,2–0,5 m stora. 74020 var en bräda, troligen syllstock, ca 1,2x0,2 m. Flyttad ur läge. 83104 var två N-S bråder, del av vägg i bod
4118	Konstruktion av stolpar	74024, 74051, 74052, 84089, 84096, 84097.		74024, 74052, 84097 var nedgrävningar för stolpar. 84089 var en stolpe. 74051 var en stenskonning. 84096 var fyllning mellan stolpe och nedgrävning av sand
5019	Konstruktion av byggnad/tröskel	75016.		75016 var ett negativt avtryck från en stock, ca 2,7 m lång och 0,15 m bred.
1583**	Konstruktion av byggnad	15022**, 35193**, 35130**		15022 var stenar, 0,3–0,5 m stora. 35130 var sex stenar i varierande storlek som bilade en N-S syllstenrad. 35193 var N-S brända rester av syllstockar och golv.
1584**	Konstruktion av golv/byggnad	35129**, 35131**		35131 var konstruktionslager av sand med träkol, inslag av bränd lera, sot. 35129 var stenläggning av 0,1 m stora stenar
594***	Konstruktion av byggnad	2406***		N-S syllstock
838***	Konstruktion av stolpar	40326***, 40327***, 40328***, 43330***, 40331***, 40332***, 40337***, 40338***, 40340***, 40341***, 40345***, 40346***, 40347***, 40348***, 40354***, 40361***, 40396***, 40397***, 40398***, 40413***, 40414***, 40416***, 40417***	40396 har PD 70196 daterat till efter 1450. 40413 har PD 70203 daterat till 1491±7	40328, 40332, 40337, 40340, 40348, 40361, 40397, 40414, 40416 var nedgrävningar. 40327, 40330, 40346, 40354, 40396, 40413 var kvarvarande stolpar. 40326, 40331, 40338, 40341 och 40347 var stenskoningar. 40345, 40398, 40417 var fyllningar av sand mellan nedgrävning och stolpe. Innehöll ben av torsk: premaxillare (kraniedel). Totalvikt: 12 g. Fynd av järn: 1 hästkosöm. Keramik: 1 YRG trebensgryta, 1 oidentifierat YRG kärl, 1 YLG albarello
1134***	Konstruktion av byggnad	40358***,		Syllstenar 0,15–0,30 m stora

varav åtminstone de tre i norr var sammanbyggda i en lång länga. Troligen har längan med bodar sträckt sig hela vägen ned till korsningen med gata D i söder.

Lämningarna var mer fragmentariskt bevarad än i norr. Här fanns några stolphål och en nord-sydlig rad av syllstenar samt några delar av träsyllar (KG 4202, KG 1583^{**}, KG 594^{***}, 838^{***}, 1134^{***}). Konstruktionslager av sand lades ut (KG 1584^{**}). De fungerade som underlag för golv, men inga golvytor fanns bevarade. Trä från bodarnas konstruktion daterades till efter 1450 och 1491±7. Möjligen anlades bodarna närmast söder om stigluckan något senare än de i norr eftersom de delvis låg över gravar på kyrkogårdens västligaste del.

Närmast stigluckan fanns bod 36:2:7 som uppskattningsvis var 4,5×3,3 meter lång stor. I rummet lades ett konstruktionslager av sand och på det ett stengolv (KG 3292). Möjligen hade rummet en funktion knuten till stigluckan eller kyrkan.

Söder om den fanns bod 36:2:8 som uppskattningsvis var 2,9 meter lång (utmed gata C) och uppskattningsvis 2,8 meter bred. Golvyta saknades.

Söder om den fanns de fragmentariska resterna av bod 36:2:9 som var 5,7 meter lång (utmed gata

C). Det kan ha varit flera olika bodar. Golvyta saknades.

Längre åt söder fanns resterna av bod 36:2:10 som var minst 6×4 meter stor. Det kan ha varit flera olika bodar. I boden lades ett konstruktionslager (1584^{**}) på det lades ett stengolv.

Stigluckan (hus 36:2:11) var 5,5 meter lång (N-S) och minst 3 meter bred (Ö-V). I både norr och söder var den sammanbyggd med och delade väggar och takbärande stolpar med bodarna (KG 4118, 4202). Utmed gatan sattes en stolpe (KG 3143) som troligen hörde till ingången till stigluckan. Ett konstruktionslager av sand lades och på det en stenläggning (KG 3106). Utmed sidorna fanns större kantstenar och i mitten en markerad stenrad (borgmästarstenar). Längs stenläggningens västra sida fanns ett avtryck efter en stock (KG 5019), stocken har troligen varit en del av stigluckans konstruktion, antingen som stabilisering för stenläggningen eller fungerat som en tröskel.

Möjligen hade byggnaden tegeltak, en bit taktegel fanns i raseringen.

I konstruktionslagrets norra del (framför bod 36:2:6) fanns spår av fiskrens, det kan ha följt med lagret hit eller möjligen ha avsatts då boden direkt norr om stigluckan brukades.

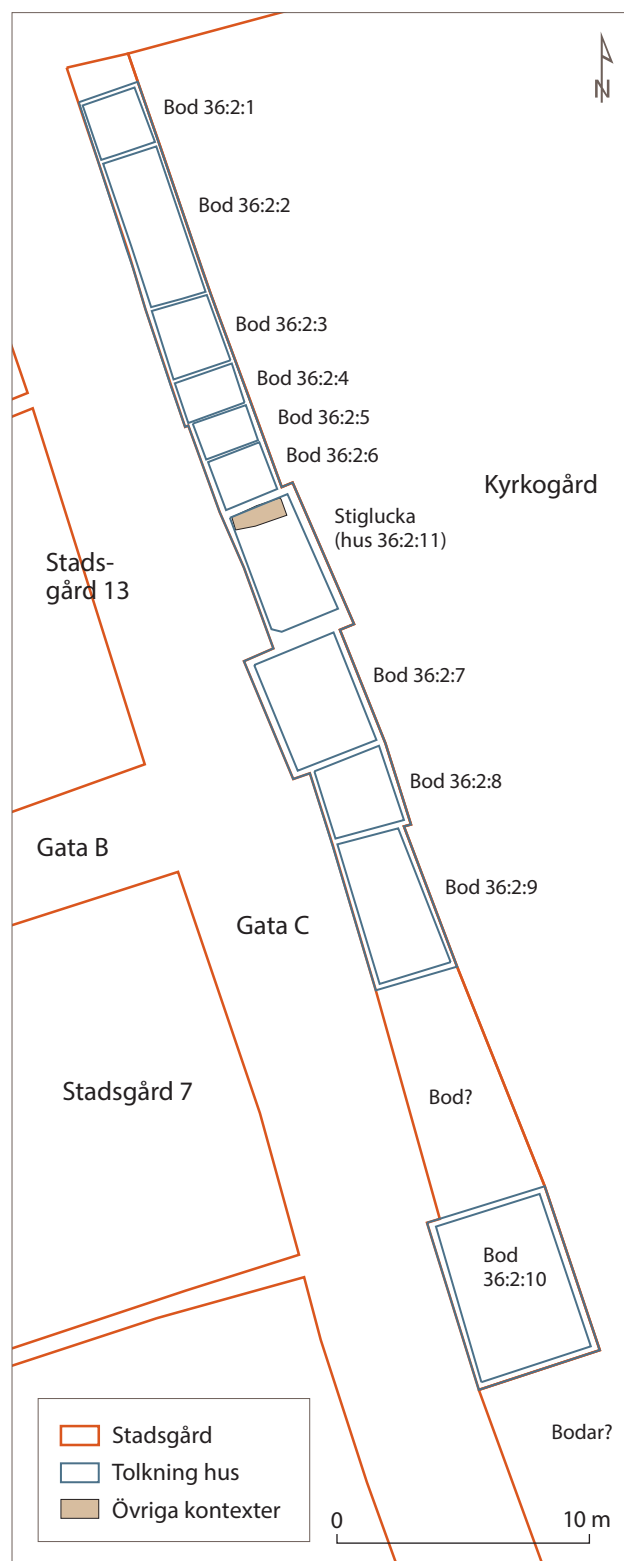
Fas 36:3. Brukning av bodar och stiglucka.

Datering: början på 1500-talet fram till mitten av 1500-talet (1547?).

Bodarna brukades (figur 191, tabell 93). Möjligen bereddes fisk i bod 36:2:6 (se ovan fas 36:2). I raseringslagren över bodarna fanns spår av brukandet (se fas 26:4; KG 3151 och KG 1585*). Här fanns spår efter matlagning och bryggeriverksamhet, möjligen har man bryggt och sålt öl i någon av bodarna. Även i utjämningslagren på den sydvästra delen av stadsgård 31 fanns spår av ölbryggning i form av humle och enbär (KG 3129), dessa kanske hör till verksamheter under denna fas.

Spår fanns av smidesverksamhet i form av mycket slagg och bottenkällor, dock påträffades ingen eldstad i någon av bodarna. I raseringslagren fanns en liten vikt som kanske hade använts för att väga varor i bodarna? Här fanns även mindre föremål i kopparlegering, som fingerborg, knappnål samt en glaspärla (vid bod 36:2:10). De kan ha varit kramvaror som man såldes.

På stenläggningen i stigluckan fanns ett tunt avsatt lager (KG 3142), lagret var delvis blandat med raseringsrester.

Figur 191. Lämningar från fas 36:3. Skala 1:300.

Tabell 93. Grupper och kontexter i fas 36:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

** är grupper och kontexter undersökta år 2014. *** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3142	Brukning av stenläggning	74022		Lager av humös sand med tegelkross, träflis, småsten ca 0,01 m tjockt. Innehöll blandade ben av nöt. Totalvikt: 169 g. Fynd av tegel: 1 taktegel

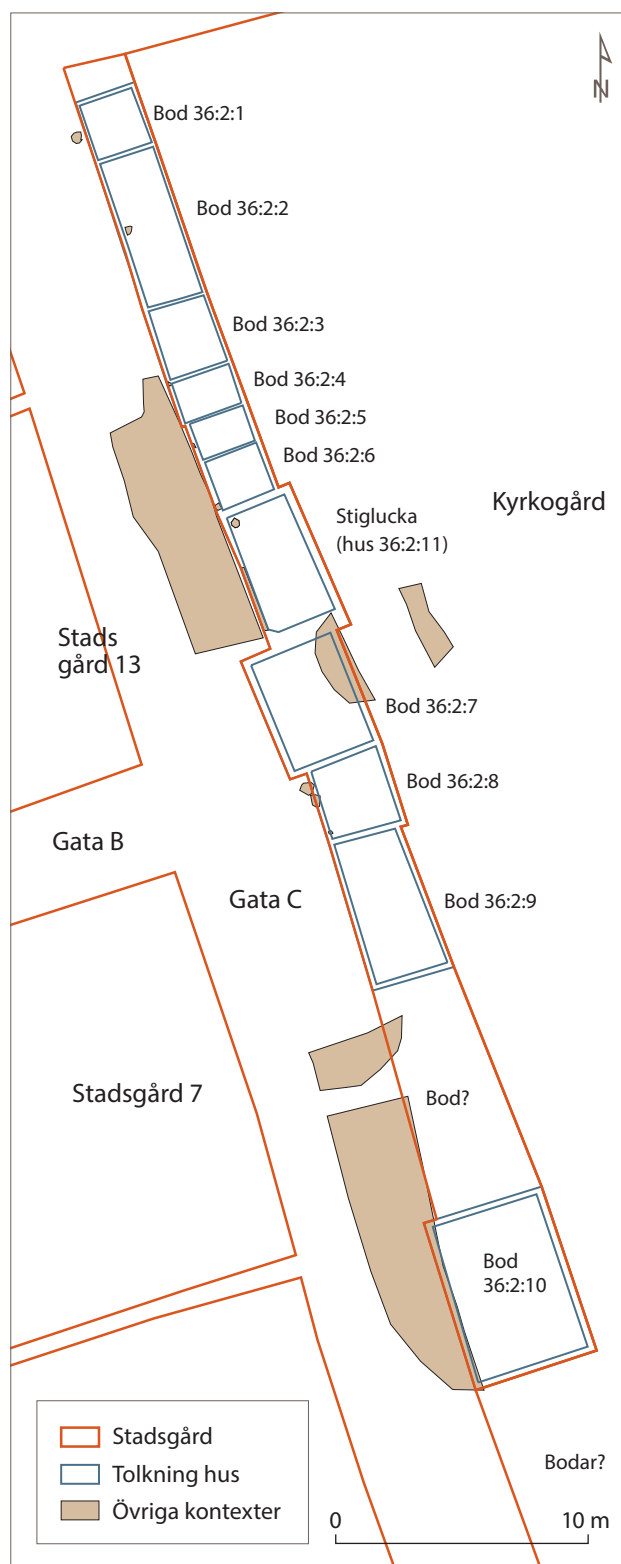
Fas 36:4. Rasering av bodar och stiglucka

Datering: Mitten av 1500-talet (1547?).

Bodarna och stigluckan raserades. Möjligen skedde detta vid flytten till Älvsborgsstad, men det är möjligt att åtminstone stigluckan fanns kvar en tid (figur 192, tabell 94).

Flera av stolparna drogs upp och nedgrävningarna återfylldes (KG 3101, KG 1135^{***}, 1262^{***}). Andra stolpar kapades i marknivå. Stocken som hade legat längs stigluckans stenläggning plockades bort och det negativa avtrycket från stocken fylldes igen med raseringsmassor (KG 5020).

Raseringslager jämnades ut över ytan (KG 3151, 3293, KG 1585^{**}). De innehöll tegelkross och kalkbruk från raseringen av bodarna och stigluckan. Här fanns taktegel som kan komma från stigluckan. I lagren fanns även inblandade bruksrester från föregående fas. Mycket slagg fanns i raseringslagren (och även i konstruktionslagren till efterföljande bebyggelsefas, se fas 31:1). Platsen var därefter obebyggd och växte delvis igen, här fanns bland annat ogräs, men delar av den var fortsatt trampad.

Figur 192. Lämningar från fas 36:4. Skala 1:300.

Tabell 94. Grupper och kontexter i fas 36:4. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

** är grupper och kontexter undersökta år 2014. *** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3101	Rasering av byggnad	74023, 74041, 74049, 74050, 75012, 78004, 78024	74023 har PM 313258 med träflis, ängsväxter, tiggarranunkel, ben, fisk (dynga och vattenavsatta förhållanden). 75012 har PM 311339 se bilaga 1	Återfyllningar i nedgrävningar efter att stolpar tagits bort. Av sand med träflis, inslag av tegelkross. Innehöll ben av nöt: kalvaria; Torsk: kota, angulare. Totalvikt: 227 g. Fynd av keramik: 1 SVG trebensgryta
3151	Rasering av byggnad med inslag av brukning	71025	71025 har PM 313944 se bilaga 1. 71025 har PS 904818.	Raseringslager av sand med träflis, småsten, och träkolsbitar, samt rikligt med slagg och bottensskällor. 0,05–0,40 m tjockt. Innehöll ben av nöt: två underkåkar, 4 mellanhandsben, blandade delar. Rådjur: 1 hel Mt. Innehöll koncentration av kotor av stor långa och torsk (25+, flera individer). Totalvikt: 3970 g. Fynd av glas: 1 passglas 1550–1650, 1 oidentifierad bägare av senmedeltida typ, 2 fragment fönsterglas (2 g). Läder: 1 sko, 6 oidentifierade fragment varav 2 skurna remsor. Järn: 1 beslag, 1 hästsko, 1 kanonkula (3-pund). Övrig metall: 1 beslag i CU-legering, 1 vikt i CU-legering, 1 blykula. Slagg: 88 fragment (16 748 g). Tegel: 4 taktegel varav 3 munk/nunnetegel. Trä: 1 kil. Keramik: 4 YRG trebensgrytor, 6 oidentifierade YRG kärl, 1 stengodskrus.
3293	Rasering/övergivande	81074		Humös sand med träflis
5020	Rasering av byggnad/borttagande av syll	75017		Återfyllning efter borttagen syll av raseringslager, ca 0,15 m tjockt, av sand med tegelkross.
1585**	Rasering av byggnad med inslag av brukning	10134**, 63212**	10134 har PM 110777 se bilaga 1	10134 var ett grått humöst lager av sand med tegel, träflis. Utjämnad rasering. Innehöll rikligt med animaliska ben och föremål. 63212 var lager av sand med tegelkross, inslag av tegelbrockor, kalkbruk, pinnar, gödsel. Utjämnad rasering. Rikligt med ben från kreatur. Innehöll ben av nöt: blandade delar; Får/get: blandade delar; Svin: blandade delar. Höns och gås: förekommer. Rådjur: förekommer. Katt: förekommer. Fisk: torsk, långa, abborre, gädda, id, kummel, rödspätta, sill, vitling, ål. Totalvikt: 19 375 g. Fynd av ben: 1 tåled från nöt med borrat hål. Bergart: 1 flintavslag. Glas: 1 bägare 1450–1550, 1 pärla, 1 fönsterglasfragment (1 g). Järn: 3 hästkosömmar, 1 nit. Övrig metall: 1 fingerborg och 1 knappnål i CU-legering. Keramik: 8 YRG trebensgrytor, 1 panna, 9 YRG krukor, 8 oidentifierade YRG kärl, 1 oidentifierat stengodskrus.
1135***	Rasering av byggnad	40339***, 40342***, 40415***		Återfyllningar i nedgrävningar efter att stolpar tagits bort. Av sand med träflis, inslag av tegelkross. Innehöll ben av torsk: kota. Totalvikt: 2 g. Fynd av glas: 1 fönsterglasfragment (4 g)

Fas 36:5. Konstruktion av bodar och stiglucka

Datering: Omkring 1570?

I samband med att kyrkans västra ingång byggdes om (se rapporten för kyrkogården), ersattes även den gamla stigluckan med en ny (figur 193, tabell 95). Norr och söder om den uppfördes nya bodar.

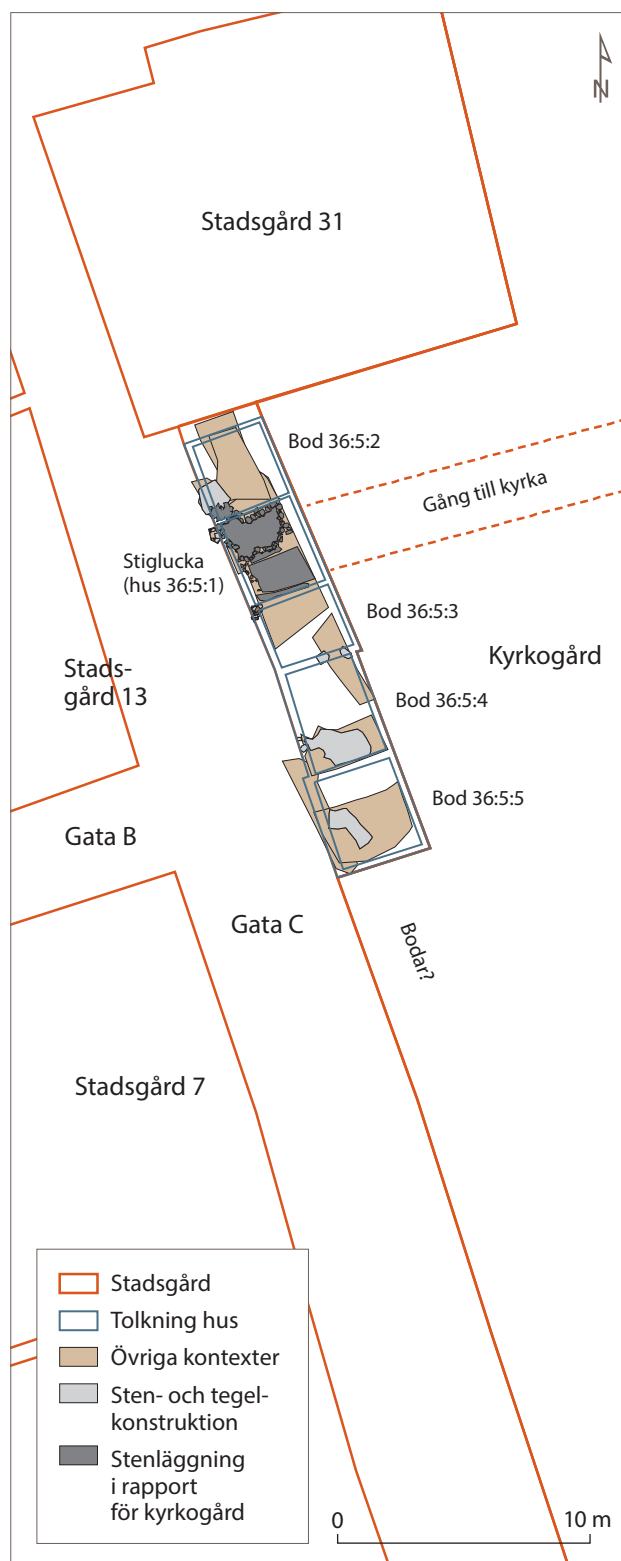
Norr platsen för stigluckan grävdes en grop som återfylldes med sten och jord (KG 4117). Möjligen var det en dräneringsgrop. Inför bygget påfördes därefter ett utjämningslager som även innehöll raseringsmaterial, som en koncentration av taktegel (KG 3279, KG 1133***). I lagret fanns både hushållsavfall och slagg, sistnämnda kan ha använts som utfyllnadsmaterial.

Stigluckan (hus 36:5:1) var uppskattningsvis 3,9 meter lång (utmed gata C) och minst 3 meter bred. Stolpar sattes ned i byggnadens hörn (KG 4119). Möjligen var även detta en korsvirkesbyggnad, mycket tegel fanns i raseringslagren (se nedan). Den centrala portgången var cirka 3,6×3,0 meter stor. På ett konstruktionslager av sand lades stenläggning (KG 3209, beskrivet i kyrkogårdsrapporten).

Bodarna. Norr om stigluckan fanns bod 36:5:2 som var cirka 3×3 meter stor. Ett stengolv lades i den (KG 3209, beskrivet i kyrkogårdsrapporten). Möjligen fanns en obebyggd vret mellan bod 36:5:2 och stadsgård 31.

Söder om stigluckan fanns en länga med sammanbyggda bodar. Enstaka syllstenar fanns bevarade (KG 3294, KG 1136**), men i övrigt inget av bodarnas väggar. Längst i norr fanns bod 36:5:3 som var cirka 2,5×3,0 meter stor. Ingen golvyta fanns bevarad, men i utjämningslagren fanns trä som kan komma från ett golv (KG 3279). Söder därom fanns bod 36:5:4 som uppskattningsvis var 4,0×2,8 meter stor. I boden lades ett stengolv (KG 1136***). Längst i söder fanns bod 36:5:5 som uppskattningsvis var 3,6×3,0 meter stor. I boden lades ett stengolv (KG 1136**).

Troligen har ytterligare bodar funnits hela vägen ned till korsningen med gata D i söder.

Figur 193. Lämningar från fas 36:5. Skala 1:300.

Tabell 95. Grupper och kontexter i fas 36:5. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

** är grupper och kontexter undersökta år 2014. *** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

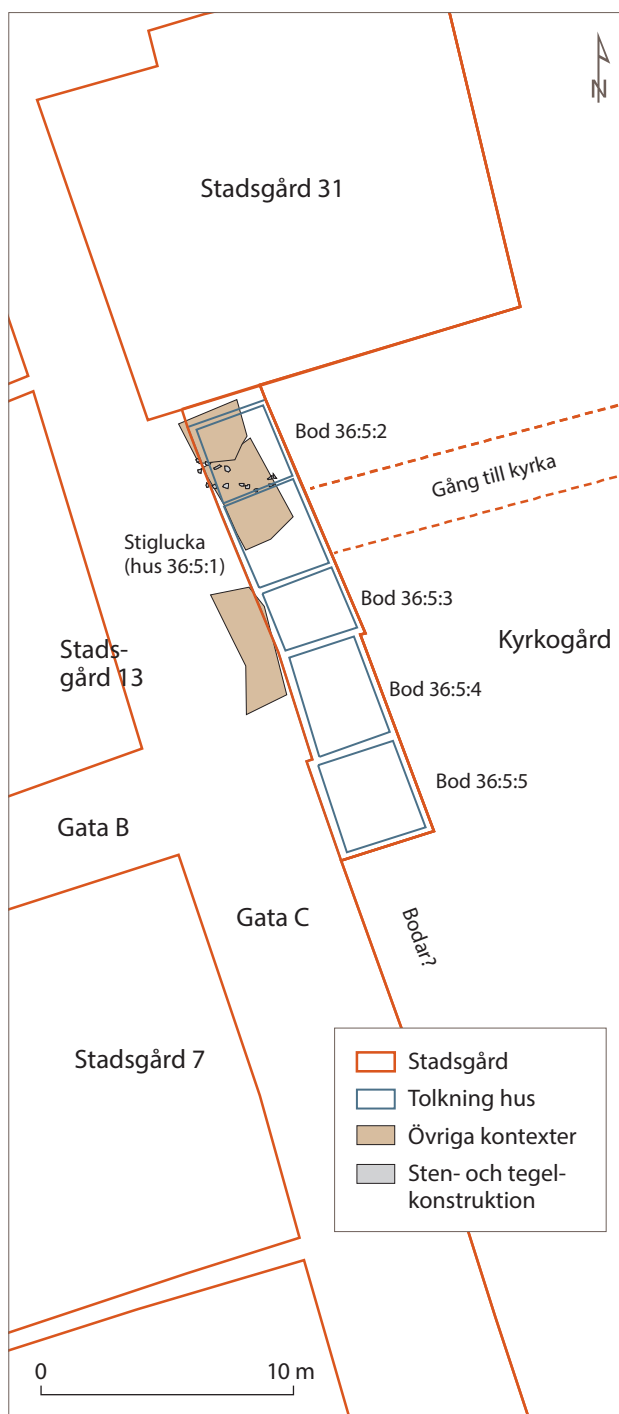
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3279	Markberedning	75013, 75018, 76015, 81073		75013, 76015, 81073 var utjämningslager av träflis med pinnar, småsten, inslag av tegelbrockor, tegelkross, träbitar, bränd lera. 75018 var koncentration av taktegel. Innehöll ben av nöt: blandade delar. Svin och får/get förekommer. Torskfisk: gälhinnestråle. Totalvikt: 3788 g. Fynd av glas: 1 ribbägare 1450–1550, 4 fönsterglasfragment (4 g). Läder: 1 oidentifierat fragment med dubbla rader sömhål. Slagg: 11 fragment (1203 g). Järn: 1 beslag, 1 gångjärnsbeslag, 1 spik, 1 oidentifierat föremål. Övrig metall: 1 blystycke, 1 prydnadsbeslag i CU-legering. Keramik: 9 YRG trebensgrytor, 2 pannor, 16 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG skål, 1 SVG trebensgryta, 1 stengodskrus från Köln 1525–1575, 1 stengodskrus från Siegburg 1500-tal, 1 stengodskrus av Raerentyp 1500-tal
3294	Konstruktion av byggnad	81072		Två syllstenar 0,3–0,4 m stora
4117	Konstruktion och återfyllning av grop	71024, 74027, 74028		74027 var nedgrävningen, 0,95x0,76 m stor, 0,5 m djup. 71024 var stenar i gropen. 74028 var fyllning bestående av humös sand och träflis. Fynd av ben: 1 islägg. Slagg: 10 fragment (2578 g).
4119	Konstruktion av stolpar	70035, 70043, 70044, 84083, 84085, 84086, 84091, 84092, 84093	-	70043, 84086 och 84092 var nedgrävningar för stolpar. 70035, 84083 och 84093 var stenskoningar av stolpar. 84085 och 84091 var bevarade stolpar. 70044 var fyllning mellan nedgrävning och stolpe av sand
1133***	Markberedning	40365***, 40367***	40367 har PM 70190 med rottrådar, träflis, ogräs, örtfragment	Utgjämningslager av humös sand och träflis, träbitar. Flera sandlinser. Innehöll ben av nöt: Underkåkar, kraniefragment, mellanhandsben och mellanfotsben. Materialet ej vägt. Fynd av glas: 1 römerglas ca 1525–1650, 3 fönsterglasfragment (8 g). Tegel: 4 fragment gult murtegel. Keramik: 3 YRG trebensgrytor, 2 YRG skålar, 2 YRG krukor, 1 oidentifierat YLG kärl från Frankrike, 1 fajansfat från Nederländerna 1500-tal, 1 stengodskrus från Raeren ca 1600
1136***	Konstruktion av bod	40318***, 40349***, 40357***		40357 var konstruktionslager av sand. 40318, 40349 var syllstenar och stenläggning av 0,1–0,4 m stora stenar

Fas 36:6. Rasering av bodar och stiglucka

Datering: 1600-tal.

Den yngre stigluckan till kyrkogårdens västra ingång raserades och raseringslager utjämnades (figur 194, tabell 96). Här fanns spridda stenar som kan komma från det stenlagda golvet i bod 36:5:2. Lagren innehöll rikligt med tegelkross och en del tegelbrockor. Detta kan komma från en byggteknik med tegel, som korsvirke (se ovan). Liksom i flera av de andra faserna fanns ett föremålsmaterial som påminner om det som finns på stadsgårdarna från samma tidsperiod, och en viss infiltration av landeriföremål (porslin).

Söder om stigluckan användes delar av stengolven i som gatubeläggning på den breddade gata C.

Figur 194. Lämningar från fas 36:6. Skala 1:300.

Tabell 96. Grupper och kontexter i fas 36:6. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

** är grupper och kontexter undersökta år 2014. *** är grupper och kontexter undersökta år 2013.

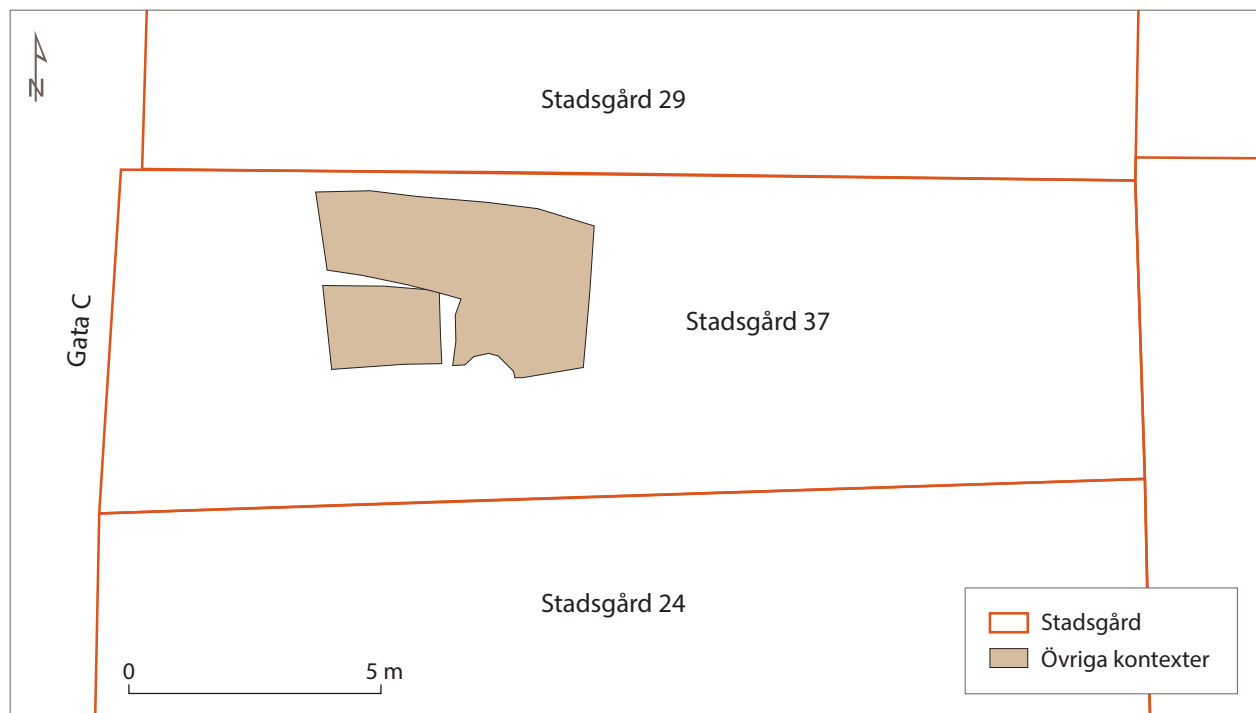
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
5142	Rasering av byggnad	70039, 70040, 74003, 76010		76010 var spridda 0,05-0,25 m stora stenar från urplockad stenläggning, troligen rest av stenlagda golv. 70039, 70040, 74003 var raseringslager, 0,10-0,15 m tjocka, innehållande rikliga mängder med tegelkross och en del tegelbrockor. Innehöll ben av häst: hälben. Oidentifierbara däggdjur: splitter. Totalvikt: 194 g. Fynd av glas: 2 fönsterglasfragment (6 g). Järn: 1 beslag, 2 oidentifierade föremål varav 1 böjt blad, möjligen från skära, 1 söm. Keramik: 2 YRG trebensgrytor, 5 YRG pannor, 2 YRG fat med piplerdekor, 5 oidentifierade YRG kärl, 4 YLG fat varav 2 från Weser 1575-1630, 2 YLG skålar, 5 oidentifierade YLG kärl, 5 stengodskrus från Siegburg 1550-1600, 1 stengodskrus, Raeren 1550-1600, 1 porslinskål, ostindisk 1700-tal

Stadsgård 37

Fas 37:1. Äldsta bruk av tomten

Datering: 1470-tal.

Tomten stakades ut då staden grundades, den var 20,5 meter lång och 6,0–6,7 meter bred (figur 195, tabell 97). Under den första tiden var den obebyggd. I den norra delen av tomten fanns trampad naturlig markhorisont (KG 3285).

Figur 195. Lämningar från fas 37:1. Skala 1:150.

Tabell 97. Grupper och kontexter i fas 24:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3285	Brukad markyta	77036, 77038		Lager av silt

Fas 37:2. Konstruktion av hus 37:2:1 och passage/gränd

Datering: Omkring 1480.

Utmed tomtens norra sida uppfördes hus 37:2:1, söder om huset fanns en passage eller gränd (figur 196, tabell 98).

Hus 37:2:1 var minst 6,0×4,2 meter stort och hade tre rum. Byggnaden var fragmentariskt bevarad. Syllstockar lades ut, varav två fanns bevarade (KG 3282).

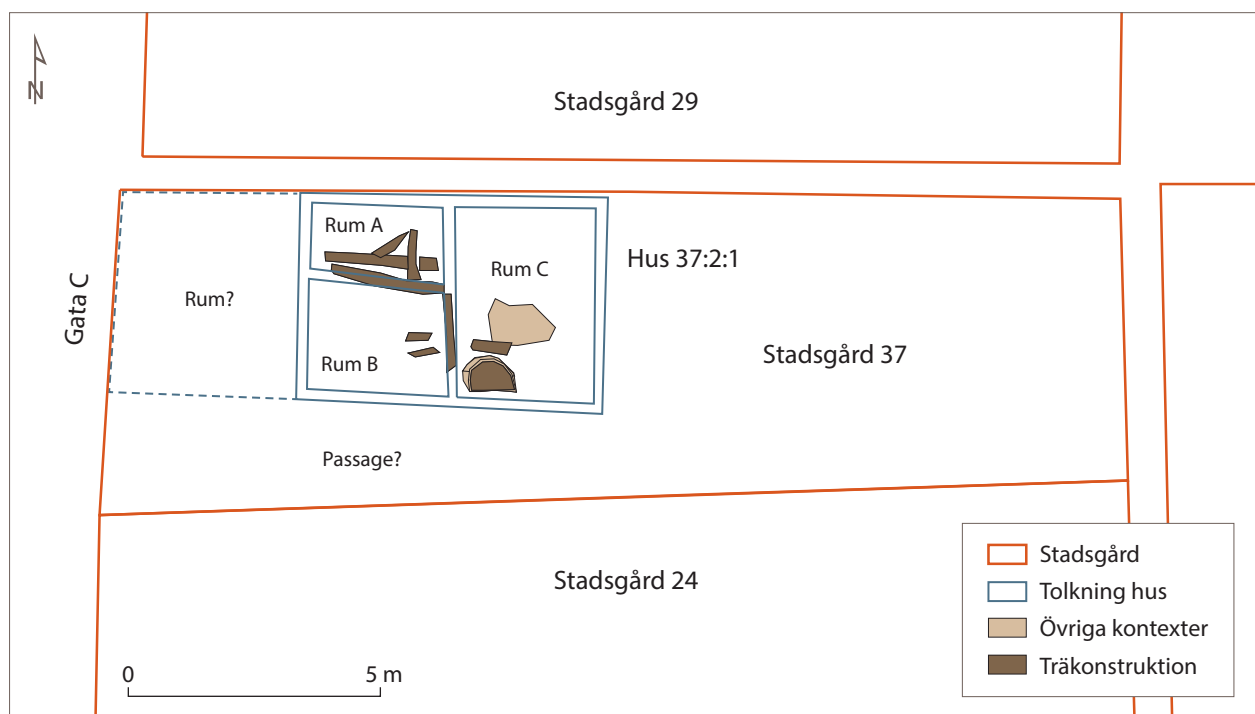
I nordväst fanns rum A som var uppskattningsvis 2,6×1,5 meter stort. Ett trägolv konstruerades i rummet (KG 3286). Troligen var det en verkstad eller förråd.

Söder därom fanns rum B som uppskattningsvis var 2,0×2,7 meter stort. Även här lades ett trägolv. Troligen var det en verkstad eller förråd.

I öster fanns rum C som var uppskattningsvis 2,7×3,8 meter stort. Konstruktionslager av lera som fungerade som golvyta lades ut. En grop grävdes i den södra delen av rummet och i den ställdes en tunna (KG 3268). Över tunnans botten fanns kol och kalk från brukandet av den (KG 3269). Rummets var troligen en verkstad.

Möjligen fanns ännu ett rum utmed gata C som kan ha varit 4,0×3,8 meter stort.

Söder om huset fanns en öppen yta som var en passage eller gränd som sträckte sig österut från gata C. Den var 1,7–2,0 meter bred.

Figur 196. Lämningar från fas 37:2. Skala 1:150.

Tabell 98. Grupper och kontexter i fas 37:2.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3268	Nedgrävning för tunna	77039, 77044		77039 var nedgrävning 1,0×0,7 m stor, 0,2 m djup. 77044 var botten av tunna 0,85×0,65 m stor (kapad i söder)
3269	Återfyllning/brukning av tunna	77040, 77041		77041 var under fyllning av sand med träkol, 0,2 m tjock. 77040 var övre fyllning av kalk, 0,12 m tjock
3282	Konstruktion av byggnad	77032, 77033, 77035, 77042, 77043		77032 var N-S syllstock. 77033 var Ö-V syllstock. 77035 var 2 Ö-V brädor, ev. rest av golv. 77042 var Ö-V bräda, ev. rest av golv. 77043 var konstruktionslager av lera använd som golvyta, 0,05 m tjockt
3286	Konstruktion av golv	77028, 77045, 77046		77028 var N-S golvregel. 77045 var Ö-V syllstock/regel. 77046 var NÖ-SV golvregel

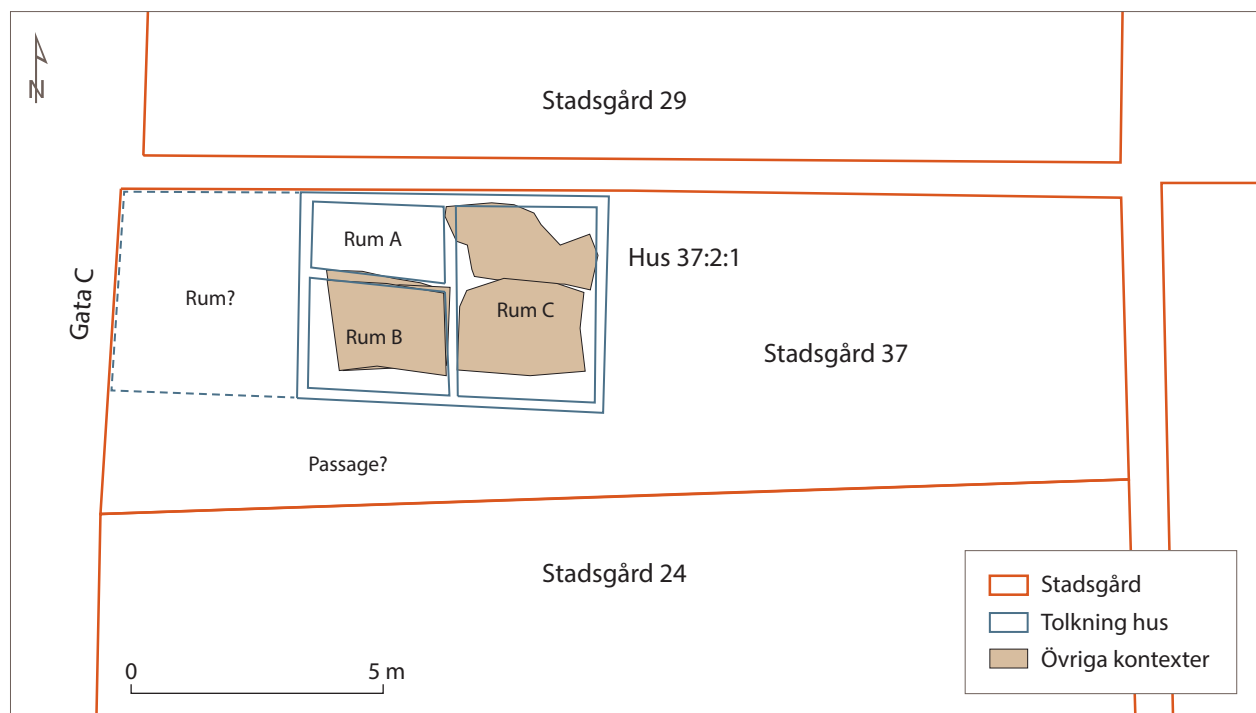
Fas 37:3. Ombyggnad av hus 37:2:1

Datering: 1500-talets första halva

Golven i rum B och C i hus 37:2:1 byggdes om (figur 197, tabell 99). I rum B lades ett konstruktionslager med inslag av det sista bruket av det tidigare golvet lades ut (KG 3283). Sen lades ett konstruktionslager av sand och på den lera som

fungerade som golvytta (KG 3284). I rum C lades konstruktionslager av sand ut (KG 3287). Den nedgrävda tunnan slutade brukas i och med detta. Detta kan betyda att rummet fick en ny funktion.

Mycket fönsterglas fanns i konstruktionslagren, är kan vara ett krossat fönster från föregående brukningsfas. Detta visar att fönster fanns redan från den första byggnationsfasen.

Figur 197. Lämningar från fas 37:3. Skala 1:150.

Tabell 99. Grupper och kontexter i fas 37:3.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3283	Markberedning	77034		Konstruktionslager av silt med träbitar, 0,05 m tjockt. Fynd av bergart: 1 bryne. Glas: 116 fönsterglasfragment (153 g). Keramik: 1 stengodskrus från Siegburg 1400–1550.
3284	Konstruktion av golv	77025, 77031		77031 var konstruktionslager av sand, 0,1 m tjockt. 77025 var konstruktionslager av lera använd som golvytta, 0,05 m tjockt
3287	Konstruktion av golv	77029, 77037		Konstruktionslager av sand

Fas 37:4. Konstruktion av hus 37:4:1

Datering: 1500-talets första halva (omkring 1530?).

Hus 37:4:1 uppfördes utmed stadsgårdens norra sida (figur 198, tabell 100). Inför bygget revs hus 37:2:1. Därefter påfördes konstruktionslager.

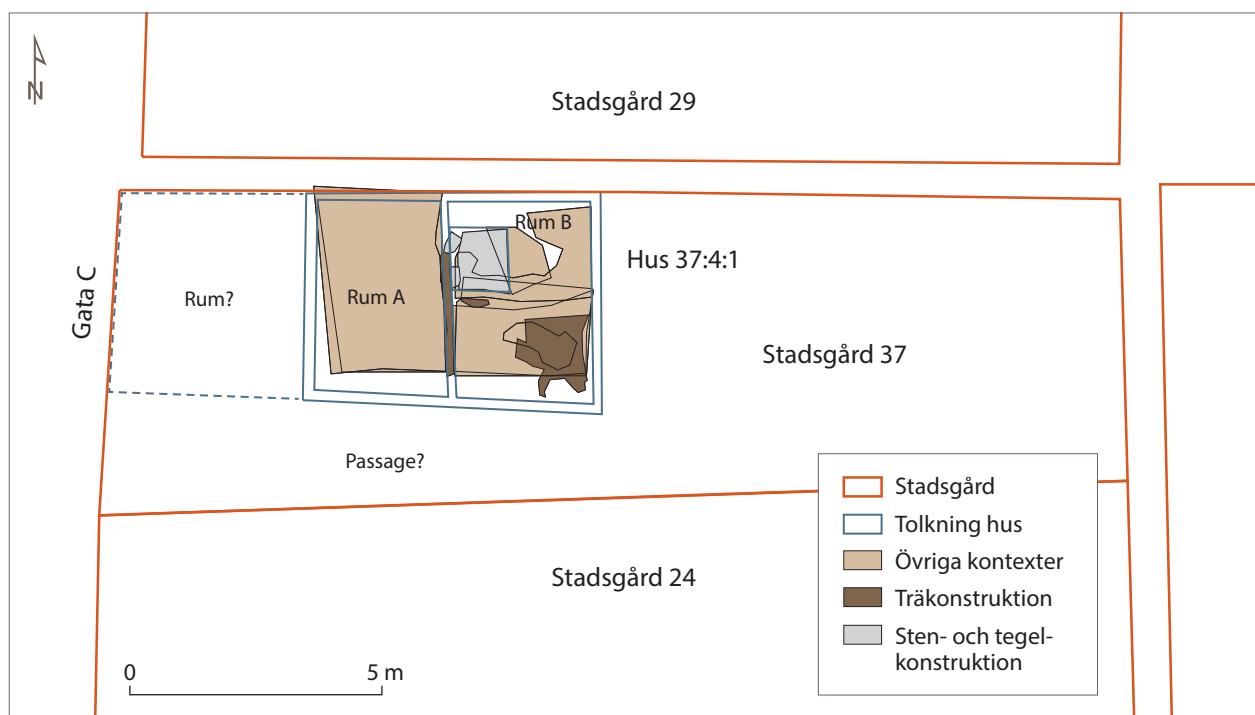
Huset var minst 5,9×4,3 meter stort och hade två rum. Byggnaden var fragmentariskt bevarad. Konstruktionslager, syllstenar och syllstockar lades ut (KG 3265).

I väster fanns rum A som var 3,8×2,6 meter stort. Här lades ett konstruktionslager av sand,

som även fungerade som isolering (KG 3280). Golvyta saknades på detta. Rummet kan ha varit förråd eller del av en verkstad.

Öster om detta fanns rum B som 3,8×2,6 meters stort. Här lades ett konstruktionslager av sand, som även fungerade som isolering, och på det ett trägolv (KG 3256). I rummets nordvästra del konstruerades ett 1,2×1,0 meter stort fundament (KG 3281) som troligen var en eldstad. Rummet var troligen en verkstad eller en smedja.

Möjligen fanns ännu ett rum utmed gata C som kan ha varit 4,0×3,8 meter stort.

Figur 198. Lämningar från fas 37:4. Skala 1:150.

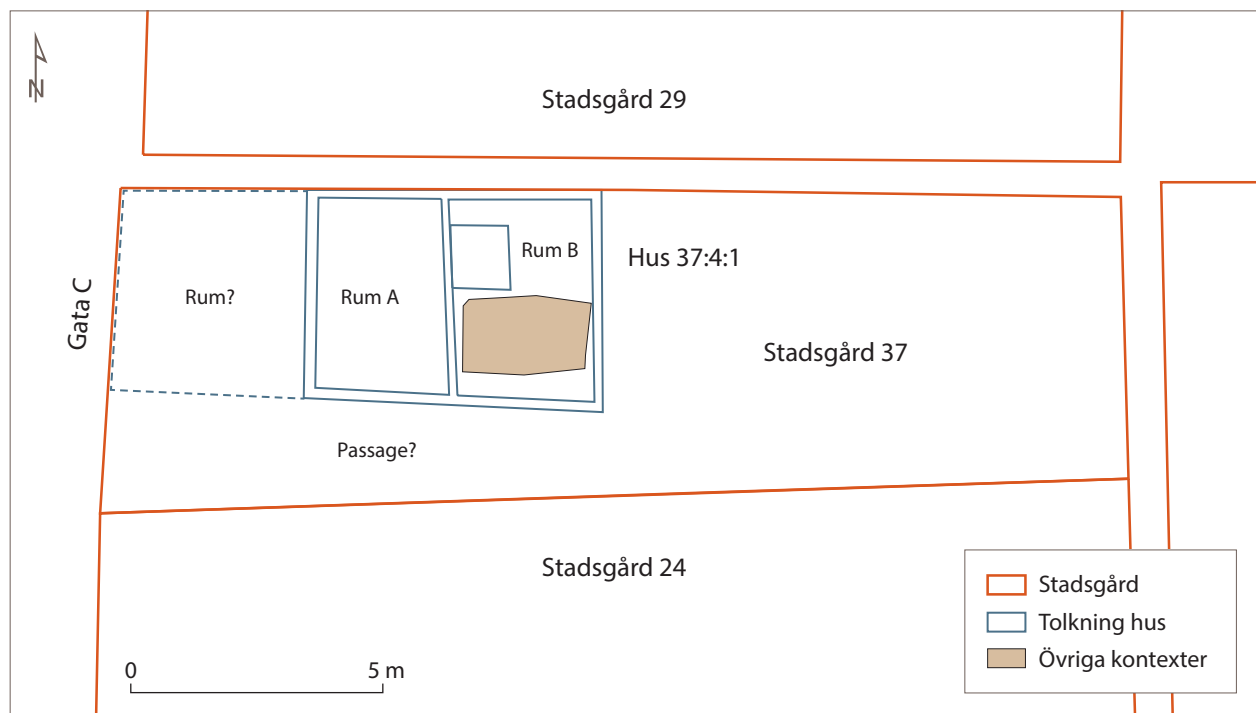
Tabell 100. Grupper och kontexter i fas 37:4.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3256	Konstruktion av golv	77010, 77023, 77027, 77030		77030 var konstruktionslager av lera. 77023 var konstruktionslager/isolering av sand. 77027 var Ö-V golvregel. 77010 var trägolv av brända N-S brädor
3265	Konstruktion av byggnad	77015, 77016, 77018, 77020, 77024, 77026		77020 var konstruktionslager av humös sand med inslag av lera. 77024 var konstruktionslager av humös silt med inslag av lera. 77026 var konstruktionslager av träflis, 0,05 m tjockt. 77018 var lager av lera, 0,05 m tjockt. 77015 var syllstenar. 77016 var N-S syllstock i mellanvägg. Innehöll ben av svin: Kalvarium av ungsvin. Underkäke av stor kummel. Totalvikt: 86 g
3280	Konstruktion av golv	84155		Konstruktionslager/isolering av sand.
3281	Konstruktion av fundament/elldstad	77014		Fundament av tegel, 1,2×1,0 m stort. Flera skikt lagda stenar, ej murbruk

Fas 37:5. Brukning av golv

Datering: 1500-talets första halva.

Direkt under trägolvet i rum B i hus 37:4:1 fanns ett tunt brukningslager (figur 199, tabell 101). Materialet har sipprat ned genom golvspringorna.

Figur 199. Lämningar från fas 37:5. Skala 1:150.

Tabell 101. Grupper och kontexter i fas 37:5.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3257	Brukning av golv	77022		Tunt lager (0,03 m tjockt) av humös silt direkt under trägolv

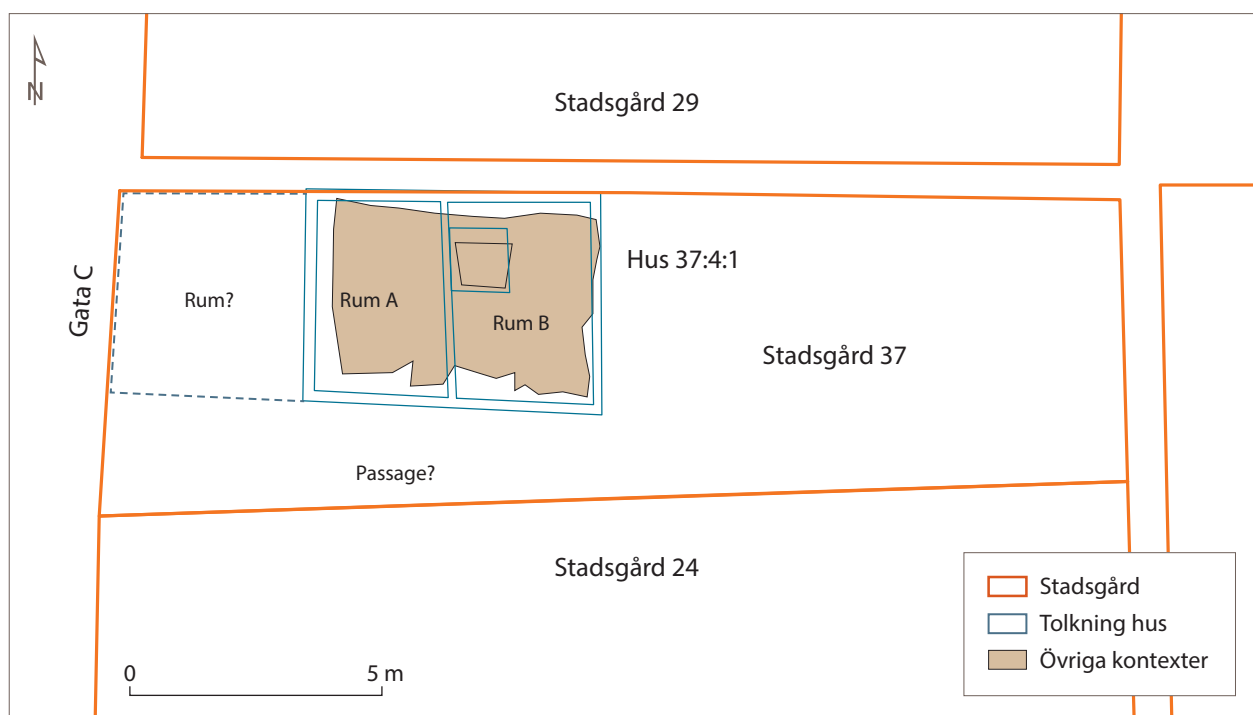
Fas 37:6. Rasering av bebyggelsen

Datering: 1540-tal (1547).

Bebyggelsen brann och raserades (figur 200, tabell 102). Troligen skedde detta i samband med flytten till Älvsborgsstadens. Möjligen fanns delar av ett bränt inrasat torvtak i raseringen över hus 37:4:1 (KG 3258). Över tegelfundamentet fanns lager som påförts efter att konstruktionen raserades.

I raseringslagren fanns föremål från den sista brukningen av huset. En liten mängd slagg fanns

här, vilket kanske skulle kunna bekräfta teorin om att byggnaden innehöll en verkstad av något slag. Dock var det en så liten mängd att det är svårt att säga något utifrån det. En del järnföremål skulle kunna vara sådant man tillverkat i en smedja som exempelvis hästskon. Gränsen för vad som är en verkstadsmiljö och en hushållsmiljö är inte alltid lätt att urskilja. En pilgrimsflaska påträffades, den var en typ av resebehållare som kan kunde fästa i bältet eller på packningen.

Figur 200. Lämningar från fas 37:6. Skala 1:150.

Tabell 102. Grupper och kortexter i fas 37:6.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3258	Rasering av bebyggelse	77009, 77017	77017 har PM 325766 med rottrådar, träkol, träflis, svinmålla, hallon, starr, smältor	77017 var raseringslager över tegelfundament av humös sand (ej brukning i eldstad). 77009 var bränt lager av orange-svart lera med tegelbrockor, tegelkross, bränd lera, träkol. 0,3 m tjockt. Ev. inslag av raserat torvtak. Innehöll ben av nöt och svin: splitter och brända fragment, första täled av nöt. Katt, fågel, torskfisk förekommer. Totalvikt: 38 g. Fynd av glas: 3 fragment fönsterglas (5 g). Järn: 2 beslag varav 1 troligen till kista, 4 gångjärnsbeslag, 1 hästsko, 1 krampa, 2 söljor, 1 nit, 1 söm, 10 spikar, 4 oidentifierade föremål. Övrig metall: 1 oidentifierat föremål i CU-legering. Slagg: 7 fragment (270g). Keramik: 31 YRG trebensgrytor, 8 YRG krukor, 1 YRG panna, 1 YRG lock, 1 YRG fat, 5 oidentifierade YRG kärl, 1 SVG kruka, 1 pilgrimsflaska i stengods, från Siegburg? 1400–1500-tal

Fas 37:7. Konstruktion av hus 37:7:1 och gränd

Datering: 1560–1570-tal.

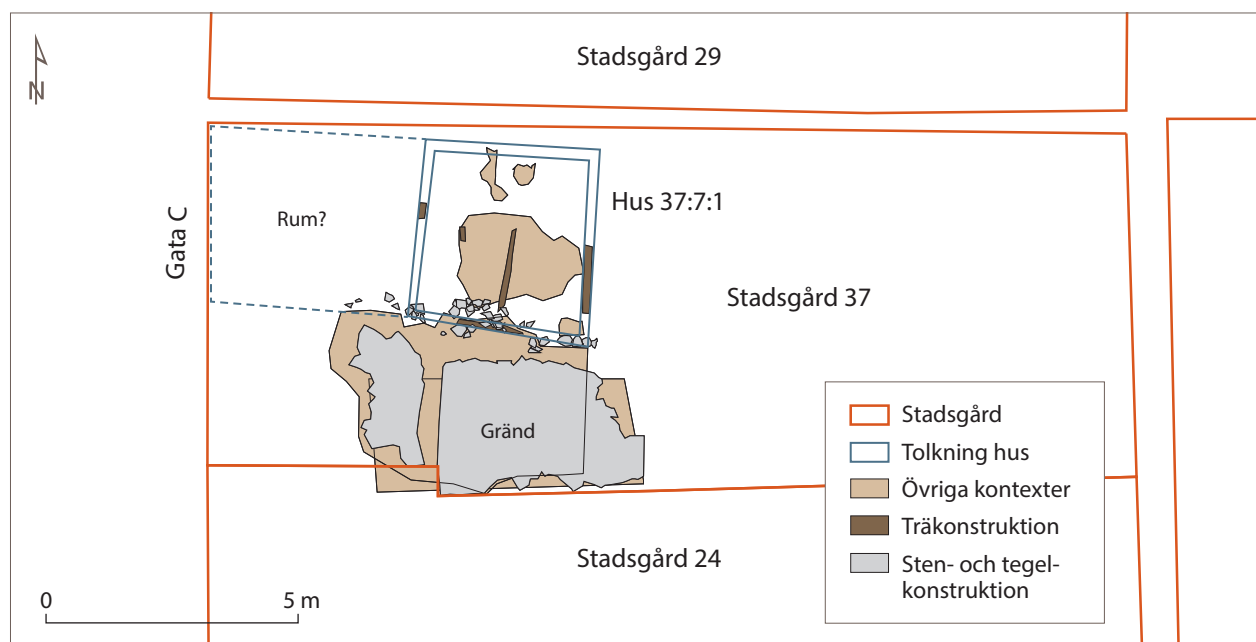
Tomtens utbredning minskade i väster men utökades något åt söder, och den var nu 18,5 meter lång och 7,0–7,5 meter bred. Utmed tomtens norra sida uppfördes hus 37:7:1. Söder om huset anlades en gränd (figur 201, tabell 103).

Inför byggnationen lades konstruktionslager av sand ut (KG 3305).

Hus 37:7:1 var 3,5×3,7 meter stort och hade ett rum. Byggnaden var fragmentariskt bevarad.

Syllstenar och syllstockar lades ut (KG 3262). En stolpe sattes i den sydöstra delen (KG 3259), den kan ha burit upp ett loft eller varit en del av en ingång. I rummet lades konstruktionslager som även fungerade som isolering och ett trägolv, varav endast golvreglarna fanns kvar (KG 3263). Det är oklart vad rummet användes till men det kan ha varit en verkstad eller förråd. Möjligen fanns ännu ett rum utmed gata C som kan ha varit 4,1×3,5 meter stort.

Gränden var 2,8–3,2 meter bred. På konstruktionslager av sand lades stenväggning (KG 3261).

Figur 201. Lämningar från fas 37:8. Skala 1:150.

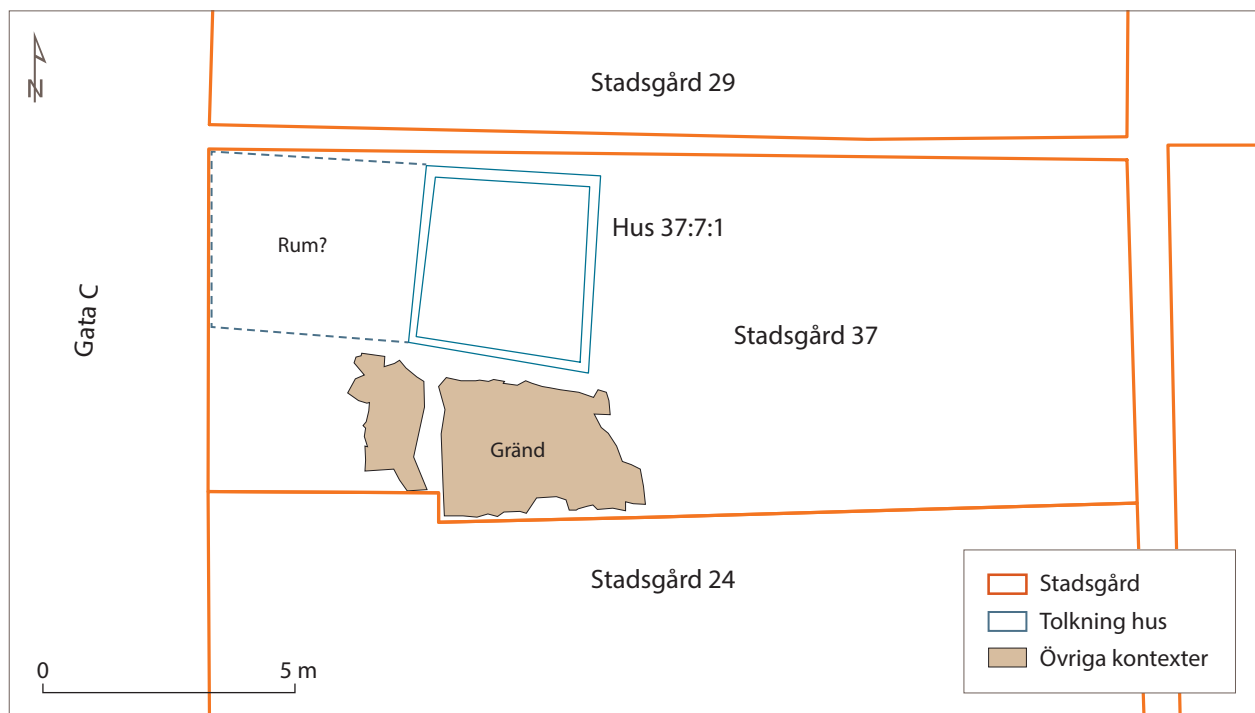
Tabell 103. Grupper och kontexter i fas 37:7.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3259	Konstruktion av stolpe	77012		Nedgrävning för stolpe, 0,5×0,4 m stort.
3261	Konstruktion av stenväggning	77001, 77013		77013 var konstruktionslager av sand, ca 0,15 m tjockt. 77001 var en stenväggning
3262	Konstruktion av byggnad	77003, 77005, 77006, 77008		77006 var syllstenar. 77003 var Ö-V syllstock. 77005, 77008 var N-S syllstockar
3263	Konstruktion av golv	64003, 77002, 77004, 77007	77002 har PM 325035 med träflis, träkol, svinmålla. Mycket rent prov. Ej eldstad. PS 325036	64003 var konstruktionslager av sand. 77002 var konstruktionslager av sand och lera med tegelkross. Inslag av utjämnat raseringsmaterial. 77004, 77007 var N-S golvreglar. Innehöll ben av nöt och svin: blandade delar. Enstaka delar av får/get. Häst: första tåled. Hare: strålben. Gås: tarsometatarsus. 1 patologiskt ben av däggdjur (ser ut som hornspets av hjort men är sannolikt del av rörben, rakitisliknande). Totalvikt: 1775 g. Fynd av bergart: 1 skifferbryne. Glas: 4 fragment fönsterglas (8 g). Horn: 1 avfall/råmaterial av kronhjärtshorn. Järn: 2 spikar, 1 oidentifierat föremål. Övrig metall: 1 kopparplåt. Keramik: 9 YRG trebensgrytor, 1 YRG panna, 5 YRG krukor, 2 YRG krus, 2 YRG fat varav 1 från västra Nederländerna 1500–1700, 5 oidentifierade YRG kärl, 1 oidentifierat stengodskärl.
3305	Markberedning	35139		Konstruktionslager av sand, med enstaka träkolsbitar

Fas 37:8. Brukning av gränd

Datering: 1560–1570-tal till 1600-tal (1624?).

Stadsgården brukades och tunna brukningslager avsattes mellan stenarna på gränden (figur 202, tabell 104).

Figur 202. Lämningar från fas 37:8. Skala 1:150.

Tabell 104. Grupper och kontexter i fas 37:8.

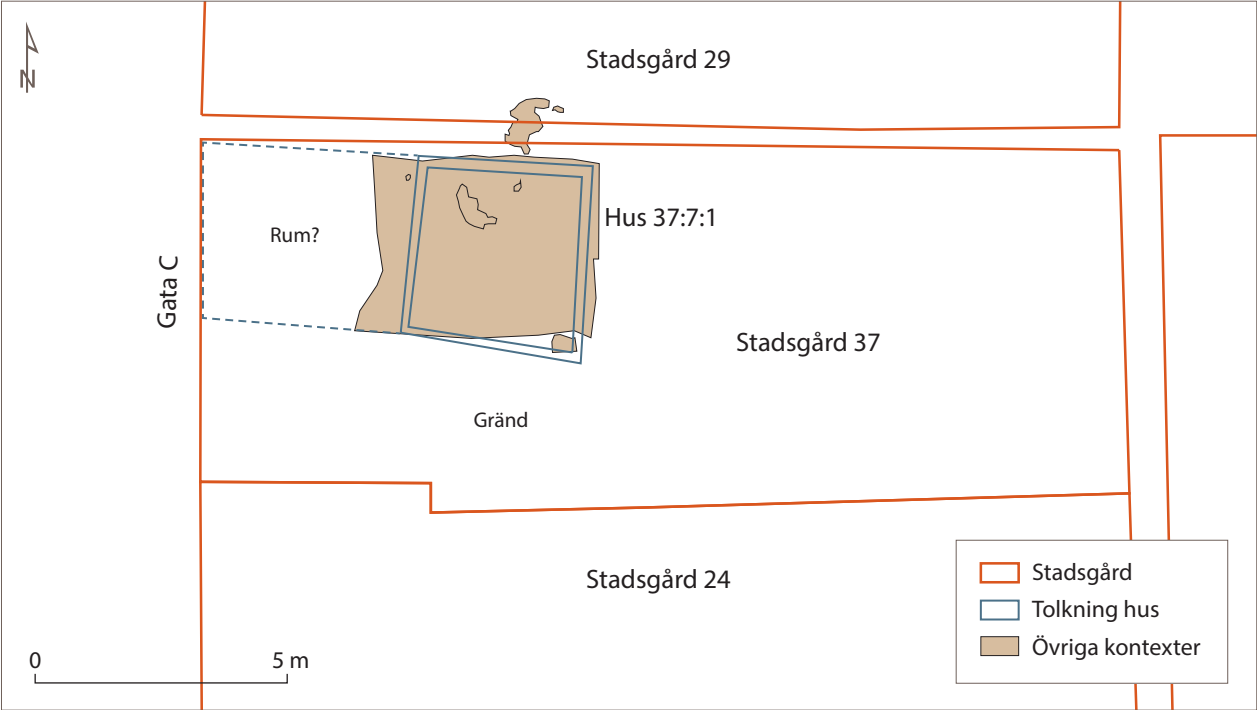
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3266	Brukning av stenlagd yta	72135		Sandlager mellan stenar, ca 0,001–0,003 m tjockt.

Fas 37:9. Rasering av stadsgården

Datering: 1600-tal (1624?).

Stadsgården raserades (figur 203, tabell 105). Hus 37:7:1 raserades, men brann inte. Stolpen togs bort

(KG 3260) och raseringslager jämnades ut (KG 3264). I lagren fanns möjligen material från en raserad skorsten. Här fanns även ganska mycket fönsterglas samt ett fragment kakelugnskakel. Detta kan visa att en bostad fanns på stadsgården.

Figur 203. Lämningar från fas 37:9. Skala 1:150.

Tabell 105. Grupper och kortexter i fas 37:9.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3260	Borttagande av stolpe	77011		Återfyllning av sand efter borttagen stolpe
3264	Rasering av byggnad	64002, 77000		77000 var raseringslager av sandig silt med sten, tegelkross, 0,1 m tjockt. 64002 tegel och musselkalk, ev. från raserad skorsten. Innehöll ben av svin och får/get: splitter. Hare, höns, tupp och gräsand förekommer. Torskfisk och ostron förekommer. Totalvikt: 58 g. Fynd av glas: 1 oidentifierat kärl, 128 fragment fönsterglas (224g). Kakel: 1 ugnskakel. Järn: 2 knivar. Övrig metall: 2 fingerborgar i CU-legering. Keramik: 6 YRG trebensgrytor, 1 YRG kruka, 1 YRG fat med ristad dekor, 5 oidentifierade YRG kärl

Vret 18/19

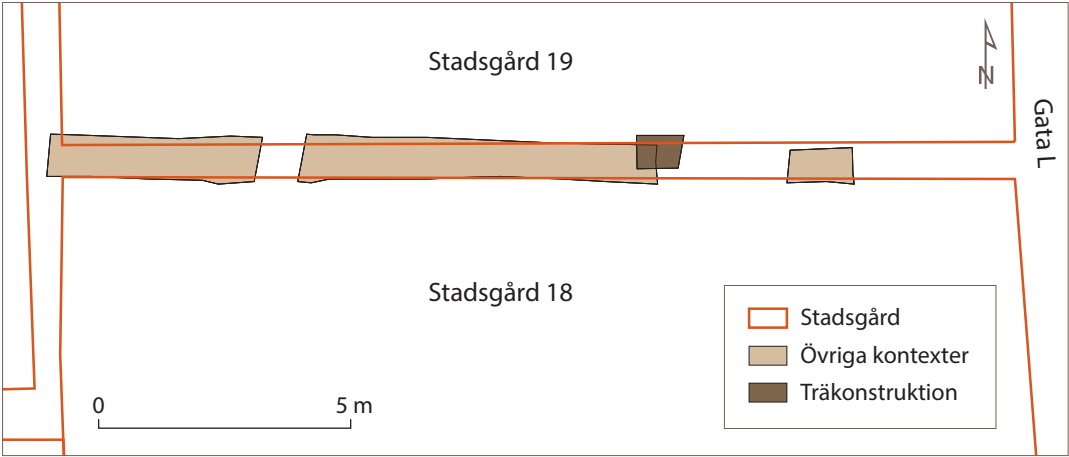
Fas 18/19:1. Konstruktion av vret

Datering: 1480-tal.

Vreten anlades i samband med att bebyggelsen på de omgivande stadsgårdarna uppfördes (figur

204, tabell 106). De utjämningslager som fanns på stadsgård 18 och 19 fanns även i vreten.

Efter att stadsgårdarna hade bebyggts grävdes en nedgrävning i vreten, i den fanns rester av träskoning (KG 2255*). Möjligen var den ett dräneringsdike.

Figur 204.
Lämningar
från fas 18/19:1.
Skala 1:150.

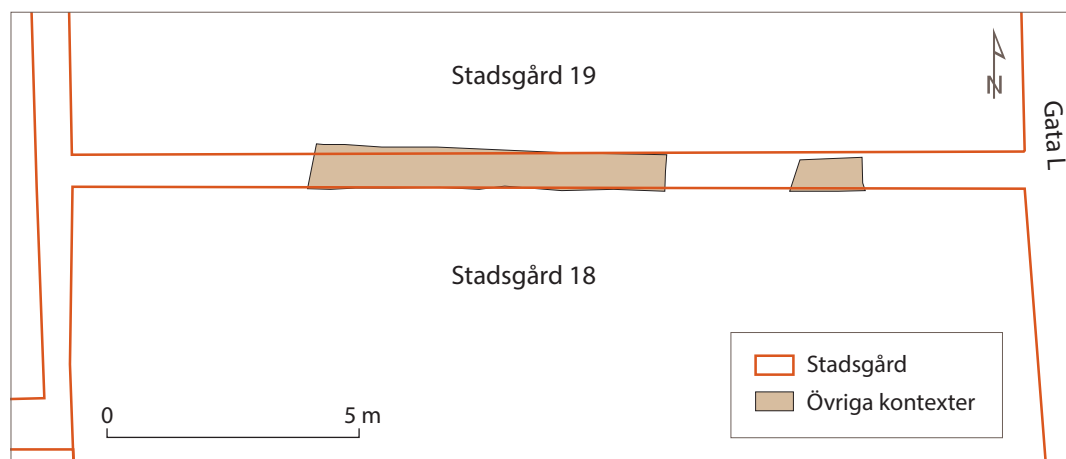
Tabell 106. Grupper och kontexter i fas 18/19:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2255*	Konstruktion av vret	810026*, 810038*		810026 var nedgrävning 14 m lång, 1,2 m bred, 0,3 m djup. 810038 var träläggning av Ö-V brädor

Fas 18/19:2. Bruk och igenfyllning i vret

Datering: 1480-tal till 1500-talets första del.

Vreten brukades och kan ha slammat igen (figur 205, tabell 107). Då hela nedgrävningen var fylld med sand är det troligt att den återfylldes vid ett tillfälle, troligen då en möjlig dränering tagits ur bruk.

Figur 205.
Lämningar
från fas 18/19:2.
Skala 1:150.

Tabell 107. Grupper och kontexter i fas 18/19:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

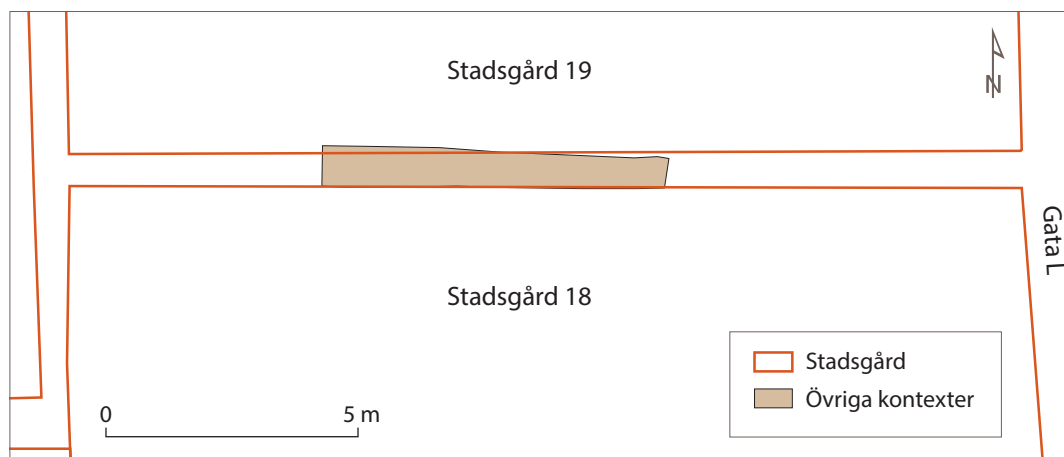
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2572*	Brukning/återfyllning i vret	810025*		Fyllning av sand med tegel. Uppemot 0,3 m tjockt

Fas 18/19:3. Omgrävning och bruk av vreten

Datering: 1500-talets första halva.

Mitten av i vreten grävdes vid något tillfälle ur (KG 2464*). Över nedgrävningen fanns lager av silt som

förts på (KG 2586*). Detta bör ha skett senast i samband med att bebyggelsen på de omgivande stadsgårdarna raserades. I lagret fanns ben från nötkreatur som var slaktavfall (figur 206, tabell 108).

Figur 206.
Lämningar
från fas 18/19:3.
Skala 1:150.

Tabell 108. Grupper och kontexter i fas 18/19:3. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2464*	Konstruktion av vret	810024*		Nedgrävning, 0,3 m i djup.
2586*	Återfyllning på vret	810023*		Sandig silt med tegel. Innehöll ben av nöt: 4 mellanfotsben, 1 mellanhandsben, 1 övre molar. Svin: lårbensdiafys. Snäckor (icke identifierade). Totalvikt: materialet ej vägt. Fynd av järn: 1 spik. Keramik: 1 YRG trebensgryta

Fas 18/19:4. Raseri i vreten

Datering: 1540-tal (1547).

I samband med att de intilliggande stadsgårdarna raserades påfördes raseringslager i vreten (se fas 19:4, KG 2221*, 2576*).

Fas 18/19:5. Konstruktion och brukning av vret?

Datering: 1560–1570-tal till 1600-tal.

Efter återflytten från Älvsborgsstaden byggdes stadsgårdarna upp. Troligen fanns vreten kvar. Samma konstruktionslager som fanns på stadsgård 19 fanns där (se fas 19:5, KG 2591*).

I samband med att de intilliggande stadsgårdarna raserades påfördes raseringslager i vreten (se fas 19:7, KG 2463*).

Vret 19/24/37

Fas 19/24/37:1. Konstruktion av vret

Datering: Omkring 1480 till 1540-tal (1547?).

Vreten anlades troligen i samband med att omgivande stadsgårdar bebyggdes. De utjämningslager med träflis som påfördes på stadsgård 19 fanns även här (se fas 19:3, KG 2222*).

Vid raseringen av stadsgård 19 utjämnades lager över vreten (se fas 19:4, KG 2576*).

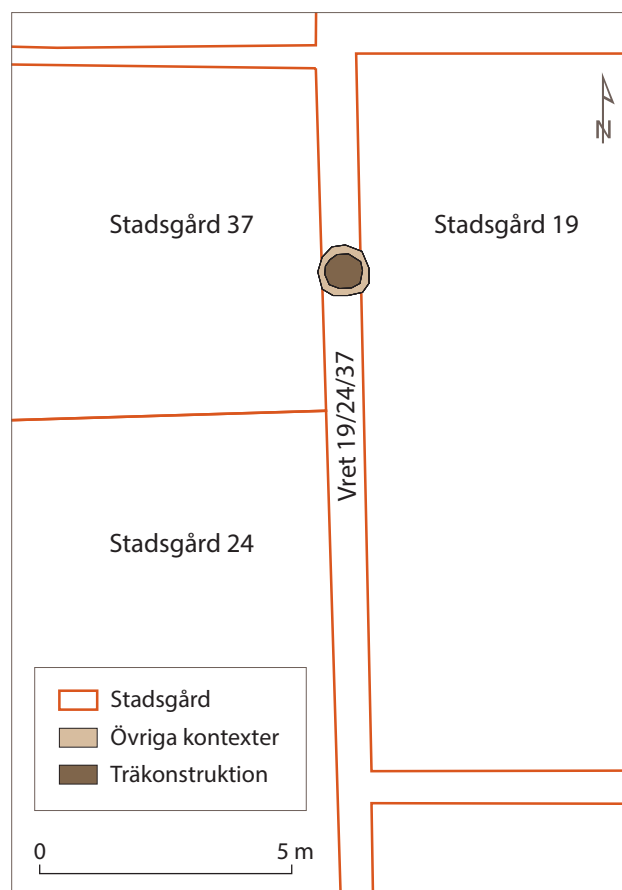
Fas 19/24/37:2. Konstruktion och bruk av tunna

Datering: 1500-talets andra halva.

Troligen anlades en ny vret när stadsgårdarna intill återuppbyggdes, av detta fanns dock inga spår.

Under 1500-talets andra halva grävdes en grop i tomtgränsen/vreten (figur 207, tabell 109). I den sattes en tunna (KG 2480*). Den brukades och återfylldes därefter med sand med inslag av raseringsmaterial (KG 2574*). I tunnans fyllning fanns köksavfall med sädeskorn från råg, skalkorn och vete samt hasselnötsskal. Riklig med föremål som var avfallsmaterial fanns i tunnan. Ett par nästan intakta kärl tyder på att de kastas direkt i tunnan och inte omlagrades. Blandat keramikmaterialet fanns både kokkärl och bordskärl av olika godstyper med en samlad datering till 1500-talets andra halva. Utöver keramiken hittades bland annat en pärla och lite glas.

Det är osäkert om tunnan tillhörde stadsgård 19 eller 37.

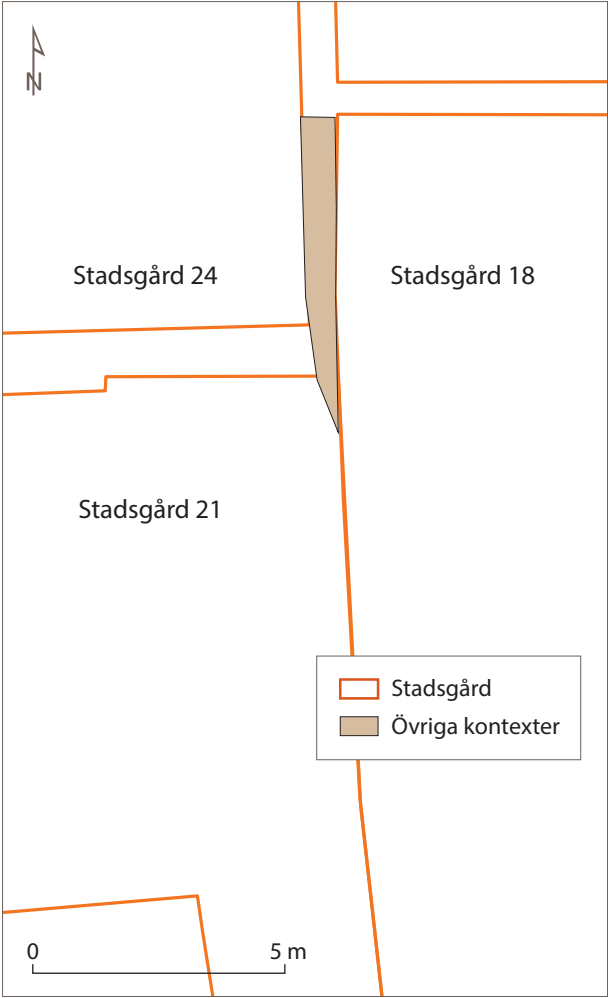
Figur 207. Lämningar från fas 19/24/37:2. Skala 1:150.

Tabell 109. Grupper och kontexter i fas 19/24/37:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prov/analyser	Beskrivning
2480*	Nedgrävning för tunna	811020*, 811021*, 840050*		840050 var nedgrävning för tunna, rund 1 m Ø, 0,7 m djup. 811021 var tunna av trä, botten saknades. 811020 var fyllning av sand mellan nedgrävningens kant och tunnan. Innehöll ben av nötkreatur: knäskål, revben. Totalvikt: 15 g. Fynd av metall: 1 söm, 1 spik (i sanden kring tunnan)
2574*	Fyllning i tunna	840051*	Har PM 257759 se bilaga 1, 257760 med rottrådar, träflis, bolmört, starr	Fyllning av sand med tegelbrockor, eldpåverkad sten, träkol. Flera horisonter. Innehöll flera stora stenar. Innehöll blandade ben från nötboskap, medelgod bevaring. Bl.a. fragment från kotor, rörben, fötter. Ett bränt fragment. Totalvikt: 187 g. Fynd av keramik: 5 YRG fat, 5 YRG krukor, 2 YRG pannor, 15 YRG trebensgrytor, 13 odefinierade YRG. 1 YLG fat, 2 YLG saltfat, 3 YLG skålar, 4 odefinierade YLG. 3 jydepotter (varav en nästan intakt trebensgryta). 1 stengodskrus (Siegburg ca 1575–1625). 1 fajansfat. Glas: 1 römer (ca 1550–1675), 7 fönsterglas (7 g.). Metall: 1 odefinierat järnföremål. Bergart: 1 pärla

Vret 18/24
Fas 18/24:1. Konstruktion av vret
Datering: Omkring 1480.

I samband med att de intilliggande stadsgårdarna bebyggdes anlades vreten (figur 208, tabell 110). Ett konstruktionslager av sand lades ut (KG 2637*).

Figur 208. Lämningar från fas 18/24:1. Skala 1:150.

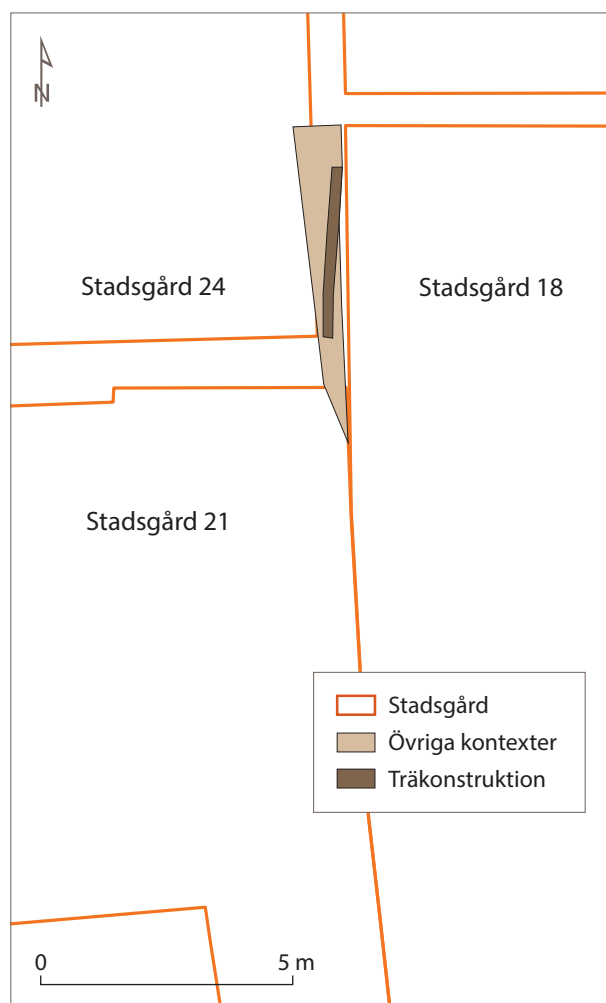
Tabell 110. Grupper och kortexter i fas 18/24:1. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2637*	Konstruktion av vret	830066*		Konstruktionslager av humös sand

Fas 18/24:2. Rasering i vret

Datering: 1540-tal (1547?).

I samband med att de intilliggande stadsgårdarna raserades påfördes raseringslager i vreten (figur 209, tabell 111). Här fanns en stock som troligen kommer från den raserade väggen i huslänga 18:2:1 (KG 2638*). I raseringslagren fanns blandat hushållsavfall och spår av inventarier. Här fanns fragment av ganska många dryckesglas vilket även fanns i de samtida raseringslagren på stadsgård 18.

Figur 209. Lämningar från fas 18/24:2. Skala 1:150.

Tabell 111. Grupper och kontexter i fas 18/24:2. * är grupper och kontexter undersökta år 2016.

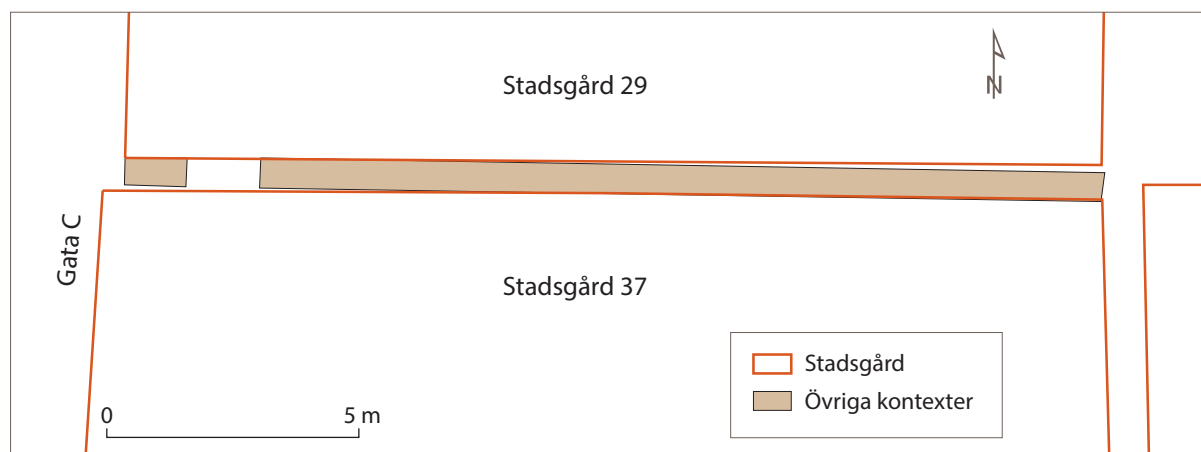
Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
2638*	Rasering i vret	830060*, 830065*		830065 var N-S syllstock, troligen flyttad hit vid rasering av hus på stadsgård 18. 830060 var raseringslager av sand med tegelkross, småsten, ca 0,01–0,10 m tjockt. Innehöll blandade ben från nötboskap, även får/get och svin. Hornkvice från get. Totalvikt: 690 g. Fynd av glas: 7 oidentifierade dryckesglas, 1 glasknapp 1600–1700-tal, 12 fönsterglasfragment (18g). Järn: 4 spikar. Övrig metall: 1 fingerborg i CU-legering, 1 smälta i CU-legering. Keramik: 13 YRG trebensgrytor, 5 YRG krukor, 6 YRG fat med piplerdekor, 8 oidentifierade YRG kärl, 1 YLG fat, 2 YLG skålar, 3 oidentifierade YLG kärl, 2 jydepottekrukor 1550–1650, 1 SVG kruka, 1 stengodskrus från Siegburg 1500–1600

Vret 29/37

Fas 29/37:1. Konstruktion av vret

Datering: Omkring 1480.

I samband med att de intilliggande stadsgårdarna bebyggdes anlades vreten (figur 210, tabell 112). Ett konstruktionslager av humös sand och träflis lades ut (KG 3289).

Figur 210. Lämningar från fas 29/37:1. Skala 1:150.

Tabell 112. Grupper och kontexter i fas 29/37:1.

Grupp	Tolkning	Kontexter	Prover/analyser	Beskrivning
3289	Konstruktion av vret	77019		Konstruktionslager av humös sand med träflis, träbitar, pinnar, inslag av tegelkross

Fas 29/37:2. Rasering i vret

Datering: 1540-tal (1547).

När bebyggelsen på de omgivande stadsgårdarna raserades jämnades material ut i vreten.

Fas 29/37:3. Konstruktion av vret

Datering: 1560–1570-tal.

Efter återflytten från Älvsborgsstaden byggdes stadsgårdarna upp. De konstruktionslager som fanns på stadsgård 29 fanns även i vreten (se fas 29:8).

Efter att ombyggnationerna i fas 29:10 fanns vreten troligen inte kvar, då en stenlagd yta anlades på anslutande del av stadsgård 29.

REFERENSER

- Ahlberg, N. 2005. *Stadsgrundningar och planförändringar. Svensk stadsplanering 1521–1721*. Acta Universitatis Agriculturae Sueciae, Agraria 94. Uppsala.
- Andersson Färnström, C., Azzopardi, A., Bergman, J., Chavasse, P., Forsblom Ljungdahl, V., Goldhammer, J., Gustavsson, J., Heimdahl, J., Bergman, J., Jonsson, P., Lennblad, A., Maltin, E., Rosén, C. (red.), Schager, E., Stutz, A., Svensson, P. & Öbrink, M. 2021. *Nya Lödöse kyrka och kyrkogård. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden 2013, 2014, 2016–2018. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2021:4. Göteborg.
- Azzopardi, A., Forsblom-Ljungdahl, V., Gustavsson, J., Hansson, A., Maltin, E., Pye, J., Stutz, A., Toreld C. & Öbrink, M. (red.). 2022. *Stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28, gata A, E, F, J, H samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2022:3. Göteborg.
- Castenhag, L. 2016. *En S:t Georgtaler från Mansfeld*. https://numismatik.se/2artiklar/Sankt_Georgtaler/Taler.php tillgänglig 2023-03-09.
- Cornell, P. & Rosén, C. (red.). 2018. Townscape in an Early Modern Periphery. Rescue Archaeology at Nya Lödöse, Sweden. *International Journal of Historical Archaeology, Volume 22, Issue 2, June 2018*.
- Forsblom-Ljungdahl, V., Gustavsson, J. & Öbrink, M. 2018. *En begravningsplats under Gamlestadens fabriker. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, Olskroken 18:7 med flera, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2018:2. Göteborg.
- Gardelin, G. & Johansson Hervén, C. 2003. Stratigrafi och hushåll – teori och resultat från några arkeologiska miljöer i Lund. I: Bodilsen, A., Hjermind, J., Iversen, M. (red.). *Stratigrafiens mangfoldigheder. 4. Nordiske Stratigrafimøde. Viborg*. Middelalderseminar 2. Viborg Stiftsmuseum. Viborg.
- Grandin, L., Holback, T. & Ogenhall, E. 2020. *Metallhantverk i Nya Lödöse. Specialregistrering och okulär analys av arkeometallurgiskt material från fem utvalda stadsgårdar. Västra Götalands län, Göteborgs kommun, Göteborg 218, Gamlestaden 740:142*. Geoarkeologisk undersökning, GAL PM 2020:08.
- Grauers, S. (red.) 1923. *Nya Lödöse tänkeböcker 1586–1621*. Skrifter utgivna till Göteborgs stads trehundraårsjubileum. Göteborgs jubileumspublikationer VI. Göteborg.
- Gustavsson, J., Sandin, M. & Wennberg, T. 2012. *Göteborg 218, Nya Lödöse. Ytorna B, C och E. Arkeologisk förundersökning*. Rio Kulturkooperativ, Kulturhistoriska rapporter 138. Göteborg.
- Harlitz, E. 2010. *Urbana system och riksbildning i Skandinavien: en studie av Lödöses uppgång och fall ca 1050–1646*. Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet. Göteborg.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2022. Bilaga 1. Analys av makrofossil och parasitägg i Nya Lödöse stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28. Teknisk rapport. I: Azzopardi, A., Forsblom-Ljungdahl, V., Gustavsson, J., Hansson, A., Maltin, E., Pye, J., Stutz, A., Toreld C. & Öbrink, M. (red.). *Stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28, gata A, E, F, J, H samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2022:3. Göteborg.
- Holmbäck, Å. & Wessén, E. 1966. *Magnus Erikssons stadslag i nusvensk tolkning*. Serien 1. Rättshistoriskt bibliotek, sjunde bandet. Skrifter utgivna av institutet för rättshistorisk forskning. Lund.

- Järpe, A. 1986. *Nya Lödöse*. Medeltidsstaden 60. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.
- Jönsson, H. & Tellström, R. 2018. *Från krog till krog. Svenskt uteätande under 700 år*. Natur & kultur. Stockholm.
- Landskapshandlingarna 1591, Nya Lödöse (https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0049932_00001#?c=&m=&s=&cv=&xywh=-1016%2C-263%2C5588%2C2755) (tillgänglig 2023-05-08)
- Larsson, D. & Rosén, C. 2020. Migration and immigrants in Nya Lödöse 1473–1624. I: Linaa, J. (red.). *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in Early Modern Denmark and Sweden*. *Archaeology, history, science*. Jysk Arkæologisk Selskab 112. Aarhus University Press. Højbjerg.
- Lilienberg, A. 1928. *Stadsbildningar och stadsplaner i Götaälvns mynningsområde från äldsta tider till omkring adertonhundra*. Skrifter utgivna till Göteborgs stads trehundraårsjubileum. Göteborgs jubileumspublikationer VII. Göteborg.
- Linaa, J. (red.). 2020. *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in Early Modern Denmark and Sweden*. *Archaeology, history, science*. Jysk Arkæologisk Selskab 112. Aarhus University Press. Højbjerg.
- Linge, L. 1969. *Gränshandel i svensk politik under äldre Vasatid*. Diss. Lund Universitet. Bibliotheca historica Lundensis. Lund.
- O'Connor, T. 2008. *The Archaeology of Animal Bones*. Texas A&M University Press, Collage Station.
- OGB = *Ortnamnen i Göteborgs och Bohus län*. 2. Ortnamnen på Göteborgs stads område (och i Tuve socken) jämte gårds- och kulturhistoriska anteckningar. 1929. Institutet för ortnamns- och dialektforskning vid Göteborgs Högskola. Göteborg.
- Paring, M. & Mattias Öbrink, M. 2021. *Söder om Byfogdegatan. Vallgrav och odling på Kristinedal*. *Arkeologisk förundersökning. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad, Bagaregården 17:26, L1969:847 (Göteborg 218)*. Arkeologerna Rapport 2021:173. Mölndal.
- Pettersson, M., Andreasson, K., Gustavsson, J., Pye, J., Skredsvik, A. & Öbrink, M. 2022. *Strandzonen i Nya Lödöse. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2022:2. Göteborg.
- Rosborn, S. 1984. *Malmö. Den medeltida staden och dess omland*. Medeltidsstaden 67. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm.
- Rosén, C. (red.). 2014. *Förundersökningar i Nya Lödöse 2012 och 2013. Arkeologiska förundersökningar i Gamlestaden. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad och socken, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2014:1. Göteborg.
- Rosén, C. 2017. Hundra år i Nya Lödöse – synen på staden då och nu. *META Historiskarkeologisk tidskrift*. s. 99–113.
- Rosén, C. 2019. A woman's place. Space, meeting places and gender in 16th century Nya Lödöse, Sweden. *Acta Archaeologica Volume 90, Issue 2*. s. 167–180.
- Sandin, M., Thorsberg, K. & Wennberg, T. 2011. *Göteborg 218, Nya Lödöse. Arkeologisk förundersökning*. Rio Kulturkooperativ, Kulturhistoriska rapporter 133. Göteborg.
- Strömbom, S. 1924. *Forskningar på platsen för det forna Nya Lödöse (1915–1918)*. *Stadskronika, grävningsberättelse, fyndkatalog*. Skrifter utgivna till Göteborgs stads trehundraårsjubileum. Göteborgs jubileumspublikationer V. Göteborg.
- Thomasson, J. 2004. A Feudal Way to Gentrify? The current understanding of gentrification and changes of social topography in a medieval and early modern town. *Current Swedish Archaeology* 12. s. 187–210.
- Öbrink, M. 2016. Kulturella normer speglade av strukturer i en tidigmodern stad. *META Historiskarkeologisk tidskrift*. s. 111–126.
- Öbrink, M. & Rosén, R. (red.). 2017. *Stadsgård 1–4 gata a och b samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden Västergötland, Göteborgs stad och kommun, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2017:1. Göteborg.
- Öbrink, M. 2018. *Schaktningar i Gamlestaden och nya vägar på Marieholm. Arkeologisk utredning, förundersökning och undersökning. Västra Götalands län, Västergötland, Göteborgs stad, Göteborgs socken, Gamlestaden 740:44 med flera, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2018:3. Göteborg.
- Öbrink, M. 2019. The streets as a meeting place for different actors and agendas. Building and use of open space in 16th century Nya Lödöse, Sweden. *Acta Archaeologica Volume 90, Issue 2*. s. 153–166.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Undersökning 2013

KMR uppdragsnummer: 202100698.

Länsstyrelsens dnr: 431-32416-2012.

Riksantikvarieämbetet/

Statens historiska museer dnr: 3.1.1-03628-2012.

Statens historiska museers pnr: A12427.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museum/Västarvets pnr: 11156.

Intrasiprojekt: UV2012:193.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:142 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D ocS Partille.

Läge: N 6400970, E 150320.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: Rikets, RH 00.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Riksantikvarieämbetet/Statens historiska museer (SHM), Västarvet/Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Christina Rosén (projektledare),

Mats Sandin/Mattias Öbrink (fältarbetsledare),

Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet).

Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd/Stig

Swedberg (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal:

Clara Alfsdotter, Cathrine Andersson Färnström,

Jessica Andersson, Linda Andersson, Imelda

Bakunic Fridén, Oliver Brown, Kristina Carlsson,

Caj Carlstein, Delia Ni Chiobháin, Pia Claesson,

Ida Feltzin, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Sara

Gainsford, Tobias Glansberg, Jimmy Gripenstam,

Hanna Gudmundsdottir, Tara Gullbrand, Anna

Gustavsson, Jeanette Gustavsson, Jens Heimdahl,

Thomas Johansson, Leif Jonsson, Mats Magnusson,

Emma Maltin, Elisabeth Martén, Pernilla Morner,

Karolina Müller, Andrine Nilsen, Emma Nordström,

Karin Olsson, Oscar Ortman, Maria Paring, Jonathan

Pye, Christina Rosén, Mats Sandin, Elisabet Schager,

Andreas Skredsvik, Pia Svensson, Christina Toreld,

Tom Wennberg, Maria Vretemark, Andreas Åman,

Mattias Öbrink.

Fältarbetstid: 2013-02-01 till 2013-12-13.

Undersökt yta: 6610 kvadratmeter (inkl. ytor ej
avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: Analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Undersökning 2014

KMR uppdragsnummer: 202100699.

Länsstyrelsens dnr: 431-10220-2014, 431-17737-2014.

Statens Historiska Museer dnr: 3.1.1-01273-2014,
3.1.1-01977-2014.

Statens Historiska Museers pnr: A12779, A12836.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museum/Västarvets pnr: 11156.

Intrasiprojekt: UV2014:42.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:142 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D ocS Partille.

Läge: N 6400945, E 150350.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: Rikets, RH 00.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Riksantikvarieämbetet/Statens
Historiska Museer (SHM), Bohusläns museum/
Västarvet (BM) och Rio Göteborg, Natur och
kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Christina Rosén (projektledare),
Mattias Öbrink (fältarbetsledare), Christina Toreld
(proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael
Eboskog (BM), Petra Rudd/Lillemor Olsson (Rio), Bo
Kölqvist (SHM). Fältpersonal: Imelda Bakunic Fridén,
Oliver Brown, Caj Carlstein, Veronica Forsblom-
Ljungdahl, Tobias Glansberg, Jens Heimdahl, Leif
Jonsson, Emma Maltin, Andreas Åman, Karin Olsson,
Oscar Ortman, Maria Paring, Elisabet Schager.

Fältarbetstid: 2014-03-31 till 2014-06-30.

Undersökt yta: 860 kvadratmeter (inkl. ytor ej
avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: Analoga dokumenta-
tionshandlingar förvaras i Statens historiska museers
arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentations-
handlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska
museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Undersökning 2016–2017

KMR uppdragsnummer: 202100070

Länsstyrelsens dnr: 431-37939-2015.

Statens historiska museer dnr: 5.1.3-2016-00006

Statens historiska museers pnr: A13333.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museums pnr: 11156.

Intrasiprojekt: A2016:006, A2017:005.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:142 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D ocS Partille.

Läge: N 6400970, E 150320.

Meter över havet: 0–3.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: Rikets, RH 00.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Statens historiska museer (SHM),

Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg, Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Lillemor Olsson Gustafsson/Mattias Öbrink (projektledare), Gwilym Williams/Eirik Johansson/Jonathan Pye/Elisabet Schager (fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal:

Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Imelda Bakunic Fridén, Niklas Borg, Anastasia Brozou, Oliver Brown, Vanja Brown, Joaquin Callejo, Kristina Carlsson, Caj Carlstein, Philip Chavasse, Pia Claesson, Hamish Donald, Ivonne Dutra, Elizabeth Eastlake, Emily Eastwood, Cecilia Falkendal, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Emelie Fransson, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Julia Goldhammer, Fredrik Gustavsson, Jeanette Gustavsson, Amanuel Hailemaryam, Axel Hansen, Annie Hansson, Rikard Hedvall, Jens Heimdahl, Robert Hernek, Anna Ihr, Hanna Jansson, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Simon Karlsson, Anders Kjellin, Gülbin Kulbay, Astrid Lennblad, Karin Lindeblad, Fredrik Lundgren, Sandra Lundholm, Aija Macane, Emma Maltin, Hanna Menander, Patrick du Mont, Pernilla Morner, Karolina Müller, Andrine Nilsen, Emma Nordström, Karin Olsson, Louise Olsson Thorsberg, Oscar Ortman, Arwo Pajusi, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Cecilia Ring, Christina Rosén, Elisabet Schager, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Johan Thörnqvist, Gwilym Williams, Kevin Wooldridge, Mattias Öbrink

Fältarbetstid: 2016-02-25 till 2017-10-12.

Undersökt yta: 6576 kvadratmeter (inkl. ytor ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: Analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

Schaktningsövervakning 2017

KMR uppdragsnummer: –

Länsstyrelsens dnr: 431-42516-2015.

Statens historiska museer dnr: 5.1.1-01583-2015.

Statens historiska museers pnr: A13294.

Rios pnr: 1301.

Bohusläns museums pnr: 11156.

Intrasiprojekt: A2017:005.

Län: Västra Götalands län.

Landskap: Västergötland.

Kommun: Göteborgs stad och kommun.

Socken: Göteborg.

Fastighet: Gamlestaden 740:44 m.fl.

Fornlämningsnr: L1969:847 (Göteborg 218).

GSD-Fastighetskarta, blad: 64D ocS Partille.

Läge: N 6400974, E 150360.

Meter över havet: 0–5.

Koordinatsystem: Sweref 99 12:00.

Höjdsystem: Rikets, RH 00.

Uppdragsgivare: Göteborgs stad, fastighetskontoret.

Ansvarig institution: Statens historiska museer (SHM),
Bohusläns museum (BM) och Rio Göteborg,
Natur och kulturkooperativ (RIO).

Projektgrupp: Lillemor Olsson Gustafsson/Mattias Öbrink (projektledare), Jonathan Pye (fältarbetsledare), Christina Toreld (proj. ledare publik verksamhet). Styrgrupp: Mikael Eboskog (BM), Petra Rudd (Rio), Bo Kölqvist (SHM). Fältpersonal: Cathrine Andersson Färnström, Kajsa Andreasson, Oliver Brown, Caj Carlstein, Philip Chavasse, Ivonne Dutra, Elizabeth Eastlake, Veronica Forsblom-Ljungdahl, Sara Gainsford, Tobias Glansberg, Jeanette Gustavsson, Amanuel Hailemaryam, Annie Hansson, Jens Heimdahl, Eirik Johansson, Leif Jonsson, Anders Kjellin, Gülbin Kulbay, Astrid Lennblad, Emma Maltin, Karolina Müller, Karin Olsson, Oscar Ortman, Arwo Pajusi, Maria Paring, Mats Pettersson, Jonathan Pye, Cecilia Ring, Madelene Skogbert, Andreas Skredsvik, Johan Thörnqvist, Kevin Wooldridge, Mattias Öbrink

Fältarbetstid: 2016-04-19 till 2017-06-13
(inkl. ytor ej avrapporterade här).

Undersökt yta: 1380 kvadratmeter (inkl. ytor
ej avrapporterade här).

Dokumentationshandlingar: Analoga dokumentationshandlingar förvaras i Statens historiska museers arkiv (SHM), Stockholm. Digitala dokumentationshandlingar lagras tillsammans med Intrasidatabasen.

Fynd: förvaras på Arkeologerna, Statens historiska museer, Mölndal, i väntan på fyndfördelningsbeslut.

BILAGOR

Bilaga 1. Analys av makrofossil *Jens Heimdahl, teknisk rapport*

Inledning

Provtagning och fältanalyser från stadsgårdarna öster om gata C, 18, 19, 21, 24, 29, 31, 33, 36 och 37 samt gata A, C, G, L och vretar, utfördes under fältsäsongerna 2013, 2014, 2016 och 2017 (tabell 1). Metoderna för insamling, preparering och analys har varit desamma som för tidigare rapporterade undersökningar (Heimdahl & Bergman 2017 med kommentarer och tillägg, Heimdahl & Bergman 2021b). Resultaten av de 101 fältanalyserna presenteras i den stratigrafiska berättelsen för området där resultaten använts för att tolka de byggnader, anläggningar och sammanhang ifrån vilka de insamlats.

Här presenteras resultaten av de 36 laboratorieanalyser som utförts på de prover som valts ut ur de 101 fältanalyserade proverna för fördjupad analys. Urvalet har skett utifrån samma kriterier som tidigare, det vill säga prover som spår av kulturväxter har prioriterats för att dessa ska kvalitetssäkras. Även vissa prover som tros representera specifika miljöer, till exempel preurbana miljöer eller fyllnadsmassor av specifik karaktär har prioriterats.

Följande analys syftar dels till att fortsätta teckna en övergripande bild av Nya Lödöses kultur och miljö utifrån ett arkeobotanisk perspektiv

med fokus på mat-, dryckes- och trädgårdskultur, dels att fördjupa resonemang och tolkningar kring vissa fyndsammanhang. Eftersom den stratigrafiska berättelsen inkluderar det botaniska materialet vid tolkningen av enskilda byggnader och ytor, fokuserar denna del i stället på tematiska diskussioner av materialet till exempel konsumtion, import och odling.

Resultat

Resultaten av makro- och mikrofossilanalyserna presenteras i separata resultattabeller sist i texten (tabell 8–12). Dessa har här främst delats upp utifrån kronologi, där perioderna 1473–1499, 1500–1547, 1563–1599 samt 1600–1624 använts (den sista tabellen uppdelad på två på grund av ett stort fyndmaterial). Fynd av kulturväxter och växter i särskilt intressanta kategorier presenteras även i förenklade tabeller i denna rapport.

I bifogade tabeller har materialet (det som inte är förkolnade fröer och frukter) kvantifierats enligt en grov relativ skala om 1–3 punkter, där 1 punkt innebär förekomst av enstaka (cirka 1–5) fragment i hela provet. 2 punkter innebär att materialet är vanligt – att det i stort sett hittas i alla genomletningar av de subsamplingar som görs. 3 punkter innebär att materialet är så vanligt att de kan sägas vara ett av de dominerande materialen i provet och man hittar det var man än tittar. Siffrorna för makrofossil anger antalet räknade fröer/frukter. Både förkolnade och oförkolnade växter påträffades och dessa har separerats i tabellerna

Innehållet av makroskopiskt material styrs i hög utsträckning av en handfull tafonomiska faktorer kopplade till de avfallskällor varifrån materialet som bygger upp kulturlagren härstammar, huvudsakligen från byggnation och hantverk (som träflis, kol, kalkbruk), djurhållning (växter från ängs-/betesmiljö), kök (träkol, matrester och latrinav-

Antal analyserade prover från området öster om gata C 2013–2017.

Säsong	Antal fältanalyser	Antal laboratorieanalyser
2013	3	0
2014	1	0
2016	24	9
2017	73	27
Totalt	101	36

fall). Därtill kommer en del material, som ogräs, från lokala växtmiljöer. För att underlätta för läsaren att se detta i resultaten har de olika arterna grovt grupperats i ekologiska och kulturella kategorier. Notera att dessa är grova verktyg och att det finns flera exempel på växter som kan passa in i flera grupper (exempelvis är smultron också ett vanligt ogräs och många ogräs kan också förekomma i betesmiljöer).

Generellt finns en strävan efter att presentera resultaten från de olika områdena i staden i jämförbara tabeller och diagram. Då den kronologiska indelningen av materialet som presenteras för stadsgårdarna öster om gata C, skiljer sig något åt från stadsgårdarna väster om gata C (Heimdahl & Bergman 2022b), har detta inte kunnat ske fullt ut. När materialet från föreliggande stadsgårdar presenteras enligt en förenklad kronologi med fyra perioder: 1473–1499; 1500–1547; 1563–1599; samt 1600–1624, så skiljer sig detta något från hur motsvarande fyra perioder tidigare har indelats. Detta är inte en tillfällighet utan beror på att den kronostratigrafiska indelningen medgivit olika kronologiska indelningar av faser i olika områden, och läsaren bör vara uppmärksam på denna skillnad när resultaten jämförs.

Floramiljö och växtanvändning

I likhet med området väster om gata C (stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28), var det oförkolnade arkeobotaniska materialet i detta område sämre bevarat än inom områdena söder om gata A. Marken i detta område ligger något högre beläget, och marken är mer väl-dränerad, och till följd av detta är de oförkolnade arkeobotaniska fynden från området färre. Undantaget är vissa kontexter: en avfallsbinge på stadsgård 33, en brunn på gata A, planeringslager för gata C samt vissa raseringar/planeringar på stadsgård 21, 31 och 36.

Det arkeobotaniska fyndmaterialet från stadsgårdarna är ojämnt fördelat. Rikliga mängder förkolnat material finns från stadsgård 29, men nästan inget material finns från stadsgård 19, 24 samt gata G. Detta gör det olämpligt att kvantitativt jämföra material mellan olika stadsgårdar.

Den förurbana floramiljön och utläggningen av vägar
Tidigare analyser har visat hur staden byggts på ett område som tidigare brukats som ängsmark som regelbundet översvämmats. Ostörda och intakta

starrtorvslager mellanlagrade av tunna lager av svämsand visar att området inte trampats sönder av betande djur. I stället har det hållits öppet genom regelbundna höskördar. På vissa platser har dock torvhorisonterna varit påverkade av tramp, till exempel under gata A norr om stadsgård 1–4. Detta har tolkats som att gata A kan ha haft en preurban föregångare i form av en kreaturstig som lett ner till älvstranden (Heimdahl & Bergman 2017). I de preurbana lämningarna finns också spår av närliggande bebyggelse (Heimdahl & Bergman 2022b).

Vid föreliggande undersökning analyserades stratigrafen i sektion under gata C (KG 3298). Även på denna plats fanns tydliga tecken på att marken söndertrampats redan innan gatan lagts ut. I det söndertrampade materialet fanns spår av den äldre lokala ängsmarksfloran i form av rotfilt, basstamdelar och mossor. Fröbanken domineras av starr, men också av ruderväxter vilka kan ha vuxit längst denna fågata, som åkertistel, revsmörblomma och pilört. I materialet finns också spår av nedtrampat material ovanför i form av ris från de risbäddar som lades ut som underlag när vägen konstruerades i stadens inledande skede.

Spåren av söndertrampad mark under gata C kan tolkas som att även denna gatusträckning vilar på en äldre föregångare i form av en vägsträckning som löpt parallellt med Göta älv, och att en äldre vägkorsning funnits i området norr om Sävån före stadens anläggande – en korsning som överlevde i form av gata A och C.

Den urbana floramiljön

Analysen av den vilda floramiljön och de olika ekologiska nischerna i staden har utretts i tidigare rapporter, och spåren av den vilda lokalfloran som påträffas här är likartad. Frömaterial från ruderväxter präglas av massförekomster av svinmålla, tiggarranunkel och brännässla, knutna till de välbevarade kontexterna, främst från grundläggningarna kring 1473 och 1570. Väster om gata C saknades större fynd av tiggarranunkel som trivs på fuktig, näringsrik sandmark vilket kan bero på att marken varit torrare här, men öster om gatan är det alltså välrepresenterad i välbevarat material (förekommer i 6 av de 8 mest välbevarade proverna från östsidan) vilket motsäger att marken i området skulle ha varit torrare. Snarare tycks det vara en fråga om bevarandeförhållanden.

En annan iakttagelse är hur förekomst av etter-nässla är helt knuten till provet från brunnen i gata A, som av allt att döma består av odlingsjord som använts för att fylla igen denna. Etter-nässla verkar alltså främst förekomma som ogräs i stadens odlingar.

Djurhållning och fähus

Stalldynga och/eller hö har främst identifierats genom förekomst av fuktängsväxter. Främst halvgräs som starr, småsäv, fryle och tåg, men också örter som grässtjärnblomma, smörblomma och gökblomster. Kreatursfodret till Nya Lödöse verkar genomgående ha hämtats från regelbundet översvämmade ängar kring Göta älv och Säreån. I välbevarade stadsmiljöer tillhör stalldynga de vanligare växtmaterialen, men i de förhållandevis torra lämningarna öster om gata C förekom detta material sporadiskt.

Den låga bevarandegraden i området gjorde att få primära spår av fähusbebyggelse i form av intrampad dynga på golv påträffades. På stadsgård 24 tolkades ett rum A i hus 24:2.2 som ett möjligt fähus efter förekomst av starrfrukter i raserings-/brukslaget som låg där över (se stratigrafisk berättelse). Rika spår av stalldynga påträffades på stadsgård 31 i hus 31:1:3 som också tolkades som ett fähus. Rika spår av fähusdynga och hö i sekundärt deponerat avfall på flera av stadsgårdarna och gatorna, och därigenom indikationer på att vissa av stadsgårdar, ändå haft fähus (tabell 2). Notera att denna tabell tar upp samtliga analyser – det vill säga även fältanalyser som inte prioriterades och presenteras i denna bilaga. Stalldynga är också en rikligt representerad komponent i det fyllnadsmaterial som deponerats tillsammans med ris under gata C (KG 3152) samt i trädgårdsjorden i brunnsfyllnaden i gata A (KG 2629*). Det förekommer också rikligt på stadsgård 36 – kyrkbodarna, vilket

sannolikt är kopplat till denna bodmiljös koppling till gatan (då denna stadsgård knappast haft fähus på sig är den inte upptagen i tabell 2). Här förekom även djurhår, vilket i detta sammanhang också är att betrakta som ett fähusavfall, men som snarast är att betrakta som gatuskräp.

Spår av fähusdynga förekommer som synes på sex av de sju egentliga stadsgårdarna, om än inte i alla faser (stadsgård 36 och 37 räknas här inte som egentliga stadsgårdar). Särskilt rika spår förekom på stadsgård 31 i hus 31:1:3 som också tolkades som ett stall. På stadsgård 21 och 31 förekom spår av stalldynga i samtliga undersökta faser, och fähus verkar kontinuerligt ha funnits på dessa. Stadsgård 31 tillkom först efter återkomsten från Älvsborgs-staden vilket förklarar varför det inte finns något material i de äldre faserna.

Kålgårdsodling

Inga lämningar av kålgårdar eller trädgårdsjord påträffades in situ inom den undersökta ytan, men spår av att sådan odling ägt rum hittades på stadsgård 31 samt i fyllnadsmaterial under gata C och som återfyllnad i en brunn i gata A (tabell 3).

Bland fyllnadsmaterialet under gata C (KG 3152) påträffades frö från odlad kål. Utifrån det övriga innehållet i fyllnaden är det rimligt att anta att en del av denna fyllnad består av kålgårds-jord (fördelningen av stalldynga, ogräs, hushålls-avfall och bär är typisk för sådan jord). Att denna kålgårdsjord förekommer som omlagrade massor redan under 1480-talet visar att kålgårdar anlades mycket tidigt i staden, vilket också noterats i lämningar från andra håll i staden.

På stadsgård 31 påträffades frö från medicinal-växten hjärtstilla i markberedningslager från 1570-talet, alltså denna tomts första etablering efter återflytten från Älvsborg. Även här påträffades kulturväxten i ett sammanhang som kan tolkas

Stadsgård	Antal analyser	1470–1499	1500–1547	1560–1599	1600–1624
18	9	•	•		
19	4				
21	10	•	•	•	•
24	4		•		
29	34	•			•
31	8			•	•
33	5			•	

Tabell 2. Spår av stalldynga på stadsgårdar (förutom 36 och 37).

Typ av odling	Odlingsväxt	Gata C	Stadsgård 21	Stadsgård 31	Stadsgård 21	Brunn, gata A
		Cirka 1480	1570-tal	1570-tal	1600–1624	1600–1624
Säker lokal odling	Hjärtstillä			•		•
	Kransmalva					•
	Krapp		•		•	
	Kål	•				
	Ringblomma					•
	Sallat					•
Möjlig lokal odling	Dill					•
	Svartsenap					•
	Vitsenap					•

Tabell 3.
Odlingsväxter
öster om gata C.

som omlagrad kålgårdsjord, med rika spår av stall-dynga, ogräs, bär och hushållsavfall. Vid återetableringen av tomten användes troligen jord från en äldre kålgård.

De rikaste spårerna av trädgårdsodling inom det aktuella undersökningsområdet påträffades i brunnen på torget på gata A, igenlagd under tidigt 1600-tal. Också här utgörs troligen jorden av odlingsjord hämtad från en kålgård. I materialet fanns spår av gödning i form av stalldynga, latrin och hushållsavfall samt kompostmaterial i form av kvistar och ris. Odlingsväxterna i brunnsfyllningen dominerades av krydd- och medicinalväxter – jorden är hämtad från en odling som haft karaktären av en kryddgård. Eftersom materialet är deponerat på stadens gemensamma mark går inte att avgöra vilket hushåll det kommet ifrån, men rimligen bör den odlade marken legat i närheten, kanske på området söder om kyrkan.

Här skall också en rättning till en tidigare publicerad uppgift göras. I artikeln Vad växte i staden? I den populärhistoriska boken Göteborg, de första 100 åren (Heimdahl 2018:95), redovisades fynden från brunnen som tillhörande en stadsgård och möjligen en prästgård. Artikeln skrevs i ett skede när den stratigrafiska bearbetningen av materialet inte var färdig och när detta var den preliminära tolkningen. Brunnen tillhör alltså inte en stadsgård utan har legat på ett torg på gata A.

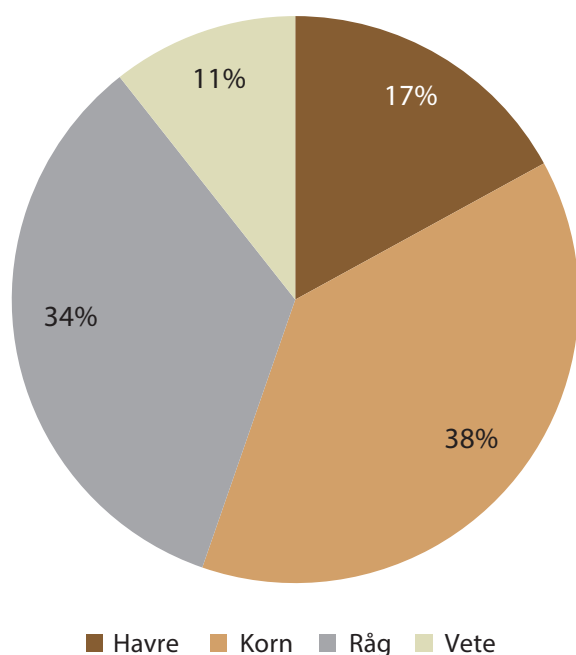
Fröer av hjärtstillä påträffades på stadsgård 31 och i brunnen. Växten har tidigare påträffats på tomter väster om gata C, på stadsgård 20 och 28 från perioden 1520–1547 (Heimdahl & Bergman 2022b). Ett uppmärksammat fynd från kyrkogården visar att denna växt brukades vid förlossningar (Heimdahl & Vretemark 2018 samt Heimdahl &

Bergman 2021c). Vid sidan om dessa fynd har hjärtstillä också påträffats i kålgårdsavfallet i vallgraven (Heimdahl & Bergman 2021a). Växten har troligen odlats av många hushåll i staden.

Kransmalva har tidigare inte noterats i materialet från Nya Lödöse, men andra malvor har hittats, bland annat och läkemalva (Heimdahl & Vretemark 2018). Kransmalvan kunde identifieras tack vare kvarsittande mericarp (bot. benämning på malvafröets yttre hölje) på vissa fröer. Även ringblomma och sallat har påträffats på ett par andra platser i Nya Lödöse, från det äldsta skedet förekommer ringblomma och sallat på stadsgård 17, och ringblomma har också påträffats i vallgraven (Heimdahl & Bergman 2021a & 2021b). Dill och svartsenap tillhör de vanligare kryddorna i staden, men vitsenapen har inte tidigare påträffats här. Dock förekommer den i fynd från många andra svenska städer.

På brukningslager på golv i ett hus på stadsgård 21, hus 21:5:2, påträffades förkolnade fröer av färgväxten krapp. Växten har inte tidigare påträffats i Nya Lödöse, och detta kan vara det första fyndet av denna art i Sverige. I fälttolkningen tolkades fynden som arten färgmåra, som liknar krapp, men analysen visar att det är fråga om krapp. Växten är känd från skriftliga källor, och äldre inhemska textilier är kända för att vara färgade med krapp. Fynd av fröer visar att växten odlats av detta hushåll, men då det är roten som använts vid färgning så är det knappast spår av själva färgningen vi ser i detta material, snarare att utsäde som hanterats i detta hus.

Bland möjliga odlingsväxter kan även spårerna av odlade frukter i form av krikon och sötkörbär omnämnas. Kärnor av dessa påträffades till-

Figur 1. Sammansättningen av 47 sädeskärnor påträffade på stadsgårdarna 21, 29, 31 och 36.

sammans med kålgårdsavfallet i brunnen på gata A, i synnerhet körsbärskärnorna var talrika. Det är möjligt att dessa fruktträd ingått i odlingarna på kålgården och att denna även haft karaktär av trädgård, men kärnorna kan också ha hamnat i materialet via köks- och latrinavfall. Utifrån samtida importlängder vet vi att dessa frukter också importerades till staden.

Härdar, spisar, smides- och köksavfall

Fynden av förkolnad mat från spisar och nedbrunna hus förekom i ungefär samma omfattning som i tidigare undersökta ytor. 21 av de 36 analyserade proverna prioriterades för att de innehöll spår av matavfall i form av säd eller animalier. Några av dessa lämningar, liksom ytterligare ett par kontexter innehöll spår av metallhantverk i form av kulslagg ("smidesloppor") eller annan slagg.

Av de analyserade proverna insamlades sju från primära kontexter i form av spiströsen, raserade spisar eller identifierad spisaska och/eller smidesavfall i brukslager (KG 3128, 3132, 3163, 3176, 3181, 3223 och 4223). Ytterligare material påträffades i raseringar som makats ut till utjämningar och som var svårare att knyta till ursprungliga fasta anläggningar.

Elva av proverna från spisar, spisiraseringar och brukslager i kök innehöll både förkolnad säd och animaliska matrester vilket styrker bilden av att det

rör sig om just köksavfall. Detta består oftast av blandat material till skillnad från förkolnade fynd av förvarat eller magasinerat material som ofta består av massfynd av ett och samma sädesslag. I likhet med området växter om gata C påträffades inga spår av lagrad eller magasinerad säd som förstörts i brand (se diskussion Heimdahl & Bergman 2022b).

Säd, benfragment och fiskfjäll utgör det vanligaste materialet i spisarna, följt av förkolnade haselnötsskal, bärkärnor av hallon, björnbär, enbär och rönnbär. Även förkolnad ärt förekom, liksom det importerade spannmålet hirs. I ett par fall påträffades också brända klumpar som kan utgöras av bränd mat eller bränt bröd (KG 2590* på stadsgård 18, samt KG 3176 på stadsgård 29).

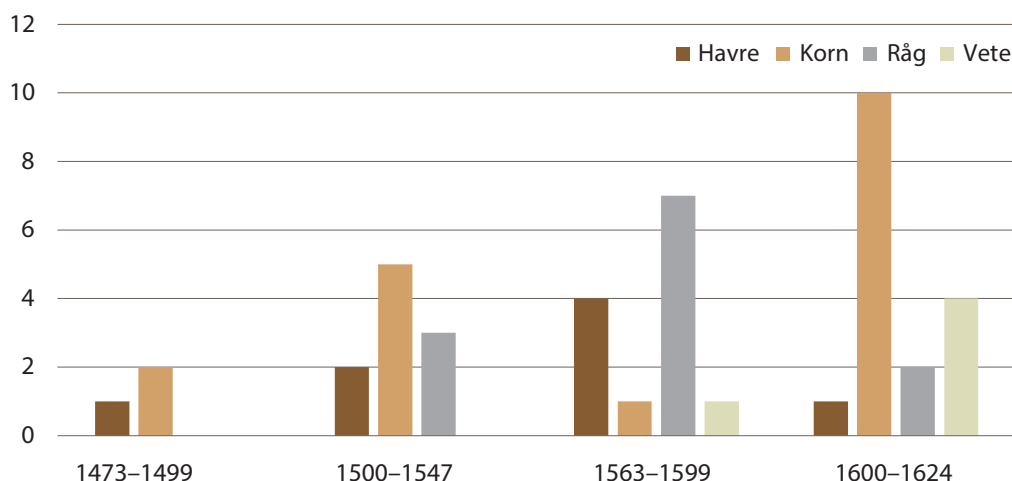
I likhet med tidigare analyser från staden kan noteras att spår av smide i flera fall förekommer tillsammans med spår av köksavfall, här i KG 3132, 3133 och 3176 på stadsgård 29. Detta kan tolkas som att härdar kunde vara multifunktionella. På smideshärdar kunde lagas mat, och kanske kunde vissa matlagningshärdar ibland tjäna som smideshärdar.

Åkerbruk och spannmålskonsumtion

Inom undersökningsområdet hittades totalt 48 sädeskärnor, varav 47 identifierades till sädesslag. Inga massfynd gjordes, och inte heller fynd av vad som skulle kunna misstänkas vara förkolnad malt. Samtliga fynd bedömdes som ingående i normalt köksavfall.

Den sammanlagda sammansättningen av säd (figur 1) skiljer sig något från den som identifierats från andra platser i staden. Råg och vete förekommer i större andel på bekostnad av korn. På andra håll i staden har fördelningen varit: korn (60–70%) följt av råg och havre (10–20% vardera) och en mindre andel vete (2–7%). Vetet är generellt underrepresenterat i materialet. Detta sädesslag var ungefär tre gånger så dyrt som övriga sädesslag – men själva lyxprodukten var vitt vetemjöl. Det finns därför skäl att tro att vetet i köket oftare hanterades i mald form och därför mer sällan påträffas i det makrofossila materialet.

De kronologiska mönstren i sädeskonsumtionen är i överensstämmelse med tidigare undersökta material från angränsande områden i staden, vilket innebär att de snarare speglar tillfälligheter eller variationer inom stadsgårdarna. I detta fall är i

Figur 2.
Sädeskonsumtion
på stadsgårdarna
under fyra olika
faser.

synnerhet de senare fynden av vetekärnor knutna till kontexter intill stadsgård 2I. Under 1500-talet har vi fler rågfynd, men från området väster om gata C var de flesta råg fynden från stadens tidigaste skede. Det samma gäller fynden av korn som i detta material är större i de senare materialen, men i området väster om gata C var som störst i det tidiga skedet.

Vid sidan om de fyra sädesslagen påträffades även lin, både i form av fröer och frökapslar i brunnen med trädgårdsavfall på gata A. Fyndet av frökapslar visar att lin tröskats, sannolikt av samma hushåll som odlat trädgården. Lin har tidigare påträffats på stadsgård 2, 9, 16 och 25 i staden, och pollenfynd visar att lin odlats nära staden (Heimdahl & Bergman 2017).

Ölbryggning

I fyra av de åtta välbevarade organiska kontexter som provtogs öster om gata C påträffades humlefrukter (tabell 5). Det dominerande bruket av

humle och pors i detta sammanhang har varit som tillsats i ölbryggning. Tidigare spår från staden har visat på rika förekomster av bryggeriavfall (Heimdahl & Bergman 2017; Heimdahl 2018), och även rester av förkolnad malt har påträffats (Heimdahl & Bergman 2022b).

I några prover påträffades tillsammans med humlefrukterna pors och enbär som kan ha koppling till samma bryggeriavfall. När det gäller pors är detta troligen säkert. Porsen var vid denna tid alltjämt den populäraste öl kryddan på västkusten, och porsen har spelat en betydande roll som ölkrydda i Nya Lödöse, även om det är tydligt att humlet dominerat i stadens bryggning. Även enbär var en populär ölkrydda, även om den också har använts i annan matlagning. De stora förekomsterna av enbär i samma lager på stadsgård 3I talar dock snarast för att det rör sig om spår av dryckesbryggning. Det faktum att oförkolnade lämningar av enbärskärnor i detta material endast påträffats tillsammans med humlefrukter, talar för att enbär

Odlingsväxt	Sädesslag	1473–1500	1500–1547	1563–1600	1600–1624
Säd	Havre	29	29	31	21
	Råg		21	29	29
	Korn	29	29	21, 29, 31	
	Vete				21

Tabell 4. De stadsgårdar där säd påträffats från olika perioder.

Humlefynd	Grupp	Kontext och tomt	Med pors	Med enbär
1473–1499	KG 3152	Planering, gata C	•	
1500–1547	KG 3101 & 3151	Bruk & rasering vid bodar 36		
1563–1599	KG 3129	Utgjämning 31		•
1600–1624	KG 2629	Brunnsfyll, gata A		•

Tabell 5.
Humlefynd.

nyttjades som ölkrydda i den lokala bryggerikulturen. Liknande fynd har tidigare påträffats på stadsgård 20 (Heimdahl & Bergman 2022b).

Vildinsamlade växter

I likhet med stadsgårdarna väster om gata C var lämningarna efter vilda växter förhållandevis fåtåliga i området (tabell 6). Materialet följer annars det mönster som känns igen från övriga staden, med en dominans av hallon och björnbär, bär som är välrepresenterade i lokalfloran. Bägge dessa arter förekommer både som förkolnade och oförkolnade vilket tolkas som att de använts på många vis, och även i den varma matlagningen. Detta kan ha skett året om eftersom bären kunde torkas. Även smulttron har varit ett vanligt bär i staden, men i detta område påträffades det bara i ett fynd.

Som tidigare nämnt kan de oförkolnade enbärskärnorna från stadsgård 31 och gata A i dessa fall möjligen kopplas till ölbryggningsrester, medan de förkolnade kärnorna från stadsgård 29 och 31 troligen är spår av användning av enbär som krydda i mat.

Rönnbär och slånbär är exempel på bär som påträffats i mindre mängd. Rönnbäret i förkolnad form vilket antyder dess bruk i matlagningen. Enstaka fynd av rönnbär och slånbär har tidigare påträffats på stadsgårdarna i Nya Lödöse. Rönnbär på stadsgård 9 och i strandkanten (Heimdahl & Bergman 2021b, 2022a), och slånbär i vreten mellan stadsgård 9 och 16.

Fragment av hasselnötsskal förekommer ganska rikligt i materialet, och i ett fall på stadsgård 31 bestod en avsevärd del av markskräpet av nedbrutna fragmenterade hasselnötsskal. Tidigare har liknande massfynd av hasselnötsskal påträffats på stadsgård 9 och i strandkanten, och tolkats som en del av stadens organisation kring hasselnötsexporten (jmf Heimdahl & Bergman 2021b).

Importer

Tre arter av odlade växter, hirs, valnöt och russin, som med all sannolikhet importerats till staden från utlandet påträffades (tabell 7). Möjligheten att odla valnöt och hirs lokalt har funnits, men av importlängder från staden framgår tydligt att dessa arter verkligen var importprodukter. Som tidigare omnämnts finns också en möjlighet att ytterligare frukter, som körsbär och krikon importerats.

Hirs påträffas regelbundet i medeltida svenska städer och dyker upp i importlistor i små mängder, bland annat i Nya Lödöse, men finns inte omnämnd som ett inhemskt odlat sädesslag under perioden. Detta har tolkats som att hirsen i städerna kan ha importerats av lokala köpmän med bakgrund i länder där hirs ingått i den traditionella matlagningen (Heimdahl 2020). Vissa rätter av vällingar eller gröt av hirs tycks ha varit vanliga i medeltidens Polen och Tyskland, och liknande rätter omnämns i Biskop Brasks matordning som bär en kontinental prägel. I detta sammanhang påträffades förkolnad hirs tillsammans med korn

Odlingsväxt	Art	1473–1499	1500–1547	1563–1599	1600–1624
Nötter	Hasselnöt	18, 29	21, 29, 29, 36	31, 33	29, Gata A
Bär	Björnbär	Gata C	21, 29, 36	29, Gata C	29, 29, Gata A
	Enbär		29	29, 31, 31	Gata A
	Hallon	Gata C	21, 29, 36	29, Gata C	29, 29, Gata A
	Rönnbär				29
	Slånbär	Gata C			
	Smultron	Gata C			
Tjocka siffror: förkolnat material					

Tabell 6. Tomter med fynd av vilda växter. Fetstil betecknar förkolnat material.

Odlingsväxt	1473–1499	1500–1547	1563–1599	1600–1624
Hirs	29			
Valnöt				Gata A
Russnin			31	

Tabell 7. Fynd av importerade växter. Fetstil betecknar förkolnat material.

och havre på tomt 29 från stadens tidigaste skede, vilket kan tolkas som att denna tomt under perioden bland annat bebotts av personer med utländsk bakgrund. Hirs har tidigare påträffats på tomt 23.

Referenser

- Heimdahl, J. 2018. Brewing an Ethnic Identity: Local and Foreign Beer Brewing Traditions in 15th- to 17th-Century Sweden, an example from Nya Lödöse. I: Naum, M. & Ekengren, F. (red.). *Facing Otherness in Early Modern Sweden. Travel, Migration and Material Transformations, 1500–1800*. The Boydell Press. Woodbridge. s.61–85.
- Heimdahl, J. 2018. Vad växte i staden? Om trädgårdsodling, mat, dryck och örtmedicin. I: Lindberg, B. (red.). *Göteborg, de första 100 åren*. Interdisciplinaria 16. Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället i Göteborg.
- Heimdahl, J. 2020. Traces of a foreign Kitchen. I: Linaa, J. *Urban Diaspora. The Rise and Fall of Diaspora Communities in early Modern Denmark and Sweden*. Archaeology –History – Science. s.421–446.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2017. Bilaga 3. Arkeobotaniska analyser. I: Öbrink, M. & Rosén, C. (red.). *Stadsgård 1–4 gata a och b samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden Västergötland, Göteborgs stad och kommun, Göteborg 218*. Nya Lödöse Rapport 2017:1.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2021a. Bilaga 1. Analys av makro- och mikrofossil i och runt Nya Lödöses vallgrav. Teknisk rapport. I: Johansson, E., Svensson, P. & Öbrink, M. *Vallgraven i sydvästra Nya Lödöse. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2021:2.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2021b. Bilaga 1. Analys av makrofossil, parasiter och pollen, samt kvartärgeologisk tolkning. I: Morner, P., Pettersson, M., Pye, J. & Mattias Öbrink, M. *Stadsgård 5, 6, 9, 16, 17, 32, gata B, samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2021:3.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2021c. Bilaga 2. Arkeobotanisk analys. I: Andersson Färnström, C., Azzopardi, A., Bergman, J., Chavasse, P., Forsblom Ljungdahl, V., Goldhammer, J., Gustavsson, J., Heimdahl, J., Bergman, J., Jonsson, P., Lennblad, A., Maltin, E., Rosén, C. (red.), Schager, E., Stutz, A., Svensson, P. & Öbrink, M. 2021. *Nya Lödöse kyrka och kyrkogård. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden 2013, 2014, 2016–2018. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2021:4.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2022a. Bilaga 3. Makroskopisk analys och parasitanalys av jordprover från Nya Lödöses strandkant. I: Pettersson, M., Andreasson, K., Gustavsson, J., Pye, J., Skredsvik, A. & Öbrink, M. *Strandzonen i Nya Lödöse. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969: 847*. Nya Lödöse Rapport 2022:2.
- Heimdahl, J. & Bergman, J. 2022b. Bilaga 1. Analys av makrofossil och parasitägg i Nya Lödöse stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25–28. Teknisk rapport. I: Azzopardi, A., Forsblom-Ljungdahl, V., Gustavsson, J., Hansson, A., Maltin, E., Pye, J., Stutz, A., Toreld C. & Öbrink, M. (red.). *Stadsgård 10, 11, 20, 22, 23, 25, 26, 27, 28, gata A, E, F, J, H samt vretar. Arkeologiska undersökningar i Gamlestaden. Västergötland, Göteborgs stad och kommun, L1969:847*. Nya Lödöse Rapport 2022:3.
- Heimdahl, J. & Vretemark, M. 2018. Oozing ulcer – Herbal Cure, Medical Cultures of Nya Lödöse Reflected in Bones and Plants. *International Journal of Historical Archaeology*, vol. 22: 314–342.

Bilaga 1. Resultattabeller (tabell 8–12)

Nya Lödöse, öster om gata C, 1473–1499			S	72088	71016	63015
			PM	319403	406018	401756
			KG	3298	3152	3195
			Stadsgård	Gata C	Gata C	29
			Kontext	Ursprunglig mark/ äldsta tramp	Konstruktion av gata	Fyll med sand och sten i tunna
			Fas	C:1	C:2	29:2
			Datering	1473–1480	ca 1480	1473–1490
			Analyserad vol. I	0,6	3	1,8
Växter	Träd och buskar	Obränt träflis och bark			••	••
		Pinnar/kvistar/ris	••	•••		••
		Träkol		•		••
	Örter och gräs	Strån och örtdelar	••	•••		
		Basstamdelar	•••			
		Rottrådar	••	••		
	Mossa	Mossa (i allmänhet) Bryophyta	•			
	Vegetabiliskt köksavfall	Fragmenterade hasselnötsskal				••
Oförkollade fröer/frukter						
Vatten	Nate (ospec.)	Potamogeton sp.	1			
Äng/betesmark	Gråstarr-typ	Carex canescens-type	1	10		
	Slankstarr-typ	Carex flacca-type	21	6		
	Knaggelstarr-typ	Carex flava-type	18	17		
	Hundstarr-typ	Carex nigra-type	6	7		
	Blankstarr-typ	Carex otrubae-type	1			
	Tåg (ospec.)	Juncus spp.		5		
	Brunört	Prunella vulgaris		1		
	Smörblomma	Ranunculus acris		1		
	Säv/småsäv (ospec.)	Scirpus/Eleocharis spp.		1		
	Grässtjärneblomma	Stellaria graminea		1		

Nya Lödöse, öster om gata C, 1473–1499		S	72088	71016	63015
		PM	319403	406018	401756
		KG	3298	3152	3195
		Stadsgård	Gata C	Gata C	29
		Kontext	Ursprunglig mark/ äldsta tramp	Konstruktion av gata	Fyll med sand och sten i tunna
		Fas	C:1	C:2	29:2
		Datering	1473–1480	ca 1480	1473–1490
		Analyserad vol. I	0,6	3	1,8
Ogräs	Klätt	Agrostemma githago		1	
	Vildpersilja	Anchusa cynapium		1	
	Gatmålla-typ	Atriplex patula-type		1	
	Åkertistel	Cirsium arvense	12		
	Svinmålla-typ	Chenopodium album-ty- pe		35	2
	Revormstörel	Euphorbia helioscopia		1	
	Hamp-/Pipdån	Galeopsis tetrahit/bifida		1	
	Pilört	Persicaria laphatifolia	1	12	
	Åkerpilört	Persicaria maculosa			
	Revmörblomma	Ranunculus repens	1	2	
	Tiggarranunkel	Ranunculus sceleratus		69	
	Bergssyra	Rumex acetocella		1	
	Krusskräppa	Rumex cf. crispus		1	
	Våtarv	Stellaria media		29	
	Brännässla	Urtica dioica		8	
	Eternässla	Urtica urens		2	
Insamlat	Hasselnöt	Corylus avelana	1		
	Smultron	Fragaria vesca		1	
	Pors	Myrica gale		1	
	Slånbär	Prunus spinosa		1	
	Hallon	Rubus idaeus		3	
	Björnbär (ospec.)	Rubus sect. Rubus subg. Rubus		2	
Odlat	Kål	Brassica oleracea		1	
	Humle	Humulus lupulus		42	
Oklass.	Viol (ospec.)	Viola spp.	2		
Förkolnade fröer					
Odlat	Havre	Avena cf. sativa			1
	Skalkorn	Hordeum vulgare ssp. vulgare			2
Import	Hirs	Panicum miliaceum			1

Nya Lödöse, öster om gata C, 1500–1547															
Växter	Träd och buskar	S	62022	870004*	870004*	870004*	810015*	82067	60105	61017	63006	71025	75012		
		PM	401975	254477*	255461*	255462*	256229*	324618	402091	400737	500844	313944	311339		
		KG	3163	2590*			18	19	21	3244	3125	3132	3162	3101	
		Stadsgård		29	Rasering och bruk på trädgolv				Utjämn ras (speglar f. 1 & 2)	Ras	Ras smedja	Ras	Ras & bruk, bodar vid kyrka	Ras, bodar vid kyrka	
		Fas	29:4	18:5			19:4	21:4	29:7		36:4				
	Datering		1480–1550	1540–tal			1547?								
	Analyserad vol. I		2,1	0,4	0,3	1,1	2,4	1,6	1,8	1,2	2	4	3		
		Obränt träflis och bark									•		••	•••	•••
		Förkolnade granbarr (Picea abies)						•							
		Pinnar/kvistar/ris								••					
Träkol		•••	•••	••	•••	•••	•••	•••	•••	•••	••	•••	•••	•••	
Förkolnade strån och örtdelar				•											
	Rotträdar			••		••									
	Förkolnade rotträdar						••								
	Fragmenterade hasselnötsskal	••													
	Förkolnade klumpar (bröd/bränd mat)					•									
	Benfragment (däggdjur/fågel)								••	•	••				
Djur	Animaliskt köksavfall														
	Fiskben/-fjäll									•				••	
Oorganiskt	Husdjur														
	Tegel														
	Kalkbruk						•••								
	Bränd lerklining				•••										
	Kulsiagg ("smidesloppor")														

Nya Lödöse, öster om gata C, 1500–1547													
	S	62022	870004*	870004*	870004*	810015*	82067	60105	61017	63006	71025	75012	
	PM	401975	254477*	255461*	255462*	256229*	324618	402091	400737	500844	313944	311339	
	KG	3163	2590*			2462*	3244	3125	3132	3162	3151	3101	
	Stadsgård	29	18			19	21	29			36		
	Kontext	Bruk av smedja	Rasering och bruk på trägolv			Ras över golv	Utiämn ras (speglar f. 1 & 2)	Ras	Ras smedja	Ras	Ras & bruk, bodar vid kyrka	Ras, bodar vid kyrka	
	Fas	29:4	18:5			19:4	21:4	29:7			36:4		
	Datering	1480–1550		1540–tal			1547?						
	Analyserad vol. I	2,1	0,4	0,3	1,1	2,4	1,6	1,8	1,2	2	4	3	
Oförkollade fröer/frukter													
Vatten	Havssäv	Schoenoplectus lacustris									1		
Äng	Gråstarr-typ	Carex canescens-type										14	
	Slankstarr-typ	Carex flacca-type			2		22				3	6	
	Knaggelstarr-typ	Carex flava-type					12				8	1	
	Hundstarr-typ	Carex nigra-type										17	
	Tåg (ospec.)	Juncus spp.										2	
	Ängsfryle	Luzula cf. multiflora									12	1	
	Säv/småsäv (ospec.)	Scirpus/Eleocharis spp.									9	2	
	Gräстjärne-blomma	Stellaria graminea										1	
Ogräs	Åkertistel	Cirsium arvense										1	
	Svinmålla-typ	Chenopodium album-type			3		13					17	
	Bolmört	Hyoscyamus niger									1		
	Vitplister	Lamium album			1							1	
	Trampört	Polygonum aviculare										2	
	Gåsört	Potentilla anserina ssp. anserina										1	
	Tiggarranunkel	Ranunculus sceleratus					15				91		
	Våtarv	Stellaria media										2	
	Brännässla	Urtica dioica									17		

Nya Lödöse, öster om gata C, 1500–1547													
Insamlat	S	62022	870004*	870004*	870004*	810015*	82067	60105	61017	63006	71025	75012	
	PM	401975	254477*	255461*	255462*	256229*	324618	402091	400737	500844	313944	311339	
	KG	3163	2590*			2462*	3244	3125	3132	3162	3151	3101	
	Stadsgård	29	18			19	21	29			36		
Odlat	Kontext	Bruk av smedja	Rasering och bruk på trögolv			Ras över golv	Uttöjmn ras (speglar f. 1 & 2)	Ras	Ras smedja	Ras	Ras & bruk, bodar vid kyrka	Ras, bodar vid kyrka	
	Fas	29:4	18:5			19:4	21:4	29:7			36:4		
	Datering	1480–1550	1540–tal			1547?							
	Analyserad vol. I	2,1	0,4	0,3	1,1	2,4	1,6	1,8	1,2	2	4	3	
Förkolnade fröer	Hasselhöt												
	Hallon						10			28	1		
	Björnbär (ospec.)						6			16	1		
	Humle										3		
Äng	Kärrgröe											49	
	Svinmålla-typ					2							
	Pilört					3							
	Tiggarranunkel					2							
	Åkerspergel											1	
	Våtarv											8	
	Kräkvicker											1	
	Hasselhöt			7			1	3					
	Enbär							1					
	Havre	1							1				
Odlat	Skalkorn	1						4					
	Humle											1	
	Råg						1					2	

Nya Lödöse, öster om gata C, 1563–1599										
Växter	Träd och buskar	S	61015	840061*	74107	72058	76043	92009	840051*	
		PM	400424	261566*	321488	315799		313280	200870	257759*
		KG	3145	2239*	4217		3129		4111	2574*
		Stadsgård	29	33	21		31		Gata C	Vret
	Örter och gräs	Kontext	Mellan syllstenar i hus 2	Bruk av avfallsbenge	Brukning av golv	Markberedning, utjämningslager			Stenläggning gata	Vret 19/24/37
		Fas	29:8	33:5	21:5	31:1		31:1	C:4	19/24/37:2
		Datering	1560–1570	1560–1600	ca 1570	1570-tal		1570-tal	1570-tal	1560–1600
		Analyserad vol. I	2,4	1,5	2,7	2,1		2	1,9	1
		Obränt träffis och bark	••		••	•••		•••	•••	••
		Träkol	•••		••	••			•••	••
Djur	Örter och gräs						•			
	Vegetabiliskt köksavfall			•••	••	•••	•••	••	•••	
	Animaliskt köksavfall		•							
			••							
	Akvatiska djur			•••						
Övrigt	Bränd lerklining								•	
	Slagg				•				•	

Nya Lödöse, öster om gata C,
1563–1599

S	61015	840061*	74107	72058	76043	92009	840051*
PM	400424	261566*	321488	315799	313280	200870	257759*
KG	3145	2239*	4217	3129	31	4111	2574*
Stadsgård	29	33	21		31	Gata C	Vret
Kontext	Mellan syllstenar i hus 2	Bruk av avfallsbinge	Brukning av golv	Markberedning, utjämningslager		Stenläggning gata	Vret 19/24/37
Fas	29:8	33:5	21:5	31:1	31:1	C:4	19/24/37:2
Datering	1560–1570	1560–1600	ca 1570	1570-tal	1570-tal	1570-tal	1560–1600
Analyserad vol. I	2,4	1,5	2,7	2,1	2	1,9	1

Öförförkolnade fröer/frukter

Ång	Carex canescens-type	31		57	300		
Slankstarr-type	Carex flacca-type	66		30	200		
Knaggelstarr-type	Carex flava-type	15		7	16		
Hundstarr-type	Carex nigra-type	70		80	300		
Kärrtistel	Circium palustris				5		
Odört	Conium maculatum				1		
Älggräs	Filipendula ulmaria			6			
Ängsfryle	Luzula cf. multiflora	14		4	6		
Gökblomster	Lyncis flos-cuculi			1			
Gräs (ospec.)	Poaceae indet.	2		16			
Brunört	Prunella vulgaris	6		2			
Smörblomma	Ranunculus acris	2					
Säv/smäsäv (ospec.)	Scirpus/Eleocharis spp.	26		27	48		
Knölsyska	Stachys palustris				3		
Grästräjbarnblomma	Stellaria graminea	5		18			

Nya Lödöse, öster om gata C, 1563–1599									
Ogräs	Åkertistel	S	61015	840061*	74107	72058	76043	92009	840051*
		PM	400424	261566*	321488	315799	313280	200870	257759*
		KG	3145	2239*	4217	3129	3129	4111	2574*
		Stadsgård	29	33	21	31	31	Gata C	Vret
		Kontext	Mellan syllstenar i hus 2	Bruk av avfallsbänge	Brukning av golv	Markberedning, utjämningslager	Markberedning, utjämningslager	Stenläggning gata	Vret 19/24/37
		Fas	29:8	33:5	21:5	31:1	31:1	C:4	19/24/37:2
		Datering	1560–1570	1560–1600	ca 1570	1570-tal	1570-tal	1570-tal	1560–1600
		Analyserad vol. I	2,4	1,5	2,7	2,1	2	1,9	1
		Cirsium arvense				2			
		Chenopodium album-type		50		71	52		
		Chenopodium glaucum/rubrum						200	
		Euphorbia helioscopia					3		
		Fumaria officinalis				1	2		
		Galeopsis tetrahit/bifida				4	29		
		Hyoscyamus niger				2			
		Mentha arvensis				2			
		Persicaria maculosa				5			
		Plantago major				1			
		Polygonum aviculare				4			
		Potentilla anserina ssp. anserina				6			
		Ranunculus repens				2	4		
		Ranunculus sceleratus		200		6	102		
		Rumex cf. crispus				1			
		Silene vulgaris				1			
		Soncus asper				1			
		Stellaria media				1			
		Urtica dioica				33	200		
		Urtica urens							

Nya Lödöse, öster om gata C, 1563–1599									
	S	61015	840061*	74107	72058	76043	92009	840051*	
	PM	400424	261566*	321488	315799	313280	200870	257759*	
	KG	3145	2239*	4217	3129		4111	2574*	
	Stadsgård	29	33	21	31		Gata C	Vret	
	Kontext	Mellan syllstenar i hus 2	Bruk av avfallsbinge	Brukning av golv	Markberedning, utjämningslager		Stenläggning gata	Vret 19/24/37	
	Fas	29:8	33:5	21:5	31:1	31:1	C:4	19/24/37:2	
	Datering	1560–1570	1560–1600	ca 1570	1570-tal	1570-tal	1570-tal	1560–1600	
	Analyserad vol. l	2,4	1,5	2,7	2,1	2	1,9	1	
Insamlat	Hasselböt	Corylus avelana			12				
	Enbär	Juniperus communis				17			
	Hallon	Rubus idaeus	1						
	Björnbär (ospec.)	Rubus sect. Rubus subg. Rubus	1						
Odlat	Humle	Humulus lupulus			5				
	Hjärtstilla	Leonurus cardiaca			1				
Import	Russin	Vitis vinifera			2				
Oklass.	Viol (ospec.)	Viola spp.							
Förkolnade fröer/frukter									
Äng	Slankstarr-typ	Carex flacca-type	2						
	Kräkkoöver	Empetrum nigrum		1					
Insamlat	Hasselböt	Corylus avelana	1					1	
	Hallon	Rubus idaeus					7		
	Björnbär (ospec.)	Rubus sect. Rubus subg. Rubus					3		
	Rönnbär	Sorbus aucuparia							
Odlat	Havre	Avena cf. sativa			2		1	1	
	Skalkorn	Hordeum vulgare ssp. vulgare						1	
	Krapp	Rubia tinctorum		8					
	Råg	Secale cereale	2					5	
	Brödvete	Triticum aestivum						1	

Nya Lödöse, öster om gata C, 1590–1624, Gata A			S	84124	860038*	860040*	860040*
			PM	323324	257746*	260066*	
			KG	3295	2597*	2629*	2629*
			Kontext	Återfyll i grop i gata A intill SG 21	Brunnsfyll, torg	Brunnsfyll, torg	Brunn torg, sällfynd
			Fas	Ae:10	Ae:9	Ae:9	Ae:9
			Datering	1590–1620	1600-tal	1600-tal	1600-tal
			Analyserad vol. I	1,4	1,1	1,2	
Växter	Träd och buskar	Obränt träflis och bark	••	••	•••		
		Pinnar/kvistar/ris			••		
	Örtartade växtfrag- ment	Förkolnade strån och örtdelar	••				
		Förkolnad halm	•				
		Rottrådar		••	••		
	Mossa	Mossa (i allmänhet) Bryophyta			•••		
	Vegetabiliskt köksavfall	Fragmenterade hasselnötsskal			••		
		Kapselfragment lin (Linum usitatissimum)			•		
Djur	Animaliskt köksavfall	Fiskben/-fjäll		•	•	•	
Oförkolnade fröer/frukter							
Vatten	Havssäv	Schoenoplectus lacustris			5		
	Havssälting	Triglochin maritima			1		
Äng	Gråstarr-typ	Carex canescens-type			2		
	Slankstarr-typ	Carex flacca-type			13		
	Knaggelstarr-typ	Carex flava-type			7		
	Hundstarr-typ	Carex nigra-type			22		
	Smörblomma	Ranunculus acris			1		
Ogräs	Klätt	Agrostemma githago			1		
	Gatmålla-typ	Atriplex patula-type			2		
	Svinmålla-typ	Chenopodium album-type			19		
	Åkerbinda	Fallopia convolvulus			3		
	Hamp-/Pipdån	Galeopsis tetrahit/bifida			1		
	Bolmört	Hyoscyamus niger			1		
	Rödplister	Lamium cf. purpureum			6		
	Pilört	Persicaria laphatifolia			7		
	Åkerpilört	Persicaria maculosa			1		
	Trampört	Polygonum aviculare			12		
	Gåsört	Potentilla anserina ssp. an- serina			1		
	Revsmörblomma	Ranunculus repens			2		
	Krusskräppa	Rumex cf. crispus			3		
	Svinmolke	Soncus asper			1		
	Nattskatta	Solanum nigrum			2		
	Våtarv	Stellaria media			46		
	Eternässla	Urtica urens			34		

Nya Lödöse, öster om gata C, 1590–1624, Gata A			S	84124	860038*	860040*	860040*
			PM	323324	257746*	260066*	
			KG	3295	2597*	2629*	2629*
			Kontext	Återfyll i grop i gata A intill SG 21	Brunnsfyll, torg	Brunnsfyll, torg	Brunn torg, sällfynd
			Fas	Ae:10	Ae:9	Ae:9	Ae:9
			Datering	1590–1620	1600-tal	1600-tal	1600-tal
			Analyserad vol. I	1,4	1,1	1,2	
Insamlat	Hasselnöt	Corylus avelana		12			13
	Enbär	Juniperus communis			2		
	Hallon	Rubus idaeus			1		
	Björnbär (ospec.)	Rubus sect. Rubus subg. Rubus			2		
Odlat	Dill	Anethum graveolens			1		
	Svartsenap	Brassica nigra			1		
	Ringblomma	Calendula officinalis			2		
	Humle	Humulus lupulus			8		
	Sallat	Lactuca sativa			1		
	Hjärtstilla	Leonurus cardiaca			3		
	Lin	Linum usitatissimum			1		
	Kransmalva	Malva verticillata			24		
	Sötkörnbär	Prunus avium					1
	Krikon	Prunus domestica ssp. insititia					1
	Vitsenap	Sinapis alba			4		
Import	Valnöt	Juglans regia					4
Förkolnade fröer							
Säd	Skalkorn	Hordeum vulgare ssp. vulgare	4				
	Brödvete	Triticum aestivum	4				

Nya Lödöse, öster om gata C, 1600–1624, stadsgårdar												
	S	60098	60020	60037		60030	74010	74094	60021	60023	60023	60047
	PM	401887	400118	60363	60526	60314	311259	321188	60359	60452	60563	900310
	KG	3128	3133			3177	3223	4223	3176	3176	3176	3181
	Stadsgård	29	29			29	31	21	29	29	29	29
	Kontext	Ras av eldstad	Utlämnad raseri (speglar fas 8–9)			Stenl gårdsplan	Ras	Bruk golv	Ras	Ras	Ras och bruk eldstad	Bruk eldstad
	Fas	29:9	29:10	29:10	29:10	29:10	31:5	21:8	29:12	29:12	29:12	29:12
	Datering	ca 1600				1611–1613			1624?			
	Analyserad vol. I	2,1	2,3	2	1,4	2,4	0,6	2,2	2	1,2	1	1,8
Växter	Träd och buskar	•••	••	••	•••	••	••	••	••		••	•
	Träkol	•••	•••	•••	•••	•••	••	•••	•••	•••	•••	•••
	Förkolnade bastamdelar							••	•			
	Rotttrådar		••				•••	••				
	Förkolnade klumpar (bröd/bränd mat)									•		
Djur	Benfragment (däggdjur/fågel)	•	••	•	••	••		•		••	•	••
	Brända ben (däggdjur/fågel)		•			•				•		
	Fiskben/-fjäll			•	••	••		•			••	
	Brända fiskben/-fjäll				•	•						
	Tegel									••		
Oorganiskt	Smälta			•					•			
	Kulslagg ("smideslop-por")			•								
	Slagg									•	•	
	Koksliknande smältor					•			••			•
	Tot. Antal identifierade makrofossil											
Oförkolnade fröer/frukter												
Ång	Daggkopa (ospec.)										14	
Insaml.	Hallon			8								
	Björnbär (ospec.)			3								

Nya Lödöse, öster om gata C,
1600–1624, stadsgårdar

Nya Lödöse, öster om gata C, 1600–1624, stadsgårdar	S	60098	60020	60037	60030	74010	74094	60021	60023	60023	60047
	PM	401887	400118	60363	60526	60314	311259	60359	60452	60563	900310
	KG	3128	3133		3177	3223	4223	3176	3176	3176	3181
	Stadsgård	29	29		29	31	21	29	29	29	29
	Kontext	Ras av eldstad	Utjämnad raseriing (speglar fas 8–9)		Stenl gårdsplan	Ras	Bruk golv	Ras	Ras	Ras och bruk eldstad	Bruk eldstad
	Fas	29:9	29:10	29:10	29:10	31:5	21:8	29:12	29:12	29:12	29:12
	Datering	ca 1600				1611–1613	1600-tal	1624?			
	Analyserad vol. I	2,1	2,3	2	1,4	2,4	0,6	2,2	2	1,2	1

Förkolnade fröer

Vatten	Havssäv	Schoenoplectus lacustris											
Ång	Gråstarr-typ	Carex canescens-typ										1	
	Slankstarr-typ	Carex flacca-type											5
	Knaggelstarr-typ	Carex flava-type						3				2	
	Hundstarr-typ	Carex nigra-type			2								
Ogräs	Gräs (ospec.)	Poaceae indet.			1								
	Gatmålla-typ	Atriplex patula-type							1				
	Svinmålla-typ	Chenopodium album-type			2								
	Hamp-/Pipdån	Galeopsis tetrahit/bifida								1			
Insamlat	Hasselnöt	Corylus avelana		3	4	1							
	Enbär	Juniperus communis							2				
	Hallon	Rubus idaeus		2									
	Björnbär (ospec.)	Rubus sect. Rubus subg. Rubus		1									
	Rönnbär	Sorbus aucuparia								1			
Odlat	Havre	Avena cf. sativa						1					
	Sädeskorn (ospec.)	Cereallea indet				1							
	Skalkorn	Hordeum vulgare ssp. vulgare	1				2	1	2				
	Ärt	Pisum sativum											
	Krapp	Rubia tinctorum						1					
	Råg	Secale cereale							2				

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

6 juli 2014

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2014:46

Anton Hansson & Hans Lindersson

**DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV NYA LÖDÖSE, YTA 3:1/3:2 OCH
3:1/3:4, RAÄ 218, GÖTEBORG**

Uppdragsgivare: Mattias Öbrink, Bohusläns museum, box 403, 451 19 Uddevalla

Område: Göteborg **Prov nr:** 15181-277 & 15290 **Antal sågprov:** 95

Dendrokronologiskt objekt: 19 olika objekt

Kommentarer till bifogad tabell (EXEL)

Sammanställning av olika kontexter med säkert skilda dateringar (fällningstider) med minsta möjliga dateringsbredd, dendro-id 15181-15277 samt några prov från tidigare undersökningar Resultatet i tabellen kan ge något bredare möjligheter, vilka man som uttolkare gärna kan använda.

Träkistor tomt 1, prov 15181-15199 samt 15201

A (efter 1482)

B Vinterhalvåret 1524/25

C Vinterhalvåret 1526/27

D Juni 1527

E Vinterhalvåret 1530/31

F Vinterhalvåret 1533/34

G Vinterhalvåret 1535/36

Nära strand tomt 1 prov 15200

A Juni 1481

Hus tomt 1, prov 15202-15203 samt 15132-15134

A 1479-1485

Hus tomt 2, prov 15204-15211 samt 15154, 15158 och 15160

A (efter 1449 till efter 1463) möjligen hamnar alla fem provers fällningsår i nedanstående grupper

B 1462-1472 enligt rapport 2013:45

C 1474-1476

Söder om tomt 2 prov 15212-15216

A 1461-1475 endast ett av fem prover dateras, de övriga liknar grenar eller småstammar av skilda trädslag.

Tomt väst om tomt 2, prov 15217

Provet dateras inte.

Hus på tomt 3 prov 15218-15222

Vinterhalvåret 1481/82

Tomt öster om tomt 3, prov 15223-15227

- A (1451-1465) ett prov med inte helt säker splint alternativ datering är "efter 1451"
B Juni 1476
C Vinterhalvåret 1476/77

Hus i sydligaste delen av 3:2, prov 15228-15229

- A 1467-1480

Tomt söder om kyrkogatan, prov 15230-15244

- A 1452-1466
B Vinterhalvåret 1476/77
C Vinterhalvåret 1479/80
D Vinterhalvåret 1481/82
E Vinterhalvåret 1486/87

Tomt sydost om "Kyrkogatan", prov 15245-15249

- A Vinterhalvåret 1474/75
B 1485-1499

Hus på tomt 5, prov 15250

- A 1456-1470

Hus på tomt 13, prov 15251

- A Vinterhalvåret 1476/77

Tomt 13, prov 15252-15257

- A (efter 1452) detta enda prov korsdateras mycket bra med prov 15250, vilket antyder en avverkning före 1471
B Vinterhalvåret 1476/77
C Juni 1477

Brunn på södra delen av kyrkogården, prov 15258-15260

Ingen datering, samtliga prov alvirke, minst en är sommaravverkad.

Byggnad direkt väst om kyrkogården prov 15261-15262

- A efter 1450, ganska hårt hugget virke borde dock vara avverkad före år 1500

Inne på Kyrkogården, prov 15263-15267 samt 15156,15157 & 15164

- A 1454-1468 stör
B 1484-1499 dräneringsränna
C kistor dateras inte helt säkert, se nedan, prov 15156,15157,15164 och 15265

Krogen, prov 15268-15270

- A efter 1458 prov 15269
B ingen datering. Det skiljer ett år mellan yttersta årsringarna på prov 15268 och 15270.

Söder om kyrkogården, prov 15271-15272

- A ingen datering

Svårplacerade prover 15273-15277 (A=15275, B=15277)

- A 1474-1478 Rustbädd. Kopplas dendrokronologiskt till 15257 (tomt 13) som avverkas juni 1477
B 1471-1485 Golv. Kopplas till 15248 men främst 15247 som kan vara tagen från samma träd och är i så fall avverkad vinterhalvåret 1474/75.

Prover som inte dateras är i huvudsak virke med för få årsringar (under 60) eller dålig koppling till andra prov eller udda trädslag, al, asp är alltid svåra att datera, gran är ovanligt i västkustlandskapen speciellt före 1600-tal. Tallvirket, som vanligtvis är relativt lätt att datera, uppträder i denna undersökning mestadels som ett snabbvuxet virke med få årsringar. Alltså ett enklare virke utan eller med ringa röd kärna, vilket kontrasterar starkt till den daterade eken som oftast är över 100 år. Andra skäl till att virke inte dateras fast den har undvikit ovanstående fallgropar kan var störd tillväxt av mycket lokal karaktär. Detta kan vara svårt att förebygga genom urval av virke i fältarbetet.

Provenienser, utvärdering av proverna 15181-15277

Till skillnad från dateringsuppgifterna så är denna analys inte lika stringent. Här kan tillfälligheter under trädets levnad ha en sådan påverkan att ett enstaka träd kan hamna i fel grupp. För att minska detta problem, har prover med en otydlig grupptillhörighet utelämnats för att få ett resultat som jag bedömer går att använda i er diskussion om virkets proveniens. Det innebär inte att prover som har utelämnats inte ingår i en viss förväntad grupp. Ur framtida dendrokronologiska undersökningars synpunkt kommer dessa indelningar att få en allt större betydelse. Några passager nedan är diskuterande men är uteslutande baserade på den dendrokronologiska analysen.

Prover som bildar en tydlig enhet får beteckningen I (huvudgruppen), II, III och IV angivna i exel-filen.

I : Dateras bäst med ek från "norra Halland"*. Den undersökning som korsdaterar bäst, är ek mestadels avverkad på 1600-talet och funnen på Rådhusplatsen i Köpenhamn. Antalet prover är ungefär lika stort. Huvuddelen av virket i båda grupperna har börjat växa på andra halvan av 1300-talet. Köpenhamns materialet består således av ek som är 100-200 år äldre än "Löddöseken" i föreliggande undersökning.

*Materialet "norra Halland" baseras på byggnadsmaterial som kan ha ett något större virkesfångstområde än så, bedömningsvis några mil utanför nuvarande Kungsbacka och Varbergs kommun. Men eftersom vi i denna grupp har 23 dendrokronologiskt sammanhållna prover förefaller det mycket märkligt om alla dessa har vuxit nära gränslandet för virkesproveniensen, det är mer troligt att de verkligen vuxit i Halland, det vill säga i dåtidens Danmark.

II: som I men avviker så att de bedöms komma från en annan urskiljbar ståndort. Detta är en sammanhållen grupp från kontexten "Hus tomt 2". Måhända är det för tiden en isolerad händelse?

III: som II men bildar en annan liten sammanhållengrupp och fyller funktionen att knyta prov 15277 till andra prov med säker fyndort.

IV två prov varav prov 15133 tidigare var odaterat.

Nya dateringar av tidigare odaterade prov

15133 PD20204 e 1473

15157 PD70098 (1577 ±3) dateringen är inte helt säker

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare

Lunds Universitet

Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Sölvegatan 12, 223 62 Lund

E-post: Hans.Linderson@geol.lu.se

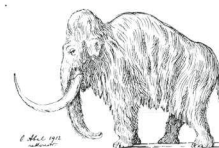
Tel: 046-2227891

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891 Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

17 Mars 2017

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2017:21

Anton Hansson & Hans Linderson

DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV PROVER FRÅN NYA LÖDÖSE, GÖTEBORG

Uppdragsgivare: Mattias Öbrink, statens historiska museer, 010-480 82 12

Område: Göteborg **Prov nr:** 15620-15656 **Antal Prov:** 37

Dendrokronologiskt objekt: Prov 15620-15643: Rustbädd Kyrkan 4:9. Prov 15644-15648: Fastigheten 4:10. Prov 15649-15656 diverse grupper

Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr :	Trädslag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalvåret)	Kommentarer Mer vågad precision av fällningstid (dateringsförslag)
15620	261175	Ek	106	Sp=20, W	1485	V 1485/86	
15621	261177	Ek	111	Sp=11, W	1485	V 1485/86	
15622	260931	Ek	122	Sp=18, W	1485	V 1485/86	
15623	261174	Ek	91+ew	Sp=14, W	1485	Juni 1486	
15624	257865	Ek	246	SP=11, ej W	1584	1586-1598	
15625	900846	Ek	91	Ej Sp, ej W	1505	E 1514	1515-1600
15626	254862	Ek	56	Ej Sp, ej W	1486	E 1495	1500-1540
15627	252107	Al	32	W	X		
15628	252103	Ek	79	Sp=16, ej W	1587	1587-1596	
15629	260365	Asp	47	ej W	X-10		
15630	260366	Asp	69	W	X		
15631	260930	Ek	117	Sp=20, W	1485	V 1485/86	
15632	260927	Ek	115	Sp=21, W	1485	V 1485/86	
15633	260928	Ek	71	Sp=10, W	1485	V 1485/86	
15634	260929	Ek	132	Sp=13, W	1485	V 1485/86	
15635	260273	Ek	131	Sp=14, W	1485	V 1485/86	
15636	260932	Ek	129	Sp=26, W	1485	V 1485/86	
15637	260274	Ek	87	Sp=10, W	1485	V 1485/86	
15638	252721	Ek	107	Sp=17, W	1485	V 1485/86	
15639	252106	Ek	100	Sp=10, ej W	1587	1587-1602	
15640	252104	Ek	79	Sp=10, ej W	1587	1587-1602	
15641	252105	Ek	224+ew	Sp=11, W	1587	Maj-juni 1588	
15642	251481	Gran	29	W	Ej Datering		
15643	251480	Gran	26	W	Ej Datering		
15644	121685	Ek	55	Ej Sp, ej W	1451	E 1461	1462-1492
15645	121723	Ek	59	Ej Sp, ej W	1453	E 1463	1464-1494
15646	302543	Ek	125	Sp=21, W	1524	V 1524/25	
15647	302536	Ek	144	Sp=23, ej W	1525	1527±2	
15648	302535	Ek	143	Sp=18, ej W	1492	1496±3	

15649	251322	Al	46	W	X+2		
15650	251698	Ek	164	Sp=19, ej W	1536	1539±2	
15651	251639	Ek	79	Ej Sp, ej W	1445	E 1455	1456-1506
15652	251451	Tall	91	Sp=?, ej W	Ej säker		(1480-1489)
15653	251548	Ek	148	Sp=5, ej W	1499	1512±7	
15654	1015036	Ek	101	Sp=17, ej W	1473	1477±3	
15655	40054	Gran	100	W	Ej datering		
15656	261176	Ek	101	Sp=21, W	1485	V 1485/86	

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Prov 15620-15643: Rustbädd Kyrkan 4:9

Tolv av 19 daterade prov är **avverkade vinterhalvåret 1485/86** (ett prov någon månad senare), samtliga daterade är av ek.

Rustbädden till kyrkans klocktorn, prov 15628, 15639 och 1541 dateras sammanvägt till **1587-1596**. Ett prov, 15641 saknar gruppindelning till klocktornet, dateras till maj-juni 1588, detta prov ligger i samma åldersgrupp samt att det dendrokronologiskt passar väl ihop med de övriga proven från klocktornet. Om dessa observationer samstämmer med de arkeologiska fynden så är det mest sannolikt att virket till rustbädden för kyrkans klocktorn är **avverkat vinterhalvåret 1587/88** eller möjligen nästföljande säsong.

Prov 15625 och 15626 får endast så kallade "efterdateringar" 1514 respektive 1495 (*terminus post quem*). Mest troligt är de avverkade under första halvan av 1500-talet men särskilt prov 15625 kan vara avverkad ännu senare.

Prov 15644-15648: Fastigheten 4:10

Med lite god vilja kan det undersökta virket inramas i två byggnadstillfällen, under **1490-talet** samt under **mitten av 1520-talet**. Att de senare, prov 15646 och 15647, inte korsdateras så bra kan beror på att prov 15647 är svårsmitt och sekundärt komprimerat. Timmerkistan bör vara uppförd i samband med vinterhalvåret 1525/26 eller något år senare.

Prov 15644 och 15645 kan självfallet vara avverkat några tio-tal år tidigare än som ovan föreslagits.

Några prov som inte har varit möjliga att datera har tilldelats X, detta är ett specifikt men okänt år. Virket består av al och asp, vilket är dendrokronologiskt svårdaterade trädslag. Att de dateras inbördes tyder på att har haft gemensam eller nästan gemensam ståndort. Stolpen med örthuggning, prov 15643, lyckades inte dateringen. Trädet, ung gran mellan 30 och 40 år med 26 årsringar i provet.

Proveniensen på ekvirket är ungefär inom 50 km från fyndplatsen.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

Beskrivning av tabellen ovan

"Dendroidentitetsnummer", är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

"Antal år", årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med "+n".

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen "ew" eller "lw" dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

"splint, vankant, bark" indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). "nära vankant" uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten ("ej sp") anges en så kallad "efterdatering" (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges sp=0 menas splinten observeras utanför ytterst/yngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

"Datering av yttersta årsring i provet", är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges "ej datering". Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

"Beräknat fällningsår" här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare

Lunds Universitet

Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, Sölvegatan 12, 223 62 Lund

E-post: Hans.Linderson@geol.lu.se

Tel: 046-2227891

LUND UNIVERSITY

DEPARTMENT OF QUATERNARY GEOLOGY
KVARTÄRGEOLOGISKA AVDELNINGEN
HANS LINDERSON

3 juni 2018

Nationella Laboratoriet för Vedanatomi och Dendrokronologi, rapport nr 2018:32

Hans Linderson

DENDROKRONOLOGISK ANALYS AV ARKEOLOGISKA FYND VID NYA LÖDÖSE, GÖTEBORG A2017:005

Uppdragsgivare: Mats Pettersson, Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ, Slakthusgatan 8A, 415 02,
Göteborg, 076-8146906

Område: Göteborg **Prov nr:** 15728-15750 **Antal Prov:** 22

Dendrokronologiskt objekt: Flera arkeologiska objekt

Resultat:

Dendro nr:	Prov Nr :	Träd -slag	Antal år (2 radier om ej annat anges)	Splint (Sp) Bark (B) Vankant (W)	Datering av yttersta årsring i provet	Beräknat Fällningsår E(Efter) V(vinterhalv-året)	A=enhetligt tillväxtmönster, gemensam proveniens samt en mer vågad precis dat
15728	39048	Ek	75	Sp=21, W	1484	V 1484/85	
15729	200810	Ek	93	Ej Sp, ej W	1458	E 1468	A, 1468-1508
15730	200902	Ek	74	Ej Sp, ej W	1465	E 1475	A, 1475-1505
15731	200908	Ek	87	Ej Sp, ej W	1461	E 1471	A, 1471-1491
15732	200983	Ek	126	nära Sp, ej W	1498	1508-1538	A
15756	201369						Finns inte
15733	204506	Ek	201	Sp=4, ej W	1572	1578-1592	Ej A
15734	301104	Ek	96	Sp=8, ej W	1470	1472-1486	
15735	307442	Ek	104	Sp=17, nära W	1475	1475-1482	A, V 1475/76
15736	311940	Ek	62	Ej Sp, ej W	1451	E 1461	A, 1461-1481
15757	316134						Finns inte
15737	316135						Finns inte
15738	318941	Ek	86	Sp=12, ej W	1469	1469-1481	
15739	318955	Ek	101	Sp=13, ej W	1475	1476-1486	
15740	318968	Ek	105	Sp=14, ej W	1474	1475-1485	1474-1476
15741	318969	Ek	84	Sp=15, W	1475	V 1475/76	
15742	318971	Ek	87	Ej Sp, ej W	1465	1475-1515	
15743	319071	Ek	67	Ej Sp, ej W	1475	1485-1515	A
15744	324675	Ek	71	Ej Sp, ej W	1467	E 1477	A, 1477-1517
15745	404867	Ek	67	Sp c7, ej W	1473	1475-1489	1475-1480
15746	405672	Ek	61	Ej Sp, ej W	1428	E 1438	A
15747	405677	Ek	79	Sp=17, ej W	1472	1473-1479	1473-1477
15748	405685	Ek	88	Ej Sp, ej W	1441	E 1451	1457-1487
15749	405942	Al	17	W	Ej datering		
15750	405969	Ek	111	Sp=32, W	1509	V 1509/10	A

Kommentarer till ovanstående resultattabell

Huvuddelen av virket har en gemensam proveniens som i tabellen är kallad "A". Exempel på tidigare undersökta virkesgrupper som har denna gemensamma proveniens är timmerkistorna i strandkanten, tomt 1, i Nya Lödöse (15181-18199) samt utfyllnadsområde mellan Sjöland och Bremerholm (Dybensgade) i Köpenhamn (60001-60017) ursprungligen skepps- och byggnadsvirke.

Beskrivning av tabellen ovan

"Dendroidentitetsnummer", är en unik identitet för varje prov hanterade på laboratoriet.

"Antal år", årsringar som är analyserade i vissa fall har det inte varit möjligt att mäta årsringsbredden, då har årsringarna räknats, vilket har markerats med "+n".

I samma kolumn förekommer någon gång noteringen "ew" eller "lw" dessa termer härrör från engelskans early wood (vårved) och late wood (sommarved) och beskriver graden av den yngsta/sista årsringens utveckling. Detta indikerar att virket är avverkat på sommaren.

"splint, vankant, bark" indikerar hur många årsringar som saknas i provet. Förutsatt att provet går att datera och man har vankant eller bark i provet så får man en årsexakt datering (extrema undantag finns). "nära vankant" uppges när det finns indikationer om detta, till exempel i fältanteckningar eller om en sågskiva följer en naturlig kurvatur i rundvirket. Om vankant (den rundade avslutningen av virket där barken har försvunnit) saknas och splinten syns kan man beräkna fällningsåret med hjälp av splintstatistiken för olika trädslag och förhållanden. Vanligtvis används 17 ± 7 år på ek och en mer varierad bild på tall med en maximal variation på ± 20 år. Saknas splinten ("ej sp") anges en så kallad "efterdatering" (*terminus post quem*). Virket får då en äldsta möjliga datering. Teoretiskt kan virket vara hur ungt som helst men mer troligt handlar det om upptill några tiotal år senare avverkning än angivna efterdatering. Detta diskuteras vanligtvis i rapporten. Anges $sp=0$ menas splinten observeras utanför ytterst/yngsta årsring men årsringen är inte inmätt eftersom den inte är komplett.

"Datering av yttersta årsring i provet", är alltid årsexakt vid en datering. Om provet inte kan korsdateras med en daterad dendrokronologisk serie anges "ej datering". Detta uppträder oftast vid ett litet årsringsantal (unga/snabbvuxna/kraftigt nedbrutna träd), udda trädslag (i Sverige är ek och tall bäst), för få prover från den undersökta konstruktionen, störd tillväxt etc.

"Beräknat fällningsår" här görs en beräkning utifrån dateringen av den yttersta årsringen i provet och hur många årsringar som beräknas saknas i provet. Felmarginalen som anges täcker mer än 95 procent av proverna. Finns barken eller vankanten kvar på provet ges dateringen påföljande vinterhalvår om inga andra noteringar har gjorts. Vinterhalvåret avser trädets viloperiod så att ingen årsringsbildning sker i stamvirket, viloperioden påbörjas normalt i augusti och pågår till maj söder om Norrlandsgränsen (ungefär Dalälven). Stamvirkets viloperiod blir succesivt längre mot fjällens trädgräns.

I kolumnen längst till höger har proveniensen bedömts samt en vågad men en mer precis fällningstid angivits. Dessa prov saknar splint men virket följer en kurvatur som sannolikt markerar kärnved/splintveds-gränsen.

Hans Linderson, Laboratorieföreståndare, Lunds Universitet

Sölvegatan 12, S-223 62 Lund Tel. +46-46-2227891, Fax +46-46-2224830 e-mail: Hans.Linderson@geol.lu.se

Bilaga 3. Ur landskapshandlingarna 1591,
Nya Lödöse

Inkommet till målning och byggning på stadens rådhus

Spanskgrönt 5 skålpund

Blygelt 3 skålpund

Linolja 3 skålpund

Mönja 1 skålpund

Brunrot (?) ¼ skålpund

Brunt hårlim¹ 3 skålpund

Glas 7 skåff

Småspik 1 tusendh 8½ hund (1850 st)

Sågebred² 8 tolftr

Ekebjälkar 2 st à 16 alnar

Är kommit till skivedukar³ på rådhuset

Görnisk⁴ 1 st

Är utgivet uti arbetslön till stadens byggningar, som längden förmäler

Penning 144 daler 1½ öre

Utgiften och levereringen

Är utgivet till stadens byggning Anders

Gunmundson för furusyllar och annat tim-
mer 54 daler

Är givet för en stoch sten lagder i brodhenn 2 öre

Är givet Nils Glasmester för han satte 20 rutor i
rådhusfönstren 1 mark

Är givet Mats i Backa för han lade den sten-
broona vid Öster port 4 mark

Är köpt --- under tilder⁵ i nya kistan⁶ 2 stockar
för 4 öre

Är givet en som körde 18 --- syllar över brona
och till rådhuset 6 öre

Är givet för 2 skålpund järn som uppsmidde till
kistan 2 mark 2 öre

Är givet för en stark ekesyll till kistelämnen 2
öre

För 12 stora spikar 1 öre

Är givet honom som gjorde läm[men?] 2 öre

Är givet Christian Smed som slog järn till kistan
1 mark

Är givet 2 karlar som sleggade⁷ på deras egen
kost⁸ 1 mark

Är givet för 3 tunnor kull⁹ 6 öre

Är givet Per Staffansson för 16 alnar furusyllar
som kom till stadens byggning 4 daler

Är givet Björn Persson för 24 furusyllar 16 alnar
till bron 6 daler

Är givet Jesper Eriksson för 4 furusyllar 13 alnar
3 mark

Är givet h[ustru] Ramborg för timmer till brona
4 daler

Är givet Oluf Siversson (?) för 2 tunnor tjära till
broden 3 daler

Är givet Michel Persson för 1 tunna tjära 7 mark

Är givet för 30 måltider mat till 3 kvinnfolk som
sutte i kistan 1 daler

Är givet för kost till Jacop Rasmusson som satt i
kistan 14 dagar 1 daler

Är givet för 6 små tråg

Är köpt av Arvid Gulsmed 2 skålpund järn för 2
mark 2 öre

Är givet för 6 tunnor kol 9 öre

Är givet för ett skålpund olja som kom till stads-
kistan på rådstugan 1 mark

Är givet för ett tåg om 16 famnar till stads bygg-
nings behov 2 mark

Är givet målaren för han måla kistan 1 daler

Är givet smeden för han slog och [svårläst] spikar
till kistan 3 mark 5 öre

Är givet Orm Andersson för 24½ tult¹⁰ sågedeler¹¹
som kom till stadsbyggning 18 daler 2½ mark

Är givet Casten Murarmäster för han lade takste-
nar i kalk på rådhuset 7 daler

Anders Murarmäster för han kalkslog rådhus-
ket 3½ mark

Nils Kalkeslagare för han tillredde kalken i 14
dagar 2 öre

Är givet för spik till ställningar och kalkeb[---]
2½ öre

Är givet för ställningebänkar 2 öre

Är givet för 6 tråg till att bära kalk och sand med
5 öre

Är givet för 2 [tunnor?] till ba--- 1 mark

Är givet för 2 skofflar 2 öre

1 Kan vara felläst

2 Sågade bräder

3 Mindre bordduk

4 Sannolikt "görlik", kläde från Görlitz

5 Golvbräder el golvbjälkar

6 Bör vara stadens fångkista

7 Antar det har med slägga att göra

8 "på deras egen kost", de höll sig alltså själva med mat

9 Kol??

10 Bör vara tolftr

11 Sågade bräder

Är givet för 2 flögder¹² som står på rådhus klockhus 2 mark
 Är givet för 2 smällelåsar till rådhuset 6 mark
 Är givet för de järnstångeflögder sitter uppe på klockhuset 5 öre
 Är givet för den järnstångeflögden sitter oppå övertrappan och för de 3 dörlåsen (?) på rådhus framste dörr och en lås för yttersta dörren 8 mark
 Järnstångeflögder för två s-ingenn¹³ 4½ klöff på rådstugan 2 mark och 7 öre
 För 4 tunnor tjära till rådhuset 8 daler
 För 80 spikar 4 öre
 För 54 stora spikar 7 öre
 Är givet sågarn för 2 bjälkar 16 alnar och en bjälke 12 alnar som kom till reder 96 alnar 3 mark
 Är givet för 2 järnstänger till klockeklappen och till att förbinda klockan i apele¹⁴ (?) 1 daler 2 öre
 Är givet för ett stycke tog 3 fyrkar¹⁵
 Är givet för 3 klöff --- till rådstugan 11 mark 6½ öre
 Är givet för underwerke till nya fångehuset ekebjälkar en till 16 alnar och 2 om 12 alnar 1 daler
 Är givet för 200 stora spik till tildert under tråss-- på rådhuset 1 daler
 Är givet för 100 småspik till lister på neffueren¹⁶ 6 öre
 Är givet för två 16 alnar bjälkar och en 12 aln bjälke till rådstuge klockhus 1 daler
 Är givet för 100 spik till klockan 6 öre
 Är givet för spik till att spänna med på klockhuset och över rådhustrappan 12 öre
 Är givet för en ½ tölt¹⁷ ekebord¹⁸ till spån 7 öre
 Är givet för 1 tölt 9 bord 3 mark ½ öre
 Är givet för ekebord 3 öre
 Är givet för 7 skålpund järn 7 mark 7 öre
 För ett skålpund järn 9 öre
 Är givet för att skära redher till tråssning på rådhuset två 16 alnar ekebjälkar och en 12 alnar 5 mark

Är givet för förnämnde två 16 alnar och den 13 alnar ekebjälke som blev skären 5 mark
 Är givet Christen Smed för han smidde all behöring¹⁹ till rådhusklockan 6 mark
 Är givet för 400 småspik till tråssningen på rådhuset 3 mark
 Är givet för 100 storspik till tilde och bänkar i lilla rådhuset 2 mark
 Är givet för 60 småspik till dörrjärn 3 öre
 Är givet för det värkert (?) som är kommet till rådstugetrappan och för 4 ekebjälkar 8 mark
 Är givet för 17 tunnor 1 skäppa kol som uppsmides till alla byggnings behöring 5 mark 3 öre
 Köpt till rådhuset 28½ tunnor kalk 28½ mark
 För 11 famnar träster till lämmar på rådhuset 11 öre
 För 3½ skålpund stångjärn 5 mark 2 öre
 För 10 st 12 alnar furutimmer 4 mark
 För 100 stor spik till att tillslå daler över trappan 2 mark
 För 60 stora spik till tråssningarna över vid trappan 1 mark
 För papir som Jöran Byggninsskrivare bekom 6 öre
 För 60 små spik 3 öre
 För 60 stora spik 1 mark
 För läkter till lister unde tildet 8 st 3 öre
 För 5 tunnor kol 6 öre 1 fyrk
 För 200 spik stor som kom till tildet i kammaren 1 daler
 För 1½ skålpund bly till en skiva över trappan 12 öre
 Givit Jakop Gulsmed som slog ut samma blyskiva 2 öre
 För 3 alnar vadmal som kom till sodder²⁰ 1 mark 1 öre
 För 8 alnar blaggarn²¹ till sodder 10 öre
 Är givet Olof Larsson för ett ekeknä som kom till bryggan 4 öre
 Är givet Olof Larsson för 3½ alnar vadmal till sodder 14 öre
 Än för 2 daler sälspäck 2 öre
 För 2 par dörrejärn till rådhuset 1 mark
 För 100 stor spik till rådhuset 1 mark

12 Flöjlar, vindflöjlar

13 Kan inte tyda detta

14 Ett slags mynt

15 Lite osäker på läsningen, men bör vara näver (på taket)

16 Tölt, tult = tolt, ett dussin

17 Ekplankor

18 Allt som behövdes, tillbehör

19 Har inte hittat ngn förklaring till detta ord. Möjligen har det med drevning att göra, tätning mellan bjälkar

20 Enklare variant av lentyg

Är givet sågare som haver skurit en 51 aln ekebjälke till snickarens arbete på rådhuset 12½ öre
 Än har de skurit en stock 15 alnar lång 7½ öre
 Än har de skurit furutimmer till poster²¹ 96 alnar för 3 mark
 Är givet för 60 stor spik 1 mark
 För 60 små spik 3 öre
 För ½ tunna kol 2½ öre
 Är givet Anders Svarvare för 22 poster som är på rådhustrappan 3 mark 1 öre
 Noch Anders Svarvare för 22 poster som stå in i lilla rådhuset 3 mark 3½ öre
 Är givet Anders för 120 poster som kom till brona 23 mark 6 öre
 Är givet Jakop Snickare för fönsterkarmar, bogter²² och lämmar på rådhuset 9 daler
 För 6 mark bly till fönstren 6 öre
 För 17 tunnor 4½ skeppor kol 3 mark 1 fyrk
 För 800 spån till rådhustrappetak 12 mark
 För 9 st ekebord 12 öre
 För ½ tult ekebord 1 mark
 Flr 10 st ekebord 14 öre
 Givit Bryngel i Hjällsnäs för 67 spån 5½ öre
 Gert Smed för han beslog nya stadstunnan 2 mark
 Givit Arvid Gulsméd för 2 skålpund järn som kom till --- 2 mark
 Givit Helge Gunne (?) 400 spik som kom till brona 6 mark
 Är givet Christen Smed för han haver smitt långa spikar, bultar och järn till båda dörrar för kistan 1 daler
 Är givet Olof Hjelt för 380 spikar 7 mark
 Är givet Arvid Persson för 3 svart böszer (?) som kom till målning på rådhuset 4½ öre
 Är givet Anders Björsson för en ekesyll som kom till vindbrona 1 mark
 Är givet för 160 stor spik som kom till rådhuset 15 öre
 Är givet Bengt Olsson för 4 st ekebjälkar 16 alnar långa som kom till broden 8 mark
 Är givet Söfring Stensen för 4 st furusyllar, granstockar 7 st, ekebjälkar 1 st, sparrar 4 st 7 mark
 Är givet Olof Larsson för 34 granstockar 6 mark 3 öre

Är givet Olof Larsson för 13 st ekebjälkar 12 alnar 9 mark 6 öre
 Är givet Bengt Olsson för 2 st ekebjälkar 16 alnar som kom till reder till stora brona för 1 daler
 Än för 2 ekesyllar 12 alnar som kom till brona 2 mark
 För 9 st ekebjälkar som kom till reder till väster bro 4½ daler
 Är givet Erik Andersson för 2 ekesyllar 10 alnar till brona 12 öre
 Är givet sågskäraren som skar en 16 alnar bjälke till reder och 21 furustockar till poster 7½ aln 5 mark 5 öre
 Är givet M Casper för han byggde vindbron 7½ daler
 Är givet Jöran Målare för han arbetade på rådhuset och rådstugutrappan 3 daler
 Är givet Bengt Olsson för 6 ekebjälkar som kom till norre bro till åser 3 daler
 Är givet för 2 ekebjälkar som komme till vindbron ? daler
 Är givet för en stor ekeblock 16 famnar som blef skuren till vindebron 1 daler
 För en 16 alnar bjälke som skars till stodher till bron 2 mark
 För 2 ekebjälkar som kom till reder till kålgårdsbron 1 daler
 Arvid Gulsméd för 1 tunna tjära som kom till rådhuset (var icke full) 5½ mark
 Köpte Arvid 2 tunnor kol för 3 öre
 Är givet Olof Larsson för ½ tunna tjära 3 mark
 Bengt Olsson uppbar för en wimpel²³ tjära 1 mark
 Mårten Booson för 6 furusyllar 12 alnar 4½ mark
 Arvid Gulsméd för 10½ skålpund järn som kom till stadsbyggning 10½ mark
 För 1½ skålpunf bly till glasfönster på rådhuset 4½ daler
 För tenn till glasmästarens arbete 4½ mark
 Jöns Glasmester för fönstren han gjorde på rådhuset 4 daler
 För 2 mark till glasmästaren och köken --- till lemmarna 3½ öre
 För en yxa som mästermannen nederhögg galgen med 4 öre
 Är givet Lars Svensson för en 16 alnar ekebjälke till vindbron 3 mark

21 Stolpar

22 ? Bukter, böjda trästycken??

23 ?

Är givet för en 16 aln furusyll till fraktekammaren 1 mark
 Är givet för 7 tunnor kol 10½ öre
 Är givet Hans Byrgeson för 2 tunnor kol till stadsarbete 3 öre
 Är givet för 16 alnar sparrar 12 st 4 mark
 Är givet för 8 läkter 4 öre
 För 13 tjocke (?) skorna daler till tilde 5 mark
 För ett skålpund järn 1 mark
 För ett ekebord 1½ öre
 För fem svarte bössor 7 öre
 För några poster (?) som målaren hade färg uti 2 öre
 För 320 tännlikor som kom till fönsterjärn på rådhuset och fraktekammaren 1 mark
 För 7 skoff glas som kom till fönster 7 mark
 Är givet Nils Månsson för 8 famnar tåg till rådhuset 6 öre
 För 3 skålpund horlim²⁴ som kom till målningen på rådhuset 15 öre
 Olof i Djupedal för en torr esing²⁵ som kom till rådstugudörren
 Är givet honom för spik 5 öre
 Sara Hermans för en furusyll 16 alnar till bron 1 mark
 För 7 kloff näver till rådhusbyggningen 4 mark 7 öre
 För 12 st granbräder 6 öre
 För 2 bräder 1 öre
 Arvid Gulsmed för 3 tölter --- 3 mark
 Är givet Olof Larsson för en st swdh (?) 6 öre
 Är givet för 2½ tunnor kol som uppsmides hos Christen Smed 4 öre
 Anders Bengtsson för 1 skålpund krita som kom till rådhuset 5 öre
 Bengt Olsson för 4½ skålpund krita till rådhuset 2 mark 2 öre
 Christen Smed för han smed till broars behöring 1 daler
 Olof i Djupedal för 60 stora spik 1 mark
 Bengt Nilsson för 16 aln ekebjälke som kom till bron 2 mark
 Ellert Smed för fönsterjärn till rådhuset 77 st och 60 st hörnejärn 13 mark 6 öre
 Noch Ellert Smed för han gjorde 6 dörrejärn till båda rådstugudörrarna 5 mark

För 1 skålpund bly till fönstren i fraktekammaren 4 mark
 Än för tenn till löding – 2½ öre
 Jöns Glasmester för han gjorde fönster i fraktekammaren 4½ öre
 Anna Ambjörns för 30 furustocker 13 alnar till poster 3 daler
 Anders Gundmundsson för han skar 24 alnar till lämer och karmar till fraktekammaren 6 öre
 Mårten Bryngelsson för en liten ekesyll 10 alnar som kom till bolverk till bron 4 öre
 Jöns Torvskärare för han skar torv till fraktekammaren 1 mark
 För ekebjälkar 16 alnar som kom till bryggan 2 mark
 För daler till fraktekammaren 3½ mark
 Olof Jönsson Albo för 6 stockar till sparrar i fraktekammaren 15 öre
 Lauritz Persson för 17 furusyllar som kom till brona 11 mark
 För en järnstång som smiddes till bultar till bron 2 mark
 Hans Wähs för 2 sparrar till fraktekammaren 4 öre
 Bengt Uddsson för ½ skålpund järn 4 öre
 Anders i Brunnen för en bolverkersstock som kom till norrebro 4 öre
 Söfrin Svart för 100 tegel som kom till rådhuset 3½ mark
 För en 24 aln ekebjälke som kom till bron 1 daler
 För en 10 aln ekebjälke som kom till vindebron blev förhuggen med andra stockar och syllar 1 mark
 För en furusyll 12 alnar som kom till vindbron, blev fördärvad och nederfallen 1 mark
 För 1 st bolverk 10 alnar kom till Norrebro 1 mark
 För 1½ askebjälke 6 öre
 För 2 ekebjälkar 16 alnar som kom till vindbron 1 daler
 Är givet två blocker för plankor 10 mark
 För en stor 16 aln ekebjälke som kom till vindebron 1 daler
 Anders Gadd uttaget af Söfring till stadens behov ekebjälkar 2 st om 16 alnar 1 daler
 En bolverkstock som Anders Gadd haver tagit av Söfring kostade 2 mark
 Olof Skräddare i Gammelöse för 4 furusyllar 10 alnar 12 öre

24 Vilken sorts lim?

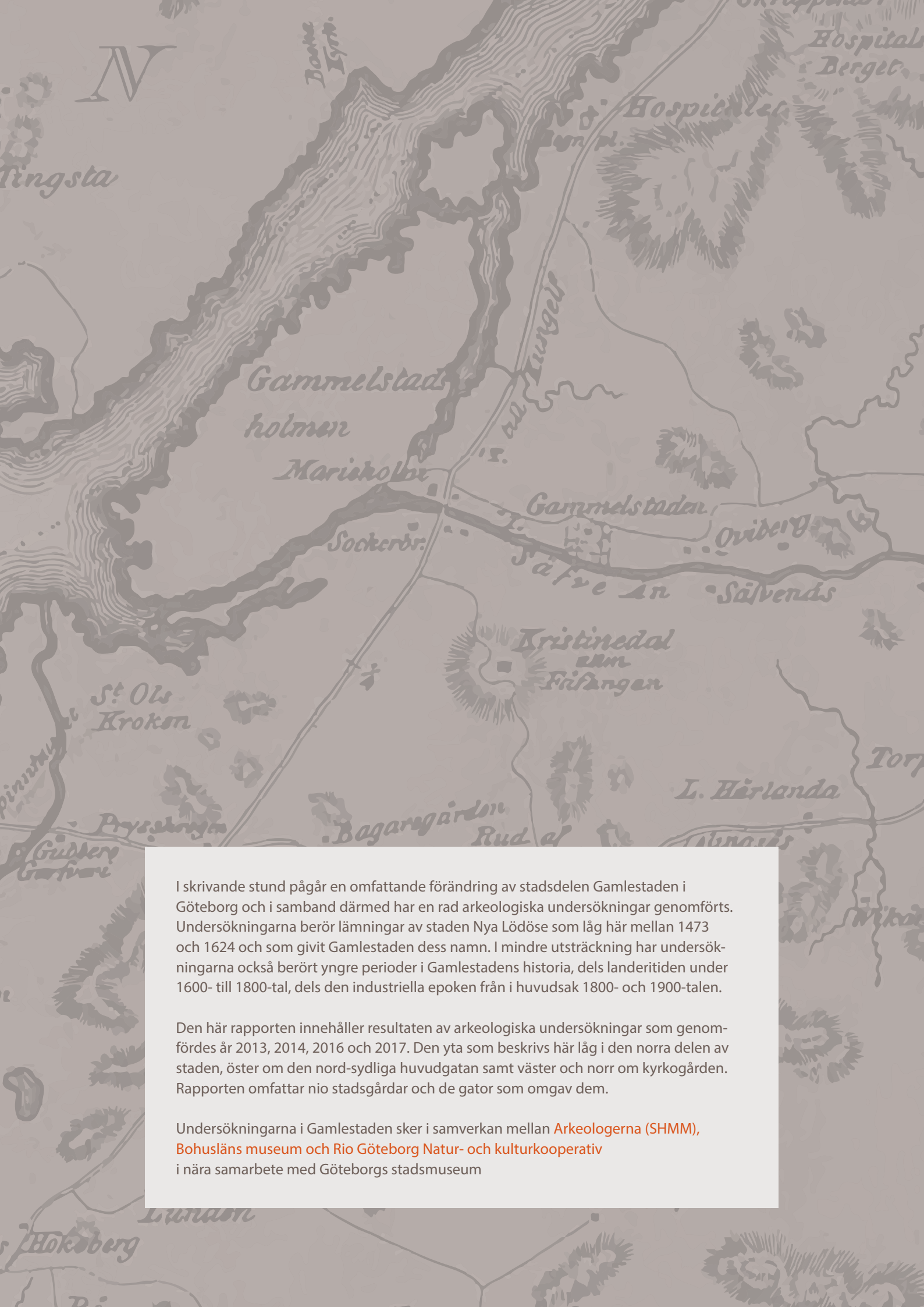
25 Ässing? Är vad?

Mårten Booson för 3 skoff glas som kom till rådhuset och var något söndrigt 2 mark
 Jönst Stensätter för han satte 33 famnar med sten 1 daler
 Håkon Persson för han satte 9 famnar med sten 9 öre
 Jöns Stensätter för han haver satt på torget 116 famnar 14½ mark
 Är givet Håkon Persson för han haver satt på torget 117 famnar 14 mark 5 öre
 Är givet Ingulf för 117 famnar han stensatte på torget 14 mark 5 öre
 För 100 tännlikor till att slå järn på fönstren med 2 öre
 Är givet Ellert Smed för fönsterjärn 5 mark
 Segull Dalbo för 2 sparrar till fraktekammaren 3 öre
 Är givet Måns Bödker för han gjorde 2 stadstunnor till att mäta med 1 mark
 Av Olof Larsson som kom till samma --- 7 st ekebord är till fensterkarmar --- 6 mark
 Är givet Olof Larsson för torra sagodäler som kom till lämmar till Rådhuset 2 tolter 3 daler
 För 10 famnar tåg till rådhusklockan 10 öre
 Av Jacop Nilsson en furusyll som kom till rådhusbyggning 1 mark
 Är givet för rådstuguklockan väger 12 skålpund kostar 24 tyska daler löper i svenskt 27 daler
 Är givet Olof Larsson för 200 hanker till nya kyrkogården 4 öre
 Är givet Ellert Smed för en lås till fraktekammaren 12 öre
 Är givet Christen Smed för han slog bultar och mullkrokar till fraktekammaren 2 mark
 Är givet för en 9 aln ekebjälke 1 mark
 För 60 stora spik till byggning 1 mark
 Är givet Jöns Stensättare för han satte 12 famnar med sten vid Norre bro 12 öre
 Är givet Arvid Gulsmed för fem st ekebrä som kom till Västerbroden 10 öre
 Är givet Arvid Gulsmed för en 13 aln ekebjälke som kom till Utby bro 1 daler

Är givet Anders Stensättare för ett ekeknä till walsbroden* 2 öre
 Hans Raase för 2 järnstänger som uppsmides till bultar och stora spikar 5 mark
 Givet de tyske timmermän som byggde vindbron 16 kannor tyskt öl för 1 daler
 För en kanna öl som kom på rådstugan 2 öre
 Är givet mästermannen för två reder 1 mark
 Är givet för en furusyll som kom till postern 6 öre
 Är givet för kost till en fånge som satt i kistan 12 öre
 Är givet för 1½ mark tenn till glasfönster 3 öre 3 fyrkar
 Haver Hans Stadstjänare bekommit till byxer och lin 9 mark 1 öre
 Till ullens skjorta och strumpor 5½ mark
 Är givet honom på sin lön 13 mark
 Är givet Herman bokförare för 2 böcker papper 10 öre
 Är givet fru Karin som kom till rådhuset för 6 tylter sågedeler 6 daler
 Är givet Anders Bengtsson för arbete på broarna 2½ öre
 Är givet för ett ekeknä som slogs på bryggan vid vattnet 1 öre 1 fyrk
 Är köpt av Olof i Djupedal en essing och masteträ och några läkter till Gullbergs bros byggning 1½ öre
 Är köpt av Olof i Djupedal en ässing och ett masteträ till lod för 5½ öre
 Av Michell Persson som kom till karmjärn i fraktekammaren för 1 mark
 För en lås till den lilla kammaren i rådstugufarstun 1 mark
 För ½ ris papper af Hans Segenhff för 5 mark
 Av Didrik Londis för ett ris papper 5 mark

26 Bron vid vällen?

27 Ett ris papper = 500 st

I skrivande stund pågår en omfattande förändring av stadsdelen Gamlestaden i Göteborg och i samband därmed har en rad arkeologiska undersökningar genomförts. Undersökningarna berör lämningar av staden Nya Lödöse som låg här mellan 1473 och 1624 och som givit Gamlestaden dess namn. I mindre utsträckning har undersökningarna också berört yngre perioder i Gamlestadens historia, dels landeritiden under 1600- till 1800-tal, dels den industriella epoken från i huvudsak 1800- och 1900-talen.

Den här rapporten innehåller resultaten av arkeologiska undersökningar som genomfördes år 2013, 2014, 2016 och 2017. Den yta som beskrivs här låg i den norra delen av staden, öster om den nord-sydliga huvudgatan samt väster och norr om kyrkogården. Rapporten omfattar nio stadsgårdar och de gator som omgav dem.

Undersökningarna i Gamlestaden sker i samverkan mellan **Arkeologerna (SHMM)**, **Bohusläns museum** och **Rio Göteborg Natur- och kulturkooperativ** i nära samarbete med Göteborgs stadsmuseum